

Załącznik Nr 1 - TOM I do uchwały Nr XLIV/667/18
Sejmiku Województwa Lubuskiego
z dnia 23 kwietnia 2018 r.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

TOM I

ZAMAWIAJĄCY

WOJEWÓDZTWO LUBUSKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze

ul. Podgórna 7

65-057 Zielona Góra

tel. +48 68 456 52 00

fax +48 68 456 52 96

www.lubuskie.pl

WYKONAWCA**BUDPLAN**

Budplan Sp. z o.o.

ul. Kordeckiego 20

04-327 Warszawa

tel. +48 22 870 42 74

fax +48 22 870 42 62

www.budplan.net

Główni projektanci

Anna Bereś

Anna Olbromska-Matusiak

Koordynatorzy

Anna Olbromska-Matusiak

Ewelina Skirzyńska

Ilona Izdebska-Jóźwik

Katarzyna Łysyganicz-Francuzik

Zespół autorski

Adam Potapowicz

Agnieszka Szaniawska

Anna Wojtczuk

Izabela Bielowska

Joanna Gosk

Kamil Suchożębski

Magdalena Smoczyńska

Małgorzata Kopka

Monika Szczypiorska

Roksana Fudała

Zuzanna Górecka-Gąbka

Adrianna Potocka

Anna Bielska

Dominika Grylak

Filip Bułkowski

Grzegorz Szyperek

Izabela Szymańska

Marlena Szklarz

Michał Babicki

Monika Nasiłowska

**Współpraca i konsultacje – Urząd Marszałkowski
Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze**

Aleksandra Lewicka

Alicja Łukaszewska

Anna Kaczmarek

Cezary Wysocki

Elżbieta Jaworska

Jolanta Cygan-Bieleń

Kinga Matoga

Maja Włosińska

Mariusz Goraj

Marta Stamirowska

Roman Bąk

Spis treści

I.	Wprowadzenie.....	
II.	Rekomendacje i wnioski wynikające z Okresowej oceny Zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego	
III.	Szkic Województwa Lubuskiego	
IV.	Priorytety, cele i kierunki polityki Unii Europejskiej w planowaniu przestrzennym.....	
V.	Cele i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego wynikające z polityki przestrzennej kraju	
1.	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.....	
2.	Inne dokumenty dotyczące polityki rozwoju	
VI.	Cele i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego wynikające z regionalnych dokumentów strategicznych	
1.	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	
2.	Inne dokumenty	
VII.	Uwarunkowania zewnętrzne rozwoju przestrzennego	
1.	Województwo lubuskie na tle Europy	
2.	Powiązania transgraniczne z Republiką Federalną Niemiec.....	
3.	Województwo lubuskie na tle Polski.....	
4.	System powiązań z województwami ościennymi.....	
VIII.	Uwarunkowania wewnętrzne rozwoju przestrzennego.....	
1.	Podział administracyjny i jego zmiany	
2.	System przyrodniczy	
2.1	Warunki fizyczno-geograficzne	
2.2	Warunki klimatyczne	
2.3	Wody podziemne	
2.4	Wody powierzchniowe	
2.5	Zagrożenie powodziowe	
2.6	Zasoby surowcowe	
2.7	Warunki glebowe	
2.8	Szata roślinna	
2.9	Zasoby leśne	
2.10	Fauna	
2.11	Krajobraz naturalny.....	
3.	Strefa kulturowa i turystyka	
3.1	Zestawienie ilościowe zabytków ruchomych i nieruchomych.....	
3.2	Obiekty zabytkowe, objęte szczególnymi formami ochrony dziedzictwa kulturowego	
3.3	Charakterystyka zabytków województwa lubuskiego	

3.4	Stan zachowania zabytków województwa lubuskiego	
3.5	Turystyka	
4.	Strefa społeczna	
4.1	Sieć osadnicza	
4.2	Uwarunkowania demograficzne	
4.3	Mieszkalnictwo	
4.4	Infrastruktura społeczna	
5.	Strefa ekonomiczno-gospodarcza	
5.1	Struktura działalności gospodarczej	
5.2	Usługi, handel	
5.3	Przemysł i budownictwo	
5.4	Rolnictwo i leśnictwo	
6.	Komunikacja i transport	
6.1	Sieć drogowa	
6.2	Sieć kolejowa	
6.3	Drogi wodne śródlądowe	
6.4	Komunikacja lotnicza	
6.5	Transport publiczny	
6.6	Transport towarów i transport intermodalny	
7.	Infrastruktura techniczna	
7.1	Gospodarka wodna	
7.2	Gospodarka ściekowa	
7.3	Gospodarka odpadami	
7.4	Ciepłownictwo	
7.5	Paliwa płynne	
7.6	Gazownictwo	
7.7	Energia elektryczna	
7.8	Odnawialne źródła energii	
7.9	Telekomunikacja	
8.	Główne źródła zagrożeń środowiska w województwie lubuskim	
8.1	Źródła emisji zanieczyszczeń do atmosfery	
8.2	Źródła emisji hałasu	
8.3	Źródła zagrożenia jakości wód powierzchniowych i podziemnych	
8.4	Źródła przekształceń rzeźby terenu i degradacji gleb	
8.5	Źródła zagrożeń dla flory i fauny	
8.6	Gospodarka odpadami	

8.7	Nadzwyczajne zagrożenia środowiska	
9.	Strefa obronności i bezpieczeństwa państwa	
9.1	Jednostki i zadania z zakresu obronności i bezpieczeństwa państwa	
9.2	Infrastruktura krytyczna	
9.3	Tereny zamknięte	
IX.	Synteza uwarunkowań	
1.	Ograniczenia i bariery rozwoju przestrzennego województwa lubuskiego	
2.	Czynniki determinujące rozwój wraz z oceną ładu przestrzennego	
X.	Obszary funkcjonalne województwa lubuskiego	
1.	Wstęp	
2.	Miejskie obszary funkcjonalne	
2.1	Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków wojewódzkich	
2.1.1	Miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego Gorzów Wielkopolski (MOF OW GW)	
2.1.2	Miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego Zielona Góra (MOF OW ZG)	
2.1.3	Zasady zagospodarowania miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich	
2.2	Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych	
2.2.1	Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego Nowa Sól (MOF OS Nowa Sól)	
2.2.2	Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego Żary-Żagań (MOF OS Żary-Żagań)	
2.2.3	Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego Świebodzin (MOF OS Świebodzin)	
2.2.4	Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego Słubice (MOF OS Słubice)	
2.2.5	Zasady zagospodarowania miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków subregionalnych	
2.3	Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków lokalnych	
2.3.1	Zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych ośrodków lokalnych	
3.	Wiejskie obszary funkcjonalne	
3.1	Wiejskie obszary funkcjonalne uczestniczące w procesach rozwojowych	
3.1.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
3.2	Wiejskie obszary funkcjonalne wymagające wsparcia procesów rozwojowych	
3.2.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
4.	Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej	
4.1	Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej	
4.1.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
4.2	Tereny zamknięte	
4.2.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
4.3	Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy	
4.3.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
5.	Obszary kształtowania potencjału rozwojowego wymagające programowania działań ochronnych	

5.1	Obszary cenne przyrodniczo	
5.1.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
5.2	Obszary ochrony krajobrazów kulturowych	
5.2.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
5.3	Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych	
5.3.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
5.4	Obszar ochrony strategicznych złóż kopalin	
5.4.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
6.	Obszary funkcjonalne wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy wsparciu instrumentów właściwych polityce regionalnej	
6.1	Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych	
6.1.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
6.2	Miasta i inne obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze	
6.2.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
6.3	Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe	
6.3.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
6.4	Obszary przygraniczne	
6.4.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
6.5	Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich	
6.5.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
7.	Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym przyjęte z inicjatywy samorządów lokalnych i samorządu województwa	
7.1	Obszar funkcjonalny SUBREGION G8	
7.1.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
7.2	Nowosolski obszar funkcjonalny	
7.2.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
7.3	Obszar krainy warty i Noteci (KOTURED)	
7.3.1	Zasady zagospodarowania obszaru	
XI.	Wizja i możliwości rozwoju	
1.	Wizja rozwoju przestrzennego województwa lubuskiego	
2.	Spójność terytorialna regionu lubuskiego	
XII.	Kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego	
1.	Strategiczne cele rozwoju przestrzennego	
2.	System przyrodniczy	
	Kierunek 1. Ochrona i kształtowanie systemu przyrodniczego	
	Kierunek 2. Zapewnienie spójności i ciągłości systemu przyrodniczego	
	Kierunek 3. Ochrona walorów przyrody ożywionej	

- Kierunek 4. Ochrona walorów przyrody nieożywionej.....
- Kierunek 5. Ochrona krajobrazu
- Kierunek 6. Racjonalna gospodarka zasobami złóż kopalin
- Kierunek 7. Ochrona środowiska glebowego.....
- Kierunek 8. Racjonalne gospodarowanie i ochrona zasobów wód powierzchniowych i podziemnych
- Kierunek 9. Poprawa warunków aerosanitarnych
- Kierunek 10. Ochrona przed hałasem
- 3. Strefa społeczna.....
- Kierunek 1. Poprawa dostępności do usług medycznych, w tym usług specjalistycznych, oraz podnoszenie jakości profilaktyki zdrowotnej i dostępu do usług sportu – rekreacji.....
- Kierunek 2. Rozwój szkolnictwa poprzez rozbudowę zaplecza technicznego oraz podniesienie jakości kształcenia w dostosowaniu do potrzeb regionalnego rynku pracy
- Kierunek 3. Kształtowanie zasobu budownictwa mieszkaniowego o odpowiednim standardzie
- Kierunek 4. Rozwój struktury osadniczej regionu
- Kierunek 5. Rozwój terenów zurbanizowanych.....
- 4. Ochrona dziedzictwa kulturowego i turystyka.....
- Kierunek 1. Zachowanie i ochrona obiektów zabytkowych
- Kierunek 2. Kreowanie i ochrona spójnego i harmonijnego krajobrazu kulturowego
- Kierunek 3. Efektywne wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego, w tym przede wszystkim na cele turystyczne
- Kierunek 4. Kształtowanie tożsamości kulturowej.....
- Kierunek 5. Kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów zabytkowych
- 5. Strefa ekonomiczno-gospodarcza
- Kierunek 1. Rozwój gospodarki i wzmocnienie potencjału innowacyjnego sektora gospodarczego.....
- Kierunek 2. Zmniejszenie bezrobocia i zwiększenie aktywności zawodowej ludności.....
- Kierunek 3. Rozwój turystyki.....
- Kierunek 4. Poprawa i ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej
- Kierunek 5. Gospodarcze wykorzystanie lasu
- 6. Komunikacja i transport.....
- Kierunek 1. Poprawa drogowej dostępności komunikacyjnej w zakresie powiązań zewnętrznych i wewnętrznych
- Kierunek 2. Wzrost bezpieczeństwa w obrębie miejskich i wiejskich terenów zabudowanych
- Kierunek 3. Poprawa parametrów użytkowych sieci i infrastruktury kolejowej.....
- Kierunek 4. Stworzenie spójnego systemu pasażerskich i towarowych powiązań kolejowych
- Kierunek 5. Rozwój transportu lotniczego.....
- Kierunek 6. Zwiększenie znaczenia transportu wodnego w przewozach towarów oraz turystyce

Kierunek 7. Zwiększenie wykorzystania kombinowanego przewozu towarów	
Kierunek 8. Wzrost znaczenia transportu zbiorowego	
Kierunek 9. Zwiększanie znaczenia ruchu rowerowego jako środka komunikacji	
7. Infrastruktura techniczna	
Kierunek 1. Wzrost bezpieczeństwa energetycznego w zakresie energii elektrycznej	
Kierunek 2. Wzrost bezpieczeństwa energetycznego w zakresie paliw gazowych	
Kierunek 3. Rozbudowa i modernizacja systemu ciepłowniczego	
Kierunek 4. Wzrost efektywności energetycznej	
Kierunek 5. Rozwój społeczeństwa informacyjnego	
Kierunek 6. Wykorzystanie energii wiatru	
Kierunek 7. Wykorzystanie energii biomasy i biogazu	
Kierunek 8. Wykorzystanie energii wodnej	
Kierunek 9. Wykorzystanie energii słonecznej	
Kierunek 10. Zapewnienie stałego dostępu do wody przeznaczonej do spożycia o dobrej jakości oraz pełnej obsługi w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków	
Kierunek 11. Zrównoważona gospodarka wodno-kanalizacyjna	
Kierunek 12. Rozwój gospodarki odpadami	
8. Strefa obronności i bezpieczeństwa	
Kierunek 1. Ochrona terenów zamkniętych oraz obiektów służących zapewnieniu bezpieczeństwa państwa	
Kierunek 2. Poprawa bezpieczeństwa publicznego	
Kierunek 3. Zahamowanie wzrostu i minimalizacja istniejącego ryzyka powodziowego	
XIII. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym	
1. Ochrona przyrody	
2. Strefa społeczno-gospodarcza	
3. Dziedzictwo kulturowe i turystyka	
4. Komunikacja i transport	
4.1 Sieć drogowa	
4.2 Sieć kolejowa	
4.3 Pozostałe sieci komunikacji i transportu	
5. Infrastruktura techniczna	
5.1 Energia elektryczna	
5.2 Gazownictwo	
5.3 Ciepłownictwo	
5.4 Gospodarka wodno-ściekowa	
5.5 Gospodarka odpadami	

-
6. Obronność i bezpieczeństwo.....
- XIV. Wnioski i rekomendacje z Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego
do Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju.....
- XV. Wnioski i rekomendacje dla polityki przestrzennej w województwach sąsiednich.....
- XVI. Instrumenty i normy prowadzenia monitoringu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym
- XVII. Słownik pojęć planistycznych

I. Wprowadzenie

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa jest podstawą prowadzenia polityki przestrzennej w województwie. Samorząd województwa realizuje politykę przestrzenną w oparciu o ustawę z dnia 5 marca 1998 roku o samorządzie województwa (Dz. U. z 2017 r., poz. 2096 z późn. zm.), ustawę z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 z późn. zm.) oraz przepisy odrębne i szczegółowe w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego.

Zmiana Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego (Zmiana PZPWL) została przyjęta przez Sejmik Województwa Lubuskiego uchwałą nr XXII/191/12 z dnia 21 marca 2012 r. w sprawie uchwalenia „Zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego”. Przeprowadzona w listopadzie 2013 roku okresowa ocena¹ Zmiany PZPWL, stwierdziła niezgodność jej ustaleń z Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 oraz Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020. W ramach okresowej oceny wskazano także na konieczność przeprowadzenia delimitacji obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry oraz sporządzenia dla nich planów zagospodarowania przestrzennego. Ponadto stwierdzono m.in., że ustalenia obowiązującej Zmiany PZPWL nie wykorzystują w sposób prawidłowy potencjału województwa w zakresie gospodarki energetycznej, wskazano na potrzebę aktualizacji treści opracowania ekofizjograficznego oraz pogłębienia analiz związanych z ochroną walorów przyrodniczych, obszarów chronionych na mocy przepisów odrębnych i zwiększenia roli odnawialnych źródeł energii.

W związku z powyższym Sejmik Województwa Lubuskiego w dniu 8 października 2014 roku podjął uchwałę nr LIII/617/14 w sprawie przystąpienia do sporządzenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego wraz z planami zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego Zielona Góra i Gorzów Wlkp.

W myśl art. 39 ust. 3 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym: *w planie zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględnia się ustalenia strategii rozwoju województwa oraz rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym², oraz określa się w szczególności:*

- *podstawowe elementy sieci osadniczej województwa i ich powiązań komunikacyjnych oraz infrastrukturalnych, w tym kierunki powiązań transgranicznych;*
- *system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;*
- *rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym;*
- *granice i zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym oraz, w zależności od potrzeb, granice i zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym;*
- *obszary szczególnego zagrożenia powodzią;*
- *granice terenów zamkniętych i ich stref ochronnych;*
- *obszary występowania udokumentowanych złóż kopalin i udokumentowanych kompleksów podziemnego składowania dwutlenku węgla.*

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego (PZPWL) został sporządzony w oparciu o obowiązujące przepisy prawa oraz uwzględnia założenia polityki rozwoju prowadzonej na szczeblu europejskim, krajowym i regionalnym.

¹ okresowa ocena stanowi Załącznik nr 1 do uchwały nr 223/2648/13 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 19 listopada 2013 roku

² brak sporządzonego audytu krajobrazowego dla obszaru województwa lubuskiego na dzień 31 października 2017 roku

Celem sporządzania planu jest określenie spójnej polityki przestrzennej dla województwa, wykorzystującej potencjał społeczny, kulturowy, środowiskowy i gospodarczy obszaru, w sposób zapewniający zrównoważony rozwój. Obszar województwa lubuskiego podlega ciągłym zmianom pod względem gospodarczym, społecznym oraz środowiskowym. Zmieniające się uwarunkowania wymagają aktualizacji polityki przestrzennej. Rozwój województwa powinien w szczególności uwzględniać zintegrowanie polityk sektorowych na poziomie regionalnym, zapewniać spójność terytorialną, gospodarczą oraz społeczną. Ustalenia planu stanowią podstawę do opracowywania innych dokumentów planistycznych na szczeblu wojewódzkim oraz gminnym.

Uwarunkowania rozwoju przestrzennego oraz kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego przedstawiono w podziale na strefy: przyrodniczą, społeczną, ekonomiczno-gospodarczą, kulturę i turystykę, komunikację i transport, infrastrukturę techniczną oraz strefę obronności i bezpieczeństwa państwa. Źródłami danych były przede wszystkim dostępne opracowania, analizy i raporty obrazujące sytuację województwa lubuskiego w poszczególnych aspektach oraz dane Głównego Urzędu Statystycznego (Bank Danych Lokalnych) i Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze – w dokumencie uwzględniono najbardziej aktualne dane statystyczne dostępne do dnia 31.10.2017 r. Scharakteryzowano uwarunkowania wewnętrzne oraz powiązania zewnętrzne województwa lubuskiego oraz zidentyfikowano ograniczenia i bariery rozwoju przestrzennego województwa lubuskiego, jak i czynniki determinujące jego rozwój. Ponadto określono wizję i możliwości rozwoju województwa lubuskiego.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa wyznaczono w oparciu o diagnozę stanu istniejącego, wynikającą z analizy uwarunkowań rozwoju przestrzennego, oraz w oparciu o dokumenty kreujące politykę rozwoju na szczeblu europejskim, krajowym i regionalnym, w tym m.in.: Strategię na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020, Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020, Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Długookresową Strategię Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności, Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie, Strategię Rozwoju Polski Zachodniej 2020, Strategię Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020.

II. Rekomendacje i wnioski wynikające z Okresowej oceny Zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego

Okresowa ocena Zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego (Zmiana PZPWL), uchwalonej uchwałą nr XXII/191/12 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 21 marca 2012 r., została przyjęta uchwałą nr 223/2648/13 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 19 listopada 2013 r.

Celem przeprowadzonej oceny było stwierdzenie aktualności Zmiany PZPWL w stosunku do obowiązujących dokumentów strategicznych szczebla krajowego oraz wojewódzkiego, a w szczególności Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) oraz Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020. Należało również przeanalizować ustalenia Zmiany PZPWL pod względem aktualnego stanu zagospodarowania przestrzennego województwa.

Analiza dokumentów strategicznych wykazała brak spójności Zmiany PZPWL z przedmiotowymi opracowaniami rangi krajowej i regionalnej. Zgodnie z art. 39 ust. 3 i 4 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym za konieczne uznano dostosowanie ustaleń Zmiany PZPWL do zapisów KPZK 2030 i Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020. Wskazano również na potrzebę ponownego przeanalizowania priorytetów polityki przestrzennej i struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa.

W rozumieniu zapisów art. 39 ust. 6 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz zapisów zawartych w KPZK 2030, w planach zagospodarowania przestrzennego województw należy

przeprowadzić delimitację obszarów funkcjonalnych wszystkich miast wojewódzkich. Konieczne jest przystąpienie do sporządzenia planów zagospodarowania przestrzennego miejskich obszarów funkcjonalnych obu ośrodków wojewódzkich – Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego. Właściwe określenie ich strefy wpływów pozwoli na osiągnięcie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz przyczyni się do racjonalnego rozwoju funkcji metropolitalnych w ich obrębie.

Ponadto wskazuje się na potrzebę aktualizacji poniższych zagadnień:

- **podstawowe elementy sieci osadniczej** – należy ponownie przeanalizować model układu osadniczego regionu lubuskiego w kontekście celów szczegółowych Krajowej Polityki Miejskiej,
- **priorytety polityki przestrzennej** – należy rozważyć zakwalifikowanie obszaru funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego do strefy przyspieszonej urbanizacji,
- **strefa przyrodnicza (system przyrodniczy)** – należy rozwinąć oraz uzupełnić kwestię gospodarki wodno-ściekowej w województwie oraz kwestię stref oceny jakości powietrza; ponadto należy zaktualizować odniesienia do obowiązujących przepisów prawnych w tym zakresie,
- **strefa społeczna** – należy rozważyć ujęcie zespołu Kostrzyn nad Odrą – Witnica – Gorzów Wielkopolski – Drezdenko jako jednej ze stref rozwoju osadnictwa; ponadto należy zaktualizować dane dotyczące prognoz demograficznych o aktualne badania,
- **strefa kulturowa** – należy uwzględnić obowiązujący „Program opieki nad zabytkami na lata 2017-2020”; ponadto wskazuje się na potrzebę szerszego potraktowania problematyki działań zapobiegających zagrożeniom dla zabytków oraz dążących do przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; należy również poddać weryfikacji całościową strefę kulturową województwa, biorąc pod uwagę m.in. takie aspekty jak lista najcenniejszych zabytków regionu oraz proponowane szlaki kulturowe i turystyczne,
- **turystyka i wypoczynek** – należy rozważyć rozwinięcie części kierunkowej w zakresie oferty turystycznej i rekreacyjnej,
- **komunikacja i transport** – należy dokonać aktualizacji generalnych założeń komunikacyjno-transportowych a także dokonać weryfikacji listy proponowanych do budowy obwodnic, zgodnie z podjętymi do realizacji inwestycjami; ponadto należy poddać ponownej analizie inwestycję „Stworzenie korytarza (położonego na zachód od S-3) złożonego z dróg wojewódzkich o parametrach klasy G, łączących takie ośrodki jak: Iłowa – Żagań – Krosno Odrzańskie – Sulęcín – Gorzów Wielkopolski”,
- **infrastruktura techniczna** – należy zwrócić szczególną uwagę na szanse rozwojowe regionu w oparciu o bogate złoża węgla brunatnego i związaną z tym produkcję energii elektrycznej na dużą skalę; należy uwzględnić zagadnienie lokalizacji urządzeń wytwarzających energię odnawialną o mocy przekraczającej 100 kW; wskazuje się potrzebę przeanalizowania zapisów dotyczących szeroko pojętej gospodarki odpadami, zgodnie z obowiązującą ustawą z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach,
- **strefa obronności i bezpieczeństwa** – należy dokonać weryfikacji zapisów w zakresie zgodności z obowiązującymi przepisami prawa.

Zgodnie z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie (KSRR) jest to nowa kategoria obszarów, w odniesieniu do których realizowana będzie polityka regionalna. W Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 wyróżniono osiem obszarów strategicznej interwencji, podzielonych na dwie grupy. Pierwszą stanowią obszary najważniejsze z punktu widzenia krajowego, które zostały wyróżnione w KSRR i w założeniach kontraktu terytorialnego, druga grupa natomiast została zdefiniowana jako obszary wymagające wsparcia i ochrony z poziomu krajowego lub regionalnego.

Okresowa ocena planu wykazała, że realizacja określonych w Zmianie PZPWL celów publicznych przebiegała w niewielkim stopniu, przy czym były one realizowane zgodnie z przyjętymi założeniami. Uznano, że lista ta w znaczącej większości pozostaje aktualna i spójna z dokumentami strategicznymi na szczeblu

regionalnym i krajowym. Jednak wskazuje się na potrzebę jednoznacznej identyfikacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym i wojewódzkim.

Pozostałe wnioski wynikające z analizy Zmiany PZPWL dotyczą aktualizacji zagadnień oraz danych ilościowych i jakościowych z zakresu stanu środowiska i jego ochrony, a także potencjału energetycznego województwa. Należy również zaktualizować w niezbędnym zakresie treść opracowania ekofizjograficznego. Rekomendacje zawarte w ocenie dotyczą standaryzacji zapisów planistycznych na poziomie regionalnym oraz rozwoju systemu informacji przestrzennej i monitoringu realizacji celów planowania przestrzennego. W tym zakresie proponuje się utworzenie funkcjonalno-przestrzennej geobazy województwa, spełniającej założenia dyrektywy INSPIRE.

Podsumowując, okresowa ocena Zmiany PZPWL wskazała na potrzebę przystąpienia do opracowania nowej edycji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego oraz planów zagospodarowania przestrzennego i strategii rozwoju dla obszarów funkcjonalnych Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego.

III. Szkic Województwa Lubuskiego

Województwo lubuskie położone jest w zachodniej Polsce, przy granicy z Niemcami. Jest jednym z dwóch polskich województw, gdzie funkcjonują dwa ośrodki wojewódzkie: Gorzów Wielkopolski jako siedziba wojewody i Zielona Góra jako siedziba władz samorządowych.

Województwo lubuskie zajmuje powierzchnię 13 988 km² (BDL GUS 2016 r.), co stanowi 4,5% powierzchni kraju³. Połowę powierzchni województwa pokrywają lasy – lesistość wynosi w województwie lubuskim 49,3%⁴, użytki rolne stanowią 31% obszaru. W granicach województwa znajduje się około 700 jezior⁵ o łącznej powierzchni ok. 200 km², co stanowi ok. 1,4% powierzchni województwa.

Liczba ludności województwa lubuskiego na koniec 2016 roku była równa 1 017 376 mieszkańców, a gęstość zaludnienia wynosiła 73 mieszkańców na 1 km² (BDL GUS 2016 r.).

Położenie geograficzne województwa lubuskiego wyznaczają następujące najdalej wysunięte punkty granicy województwa:

- na północ (gmina Dobiegniew) 53° 07' szer. geograf. północnej,
- na południe (gmina Przewóz) 51° 22' szer. geograf. północnej,
- na zachód (gmina Gubin) 14° 32' dług. geograf. wschodniej,
- na wschód (gmina Wschowa) 16° 25' dług. geograf. wschodniej.

Rozciągłość województwa wynosi:

- z południa na północ – 1° 45'; 196,3 km,
- z zachodu na wschód – 1° 53'; 129,5 km.

Układ pionowy powierzchni:

- najwyżżej położony punkt – Góra Żarska – gmina Żary – 226,9 m n.p.m.,
- najniżżej położony punkt – Dno Doliny Odry – gmina Kostrzyn nad Odrą – 10 m n.p.m.,
- najwyżżej położona miejscowość – Łaz – gmina Żary – 174,8 m n.p.m.,
- najniżżej położona miejscowość – Jamno – gmina Słोńsk – 12,5 m n.p.m.

Nazwa województwa lubuskiego pochodzi od miejscowości Lubusz (obecnie: Lebus w Niemczech). W czasach średniowiecza znajdował się tam największy gród plemienny, który został zapisany w źródłach

³ w 2016 r. powierzchnia Polski wg BDL GUS wynosiła 312 679 km²

⁴ GUS, stan na 2016 r.

⁵ http://www.lubuskie.uw.gov.pl/wojewodztwo/wojewodztwo_lubuskie.html (dostęp: 31.10.2017 r.)

niemieckich w łacińskiej postaci Leubuzzi, czyli Lubuszanie. Sami Niemcy często określają ziemię lubuską Neumark, albo też wschodnią Brandenburgią⁶.

Historyczny obszar ziemi lubuskiej zajmował niegdyś znacznie większy teren niż obecnie, jednak po II wojnie światowej tylko niecałe 60% ziem znalazło się w granicach Polski, a dokładnie stały się one częścią województwa poznańskiego. Po reformie z 1950 roku zostało utworzone województwo zielonogórskie, zajmujące w przybliżeniu obecny teren województwa lubuskiego, w skład którego wchodziły dawne ziemie Dolnego Śląska, Dolnych Łużyc, Nowej Marchii i Zachodniej Wielkopolski. Następnie w 1975 roku obszar ten podzielono pomiędzy województwo gorzowskie a województwo zielonogórskie, które istniały aż do reformy z 1998 roku, po której powstało województwo lubuskie. Pod względem powierzchni jest ono jednym z najmniejszych polskich regionów, a także charakteryzuje się stosunkowo małą liczbą mieszkańców.

Ze względu na położenie przy zachodniej granicy kraju, jest to region będący pod wpływem oddziaływania zarówno miast polskich, Poznania, Wrocławia oraz Szczecina, jak i niemieckich, w tym przede wszystkim Berlina, ale też Cottbus.

Korzystne połączenia komunikacyjne sprawiają, że obszar ten jest atrakcyjny dla potencjalnych inwestorów i otwiera przed nimi ogromne szanse rozwoju. Wśród czynników wyróżniających województwo pod względem środowiskowym należy wyróżnić wysoki odsetek powierzchni porośniętych lasami oraz duże zasoby wód powierzchniowych. Województwo wyróżnia się też pod względem korzystnych warunków klimatycznych – należy do najcieplejszych regionów Polski.

IV. Priorytety, cele i kierunki polityki Unii Europejskiej w planowaniu przestrzennym

Wspólna polityka krajów UE ma istotny wpływ na rozwój poszczególnych regionów i nawet jeśli nie ma bezpośredniego charakteru przestrzennego, to wpływa na wiele rozwiązań przestrzennych. Państwa członkowskie i instytucje UE współpracują ze sobą w celu koordynacji działań na rzecz rozwoju. Najważniejszym wspólnotowym dokumentem, mającym na celu osiągnięcie wzrostu oraz rozwój zatrudnienia, jest **Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020**, przyjęta w przez Komisję Europejską w 2010 r. W strategii określono siedem projektów przewodnich, które zostały uszczegółowione w odrębnych opracowaniach. W roku 2011 Komisja przyjęła zaś projekt **Polityka spójności UE na lata 2014-2020**, stanowiący pakiet ustaw towarzyszący przyjęciu budżetu na realizację strategii **Europa 2020**.

W maju 2014 r. Komisja podpisała Umowę Partnerską (UP) **Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020**, która stanowi najważniejszy dokument określający strategię inwestowania puli funduszy europejskich w ramach polityki spójności, wspólnej polityki rolnej (WPR) oraz wspólnej polityki rybołówstwa (WPRyb). Umowa Partnerska stanowi punkt odniesienia do określania szczegółowej zawartości programów operacyjnych, które wraz z nią stanowią podstawę nowej perspektywy finansowej w Polsce⁷. Unijne strategie i wyrażone w nich cele wymagają przełożenia na programy działania w poszczególnych krajach i regionach. Narzędziem realizacji polityki spójności w obszarze województwa lubuskiego w perspektywie finansowej UE na lata 2014 – 2020 jest przyjęty w 2015 r. **Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020**.

Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, jest w obszarze województwa lubuskiego realizowana również m.in. w ramach **Programu Współpracy INTERREG V A Brandenburgia – Polska 2014-2020** czy **Programu Współpracy INTERREG Polska – Saksonia 2014-**

⁶ Źródło: http://www.lubuskie.uw.gov.pl/wojewodztwo/historia_lubuskie.html, <http://www.ziemialubuska.pl/8,26.html>

⁷ Umowa Partnerska (UP) Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, 21 maja 2014 r.

2020. Zakres priorytetowych kierunków działań określonych w poszczególnych dokumentach przedstawiono poniżej.

Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020 została przyjęta w przez Komisję Europejską dnia 3 marca 2010 r. W dokumencie określono poniższe kwestie priorytetowe:

- rozwój inteligentny (rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji),
projekt przewodni: „Unia Innowacji”,
projekt przewodni: „Młodzież w drodze”,
projekt przewodni: „Europejska agenda cyfrowa”,
- rozwój zrównoważony (wspieranie gospodarki efektywnej korzystającej z zasobów bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej),
projekt przewodni: „Europa efektywnie korzystająca z zasobów”,
projekt przewodni: „Polityka przemysłowa w erze globalizacji”,
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu (wspieranie gospodarki efektywnej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej),
projekt przewodni: „Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia”,
projekt przewodni: „Europejski program walki z ubóstwem”.

Wśród projektów przewodnich z planowaniem przestrzennym łączą się:

- *Europa efektywnie korzystająca z zasobów* – projekt na rzecz niezależnienia wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów, przejścia na gospodarkę niskoemisyjną, większego wykorzystania odnawialnych źródeł energii, modernizacji transportu oraz propagowania efektywności energetycznej,
- *Polityka przemysłowa w erze globalizacji* – projekt na rzecz poprawy otoczenia biznesu, szczególnie w odniesieniu do MŚP (sektor małych i średnich przedsiębiorstw), oraz wspierania rozwoju silnej i zrównoważonej bazy przemysłowej, przygotowanej do konkurencyjności na rynkach światowych.

W ramach projektu przewodniego **Europa efektywnie korzystająca z zasobów** na poziomie krajowym państwa członkowskie mają za zadanie:

- stopniowo wycofywać dotacje szkodliwe dla środowiska, stosując wyjątki jedynie w przypadku osób w trudnej sytuacji społecznej,
- stosować instrumenty rynkowe, takie jak zachęty fiskalne i zamówienia publiczne, w celu zmiany metod produkcji i konsumpcji,
- stworzyć inteligentne, zmodernizowane i w pełni wzajemnie połączone infrastruktury transportowe i energetyczne oraz korzystać z pełni potencjału technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT),
- zapewnić skoordynowaną realizację projektów infrastrukturalnych w ramach sieci bazowej UE, które będą miały ogromne znaczenie dla efektywności całego systemu transportowego UE,
- skierować uwagę na transport w miastach, które są źródłem dużego zagęszczenia ruchu i emisji,
- wykorzystać przepisy, normy w zakresie efektywności energetycznej budynków i instrumenty rynkowe takie jak podatki, dotacje i zamówienia publiczne w celu ograniczenia zużycia energii i zasobów, a także stosować fundusze strukturalne na potrzeby inwestycji w efektywność energetyczną w budynkach użyteczności publicznej i bardziej skuteczny recykling,
- propagować instrumenty służące oszczędzaniu energii, które mogłyby podnieść efektywność sektorów energochłonnych, jak np. instrumenty oparte na technologiach informacyjno-komunikacyjnych.

W ramach projektu przewodniego **Polityka przemysłowa w erze globalizacji** na poziomie krajowym państwa członkowskie mają za zadanie:

- poprawić otoczenie biznesu, szczególnie w odniesieniu do innowacyjnych MŚP, między innymi z wykorzystaniem zamówień publicznych mających na celu wspieranie inwestycji,
- poprawić warunki wykonywania praw własności intelektualnej,
- zmniejszyć obciążenie administracyjne przedsiębiorstw i poprawić jakość przepisów w zakresie działalności gospodarczej,
- ściśle współpracować z zainteresowanymi podmiotami z różnych sektorów (środowiskiem biznesu, związkami zawodowymi, środowiskiem akademickim, organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami konsumenckimi), aby rozpoznać problemy i wspólnie zastanowić się, jak utrzymać silną bazę przemysłową i bazę wiedzy oraz uczynić UE światowym liderem zrównoważonego rozwoju.

Polityka spójności UE na lata 2014-2020 – dnia 6 października 2011 r. Komisja Europejska przyjęła projekt pakietu ustaw, w którym nakreślono ramy polityki spójności, jako głównej polityki inwestycyjnej Unii Europejskiej. Jej adresatem są wszystkie rejony Unii Europejskiej, a celem jest wspieranie zatrudnienia, konkurencyjności przedsiębiorstw, wzrostu gospodarczego i zrównoważonego rozwoju, a także podniesienia jakości życia obywateli.

Polityka spójności realizowana jest w ramach trzech głównych funduszy:

- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) ma na celu wzmacnianie gospodarczej i społecznej spójności w regionach przez inwestycje w sektory stymulujące wzrost gospodarczy, aby zwiększyć konkurencyjność i zatrudnienie. W ramach EFRR finansowane są także projekty z zakresu współpracy transgranicznej,
- Europejski Fundusz Społeczny (EFS) – środki funduszu inwestowane są w ludzi, ze szczególnym uwzględnieniem zwiększania szans zatrudnienia i kształcenia,
- Fundusz Spójności – środki z tego funduszu inwestowane są w ekologiczny wzrost gospodarczy i zrównoważony rozwój.

Na lata 2014-2020 ustalono 11 celów tematycznych wspierających rozwój gospodarczy. Środki z EFRR będą inwestowane we wszystkie 11 celów, ale w sposób priorytetowy traktowane są cele 1-4, tj.:

1. Wzmacnianie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji,
2. Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych,
3. Wzmacnianie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, sektora rolnego (w odniesieniu do Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego Obszarów Wiejskich) oraz sektora rybołówstwa i akwakultury (w odniesieniu do Europejskich Funduszy Morskiego i Rybackiego),
4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach.

W aspekcie planowania przestrzennego, najistotniejsze ustalenia dotyczą Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. EFRR przyczynia się do finansowania wsparcia mającego na celu zwiększenie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej poprzez niwelowanie głównych dysproporcji regionalnych w Unii. Cel ten powinien być osiągnięty m.in. poprzez zrównoważony rozwój oraz dostosowanie strukturalne regionalnych gospodarek, w tym przekształcenie upadających regionów przemysłowych i regionów opóźnionych w rozwoju⁸.

Do Priorytetów inwestycyjnych EFRR⁹ należy:

- wzmacnianie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji,
- zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości TIK,
- wzmacnianie konkurencyjności MŚP,

⁸ Rozdział I, Artykuł 2 – Zadania EFRR (ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) NR 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz w sprawie uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1080/2006)

⁹ Rozdział I, Artykuł 5 – Priorytety inwestycyjne ww. rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady UE

- wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach,
- promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem,
- zachowanie i ochrona środowiska oraz promowanie efektywnego gospodarowania zasobami,
- promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej,
- promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników,
- promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją,
- inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie,
- wzmacnianie zdolności instytucjonalnych instytucji publicznych i zainteresowanych stron oraz sprawności administracji publicznej.

Regionalny Program Operacyjny (RPO) – Lubuskie 2020, przyjęty uchwałą nr 9/103/15 Zarządu Województwa Lubuskiego dnia 20 stycznia 2015 r., określa ramowe zasady wydatkowania środków pochodzących z EFRR oraz EFS. W procesie projektowania Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 zostały uwzględnione wyzwania rozwojowe i cele stawiane w dokumentach szczebla regionalnego, krajowego i unijnego. Na poziomie Osi Priorytetowych określone zostały cele szczegółowe Programu, natomiast ich doprecyzowanie stanowią cele określone na poziomie priorytetów inwestycyjnych. Zdefiniowane cele szczegółowe będą realizowane poprzez 9 Osi Priorytetowych odpowiadających celom tematycznym pakietu legislacyjnego KE oraz Oś Priorytetową – Pomoc techniczna. Narzędziem wykonawczym dla Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 jest Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu operacyjnego – Lubuskie 2020. W Regionalnym Programie Operacyjnym – Lubuskie 2020 wskazano następujące Osi Priorytetowe:

- Oś Priorytetowa 1. Gospodarka i innowacje (cel tematyczny 1 i 3),
- Oś Priorytetowa 2. Rozwój cyfrowy (cel tematyczny 2),
- Oś Priorytetowa 3. Gospodarka niskoemisyjna (cel tematyczny 4),
- Oś Priorytetowa 4. Środowisko i kultura (cel tematyczny 5 i 6),
- Oś Priorytetowa 5. Transport (cel tematyczny 7),
- Oś Priorytetowa 6. Regionalny rynek pracy (oś realizowana w ramach EFRR),
- Oś Priorytetowa 7. Równowaga społeczna (oś realizowana w ramach EFRR),
- Oś Priorytetowa 8. Nowoczesna edukacja (oś realizowana w ramach EFRR),
- Oś Priorytetowa 9. Infrastruktura społeczna (oś realizowana w ramach EFS),
- Oś Priorytetowa 10. Pomoc techniczna (oś realizowana w ramach EFRR).

Realizacja założeń przyjętych w europejskich, krajowych i regionalnych dokumentach strategicznych mających wpływ na planowanie interwencji w ramach perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2014-2020, wskazuje na główne obszary, których wsparcie będzie determinować rozwój regionów, państw członkowskich oraz całej Unii Europejskiej. Komisja Europejska wskazała w projekcie pakietu legislacyjnego 11 celów tematycznych, które odpowiadają najważniejszym wyzwaniom rozwojowym zdefiniowanym w Strategii Europa 2020. Podobne podejście tematyczne można odnaleźć w dokumentach krajowych i regionalnych, w tym w Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020. Zgodnie z podejściem, przyjęta konfiguracja Osi Priorytetowych w ramach RPO – Lubuskie 2020 odwzorowuje podział interwencji wskazany w ramach projektu pakietu legislacyjnego Komisji Europejskiej. Podejście takie pozwoli na kierunkowe i skoncentrowane wsparcie najistotniejszych obszarów (inteligentny rozwój, technologie informacyjno-komunikacyjne, wsparcie przedsiębiorstw, działania na rzecz niskiej emisji, przeciwdziałania zagrożeniom, ochrony środowiska, transportu, rynku pracy, walki z ubóstwem, czy kształcenia). Wskazane obszary znajdują swoje odzwierciedlenie w Osiach Priorytetowych Programu z zachowaniem komplementarnego i kompleksowego charakteru projektowanego wsparcia.

Dla planowania zagospodarowania przestrzennego województwa najistotniejsze są Osie Priorytetowe 1, 4, 5 i 9.

Celem głównym Osi Priorytetowej nr 1 jest podniesienie poziomu innowacyjności i konkurencyjności regionu poprzez wsparcie działalności B+R (działalność badawcza i rozwojowa) oraz sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Oś priorytetowa oparta jest na Europejskim Funduszu Rozwoju Regionalnego. Wśród celów szczegółowych wyróżniono:

- Zwiększoną aktywność badawczo-rozwojową przedsiębiorstw;
- Lepsze warunki do rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw;
- Zwiększony poziom handlu zagranicznego sektora małych i średnich przedsiębiorstw;
- Zwiększone zastosowanie innowacji w przedsiębiorstwach sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Celem głównym Osi Priorytetowej nr 4 jest poprawa stanu środowiska przyrodniczego oraz przeciwdziałanie zagrożeniom wynikającym ze zmian klimatu i ochrona dziedzictwa kulturowego. Oś priorytetowa oparta jest na Europejskim Funduszu Rozwoju Regionalnego. Wśród celów szczegółowych wyróżniono:

- Zwiększone bezpieczeństwo powodziowe w regionie;
- Zmniejszony poziom odpadów komunalnych podlegających składowaniu na terenie województwa lubuskiego;
- Zwiększona liczba mieszkańców regionu korzystających z oczyszczalni ścieków;
- Zwiększona liczba mieszkańców regionu korzystających z dóbr dziedzictwa kulturowego województwa lubuskiego;
- Ochrona różnorodności biologicznej regionu.

Celem głównym Osi Priorytetowej nr 5 jest wzrost atrakcyjności inwestycyjnej województwa lubuskiego poprzez poprawę przepustowości i sprawności infrastruktury transportowej w regionie. Oś priorytetowa oparta jest na Europejskim Funduszu Rozwoju Regionalnego. Wśród celów szczegółowych wyróżniono:

- Poprawiona zewnętrzna i wewnętrzna dostępność transportowa regionu w ruchu drogowym;
- Poprawiona zewnętrzna i wewnętrzna dostępność transportowa regionu w ruchu kolejowym;

Celem głównym Osi Priorytetowej nr 9 jest wzrost dostępności i poprawa jakości usług społecznych, zdrowotnych i edukacyjnych w regionie. Oś priorytetowa oparta jest na Europejskim Funduszu Rozwoju Regionalnego. Wśród celów szczegółowych wyróżniono:

- Poprawiona dostępność wysokiej jakości infrastruktury zdrowotnej;
- Poprawiona jakość infrastruktury społecznej uwzględniająca obszary deficytowe;
- Zmniejszenie zagrożenia ubóstwem na obszarach marginalizowanych;
- Zwiększona dostępność wysokiej jakości usług edukacji przedszkolnej;
- Zwiększona dostępność infrastruktury edukacji ogólnej na poziomie podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym;
- Zwiększona dostępność oraz poprawa warunków kształcenia i szkolenia zawodowego.

Jedną z form wspierania **Strategii Europa 2020** na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu jest **Program Współpracy INTERREG V A Brandenburgia – Polska 2014-2020** opracowany w ramach celu „Europejska Współpraca Terytorialna” Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (Poczdum, 18 grudnia 2014 r.). Obszar wsparcia obejmuje województwo lubuskie (podzielone na podregion zielonogórski oraz podregion gorzowski) oraz trzy powiaty Kraju Związkowego Brandenburgia (Oder-Spree, Märkisch-Oderland, Spree-Neiße) i dwa miasta (Frankfurt nad Odrą i Cottbus).

Myśl przewodnia dokumentu to: *transgraniczny rozwój wspólnego obszaru wsparcia w kierunku zintegrowanej, trwałej i wysoce atrakcyjnej przestrzeni życiowej i gospodarczej, dysponującej dobrze rozwiniętą infrastrukturą sieciową i oferującej lepsze warunki i jakość życia mieszkańców.*

Wyznaczono cztery obszary strategiczne, które powinien obejmować Program Współpracy:

- **Oś priorytetowa I: Integracja mieszkańców i współpraca administracji**
Cel szczegółowy: Wzmocnienie współpracy instytucji i obywateli we wszystkich aspektach życia publicznego;
- **Oś priorytetowa II: Wzmocnienie transgranicznych zdolności i kompetencji**
Cel szczegółowy: Rozszerzenie wspólnej oferty edukacyjnej i kształcenia zawodowego na rzecz uczenia się przez całe życie;
- **Oś priorytetowa III: Wspólna ochrona i korzystanie z dziedzictwa naturalnego i kulturowego**
Cele szczegółowe: Wzrost atrakcyjności transgranicznego wspólnego dziedzictwa naturalnego i kulturowego, wspólna stabilizacja i poprawa stanu naturalnych podstaw egzystencji;
- **Oś priorytetowa IV: Połączenie z Sieciami Transeuropejskimi oraz trwały i zrównoważony transport**
Cele szczegółowe: Poprawa infrastruktury drogowej celem zwiększenia dostępności transgranicznej, poprawa mobilności transgranicznej przyjaznej środowisku.

Z planowaniem przestrzennym bezpośrednio powiązane są zagadnienia: *Wspólna ochrona i korzystanie z dziedzictwa kulturowego* (Oś priorytetowa III) i *Połączenie z Sieciami Transeuropejskimi oraz trwały i zrównoważony transport* (Oś priorytetowa IV).

Wśród priorytetów inwestycyjnych Osi III wskazuje się:

- Zachowanie, ochronę, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego,
- Ochronę i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochronę i rekultywację gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę.

Wśród priorytetów inwestycyjnych Osi IV wskazuje się:

- Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą Transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T), w tym z węzłami multimodalnymi,
- Rozwój i usprawnianie przyjaznych środowisku i niskoemisyjnych systemów transportu, w tym śródlądowych dróg wodnych i transportu morskiego, portów lotniczych, w celu promowania zrównoważonej mobilności regionalnej i lokalnej.

Analogiczny dokument stanowi **Program Współpracy INTERREG Polska – Saksonia 2014-2020**, również opracowany w ramach celu „Europejska Współpraca Terytorialna” Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, 29 sierpnia 2014 r.). Obszar kwalifikowany Programu obejmuje po stronie polskiej podregion jeleniogórski w województwie dolnośląskim oraz powiat żarski w województwie lubuskim. Po stronie niemieckiej powiaty Görlitz i Bautzen.

Głównym celem Programu jest *Pogłębienie współpracy dla przezwyciężania barier rozwojowych na pograniczu polsko-saksońskim*. Wyznaczono cztery obszary strategiczne, które powinien obejmować Program Współpracy:

- **Oś priorytetowa I: Wspólne dziedzictwo naturalne i kulturowe**
Cel szczegółowy: Zwiększenie atrakcyjności obszaru wsparcia poprzez utrzymanie i świadome wykorzystanie potencjału wspólnego dziedzictwa kulturowego i naturalnego,
- **Oś priorytetowa II: Mobilność regionalna**

Cel szczegółowy: Poprawa jakości połączeń drogowych do przejść granicznych,

- **Oś priorytetowa III: Edukacja transgraniczna**

Cel szczegółowy: Wzmocnienie powiązania i rozszerzenie wspólnej polsko-niemieckiej oferty edukacyjnej,

- **Oś priorytetowa IV: Współpraca partnerska i potencjał instytucjonalny**

Cel szczegółowy: Intensyfikacja instytucjonalnej i partnerskiej współpracy pomiędzy obywatelami i instytucjami we wszystkich obszarach życia publicznego na rzecz rozwoju pogranicza.

Z planowaniem przestrzennym bezpośrednio powiązane są zagadnienia: *Wspólne dziedzictwo naturalne i kulturowe* (Oś priorytetowa I) oraz *Mobilność regionalna* (Oś priorytetowa II).

Wśród priorytetów inwestycyjnych Osi I wskazuje się:

- Zachowanie, ochronę, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Wśród priorytetów inwestycyjnych Osi II wskazuje się:

- Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi.

V. Cele i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego wynikające z polityki przestrzennej kraju

Cele i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego, wynikające z polityki przestrzennej kraju, opracowano na podstawie koncepcji Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 oraz dokumentów związanych z polityką rozwoju, czyli długo- i średniookresowej strategii rozwoju kraju, strategii zintegrowanych oraz strategii ponadregionalnej. Wszystkie te dokumenty łącznie prezentują spójną wizję rozwoju Polski, w tym wizję rozwoju województwa lubuskiego.

1. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Najważniejszym dokumentem określającym politykę przestrzenną kraju jest Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju, to ona stanowi ramy przestrzenne dla prowadzenia polityki rozwoju kraju, w tym realizacji poszczególnych strategii rozwojowych.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) została przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jest to główny dokument strategiczny określający zasady polityki przestrzennej kraju, kreujący ład przestrzenny w Polsce. Przedstawia ona wizję zagospodarowania przestrzennego kraju do 2030 roku, wyznacza cele i kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania kraju oraz wskazuje zasady oraz mechanizmy koordynacji i wdrażania publicznych polityk rozwojowych mających istotny wpływ terytorialny.

Zgodnie z art. 39 ust. 4 i art. 47. ust. 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w planie zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględnia się ustalenia koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju. dotyczące w szczególności:

- podstawowych elementów krajowej sieci osadniczej;
- wymagań z zakresu ochrony środowiska przyrodniczego, zabytków, z uwzględnieniem obszarów podlegających ochronie;
- rozmieszczenia infrastruktury społecznej o znaczeniu międzynarodowym i krajowym;
- rozmieszczenie obiektów infrastruktury technicznej i transportowej, strategicznych zasobów wodnych i obiektów gospodarki wodnej o znaczeniu międzynarodowym i krajowym;
- obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym.

Celem strategicznym KPZK 2030 jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększania zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego było wyznaczenie sześciu celów polityki przestrzennej zagospodarowania kraju:

Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.

Działania polityki przestrzennej powinny obejmować:

- 1) Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych największych miast Polski;
- 2) Intensyfikację powiązań funkcjonalnych pomiędzy głównymi węzłami sieci osadniczej w układzie krajowym i międzynarodowym;
- 3) Integrację obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich.

Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.

Działania polityki przestrzennej powinny obejmować:

- 1) Wspomaganie spójności w układzie krajowym;
- 2) Regionalną integrację funkcjonalną, wspomaganie rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych na obszary poza głównymi miastami oraz budowanie potencjału dla specjalizacji terytorialnej;
- 3) Wspomaganie spójności w specyficznych obszarach problemowych;

Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.

Działania polityki przestrzennej powinny obejmować:

- 1) Poprawę dostępności polskich miast i regionów;
- 2) Zmniejszenie zewnętrznych kosztów transportu;
- 3) Poprawę dostępności teleinformatycznej;
- 4) Zarządzanie strategiczne i etapowanie inwestycji.

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

Działania polityki przestrzennej powinny obejmować:

- 1) Integrację działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju jako podstawę ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych, m.in. wyznaczenie i ochronę spójnego systemu obszarów ochrony przyrody i krajobrazu, w oparciu o sieć krajowego systemu obszarów chronionej przyrody, sieć Natura 2000, umocowany prawnie system korytarzy ekologicznych, w tym Paneuropejską Sieć Ekologiczną oraz sieć rezerwatów biosfery UNESCO;
- 2) Przeciwdziałanie fragmentacji przestrzeni przyrodniczej;
- 3) Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej;

- 4) Racjonalizację gospodarowania ograniczonymi zasobami wód powierzchniowych i podziemnych kraju, w tym zapobieganie występowaniu deficytu wody na potrzeby ludności i rozwoju gospodarczego;
- 5) Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów;
- 6) Zmniejszenie obciążenia środowiska powodowanego emisjami zanieczyszczeń do wód, atmosfery i gleby;
- 7) Zabezpieczenie cennych gospodarczo złóż kopalin i zwiększenie wykorzystania surowców wtórnych.

Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.

Działania polityki przestrzennej powinny obejmować:

- 1) Przeciwdziałanie zagrożeniu utraty bezpieczeństwa energetycznego i odpowiednie reagowanie na to zagrożenie;
- 2) Zwiększenie poziomu zabezpieczenia przed ekstremalnymi zjawiskami naturalnymi i antropogenicznymi;
- 3) Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.

Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Działania polityki przestrzennej powinny obejmować:

- 1) Wprowadzenie zintegrowanego (spójnego i hierarchicznego) planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego zdolnego do efektywnej koordynacji działań podmiotów i polityk publicznych, mających największe znaczenie dla zagospodarowania przestrzennego na różnych poziomach zarządzania.

KPZK 2030 wprowadza nowe podejście do systemu planowania przestrzennego poprzez współzależność celów polityki przestrzennej z celami polityki regionalnej. Łączy planowanie strategiczne z programowaniem działań w ramach programów rozwoju i programów operacyjnych współfinansowanych ze środków UE. Jej wskazania mają na celu wzmocnienie efektywności systemu planowania przestrzennego i działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie. Włącza temat zagospodarowania strefy morskiej oraz rozszerza zakres interakcji transgranicznych w układzie lądowym i morskim. W stosunku do planów zagospodarowania przestrzennego województw, w tym województwa lubuskiego, KPZK 2030 nakłada obowiązek wdrożeń i ustaleń związanych z delimitacją obszarów funkcjonalnych i wdrożeniami działań o charakterze planistycznym w formie opracowania strategii, planów i studiów zagospodarowania przestrzennego. Rozwój obszarów funkcjonalnych, czyli obszarów o wspólnym potencjale i barierach rozwojowych, niezależnie od granic administracyjnych ma stanowić o jakości polskiej przestrzeni.

2. Inne dokumenty dotyczące polityki rozwoju

Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2017 r., poz. 1376 z późn. zm.) określa podmioty prowadzące tę politykę i tryb współpracy między nimi oraz jest podstawą do sporządzenia długookresowej strategii rozwoju kraju, średniookresowej strategii rozwoju kraju oraz innych strategii rozwoju odnoszących się do regionów, sektorów i dziedzin.

Do głównych dokumentów strategicznych, na podstawie których jest prowadzona polityka rozwoju należą:

- długookresowa strategia rozwoju kraju – DSRK (Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności), określająca główne trendy, wyzwania oraz koncepcję rozwoju kraju w perspektywie długookresowej,

- średniookresowa strategia rozwoju kraju – Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) – najważniejszy dokument w perspektywie średniookresowej, określający cele strategiczne rozwoju kraju do 2020 r., kluczowy dla określenia działań rozwojowych,
- 9 zintegrowanych strategii, służących realizacji założonych celów rozwojowych:
 - Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki,
 - Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego,
 - Strategia Rozwoju Transportu,
 - Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko,
 - Sprawne Państwo,
 - Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego,
 - Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie,
 - Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP,
 - Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa;
- Strategie ponadregionalne – Strategia Polski Zachodniej.

Dla planowania i zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego najistotniejsze są długookresowa i średniookresowa strategia rozwoju kraju, zintegrowane strategie: Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki, Strategia Rozwoju Transportu, Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego oraz strategia ponadregionalna – Strategia Polski Zachodniej.

Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju (DSRK)

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju została przyjęta 11 stycznia 2013 r. Dokument ten określa główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju, obejmującym okres co najmniej 15 lat.

Cel główny dokumentu stanowi poprawa jakości życia Polaków.

Wśród celów strategicznych i kierunków interwencji w obszarze konkurencyjności i innowacyjności gospodarki wskazuje się:

- Cel 1 – wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji,
- Cel 2 – zmniejszenie długu publicznego i kontrola deficytu w cyklu koniunkturalnym,
- Cel 3 – Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki,
- Cel 4 – Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki,
- Cel 5 – Stworzenie Polski Cyfrowej,
- Cel 6 – Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia,
- Cel 7 – Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska,
- Cel 8 – Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych,
- Cel 9 – Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego,
- Cel 10 – Stworzenie sprawnego państwa jako modelu działania administracji publicznej,
- Cel 11 – Wzrost społecznego kapitału rozwoju.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju stanowi najszerszy i najbardziej ogólny element systemu zarządzania rozwojem kraju. Dokument ten stanowi opis projektu cywilizacyjnego zorientowanego na przyszłość, w perspektywie do 2030 r. Rozwój Polski, w tym województwa lubuskiego, powinien odbywać się w trzech obszarach strategicznych równocześnie:

- konkurencyjności i innowacyjności gospodarki (modernizacji),
- równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski (dyfuzji),
- efektywności i sprawności państwa (efektywności).

W dokumencie podkreślono znaczenie obszaru innowacyjnej gospodarki i kreatywności indywidualnej. Cele i kierunki interwencji obejmują w szczególności edukację, rozwój efektywności badań i nauki (szczególnie powiązanej z gospodarką) oraz przedsiębiorczości. Nie bez znaczenia będą inwestycje infrastrukturalne w rozwój technologiczny (np. szerokopasmowy Internet) oraz inwestycje w kapitał ludzki – aktywna polityka rodzinna, imigracyjna, dostosowanie edukacji do potrzeb rynku. Ważnym punktem jest zapewnienie Polsce bezpieczeństwa energetycznego i ochrony środowiska.

Dla równoważenia potencjału rozwojowego Polski istotny jest równomierny rozwój regionalny. Podkreśla się istotność europejskiej polityki spójności jako narzędzia służącego rozwojowi regionalnemu. Wskazuje się również system transportowy jako techniczny klucz do zapewnienia dostępności, spójności oraz rozwoju poszczególnych regionów.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. (M.P. z 2017 r. poz. 260) jest dokumentem aktualizującym Strategię Rozwoju Kraju 2020. Dokument posiada zasięg średniookresowy i wyznacza nowy model rozwoju Polski, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju w wymiarze gospodarczym, społecznym, środowiskowym oraz terytorialnym. Głównym celem Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju jest „tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”.

Do realizacji celu głównego wyznaczono trzy cele szczegółowe, które kompleksowo ujmują problematykę z zakresu różnych obszarów:

Cel szczegółowy 1. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną

- 1.1. Reindustrializacja
- 1.2. Rozwój innowacyjnych firm
- 1.3. Małe i średnie przedsiębiorstwa
- 1.4. Kapitał dla rozwoju
- 1.5. Ekspansja zagraniczna

Cel szczegółowy 2. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony

- 2.1. Spójność społeczna
- 2.2. Rozwój zrównoważony terytorialnie

Cel szczegółowy 3. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu

- 3.1. Prawo w służbie obywatelom i gospodarce
- 3.2. Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem
- 3.3. E-państwo

3.4. Finanse publiczne

3.5. Efektywność wykorzystania środków UE

Ponadto wskazano obszary, które mają wpływ na osiągnięcie celów Strategii:

1. Kapitał ludzki i społeczny
2. Cyfryzacja
3. Transport
4. Energia
5. Środowisko
6. Bezpieczeństwo narodowe

Strategia koncentruje się na problematyce wzrostu gospodarczego, wyzwaniach i pułapkach rozwojowych, oraz bilansowaniu rozwoju gospodarki z ochroną środowiska i jakością życia obywateli. Założenia strategii opierają się na „rozwoju odpowiedzialnym”, czyli realizacji potrzeb mieszkańców z jednoczesnym nieumniejszaniem szans przyszłych pokoleń. Koncepcja ta jest zgodna z przyjętą przez Organizację Narodów Zjednoczonych we wrześniu 2015 r. Agendą 2030.

W dokumencie podkreśla się konieczność zwiększania innowacyjności i konkurencyjności polskich przedsiębiorstw, rozbudowę i modernizację sieci transportowych i technicznych oraz pełniejsze wykorzystanie potencjałów terytorialnych obszarów wiejskich i miast. Strategia wskazuje również działania, instrumenty realizacyjne, system koordynacji, a także przykładowe projekty.

Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju wprowadza ramy nowego systemu krajowych dokumentów strategicznych, który będzie układem otwartym uzupełnianym wraz z pojawiającymi się potrzebami i wyzwaniami. Zakłada się powstanie głównych strategii i polityk rozwojowych, które będą stanowiły aktualizację obecnie obowiązujących 9 strategii zintegrowanych.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego (KSRR) 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 2010 r., jest dokumentem określającym cele i sposób działania podmiotów publicznych, a w szczególności rządu i samorządów województw, w odniesieniu do polskiej przestrzeni dla osiągnięcia strategicznych celów rozwoju kraju.

KSRR wyznacza cele polityki rozwoju regionalnego, w tym wobec obszarów wiejskich i miejskich, oraz definiuje ich relacje w odniesieniu do innych polityk publicznych o wyraźnym terytorialnym ukierunkowaniu.

Celem strategicznym KSRR jest „Efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągania celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym”.

W dokumencie wyznaczono cele szczegółowe:

Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów:

- 1) Wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych:
 - a) rozwijanie powiązań funkcjonalnych, infrastrukturalnych i instytucjonalnych między ośrodkami wojewódzkimi – węzłami sieci w układzie międzynarodowym i krajowym;
 - b) wzmacnianie funkcji metropolitalnych w sferze gospodarczej, społecznej, nauki i kultury (w tym funkcji symbolicznych) oraz wzmacnianie roli ośrodków edukacji na poziomie wyższym – tworzących warunki dla gospodarki opartej na wiedzy;

- c) wspieranie rozwiązań integrujących przestrzeń funkcjonalnych obszarów miejskich w zakresie zagospodarowania przestrzennego, transportu zbiorowego (infrastruktury, taboru i rozwiązań organizacyjnych), usług komunalnych, rynku pracy;
- 2) Tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji poza ośrodkami wojewódzkimi:
 - a) zwiększanie dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionów;
 - b) wspieranie rozwoju i znaczenia miast subregionalnych;
 - c) pełniejsze wykorzystanie potencjału rozwojowego obszarów wiejskich;
 - d) efektywne wykorzystanie w procesach rozwojowych potencjału specjalizacji terytorialnej;
- 3) Budowa podstaw konkurencyjności województw:
 - a) rozwój kapitału intelektualnego, w tym kapitału ludzkiego i społecznego;
 - b) wsparcie dla lokalizacji inwestycji zewnętrznych, w tym w szczególności zagranicznych;
 - c) zwiększanie możliwości wprowadzania rozwiązań innowacyjnych przez przedsiębiorstwa i instytucje regionalne;
 - d) wspieranie rozwoju instytucji otoczenia biznesu (IOB);
 - e) dywersyfikacja źródeł i efektywne wykorzystanie energii oraz reagowanie na zagrożenia naturalne;
 - f) wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego;
 - g) współpraca międzynarodowa.

Cel 2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych:

- 1) Wzmacnianie spójności w układzie krajowym:
 - a) aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy (aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu);
 - b) rozwój lokalny (w tym kulturalny) oraz rozwój kapitału społecznego – wsparcie lokalnych inicjatyw społecznych;
 - c) przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu;
 - d) wsparcie rozwoju przedsiębiorczości;
 - e) doskonalenie kadr przedsiębiorstw;
 - f) upowszechnianie i poprawa dostępu do edukacji przedszkolnej;
 - g) poprawa dostępu i podnoszenie jakości edukacji;
 - h) rozwój kształcenia ustawicznego dorosłych;
- 2) Wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe:
 - a) rozwój oraz poprawa dostępu i jakości usług edukacyjnych i szkoleniowych;
 - b) poprawa jakości i dostępności usług medycznych na obszarach problemowych;
 - c) zwiększenie dostępności i jakości usług komunikacyjnych;
 - d) usługi komunalne i związane z ochroną środowiska;
 - e) usługi kulturalne;
- 3) Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze:
 - a) wsparcie jakości kapitału ludzkiego;
 - b) modernizacja struktury gospodarczej;
 - c) nadrabianie zaległości w zakresie infrastruktury technicznej;

- d) modernizacja i rozwój obiektów użyteczności publicznej;
 - e) wsparcie kompleksowych programów rewitalizacyjnych;
- 4) Przewyższanie niedogodności związanych z położeniem obszarów przygranicznych, szczególnie wzdłuż zewnętrznych granic UE;
 - 5) Zwiększanie dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich na obszarach o najniższej dostępności.

Cel 3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie:

- 1) Wzmocnienie strategicznego wymiaru polityki regionalnej;
- 2) Poprawa jakości zarządzania politykami publicznymi, w tym ich właściwe ukierunkowanie terytorialne:
 - a) hierarchizacja dokumentów strategicznych i wypracowanie standardów metodologicznych w zakresie diagnozy, programowania, implementacji, monitorowania i ewaluacji;
 - b) uporządkowanie terminologii związanej z programowaniem polityki regionalnej (oraz szerzej polityki rozwoju);
 - c) wypracowanie narzędzi wsparcia dla procesu programowania i monitorowania rozwoju, w tym jednolitego ogólnopolskiego systemu wskaźników kluczowych, istotnego z punktu widzenia diagnozowania i monitorowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego rozwoju kraju i jego regionów, wykorzystywanego w dokumentach strategicznych realizowanych na poziomie kraju, jak i regionów oraz w systemie obserwatoriów rozwoju na poziomie krajowym i regionalnym;
- 3) Przebudowa i wzmocnienie koordynacji w systemie wieloszczeblowego zarządzania;
- 4) Wspomaganie budowy kapitału społecznego dla rozwoju regionalnego w oparciu o sieci współpracy między różnymi aktorami polityki regionalnej.

Układ celów KSRR odzwierciedla podstawowe obszary oddziaływania Strategii do 2020 roku i tworzy triadę: konkurencyjność – spójność – sprawność. Propozycje zawarte w KSRR dotyczą między innymi wykorzystania potencjałów wewnętrznych wszystkich terytoriów, w tym województwa lubuskiego, dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – kreowania wzrostu, zatrudnienia, spójności. Wskazuje się na zasadność jednej wspólnej polityki określającej w odniesieniu do terytorium cele dla wszystkich podmiotów publicznych. Strategia wskazuje na konieczność stymulowania konkurencyjności, zwiększania spójności terytorialnej (w tym województwa lubuskiego) oraz skoncentrowania inwestycji polityki regionalnej na wybranych obszarach tematycznych i przestrzennych. W Strategii proponuje się wprowadzenie kompleksowego systemu integracji i koordynacji polityk publicznych, mający istotny wpływ terytorialny, z celami polityki regionalnej określonymi dla poszczególnych terytoriów. Dodatkowo wskazuje się na zwiększenie efektywności polityki regionalnej poprzez takie działania jak przemodelowanie systemu finansowania, racjonalizację systemu zarządzania czy też zastosowania mechanizmów konkurencji.

Tabela 1. Cele KSRR w układzie trzech wymiarów strategii: regiony – miasta – obszary wiejskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie KSRR 2010-2020

	REGIONY	MIASTA	OBSZARY WIEJSKIE
Cel 1 KONKURENCYJNOŚĆ	Zwiększanie dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionów Tworzenie warunków do absorpcji innowacji Zasoby ludzkie	Wzmacnianie obszarów funkcjonalnych wszystkich ośrodków wojewódzkich Tworzenie warunków do rozprzestrzeniania procesów rozwojowych na całe regiony	Tworzenie warunków dla integracji funkcjonalnej z miastami- włączenie obszarów wiejskich otaczających miasta w procesy rozwojowe Rozwijanie potencjału

	Kapitał intelektualny i społeczny Wykorzystanie i wzmacnianie specjalizacji regionalnych Klasy Wzmacnianie miast subregionalnych Tworzenie warunków przyjaznych dla inwestorów i przedsiębiorców- finanse, usługi IOB Dywersyfikacja i efektywne wykorzystanie energii	Rozwój i uzupełnianie funkcji metropolitalnych Wspomaganie procesów urbanizacyjnych Poprawa połączeń między ośrodkami wojewódzkimi Integrowanie funkcjonalnych obszarów miejskich Wspieranie rozwoju i znaczenia miast subregionalnych Innowacyjność Nauka Umiedzynarodowienie Współpraca między miastami	rozwojowego i absorpcyjnego obszarów wiejskich Zwiększenie wykorzystania zasobów ludzkich- zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej (w tym wahadłowej) Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego Rozwój miast powiatowych- lokalnych ośrodków rozwoju Tworzenie warunków do zwiększania inwestycji pozarolniczych Rozwój lokalny dla poprawy jakości życia, atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej
Cel 2 SPÓJNOŚĆ	Spójność kraju – regiony Polski Wschodniej – nadal najstabilniej rozwinięta część kraju Spójność wewnątrzregionalna- koncentracja na najbardziej zapóźnionych podregionach Obszary przygraniczne – dostępność, rozwój wspólnej infrastruktury, integracja gospodarcza i społeczna	Wzmacnianie istniejącej sieci miast, szczególnie w Polsce wschodniej Restrukturyzacja miast tracących funkcje gospodarcze Rewitalizacja- jednocześnie przestrzenna, gospodarcza i społeczna Wzmacnianie sieci miejskiej Polski wschodniej	Zapóźnione obszary wiejskie- restrukturyzacja społeczna, gospodarcza i przestrzenna Poprawienie dostępu do usług publicznych i ich jakości Zwiększenie dostępu do szerokopasmowego internetu i e-usługi Przeciwdziałanie wykluczeniu z procesów rozwojowych obszarów skrajnie peryferyjnych Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna.
Cel 3 SPRAWNOŚĆ	Wzmacnianie strategicznego podejścia na wszystkich szczeblach Lepsze ukierunkowania terytorialne środków publicznych Mechanizmy koordynacyjne, w tym zarządzanie wieloszczełkowe Budowanie kapitału społecznego przez sieci współpracy między aktorami polityki regionalnej		

Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki

Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki Dynamiczna Polska 2020 została przyjęta przez Radę Ministrów 15 stycznia 2013 r.¹⁰. Jej wizja to „otwarta i ekspansywna gospodarka, oferująca nowe miejsca pracy, oparta na wzajemnym zaufaniu i kooperacji uczestników życia gospodarczego, stabilnie rosnąca dzięki innowacjom i wysokiej efektywności wykorzystania zasobów, która zapewni wzrost standardów życia społeczeństwa oraz konkurencyjności przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej do 2020 r.”

Cel główny stanowi „Wysoce konkurencyjna gospodarka (innowacyjna i efektywna) oparta na wiedzy i współpracy”. Wskazano następujące cele szczegółowe:

- Cel 1. Dostosowanie otoczenia regulacyjnego i finansowego do potrzeb innowacyjnej i efektywnej gospodarki,
- Cel 2. Stymulowanie innowacyjności poprzez wzrost efektywności wiedzy i pracy,
- Cel 3. Wzrost efektywności wykorzystania zasobów naturalnych i surowców,
- Cel 4. Wzrost umiedzynarodowienia polskiej gospodarki.

¹⁰ Załącznik do uchwały Nr 7 Rady Ministrów z dnia 15 stycznia 2013 r.

Strategia jest ściśle powiązana z innymi krajowymi i unijnymi dokumentami o charakterze strategicznym, wpisuje się w priorytet unijnej strategii rozwoju Europa 2020, którym jest inteligentny, zrównoważony rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu. Zgodnie ze Strategią przez „innowacyjność gospodarki” należy rozumieć zdolność i motywację podmiotów gospodarczych do ustawicznego poszukiwania i wykorzystywania w praktyce wyników prac badawczych i rozwojowych, nowych koncepcji, pomysłów i wynalazków. Innowacyjność oznacza również doskonalenie i rozwój istniejących technologii produkcyjnych, eksploatacyjnych i dotyczących sfery usług, wprowadzanie nowych rozwiązań w organizacji i zarządzaniu, doskonalenie i rozwój infrastruktury, zwłaszcza dotyczącej gromadzenia, przetwarzania i udostępniania informacji. Efektywność rozumiana jest w Strategii jako maksymalizacja efektów przy użyciu określonej ilości zasobów bądź osiągnięcie zamierzonego celu przy wykorzystaniu możliwie najmniejszej ilości zasobów (głównie nakładów kapitałowych, surowcowych czy materiałowych) lub optymalne wykorzystanie zasobów ludzkich.

Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku)

Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku) została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 22 stycznia 2013 r. Misją Strategii stanowi tworzenie w Polsce, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, optymalnych warunków dla życia obywateli. Ma ona za zadanie uruchomienie działań związanych z upowszechnieniem wiedzy o tym, co i dlaczego należy zrealizować na rzecz polskiego transportu, następnie zaś wskazać podmioty, narzędzia i źródła finansowania niezbędne do ich realizacji. Celem głównych SRT do 2020 jest „Zwiększenie dostępności transportowej oraz poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego, przez tworzenie spójnego, zrównoważonego i przyjaznego użytkownikowi systemu transportowego w wymiarze krajowym, europejskim i globalnym”.

Cel strategiczny 1: Stworzenie zintegrowanego systemu transportowego

Cel Strategiczny 2: Stworzenie warunków dla sprawnego funkcjonowania rynków transportowych i rozwoju efektywnych systemów przewozowych

Cele szczegółowe:

- Stworzenie nowoczesnej, spójnej sieci infrastruktury transportowej,
- Poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym,
- Bezpieczeństwo i niezawodność,
- Ograniczanie negatywnego wpływu transportu na środowisko,
- Zbudowanie racjonalnego modelu finansowania inwestycji infrastrukturalnych.

Strategia Rozwoju Transportu do 2020 wskazuje cele, których realizacja pozwoli na zwiększenie międzyregionalnej dostępności transportowej. W tym aspekcie dla integracji terytorialnej regionów i pełniejszego wykorzystania potencjałów obszarów położonych poza miastami wojewódzkimi (Gorzów Wielkopolski, Zielona Góra) niezbędne są działania na rzecz poprawy jakości połączeń centrów z zapleczem regionów. Realizowane inwestycje i prace modernizacyjne spowodują zwiększenie dostępności obszarów najbardziej oddalonych od tych ośrodków. Efektywne osiąganie celów rozwoju systemu transportowego w kraju wymaga, aby w pierwszej kolejności rozwijać powiązania infrastrukturalne w układzie krajowym i europejskim głównych ośrodków miejskich, tj. 18 ośrodków wojewódzkich (w tym dwie pary stolic wojewódzkich w województwie lubuskim i kujawsko-pomorskim).

Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko

Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko – perspektywa do 2020 r. (BEiŚ) została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 15 kwietnia 2014 r. Celem głównym Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko jest zapewnienie wysokiej jakości życia obecnych i przyszłych pokoleń z uwzględnieniem ochrony środowiska oraz stworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju nowoczesnego sektora energetycznego, zdolnego zapewnić Polsce bezpieczeństwo energetyczne oraz konkurencyjną i efektywną gospodarkę.

Cele szczegółowe i kierunki interwencji Strategii BEiŚ przedstawiają się następująco:

Cel 1. Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska

- Racjonalne i efektywne gospodarowanie zasobami kopalin,
- Gospodarowanie wodami dla ochrony przed powodzią, suszą i deficytem wody,
- Zachowanie bogactwa różnorodności biologicznej, w tym wielofunkcyjna gospodarka leśna,
- Uporządkowanie zarządzania przestrzenią.

Cel 2. Zapewnienie gospodarce krajowej bezpiecznego i konkurencyjnego zaopatrzenia w energię

- Lepsze wykorzystanie krajowych zasobów energii,
- Poprawa efektywności energetycznej,
- Zapewnienie bezpieczeństwa dostaw importowanych surowców energetycznych,
- Modernizacja sektora elektroenergetyki zawodowej, w tym przygotowanie do wprowadzenia energetyki jądrowej,
- Rozwój konkurencji na rynkach paliw i energii oraz umacnianie pozycji odbiorcy,
- Wzrost znaczenia rozproszonych odnawialnych źródeł energii,
- Rozwój energetyki na obszarach podmiejskich i wiejskich.

Cel 3. Poprawa stanu środowiska

- Zapewnienie dostępu do czystej wody dla społeczeństwa i gospodarki,
- Racjonalne gospodarowanie odpadami, w tym wykorzystanie ich na cele energetyczne,
- Ochrona powietrza, w tym ograniczenie oddziaływania energetyki,
- Wspieranie nowych i promocja polskich technologii energetycznych i środowiskowych,
- Promowanie zachowań ekologicznych oraz tworzenie warunków do powstawania zielonych miejsc pracy.

Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko (BEiŚ) obejmuje dwa niezwykle istotne obszary: energetykę i środowisko, wskazując m.in. kluczowe reformy i niezbędne działania, które powinny zostać podjęte w perspektywie do 2020 r. Jest to ważna strategia dla ustalania polityki rozwoju województwa lubuskiego, ponieważ województwo lubuskie jest jednym z trzech głównych regionów występowania złóż gazu ziemnego oraz posiada duże zasoby węgla brunatnego.

Do priorytetów w zakresie energetyki państwa należy zidentyfikowanie strategicznych złóż surowców energetycznych i objęcie ich ochroną przed zabudową infrastrukturalną (m.in. węgla brunatnego). Największym wyzwaniem jest modernizacja energetyki i ciepłownictwa, wprowadzenie energetyki jądrowej oraz zwiększenie udziału rozproszonych źródeł odnawialnych (energetyki wiatrowej, biogazowni, instalacji na biomasę i solarnych). Priorytetowe w zakresie ochrony środowiska będą zmiany w zakresie ograniczenia zanieczyszczeń powietrza oraz reforma systemu gospodarki wodnej.

Strategia Rozwoju Polski Zachodniej 2020

Strategia Rozwoju Polski Zachodniej 2020 została przyjęta przez Radę Ministrów w kwietniu 2014 r. Jest to strategia ponadregionalna, obejmuje zasięgiem terytorialnym pięć województw, w tym województwo lubuskie. Pozostałe województwa to: dolnośląskie, opolskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie. Strategia Rozwoju Polski Zachodniej obejmuje zagadnienia współpracy między województwami oraz promuje działania poszerzające możliwości rozwoju partnerskich relacji między nimi, koncentruje swoją uwagę na kwestiach ponadregionalnych.

Główny kierunek rozwoju Polski Zachodniej skoncentrowany jest na działaniach służących zwiększeniu konkurencyjności makroregionu w wymiarze europejskim. W Strategii stawia się następujące wyzwania:

- intensyfikacja współpracy międzyregionalnej oraz transgranicznej dla inicjowania i skutecznej realizacji przedsięwzięć rozwojowych o znaczeniu ponadregionalnym,
- bardziej efektywne wykorzystanie atutu położenia poprzez dalszą poprawę zewnętrznej dostępności makroregionu i zwiększenie jego spójności wewnętrznej,
- zwiększenie efektywności sieci energetycznej makroregionu jako niezbędnego elementu poprawy warunków do inwestowania,
- pełniejsze wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych makroregionów do rozwoju turystyki,
- zwiększenie potencjału do tworzenia i absorpcji innowacji w makroregionie, również poprzez wykorzystywanie impulsów rozwojowych płynących z otoczenia, zwłaszcza ze strony silniejszych gospodarczo i bardziej innowacyjnych regionów zagranicznych,
- wzmacnianie zdolności instytucjonalnej do zarządzania rozwojem na poziomie ponadregionalnym, ze szczególnym uwzględnieniem transgranicznego wymiaru działań rozwojowych.

Wizja dla Polski Zachodniej brzmi: „Polska Zachodnia – rejon dorzecza Odry... współpracujący, kreatywny, atrakcyjny, mobilizujący, otwarty”.

Celem głównym Strategii Rozwoju Polski Zachodniej 2020 jest „Wzrost konkurencyjności Polski Zachodniej w wymiarze europejskim poprzez efektywne wykorzystanie potencjałów makroregionu”. W cel główny wpisują się trzy cele szczegółowe:

- I. Integracja przestrzenna i funkcjonowania makroregionu:
 - wzmocnienie wewnętrznych powiązań sieci transportowych pomiędzy głównymi miastami Polski Zachodniej,
 - zwiększenie dostępności transportowej Polski Zachodniej w przestrzeni europejskiej poprzez wzmocnienie powiązań głównych miast makroregionu z Warszawą, Katowicami i Trójmiastem, Berlinem, Praga, Wiedniem oraz Drezniem,
 - modernizacja Odrzańskiej Drogi Wodnej oraz wzmocnienie międzyregionalnej i transgranicznej współpracy w dorzeczu Odry,
 - zwiększenie efektywności sieci energetycznej w makroregionie,
- II. Budowa oferty gospodarczej makroregionu:
 - wspieranie wypracowywania i implementowania nowoczesnych rozwiązań w wiodących branżach gospodarczych makroregionu,
 - rozwój i profesjonalizacja działalności ośrodków innowacji i przedsiębiorczości, w szczególności w zakresie wsparcia wiodących branż gospodarczych makroregionu,
 - tworzenie zachęt do inwestowania, w tym zapewnienie dostępu do usług publicznych,
 - tworzenie i rozwój ponadregionalnych produktów turystycznych,
- III. Wzmacnianie potencjału naukowo-badawczego makroregionu:
 - inicjowanie i wspieranie współpracy naukowo-badawczej ośrodków z Polski Zachodniej,
 - budowanie komplementarnej oferty edukacyjnej służącej dostosowaniu kapitału ludzkiego do potrzeb gospodarki opartej na wiedzy,
 - inicjowanie wspólnych działań edukacyjnych promujących podstawy przedsiębiorcze i innowacyjne,
 - wzmocnienie mechanizmów transferu wiedzy między nauką i biznesem w celu komercjalizacji wyników badań.

Województwo lubuskie jest położone na szlaku korytarzy transportowych, blisko rozwiniętych rynków zbytu, znaczących punktów węzłowych. Daje to podstawy dla przepływu kapitału, wiedzy i ludzi. Istotną kwestią dla województwa lubuskiego jest intensyfikacja współpracy transgranicznej oraz wzrost zainteresowania ze

strony inwestorów oraz zagranicznych i krajowych turystów. Integracja przestrzenna i funkcjonalna całego makroregionu (w tym województwa lubuskiego) będzie miała istotne znaczenie dla intensyfikacji rozwoju nie tylko na tym obszarze, ale również dla całego kraju. Działania opierające się na poprawie powiązań transportowych (w tym Odrzańskiej Drogi Wodnej) oraz inwestycji w obszary sieci energetycznych pozytywnie wpłyną na ofertę gospodarczą (lepszonych warunków inwestycyjnych) województwa. Istotne jest również wzmacnianie potencjału naukowo-badawczego, w tym efektywniejsze wykorzystanie istniejącego potencjału.

MasterPlan dla obszaru dorzecza Odry

MasterPlan wciela zintegrowane gospodarowanie wodami na obszarze dorzecza Odry, spełniając wymogi Ramowej Dyrektywy Wodnej, prowadząc do uporządkowania i uproszczenia systemu zarządzania i kontroli inwestycji prowadzonych na tym terenie. Dokument zestawia oraz ocenia planowane inwestycje przewidziane do realizacji do roku 2021.

Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego

W Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Lubuskiego określono następujące cele rozwojowe:

- poprawa jakości badań oraz wzmocnienie współpracy sektora nauki i gospodarki;
- poprawa stanu technicznego infrastruktury transportowej zapewniającej sprawne połączenia pomiędzy strategicznymi ośrodkami i obszarami rozwoju gospodarczego województwa;
- budowa i modernizacja systemów dystrybucyjnych i przesyłowych energii elektrycznej;
- zapobieganie negatywnym skutkom powodzi;
- lepsze wykorzystanie istniejącego potencjału przyrodniczego i kulturowego województwa;
- zwiększenie poziomu zatrudnienia w województwie;
- redukcja poziomu wykluczenia społecznego;
- podniesienie poziomu wykształcenia i kompetencji w regionie;
- zwiększenie dostępu do usług medycznych i profilaktyka zdrowotna;
- rozwój miast wojewódzkich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie;
- kompleksowa rewitalizacja obszarów o wysokim nasileniu niekorzystnych zjawisk społecznych i gospodarczych.

Kontrakt obowiązuje na lata 2014 – 2023 i służy określeniu celów i przedsięwzięć priorytetowych o istotnym znaczeniu dla rozwoju kraju oraz województwa lubuskiego, w ramach realizacji programów operacyjnych na lata 2014 – 2020. Natomiast programy operacyjne służą realizacji Umowy Partnerstwa w zakresie polityki spójności, oraz innych instrumentów, z których mogą być finansowane przedsięwzięcia priorytetowe przyczyniające się do osiągnięcia celów określonych w kontrakcie.

VI. Cele i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego wynikające z regionalnych dokumentów strategicznych

Samorząd województwa określa strategię rozwoju województwa, w oparciu o art. 11 ustawy z dnia 5 marca 1998 roku o samorządzie województwa (Dz. U. z 2017 r., poz. 2096 z późn. zm.). Sejmik Województwa Lubuskiego w 2012 r. przyjął uchwałą Strategię Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020. Realizacji przyjętej strategii służą też inne dokumenty, w tym programy i raporty sporządzane przez Sejmik Województwa Lubuskiego i podległe mu jednostki.

Poniżej przedstawiono główne kierunki polityki regionalnej, określone w strategii rozwoju województwa oraz w innych wybranych dokumentach, mających wpływ na zagadnienia związane z zagospodarowaniem przestrzennym.

1. Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020

Zapewnienie spójności i korelacji między planem zagospodarowania przestrzennego województwa i strategią rozwoju województwa jest warunkiem koniecznym prowadzenia racjonalnej polityki regionalnej. Oba te dokumenty współtworzą system zintegrowanego planowania strategicznego.

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 stanowi załącznik do uchwały Nr XXXII/319/12 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 listopada 2012 r. Ma ona charakter liniowy. Na podstawie diagnozy i analizy SWOT wyznaczone zostały potencjały i wyzwania województwa, wyrażone w czterech obszarach tematycznych. W głównej mierze zdefiniowane potencjały i wyzwania odnoszą się do działalności gospodarczej, infrastruktury komunikacyjnej i teleinformatycznej, spójności regionu i zarządzania rozwojem. W każdym obszarze zidentyfikowano wyzwania i na ich podstawie określono wizję, cel główny oraz cele strategiczne dokumentu.

Cel główny: Wykorzystanie potencjałów województwa lubuskiego do wzrostu jakości życia, dynamizowania konkurencyjnej gospodarki, zwiększenia spójności regionu oraz efektywnego zarządzania jego rozwojem.

Cel główny ma zostać osiągnięty dzięki realizacji celów strategicznych, które dzielą się na cele operacyjne, a te z kolei na kierunki interwencji, czyli działania niezbędne do osiągnięcia celów.

Cele strategiczne i operacyjne:

Cel strategiczny 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna

- 1.6. Rozwój sektora B+R oraz usprawnienie mechanizmu transferu innowacji
- 1.7. Rozwój przedsiębiorczości i zwiększenie aktywności zawodowej
- 1.8. Podniesienie jakości kształcenia i dostosowanie go do potrzeb regionalnego rynku pracy
- 1.9. Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich
- 1.10. Rozwój subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich
- 1.11. Udoskonalenie oraz rozbudowa infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska
- 1.12. Rozwój potencjału turystycznego województwa
- 1.13. Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Cel strategiczny 2. Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna

- 2.1. Budowa nowej i modernizacja istniejącej infrastruktury komunikacyjnej
- 2.2. Usprawnienie systemu transportu publicznego
- 2.3. Rozwój społeczeństwa informacyjnego

Cel strategiczny 3. Społeczna i terytorialna spójność regionu

- 3.1. Wzrost dostępności i atrakcyjności kształcenia w placówkach edukacyjnych
- 3.2. Zwiększenie dostępu do usług medycznych i profilaktyka zdrowotna
- 3.3. Zapewnienie różnorodnej oferty kulturalnej i sportowej
- 3.4. Promocja włączenia zawodowego i społecznego
- 3.5. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich
- 3.6. Wsparcie budowy oraz modernizacji systemów i infrastruktury zapobiegania zagrożeniom

Cel strategiczny 4. Region efektywnie zarządzany

- 4.1. Tworzenie atrakcyjnego wizerunku województwa i promocja marki Lubuskie
- 4.2. Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej
- 4.3. Wzmocnienie potencjału kapitału społecznego oraz kształtowanie tożsamości regionalnej

4.4. Wzmocnienie integralności systemów zarządzania strategicznego i planowania przestrzennego na poziomie regionalnym i lokalnym

4.5. Podwyższenie sprawności działania administracji samorządowej i instytucji regionalnych

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 wskazuje również obszary strategicznej interwencji, które należy wyznaczyć w planie zagospodarowania przestrzennego województwa. Są to obszary koncentracji procesów rozwojowych jak również obszary problemowe, do których kierowana jest polityka regionalna w zakresie kierunków interwencji poszczególnych celów operacyjnych. Strategia wyróżnia osiem rodzajów obszarów strategicznej interwencji:

- miasta wojewódzkie i ich obszary funkcjonalne,
- ośrodki subregionalne i lokalne,
- obszary przygraniczne,
- obszary wiejskie, w szczególności o słabym dostępie do usług publicznych,
- obszary zagrożone powodzią,
- obszary o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych, w tym objęte ochroną prawną,
- obszary potencjalnej eksploatacji złóż surowców o strategicznym znaczeniu,
- obszary o najkorzystniejszych warunkach dla prowadzenia gospodarki rolnej.

Do realizacji celów strategicznych wyznaczono 25 inwestycji, które mają co najmniej regionalny charakter, są zgodne z dokumentami strategicznymi i istnieje realna szansa na ich realizację do 2020 r.

1. Rozwój Lubuskiego Parku Przemysłowo-Technologicznego w Nowym Kisielinie,
2. Rozwój Parku Technologii i Logistyki Przemysłu INTERIOR w Nowej Soli,
3. Utworzenie parku naukowo-przemysłowego w Gorzowie Wielkopolskim,
4. Budowa kompleksu wydobywco-energetycznego Gubin-Brody wraz z infrastrukturą towarzyszącą,
5. Dokończenie budowy drogi ekspresowej S3,
6. Dokończenie węzłów A2,
7. Przebudowa drogi krajowej nr 18 do parametrów autostrady,
8. Systemowa poprawa dostępności drogowej północy województwa poprzez modernizację dróg krajowych nr 22 i 24,
9. Rozwój drogi krajowej nr 27 Zielona Góra – Żary – autostrada A18,
10. Modernizacja połączeń drogi S3 z Nowej Soli przez Kożuchów i Żagań/Szprotawę z autostradami A18/A4,
11. Budowa przeprawy mostowej w Kostrzynie nad Odrą/północna obwodnica miasta,
12. Budowa mostu w Milsku,
13. Most na Odrze w Krośnie Odrzańskim wraz z obwodnicą,
14. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury linii kolejowej nr 273 (C-E 59) na odcinku Głogów – Zielona Góra – Kostrzyn nad Odrą („Odrzanka”),
15. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury linii kolejowej nr 203 na odcinku Krzyż – Gorzów Wlkp. – Kostrzyn nad Odrą,
16. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury linii kolejowych nr 275 na odcinku Miłkowice – Żagań oraz linii nr 14 na odcinku Żagań – Żary – Forst,
17. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury i taboru transportu publicznego w obszarach funkcjonalnych Zielonej Góry (Lubuskie Trójiasto) i Gorzowa Wlkp.,
18. Rozbudowa i poprawa wyposażenia lotniska w Babimście,
19. Modernizacja lotniska w Przylepie,
20. Budowa lotniska do celów biznesowych i sportowo-turystycznych w okolicach Gorzowa Wlkp.,
21. Budowa bazy lotniczego pogotowia ratunkowego HEMS w północnej części województwa,
22. Modernizacja odrzańskiej drogi wodnej E-30,

23. Modernizacja międzynarodowej drogi wodnej E-70,
24. Rozwój Lubuskiego Szlaku Wina i Miodu,
25. Dokończenie rozbudowy Wojewódzkiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Drzonkowie oraz poprawa infrastruktury sportowo-rekreacyjnej w Gorzowie Wlkp.

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 realizowana jest poprzez różne programy, strategie i plany specjalistyczne, które stanowią rozwinięcia poszczególnych celów i kierunków w niej zawartych. Odnoszą się one do konkretnych dziedzin, np. ochrony zdrowia, infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, sytuacji społecznej, gospodarczej, działalności kulturalnej, turystyki, sportu i rekreacji oraz ochrony środowiska. Dokumenty te brano pod uwagę przy tworzeniu niniejszego planu zagospodarowania województwa lubuskiego. Jednak nie wszystkie programy sektorowe odnoszące się do kierunków działań określonych w Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 mają odniesienia przestrzenne i nie przekładają się na kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa.

2. Inne dokumenty

Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry

Plany zarządzania ryzykiem powodziowym sporządzane są na podstawie dyrektywy Parlamentu Europejskiego – tzw. Dyrektywy Powodziowej. Główne cele zarządzania ryzykiem powodziowym to zahamowanie wzrostu ryzyka, obniżenie istniejącego ryzyka oraz poprawa systemu zarządzania ryzykiem powodziowym. W dokumentach definiowane są działania mające na celu zapobieganie potencjalnym negatywnym skutkom powodzi dla życia i zdrowia ludzi, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej. Plany wyznaczają działania strategiczne oraz działania na obszarach o najwyższym ryzyku powodziowym (tzw. hotspotów). Dokumenty wskazują 10 obszarów obszary o najwyższym ryzyku powodziowym na terenie województwa lubuskiego. Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry, na który składają się Plany zarządzania ryzykiem powodziowym dla regionów wodnych: Warty, Środkowej Odry, Dolnej Odry i Przemyśla Zachodniego, został przyjęty Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r.

Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry

Plan gospodarowania wodami jest dokumentem, który ma usprawnić proces osiągania celów środowiskowych wód dorzecza Odry. Jest podstawą do podejmowania decyzji, które oddziałują na stan zasobów wodnych oraz zasady gospodarowania wodami. Plan zawiera wykaz zadań i inwestycji o charakterze administracyjnym, ekonomicznym, badawczym i edukacyjnym. Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry został przyjęty Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r.

Strategia Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego

Strategia Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego ma za zadanie wyznaczenie celów i działań wspierających i promujących edukację i inicjatywy kulturalne, twórczość oraz opiekę nad zabytkami, a także umacnianie wizerunku województwa lubuskiego. Strategia wyznacza szereg celów głównych:

- Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego regionu,
- Efektywne wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu w podnoszeniu jego atrakcyjności,
- Wzmocnienie pozycji bibliotek publicznych jako głównych ośrodków informacji oraz kulturalnej i obywatelskiej aktywizacji społeczności lokalnych,
- Aktywne uczestnictwo społeczeństwa w życiu kulturalnym,

- Znoszenie barier kompetencyjnych i organizacyjnych w odbiorze i dostępie Lubuszan do wartości symbolicznej,
- Zapewnienie społeczeństwu możliwości uczestnictwa w przedsięwzięciach artystycznych,
- Mecenat nad regionalną działalnością twórczą,
- Integracja społeczności województwa i zachowanie tożsamości narodowej,
- Budowanie społeczeństwa obywatelskiego.

Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku

Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki wskazuje możliwości i warunki do dynamicznego rozwoju szeroko pojętego sektora turystycznego w sposób strategiczny i kompleksowy, z uwzględnieniem uwarunkowań przyrodniczych i kulturowych. Misją programu jest budowanie silnego wizerunku regionu za pomocą turystyki oraz wzmocnienie wewnętrznej integralności (minimalizacja podziału na północ i południe) poprzez współpracę podmiotów gospodarczych i samorządów, a także rozwój szkolnictwa kierunkowego.

Program wyznacza 8 celów operacyjnych:

- Stworzenie konkurencyjnego wizerunku turystycznego regionu,
- Stworzenie kompleksowego systemu informacji i promocji turystycznej oraz oznakowania turystycznego w regionie,
- Rozwój produktów turystycznych,
- Rozwój infrastruktury turystycznej,
- Wzmocnienie platform współpracy i rozwoju turystyki oraz doskonalenie kadr dla turystyki w regionie,
- Rozwój wiodących form turystyki,
- Rozwój rekreacji ruchowej i zdrowotnej,
- Rozwój turystyki transgranicznej i wykorzystanie szans przygranicznego położenia.

Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia na lata 2014-2020

Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia na lata 2014-2020 wskazuje na wzmocnienie jakości życia poprzez poprawę zdrowia mieszkańców województwa lubuskiego i zmniejszanie nierówności w dostępie do usług służby zdrowia. Dokument wyznacza następujące cele strategiczne, dla których opracowano cele operacyjne:

- Dostosowanie opieki zdrowotnej do dynamiki długookresowych trendów demograficznych i epidemiologicznych,
- Poprawa efektywności funkcjonowania systemu ochrony zdrowia,
- Zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego społeczeństwa,
- Promocja zdrowia i kształtowanie prozdrowotnych postaw mieszkańców województwa lubuskiego,
- Zmniejszenie nierówności w zdrowiu.

Lubuska Strategia Zatrudnienia na lata 2011-2020

Lubuska Strategia Zatrudnienia wskazuje działania mające na celu systematyczną poprawę na regionalnym rynku pracy. W oparciu o inteligentny i zrównoważony rozwój gospodarki oraz włączenie zawodowe i społeczne wyznacza główne cele strategiczne:

- poprawa zasobu miejsc pracy i zwiększenie aktywności zawodowej ludności,
- dostosowywanie kwalifikacji kadr do zmieniających się potrzeb rynku pracy,
- promocja włączenia zawodowego i społecznego,

- wzmocnienie efektywności podejmowanych działań.

Lubuska Strategia Zatrudnienia uszczegóławia zapisy Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020. Zapisy strategii ze względu na zmieniające się uwarunkowania i możliwe wystąpienie nieoczekiwanych zdarzeń wyznaczają ogólne cele i kierunki działań. Realizacja oraz uszczegółowienie zadań odbywa się na podstawie lubuskiego planu działań na rzecz zatrudnienia, który przyjmowany jest na rok kalendarzowy.

Program Rozwoju Innowacji Województwa Lubuskiego

Program Rozwoju Innowacji Województwa Lubuskiego wspomaga władze samorządowe oraz organizacje rozwoju regionalnego we wdrażaniu systemów innowacyjności. Dokument proponuje działania, które docelowo wzmocnią współpracę pomiędzy przedsiębiorstwami, placówkami naukowymi, jednostkami badawczo-rozwojowymi oraz administracją publiczną. Misją Programu jest stworzenie dogodnych warunków do rozwoju innowacji poprzez wspieranie współpracy nauki i biznesu, tworzenie konkurencyjnego środowiska dla ludzi o wysokich kwalifikacjach oraz wykorzystanie i wzmocnienie potencjału specjalizacji regionu. Założeniu temu odpowiada wizja – przedsiębiorcy współpracujący w ramach obszarów specjalizacji regionu, generujący nowe idee i wykorzystujący potencjał B+R, kapitał ludzki i zasoby środowiska naturalnego.

Trzema celami operacyjnymi są:

- Dostosowanie systemu edukacji do potrzeb rynku, szczególnie na kierunkach wpisujących się w inteligentne specjalizacje,
- Wzrost postaw proinnowacyjnych w przedsiębiorstwach,
- Zwiększenie inwestycji w innowacje.

Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego

Głównym założeniem Programu Rozwoju Transportu Lubuskiego jest zrównoważony rozwój sektora transportu, który pozwoli na koncentrację i stymulację zjawisk pobudzenia społeczno-gospodarczego oraz zapobieganie wykluczeniu społecznemu poprzez wzrost mobilności mieszkańców. Celem głównym jest rozwój systemu transportowego regionu oraz poprawa dostępności komunikacyjnej w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym, służąca rozwojowi gospodarczemu, spójności terytorialnej i społecznej oraz poprawie bezpieczeństwa. Dokument wyznacza cele horyzontalne oraz cele szczegółowe i operacyjne dla poszczególnych typów transportu – drogowego, kolejowego, miejskiego i autobusowego, wodnego śródlądowego, lotniczego. Trzema celami horyzontalnymi są:

- Poprawa międzygałęziowej dostępności regionu,
- Poprawa bezpieczeństwa w transporcie w województwie lubuskim,
- Minimalizacja skutków rozwoju sektora transportu na środowisko.

Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego

Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego określa zasady spójnego zarządzania energetyką regionalną dla zapewnienia dostępności korzystania ze wszystkich form energii oraz jej efektywnego wykorzystania, z zapewnieniem bezpieczeństwa energetycznego i ekologicznego. Celem głównym jest rozwój energetyki jako warunku dynamicznego rozwoju gospodarki województwa lubuskiego oraz poprawy jakości życia jego mieszkańców. Dokument wyznacza cztery cele strategiczne:

- Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprzez wzrost mocy wytwórczej oraz zwiększenie dostępności infrastruktury energetycznej,

- Wzrost udziału czystej energii,
- Efektywne gospodarowanie energią,
- Rozwój niematerialnych zasobów infrastruktury energetyki.

Uchwała Nr LII/525/2010 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 14 czerwca 2010 roku w sprawie przyjęcia priorytetów współpracy zagranicznej Województwa Lubuskiego

Uchwała w sprawie przyjęcia priorytetów współpracy zagranicznej Województwa Lubuskiego wyznacza główne cele współpracy zagranicznej Województwa Lubuskiego, priorytety geograficzne współpracy zagranicznej (dla obszaru Unii Europejskiej, obszaru Europy Wschodniej oraz obszaru Azji), udział województwa w stowarzyszeniach i instytucjach międzynarodowych. Samorząd Województwa Lubuskiego składa deklarację rozwijać współpracę z regionami Europy oraz innymi częściami świata, a także podejmować inicjatywy zmierzające do wsparcia rozwoju gospodarczego i społecznego regionów partnerskich. Wśród priorytetowych kierunków współpracy wyróżnia się m.in.:

- realizację koncepcji Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego (CETC) jako istotnego elementu multimodalnego rozwoju zachodniej części Polski,
- modernizację i rozbudowę infrastruktury technicznej i hydrotechnicznej związanej z ochroną środowiska naturalnego,
- wspieranie rozwoju innowacji i nowych technologii,
- intensyfikację działań zapewniających wewnętrzną spójność terytorialną województwa i kraju,
- rozwój współpracy transgranicznej,
- współpraca z Euroregionem Sprewa-Nysa-Bóbr oraz Euroregionem Pro Europa Viadrina,
- rozwój turystyki w obszarze województwa i wspieranie współpracy z podmiotami zagranicznymi w tym zakresie,
- badanie regionalnej marki „Lubuskie” i stworzenie atrakcyjnego wizerunku województwa w wymiarze krajowym w relacjach z partnerem zagranicznym,
- promocja walorów gospodarczych, kulturalnych, turystycznych i potencjału naukowego Województwa Lubuskiego poprzez udział w przedsięwzięciach promocyjnych na szczeblu międzynarodowym oraz wzmocnienie inicjatyw promocyjnych mających na celu przyciągnięcie kapitału zagranicznego,
- wzmocnienie miejsca Województwa Lubuskiego w ramach współpracy zagranicznej spójnej z kierunkami polskiej polityki zagranicznej,
- pozyskiwanie wiedzy i doświadczeń w zakresie modernizacji terenów wiejskich,
- wspieranie przedsięwzięć na rzecz rozwoju kulturowego regionu,
- budowanie społeczeństwa informacyjnego,
- rozwój społeczeństwa obywatelskiego, w tym wspieranie organizacji pozarządowych,
- podnoszenie jakości edukacji i szkolnictwa poprzez partnerską współpracę zagraniczną, wymianę doświadczeń i wsparcie działań na rzecz integracji europejskiej,
- rozwój międzynarodowej współpracy instytutów naukowo-badawczych i przedsiębiorstw umożliwiającej transfer wiedzy i technologii oraz wsparcie dla inicjatyw międzyuczelnianych i międzyszkolnych, promocja współpracy między sferą nauki i gospodarki w kontekście współpracy międzynarodowej,
- współpraca ze środowiskami polonijnymi poza granicami kraju,
- podejmowanie działań z regionami Unii Europejskiej i regionami innych państw w zakresie wspólnego wykorzystania funduszy unijnych,
- wymiana doświadczeń w dziedzinie funkcjonowania regionów europejskich w kontekście ich członkostwa w Unii Europejskiej i instytucjach międzynarodowych,

- współpraca z instytucjami Unii Europejskiej poprzez działalność Biura Regionalnego Województwa Lubuskiego w Brukseli.

Program współpracy Województwa Lubuskiego z organizacjami pozarządowymi w 2015 roku¹¹

Celem głównym programu jest kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego i podnoszenie aktywności społecznej dzięki relacjom między Samorządem Województwa a organizacjami pozarządowymi. Celami szczegółowymi są natomiast:

- tworzenie sprzyjających warunków i wzmacnianie sektora usług,
- kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego i zwiększenie jego wpływu na politykę społeczną,
- poprawa warunków życia mieszkańców,
- integrowanie podmiotów Programu w realizacji zadań publicznych,
- wspieranie nowatorskich rozwiązań.

Na podstawie celów wyznaczone są priorytetowe zadania publiczne, w których zawarte są również działania promocyjne, wspierające pozytywny wizerunek województwa, co może odnosić się do kształtowania i poprawy jakości przestrzeni publicznych.

Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2017-2020

Głównym celem programu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego i zachowania krajobrazu kulturowego Ziemi Lubuskiej przez określenie służących temu warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach samorządu województwa. Celami priorytetowymi są:

- rozpoznanie zasobu i aktywne zarządzanie dziedzictwem kulturowym,
- rewaloryzacja zabytków o wysokiej randze w krajobrazie kulturowym regionu,
- aktywizacja społeczna i gospodarcza w zakresie opieki nad zabytkami,
- edukacja, popularyzacja i promocja dziedzictwa kulturowego.

¹¹ Program współpracy Województwa Lubuskiego z organizacjami pozarządowymi w 2015 roku, Uchwała Nr LIV/624/14 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 20 października 2014 r.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Uwarunkowania rozwoju przestrzennego

VII. Uwarunkowania zewnętrzne rozwoju przestrzennego

1. Województwo lubuskie na tle Europy

Województwo lubuskie leży w środkowej Europie, przy zachodniej granicy z Republiką Federalną Niemiec. Od 1 maja 2004 roku Polska, w tym województwo lubuskie, jest częścią Unii Europejskiej.

Północna część województwa lubuskiego (wraz z miastem Gorzów Wielkopolski) należy do Euroregionu Pro Europa Viadrina¹², część centralna i większość części południowej (wraz z miastem Zielona Góra) należy do Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr¹³, zaś miasto Gozdnic do Euroregionu Nysa¹⁴.

Województwo lubuskie zajmuje powierzchnię 13 988 km²¹⁵, co stanowi 0,001% powierzchni Europy oraz 4,5% powierzchni kraju¹⁶. Obszar województwa położony jest na nizinach i charakteryzuje go urozmaicony krajobraz pojezierzy. W granicach województwa znajduje się około 700 jezior¹⁷ o łącznej powierzchni ok. 200 km², co stanowi ok. 1,4% powierzchni województwa (Jeziora w Europie¹⁸ zajmują łącznie powierzchnię ok. 163 tys. km², co stanowi ok. 1,6% jej powierzchni). Lasy pokrywają połowę powierzchni województwa – lesistość wynosi w lubuskim 49,3%¹⁹ i jest wyższa od lesistości Europy, która wynosi 32,2% (bez Rosji)²⁰. Występujące tu cenne przyrodniczo obszary objęte są ochroną w ramach paneuropejskiej sieci ekologicznej Natura 2000. W krajach Unii Europejskiej obszary Natura 2000 obejmują ok. 18% powierzchni²¹, zaś w województwie lubuskim obszary Natura 2000 zajmują łącznie²² 3600 km² czyli 25,7% powierzchni województwa, co w porównaniu z obszarem całej Unii Europejskiej stanowi znaczny udział.

Gęstość zaludnienia województwa lubuskiego wynosi 73 mieszkańców na 1 km²²³. Jest to więcej niż w Europie, gdzie średnia gęstość zaludnienia (bez europejskiej części Rosji) to 64 osoby na km², zaś wliczając europejską część Rosji – 32 osoby na km². Natomiast odsetek ludności miejskiej województwa lubuskiego wynosi 64,9%²⁴, jest to ponad 8 punktów procentowych mniej niż w Europie, gdzie 73% ludności mieszka w miastach. W 2016 roku stopa bezrobocia w Unii Europejskiej wynosiła 8,6%²⁵, czyli była na tym samym poziomie jak w województwie lubuskim, co pomimo mniej korzystnego wskaźnika, nie odbiega znacząco od średniej Polski (8,2%)²⁶.

W aspekcie zagospodarowania przestrzennego znaczące uwarunkowania stanowią sieci międzynarodowych połączeń transportowych oraz międzynarodowe sieci infrastruktury technicznej. Województwo lubuskie obejmuje swoim zasięgiem teren przygraniczny, który ma szczególne znaczenie w transzycie osób i towarów. Krzyżują się tutaj połączenia międzynarodowe w układzie zachód-wschód (od państw Europy Zachodniej do Ukrainy, Białorusi, Rosji) oraz północ-południe (od Półwyspu Skandynawskiego do Europy Południowej).

Przez obszar województwa lubuskiego przebiegają międzynarodowe połączenia: dwa korytarze transportowe transeuropejskiej sieci TEN-T: korytarz Bałtyk – Adriatyk i Morze Północne – Bałtyk. Są to sieci

¹² <http://euroregion-viadrina.pl/content/cz%C5%82onkowie-euroregionu> (dostęp 31.10.2017)

¹³ <http://euroregion-snb.pl/program/plbb> (dostęp 31.10.2017)

¹⁴ http://www.euroregion-nysa.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=47&Itemid=87 (dostęp 31.10.2017)

¹⁵ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

¹⁶ w 2016 r. powierzchnia Polski wg BDL GUS wynosiła 312 679 km²

¹⁷ http://www.lubuskie.uw.gov.pl/wojewodztwo/wojewodztwo_lubuskie.html (dostęp: 31.10.2017)

¹⁸ bez powierzchni Morza Kaspijskiego

¹⁹ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

²⁰ bdl.lasy.gov.pl (dostęp: 31.10.2017)

²¹ http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000news/nat37_pl.pdf (dostęp: 31.10.2017)

²² powierzchnia wyliczona na podstawie danych RDOŚ, stan na 2016 r.

²³ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

²⁴ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

²⁵ <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (dostęp: 31.10.2017)

²⁶ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

bazowe wg klasyfikacji TEN-T. Ponadto przez województwo lubuskie przebiega korytarz sieci kompleksowej TEN-T.

W skład korytarza **Bałtyk – Adriatyk** w zakresie sieci bazowej na terenie województwa lubuskiego wchodzi poniższe odcinki szlaków transportowych (pogrubiona czcionka oznacza odcinek w granicach województwa lubuskiego):

- S3, DK3 (E65) relacji: Świnoujście – Szczecin – **granica województwa – Gorzów Wielkopolski – Świebodzin – Zielona Góra – granica województwa** – Legnica – granica państwa.
- LK351 (E-59) relacji: Szczecin – **granica województwa – Dobiegniew – granica województwa** – Krzyż Wielkopolski – Poznań – Wrocław – Opole – Chałupki.

W skład korytarza **Morze Północne – Bałtyk** w zakresie sieci bazowej na terenie województwa lubuskiego wchodzi poniższe odcinki szlaków transportowych:

- A2 (E30) relacji: **granica państwa (Świecko) – Rzepin – Świebodzin – granica województwa** – Poznań – Warszawa – Terespol – granica państwa (Terespol/Kukuryki),
- LK3 (E-20) relacji: **granica państwa (Kunowice) – Zbąszynek – granica województwa** – Poznań – Warszawa – granica państwa (Terespol).

W skład sieci kompleksowej TEN-T na terenie województwa lubuskiego wchodzi poniższe odcinki szlaków transportowych:

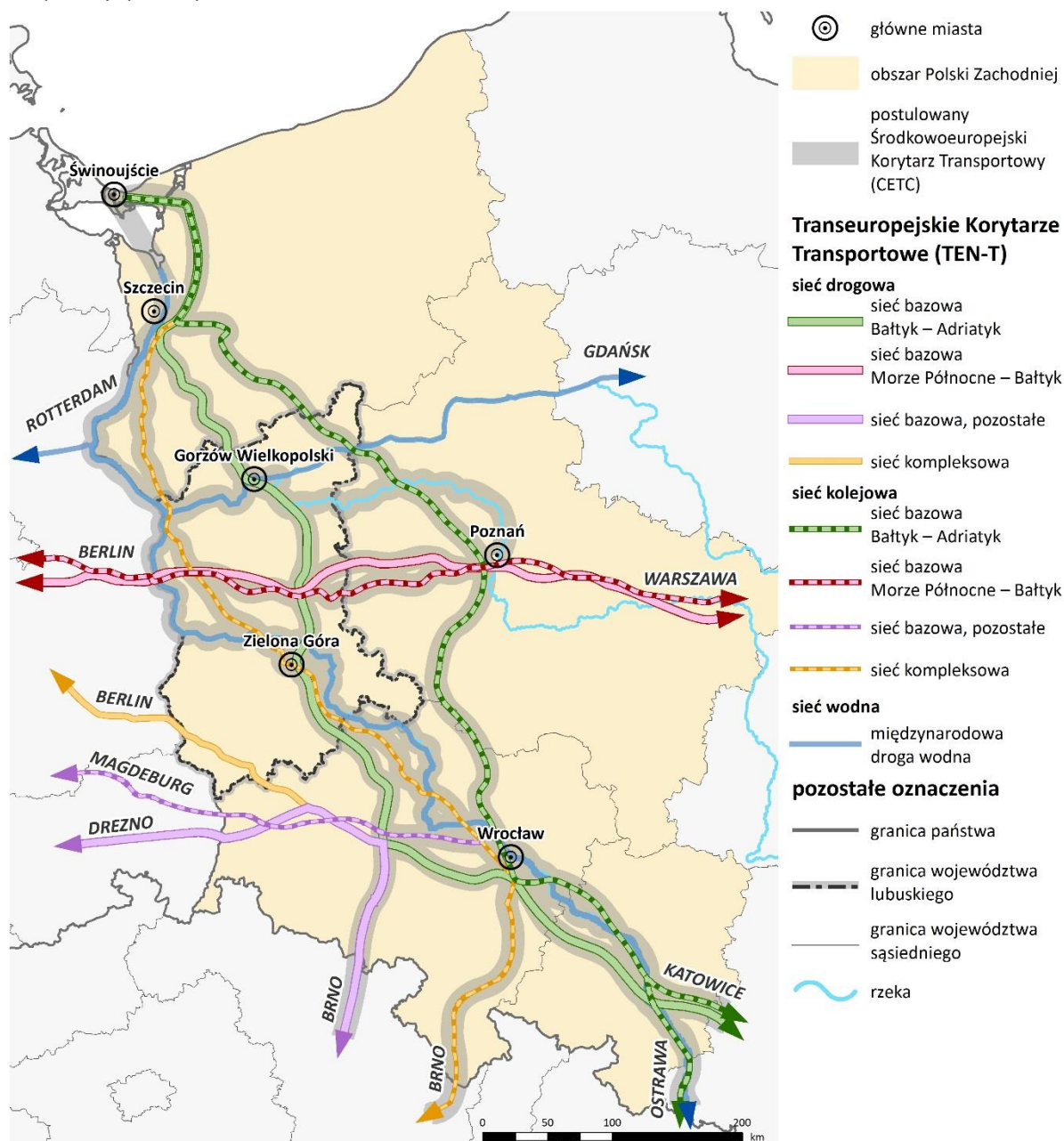
- DK18 (E36) relacji: **granica państwa (Olszyna) – granica województwa** – A4 (Węzeł Krzyżowa),
- LK273 (C-E 59) relacji: Szczecin – **granica województwa – Kostrzyn nad Odrą – Rzepin – Zielona Góra – Nowa Sól – granica województwa** – Legnica – Wrocław – Międzylesie.

Województwo lubuskie od 2001 r. aktywnie uczestniczy w międzyregionalnej inicjatywie Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego (CETC), którego głównym celem jest ożywienie gospodarcze oraz zapewnienie kompatybilności infrastruktury transportowej na linii Malmö – Szczecin – Gorzów Wlkp. – Zielona Góra – Katowice – Brno – Wiedeń – Bratysława – Zagrzeb – Rijeka. Na terenie województwa lubuskiego do korytarza należą:

- S3, DK3 (E65): cały odcinek w granicach województwa,
- A2 (E30): odcinek węzeł Jordanowo – Trzciel – granica województwa,
- LK273 (C-E 59): cały odcinek w granicach województwa,
- LK351 (E 59): cały odcinek w granicach województwa,
- LK3 (E 20): odcinek Rzepin – Świebodzin – Zbąszynek – granica województwa,
- Odra: cały odcinek w granicach województwa,
- Warta: cały odcinek w granicach województwa.

Schemat 1. Województwo lubuskie na tle powiązań międzynarodowych w zakresie komunikacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia Parlamentu Unii Europejskiej i Rady nr 1315/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie unijnych wytycznych dotyczących rozwoju transeuropejskiej sieci transportowej oraz Europejskiego Porozumienia w Sprawie Głównych Śródlądowych Dróg Wodnych o Międzynarodowym Znaczeniu

Ponadto przez teren województwa przebiegają inne międzynarodowe powiązania komunikacyjne:

Kolej:

- LK370, LK282 (C-59/1) relacji: **Zielona Góra – Nowogród Bobrzański – Żary – Iłowa – granica województwa – Węglińiec – Zgorzelec – granica państwa**,

Drogi wodne:

- E70 Warta – Noteć – relacji: granica państwa (Kanał Odra-Hawela) – **granica województwa – Kostrzyn nad Odrą – Gorzów Wielkopolski – granica województwa – Bydgoszcz – Malbork – Elbląg – granica państwa**;

- E30 Odra – relacji: Świnoujście – Szczecin – **granica województwa – Kostrzyn nad Odrą – Słubice – Cigacice – Nowa Sól – Bytom Odrzański – granica województwa** – Wrocław – Opole – Racibórz – granica państwa – Dunaj (Bratysława),

W obszarze województwa lubuskiego międzynarodowe połączenia w zakresie infrastruktury technicznej stanowią:

- gazociąg jamalski – relacji Rosja – Niemcy, przebiegający tranzytowo przez województwo lubuskie, o parametrach technicznych DN 1400 i ciśnieniu roboczym 8,4 MPa; doprowadza on gaz ziemny z północnej części Rosji do Europy Zachodniej; trasa gazociągu obejmuje Rosję, Białoruś, Polskę oraz Niemcy;
- rurociąg naftowy *Przyjaźń* – relacji Rosja – Niemcy, przebiegający tranzytowo przez północną część województwa. Zaopatruje on oprócz Polski inne kraje Europy Środkowowschodniej: Białoruś, Ukrainę, Węgry, Słowację, Czechy oraz Niemcy; polski odcinek rurociągu pełni znaczącą rolę w eksporcie rosyjskiej ropy naftowej, płynie nim ok. 30% eksportowanego surowca. Odcinek Zachodni rurociągu „Przyjaźń” łączy Bazę Surowcową w Płocku z bazą ropy naftowej zlokalizowaną w Schwedt.

W zakresie połączeń lotniczych w województwie lubuskim znajduje się Port Lotniczy Zielona Góra/Babimost, który stanowi certyfikowane regionalne cywilne lotnisko użytku publicznego, co oznacza, że spełnia ono warunki techniczne do obsługi lotów międzynarodowych. Jednak regularnie odbywają się na nim tylko loty krajowe (relacji Zielona Góra – Warszawa). Lotnisko obsługuje również loty prywatne.

Ponadto pod względem kultury i turystyki województwo lubuskie wyróżnia się na tle Europy m.in.:

- Szlak św. Jakuba – najsłynniejszy europejski szlak pielgrzymkowy, zaczynał się niegdyś na Łotwie, może nawet w Estonii, i prowadził przez Polskę, Niemcy i Francję na zachód, aż do Santiago de Compostela w zachodniej Hiszpanii, gdzie według tradycji znajduje się grób św. Jakuba Apostoła; szlak obejmuje zasięgiem kościoły, obiekty kultury i sztuki oraz trakcje turystyczne; w granicach województwa lubuskiego obejmuje miejscowości Słubice – Drzecin – Stare Biskupice – Starków – Kowalów – Drzeńsko – Rzepin – Lubiechnia Wielka – Lubiechnia Mała – Ośno Lubuskie – Radachów – Trześńów – Smogóry – Brzeźno – Sulęcín – Żubrow – Lubniewice,
- Międzyrzeczki Rejon Umocniony – przykład turystyki militarnej,
- Szlak najcenniejszych zespołów urbanistycznych o średniowiecznym rozplanowaniu i zachowanym układzie przestrzennym – na szlaku znajdują się następujące miasta: Lubsko, Zielona Góra, Kożuchów, Nowe Miasteczko, Bytom Odrzański, Sława, Wschowa, Sulechów, Świebodzin, Międzyrzecz, Bledzew, Pszczew, Drezdenko,
- szlak architektury barokowej – na szlaku uwzględnione zostały tylko najwybitniejsze dzieła architektury barokowej, kościoły i pałace w: Brodach, Żarach, Żaganiu, Brzeżnicy, Szprotawie (ratusz) Długiem, Lasocinie, Bojadłach, Wschowie, Zaborze, Gościkowie, Rokicie,
- szlak renesansowych i barokowych zabytków sztuki sepulkralnej – szlak prowadzi z Kożuchowa (lapidarium rzeźby nagrobnej z XVI-XVIII w., renesansowe płyty epitafijne na elewacjach kościoła), przez Borów Wielki i Popęszyce (renesansowe pomniki w kościołach), do Bytomia Odrzańskiego (lapidarium na dawnym cmentarzu ewangelickim, pomnik renesansowy w kościele parafialnym), Sławy (epitafia barokowe w kościele parafialnym) i Wschowy (lapidarium na dawnym cmentarzu ewangelickim, portrety trumienne w kościele św. Józefa i w Muzeum Ziemi Wschowskiej),
- szlak cysterski – szlak wiąże się z zabytkami powstałymi z fundacji klasztorów w Trzebnicy, Gościkowie, Zemsu i Bledzewie. Prowadzi z Radoszyna (kościół późnogotycki z XV wieku) do Ołoboku założonego w 1 poł. XIII wieku przez cysterki trzebnickie (miasteczko, kościół klasycystyczny (1795 r.) i dalej do Świebodzina (zamek w użytkowaniu cysterek w latach 1699-1810). Na północ od

Świebodzina leżą miejscowości należące w przeszłości do klasztoru cystersów w Gościkowie. Ze Świebodzina szlak wiedzie do Lubrzy, miasteczka cystersów w latach 1322-1810, i Gościkowa, gdzie do zwiedzenia jest klasztor ufundowany w 1235 r. przez komesa Bronisza. Ufundowane przez cystersów paradyskich są też barokowe kościoły, w należących do nich wsiach Kaławie, Wysokiej. Trzecia część wiąże się z zabytkami fundacji klasztoru w Bledzewie. Z Wysokiej szlak wiedzie przez Bledzew do Rokitna (kościół barokowy) przez należące do klasztoru wsie: Nową Wieś, Osiecko, Stary Dworek, Kalsko,

- szlak gotyckich kościołów farnych – szlak dzieli się na część południową i północną. Część południowa obejmuje kościoły na trasie Zielona Góra – Gubin – Żary – Żagań – Szprotawa – Kożuchów – Nowe Miasteczko. Odcinek północny prowadzi z Sulechowa do Świebodzina, Ośna Lubuskiego, Międzyrzecza, Skwierzyny, Gorzowa Wlkp., Strzelec Kraj. i Dobiegniewa,
- szlak parków projektowanych przez Eduarda Petzolda – na terenie województwa lubuskiego znajduje się 9 parków zaprojektowanych przez Eduarda Petzolda. Są to dzieła tym bardziej cenne, że przedstawiają wszystkie fazy rozwoju jego działalności projektowej. Od pierwszych samodzielnych prac wykonanych w Siedlisku pod okiem J. Rehdera do fazy dojrzałej. Szlak wiedzie przez Gębice, gm. Gubin, Brody – ogród willowy przy ul. Kilińskiego 11, Lubsko – park miejski, Włostów, gm. Żary, arboretum w Parku Mużakowskim w Łęknicy, Małomice, Sławę do Mostek, gm. Lubrza,
- Lubuski Szlak Wina i Miodu – Lubuscy pszczelarze i winiarze wspólnie zaplanowali i wytyczyli w 2009 roku pierwszy w kraju szlak wina i miodu – z kilkunastoma przystankami po drodze. W malowniczych winnicach można skosztować lubuskich win tak szlachetnych odmian jak Regent, Pinot Noir, Traminer, Saint Laurent oraz specjalów bazujących na winogronowych produktach. W pasiekach czekają na turystów miodowe specjały,
- Szlak Kościołów Drewnianych Regionu Kozła – na szlaku znajdują się świątynie w Chłastawie, Kłępsku i Kosieczynie, które są cennymi przykładami architektury ludowej. Szlak ma długość ok. 23 km,
- Park Mużakowski (Park Muskau) uznany za dobro Światowego Dziedzictwa UNESCO,
- Szlak Wałów Chrobrego zwanych też Wałami Śląskimi – szlak prowadzi z Krosna (grodzisko z czasów Chrobrego) lasami w okolicach Kosierza, Bogaczowa, Niwisk, Wichowa – do Iławy koło Szprotawy, miejsca gdzie w roku 1000-cznym Chrobry witał cesarza Ottona III, pielgrzymującego do Gniezna,
- Park Narodowy Ujście Warty – który gromadzi w okresie wędrówek setki tysięcy ptaków, unikatowy w skali Europy,
- zwarte obszary leśne – a wśród nich najstarszy w Polsce, posiadający największą objętość drewna (trzeci w Europie Środkowej), dąb Chrobry. Rośnie w Piotrowicach pod Szprotawą od ok. 750 lat,
- liczne wykorzystywane rekreacyjnie rzeki i jeziora, szczególnie na północ od doliny Odry,
- Figura Chrystusa w Świebodzinie – Figura Chrystusa Króla Wszechświata jest najwyższą na świecie rzeźbą przedstawiającą Jezusa Chrystusa. Swoim wyglądem nawiązuje do słynnego pomnika Chrystusa Odkupiciela w Rio de Janeiro, ale jest od niego wyższa.

2. Powiązania transgraniczne z Republiką Federalną Niemiec

Województwo lubuskie graniczy bezpośrednio z Republiką Federalną Niemiec, a dokładnie od północnego zachodu z Krajem Związkowym Brandenburgią, od południowego zachodu z Krajem Związkowym Saksonią.

Zgodnie z uchwałą Nr LII/525/2010 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 14 czerwca 2010 roku w sprawie przyjęcia priorytetów współpracy zagranicznej Województwa Lubuskiego, Samorząd Województwa Lubuskiego zobowiązał się do współpracy z regionami Europy oraz innymi częściami świata, a także podejmowania inicjatyw zmierzających do wsparcia rozwoju gospodarczego i społecznego regionów

partnerskich. Przyjęte priorytety współpracy znajdują swoje odzwierciedlenie w dokumentach dotyczących powiązań transgranicznych z Republiką Federalną Niemiec.

Dla terenów transgranicznych sporządzono **Studium integracji przestrzennej polskiej części pogranicza Polski i Niemiec – IPPON²⁷**. Podstawą podjęcia prac nad Studium było porozumienie z dnia 28 czerwca 2010 r. między Ministrem Infrastruktury, Województwem Zachodniopomorskim, Województwem Lubuskim i Województwem Dolnośląskim. Głównym celem studium jest wskazanie kierunków rozwoju obszaru pogranicza Polski i Niemiec na rzecz poprawy jego spójności przestrzennej i realizacji wyzwań integracyjnych w Unii Europejskiej. Celami operacyjnymi Studium są:

- wypracowanie wspólnej polityki przestrzennej polskiej części obszaru pogranicza Polski i Niemiec,
- wypracowanie innowacyjnych zasad współpracy międzyregionalnej w zakresie planowania przestrzennego,
- stworzenie instrumentów wspomagających formułowanie dokumentów planistycznych i programowych dla perspektywy finansowej UE w latach 2014-2020,
- wypracowanie standardu zapisu planistycznego oraz systemu informacji o planowaniu przestrzennym.

Kierunki polityki przestrzennej dotyczące wybranych obszarów koncentracji działań m.in. w odniesieniu do województwa lubuskiego obejmują:

- Środkowoeuropejski Korytarz Transportowy – pasmo rozwoju społeczno-gospodarczego i korytarz transportowy,
- porty ujścia Odry – wzrost ich rangi w Regionie Bałtyckim i w Europie Środkowo-Wschodniej,
- krajowe ośrodki wzrostu: Zielona Góra, Gorzów Wielkopolski jako ośrodki mające potencjał do kreowania i rozprzestrzeniania procesów rozwojowych w Polsce Zachodniej,
- regionalne ośrodki wzrostu i równoważenia rozwoju: Zielona Góra, jako miasta predysponowane do koncentracji działań rozwojowych o znaczeniu regionalnym,
- miasta przygraniczne (Kostrzyn nad Odrą, Słubice, Gubin) – wielokierunkowa współpraca transgraniczna i planowanie przestrzenne,
- Odra – główna oś komunikacyjna obszaru pogranicza na tle systemu ekologicznego,
- transgraniczne powiązania infrastrukturalne i komunikacyjne – spójność i dostępność przestrzenna,
- główne obszary zagospodarowania turystycznego – aktywizacja społeczno-ekonomiczna,
- obszary zagrożenia powodzią – zasięg metod ochrony.

Dla obszaru obejmującego województwo lubuskie, zachodniopomorskie, wielkopolskie i dolnośląskie oraz kraje związkowe Meklemburgia-Pomorze Przednie, Brandenburgia, Berlin i Saksonia przyjęto **Wspólną Koncepcję Przyszłości dla polsko-niemieckiego obszaru powiązań – Wizja 2030**. Dokument zatwierdzono 1 grudnia 2016 roku na XVII Posiedzeniu Komitetu ds. Gospodarki Przestrzennej Polsko-Niemieckiej Komisji Międzyrządowej ds. Współpracy Regionalnej i Przygranicznej. Koncepcja ma charakter rekomendacji dotyczących planowania przestrzennego służącego realizacji porozumień o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy między krajami.

Wizją jest: „w roku 2030 silny społecznie, gospodarczo i przyrodniczo polsko-niemiecki obszar powiązań jako wspólny obszar zrównoważonego wzrostu jest ważnym motorem rozwoju w sercu Europy, oddziałującym także na inne regiony”. Realizacji wizji służą wytyczne rozwoju i działania:

- Wykorzystanie zalet policentrycznej struktury osadniczej:
 - Wzmocnienie metropolii, pozostałych ośrodków miejskich i ich obszarów funkcjonalnych,
 - Uwzględnianie implikacji sąsiedztwa dla rozwoju lokalnego i regionalnego,

²⁷ Źródło: <http://www.e-ippn.net/> (Warszawa, Wrocław, Zielona Góra, Szczecin 2013)

- Włączenie obszarów wiejskich,
- Oszczędność i efektywniejsze wykorzystanie energii;
- Poprawa połączeń transportowych:
 - Dalsza rozbudowa atrakcyjnych i konkurencyjnych połączeń w transgranicznych przewozach regionalnych i międzynarodowych,
 - Zapewnienie dobrej jakości transgranicznych połączeń drogowych,
 - Wzmocnienie pozycji konkurencyjnej portów morskich,
 - Aktywizacja żeglugi śródlądowej;
- Inwestowanie w ludzi:
 - Dalszy rozwój kompetencji interkulturowych,
 - Aktywne wspieranie nauki języka sąsiada,
 - Ułatwienie dostępu do rynku pracy sąsiada,
 - Intensyfikacja współpracy szkół wyższych;
- Promowanie trwałego i zrównoważonego wzrostu:
 - Wsparcie rozwoju transgranicznych stosunków gospodarczych,
 - Zwiększenie intensywności turystyki,
 - Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego,
 - Promowanie trwałego „niebieskiego” wzrostu;
- Zabezpieczanie podstaw dla wysokiej jakości życia:
 - Promowanie trwałego „niebieskiego” wzrostu,
 - Wzmacnianie transgranicznych powiązań przyrodniczych,
 - Ochrona zasobów naturalnych – zagwarantowanie standardów środowiskowych,
 - Zmniejszanie zagrożenia powodzią, klęskami i katastrofami.

Brandenburgia

Granica Brandenburgii z województwem lubuskim rozpięta jest na długości ok. 180 km. Część infrastruktury transportowej działa na podstawie programu rozwoju transeuropejskich sieci transportowych TEN-T, będących najważniejszymi powiązaniem o znaczeniu regionalnym i międzynarodowym. Do TEN-T należy:

- droga E30, A2 (Świecko – Poznań – Warszawa) <-> A12 (Berlin – Frankfurt am Oder) -> przejście graniczne: Świecko-Frankfurt am Oder,
- linia kolejowa E 20/C-E 20, LK3 (Berlin – Warszawa) -> przejście graniczne: Rzepin (Kunowice) – Frankfurt am Oder,
- droga E36, DK18 (Olszyna – Krzyżowa) <-> A15 (Spreewald – granica państwa) -> przejście graniczne: Forst/Olszyna.

Pozostałe połączenia poza transeuropejskimi korytarzami tworzą:

- DK22 Grzechotki – Kostrzyn nad Odrą <-> B1 – Niemcy -> przejście graniczne: Kostrzyn nad Odrą/Kietz,
- DK29 Słubice- Połupin <-> B5 – Niemcy -> przejście graniczne: Słubice/Frankfurt am Oder,
- DK32 Gubinek- Połupin – Zielona Góra – Wolsztyn <-> B92 – Niemcy -> przejście graniczne: Guben/Gubinek,
- DW289 Zasieki – Nowogród Bobrzański <-> droga lokalna powiązana z B112 -> przejście graniczne: Forst/Zasieki,
- DW138 Muszkowo – Gubin <-> Droga lokalna powiązana z B112 -> przejście graniczne: Guben/Gubin,

- LK358 (Gubin – Czerwieńsk – Zbąszynek) -> przejście graniczne: Guben/Gubin,
- LK14 (Forst – Tuplice – Łódź Kaliska) -> przejście graniczne: Tuplice(Zasieki)/Forst,
- LK203 (Tczew – Piła – Krzyż – Gorzów Wlkp. – Kostrzyn nad Odrą) -> przejście graniczne: Kostrzyn nad Odrą/Kustrin Kietz,
- LK275 (Wrocław Muchobór – Gubinek) (linia nieprzejezdna na odcinku Lubsko – Gubinek), zły stan techniczny przeprawy mostowej,
- powiązania lokalne: Łęknica – Bad Muskau (most podwójny), Żytowań – Coschen.

Powiązania systemów infrastruktury technicznej stanowią: gazociąg tranzytowy *Jamał* (gazociąg wysokiego ciśnienia DN 1400) oraz ropociąg *Przyjaźń* (Płock – Schwedt).

Poza powyższymi powiązaniami na obszarze pogranicza z Brandenburgią występują również powiązania lokalne w zakresie infrastruktury technicznej, tj. powiązanie sieci ciepłowniczych Słubic oraz Frankfurt am Oder, a także wspólna gospodarka ściekowa Gubina i niemieckiego Guben. W zakresie sieci gazowej połączenia lokalne obejmują import gazu z Niemiec na potrzeby spółki EWE Energia Sp. z o.o., która odbywa się przy wykorzystaniu gazociągu Fikenherd – Rybocice oraz import gazu z Niemiec do stacji redukcyjnej w gm. Gubin, zasilający w gaz miasto Gubin.

Powiązania sieci osadniczej bazują na wspólnych terenach zurbanizowanych (dwumiastach) znajdujących się po obu stronach rzek (Odry lub Nysy Łużyckiej) i zamykają się w obrębie:

- Kostrzyn nad Odrą <-> Küstrin-Kietz,
- Słubice <-> Frankfurt am Oder,
- Gubin <-> Guben.

W zakresie cennych walorów przyrodniczych przy granicy po stronie polskiej zlokalizowane są:

- Park Narodowy „Ujście Warty”,
- parki krajobrazowe (PK Łuk Mużakowa, Krzesiński PK, PK Ujście Warty),
- obszary chronionego krajobrazu (Słubicka Dolina Odry, Dolina Nysy),
- projektowany obszar chronionego krajobrazu (Gubińskie Mokradła),
- rezerваты przyrody (Pamięcin, Łęgi koło Słubic, Młodno, Gubińskie Mokradła, Uroczysko Węglińskie),
- obszar Natura 2000 SOO i OSO (Ujście Warty PLC080001),
- obszary Natura 2000 SOO (Łęgi Słubickie PLH080013, Ujście Ilanki PLH080015, Dolina Pliszki PLH080011, Krośnieńska Dolina Odry PLH080028, Brożek PLH080051),
- obszary Natura 2000 OSO (Dolina Środkowej Odry PLB080004).

Natomiast po stronie niemieckiej zlokalizowane są:

- w niedalekiej odległości od granicy parki przyrody (niem. Naturpark) („Schlaubetal”, „Märkische Schweiz”),
- obszary Natura 2000 SOO przylegające do granicy państwa: Oder-Neiße Ergänzung DE3553308 – rozciągający się niemalże wzdłuż całej wspólnej granicy, Oderinsel Kietz DE3453301, Lebuser Odertal DE3553307, Oderberge DE3553301, Oderwiesen nördlich Frankfurt DE3653302, Eichwald und Buschmühle DE3653301, Oderwiesen am Eichwald DE3653305, Mittlere Oder DE3754303, Oder-Neiße DE3954301, Neißeau DE4354301,
- obszary Natura 2000 OSO przylegające do granicy państwa: Mittlere Oderniederung DE3453422 (łącząca się z obszarem Natura 2000 Ujście Warty PLC080001),
- pozostałe obszary Natura 2000 położone w odległości do 10 km od granicy państwa: Spreewald und Lieberoser Endmoräne DE4151421 (obszar OSO o pow. 80 215,73ha), Oderaue Kienitz DE3352301, Trockenrasen am Oderbruch DE3553306, Erweiterung Oderhänge Mallnow DE3552305, Oderhänge

Mallnow DE3552306, Lebuser Odertal DE3553307, Booßener Teichgebiet DE3652301, Treplin-Alt Zeschdorfer Fließtal DE3552301, Fauler See / Markendorfer Wald DE3653303, Oberes Klingetal DE3652302, Fledermausquartier Markendorfer Eiskeller DE3752304, Wacholderhänge Lossow DE3753302, Unteres Schlaubetal Ergänzung DE3752303, Fledermausquartier Kraftwerksruine Vogelsang DE3854301, Pohlitzer Mühlenfließ DE3853303, Trockenhänge Lawitz DE3853302, Dorchetal DE3953302, Krayner Teiche/Lutzketal DE4053303, Feuchtwiesen Atterwasch DE4053302, Euloer Bruch DE4253302, Preschener Mühlbusch DE4353303, Zschornoer Heide DE4353421, Faltenbogen südlich Döbern DE4353301, Peitzer Teiche DE4152302, Calpenzmoor DE4053301,

- liczne rezerваты przyrody, w tym bezpośrednio przylegające do granicy państwa: Oderinsel Küstrin-Kietz, Pontische Hänge von Lebus, Oderberge, Oderwiesen nördlich Frankfurt, Eichwald und Buschmühle, Mittlere Oder, Oder-Neiße, Hispe, Schwarze Grube, Zerna, Zschornoer Wald,
- obszary chronionego krajobrazu, w tym bezpośrednio przy granicy państwa: Odervorland Groß Neuendorf-Lebus, Oderhänge Seelow-Lebus, Trepliner Seen, Booßener und Alteschdorfer Mühlenfließ, Fauler See, Märkischer Naturgarten, Güldendorfer Mühlental, Eichwald und Buschmühle, Kiesgruben Eisenhüttenstadt, Gubener Fließtäler, Schlagsdorfer Waldhöhen, Neißeau um Griesen, Wiesen- und Teichgebiet Eulo und Jamno, Neißeau im Kreis Forst.

Saksonia

Saksonia graniczy z województwem lubuskim zaledwie na odcinku 13 km. Żadne z połączeń nie należy do transeuropejskich powiązań transportowych. Brak jest połączeń kolejowych, co wynika ze złego stanu technicznego lub częściowego rozebrania linii oraz braku mostu kolejowego na Nysie Łużyckiej (Sanice) w ciągu linii kolejowej nr 380 (Jankowa Żagańska – Horka Gbf). Ponadto połączenia drogowe tworzą:

- DK12 Łęknica-Dorohusk <-> S127b – Niemcy -> przejście graniczne: Bad Muskau/Łęknica,
- DK27 Przewóz – Zielona Góra <-> K8410/S127 – Niemcy -> przejście graniczne: Podrosche/Przewóz.

Pomiędzy województwem lubuskim a Krajem Związkowym Saksonia brak jest powiązań infrastruktury technicznej o randze międzynarodowej i regionalnej.

Powiązania sieci osadniczej bazują na wspólnych terenach zurbanizowanych znajdujących się po obu stronach rzeki Nysy Łużyckiej – Łęknica i Bad Muskau.

W zakresie cennych walorów przyrodniczych przy granicy po stronie polskiej zlokalizowane są:

- park krajobrazowy (PK Łuk Mużakowa),
- obszary chronionego krajobrazu (Bory Dolnośląskie oraz w odległości do 10 km — Bory Bogumiłowskie),
- Rezerваты przyrody (Wrzosiec, Zacisze, Żurawie Bagno, Przygielkowe Moczary) — żaden z rezerwatów nie przylega bezpośrednio do granicy,
- obszary Natura 2000 SOO (Łęgi nad Nysą Łużycką PLH080038, Wilki nad Nysą PLH080044, Pieńska Dolina Nysy Łużyckiej PLH020086, Przygielkowiska koło Gozdnic PLH080055),
- obszary Natura 2000 OSO (Bory Dolnośląskie PLB020005).

Natomiast po stronie niemieckiej zlokalizowane są:

- obszary Natura 2000 SOO przylegające do granicy państwa: Neißegebiet DE4454302, Truppenübungsplatz Oberlausitz DE4552301, Niederspreer Teichgebiet und Kleine Heide Hähnichen DE4554303,
- obszary Natura 2000 OSO przylegające do granicy państwa: Neißetal DE4454451, Muskauer und Neustädter Heide DE4552452, Teichgebiete Niederspreer-Hammerstadt DE4554451,

- w odległości do 10 km położony jest duży powierzchniowo obszar Natura 2000 OSO — Biosphärenreservat Oberlausitzer Heide- und Teichlandschaft DE4552451, pokrywający się z obszarem SOO Oberlausitzer Heide- und Teichlandschaft DE4552302,
- rezerwat przyrody, w tym: Niederspreer Teichgebiet und Kleine Heide Hähnichen,
- w odległości ponad 10 km od granicy zlokalizowany jest rezerwat biosfery — Biosphärenreservat Oberlausitzer Heide-und Teichlandschaft,
- obszary chronionego krajobrazu: Muskauer Parklandschaft und Neißeau, Braunsteich, Kromlau-Gablenzer Restseengebiet.

Wśród powiazań kulturowych i turystycznych należy wyróżnić Park Mużakowski, będący największym parkiem w stylu angielskim w Polsce²⁸. Po stronie polskiej znajduje się ponad 500 ha całego założenia parkowego (m. Łęknica), po stronie niemieckiej zaś ok. 200 ha (m. Bad Muskau).

Granice regionów międzynarodowych

Euroregiony to obszary współpracy transgranicznej ustanowione decyzją regionów przygranicznych dwóch lub więcej państw. Wśród celów powstania euroregionów najczęściej wymienia się wspieranie wymiany gospodarczej i turystycznej, rozwój komunikacji, działalność kulturową, wspólne rozwiązywanie problemów transgranicznych²⁹. W granicach województwa lubuskiego znajdują się jednostki terytorialne związane z trzema euroregionami: Pro Europa Viadrina, Sprewa-Nysa-Bóbr oraz Nysa. Euroregiony te obejmują tereny zlokalizowane przy granicy Polski, Niemiec oraz Czech.

Euroregion Pro Europa Viadrina

Do euroregionu należą wszystkie gminy powiatów gorzowskiego, strzelecko-drezdeneckiego, międzyrzeckiego, sulęcińskiego (za wyjątkiem gminy Torzym) i słubickiego, a także miasto na prawach powiatu Gorzów Wielkopolski. Po stronie niemieckiej w euroregionie zrzeszone są powiaty Märkisch-Oderland, Oder-Spree oraz miasto Frankfurt nad Odrą.

Euroregion Sprewa-Nysa-Bóbr

Do euroregionu należą wszystkie gminy powiatów: krośnieńskiego, zielonogórskiego, ponadto jednostki z powiatu słubickiego (Cybinka i Torzym), świebodzińskiego (Łagów, Lubrza, Świebodzin, Szczaniec, Zbąszynek), wschowskiego (Sława, Wschowa), żagańskiego (Brzeźnica, Gozdnicza, Iłowa, Szprotawa, Wymiarki, Żagań i Żagań miasto) żarskiego (Brody, Jasień, Lubsko, Łęknica, Przewóz, Tuplice, Żary, Żary miasto). Do współpracy przystąpiło również miasto Zbąszyń z województwa wielkopolskiego, w Niemczech są to wszystkie gminy powiatu Spree-Neiße.

Euroregion Nysa

Euroregion skupia głównie gminy trójstyku polsko-czesko-niemieckiego (województwo dolnośląskie, kraj liberecki oraz Saksonia). Jediną gminą zrzeszoną w tym euroregionie na terenie województwa lubuskiego jest miasto Gozdnicza.

Program Współpracy Interreg Polska – Brandenburgia 2014-2020

Programem objęte jest całe województwo lubuskie, po stronie niemieckiej we współpracy uczestniczą powiaty Märkisch-Oderland, Oder-Spree, Spree-Neiße oraz miasta Frankfurt/Oder i Cottbus.

²⁸ Geopark Łuk Mużakowa znajduje się na liście UNESCO ((ang. *World Heritage List*; fr. *Liste du patrimoine mondial*) – lista obiektów objętych szczególną ochroną międzynarodowej organizacji UNESCO, filii ONZ, ze względu na ich unikatową wartość kulturową bądź przyrodniczą dla ludzkości)

²⁹ <http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/haslo,euroregion>

Program Współpracy Interreg Polska – Saksonia 2014-2020

Na terenie programu w województwie lubuskim znajduje się powiat żarski. Pozostałe jednostki znajdują się w województwie dolnośląskim (8 powiatów i Jelenia Góra) oraz w Saksonii (powiaty Bautzen i Görlitz).

Zakres programowy dwóch powyższych dokumentów został przeanalizowany w rozdziale IV niniejszego opracowania.

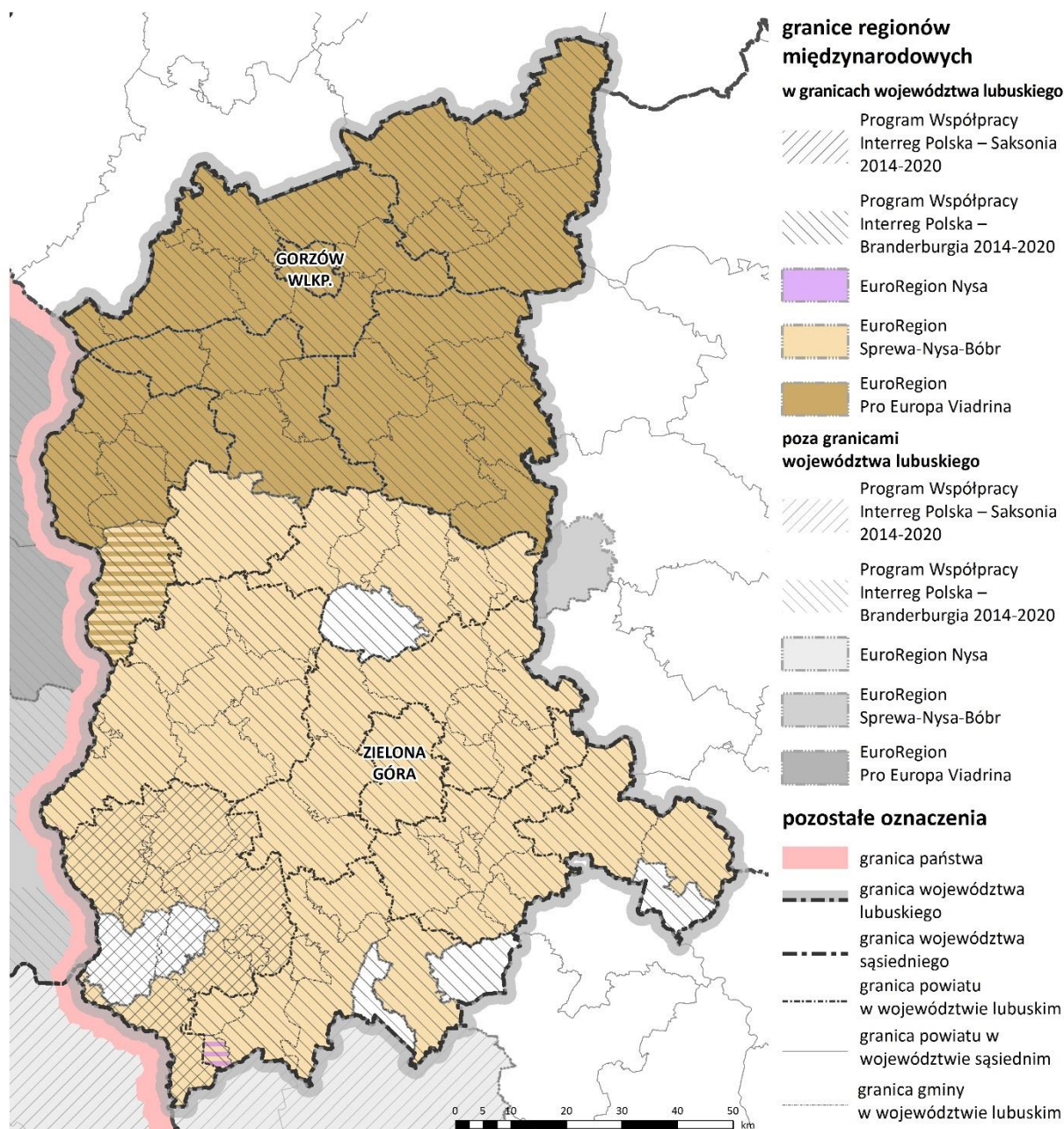
Ponadto województwo lubuskie ściśle współpracuje z Krajem Związkowym Brandenburgia na mocy „Wspólnego oświadczenia o współpracy pomiędzy Krajem Związkowym Brandenburgią a Województwem Lubuskim” podpisanego 12 stycznia 2000 r. Region podobną umowę zawarł z Krajem Związkowym Saksonia w dniu 19 listopada 2008 r.

Województwo lubuskie współpracuje także z innymi regionami na mocy umów, porozumień i oświadczeń o współpracy. Szeroko rozumiana współpraca między regionami obejmuje obszary takie jak m.in.: gospodarka, nauka i kultura, rolnictwo i leśnictwo, sport.

Tabela 2. Umowy, porozumienia i oświadczenia o współpracy województwa lubuskiego z innymi regionami

Region	Kraj	Data podpisania
Kraj Związkowy Brandenburgia	Niemcy	12 stycznia 2000 r.
Obwód Pskowski	Rosja	16 stycznia 2002 r.
Obwód Iwano-Frankowski	Ukraina	16 września 2002 r.
Region Abruzji	Włochy	2 lipca 2003 r.
Prowincja Hainan	Chiny	24 lutego 2006 r.
Kraj Kiszyniów	Moldawia	14 marca 2007 r.
Obwód Homelski	Białoruś	7 grudnia 2007 r.
Obwód Sumski	Ukraina	7 grudnia 2007 r.
Samorządowy Kraj Nitrzański	Słowacja	17 kwietnia 2008 r.
Departament le Lot	Francja	17 października 2008 r.
Wolny Kraj Związkowy Saksonia	Niemcy	19 listopada 2008 r.
Obwód Wologodzki	Rosja	2 czerwca 2011 r.
Region Kreta	Grecja	13 marca 2015 r.

W ww. dokumentach największy nacisk kładzie się na podejmowanie wszelkiego rodzaju działań prowadzących do zacieśniania współpracy pomiędzy podmiotami działającymi na terenie regionów. Współpraca przy projektach i inicjatywach powinna poprawiać sytuację gospodarczą obu regionów i prowadzić do wymiany ich doświadczeń.

Schemat 2. Granice regionów międzynarodowychŹródło: <http://euroregion-snb.pl/>, <http://www.euroregion-nysa.pl/>, <http://www.euroregion-viadrina.pl/>, danych z Programów Współpracy Interreg

Położenie geograficzne województwa daje szansę dla rozwijania współpracy międzynarodowej. Jest to obszar wpływu ośrodków o randze europejskiej, takich jak Berlin i Drezno, czy Poznań i Wrocław. Przecinanie się ważnych dróg łączących duże miasta Europy również potencjalnie podnosi rangę tego regionu i może być czynnikiem korzystnym dla powstawania i rozwoju współpracy o zasięgu kontynentalnym.

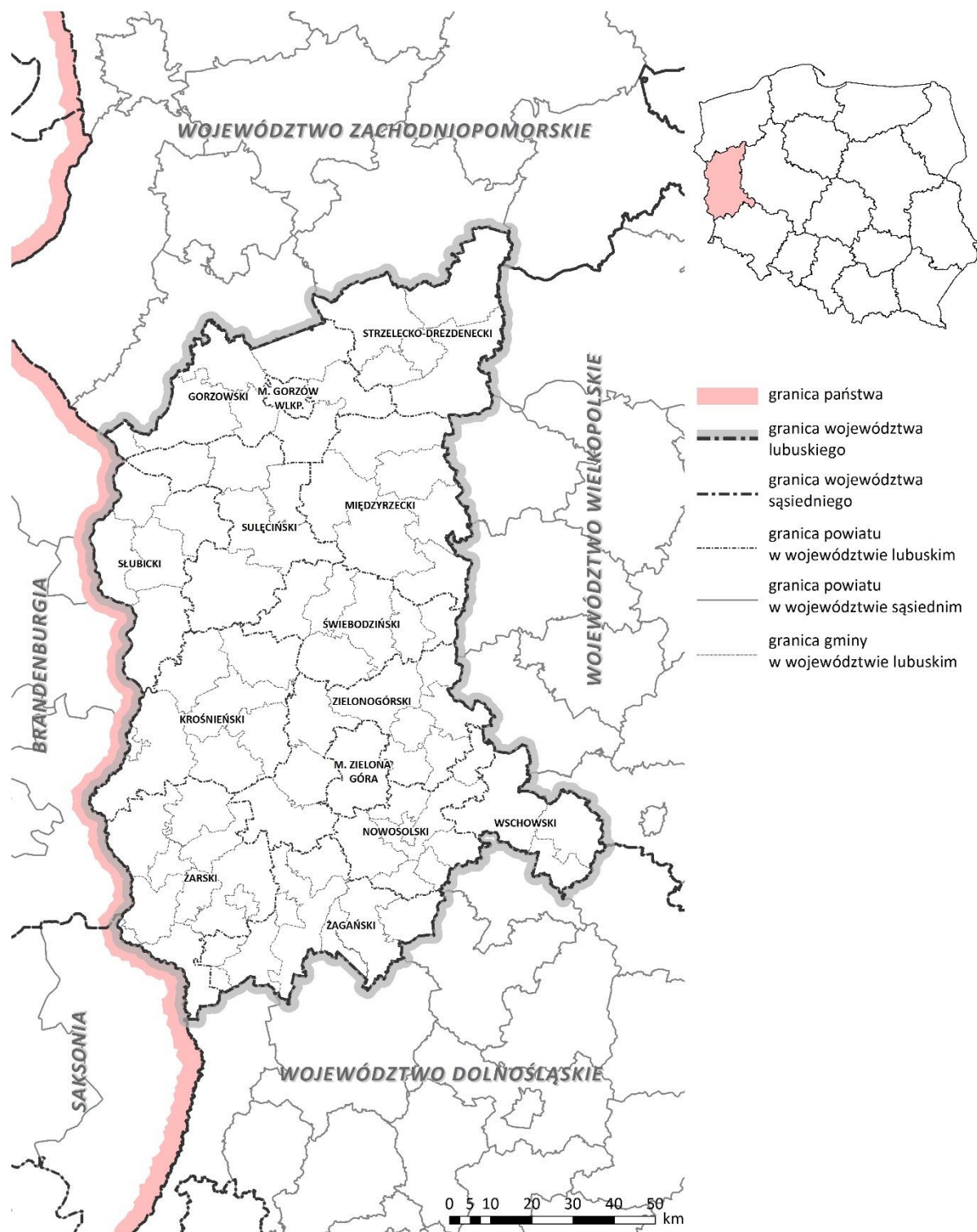
3. Województwo lubuskie na tle Polski

Województwo lubuskie położone jest w zachodniej części Polski, należy do regionu północno-zachodniego. Od zachodu sąsiaduje z Republiką Federalną Niemiec, od wschodu graniczy z woj. wielkopolskim, od północy z woj. zachodniopomorskim, od południa z woj. dolnośląskim. Funkcja stolicy województwa została podzielona pomiędzy dwa największe miasta: Zieloną Górę i Gorzów Wielkopolski. W Zielonej Górze mieści się

siedziba władz samorządowych, natomiast w Gorzowie Wielkopolskim siedziba wojewody. Województwo lubuskie położone jest w sąsiedztwie metropolii berlińskiej oraz wrocławskiej, poznańskiej i szczecińskiej.

Schemat 3. Położenie i podział administracyjny województwa lubuskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CODGiK oraz dane z oprogramowania ArcGIS

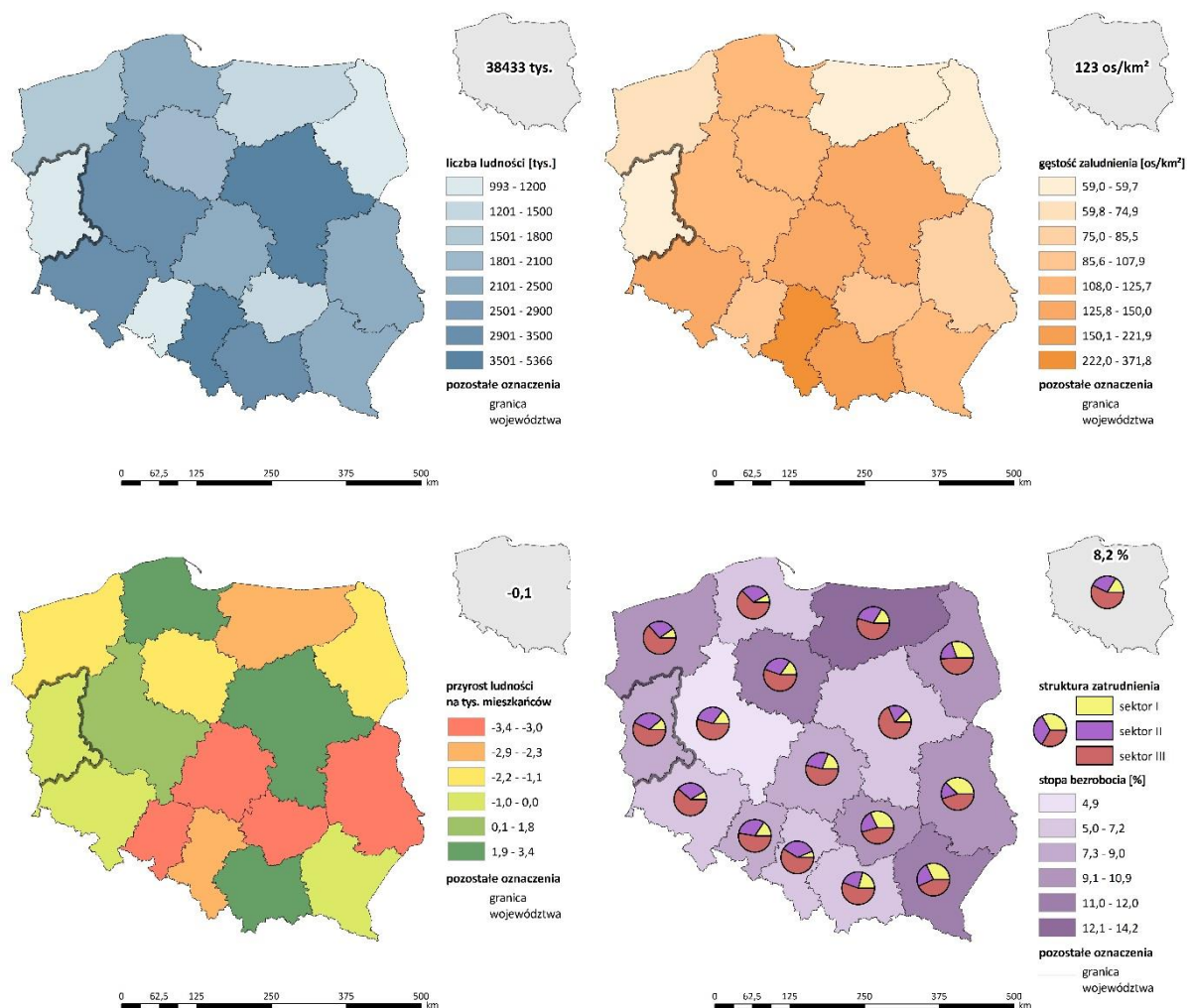
Województwo lubuskie zajmuje powierzchnię 13 988 km², co stanowi 4,5% powierzchni kraju. Pod względem powierzchni jest jednym z najmniejszych województw Polski (13. miejsce w rankingu). Ludność

województwa lubuskiego wynosi 1 017 376³⁰ mieszkańców, co stanowi 2,65% mieszkańców Polski (15. miejsce w rankingu pod względem liczby ludności wg województw). Gęstość zaludnienia w woj. lubuskim wynosi 73 osoby/km². Jest ona znacznie mniejsza od średniej krajowej wynoszącej 123 osoby/km².³¹ Gęstość zaludnienia powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej w województwie lubuskim wynosi 1607 osób/km². Dla Polski ta wartość również jest wyższa i wynosi 2354 osób/km².³²

Przyrost liczby ludności na 1000 mieszkańców w 2016 r. wynosił dla Polski: -0,1, zaś dla woj. lubuskiego: -0,7. Większy ubytek ludności w województwie lubuskim na tle Polski może być spowodowany bliskością granicy z Republiką Federalną Niemiec, co może przyczyniać się do większej emigracji. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie lubuskim wynosi 8,6%. Dla porównania w Polsce bezrobocie wynosi 8,2%³³. W województwie lubuskim wykształcenie wyższe ma 18,4% ludności. Wynikiem tym województwo plasuje się na ostatnim miejscu w skali kraju³⁴.

Schemat 4. Podstawowe dane dotyczące ludności woj. lubuskiego na tle Polski

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS 2016 r.

³⁰ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

³¹ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

³² Dane BDL GUS, stan na 2014 r.

³³ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

³⁴ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

W województwie lubuskim w sektorze rolniczym pracuje 11,25% mieszkańców. Jest to wartość mniejsza niż dla całego kraju, dla którego wskaźnik kształtuje się na poziomie 16,47%. Odwrotna sytuacja prezentuje się w przypadku odsetka pracujących w przemyśle, który dla woj. lubuskiego wynosi 31,77% a dla Polski – 26,41%. W obszarze województwa odsetek osób pracujących w usługach kształtuje się na poziomie 56,98%. Jest to wartość podobna w porównaniu ze średnią dla Polski, gdzie zatrudnienie w sektorze usług jest równe 57,12%.³⁵ Ocenia się, że na tle kraju województwo lubuskie prezentuje przeciętny poziom rozwoju oraz słaby poziom konkurencyjności. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w województwie lubuskim wynoszą jedynie 1,5% nakładów krajowych. Dla porównania wartość ta dla woj. mazowieckiego wynosi 31,2%.³⁶ Głównym źródłem finansowania w woj. lubuskim są środki własne, wynoszące 1 889,8 mln zł.³⁷

Województwo lubuskie odznacza się na tle kraju wysokimi walorami przyrodniczymi oraz krajobrazowymi, a także bogatymi złożami surowców naturalnych (częściowo trudno dostępnymi). Jest dobrze skomunikowane z resztą kraju, korytarze transportowe są ciągle rozbudowywane i modernizowane. Dodatkowo przez woj. lubuskie przebiegają międzynarodowe drogi wodne E30 i E70, szlak Odry jest jednocześnie europejskim korytarzem ekologicznym.

4. System powiązań z województwami ościennymi

Województwo lubuskie graniczy z trzema województwami: zachodniopomorskim, wielkopolskim i dolnośląskim.

Województwo zachodniopomorskie

Od północy województwo lubuskie graniczy z województwem zachodniopomorskim. Ponadregionalne pasma i obszary służące budowaniu powiązań międzynarodowych i struktur makroregionalnych na styku województw tworzy Środkowoeuropejski Korytarz Transportowy CETC, funkcjonujący obecnie jako Środkowoeuropejski Korytarz Transportowy Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej z ograniczoną odpowiedzialnością (ŚKT – EUWT z o. o.).

Międzywojewódzkie połączenia realizowane są głównie za pośrednictwem dróg krajowych i wojewódzkich:

- DK3 (S3/E65) (Świnoujście – Szczecin – Gorzów Wielkopolski– Zielona Góra – Legnica – Lubawki),
- DK31 (Szczecin – Słubice),
- DW130 (Barnówko – Tarnów – Gorzów Wielkopolski),
- DW151 (Świdwin – Berlinek – Gorzów Wielkopolski),
- DW156 (Lipiany – Barlinek – Zwierzyn).

Międzywojewódzkie połączenia kolejowe obejmują:

- Magistrala E 59, LK351 (Świnoujście – Szczecin – Poznań),
- Magistrala C-E 59, LK273 (Wrocław – Szczecin).

Na sieci drogowej i kolejowej powiązania zewnętrzne stanowią także połączenia pasażerskie, wykonywane pomiędzy województwem zachodniopomorskim i lubuskim.

Międzywojewódzkie połączenia drogami wodnymi śródlądowymi obejmują międzynarodową drogę wodną E30 (Odra). Planowana jest modernizacja Odrzańskiej Drogi Wodnej. System połączeń komunikacyjnych powinien zapewniać sprawne połączenia portów morskich ujścia Odry (Szczecin, Świnoujście, Police) oraz mniejszych portów na wybrzeżu Bałtyku (Kołobrzeg, Darłowo).

³⁵ Dane BDL GUS, stan na 2015 r.

³⁶ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

³⁷ Dane BDL GUS, stan na 2015 r.

Powiązania systemów infrastruktury technicznej stanowią:

linie elektroenergetyczne:

- 400 kV Krajnik – Poznań Plewiska,
- 220 kV Krajnik – Gorzów Wlkp.,
- 110 kV Krzęcin – Dobiegniew,
- 110 kV Mostkowo – Gorzów Wlkp.,
- 110 kV Dębno – Witnica,
- 110 kV Dębno – Kostrzyn n. Odrą;

gazociągi wysokiego ciśnienia:

- DN 500 Skwierzyna – Barlinek,
- DN 250 OC Barnówko – EC Gorzów,
- DN 200 Recz – Gorzów Wlkp.,
- DN 200 KRNiGZ Zielin – Arctic Paper SA Kostrzyn,
- DN 150 Pełczyce – Będargowo – Strzelce Krajeńskie wraz z odgałęzieniami DN80 na Będargowo, DN100 na Strzelce Krajeńskie,
- DN 150 Górzycza – KRNiGZ Zielin,
- DN 100 Witnica (Mościczki) – Dębno,
- DN 700 Szczecin – Lwówek;

paliwa płynne:

- ropociąg *Przyjaźń* (Płock – Schwedt);

radiowo-telewizyjne centra nadawcze:

- Wałcz Rusinowo (gmina Tuczo),
- Szczecin Kołowo.

Powiązania sieci osadniczej oraz obszarów polityki regionalnej:

- Specjalna Strefa Włączenia³⁸ – zlokalizowana przy granicy z województwem lubuskim,
- obszar funkcjonalny Barlinek – Myślibórz – Dębno – silne powiązania z Gorzowem Wielkopolskim i Kostrzynem nad Odrą,
- proponowana strefa funkcjonalna Gorzowa Wielkopolskiego obejmująca w województwie zachodniopomorskim część powiatu myśliborskiego, realizująca partnerstwo miejsko-wiejskie z wykorzystaniem walorów turystyczno-leśnych obszaru,
- strefa przygraniczna wzdłuż Odry,
- proponowane strefy i partnerstwa (strefa funkcjonalna Gorzowa Wielkopolskiego, partnerstwo miast „Kraina Czerwonego Orła”).

Powiązania występowania i eksploatacji złóż naturalnych obejmują eksploatację złóż ropy naftowej i gazu Barnówko – Mostno – Buszewo ze złożami perspektywicznymi.

W zakresie gospodarki wodnej zintegrowanej ochrony przeciwpowodziowej wymagają zlewnie rzek Odry i Myśli, zaś w zakresie racjonalnego użytkowania wód podziemnych ochrony wymagają Główne Zbiorniki Wód Podziemnych nr 125 (Wałcz-Piła), 127 (Złotów-Piła-Strzelce Krajeńskie), nr 134 (Dębno), nr 135 (Barlinek) oraz nr 136 (Dobiegniew).

³⁸ ustanowiona uchwałą Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 22 kwietnia 2014 r.

W zakresie cennych walorów przyrodniczych na obszarach obu województw zlokalizowane są:

- Drawieński Park Narodowy,
- parki krajobrazowe: PK Ujście Warty, Barlinecko-Gorzowski PK,
- obszary Natura 2000 specjalnej ochrony ptaków: PLB320015 Ostoja Witnicko-Dębniańska, PLB080001 Puszcza Barlinecka, PLB320016 Lasy Puszczy nad Drawą, PLC080001 Ujście Warty,
- obszary Natura 2000 ochrony siedlisk: PLH320010 Jezioro Kozie, PLH080071 Ostoja Barlinecka, PLH320044 Lasy Bierzwnickie, PLH320046 Uroczyska Puszczy Drawskiej, PLC080001 Ujście Warty,

Natomiast w obszarze przygranicznym zlokalizowane są:

- obszary chronionego krajobrazu: Dębno-Gorzów, Myślibórz, Barlinek, Rzeki Korytnica, Bierzwnik, Puszcza nad Drawą,
- proponowane zespoły przyrodniczo-krajobrazowe: Przełom Myśli, Jeziorka, Kanada.

Ponadto:

- z województwa zachodniopomorskiego przechodzą na teren województwa lubuskiego krajowe i ponadregionalne korytarze ekologiczne lądowe wyznaczone na podstawie badań ZBS PAN w Białowieży oraz wodne, w tym rzeki Odry i Zalewu Szczecińskiego oraz rzeki Regi i Drawy – celem nadrzędnym powinno być zachowanie, wzbogacanie lub odtwarzanie tych korytarzy, ponieważ stanowią one drogi migracji i wymiany genowej zwierząt, roślin i grzybów (ponadregionalny PR II rzeki Odry i Zalewu Szczecińskiego, regionalny RE 4 Rzeki Regi i Drawy),
- pozostałe obszary nie objęte ochroną prawną – wymagające ochrony przed zainwestowaniem degradującym walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe (np. lokalizowaniem farm wiatrowych i innych elementów dysharmonijnych).

Wśród powiązań kulturowych i turystycznych należy wskazać:

- Park Kulturowy Chwarszczany,
- Barlinek (fragment murów obronnych z XIV i XV w., kościół pw. Niepokalanego Serca NMP),
- Pelczyce (zespół klasztorny cysterek),
- Jezioro Barlineckie,
- Drawieński Park Narodowy,
- Kostrzyn nad Odrą (Twierdza Kostrzyn),
- obszary turystyki lądowej i wodnej wzdłuż Odry, na Pojezierzu Myśliborskim, w Drawieńskim Parku Narodowym oraz na rzekach Myśli i Drawie.

Przez obszary obu województw przechodzą następujące szlaki:

- szlak rowerowy „Zielona Odra” oraz proponowana Trasa Wału Pomorskiego,
- szlak kajakowy rzeką Myślą,
- szlak kajakowy im. Kardynała Karola Wojtyły na Drawie,
- szlak turystyki wodnej na Odrze (z Kostrzyna nad Odrą, dalej do Gryfina i Szczecina),
- droga wodna Odry.

Bliskie sąsiedztwo z województwem zachodniopomorskim Gorzowa Wlkp., jako rdzenia miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego, w znacznym stopniu oddziałuje na gminy zlokalizowane w południowej części tego województwa, zwłaszcza na gminy wchodzące w skład obszaru funkcjonalnego Barlinek – Myślibórz – Dębno. Wymiana potencjałów rozwojowych na styku województwa lubuskiego oraz zachodniopomorskiego zachodzi w płaszczyźnie społeczno-ekonomicznej, a także środowiskowej. Utrzymywanie

wzajemnych relacji między MOF OW Gorzów Wlkp. a południowym obszarem województwa zachodniopomorskiego, możliwe jest poprzez wspólne wykorzystywanie walorów przyrodniczych oraz powiązań transportowych i infrastrukturalnych.

Województwo wielkopolskie

Województwo lubuskie od wschodu graniczy z województwem wielkopolskim. Ponadregionalne pasma i obszary służące budowaniu powiązań międzynarodowych i struktur makroregionalnych na styku województw tworzy korytarz komunikacyjny nr II: Berlin-Poznań-Warszawa-Mińsk-Moskwa. W granicach korytarza przebiega jeden z szlaków sieci TEN-T, linie kolejowe, autostrady, drogi ekspresowe, drogi wodne oraz transport lotniczy.

Międzywojewódzkie połączenia drogowe realizowane są głównie za pośrednictwem dróg krajowych i wojewódzkich:

- A2 (Świecko – Poznań – Warszawa),
- DK22 (Kostrzyn nad Odrą – Gorzów Wielkopolski – Tczew),
- DK24 (Przytoczna – Skwierzyna – Pniewy),
- DK92 (Rzepin – Świebodzin – Poznań – Warszawa),
- DK32 (Gubinek – Połupin – Zielona Góra – Wolsztyn),
- DK12 (Łęknica – Żary – Żagań – Szprotawa – Głogów – Wschowa – Leszno – Kalisz – Lublin),
- DW174 (Drezdenko – Krzyż Wielkopolski – Kuźnica Czarnkowska),
- DW305 (Bolewicko – Wschowa – Wroniniec),
- DW314 (Kargowa – Świętno),
- DW315 (Wolsztyn – Konotop – Nowa Sól),
- DW316 (Sławocin – Ciosaniec – Kaszczor),
- DW303 (Świebodzin – Babimost – Powodowo),
- DW302 (Brudzewo – Zbąszyń – Nowy Tomyśl),
- DW199 (Skwierzyna – Wiejce – Międzychód),
- DW160 (Suchań – Drezdenko – Miedzichowo),
- DW181 (Drezdenko – Wieleń – Czarnków).

Międzywojewódzkie połączenia kolejowe obejmują:

- Magistrala E 59, LK351 (Świnoujście – Szczecin – Poznań),
- Magistrala E 20, C-E 20, LK3 (Warszawa Zachodnia – Kunowice),
- LK203 (Tczew – Kostrzyn),
- LK363 (Rokietnica – Skwierzyna),
- LK14 (Łódź Kaliska – Tuplice).

Na sieci drogowej i kolejowej powiązania zewnętrzne stanowią także połączenia pasażerskie, wykonywane pomiędzy województwem wielkopolskim i lubuskim.

Międzywojewódzkie połączenia drogami wodnymi śródlądowymi obejmuje drogę wodną E70 (Noteć). Rzeka Warta stanowi regionalną drogę wodną.

Powiązania systemów infrastruktury technicznej stanowią:

linie elektroenergetyczne:

- 400 kV Krajnik – Poznań Plewiska,
- 220 kV SNN Plewiska – SNN Leszno Gronowo – Polkowice,

- 110 kV GPZ Drawski Młyn – Dobiegniew,
- 110 kV GPZ Drawski Młyn – Drezdenko,
- 110 kV GPZ Międzychód – Zielomyśl,
- 110 kV GPZ Nowy Tomyśl – Zbąszynek,
- 110 kV GPZ Wolsztyn – Sulechów,
- 110 kV GPZ Wolsztyn – Sława,
- 110 kV GPZ Leszno Gronowo – GPZ Leszno Zachód – Wschowa;

gazociągi wysokiego ciśnienia:

- DN 1400 gazociąg tranzytowy *Jamał*,
- DN 500 Grodzisk – Skwierzyna,
- DN 150 Nowe Tłoki – Sulechów wraz z odgałęzieniem DN80 Kargowa,
- DN 350 KGZ Kościan – Węzeł Szczyglice wraz z odgałęzieniami DN100 na Adamowo,
- DN 700 Szczecin – Lwówek,
- DN 300 Nowe Tłoki – EC Zielona Góra,
- DN 300 Lubiatów – Sątopy;

paliwa płynne:

- ropociąg *Przyjaźń* (Płock – Schwedt);

sieci RTV – pasy łączności RTV:

- SLR Poznań Piątkowo – RTCN Zielona Góra / Jemiołów.

Powiązania sieci osadniczej oraz obszarów polityki regionalnej:

- tereny położone wzdłuż dróg krajowych, jak i autostrady A2, przechodzące poza Wielkopolskę w kierunku lubuskiego, zakwalifikowane zostały jako stymulatory rozwoju gospodarczego i zaliczone do „strefy dynamicznego rozwoju społeczno-gospodarczego wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych – obszary podmiejskie o najwyższym potencjale rozwoju”,
- w niewielkiej odległości od granicy z lubuskim zlokalizowane są: Leszno (miasto na prawach powiatu) oraz Krzyż Wlkp. (siedziba gminy miejsko-wiejskiej); obydwa miasta zakwalifikowane zostały do regionalnych ośrodków logistycznych, ponadto Leszno dysponuje lotniskiem subregionalnym, co umożliwia rozwój w zakresie obsługi sportowej i usługowej, nie tylko mieszkańców Wielkopolski,
- gmina Świeciechowa, która bezpośrednio przylega do granicy z lubuskim, położona jest w Południowym Obszarze Problemowym – polityka wspierania rozwoju całego tego obszaru zakłada ograniczanie stosowania związków azotu w rolnictwie;
- znaczna część terenów województwa wielkopolskiego przylegających bezpośrednio do lubuskiego uznana została za rejony rekreacyjne.

Uwarunkowania geologiczne wskazują na możliwość występowania złóż gazu ziemnego i ropy naftowej w całej południowo-zachodniej Wielkopolsce, stanowiącej część struktury geologicznej obejmującej m.in. województwo lubuskie. W paśmie ciągnącym się przez Wielkopolskę (częściowo w obszarze województwa lubuskiego), występują wody geotermalne.

Oba województwa wspólnie przynależą do dwóch regionów wodnych: Region Środkowej Odry oraz Region Warty. Obszar Wielkopolski graniczący z województwem lubuskim został zaliczony do obszarów wymagających podjęcia działań dla poprawy jakości wód podziemnych i powierzchniowych. W granicach województw znajdują się Główne Zbiorniki Wód Podziemnych 125 (Wałcz-Piła), 127 (Złotów-Piła-Strzelce

Krajeńskie), nr 138 (Pradolina Toruń-Eberswalde Noteć), nr 144 (Dolina kopalna Wielkopolska), nr 146 (Jezioro Bytyńskie-Wronki-Trzciel), nr 147 (Dolina rzeki Warta), nr 150 (Pradolina Warszawa-Berlin), nr 304 (Przemęt), nr 306 (Wschowa), często o nadmiernym stężeniu zanieczyszczeń. W zakresie gospodarki wodnej zintegrowanej ochrony przeciwpowodziowej wymagają zlewnie rzek: Drawy, Noteci, Warty, Obry, Baryczy).

W zakresie cennych walorów przyrodniczych na obszarach obu województw zlokalizowane są:

- Drawieński Park Narodowy,
- parki krajobrazowe: Pszczewski i Przemęcki,
- obszary Natura 2000 specjalnej ochrony ptaków: PLB08005 Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry, PLB300015 Puszcza Notecka, PLB300011 Pojezierze Sławskie, PLB320016 Lasy Puszczy nad Drawą,
- obszary Natura 2000 ochrony siedlisk: PLH320046 Uroczyska Puszczy Drawskiej, PLH080002 Rynna Jezior Odrzańskich, PLH300041 Ostoja Przemęcka,

Natomiast w obszarze przygranicznym zlokalizowane są:

- obszary chronionego krajobrazu: Puszcza nad Drawą, Puszcza Notecka, „H” Międzychód, „I” Międzyrzecz-Trzciel, Pojezierze Sławskie, Pradolina Obry i Rynna Zbąszyńska, Przemęcko-Wschowski i kompleks leśny Włoszakowice.

Ponadto:

- z województwa wielkopolskiego przechodzą na teren lubuskiego krajowe i ponadregionalne korytarze ekologiczne lądowe wyznaczone na podstawie badań ZBS PAN w Białowieży oraz wodne, w tym dolina rzeki Noteci, stanowiąca ponadregionalny korytarz ekologiczny, jak również jeden z ważniejszych w kraju korytarz migracji ptaków, a także doliny rzek Warty i Obry oraz Kanały Obrzańskie, stanowiące korytarze istotne w skali kraju. Celem nadrzędnym powinno być zachowanie, wzbogacanie lub odtwarzanie tych korytarzy, ponieważ stanowią one drogi migracji i wymiany genowej zwierząt, roślin i grzybów,
- pozostałe obszary nie objęte ochroną prawną – wymagające ochrony przed zainwestowaniem degradującym walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe (np. lokalizowaniem farm wiatrowych i innych elementów dysharmonijnych).

W województwie wielkopolskim, przy granicy z woj. lubuskim, znajduje się wiele rejonów rekreacyjnych:

- rejon Borów nad Gwdą,
- rejon Nadnotecki,
- rejon Międzychodzko-Sierakowski (najbardziej atrakcyjny),
- rejon Nadobrzański,
- rejon Wolsztyński.

Dodatkowo na terenie województwa wielkopolskiego proponowane są parki kulturowe sąsiadujące z województwem lubuskim:

- Nowotomyski Park Kulturowy Osadnictwa Olęderskiego Rozproszonego,
- Park Kulturowy Osadnictwa Olęderskiego Skupionego.

Blisko granicy województwa znajdują się trzy ośrodki wypoczynku weekendowego: okolice Międzychodu, Zbąszynia i Siedlca.

Obszar obu województw łączy również szlaki historyczno-kulturowe, m.in.:

- Szlak Cysterski – jedno z odgałęzień Szlaku biegnie od Portugalii przez Francję – kolebkę zakonu cysterskiego – Niemcy, aż po Polskę; największe skupisko obiektów pocysterskich znajduje się w okolicach jezior przemęckich: w Obrze, Kaszczorze, Przemęcie i Wieleniu Zaobrzańskim; stąd Szlak Cysterski prowadzi do najbardziej okazałej siedziby cystersów – do klasztoru w Łądzie, a następnie do Wągrowca i Łekna oraz podpoznańskich Owińsk,
- Droga Świętego Jakuba, prowadząca do grobu św. Jakuba w Hiszpanii; w 2007 r. wytyczony został wielkopolski odcinek Drogi Świętego Jakuba; szlak rozpoczyna się w Gnieźnie i przebiega przez Lednicę (Imiolki), Dąbrówkę Kościelną, Murowaną Goślinę, Owińska, Poznań, Rogalinek, Żabno, Manieczki, Rąbiń, Lubiń, Krzywiń, Świerczynę, Osieczną, Leszno, Świeciechowę, Niechłód, dalej wiedzie przez województwo lubuskie (Wschowa, Konradowo i Szlichtyngowa) i łączy się z Dolnośląską Droga Świętego Jakuba,
- Piastowska Droga Romańska – szlak turystyczny łączący zabytki romańskie na terenie Europy. W Polsce architektura romańska powstała w średniowieczu, w okresie od XI do XIII wieku, a wzorowana była głównie na budynkach włoskich, francuskich i niemieckich,
- szlak turystyki wodnej (na Warcie).

Województwo dolnośląskie

Międzywojewódzkie połączenia drogowe realizowane są głównie za pośrednictwem dróg krajowych i wojewódzkich:

- DK18 (Olszyna – Golnice, wymagająca przebudowy jezdni południowej),
- DK3, S3 (Świnoujście – Szczecin – Gorzów Wielkopolski – Zielona Góra – Legnica – Lubawki),
- DK12 (Łęknica – Żary – Żagań – Szprotawa – Głogów – Wschowa – Leszno – Kalisz – Lublin),
- DW350 (Łęknica – Gozdnicza – Bolesławiec),
- DW296 (Kozuchów – Żagań – Iłowa – Lubań),
- DW297 (Nowa Sól – Szprotawa – Lwówek Śląski),
- DW328 (Nowe Miasteczko – Przemków – Chocianów),
- DW292 (Nowa Sól – Głogów – Lisowice),
- DW321 (Przyborów – Różanówka – Grodziec Mały),
- DW319 (Stare Strącze – Krzepielów – Głogów),
- DW324 (Szlichtyngowa – Góra – Załęcze),
- DW305 (Bolewicko – Wschowa – Wroniniec).

Międzywojewódzkie czynne połączenia kolejowe obejmują:

- Magistrala C-E 59 nr 273 (Szczecin – Zielona Góra – Wrocław),
- LK282 (Miłkowice – Węglińiec – Żary – Jasień),
- LK275 (Wrocław Muchobór – Legnica – Żagań – Lubsko – Gubinek) (nieczynna na odc. Lubsko – Gubinek),
- LK14 (Łódź Kaliska – Sieradz – Ostrów Wlkp. – Leszno – Głogów – Żagań – Żary – Zasięki – Forst).

Inwestycje kolejowe³⁹ na styku województw ujęte w planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego obejmują:

- dokumentację przedprojektową dla modernizacji i elektryfikacji linii kolejowej nr 14 na odcinku Ostrów Wielkopolski – Głogów,

³⁹ ujęte w Dokumencie Implementacyjnym do Strategii Rozwoju Transportu przyjętym uchwałą nr 201/2014 Rady Ministrów z dnia 13 października 2014 r.

- prace na linii kolejowej C-E 59 na odcinku Wrocław Brochów/Grabiszyn – Głogów – Zielona Góra – Rzepin – Szczecin Podjuchy.

Na sieci drogowej i kolejowej powiązania zewnętrzne stanowią także połączenia pasażerskie, wykonywane pomiędzy województwem dolnośląskim i lubuskim.

Międzywojewódzkie połączenie drogami wodnymi śródlądowymi obejmuje międzynarodową drogę wodną E30 (Odra).

Powiązania systemów infrastruktury technicznej stanowią:

linie elektroenergetyczne:

- dwutorowa 220 kV relacji Polkowice – Plewiska,
- 220 kV Żukowice – Leśniów,
- 220 kV Mikułowa – Leśniów,
- 110 kV Wschowa – Góra,
- 110 kV Huta Głogów 2 – Wschowa,
- 110 kV Żukowice – Sława Śląska,
- 110 kV Żukowice – Bytom Odrzański,
- 110 kV Przemków – Szprotawa,
- 110 kV Bolesławiec – Iłowa;

gazociągi wysokiego ciśnienia:

- DN 250 Grochowice – Wilków,
- DN 250 Wilków – Żuchłów,
- DN 80 zasilający miasto Wschowa,
- DN 200 Kotowice – Zakęcie,
- DN250 Grabik – Olszynec wraz z odgałęzieniem DN 80 zasilającym miasto Przemków,
- DN 350 KGZ Kościan – Węzeł Szczyglice.

Powiązania sieci osadniczej oraz obszarów polityki regionalnej:

- pasmo głogowsko-klodzkie, utworzone przez średnie i duże ośrodki osadnicze, stanowiące ważne ośrodki gospodarcze, zlokalizowane w niewielkiej odległości od siebie i połączone drogami o dużym natężeniu ruchu; pasmo to posiada kontynuację w kierunku Zielonej Góry,
- Legnicko-Głogowski Obszar Funkcjonalny, jako miejski obszar funkcjonalny ośrodka regionalnego – Legnicy i ośrodków subregionalnych – Głogowa, Lubina i Polkowic, stanowiący policentryczną aglomerację funkcjonalną, w której przenikają się strefy wpływu tych ośrodków; LGOF graniczy z województwem lubuskim,
- pasmo Odry, jako strefa rozwoju turystyki międzynarodowej i krajowej,
- pasmo Nysy Łużyckiej, jako strefa rozwoju turystyki międzynarodowej i krajowej,
- Bory Dolnośląskie, jako strefa rozwoju turystyki międzyregionalnej i regionalnej,
- dolina rzeki Baryczy, zlokalizowana częściowo w województwie lubuskim (gmina Wschowa), jako strefa rozwoju turystyki międzyregionalnej i regionalnej.

W *Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020* zostały wskazane obszary problemowe, zlokalizowane na styku z województwem lubuskim:

- Legnicko-Głogowski Okręg Przemysłowy (LGOP),
- Autostrada Nowej Gospodarki,

- Kraina Baryczy i Wzgórz Trzebnickich,
- obszar transgraniczny,
- dolina Odry.

Powiązania występowania i eksploatacji złóż surowców naturalnych występują w zakresie:

- gazu ziemnego (Grochowice, Dębina, Wilków, Kandlewo),
- piasków i żwirów w dolinie Bobru,
- perspektywicznych złóż węgla brunatnego (Gozdnica) i rud miedzi (Wilków, Grochowice I, Krępa).

Oba województwa wspólnie przynależą do regionu wodnego Środkowej Odry. W zakresie gospodarki wodnej zintegrowanej ochrony wymagają zasoby Głównych Zbiorników Wód Podziemnych nr 302 (Pradolina Barycz-Głogów W), nr 303 (Pradolina Barycz-Głogów E), nr 306 (Wschowa) oraz nr 315 (Chocianów-Gozdnica). Zintegrowanej ochrony przeciwpowodziowej wymagają zlewnie rzek: Odry, Nysy Łużyckiej, Kwisy, Bobru, Szprotawy, Baryczy. W zakresie ochrony przeciwpowodziowej współpraca regionów powinna się skoncentrować na:

- wdrażaniu nowoczesnego systemu zarządzania ryzykiem powodziowym, w tym realizacji oraz koordynacji pośredniej i bezpośredniej ochrony przeciwpowodziowej.
- koordynacji działań systemowych na poziomie dorzecza Odry dla prewencyjnej gospodarki przestrzennej.

Ponadto, ochrona wód powinna być prowadzona zgodnie z Planem gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry. Dolina Odry wymaga reaktywacji funkcji transportowej i gospodarczej (w tym turystycznej).

W zakresie cennych walorów przyrodniczych na obszarach obu województw zlokalizowane są:

- obszary Natura 2000 specjalnej ochrony ptaków: PLB020005 Bory Dolnośląskie, PLB020003 Stawy Przemkowskie, PLB080004 Dolina Środkowej Odry, PLB020008 Łęgi Odrzańskie;
- obszary Natura 2000 ochrony siedlisk: PLH020018 Łęgi Odrzańskie, PLH020050 Dolina Dolnej Kwisy, PLH080055 Przygielkowska koło Gozdnicy, PLH080014 Nowosolska Dolina Odry, PLH080007 Buczyzna Szprotawsko-Piotrowicka, PLH020086 Pieńska Dolina Nysy Łużyckiej;
- obszar chronionego krajobrazu Wzgórza Dalkowskie.

Natomiast w obszarze przygranicznym zlokalizowane są:

- Przemkowski Park Krajobrazowy;
- obszary Natura 2000 ochrony siedlisk: PLH020100 Kozioróg w Czernej, PLH020063 Wrzosowiska Świętoszowsko-Ławszowskie;
- obszar chronionego krajobrazu Dolina Baryczy.

Ponadto:

- z województwa dolnośląskiego przechodzą na teren lubuskiego krajowe i ponadregionalne korytarze ekologiczne lądowe wyznaczone na podstawie badań ZBS PAN w Białowieży (Korytarz Zachodni) oraz wodne (Nysa Łużycka, Bóbr, Kwisa, Barycz i pozostałe ciek), celem nadrzędnym powinno być zachowanie, wzbogacanie lub odtwarzanie tych korytarzy, ponieważ stanowią one drogi migracji i wymiany genowej zwierząt, roślin i grzybów,
- pozostałe obszary nie objęte ochroną prawną – wymagające ochrony przed zainwestowaniem degradującym walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe (np. lokalizowaniem farm wiatrowych i innych elementów dysharmonijnych).

Obszar województw pod kątem kultury i turystyki łączą m.in.:

- Południowo-Zachodni Szlak Cysterski (jest fragmentem szlaku cysterskiego biegnącego przez woj. lubuskie),
- szlak turystyki wodnej na Odrze przez Głogów, do Nowej Soli,
- w obszarze przygranicznym zlokalizowane są układy urbanistyczne historycznych miast: Głogowa, Polkowice i Przemkowa oraz układy ruralistyczne,
- wśród zespołów pałacowo-parkowych – pałac w Kliczkowie otoczony parkiem krajobrazowym,
- teren historycznego księstwa legnickiego z architekturą sakralną,
- zabytki archeologiczne Dolnego Śląska,
- zespoły grodzisk w dolinie Bobru i Kwisy,
- wały śląskie – zespół ziemnych umocnień obronnych przebiegających wzdłuż północnej granicy województwa (gm. Bolesławiec, Gromadka, Przemków).

VIII. Uwarunkowania wewnętrzne rozwoju przestrzennego

1. Podział administracyjny i jego zmiany

Województwo lubuskie utworzono reformą administracyjną kraju w 1999 r. Struktura administracyjna województwa lubuskiego składa się z 14 powiatów (w tym 12 ziemskich i 2 grodzkich) oraz 82 gmin (w tym 9 miejskich, 33 miejsko-wiejskich i 40 wiejskich). W granicach województwa zlokalizowane są 42 miasta, w tym 2 miasta na prawach powiatu (Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra).

Podział administracyjny województwa lubuskiego od 1999 r. nie uległ znaczącym zmianom. Jedyną większą zmianą była likwidacja wiejskiej gminy Zielona Góra, zlokalizowanej w powiecie zielonogórskim, i włączenie jej z dniem 1 stycznia 2015 r. w granice miasta na prawach powiatu Zielona Góra, z czym wiązała się również zmiana granic powiatu zielonogórskiego. Pozostałe zmiany dotyczyły niewielkich korekt granic administracyjnych, przede wszystkim powiększania miast kosztem terenów sąsiadujących miejscowości (w większości w ramach tej samej gminy miejsko-wiejskiej).

Tabela 3. Podział administracyjny województwa lubuskiego

Lp.	powiat	gminy miejskie	gminy miejsko-wiejskie	gminy wiejskie
1.	Gorzów Wielkopolski	Gorzów Wielkopolski	–	–
2.	Zielona Góra	Zielona Góra	–	–
3.	gorzowski	Kostrzyn nad Odrą	Witnica	Bogdaniec Deszczno Kłodawa Lubiszyn Santok
4.	krośnieński	Gubin	Krosno Odrzańskie	Bobrowice Bytnica Dąbie Gubin Maszewo
5.	międzyrzecki	–	Międzyrzecz Skwierzyna Trzciel	Bledzew Przytoczna Pszczew
6.	nowosolski	Nowa Sól	Bytom Odrzański Kozuchów Nowe Miasteczko	Kolsko Nowa Sól Otyń Siedlisko
7.	ślubicki	–	Cybinka Ośno Lubuskie Rzepin Ślubice	Górzycza

8.	strzelecko-drezdenecki	–	Dobiegniew Drezdenko Strzelce Krajeńskie	Stare Kurowo Zwierzyn
9.	sulęciński	–	Lubniewice Sulęcín Torzym	Krzeszyce Słońsk
10.	świebodziński	–	Świebodzin Zbąszynek	Lubrza Łagów Skąpe Szczaniec
11.	wschowski	–	Ślawa Szlichtyngowa Wschowa	–
12.	zielonogórski	–	Babimost Czerwieńsk Kargowa Nowogród Bobrzański Sulechów	Bojadła Świdnica Trzebiechów Zabór
13.	żagański	Gozdnica Żagań	Ilowa Małomice Szprotawa	Brzeźnica Niegosławice Wymiarki Żagań
14.	żarski	Łęknica Żary	Jasień Lubsko	Brody Lipniki Łużyckie Przewóz Trzebień Tuplice Żary

2. System przyrodniczy

2.1 Warunki fizyczno-geograficzne

Obszar województwa lubuskiego został w całości ukształtowany w trakcie dwóch ostatnich zlodowaceń. Tereny od północy do Lubska i Zielonej Góry to strefa oddziaływania lądolodu północnopolskiego, charakteryzująca się wyraźną rzeźbą glacialną – pagórkowatymi wysoczyznami morenowymi, sandrami oraz rozcinającymi je jeziorami i szerokimi pradolinami. Tereny na południe od tych miast ukształtowane zostały przez erozyjną i akumulacyjną działalność lądolodu warciańskiego, wyróżnia się tu wał moren czołowych.

Ogólnie cały region charakteryzuje się równoleżnikowym, pasowym ukształtowaniem terenu, powstałym w wyniku naprzemiennych faz postępu i topnienia lądolodu. Poszczególne strefy – pasy równin, wzniesień i pradoliny – różnią się rzeźbą, litologią, szatą roślinną i surowcami. Od północy rozciąga się Pojezierze Południowopomorskie, rejon z licznymi jeziorami i borami sosnowymi, o słabych glebach, oprócz okolic Gorzowa Wielkopolskiego. Warta i Noteć płyną szeroką Pradolina Toruńsko-Eberswaldzką, którą w obniżeniach stanowią zatorfione łąki, a na wyższych terenach bory porastające wydmy. Gleby są raczej słabe, jednak wzdłuż rzek, również z uwagi na zagrożenie powodziowe, doskonale nadają się na użytki zielone. Występują tu liczne złoża kruszyw. Pojezierze Lubuskie charakteryzuje się wysokimi wzniesieniami, dużymi jeziorami i znacznym udziałem lasów, spośród których charakterystyczne są buczyny, wyróżnia się również lepszymi glebami – brunatnymi i czarnoziemami. Liczne są złoża węgla brunatnego. Odra płynie znacznie węższą od poprzedniej pradolina, nazywaną Warciańsko-Odrzańską. Są to obszary w większości zalewane, nadające się pod użytki zielone. Występują tu złoża gazu ziemnego i ropy. Gubin i Zielona Góra położone są na Wzniesieniach Zielonogórskich. Najwyższe wzniesienia występują w okolicach Zielonej Góry, rejon jest silnie zalesiony. Dominują złoża punktowe, jedynie w okolicach Gubina występuje duże złożo węgla brunatnego. Na południe, w rejonie od Nowej Soli do Lubska, rozciąga się Obniżenie Milicko-Głogowskie, zróżnicowany krajobrazowo region, gdzie w okolicach głównych ośrodków gleby są relatywnie żyzne. Dalej na południe znajduje się Wał Trzebnicki, obejmujący m.in. Żary. Rejon wyróżnia się wyższymi lasami bukowymi i stosunkowo dobrymi glebami. Południowy kraniec województwa to Nizina Śląsko-Łużycka, obejmująca rozległe bory pomiędzy Nysą Łużycką

a Bobrem i żyzne gleby w dolinie Szprotawy. Rejon jest bogaty w surowce naturalne – występują tu rozległe złoża kruszyw i ilów⁴⁰.

Analiza uwarunkowań fizyczno-geograficznych jest istotna głównie ze względu na występowanie barier fizjograficznych, ograniczających lub uniemożliwiających rozwój gospodarczy i osadniczy. Ogólnie region lubuski stwarza bardzo dobre warunki do rozwoju społecznego i ekonomicznego. Tylko nieliczne bariery mają istotny wpływ – są to przede wszystkim duże rzeki: Odra, Warta, Noteć, Bóbr, Nysa Łużycka, Drawa, Obra i ich doliny, ze względu na możliwość wystąpienia powodzi, niekorzystne warunki gruntowo-wodne, ochronę prawną walorów przyrodniczych⁴¹. Inne to niestabilne grunty hydrogeniczne, występujące głównie w pradolinach, czy osuwiska. Osuwiska i tereny predysponowane do ruchów masowych znajdują się głównie na stromych krawędziach dolin i jezior oraz w strefach wzniesień czołowomorenowych⁴².

2.2 Warunki klimatyczne

W porównaniu z pozostałym terytorium Polski teren województwa charakteryzuje się wyjątkowo korzystnym klimatem, przede wszystkim z uwagi na większy wpływ cech oceanicznych niż cech kontynentalnych. Na korzystne warunki składają się również nieduże deniwelacje terenu, przy równocześnie względnie urozmaiconej rzeźbie i dużej lesistości.

Na obszarze województwa najczęściej pojawiają się typy pogody umiarkowanie ciepłej, najrzadziej – mroźnej, lato trwa ponad 100 dni. Opady atmosferyczne są jednak niewysokie i pojawiają się deficyty wody, zwłaszcza w okolicach Gorzowa Wlkp. W tych okolicach najdłużej utrzymuje się pokrywa śnieżna (ok. 50 dni), jednak ogólnie w województwie śnieg zalega krótko. Dominują wiatry z zachodu i rzadko są modyfikowane z uwagi na niewiele lokalnych przeszkód terenowych. Najczęściej występuje wiatr bardzo słaby⁴³.

W ostatnich kilkunastu latach zwraca się uwagę na wzrost intensywności ekstremalnych zjawisk klimatycznych (gwałtowne i intensywne opady, silne wiatry, gradobicia, tornada, susze, silne mrozy), jest to jednak trend globalny związany z ocieplaniem klimatu⁴⁴.

⁴⁰ Geografia regionalna Polski, J. Kondracki, 2009

⁴¹ Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego – Kompleksowa ocena przydatności środowiska, Zielona Góra, 2009

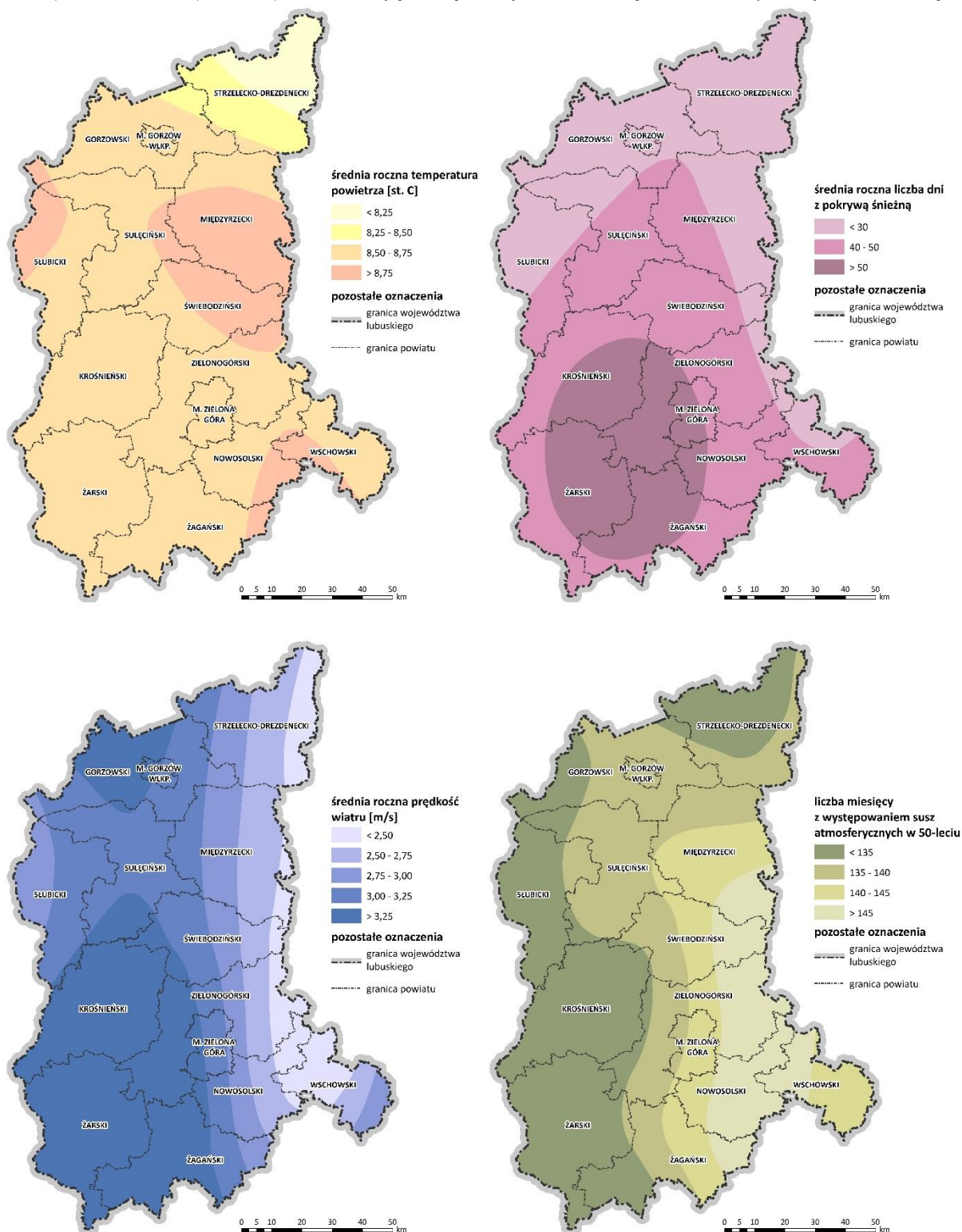
⁴² System Osłony Przeciwosuwiskowej, Przeglądowa mapa województwa lubuskiego w formacie jpg, Państwowy Instytut Geologiczny, 2015

⁴³ Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego – Warunki klimatyczne województwa lubuskiego, Zielona Góra, 2014

⁴⁴ Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego – Wody podziemne i ich wykorzystanie, Zielona Góra, 2014

Schemat 5. Wybrane parametry obrazujące warunki klimatyczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie Opracowania ekofizjograficznego dla województwa lubuskiego – Warunki klimatyczne województwa lubuskiego

2.3 Wody podziemne

W województwie lubuskim najczęściej rolę głównego użytkowego piętra wodonośnego odgrywają wody zalegające w utworach czwartorzędowych, dotyczy to zwłaszcza części centralnej i północnej, na południu województwa większą rolę zyskują wody trzeciorzędowe. Utwory czwartorzędowe są łatwe w eksploatacji, jednak silnie zagrożone wpływem zanieczyszczeń, z uwagi na zwykle słabą izolację lub połączenia hydrauliczne

z wodami powierzchniowymi. Wody piętra trzeciorzędowego występują najczęściej na głębokości 50–150 m i są bardzo dobrze izolowane od powierzchni terenu, jednak odnawialność zasobów jest ograniczona a zasoby dyspozycyjne piętra niskie⁴⁵. Wody podziemne wymagają szczególnej ochrony przed zanieczyszczeniami. Stopień podatności na antropopresję wód jest zróżnicowany i zależy od lokalnych uwarunkowań geologicznych i zagospodarowania terenu. Największą część obszaru województwa lubuskiego zajmują tereny o średnim stopniu zagrożenia. Wysoki i bardzo wysoki stopień zagrożenia w głównej mierze odpowiada występowaniu czwartorzędowego głównego piętra użytkowego w płytkich w dolinach większych rzek i pradolinach⁴⁶.

Główne Zbiorniki Wód Podziemnych i ich projektowane obszary ochronne

Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (GZWP) to wydzielone szczególnie cenne i zasobne struktury wodonośne, wytypowane jako wymagające ochrony obszary, spełniające określone wymagania ilościowe i jakościowe oraz stanowiące istotne w skali kraju rezerwuary dla zaopatrzenia ludności w wodę. Na terenie województwa lubuskiego wydzielono 18 GZWP⁴⁷. Większość zbiorników powstała w osadach czwartorzędowych i ma charakter porowy, charakteryzuje się dobrym zasilaniem i szybkim przepływem, ale przez to wymaga szczególnej ochrony przed możliwościami zanieczyszczenia.

Tabela 4. Wykaz głównych zbiorników wód podziemnych w granicach województwa lubuskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centralnej Bazy Danych Geologicznych – pliki shp Hydrogeologia – Główne Zbiorniki Wód Podziemnych, stan na 2016 r.

nr	nazwa	stan dokumentacji	stratygrafia	typ ośrodka
125	Zbiornik międzymorenowy Wałcz-Piła	udokumentowany 2011	czwartorzęd	porowy
127	Subzbiornik Złotów-Piła-Strzelce Krajeńskie	udokumentowany 2013	neogen	porowy
134	Zbiornik Dębno	udokumentowany 2011	czwartorzęd-neogen	porowy
135	Zbiornik Barlinek	udokumentowany 2015	czwartorzęd	porowy
136	Zbiornik międzymorenowy Dobiegniew	udokumentowany 2013	czwartorzęd	porowy
138	Pradolina Toruń-Eberswalde (Noteć)	udokumentowany 2006	czwartorzęd	porowy
144	Dolina kopalna Wielkopolska	udokumentowany 2011	czwartorzęd	porowy
146	Subzbiornik Jezioro Bytyńskie-Wronki-Trzciel	udokumentowany 2013	neogen-paleogen	porowy
147	Dolina rzeki Warta	udokumentowany 2015	czwartorzęd	porowy
148	Sandr rzeki Pliszka	udokumentowany 2011	czwartorzęd	porowy
149	Sandr Krosno-Gubin	udokumentowany 2001	czwartorzęd	porowy
150	Pradolina Warszawa Berlin	udokumentowany 2011	czwartorzęd	porowo-szczelinowy
301	Pradolina Zasieki-Nowa Sól	udokumentowany 2001	czwartorzęd	porowy
302	Pradolina Barycz-Głogów	udokumentowany 2007	czwartorzęd	porowy
303	Pradolina Barycz-Głogów (W)	udokumentowany 2011	czwartorzęd	porowy
304	Zbiornik międzymorenowy Przemęt (dawny Zbąszyń)	udokumentowany 2011	czwartorzęd	porowy
306	Zbiornik Wschowa	udokumentowany 2011	czwartorzęd	porowy
315	Zbiornik Chocianów-Gozdnica	udokumentowany 2013	czwartorzęd	porowy

Zbiorniki zajmują łączną powierzchnię 31% powierzchni województwa⁴⁸. Ochrona ich wód jest priorytetowa, wszystkie posiadają dokumentację hydrogeologiczną, w której wskazuje się projektowane obszary ochronne.

W granicach projektowanych obszarów ochronnych wskazuje się różnego rodzaju ograniczenia, nakazy, zakazy itp., zależne od występujących zagrożeń, zagospodarowania terenu i charakterystyki hydrogeologicznej zbiornika. Na obszarach rolnych należy ograniczać ilości stosowanych nawozów, opracować plany nawożenia, w tym zagospodarowania gnojówki i gnojowicy, czy ograniczyć maksymalną obsadę zwierząt hodowlanych. Tereny leśne generalnie sprzyjają ochronie wód podziemnych, niemniej korzystne jest przekwalifikowanie ich na

⁴⁵ Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego – Wody podziemne i ich wykorzystanie, Zielona Góra, 2014

⁴⁶ ibidem

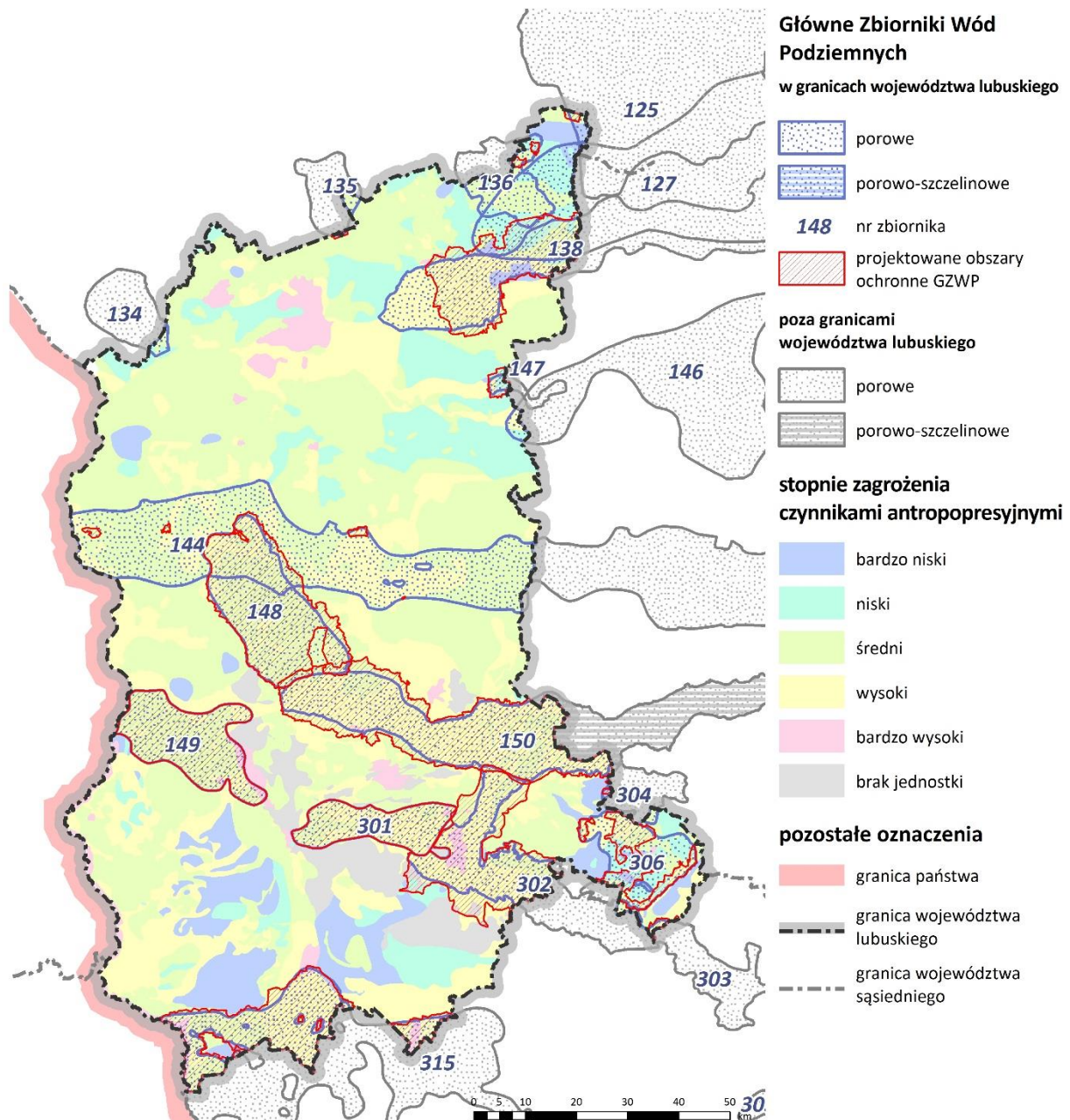
⁴⁷ wg wstępnej koncepcji ochrony GZWP opracowanej w drugiej połowie lat 80. przez zespół hydrogeologów pod kierownictwem prof. Kleczkowskiego wyróżniono ponadto GZWP nr 137 Pradolina Toruń-Eberswalde (Warta); PIIG podjął się aktualizacji mapy GZWP, po analizach dostępnych dokumentacji nie wyróżnia się już GZWP nr 137;

⁴⁸ obliczenia własne

lasów ochronne. Podobnie na wszelkich obszarach chronionych obecna ochrona jest wystarczająca. W obszarach zurbanizowanych priorytetem jest regulacja gospodarki ściekowej, nie należy lokalizować obiektów uciążliwych dla wód podziemnych, a w obiektach istniejących regularnie monitorować ich działalność.

Schemat 6. Stopień podatności wód podziemnych na antropopresję

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centralnej Bazy Danych Geologicznych – pliki shp Hydrogeologia – Główne Zbiorniki Wód Podziemnych, dostępne dokumentacje hydrogeologiczne dla poszczególnych GZWP oraz Opracowanie ekofizjograficzne dla województwa lubuskiego – Wody podziemne i ich wykorzystanie

Jakość wód

Zgodnie z Ramową Dyrektywą Wodną nadrzędnymi celami w zakresie gospodarki wodnej są ochrona i poprawa stanu wód podziemnych oraz ekosystemów bezpośrednio od nich zależnych oraz zapewnienie zaopatrzenia ludności w dobrą wodę. W tym celu prowadzi się działania w obrębie jednostkowych obszarów,

tw. jednolitych częściach wód podziemnych (JCWPd)⁴⁹. Ogólnie stan ilościowy i jakościowy JCWPd jest dobry. Zgodnie z Planem gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016) słaby stan jakościowy stwierdzono w jedynie północnej części województwa, natomiast słabego stanu ilościowego nie stwierdzono w ogóle.

Obszary deficytu wód

Wody podziemne są podstawowym źródłem zaopatrzenia mieszkańców województwa w wodę pitną, a także są wykorzystywane przez różne gałęzie gospodarki. Zasobność w wody podziemne na terenie województwa jest dobra w części północnej i średnia w części południowej. Podstawą racjonalnego gospodarowania wodami podziemnymi są ich zasoby dyspozycyjne, które wynikają z warunków hydrogeologicznych i odnawialności zasobów wód w poszczególnych strukturach wodonośnych. Korzystne naturalne uwarunkowania są modyfikowane przez działalność człowieka i na północy województwa obserwuje się deficyty wód w wyniku obniżenia ich jakości przez zanieczyszczenia docierające z powierzchni terenu i wód powierzchniowych.

Wykorzystanie wód podziemnych kształtuje się na poziomie 5% ogólnej wielkości zasobów województwa, w niektórych rejonach (Gorzów Wlkp. i powiat gorzowski, Zielona Góra, powiat nowosolski i żagański) wymagana jest intensyfikacja działań porządkujących gospodarkę wodami podziemnymi oraz aktualizacja i zbilansowanie z zasobami dyspozycyjnymi stanu zasobów eksploatacyjnych⁵⁰.

2.4 Wody powierzchniowe

Województwo lubuskie w całości położone jest w dorzeczu Odry. Sieć hydrograficzna województwa jest dobrze rozwinięta, na jego obszarze występuje 428 cieków naturalnych i jeden kanał, których łączna długość wynosi ok. 4015 km. Sieć hydrograficzną kształtują przede wszystkim Odra i Warta, innymi dużymi rzekami są Noteć, Bóbr, Nysa Łużycka. Odra wyróżnia się silnie zmodyfikowanym korytem, ukształtowanym przez regulację brzegów, budowę zbiorników, przekopywanie zakoli, dzięki czemu jest najlepszą śródlądową drogą wodną w Polsce. Wody rzek nie są wykorzystywane jako źródło wody, jedyne ujęcie wody powierzchniowej zlokalizowane jest na Obrzycy w miejscowości Głuchów.

Część województwa na północ od doliny Odry ma stosunkowo wysoki współczynnik jeziorności wynoszący 2–3%, w pozostałej części, położonej poniżej linii ostatniego zlodowacenia, jeziorność jest niska. Większość jezior występuje na Pojezierzu Lubuskim – położone są tu największe jeziora województwa m.in. Niesłysz, Lubniewsko, Lubiąż, Paklicko Wielkie. Największe w całym województwie jezioro Sławskie na Pojezierzu Sławskim. Łącznie na terenie województwa występuje 519 jezior, wiele z nich jest wykorzystywanych na cele rekreacyjne. Sztucznych stawów i zbiorników jest stosunkowo niewiele⁵¹. Na terenie województwa lubuskiego występuje niewiele zbiorników retencyjnych, z uwagi na niekorzystne, w większości nizinne ukształtowanie. Do największych zbiorników należą:

- Raduszec Stary, Krzywaniec, Dychów na Bobrze, będące obiektami hydroenergetycznymi,
- Zalew Bledzewski na Obrze, zbiornik wykorzystywany na cele energetyczne i rekreacyjne oraz Zalew Czapliniec wykorzystywany do hodowli ryb (na dopływie Obry).

Jakość wód

Jakość wód od wielu lat ulega stopniowej poprawie, co jest wynikiem przede wszystkim stale poprawiającego się stanu gospodarki wodno-ściekowej. Wody płynące w granicach województwa zostały podzielone na 209 jednostek – jednolitych części wód powierzchniowych rzecznych (JCWP). JCWP zostały

⁴⁹ Charakterystyka geologiczna i hydrogeologiczna zweryfikowanych JCWPd, PiG, 2009

⁵⁰ Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego – Wody podziemne i ich wykorzystanie, Zielona Góra, 2014

⁵¹ Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego – Wody powierzchniowe na obszarze województwa lubuskiego, Zielona Góra, 2014

wydzielone przede wszystkim dla realizacji i monitorowania działań dążących do osiągnięcia celów określonych przez RDW⁵². Stan dobry wód, tj. zarówno stan chemiczny jak i ekologiczny, osiągnęła jedynie jedna trzecia JCWP, stan pozostałych określono jako zły⁵³. W przypadku zagrożenia nieosiągnięciem celów środowiskowych jako najważniejsze przyczyny wymienia się silne zmiany morfologiczne cieków spowodowane budowlami piętrzącymi, regulacją, budową zbiorników, a także nieproporcjonalny rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenach wiejskich.

Jako zagrożenie zidentyfikowano również zanieczyszczenia pochodzące ze źródeł rolniczych. W gminie Siedlisko wyznaczono obszar szczególnie narażony (OSN) na zanieczyszczenie związkami azotu Rozporządzeniem Nr 11/2015 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 4 maja 2015 r. w sprawie określenia wód powierzchniowych wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć. Zagrożone są wody Rowu Krzyckiego.

2.5 Zagrożenie powodziowe

W dorzeczu Odry w Lubuskiem możliwe jest występowanie wszystkich typów powodzi (za wyjątkiem powodzi sztormowych) – opadowych, roztopowych, a w zimie zatorowych, jednak najczęstszą przyczyną powodzi są wysokie opady.

Aktualna ocena ryzyka powodziowego została przedstawiona na mapach zagrożenia powodziowego (MZP) i mapach ryzyka powodziowego (MRP), które obejmują wszystkie większe rzeki – Odrę, Bóbr z Kwisą, Szprotawą i Czarną Wielką, Nysę Łużycką z Lubszą, Wartę, Noteć, Obrę i Drawę. Na MZP wskazano obszary o wysokim prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi (Q=10%, tzw. wody dziesięcioletnie), o średnim prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi (Q=1%, tzw. wody stuletnie), o niskim prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi (Q=0,2%, tzw. wody pięćsetletnie) oraz obszary narażone na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego. Na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią, tj. Q=1% i Q=10%, ustawa Prawo wodne wprowadza ograniczenia zagospodarowania m.in. w zakresie lokalizacji inwestycji, wznoszenia obiektów budowlanych, zmiany ukształtowania terenu, lokalizowania nowych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, gromadzenia ścieków, odchodów zwierzęcych, środków chemicznych itp. Należy nadmienić, że obszar szczególnego zagrożenia powodzią stanowi również obszar między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym⁵⁴.

Sporządzone mapy zagrożenia powodziowego znoszą obszary wyznaczone w studiach ochrony przeciwpowodziowej, jednak nie wszystkie rzeki zostały wskazane do wykonania map w pierwszym cyklu planistycznym. Dla rzek: Myśla, Pliszka, Ilanka, Konotop, Kanał Luboński, studia ochrony przeciwpowodziowej zachowały ważność⁵⁵.

Powódź na Odrze jest szczególnym zagrożeniem dla miejscowości: Nowa Sól, Krosno Odrzańskie, Słubice, Kostrzyn nad Odrą i Słońsk. Wylewy Warty stanowią największe zagrożenie dla Gorzowa Wlkp., a Noteci – dla Drezdenka. Powódź na Bobrze najbardziej zagraża Szprotawie, Żaganiowi, a na Nysie Łużyckiej – Przewozowi, Gubinowi⁵⁶. Szczególnie narażone na ryzyko powodzi jest miasto Gubin, gdzie brakuje wałów po stronie polskiej, ponadto wysokość terenu pasa nadrzecznego jest na niektórych odcinkach znacząco niższa niż wały po stronie niemieckiej – powoduje to skierowanie fali powodziowej na tereny po stronie polskiej.

⁵² dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE L 327 z 22.12.2000, str. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 5, str. 275), tzw. Ramowa Dyrektywa Wodna (RDW),

⁵³ Aktualizacja Programu wodno-środowiskowego kraju (aPWŚK), KZGW, Warszawa 2016

⁵⁴ Mapy zagrożenia powodziowego – www.isok.gov.pl

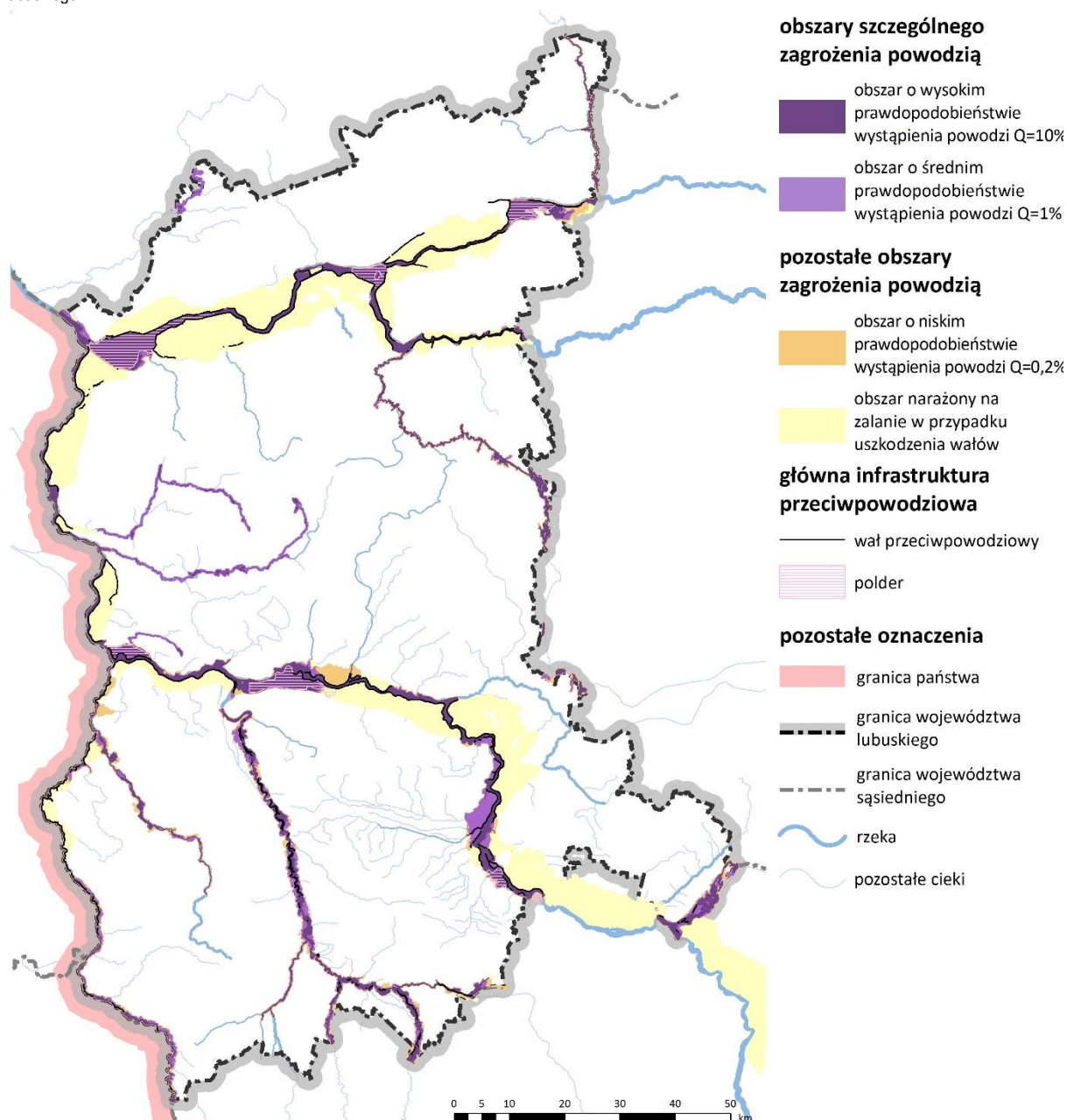
⁵⁵ Studia ochrony przeciwpowodziowej – pliki shp przekazane przez RZGW w Szczecinie

⁵⁶ Studium integracji przestrzennej polskiej części pogranicza Polski i Niemiec IPPON, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2013

System ochrony przeciwpowodziowej w województwie tworzą przede wszystkim wały przeciwpowodziowe o łącznej długości 817,8 km. Zdecydowaną większość stanowią wały II, III i IV klasy⁵⁷. Wały obejmują większość odcinków rzek zagrożonych wylewaniem, oprócz Obrzycy, Kwisy i Lubszy. Oprócz wałów istotną rolę pełnią poldery zalewowe samoczynne. W dolinie Odry poldery znajdują się w rejonach: Bytom Odrzański – Tarnów Bycki, Połupin, Krzesin – Miłów, w dolinie Warty w okolicach Santoka i na terenie Parku Narodowego Ujście Warty, natomiast w dolinie Noteci w rejonie Trzebież – Drezdenko. Dodatkowo ochronę przeciwpowodziową wspomagają zbiorniki wodne i 43 stacje pomp w Zielonej Górze i Gorzowie Wlkp⁵⁸.

Schemat 7. Zagrożenie powodziowe⁵⁹

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RZGW we Wrocławiu, Szczecinie i Poznaniu oraz Opracowania ekofizjograficznego dla województwa lubuskiego

⁵⁷ Studium integracji przestrzennej polskiej części pogranicza Polski i Niemiec IPPON, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2013

⁵⁸ ibidem

⁵⁹ w opracowaniu wykorzystano dostępne, zcyfrowane dane otrzymane od poszczególnych RZGW oraz dane analogowe LZMiUW

2.6 Zasoby surowcowe

Obszar województwa lubuskiego jest zasobny w surowce mineralne. Jako główne bogactwa geologiczne podaje się złoża surowców energetycznych, które w sposób znaczący wpływają na gospodarkę regionu. Wśród innych ważnych surowców należy wymienić surowce skalne i metaliczne.

Tabela 5. Udokumentowane złoża kopalin

Źródło: Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2016 r., dane Geologa Wojewódzkiego – aktualizacja grudzień 2017 r.

rodzaj surowca	liczba udokumentowanych złóż kopalin
azotowy gaz ziemny	1
gaz ziemny	14
ropa naftowa (w tym 20 złóż z towarzyszącym gazem ziemnym)	22
węgiel brunatny	21
surowce chemiczne (siarka)	1
gliny ogniotrwałe	7
kreda	14
piaski i żwiry	260
piaski kwarcowe do produkcji betonów komórkowych	2
piaski kwarcowe do produkcji cegły wapienno-piaskowej	3
surowce ilaste ceramiki budowlanej	39
surowce szklarskie	4
torf	15
wody lecznicze	1
RAZEM:	404

Udokumentowane złoża surowców energetycznych⁶⁰

- gaz ziemny – 14 złóż, z czego eksploatowanych jest 4; w przeważającej części zasoby zlokalizowane są w powiatach: nowosolskim, wschowskim, strzelecko-drezdeneckim;
- azotanowy gaz ziemny – 1 złożo o zasobach rozpoznanych szczegółowo, zlokalizowane w powiecie sulęcińskim;
- ropa naftowa – 22 złoża, z czego 13 jest eksploatowanych i 2 eksploatowane okresowo; znajdują się w powiatach: krośnieńskim, zielonogórskim, gorzowskim, świebodzińskim.

Z uwagi na korzystną budowę geologiczną dla występowania zasobów gazu ziemnego i ropy naftowej, obszar województwa wyróżnia się na tle kraju dużą zasobnością tych surowców. Zasoby złóż gazu ziemnego, ropy naftowej na terenie województwa lubuskiego są w większości (ponad 50% złóż) eksploatowane, bądź eksploatowane czasowo. Obecnie trwa zagospodarowywanie złoża Kamień Mały, jego eksploatacja odbywać się będzie w ramach koncesji Ministra Środowiska na wydobywanie ropy naftowej i towarzyszącego gazu ziemnego nr 5/2014 z dnia 31.12.2014 r.⁶¹. Ponadto na terenie gminy Maszewo znajduje się nieudokumentowane złożo Połęcko, położone na koncesji nr 25/99/p, na poszukiwanie i rozpoznawanie złóż ropy naftowej i gazu ziemnego w rejonie „Gubin – Krosno Odrzańskie”, aktualnie trwa jego próbna eksploatacja.

- węgiel brunatny – 21 złóż, z czego 1 eksploatowane; złoża są zlokalizowane w powiatach: żarskim, krośnieńskim, świebodzińskim, sulęcińskim. Największe zasoby przypadają na złoża Gubin 2 i Gubin-Zasieki-Brody (łącznie 3 052 771 tys. t, co stanowi 52% zasobów województwa); złoża: Gubin,

⁶⁰ Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2016 r., PIG, Warszawa 2017
Centralna Baza Danych Geologicznych (CBDG), shp z konturami złóż wg. stanu na 18.12.2017
⁶¹ Stan na 31.03.2017 r.

Gubin 1, Gubin-Zasieki-Brody, Lubsko⁶², Cybinka, Sądów, Rzepin oraz Torzym, ze względu na strategiczne znaczenie dla gospodarki energetycznej kraju zaliczono do złóż o znaczeniu krajowym. Z uwagi na bliskie występowanie złóż względem siebie połączono je w następujące rejony złożowe⁶³:

- Rejon złożowy Gubin-Gubin1-Gubin-Zasieki-Brody-Lubsko⁶⁴,
- Rejon złożowy Cybinka-Sądów-Rzepin-Torzym,
- Rejon złożowy Mosty oraz Babina-Żarki,
- Rejon złożowy Sieniawa.

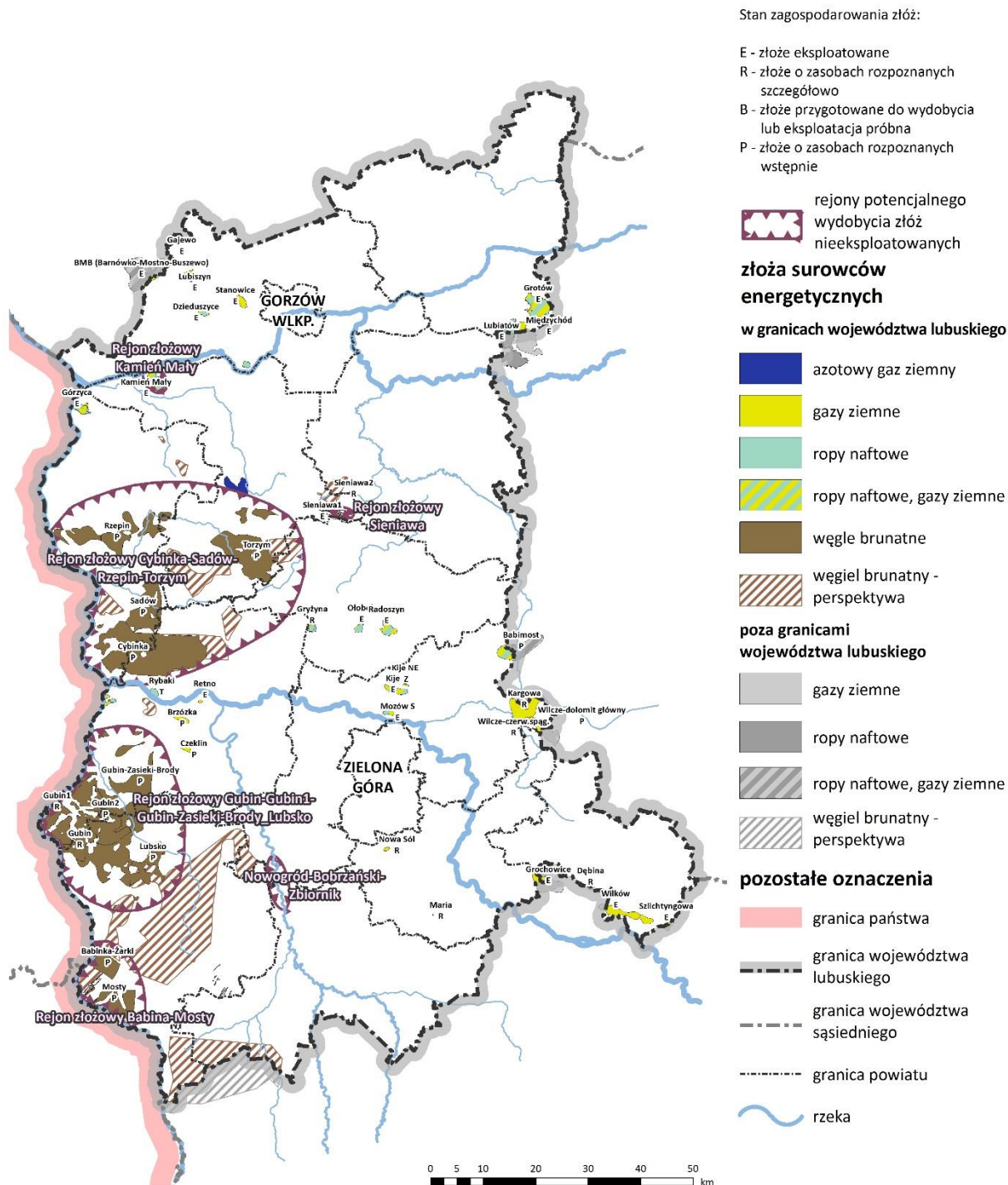
⁶² Do złóż mających strategiczne znaczenie dla gospodarki kraju zalicza się również złożo Gubin 2, które zostało wyłonione z większości złoża Gubin i części złoża Gubin 1

⁶³ Analiza obecnego i potencjalnego wydobycia złóż kopalin o znaczeniu regionalnym, ponadregionalnym i krajowym na terenie Województwa Lubuskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze, Zielona Góra 2015

⁶⁴ Do rejonu złożowego Gubin-Gubin1-Gubin-Zasieki-Brody-Lubsko zalicza się również złożo Gubin 2, które zostało wyłonione z większości złoża Gubin i części złoża Gubin 1

Schemat 8. Złóża surowców energetycznych

Źródło: Analiza obecnego i potencjalnego wydobycia złóż kopalin o znaczeniu regionalnym, ponadregionalnym i krajowym na terenie województwa lubuskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze, Zielona Góra 2015

Złoża węgla brunatnego z uwagi na główny sposób wydobycia, jakim jest metoda odkrywkowa pozostają w konflikcie z obecnym zagospodarowaniem terenu, formami ochrony przyrody oraz zasobami wód podziemnych i powierzchniowych. Aczkolwiek złożo Gubin 2, które przewidziane jest do eksploatacji pozostaje poza strefą ochroną zbiornika GZWP oraz tylko w nieznacznym stopniu koliduje z obszarem Natura 2000 jeziora Brodzkie oraz projektowanym Obszarem Chronionego Krajobrazu Zachodnie okolice Lubska.

Udokumentowane złoża surowców skalnych⁶⁵

- gliny ogniotrwałe – udokumentowane złoża występują w południowej części województwa w rejonie Łęknicy oraz Małomic – łącznie 7 złóż;
- kreda – jej występowanie ograniczone jest do północnej oraz centralnej części województwa;
- piaski i żwiry – w granicach województwa znajduje się 256 udokumentowanych złóż piasków i żwirów o bardzo mocno zróżnicowanej wielkości zasobów;
Największe zasoby surowca kruszyw naturalnych posiada złożo Nowogród Bobrzański-Zbiornik zlokalizowane w dolinie Bobru. Ograniczeniem w eksploatacji zasobów jest lokalizacja w obszarze Natura 2000 Dolina Dolnego Bobru oraz w Obszarach Chronionego Krajobrazu: Dolina Bobru, Dolina Brzeźnicy oraz Dolina Dolnego Bobru.
- piaski kwarcowe do produkcji betonów komórkowych i cegły wapienno-piaskowej – na terenie województwa występują ubogie zasoby tych surowców – 5 złóż, które nie są eksploatowane;
- surowce ilaste do produkcji ceramiki budowlanej – znajduje się 39 udokumentowanych złóż tego surowca, przede wszystkim w powiecie żarskim, żagańskim i międzyrzeckim, z czego 2 są eksploatowane (Gozdnica i Jasień II);
- surowce szklarskie – 4 nieeksploatowane złoża; obszar ich występowania zlokalizowany jest w południowo-zachodniej części województwa w rejonie Lutynki i Stawnika;
- torf – region województwa jest zasobny w miejsca eksploatacji torfów, występuje 15 udokumentowanych złóż tego surowca;
- kreda jeziorna i piszcząca – 14 złóż, z których żadne nie jest eksploatowane.

Udokumentowane złoża surowców chemicznych

Do surowców chemicznych należy zaliczyć siarkę wydobywaną ze złóż zasiarczonej ropy naftowej i gazu ziemnego w złożu Górzycy w powiecie słubickim.

Wody lecznicze i termalne

Województwo lubuskie znajduje się w obszarze występowania jednego z największych wartości strumienia ciepłego w Polsce. Dotychczasowe rozpoznanie wód termalnych (9 głębokich odwiertów wiertniczych wykonanych przez PIG) wskazuje na małą możliwość wykorzystania gospodarczego wód. Wyniki badań wód pochodzących z odwiertów badawczych charakteryzują się niewielką wydajnością otworów, znaczną mineralizacją oraz dużą głębokością występowania tych wód, a co za tym idzie niekorzystnym rachunkiem ekonomicznym. Termalne wody chlorkowo-sodowe przydatne do celów leczniczych udokumentowano jedynie w otworze Łagów Lubuski IG-1. Złożo to nie jest eksploatowane.

Geologiczne składowanie CO₂

Na terenie Polski prace nad możliwościami składowania dwutlenku węgla prowadzone są przez zespół, którego liderem jest Państwowy Instytut Geologiczny. Największe pokłady ropy i gazu (nie samego gazu) w województwie lubuskim zlokalizowane są koło Gorzowa Wielkopolskiego. Złożo nie jest jeszcze całkiem szczypane w stosunku do pierwotnych zasobów wydobywalnej ropy (pojemność rzędu 30-40 mln ton), stąd nie jest jeszcze możliwe składowanie dwutlenku węgla w złożu. Potencjalnie na terenie województwa lubuskiego zlokalizowane są złoża gazu ziemnego, ropy naftowej oraz ropy naftowej z towarzyszącym gazem ziemnym, które mogą posłużyć do geologicznej sekwestracji CO₂.

⁶⁵ Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2016 r., PIG, Warszawa 2017, Centralna Baza Danych Geologicznych (CBDG), shp z konturami złóż wg. stanu na 18.12.2017

Obszary powydobywcze przeznaczone do rekultywacji

Na terenie województwa lubuskiego znajdują się liczne złoża ropy naftowej, ropy naftowej z towarzyszącym gazem ziemnym oraz kruszyw naturalnych. Każde ze złóż posiadające koncesję na wydobycie, bądź poszukiwanie zasobów złóż posiada decyzję określającą kierunek rekultywacji.

Tabela 6. Wykaz udokumentowanych złóż kopalin

Źródło: Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2016 r, Warszawa 2017, InfoGeoSkarb – PIG-PIB, aktualizacja 20 grudnia 2017 r.

Lp.	numer złoża	nazwa złoża	powiat	stan zagospodarowania
AZOTOWY GAZ ZIEMNY				
1.	4205	Sulęcín	sulęciński	R
GAZ ZIEMNY				
1.	4599	Babimost	zielonogórski	P
2.	7065	BMB (Barnówko-Mostno-Buszewo)	gorzowski (woj. lubuskie), myśliborski (woj. zachodniopomorskie)	E
3.	5498	Breslack-Kosarzyn	krośnieński	Z
4.	16415	Brzózka	krośnieński	P
5.	4734	Czeklin	krośnieński	P
6.	6257	Dębina	głogowski (woj. dolnośląskie), wschowski (woj. lubuskie)	R
7.	10584	Dzieduszyce	gorzowski	E
8.	15122	Gajewo	gorzowski (woj. lubuskie), myśliborski (woj. zachodniopomorskie)	E
9.	4962	Górzycza	ślubicki	E
10.	4700	Grochowice	głogowski (woj. dolnośląskie), nowosolski (woj. lubuskie)	E
11.	10254	Grotów	czarnkowsko-trzcianecki (woj. wielkopolskie), międzychodzki (woj. wielkopolskie), strzelecko-drezdenecki (woj. lubuskie)	E
12.	7408	Gryżyna	krośnieński, świebodziński	R
13.	4941	Jeniniec	gorzowski	T
14.	14835	Kamień Mały	gorzowski, sulęciński	E
15.	6253	Kandlewo	gorzowski, wschowski	R
16.	4598	Kargowa	zielonogórski	R
17.	4927	Kije	zielonogórski	E
18.	5507	Kije NE	zielonogórski	Z
19.	7110	Kosarzyn – N	krośnieński	Z
20.	5987	Kosarzyn (E)	krośnieński	Z
21.	5508	Kosarzyn (S)	krośnieński	Z
22.	9736	Lubiatów	strzelecko-drezdenecki (woj. lubuskie), międzychodzki (woj. wielkopolskie)	E
23.	7407	Lubiszyn	gorzowski	E
24.	9502	Międzychód	międzychodzki (woj. wielkopolskie), strzelecko-drezdenecki (woj. lubuskie),	E
25.	5511	Mozów S	zielonogórski	E
26.	6724	Nowa Sól	nowosolski	R
27.	11991	Ołobok	świebodziński	E
28.	7112	Radoszyn	świebodziński	E
29.	6920	Retno	krośnieński	E
30.	9505	Stanowice	gorzowski	P

Lp.	numer złoża	nazwa złoża	powiat	stan zagospodarowania
31.	4703	Szlichtyngowa	wschowski	E
32.	5986	Wilcze-czerw.spag.	zielonogórski, wolsztyński	R
33.	5985	Wilcze-dolomit główny	zielonogórski	P
34.	4716	Wilków	głogowski (woj. dolnośląskie), wschowski (woj. lubuskie)	E
ROPA NAFTOWA				
1.	4599	Babimost	zielonogórski	P
2.	7065	BMB(Barnówko-Mostno-Buszewo)	gorzowski (woj. lubuskie), myśliborski (woj. zachodniopomorskie)	E
3.	5498	Breslack-Kosarzyn	krośnieński	Z
4.	10584	Dzieduszyce	gorzowski	E
5.	15122	Gajewo	gorzowski (woj. lubuskie), myśliborski (woj. zachodniopomorskie)	E
6.	4962	Górzycza	ślubicki	E
7.	10254	Grotów	czarnkowsko-trzcianecki (woj. wielkopolskie), międzychodzki (woj. wielkopolskie), strzelecko-drezdenecki (woj. lubuskie)	E
8.	7408	Gryżyna	krośnieński, świebodziński	R
9.	4941	Jeniniec	gorzowski	T
10.	14835	Kamień Mały	gorzowski, sulęciński	E
11.	4927	Kije	zielonogórski	E
12.	5507	Kije NE	zielonogórski	Z
13.	7110	Kosarzyn – N	krośnieński	Z
14.	5987	Kosarzyn (E)	krośnieński	Z
15.	5508	Kosarzyn (S)	krośnieński	Z
16.	9736	Lubiatów	międzychodzki (woj. wielkopol.), strzelecko- drezdenecki (woj. lubuskie)	E
17.	7407	Lubiszyn	gorzowski	E
18.	5511	Mozów S	zielonogórski	E
19.	11991	Ołobok	świebodziński	E
20.	7112	Radoszyn	świebodziński	E
21.	6920	Retno	krośnieński	E
22.	4806	Rybaki	krośnieński	T
WĘGIEL BRUNATNY				
1.	489	Babina – Żarki	żarski	P
2.	493	Babina-łuska 0 I	żarski	R
3.	492	Babina-łuska 0 II	żarski	R
4.	491	Babina-łuska 0 III	żarski	R
5.	494	Babina-łuska 0-0A	żarski	Z
6.	495	Babina-strefa fałdowa f-g	żarski	R
7.	478	Cybinka	krośnieński, ślubicki	P
8.	477	Gubin	żarski	R
9.	14299	Gubin 1	krośnieński, żarski	R
10.	17974	Gubin 2	krośnieński, żarski	R
11.	9371	Gubin-Zasieki-Brody	krośnieński, świebodziński, żarski	P
12.	794	Lubsko	żarski	P
13.	4375	Maria	nowosolski	R

Lp.	numer złoża	nazwa złoża	powiat	stan zagospodarowania
14.	496	Mosty	żarski	P
15.	490	Przyjaźń Narodów-szyb Henryk	żarski	Z
16.	5604	Rzepin	ślubicki	P
17.	497	Sądów	krośnieński, ślubicki, sulęciński	P
18.	9135	Sieniawa 1	świebodziński	E
19.	14619	Sieniawa 2	sulęciński, świebodziński	E
20.	416	Sieniawa-siodło IX-XVI	sulęciński, świebodziński	R
21.	5603	Torzyn	sulęciński, świebodziński	P
SUROWCE CHEMICZNE (SIARKA)				
1.	4962	Górzycza	ślubicki	E
GLINY OGNIOTRWALE				
1.	514	Chwaliszowice	żarski	T
2.	513	Łęknica	żarski	Z
3.	512	Łęknica II	żarski	Z
4.	1178	Łęknica III	żarski	Z
5.	5486	Łęknica-pole Edward	żarski	Z
6.	511	Małomice I	żagański	Z
7.	510	Małomice II	żagański	R
KREDA				
1.	12066	Brzeźno	gorzowski	R
2.	5387	Gądków Wielki	sulęciński	P
3.	6006	Łomy	krośnieński	P
4.	5386	Maczków	ślubicki	R
5.	5247	Mostki	świebodziński	R
6.	173	Pomorsko	zielonogórski	Z
7.	5382	Pomorsko II	zielonogórski	R
8.	141	Rańsko	międzyrzecki	P
9.	6080	Santoczno	gorzowski	P
10.	174	Sława	wschowski	Z
11.	140	Szumiąca	międzyrzecki, świebodziński	Z
12.	8510	Tarnawa	sulęciński	P
13.	190	Wołogoszcz	strzelecko-drezdenecki	Z
14.	197	Zabór	zielonogórski	Z
PIASKI I ŻWIRY				
1.	4178	Babimost	zielonogórski	Z
2.	10142	Babimost A	zielonogórski	R
3.	4179	Babimost I	zielonogórski	Z
4.	13812	Babimost-Zamczysko	zielonogórski	R
5.	10245	Baczyna – OP*	gorzowski	Z
6.	5158	Bielice*	sulęciński	Z
7.	5653	Bielice II	sulęciński	Z
8.	13848	Bielice Południe	sulęciński	R
9.	18326	Błonie	świebodziński	R
10.	1796	Bobrowice*	krośnieński	P
11.	4193	Bobrowice I*	krośnieński	Z
12.	17020	Bobrowice II*	krośnieński	P
13.	15835	Bobrowice – B	krośnieński	R
14.	1812	Bobrowice k/ Szprotawy*	żagański	P
15.	13462	Bolemin	gorzowski	E
16.	17945	Bolemin I	gorzowski	R

Lp.	numer złoża	nazwa złoża	powiat	stan zagospodarowania
17.	4190	Bronków*	krośnieński	Z
18.	6090	Brożek*	żarski	Z
19.	1807	Bucze*	żarski	P
20.	9825	Bucze	świebodziński	E
21.	9956	Bucze-Południe	świebodziński	R
22.	9714	Bukowiec II	międzyrzecki	T
23.	9886	Bukowiec III	międzyrzecki	E
24.	14420	Bukowiec-Krzysztof	międzyrzecki	E
25.	9930	Bukowiec-obsz. A	międzyrzecki	R
26.	10574	Bukowiec- Stanisław	międzyrzecki	T
27.	10243	Chlebowo	krośnieński	E
28.	12107	Chlebowo I	krośnieński	R
29.	12074	Chlebowo II	krośnieński	T
30.	14760	Chlebowo-Wschód	krośnieński	R
31.	9821	Chociszewo I	międzyrzecki	T
32.	9972	Chociszewo Mł.	międzyrzecki	R
33.	10286	Chociszewo-Jan	międzyrzecki	R
34.	9957	Chociszewo-p.AiB	międzyrzecki	R
35.	18586	Chociszewo-Tadeusz	międzyrzecki	R
36.	1797	Chojnowo*	krośnieński	R
37.	4180	Chwalim	zielonogórski	E
38.	9971	Chwalim IIB	zielonogórski	Z
39.	16637	Ciepielów	nowosolski	T
40.	1804	Cieszów-Turów*	zielonogórski	Z
41.	17802	Cigacice	zielonogórski	R
42.	7091	Czarnowice*	krośnieński	R
43.	18678	Dobre	żagański	R
44.	2912	Danków*	strzelecko-drezdenecki	R
45.	13924	Deszczno-Kolonia I	gorzowski	T
46.	4572	Deszczno-Łagodzin*	gorzowski, m. Gorzów Wlkp.	P
47.	14196	Deszczno-Łagodzin 1	gorzowski	T
48.	15028	Deszczno-Łagodzin 2	gorzowski	E
49.	15515	Deszczno-Łagodzin 3	gorzowski	R
50.	15954	Deszczno-Łagodzin 4	gorzowski	R
51.	5216	Deszczno-Łagodzn p. Krasowiec*	gorzowski	R
52.	13992	Deszczno-Łagodzn p. Krasowiec 1	gorzowski	E
53.	6570	Dębinka-Strzeszowice*	żarski	R
54.	11500	Dębowa Łęka*	wschowski	E
55.	18475	Dębowa Łęka I	wschowski	R
56.	4567	Dębowiec II*	międzyrzecki	E
57.	9576	Dębowiec III-p.E*	międzyrzecki	T
58.	12014	Dębowiec III-p.W*	międzyrzecki	R
59.	15690	Dębowiec IV*	międzyrzecki	E
60.	1801	Dobruszów Wielki*	zielonogórski	Z
61.	10678	Drozdów*	żarski	R
62.	17425	Drzewce II	wschowski	E
63.	4173	Dziećmiarowice*	żagański	R
64.	4176	Dziećmiarowice-E	żagański	Z
65.	15518	Głogusz	zielonogórski	T
66.	16852	Gołaszyn	nowosolski	E
67.	10715	Goraj-Pole E*	międzyrzecki	R

Lp.	numer złoża	nazwa złoża	powiat	stan zagospodarowania
68.	5670	Gościkowo	świebodziński	Z
69.	2354	Gozdnica*	żagański	E
70.	3290	Gozdnica-Wydma	żagański	Z
71.	17243	Górki Małe	zielonogórski	E
72.	10545	Górki-1 i Górki-2*	strzelecko-drezdenecki	E
73.	8962	Górzycza	ślubicki	Z
74.	11139	Górzycza I	ślubicki	T
75.	15129	Górzycza III	zielonogórski	R
76.	15528	Górzycza IV	zielonogórski	Z
77.	4189	Grabów	sulęciński	Z
78.	6255	Grajówka-Zbiornik p.N*	zielonogórski, żagański	Z
79.	4376	Grajówka-Zbiornik p.S*	zielonogórski, żagański	E
80.	7027	Gralewo	gorzowski	E
81.	10819	Gralewo-pole ES*	gorzowski	T
82.	17763	Gubin	krośniński	R
83.	17811	Hetmanice WJ	wschowski	R
84.	18660	Hetmanice II	wschowski	R
85.	18638	Hetmanice SO	wschowski	R
86.	10239	Jakob-Chociszewo	międzyrzecki	Z
87.	2902	Janczewo I*	gorzowski	Z
88.	15523	Janczewo Północ	gorzowski	E
89.	5157	Jasionna*	żarski	Z
90.	13366	Jezioro	świebodziński	R
91.	13732	Kalsk	zielonogórski	R
92.	17201	Kalsk 1	zielonogórski	R
93.	14354	Kalsko I	międzyrzecki	T
94.	17192	Kalsko III	międzyrzecki	E
95.	7747	Karszyn	zielonogórski	R
96.	18227	Kije	zielonogórski	R
97.	2906	Kłodawa*	gorzowski	R
98.	13368	Kosieczyn	świebodziński	E
99.	11649	Kozin Stężycza – W	gorzowski	Z
100.	4197	Krażkowo	wschowski	Z
101.	9593	Krażkowo I	wschowski	Z
102.	7109	Królów	żarski	T
103.	16489	Krzepielów	Wschowski	R
104.	2914	Krzyszczewo	Sulęciński	Z
105.	1803	Krzyszkowice*	zielonogórski	Z
106.	5152	Kuligowo	międzyrzecki	P
107.	7028	Kunowice	ślubicki	E
108.	11067	Lelechów	nowosolski	E
109.	4187	Leśniów Wielki*	zielonogórski	R
110.	11525	Lgierz VII	Wschowski	E
111.	18237	Licheń	strzelecko-drezdenecki	R
112.	18488	Lipie Góry	strzelecko-drezdenecki	R
113.	10821	Lipno-Niegosław*	strzelecko-drezdenecki	E
114.	13733	Lubin	Sulęciński	R
115.	10550	Lubów OP	Sulęciński	R
116.	13921	Lutol Mokry	międzyrzecki	Z
117.	4172	Lutynka*	żagański, żarski	R
118.	15817	Łaz I	zielonogórski	R

Lp.	numer złoza	nazwa złoza	powiat	stan zagospodarowania
119.	1810	Łozy II	Żagański	T
120.	10247	Łupowo-OP*	Gorzowski	R
121.	12343	Łupowo-SW	Gorzowski	R
122.	6488	Maczków*	Ślubicki	Z
123.	14919	Maczków – działka 24	Ślubicki	R
124.	12067	Maczków Północ I*	Ślubicki	E
125.	14751	Maczków Północ II	Ślubicki	R
126.	11488	Maczków Zachód*	Ślubicki	Z
127.	10818	Małuszów	Sulęciński	E
128.	4186	Markosice*	krośnieński	Z
129.	13461	Maszewo Wschód	Gorzowski	Z
130.	12352	Maszków	Sulęciński	T
131.	1809	Miodnica*	Żagański	R
132.	1800	Mirocin II*	nowosolski	R
133.	4182	Mostki I	świebodziński	Z
134.	10026	Mostki II	świebodziński	R
135.	15610	Niedoradz	nowosolski	R
136.	12070	Niedźwiedź	świebodziński	R
137.	14912	Niedźwiedź I	świebodziński	R
138.	15005	Niedźwiedź II	świebodziński	R
139.	15006	Niedźwiedź III	świebodziński	R
140.	15007	Niedźwiedź IV	świebodziński	R
141.	15008	Niedźwiedź V	świebodziński	R
142.	12329	Niegosław MŁ	strzelecko-drezdenecki	R
143.	15126	Nietkowice	zielonogórski	R
144.	1817	Nietków	zielonogórski	Z
145.	17048	Nietków 1	zielonogórski	E
146.	13410	Nietków S	zielonogórski	T
147.	15836	Nowa Skwierzynka*	międzyrzecki	R
148.	12071	Nowa Wieś*	wschowski	R
149.	14752	Nowa Wieś I	wschowski	E
150.	17156	Nowa Wieś 1	wschowski	T
151.	1431	Nowe Drzewce*	wschowski	P
152.	5151	Nowe Gorzycko	międzyrzecki	P
153.	17424	Nowe Miasteczko	nowosolski	T
154.	16633	Nowe Żabno	nowosolski	R
155.	17191	Nowe Żabno – Południe	nowosolski	R
156.	6815	Nowogród Bobrzański-Zb.- Gorzupia Dln.*	żagański	E
157.	13851	Nowogród Bobrzański-Zb. P. Bobrówka*	żagański	E
158.	1816	Nowogród Bobrzański-Zbiornik*	zielonogórski	P
159.	17495	Okunin	zielonogórski	R
160.	11764	Osowa Sień V	wschowski	E
161.	16746	Osowa Sień VII	wschowski	E
162.	18673	Osowa Sień X	wschowski	R
163.	18594	Osowa Sień XI	wschowski	R
164.	2909	Owczary	ślubicki	Z
165.	10478	Owczary-p. Północne	ślubicki	E
166.	17886	Pielice	strzelecko-drezdenecki	E
167.	18158	Pielice I	strzelecko-drezdenecki	R

Lp.	numer złoza	nazwa złoza	powiat	stan zagospodarowania
168.	15840	Plešno	krośnieński	R
169.	10547	Pław II	krośnieński	T
170.	13343	Płonica Zachód	gorzowski	T
171.	18812	Płonica Zachód I	gorzowski	R
172.	4185	Pole	krośnieński	R
173.	4181	Połupin*	krośnieński	R
174.	18296	Połupin I	krośnieński	R
175.	15520	Połupin – B&F TRANS	krośnieński	E
176.	1813	Popowice*	zielonogórski	R
177.	13946	Popowo I	międzyrzecki	R
178.	10575	Pożrzadło	świebodziński	E
179.	17968	Prądociń	gorzowski	R
180.	2903	Prochowice	ślubicki	Z
181.	1808	Przewoźniki*	żarski	Z
182.	16127	Przewoźniki WD*	żarski	R
183.	1806	Przewóz*	żarski	E
184.	10248	Przęsłice	sulęciński	T
185.	4192	Przylip	zielonogórski	Z
186.	2911	Przyłęg*	strzelecko-drezdenecki	Z
187.	17748	Przyłęg 1	strzelecko-drezdenecki	E
188.	5434	Przysieka II*	strzelecko-drezdenecki	R
189.	17675	Przysieka III	strzelecko-drezdenecki	R
190.	16932	Pyrnik	zielonogórski	T
191.	17657	Raław II	gorzowski	T
192.	17656	Racula I	m. Zielona Góra	R
193.	4566	Radachów*	ślubicki	E
194.	5391	Raduszek Stary E*	krośnieński	Z
195.	11577	Rejów II	nowosolski	E
196.	13405	Rosin	świebodziński	R
197.	12300	Różanki	gorzowski	E
199.	18042	Różanki I	gorzowski	R
200.	13734	Rudgerzowice	świebodziński	T
201.	17373	Rudziny	żagański	E
202.	5890	Rybocice-Kunice*	ślubicki	E
203.	4198	Samsonki	świebodziński	Z
204.	10548	Samsonki 1	świebodziński	E
205.	17646	Samsonki II	świebodziński	E
206.	1805	Sanice*	żarski	R
207.	4196	Siedlisko	nowosolski	Z
208.	16481	Siedlisko I	nowosolski	R
209.	17571	Siedlnica I	wschowski	R
210.	1814	Sieraków*	żagański	Z
211.	13378	Sieraków – N*	żagański	T
212.	17415	Sieraków TD	żagański	R
213.	17701	Sława	wschowski	R
214.	11061	Słocina	nowosolski	R
215.	2915	Słońsk	sulęciński	Z
216.	7749	Stany	nowosolski	R
217.	9932	Stare Kursko	międzyrzecki	T
218.	1799	Stary Raduszek*	krośnieński	P
219.	4573	Stężycza*	gorzowski	Z

Lp.	numer złoża	nazwa złoża	powiat	stan zagospodarowania
220.	17267	Stężycza 1	gorzowski	R
221.	11741	Stoki*	międzyrzecki	R
222.	14430	Stołuń	międzyrzecki	R
223.	14756	Stołuń W	międzyrzecki	E
224.	17355	Sucha Dolna	żagański	R
225.	2898	Sulęcín "W"	sulęciński	R
226.	2905	Sulów	ślubicki	Z
227.	4188	Sycowice	zielonogórski	Z
228.	17908	Śmieszkowo I	wschowski	R
229.	18774	Śmieszkowo II	wschowski	R
230.	17762	Tarnawa	zielonogórski	R
231.	1798	Tarnawa Krośnieńska*	krośnieński	E
232.	18676	Tarnawa Krośnieńska I	krośnieński	R
233.	2901	Templewo	międzyrzecki	R
234.	9783	Trzebule	krośnieński	E
235.	12084	Turów	zielonogórski	E
236.	11064	Tylewice	wschowski	E
237.	17232	Tylewice I	wschowski	R
238.	18198	Tylewice II	nowosolski	R
239.	12365	Walewice	sulęciński	Z
240.	14113	Walewice I	sulęciński	R
241.	14112	Walewice II	sulęciński	R
242.	4183	Wilkanowo	zielonogórski	R
243.	7750	Wójciki	zielonogórski	R
244.	1802	Wysoka*	zielonogórski	Z
245.	18521	Wyszanów	wschowski	R
246.	14749	Wyszanowo 1	międzyrzecki	E
247.	15874	Wyszanowo II	międzyrzecki	R
248.	11363	Zagaje	świebodziński	R
249.	15764	Zimna Brzeźnica*	żagański	E
250.	17403	Zimna Brzeźnica I	żagański	R
251.	16380	Zwierzyn	strzelecko-drezdenecki	E
252.	8900	Zwierzyn-Kozia Wólka	strzelecko-drezdenecki	E
253.	2894	Zwierzyn*	strzelecko-drezdenecki	Z
254.	2899	Zwierzyn I*	strzelecko-drezdenecki	Z
255.	5265	Żabicko	strzelecko-drezdenecki	R
256.	10546	Żaganiec	żagański	R
257.	11138	Żagań-Miodnica*	żagański	E
258.	4184	Żagań-Trzebów*	żagański	R
259.	7751	Żarki Wielkie-Siedlec*	żarski	T
260.	2897	Żółwin	międzyrzecki	Z
PIASKI KWARCOWE DO PRODUKCJI BETONÓW KOMÓRKOWYCH				
1.	2686	Dzikowice	żagański	P
2.	2650	Sarbiewo	strzelecko-drezdenecki	R
PIASKI KWARCOWE DO PRODUKCJI CEGŁY WAPIENNO-PIASKOWEJ				
1.	2779	Bojadła	zielonogórski	R
2.	1992	Murzynowo	międzyrzecki	R
3.	2707	Stare Kurowo	strzelecko-drezdenecki	Z
SUROWCE ILASTE CERAMIKI BUDOWLANEJ				
1.	2340	Bobrzany (dla ceg. Małomice)	żagański	Z
2.	2331	Borowe	żagański	R

Lp.	numer złoża	nazwa złoża	powiat	stan zagospodarowania
3.	3291	Broniszów	nowosolski	Z
4.	3283	Chwaliszowice	żarski	Z
5.	2346	Drzeniów	żarski	Z
6.	2335	Glinka Górna	żarski	T
7.	1994	Gorzów Wielkopolski	m. Gorzów Wlkp.	Z
8.	2354	Gozdnica	żagański	E
9.	3287	Gozdnica Rejon III,I	żagański, żarski (położony Rejon III)	Z
10.	3289	Gozdnica-Południe	żagański	R
11.	2333	Jasień II	żarski	E
12.	2342	Klepina	zielonogórski	P
13.	5805	Klinkier	żagański	R
14.	3288	Kożuchów I	nowosolski	Z
15.	2351	Kunice IIA	żarski	Z
16.	2352	Kunice Żarskie II	żarski	Z
17.	2339	Lubsko-Dachówczarnia I	żarski	Z
18.	2338	Lubsko-Dachówczarnia II	żarski	Z
19.	2336	Lubsko-Kaflarnia	żarski	R
20.	2337	Lubsko-Szamotownia	żarski	Z
21.	3281	Łukowice I	żagański	Z
22.	2350	Łukowice III	żarski	Z
23.	2353	Miostowice	żarski	Z
24.	14507	Miostowice Dolne	żarski	R
25.	2355	Miostowice Dolne-S	żarski	Z
26.	1992	Murzynowo	międzyrzecki	Z
27.	1991	Muszkowo II	sulęciński	Z
28.	1302	Nietków	zielonogórski	Z
29.	2341	Nowe Miasteczko	nowosolski	R
30.	3282	Pruszków	żagański	Z
31.	2357	Radowice	zielonogórski	Z
32.	2343	Siedlisko	nowosolski	R
33.	1996	Skwierzyna Gaj I, Gaj II	międzyrzecki	Z
34.	1998	Skwierzyna Gaj III	międzyrzecki	R
35.	2344	Sulechów	zielonogórski	Z
36.	2345	Tuplice	żarski	Z
37.	1993	Witnica	gorzowski	Z
38.	2349	Żagań	żagański	Z
SUROWCE SZKLARSKIE				
1.	1246	Lutynka–Szoczewka 1	żagański	Z
2.	1125	Lutynka–Szoczewka B-I	żarski	R
3.	1124	Lutynka–Szoczewka L-II	żarski	R
4.	6471	Stawnik	żarski	P
TORF				
1.	7078	Bargów*	sulęciński	Z
2.	12066	Brzeźno	gorzowski	R
3.	16087	Czarnowo I	krośniński	R
4.	13262	Gajec	ślubicki	T
5.	17277	Grabin I	krośniński	E
6.	11314	Gronów	krośniński	T
7.	10141	Karszyn CA	zielonogórski	R
8.	16756	Konotop IV	nowosolski	E

Lp.	numer złoża	nazwa złoża	powiat	stan zagospodarowania
9.	16815	Kosierz-Trzebule	krośnieński	E
10.	8906	Lgiń II	wschowski	R
11.	11120	Lgiń VI	wschowski	Z
12.	8224	Lubięcín	nowosolski	R
13.	10639	Lubięcín 1	nowosolski	R
14.	7359	Ośno*	ślubicki	P
15.	174	Ślawa	wschowski	Z
WODY LECZNICZE				
1.	10925	Łagów Lubuski IG-1	świebodziński	nie eksploatowane

T – złożę zagospodarowane, eksploatowane okresowo

R – złożę o zasobach rozpoznanych szczegółowo

P – złożę o zasobach rozpoznanych wstępnie

E – złożę eksploatowane

B – złożę przygotowane do wydobycia lub eksploatacja próbna

Z – złożę, którego wydobycie zostało zaniechane

2.7 Warunki glebowe

W województwie lubuskim średni wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WWRPP) wynosi 61,2 w 120-punktowej skali opracowanej przez Instytut Upraw Nawożenia i Gleboznawstwa (IUNG). Wartości miernika WWRPP wyraźnie dzielą województwo na trzy makro okręgi oraz 3 podokręgi rolnicze. Gleby o wskaźniku powyżej 60 punktów znajdują się w 39 gminach.

Typy gleb najczęściej występujące na terenie województwa lubuskiego⁶⁶:

- piaski luźne – przeważają na obszarze województwa, pokrywają ok. 44% powierzchni⁶⁷; zlokalizowane są na terenie całego województwa; są to gleby ubogie w składniki mineralne, nieprodukcyjne rolniczo, podatne na erozję, właściwe klasom bonitacyjnym V i VI;
- piaski słabo gliniaste, piaski gliniaste oraz utwory gliniaste – te trzy skały dość ubogie w składniki mineralne swoim zasięgiem obejmują ok. 43% powierzchni terenu⁶⁸;
- gleby torfowe – występują torfy niskie przejściowe i osady mułowo-torfowe, zajmują blisko 7% terenu woj. lubuskiego; są to gleby słabych klas bonitacyjnych;
- mady – pokrywają ok. 6% powierzchni województwa⁶⁹; zlokalizowane są przede wszystkim na terenie dolin rzecznych i pradolin; ich wartość rolnicza w dużej mierze zależy od uziarnienia i stosunków wodnych; zazwyczaj należą do II i III klasy bonitacyjnej.

⁶⁶ Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego – Rozpoznanie charakterystyka stanu i funkcjonowania podstawowych elementów środowiska w zakresie budowy geologicznej, zasobów surowcowych, rzeźby terenu oraz wód podziemnych dla województwa lubuskiego. Aktualizacja, Zielona Góra 2014

⁶⁷ Obliczenia własne na podstawie Opracowania Ekofizjograficznego Województwa Lubuskiego – Rozpoznanie charakterystyka stanu i funkcjonowania podstawowych elementów środowiska w zakresie budowy geologicznej, zasobów surowcowych, rzeźby terenu oraz wód podziemnych dla województwa lubuskiego. Aktualizacja, Zielona Góra 2014

⁶⁸ Obliczenia własne na podstawie Opracowania Ekofizjograficznego Województwa Lubuskiego – Rozpoznanie charakterystyka stanu i funkcjonowania podstawowych elementów środowiska w zakresie budowy geologicznej, zasobów surowcowych, rzeźby terenu oraz wód podziemnych dla województwa lubuskiego. Aktualizacja, Zielona Góra 2014

⁶⁹ Obliczenia własne na podstawie Opracowania Ekofizjograficznego Województwa Lubuskiego – Rozpoznanie charakterystyka stanu i funkcjonowania podstawowych elementów środowiska w zakresie budowy geologicznej, zasobów surowcowych, rzeźby terenu oraz wód podziemnych dla województwa lubuskiego. Aktualizacja, Zielona Góra 2014

Schemat 9. Warunki glebowe i rodzaje gleb

Źródło: Opracowania Ekofizjograficznego Województwa Lubuskiego – Rozpoznanie charakterystyka stanu i funkcjonowania podstawowych elementów środowiska w zakresie budowy geologicznej, zasobów surowcowych, rzeźby terenu oraz wód podziemnych dla województwa lubuskiego. Aktualizacja, Zielona Góra 2014

Gwarantem wysokich plonów na terenie województwa są przede wszystkim czynniki klimatyczne. Natomiast barierę stanowi duży udział powierzchniowych form ochrony przyrody oraz niewielki odsetek żyznych gleb, których płaty znajdują się częściowo w strefach zagrożenia powodziowego, bądź są pokryte lasami, które stanowią wysoką wartość przyrodniczą i krajobrazową obszaru. Ziemia Lubuska posiada dogodne warunki do rozwoju rolnictwa, jednakże w obrębach kompleksów o najwyższej przydatności rolniczej, zlokalizowanych na terenach wysoczyznowych. Najlepsze kompleksy glebowe zlokalizowane na terenie województwa to: kompleks pszenno dobry, żytni bardzo dobry oraz żytni dobry, Największym czynnikiem ograniczającym produkcję rolną na

terenie województwa lubuskiego jest duży udział gleb kwaśnych i bardzo kwaśnych (średnie pH z 11 punktów pomiarowych zlokalizowanych na terenie województwa wynosi średnio 6,6)⁷⁰.

2.8 Szata roślinna

Województwo lubuskie charakteryzuje się stosunkowo dużym zróżnicowaniem siedlisk i występujących zbiorowisk roślinnych, co wynika z różnorodności ukształtowania terenu oraz bogatej sieci hydrograficznej. Wśród zbiorowisk znaczący udział mają zbiorowiska leśne, które scharakteryzowano w rozdziale poniżej. Obfitość jezior i gęsta sieć hydrograficzna województwa sprawia, iż licznie występują tu zbiorowiska roślinne związane ze zbiornikami wodnymi czy siedliskami przywodnymi, w tym cenne i bogate gatunkowo zbiorowiska łąkowe na siedliskach wilgotnych, zmiennowilgotnych lub świeżych. Województwo, mimo silnej eksploatacji, nadal charakteryzuje się wysokim udziałem torfowisk, w tym torfowisk alkalicznych skoncentrowanych w dolinach dwóch niewielkich rzek Iłanki i Pliszki. Na słonecznych i suchych zboczach, głównie w północnej części województwa, wykształciły się ciepłolubne łąki i murawy kserotermiczne. Występują tu również wrzosowiska i murawy bliźniczkowe⁷¹.

Szata roślinna województwa lubuskiego odgrywa znaczącą rolę w zachowaniu bioróżnorodności Środkowej Europy. Występują tu gatunki bardzo rzadkie w skali kraju, w różny sposób zagrożone wyginięciem. Szczególnej ochrony wymagają gatunki, których stanowiska w województwie lubuskim są jedynymi w Polsce, jak stanowisko selera węzłobaldachowego (Park Krajobrazowy Łuk Mużakowa)⁷².

Głównymi zagrożeniami dla flory województwa lubuskiego są: antropopresja powodująca znaczące przekształcenie lub zniszczenie zbiorowisk roślinnych, eksploatacja surowców, zanieczyszczenie środowiska, uprawy wielkopowierzchniowe oraz procesy sukcesji wtórnej wynikające m.in. z zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej (koszenie, wypas).

2.9 Zasoby leśne

Obszar województwa lubuskiego charakteryzuje się najwyższą lesistością w Polsce wynoszącą 49,3%⁷³, przy lesistości dla Polski określonej na poziomie 29,5%. Najwyższą lesistością (powyżej 50%) odznaczają się powiaty: krośnieński, sulęciński, żarski, międzyrzecki oraz zielonogórski. Natomiast najniższą miasto Gorzów Wielkopolski (4,3%) i powiaty wschowski (39,2%) oraz nowosolski (39,1%). Całkowita powierzchnia lasów w województwie lubuskim wynosi 709 651,59 ha, z czego dominujący udział w strukturze własnościowej mają lasy Skarbu Państwa, zajmujące powierzchnię 694 878,44 ha, co stanowi 97,9% zasobów leśnych województwa. Lasy prywatne mają znikomy udział i zajmują jedynie 12 723,98 ha⁷⁴.

Lasy województwa lubuskiego znajdują się w zasięgu administracyjnym czterech regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych, w tym w dominującej mierze w obrębie RDLP w Zielonej Górze oraz RDLP w Szczecinie. Ponadto dwa nadleśnictwa podlegają RDLP we Wrocławiu, a jedno RDLP w Poznaniu.

⁷⁰ Monitoring Chemizmu Gleb Ornych Polski, IUNG, GIOS, www.gios.gov.pl, 2012

⁷¹ Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego – Przyrodażywiona, Zielona Góra, 2008

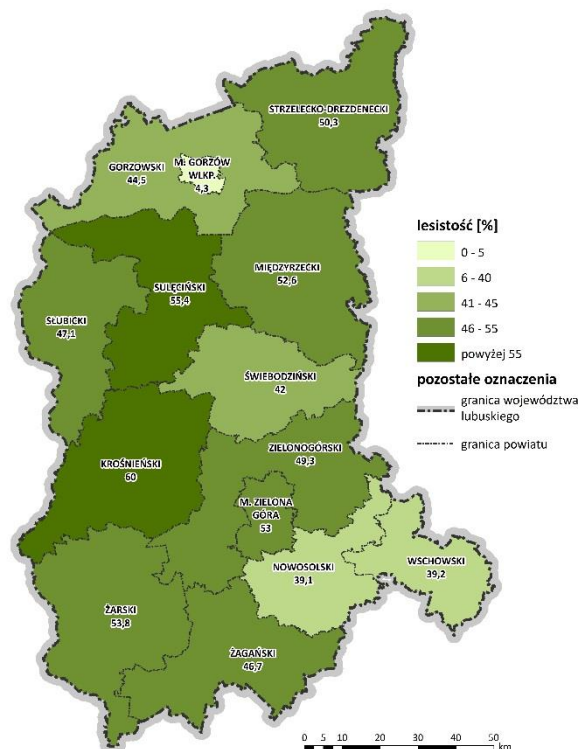
⁷² ibidem

⁷³ Dane GUS, stan na 31.12.2016 r. – Bank Danych Lokalnych

⁷⁴ ibidem

Schemat 10. Lesistość powiatów województwa lubuskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS stan na 31.12. 2016 r.

Województwo lubuskie charakteryzuje się występowaniem dużych i zwartych kompleksów leśnych. Wyróżniono tu takie większe kompleksy leśne jak: Puszcza Drawska, Puszcza Gorzowska (Barlinecka), Puszcza Notecka, Puszcza Rzepińska (Puszcza Lubuska), Bory Zielonogórskie, Bory Dolnośląskie. Największy powierzchniowo kompleks lasów województwa lubuskiego stanowi Puszcza Rzepińska, rozciągająca się od Warty na północy, Obry na wschodzie do Odry na południu i zachodzie.

Dominującymi grupami siedlisk leśnych są siedliska borowe (Bs, Bśw, Bw, BMśw, BMw⁷⁵), które łącznie zajmują 76% powierzchni kompleksów leśnych województwa. Znaczący udział mają również siedliska lasowe (LMśw, LMw, Lśw, Lw⁷⁶), obejmujące 21% powierzchni lasów, występujące w większych kompleksach na terenie województwa w obrębie Puszczy Gorzowskiej, oraz Puszczy Drawskiej w granicach Drawskiego Parku Narodowego. Siedliska bagienne i łęgowe (bory i lasy bagienne oraz lasy łęgowe) zajmują jedynie 3% powierzchni lasów⁷⁷.

Przeważającym typem drzewostanów są drzewostany sosnowe – 86% powierzchni leśnych zasobów województwa. Gatunki drzew liściastych zajmują 13,4% powierzchni, a pośród tej grupy dominuje dąb – 4,4% i brzoza – 4,2%. W lasach województwa lubuskiego występuje również wiele gatunków drzew obcego pochodzenia: dąb czerwony, robinia akacjowa, daglezią zieloną, sosna czarna.

Lasy w parkach narodowych obejmują 0,65% ogólnej powierzchni zasobów leśnych, w obszarach Natura 2000 – 7,7%, a lasy w rezerwach – 0,3%. Lasy ochronne stanowią 41,9% powierzchni wszystkich lasów, w tym dominujący udział mają lasy wodochronne, cenne przyrodniczo oraz lasy wokół miast – Gorzowa Wielkopolskiego i Zielonej Góry⁷⁸.

⁷⁵ Bs – bór suchy, Bśw – bór świeży, Bw – bór wilgotny, BMśw – bór mieszany świeży, BMw – bór mieszany wilgotny

⁷⁶ LMśw – las mieszany świeży, LMw – las mieszany wilgotny, Lśw – las świeży, Lw – las wilgotny

⁷⁷ Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego – Rozpoznanie i charakterystyka stanu i funkcjonowania podstawowych elementów środowiska w odniesieniu do lasów województwa lubuskiego, Gorzów – Zielona Góra, 2008

⁷⁸ Dane GUS, stan na 31.12.2016 r. – Bank Danych Lokalnych

Lasy województwa lubuskiego, odgrywają ważną rolę środowiskową, stanowią także istotny potencjał turystyczno-rekreacyjny województwa.

2.10 Fauna⁷⁹

W województwie największą różnorodnością biologiczną fauny charakteryzują się doliny dużych rzek, przede wszystkim Odry, Warty i Noteci. Zachowały się tu różnorodne siedliska wodne, łąki, łęgi, nasłonecznione murawy na zboczach. Doliny pełnią też rolę szlaków migracyjnych zwierząt. Na uwagę zasługują również doliny mniejszych rzek, kompleksy stawów rybnych, rozległe bory czy nawet fortyfikacje. W tych ostatnich znajdują się najcenniejsze w województwie obszary występowania ssaków – w Międzyrzeckim Rejonie Umocnionym znajduje się największe hibernakulum nietoperzy w kraju i jedno z największych w Europie, zimuje tam ponad 30 000 nietoperzy należących do 12 gatunków. Za wyjątkowo cenne uważa się również stanowiska zagrożonego wyginięciem żółwia błotnego w dolinie rzeki Ilanki i Pliszki, które wraz z pobliskimi kanałami, stawami, rozlewiskami i bagnami tworzą dogodne siedliska dla stabilizacji jego populacji.

Najcenniejsze obszary zostały objęte ochroną prawną, jednak nadal odnotowuje się spadki populacji wielu gatunków. Głównymi zagrożeniami są utrata i fragmentacja siedlisk poprzez np. wielkoobszarowe wycinki lasów, osuszanie terenów podmokłych i budowę autostrad.

2.11 Krajobraz naturalny

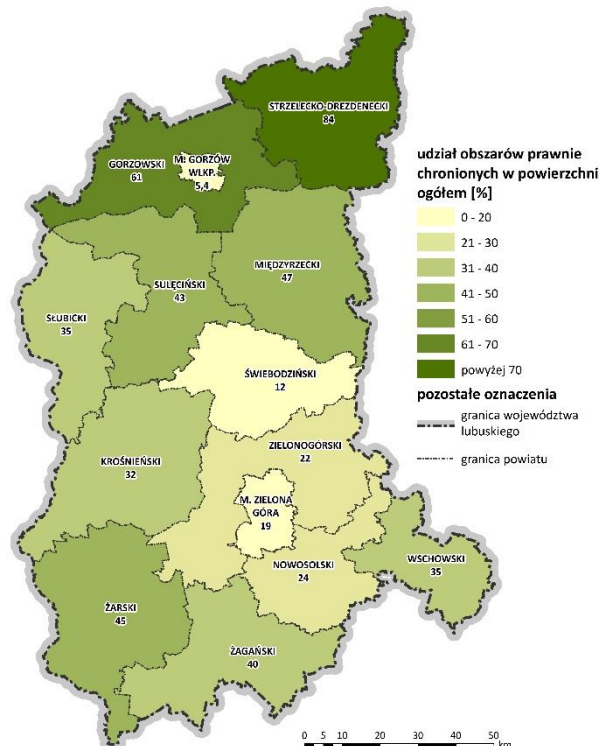
Województwo lubuskie odznacza się bogatymi walorami przyrodniczymi. Związane jest to z największą lesistością w Polsce, zróżnicowaną budową geologiczną oraz dużymi zasobami wód powierzchniowych — licznie występujące jeziora, głównie w północnej części województwa, oraz urozmaicający krajobraz rzeki, w tym: Odra, Warta, Noteć, Nysa Łużycka, Bóbr i Obra. Najcenniejsze przyrodniczo, jak i krajobrazowo obszary, zostały objęte różnymi formami ochrony przyrody, ustanowionymi na mocy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Udział obszarów chronionych w powierzchni ogólnej województwa kształtuje się na poziomie około 39%, w tym najwyższą powierzchnią obszarów chronionych odznaczają się powiaty: strzelecko-drezdenecki (84%), gorzowski (61%), międzyrzecki (47%), sulęciński (43%), żagański (40%). Najniższym udziałem form ochrony przyrody charakteryzują się natomiast miasta Gorzów Wielkopolski (5,4%) oraz Zielona Góra (19%), a także powiaty świebodziński (12%), zielonogórski (22%), nowosolski (24%) i żarski (27%)⁸⁰.

⁷⁹ Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego — Biotyczne elementy środowiska. Tom 1. Fauna, Zielona Góra, 2008

⁸⁰ Obliczenia własne na podstawie danych RDOŚ Gorzów Wielkopolski oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego stan na 15.12.2017 r.

Schemat 11. Udział procentowy obszarów prawnie chronionych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych RDOŚ Gorzów Wielkopolski oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego stan na 8.12.2017 r.

Rezerваты przyrody

Ochroną rezerwatową na terenie województwa objęte są najcenniejsze ekosystemy leśne, torfowiskowe, wodne, stepowe, w tym rzadkie ekosystemy, często na krańcach ich zasięgów w Polsce i w Europie. Na terenie województwa lubuskiego znajduje się 67 rezerwatów przyrody, z czego 33 to rezerваты leśne⁸¹. Rezerваты zajmują łączną powierzchnię 3979,95 ha⁸².

Jednym z najcenniejszych rezerwatów na terenie województwa jest rezerwat Nietoperek, obejmujący pozostałości podziemnych fortyfikacji Międzyrzeckiego Rejonu Umocnienia, chroniący jedno z największych zimowisk nietoperzy w Europie.

Spośród 67 rezerwatów przyrody położonych w granicach województwa lubuskiego, 48 posiada ustanowione plany ochrony, a dla 19 wymagane jest ich opracowanie i zatwierdzenie.

Tabela 7 Wykaz rezerwatów przyrody

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rejestru rezerwatów przyrody województwa lubuskiego, stan na 06.10. 2017 r.

L.p.	Nazwa rezerwatu	Typ rezerwatu	Pow. (ha)	Lokalizacja	Cel ochrony	Plan ochrony
1	Bukowa Góra	leśny	10,64	gm. Otyń m. Bobrowniki N-ctwo Przytok	ochrona naturalnego lasu porastającego strome zbocze krawędzi doliny Odry, spełniającego również rolę zabezpieczającą przed erozją gleby	posiada
2	Bażantarnia	leśny	17,88	gm. Otyń N-ctwo Przytok	zachowanie naturalnego siedliska lasu mieszanego wśród obszaru zniekształconego gospodarką człowieka	posiada

⁸¹ Rejestr rezerwatów przyrody województwa lubuskiego, stan na 6.10.2017 r., RDOŚ Gorzów Wielkopolski

⁸² ibidem

L.p.	Nazwa rezerwatu	Typ rezerwatu	Pow. (ha)	Lokalizacja	Cel ochrony	Plan ochrony
3	Czaplenice	leśny	7,59	gm. Drezdenko przy jez. Solecko N-ctwo Karwin	zachowanie drzewostanu naturalnego sosnowego z kolonią czapli siwej, rezerwat usytuowany na niedostępnym półwyspie Jeziora Solecko pośród lasów Puszczy Noteckiej	posiada
4	Czaplisko	leśny	2,85	gm. Drezdenko zach. brzeg jez. Łąkie (Witańskie) N-ctwo Karwin	zachowanie drzewostanu naturalnego sosnowego w wieku 160-190 lat, rezerwat położony na półwyspie jeziora Łąkie.	posiada
5	Łabędziniec	faunistyczny	2,90	gm. Drezdenko N-ctwo Karwin	5 wysp o pow. 0,05 do 2,17 ha na jez. Solecko z bogatą fauną szczególnie ptactwa wodno-błotnego. Pojedyncze sosny 150 lat dęby 300 lat. Gniazdują tutaj łabędzie, czaple oraz kormorany.	posiada
6	Zimna Woda	florystyczny	88,69	m. Zielona Góra, m. Kiepin N-ctwo Przytok	zachowanie łągów jesionowo-olszowych i olsów z naturalnymi procesami ich dynamiki, runo torfowiskowe	posiada
7	Bagno Chłopiny	torfowiskowy	118,99	gm. Lubiszyn N-ctwo Różańsko	Ochrona różnicowanego kompleksu ekosystemów torfowiskowych i lasów bagiennych, z leżącym w centralnej części torfowiskiem przejściowym. Jeden z najcenniejszych rezerwatów w województwie, z licznymi stanowiskami storczyków.	posiada
8	Buczyna Szprotawska	leśny	152,32	gm. Szprotawa N-ctwo Szprotawa	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu mieszanego pochodzenia naturalnego rosnącego na granicy zasięgu buka o cechach buczyny karpackiej. Niezwykle cenny obiekt przyrodniczy, chroniący najdalej na północ wysunięte zbiorowiska żywej buczyny sudeckiej z żywcem kremowym	posiada
9	Nad Jeziorem Trześcińskim	leśny	47,73	gm. Łagów N-ctwo Świebodzin	zachowanie ze względów naukowych dydaktycznych i krajobrazowych fragmentu lasu bukowego pochodzenia naturalnego z domieszką innych gatunków drzew. W rezerwacie chronione są lasy bukowe w typie kwaśnej buczyny niżowej porastające strome zbocze rynny polodowcowej.	posiada
10	Wilanów	leśny	67,16	gm. Strzelce Kraj. N-ctwo Strzelce Kraj.	ochrona fragmentu lasu mieszanego pochodzenia naturalnego z udziałem buka na krańcowym stanowisku gromadnego zasięgu występowania	posiada
11	Buczyna Łagowska	leśny	115,86	gm. Sulęcín N-ctwo Świebodzin	drzewostan bukowy na krańcu gromadnego występowania; liczne wąwozy i jary w tworach moreny czołowej. Na niewielkich powierzchniach spotyka się płaty żywej buczyny niżowej z łąkami rzadkiej trawy perlówki jednokwiatowej. W rezerwacie występują rzadkie gatunki ptaków związane ze starymi buczynami – gołąb siniak i muchołówka mała. Rezerwat charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą terenu związaną z kulminacją w tym miejscu moreny czołowej. Różnice wysokości na terenie rezerwatu dochodzą do 100 metrów.	posiada
12	Uroczysko Grodziszcz	leśny	15,75	gm. Szczaniec N-ctwo Babimost	Zachowanie wielogatunkowego lasu liściastego wraz ze średniowiecznym grodziskiem. Rezerwat chroniący fragment tzw. Puszczy Szczanieckiej – dużego kompleksu łągów i niskich grądów położonych w dolinie Leniwej Obry. Na terenie rezerwatu znajduje się średniowieczne grodzisko. Występują rzadkie gatunki lasów liściastych kokorycz pusta i listera jajowata.	posiada

L.p.	Nazwa rezerwatu	Typ rezerwatu	Pow. (ha)	Lokalizacja	Cel ochrony	Plan ochrony
13	Żurawie Bagno	torfowiskowy	44,52	gm. Przewóz N-ctwo Wymiarki	Zachowanie zbiorowisk roślinności bagiennej i torfowiskowej. Dobrze zachowane torfowisko pośrednie, z licznymi gatunkami cennych roślin. Występuje tutaj bardzo licznie rosiczka okrągłolistna i rzadkie gatunki torfowców. Na terenie rezerwatu corocznie gniazduje kilka par żurawi	posiada
14	Wrzosiec	florystyczny	64,96	gm. Lipinki Łużyckie N-ctwo Wymiarki	Zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu z wrzoścem bagiennym. Jedyny rezerwat chroniący populację wrzośca bagiennego. Podczas badań florystycznych odnaleziono w pobliżu rezerwatu liczne stanowiska przygielki brunatnej (gatunku z Czerwonej Księgi Roślin).	posiada
15	Pawski Ług	torfowiskowy	34,52	gm. Łagów N-ctwo Świebodzin	Zachowanie zbiorowiska roślinności bagiennej i torfowiskowej. Występują tutaj welnianka pochwowa, bobrek trójlistny, żurawina błotna, torfowce, sity.	posiada
16	Dębowy Ostrów	leśny	1,8447	gm. Świebodzin N-ctwo Świebodzin	Najmniejszy rezerwat województwa, chroniący kwaśną dąbrowę rosnącą na niedostępnym półwyspie jeziora Paklicko. W warstwie runa płatowo występuje konwalia majowa.	posiada
17	Lemierzyce	leśny	3,32	gm. Słońsk m. Lemierzyce N-ctwo Osno	Ochrona fragmentu dobrze wykształconego grądu na skarpie pradoliny Warty; drzewostan w wieku 150-300 lat na tarasie i stoku pradoliny rzeki Warty.	posiada
18	Nad Młyńską Strugą	leśny	132,56	gm. Przewóz N-ctwo Wymiarki	Zachowanie drzewostanów lasów grądowych i łęgowych.	posiada
19	Czarna Droga	leśny	21,95	gm. Trzciel N-ctwo Trzciel	Rezerwat chroni głównie drzewostan dębowo-grabowy z dużym udziałem jesionu, reprezentujący zespół grądu niskiego. Runo rezerwatu jest niezwykle bujne. Spotkać tu można między innymi lilie złotogłów. W rezerwacie występują również duże płyty żyźnej buczyny niżowej. Buki osiągają wiek ponad 120 lat. Ozdobą rezerwatu jest dąb szypułkowy o obwodzie pnia 750 cm.	posiada
20	Jeziora Gołyńskie	torfowiskowy	3,10	gm. Pszczew przy jeziorach Gołyń Duży i Gołyń Mały N-ctwo Trzciel	Ochrona fragmentu jeziora osuszonego przez las i rzadkich roślin torfowiskowych tj.: welnianeczki alpejskiej rosiczki okrągło- i długolistnej storczyka	posiada
21	Pamięcin	stepowy	11,80	gm. Górzycy okolice Pamięcina	Zachowanie zbiorowiska roślinności stepowej (murawy kserotermiczne) na obszarze wąwozów wcinających się w krawędzie pradoliny Odry. Jedyny rezerwat stepowy na terenie województwa.	posiada
22	Morenowy Las (dawniej Bogdaniec I)	leśny	21,05	gm. Witnica N-ctwo Bogdaniec	Ochrona fragmentów lasów o charakterze grądu środkowoeuropejskiego i żyźnej buczyny niżowej.	posiada
23	Bogdanieckie Grądy (dawniej Bogdaniec II)	leśny	39,94	gm. Bogdaniec N-ctwo Bogdaniec	Ochrona fragmentów lasów o charakterze grądu środkowoeuropejskiego w stanie zbliżonym do naturalnego.	posiada

L.p.	Nazwa rezerwatu	Typ rezerwatu	Pow. (ha)	Lokalizacja	Cel ochrony	Plan ochrony
24	Anna-brzeskie wąwozy	leśny	56,11	gm. Bytom Odrzański obr. Małomice N-ctwo Szprotawa	Rezerwat chroni różnicowane gatunkowo lasy porastające rozczłonkowaną krawędź pradoliny Odry w rejonie Wzgórz Dalkowskich. Różnice wysokości względnych dochodzą w rezerwacie do 60 m. Występują tu zbiorowiska kwaśnych buczyn, oligotroficznych dąbrów z bukiem oraz łęgów jesionowych. Stwierdzono również płaty roślinności ciepłolubnej z dziurawcem nadobnym. W rezerwacie stwierdzono 192 gatunki roślin naczyniowych oraz faunę typową dla starodrzewia bukowego	posiada
25	Laski	leśny	42,92	gm. Babimost obr. Kargowa N-ctwo Babimost	Rezerwat jest usytuowany w dolinie Leniwej Obry, chroni zbiorowiska leśne łęgu wiązowego, łęgu olszowo-jesionowego oraz grądu z licznymi drzewami o wymiarach pomnikowych.	nie posiada
26	Nietoperek	faunistyczny	50,77	gm. Międzyrzecz gm. Lubrza w podziemnych fortyfikacjach Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	Najważniejszy (oprócz dawnego rezerwatu Słońsk) rezerwat faunistyczny na terenie województwa. Chroni miejsca zimowania oraz letnie kolonie nietoperzy. Stwierdzono tutaj występowanie 12 gatunków. W zależności od warunków zimuje tutaj od 20 do 30 tysięcy osobników, głównie nocków dużych i nocków rudych. Jest to jedno z najważniejszych zimowisk nietoperzy w Europie.	posiada
27	Jezioro Święte	wodny	19,35	gm. Kolsko N-ctwo Sława Śl.	Zachowanie zarastającego jeziora zasilanego wodami podziemnymi oraz stanowisk rzadkich gatunków roślin wodnych	posiada
28	Mesze	wodny	19,88	gm. Kolsko N-ctwo Sława Śl.	Zachowanie zarastającego jeziora z charakterystycznymi zespołami oraz rzadkimi gatunkami roślin wodnych i bagiennych.	posiada
29	Buki Zdroiskie	leśny	75,57	gm. Strzelce Kraj. Santok i Zwierzyn N-ctwo Kłodowa i Strzelce Kraj.	Zachowanie fragmentu lasu bukowego, porastającego malownicze zbocza wąwozu rzeki Santocza	posiada
30	Janie im. Włodzimierza Korsaka	wodny	50,52	gm. Lubniewice N-ctwo Lubniewice	Ochrona płytkiego i wąskiego jez. Janowiec (Janie) pochodzenia lodowcowego rozległego bagna powstałego w procesie zarastania jeziora oraz pasa lasu będącego najstarszą częścią basenu pojeziernego	posiada
31	Dębowiec	faunistyczny	9,39	gm. Gubin N-ctwo Gubin	Zachowanie starodrzewia dębowego oraz stanowiska chronionych owadów: jelonka rogacza oraz kozioroga dębosza.	posiada
32	Kręcki Łęg	leśny	65,57	gm. Zbąszynek N-ctwo Babimost	Zachowanie naturalnych zespołów łęgu olszowo-jesionowego i olsu porzeczkowego z drzewami pomnikowymi oraz bogatej awifauny	posiada
33	Uroczysko Węglińskie	leśny	6,82	gm. Gubin N-ctwo Gubin	zachowanie naturalnego wielogatunkowego starodrzewia z licznymi dębami pomnikowymi	posiada
34	Młodno	torfowiskowy	92,91	gm. Cybinka N-ctwo Cybinka	zachowanie torfowiska niskiego oraz fragmentu łąk z charakterystycznymi zespołami roślinności	posiada
35	Dąbrowa Brzeźnica im. B. Grochowskiego	leśny	5,88	gm. Brzeźnica N-ctwo Krzystkowie	zachowanie fragmentów grądu oraz dąbrowy świetlistej z licznymi dębami pomnikowymi	posiada
36	Pniewski Łęg	torfowiskowy	6,84	gm. Lubrza N-ctwo Świebodzin	zachowanie torfowiska wysokiego oraz stanowiska rosiczki okrągłolistnej	nie posiada

L.p.	Nazwa rezerwatu	Typ rezerwatu	Pow. (ha)	Lokalizacja	Cel ochrony	Plan ochrony
37	Mokradła Sułowskie	torfowiskowy	45,27	gm. Rzepin N-ctwo Rzepin	ochrona i zachowanie rzadkich i ginących gatunków roślin i ptaków wodno-błotnych na zarastającym jeziorze i podtopionym kompleksie torfowisk	posiada
38	Jezioro Lubówko	leśny	77,50	gm. Drezdenko N-ctwo Smolarz	ochrona i zachowanie unikatowego urozmaiconego krajobrazu morenowego oraz buczyny pomorskiej o naturalnym charakterze	posiada
39	Jezioro Wielkie	faunistyczny	236,30	gm. Trzciel N-ctwo Trzciel	ochrona miejsc lęgowych rzadkich gatunków ptaków wodnych i błotnych oraz żerowisk i miejsc odpoczynku ptaków	posiada
40	Dębina	leśny	12,18	gm. Kłodawa N-ctwo Kłodawa	ochrona fragmentu lasu liściastego a szczególnie zespołu grądu środkowo europejskiego z bogatym i typowo wykształconym runem	nie posiada
41	Dębowa Góra (dawniej Bogdaniec III)	leśny	11,23	gm. Bogdaniec N-ctwo Bogdaniec	ochrona fragmentu dąbrowy o charakterze naturalnym; teren falisto pagórkowaty	posiada
42	Dąbrowa na Wyspie	leśny	4,40	gm. Przytoczna obr. ewidencyjny Lubikowo	zachowanie ze względów naukowych dydaktycznych i krajobrazowych lasu liściastego na malowniczej wyspie jez. Lubikowskiego	posiada
43	Rybojady	torfowiskowy	5,61	gm. Trzciel N-ctwo Trzciel	ochrona i zachowanie jednego z większych i lepiej zachowanych torfowisk przejściowych wraz z występującą florą i fauną	posiada
44	Rzeka Przylęzek	faunistyczny	35,02	gm. Kłodawa N-ctwo Kłodawa	ochrona i zabezpieczenie właściwych warunków dla tarlisk oraz rozwoju ryb łososiowatych (postrąg potokowy) i innych gatunków ryb na wydzielonym odcinku rzeki Przylęzek	posiada
45	Santockie Zakole	faunistyczny	455,8482	gm. Deszczno	zachowanie pozostałości lasów lęgowych w postaci kęp starych drzewostanów dla zachowania ich unikatowych zasobów genowych oraz ochrona miejsc lęgowych	posiada
46	Bogdanieckie Cisy	leśny	21,24	gm. Bogdaniec N-ctwo Bogdaniec	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych jednej z najliczniejszych w Polsce populacji cisa rozwijającej się w środowisku lasu mieszanego w strefie wschodniej granicy zasięgu geograficznego	posiada
47	Dolina Ilanki	torfowiskowy	239,23	gm. Torzym N-ctwo Torzym	zachowanie różnego rodzaju torfowisk	posiada
48	Radowice	leśny	55,60	gm. Sulechów gm. Trzebiechów N-ctwo Sulechów	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych zbiorowisk łągi jesionowo-olszowego i lasu dębowo-grabowego na silnie urzeźbionej krawędzi wysoczyzny polodowcowej	posiada
49	Uroczysko Lubiatońskie	krajobrazowy	188,42	gm. Drezdenko N-ctwo Karwin	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych walorów przyrodniczych i krajobrazowych jeziora ochrona biotopu ptaków wodno-błotnych i drapieżnych skarp jeziora oraz źródeł z rzadką roślinnością	posiada
50	Łęgi koło Słubic	leśny	391,0698	gm. Słubice	zachowanie lasów lęgowych	posiada
51	Torfowisko Osowiec	torfowiskowy	18,24	gm. Dobiegniew obr. Stare Osieczno	Zachowanie ekosystemów torfowiskowych i fitocenozy mszystego szuwara kłociowego z cenną florą roślin naczyniowych i zarodnikowych.	posiada
52	Dolina Postonii	leśny	68,6574	gm. Słońsk	zachowanie naturalnych ekosystemów leśnych i nieleśnych	nie posiada

L.p.	Nazwa rezerwatu	Typ rezerwatu	Pow. (ha)	Lokalizacja	Cel ochrony	Plan ochrony
53	Żurawno	leśny	22,88	gm. Lubsko, Tuplice, Brody	Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych fragmentu leśnego ekosystemu nizinnego ze stanowiskami rzadkich gatunków roślin i zwierząt.	nie posiada
54	Mierkowskie Suche Bory	leśny	131,40	gm. Lubsko	Zachowanie szerokiego spektrum ekosystemów borowych, od ubogich muraw napiaskowych i suchych borów porastających kompleks wydm śródłądowych, po bory świeże i wilgotne, wraz ze specyficzną chronioną fauną i florą.	nie posiada
55	Gorzowskie Murawy	stepowy	78,3106	gm. Gorzów Wlkp.	Zachowanie zbiorowisk roślinności kserotermicznej, szczególnie muraw ostnicowych, kłosownicowych i szczotlichowych oraz stanowisk gatunków roślin i zwierząt, między innymi ostnicy włosowatej, pajęcznicy liliowatej, dzwonka syberyjskiego, ostrołódki kosmatej, świergotka polnego i ślimaka żeberkowego	nie posiada
56	Goszczanowskie Źródłiska	leśny	22,61	gm. Drezdenko	zachowanie cennych siedlisk przyrodniczych – łągu źródłiskowego wyróżniającego się szczególnym bogactwem flory skupiającej rzadkie, hydrofilne gatunki roślin kwiatowych oraz mszaków jak również lasu klonowo-lipowego stanowiącego zboczowy las wielogatunkowy i wielowarstwowy	nie posiada
57	Bagno Leszczyny	torfowiskowy	4,04	gm. Skwierzyna	zachowanie zbiorowisk roślinności torfowiskowej – zespołu torfowiska wysokiego z charakterystyczną fizjonomią i budową kępkowo-dolinkową wraz z całym zróżnicowanym bogactwem roślinności runa	nie posiada
58	Mszar Rosiczkowy koło Rokitna	torfowiskowy	3,40	gm. Strzelce Kraj.	Zachowanie zbiorowisk roślinności bagiennej i torfowiskowej, szczególnie mszaru przygielkowego z charakterystycznymi gatunkami zespołu przygielki białej i lokalnie przygielki bagiennej oraz mszaru wysokotorfowiskowego zróżnicowanego na dwa podzespoły: mszar welniankowy z dominacją welnianki pochwowatej oraz mszar sosnowy na którym w luźnym zwarcu rośnie sosna zwyczajna.	nie posiada
59	Mszar Przygielkowy – Długie im. Huberta Jurczyszyna	torfowiskowy	7,75	gm. Strzelce Kraj.	zachowanie zbiorowisk roślinności bagiennej i torfowiskowej, szczególnie mszaru przygielkowego z charakterystycznymi gatunkami zespołu – przygielki białej i lokalnie przygielki brunatnej oraz mszaru wysokotorfowiskowego zróżnicowanego na dwa zespoły: mszar welniankowy z dominacją welnianki pochwowatej oraz mszar sosnowy, na którym w luźnym zwarcu rośnie sosna zwyczajna z dominującymi gatunkami torfowców	nie posiada
60	Gubińskie Mokradła	faunistyczny	99,8019	m. Gubin	zachowanie populacji ptaków wodnych i błotnych oraz najcenniejszych pod względem ornitologicznym siedlisk będących ostoją w okresie lęgów jak i podczas wędrówek. Ochrona czynna.	nie posiada
61	Flisowe Źródłiska	leśny	9,73	gm. Dobiegniew	Zachowanie kompleksu źródłiskowego wraz z otaczającym lasem oraz z charakterystycznymi, rzadkimi gatunkami roślin, w tym roślin zarodnikowych i zwierząt	nie posiada
62	Zacisze	torfowiskowy	19,81	gm. Przewóz	Zachowanie zbiorowisk roślinności bagiennej i torfowiskowej.	nie posiada

L.p.	Nazwa rezerwatu	Typ rezerwatu	Pow. (ha)	Lokalizacja	Cel ochrony	Plan ochrony
63	Woskownica	torfowiskowy	9,53	gm. Brody	zachowanie stanowiska woskownicy europejskiej <i>Myrica gale</i>	nie posiada
64	Przygielkowe Moczary	torfowiskowy	101,91	gm. Przewóz	zachowanie zbiorowisk roślinności bagiennej i torfowiskowej, szczególnie mszaru przygielkowego z charakterystycznymi gatunkami zespołu przygielki brunatnej oraz mszaru wysokotorfowiskowego	nie posiada
65	Dolina Ilanki II	torfowiskowy	11,32	gm. Torzym	Zachowanie kompleksu torfowisk niskich, w szczególności poligenicznych, źródeł oraz leśnych i nieleśnych ekosystemów łąkowych i wodnych z charakterystycznymi dla tych ekosystemów biocenozami.	nie posiada
66	Jezioro Ratno	wodny	48,72	gm. Torzym	Zachowanie kompleksu wodno-torfowiskowego naturalnego zbiornika eutroficznego oraz torfowisk niskich, w szczególności soligenicznych, źródeł oraz leśnych i nieleśnych ekosystemów lądowych i wodnych z charakterystycznymi dla tych ekosystemów biocenozami.	nie posiada
67	Mechowisko Kosobudki	torfowiskowy	12,47	gm. Łagów	Zachowanie kompleksu torfowisk niskich, w szczególności soligenicznych, źródeł oraz leśnych i nieleśnych ekosystemów lądowych i wodnych z charakterystycznymi dla tych ekosystemów biocenozami.	nie posiada
Razem			3979,95			

Parki narodowe

Na obszarze województwa lubuskiego występują 2 parki narodowe, które zajmują powierzchnię 13 642,8 ha⁸³.

Drawieński Park Narodowy obejmuje ochroną centralny fragment Puszczy Drawskiej z licznymi rynnami polodowcowymi wypełnionymi jeziorami i torfowiskami. W Parku stwierdzono występowanie 638 gatunków roślin naczyniowych, 148 gatunków mchów, 40 gatunków wątrobowców oraz 123 gatunków grzybów wielkoowocnikowych⁸⁴. Dla Parku sporządzono projekt planu ochrony, do czasu jego ustanowienia obowiązują ustalenia zadań ochronnych dla Drawieńskiego Parku Narodowego⁸⁵.

Park Narodowy Ujście Warty obejmuje ochroną obszar ujścia Warty, unikatowy system wodny, na który składają się podmokłe siedliska łąkowe i szuwarowe, poprzecinane gęstą siecią kanałów i starorzeczy, miejscowo porośnięte zaroślami wierzbowymi oraz lasami łągowymi. Park Narodowy Ujście Warty jest jednym z najcenniejszych w naszym kraju obszarów wodno-błotnych, mających znaczenie międzynarodowe jako ostoja ptactwa wodno-błotnego i z tego względu objęty jest również ochroną na mocy Konwencji Ramsarskiej. Park nie posiada jeszcze ustanowionego planu ochrony, prace nad jego realizacją rozpoczęły się w 2011 r. Do czasu jego ustanowienia obowiązują zadania ochronne dla Parku Narodowego Ujście Warty⁸⁶.

Parki krajobrazowe

Na terenie województwa wyróżnia się 8 parków krajobrazowych, obejmujących obszary o szczególnych wartościach przyrodniczych, historycznych i kulturowych oraz walorach krajobrazowych, w tym obejmujące tereny o urozmaiconym krajobrazie polodowcowym, z licznymi jeziorami, dolinami rzecznyymi i dobrze zachowanymi,

⁸³ Dane GUS, stan na 31.12.2016 r. – Bank Danych Lokalnych.

⁸⁴ Drawieński Park Narodowy, dpn.pl oraz Opracowanie Ekofizjograficzne Województwo Lubuskiego – Biotyczne elementy środowiska. Tom 3. Formy ochrony przyrody, Zielona Góra 2007

⁸⁵ wg stanu na 31.10.2017 r. Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 grudnia 2016 r. w sprawie zadań ochronnych dla Drawieńskiego Parku Narodowego

⁸⁶ Park Narodowy Ujście Warty, www.pnujsciewarty.gov.pl, wg stanu na 31.10.2017 r. Zarządzenie nr 3 Ministra Środowiska z dnia 9 stycznia 2014 r. w sprawie zadań ochronnych dla Parku Narodowego „Ujście Warty”

zwartymi kompleksami leśnymi. Są to następujące parki krajobrazowe: Łagowsko-Sulęciński PK, Pszczewski PK, Barlinecko-Gorzowski PK, Gryżyński PK, Przemęcki PK, PK Ujście Warty, Krzesiński PK, PK Łuk Mużakowa. PK Ujście Warty oraz Barlinecko-Gorzowski PK wkraczają na obszar województwa zachodniopomorskiego, natomiast Pszczewski PK oraz Przemęcki PK częściowo położone są w województwie wielkopolskim. Łączna powierzchnia parków na terenie województwa wynosi 77681,52 ha⁸⁷, a powierzchnia ich otulin — 44492,09 ha⁸⁸.

Obszar Parku Krajobrazowego Łuk Mużakowa pokrywa się z Geoparkiem Łuk Mużakowa, wchodzącym w skład transgranicznego, polsko-niemieckiego Geoparku „Muskauer Faltenbogen”. W roku 2011 transgraniczny Geopark Łuk Mużakowa został przyjęty do sieci European Geopark Network, jak również do sieci Global Geoparks Network (GGN). W roku 2015 transgraniczny geopark Łuk Mużakowa został uznany za światowy geopark UNESCO⁸⁹.

Obszary Natura 2000

Europejska Sieć Ekologiczna 2000 obejmuje obszary o najcenniejszych walorach przyrodniczych i najbardziej reprezentatywnych ekosystemach położonych w granicach Unii Europejskiej.

Na terenie województwa lubuskiego wyróżniono 78 obszarów Natura 2000, w tym 12 obszarów specjalnej ochrony ptaków⁹⁰ (OSO) oraz 65 specjalnych obszarów ochrony siedlisk⁹¹ (SOO), także jeden obszar o kodzie PLC, co oznacza iż obejmuje zarówno obszar OSO, jak i SOO. Obszary specjalnej ochrony ptaków zajmują powierzchnię 294 200,1 ha, co stanowi 21% ogólnej powierzchni województwa⁹². Specjalne obszary ochrony siedlisk obejmują powierzchnię 209 190,6 ha, co stanowi 15% ogólnej powierzchni województwa⁹³. Obszary Natura 2000 obejmują przede wszystkim obszary wodno-błotne, doliny rzeczne – Odry, Warty, Noteci, Drawy, Obry, Pliszki, Ilanki, Nysy Łużyckiej, jeziora, torfowiska przejściowe oraz wysokie, tereny leśne, w tym Puszcę Notecką, Puszcę Drawską, Puszcę Barlinecko-Gorzowską, Bory Dolnośląskie. W części pokrywają się one z innymi formami ochrony przyrody. Wśród obszarów Natura 2000 wyróżnia się m.in. obszary obejmujące ochroną stanowiska rzadkiego w Polsce chrząszcza jelonka rogacza (*Lucanus cervus*) (Buczyna Szprotawsko-Piotrowicka PLH080007, Broniszów PLH080033, Dębowe Aleje w Gryżynie i Zawiszach PLH080035), czy gatunków zagrożonych w skali całej Europy, a w Polsce krytycznie zagrożonych — gałusza kulecznica (*Pilularia globulifera*), a także szczególnie cenny obszar wodno-błotny PLC080001 Ujście Warty.

Dla 40 obszarów Natura 2000 przyjęto plany zadań ochronnych⁹⁴.

Tabela 8. Wykaz obszarów Natura 2000

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GDOŚ Warszawa, natura2000.gdos.gov.pl oraz RDOŚ Gorzów Wielkopolski, stan na 31.10.2017 r.

Lp.	KOD	NAZWA	Plan zadań ochronnych ⁹⁵
Specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) i obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO)			
1	PLC080001	Ujście Warty	nie posiada
Specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO)			
1	PLH080030	Borowina	posiada
2	PLH080063	Bory Babimojskie	posiada
3	PLH080031	Bory Chrobotkowe koło Brzózki	posiada
4	PLH080048	Bory Chrobotkowe koło Bytomca	posiada
5	PLH080032	Bory Chrobotkowe Puszczy Noteckiej	posiada
6	PLH080033	Broniszów	nie posiada

⁸⁷ Rejestr parków krajobrazowych województwa lubuskiego, stan na 20.06.2017 r.

⁸⁸ ibidem

⁸⁹ <http://www.unesco.pl/nauka/article/28/luk-muzakowa-swiatowym-geoparkiem-unesco/>

⁹⁰ Dyrektywa 2009/147/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa

⁹¹ Dyrektywa Rady 92/43/EWG z 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory

⁹² Dane GUS, stan na 31.12.2016 r. – Bank Danych Lokalnych.

⁹³ ibidem

⁹⁴ RDOŚ Gorzów Wielkopolski, stan na 31.10.2017 r.

⁹⁵ ibidem

7	PLH080051	Brożek	nie posiada
8	PLH080007	Buczyna Szprotawsko-Piotrowicka	nie posiada
9	PLH080008	Buczyny Łagowsko-Sulęcińskie	posiada
10	PLH080034	Bytnica	posiada
11	PLH080069	Dąbrowy Gubińskie	nie posiada
12	PLH080035	Dębowe Aleje w Gryżynie i Zawiszach	posiada
13	PLH080056	Diabelski Staw koło Radomicka	posiada
14	PLH080068	Dolina Dolnego Bobru	nie posiada
15	PLH020050	Dolina Dolnej Kwisy	posiada
16	PLH080009	Dolina Ilanki	posiada
17	PLH080001	Dolina Leniwej Obry	posiada
18	PLH080057	Dolina Lubszy	nie posiada
19	PLH080011	Dolina Pliszki	posiada
20	PLH320037	Dolna Odra	nie posiada
21	PLH080052	Jeziora Brodzkie	nie posiada
22	PLH080036	Jeziora Gościmskie	nie posiada
23	PLH080053	Jezioro Janiszowice	posiada
24	PLH320010	Jezioro Kozie	posiada
25	PLH080012	Kargowskie Zakola Odry	posiada
26	PLH080028	Krośnieńska Dolina Odry	nie posiada
27	PLH320044	Lasy Bierzwnickie	nie posiada
28	PLH080037	Lasy Dobrosułowskie	posiada
29	PLH080070	Las Żarski	nie posiada
30	PLH080059	Łęgi koło Wymiarek	posiada
31	PLH080038	Łęgi nad Nysą Łużycką	nie posiada
32	PLH020018	Łęgi Odrzańskie	posiada
33	PLH080013	Łęgi Słubickie	posiada
34	PLH080065	Lubski Łęg Śnieżycowy	nie posiada
35	PLH080046	Małomickie Łęgi	nie posiada
36	PLH080039	Mierkowskie Wydmy	posiada
37	PLH080024	Mopkowy tunel koło Krzystkowic	posiada
38	PLH080058	Murawy Gorzowskie	nie posiada
39	PLH080003	Nietoperek	nie posiada
40	PLH080054	Nowogrodzkie Przygielkowisko	posiada
41	PLH080014	Nowosolska Dolina Odry	posiada
42	PLH080071	Ostoja Barlinecka	nie posiada
43	PLH300041	Ostoja Przemęcka	nie posiada
44	PLH080040	Otyń	posiada
45	PLH020086	Pieńska Dolina Nysy Łużyckiej	nie posiada
46	PLH080055	Przygielkowiska Koło Gozdniczy	nie posiada
47	PLH080067	Rynna Gryżyny	nie posiada
48	PLH080002	Rynna Jezior Obrzańskich	posiada
49	PLH080049	Rynna Jezior Rzepińskich	nie posiada
50	PLH080073	Rynna Jezior Torzymskich	nie posiada
51	PLH080064	Skroda	nie posiada
52	PLH080041	Skwierzyna	posiada
53	PLH080042	Stara Dąbrowa w Korytach	nie posiada
54	PLH080043	Sulechów	posiada
55	PLH080029	Torfowiska Sułowskie	nie posiada
56	PLH080004	Torfowisko Chłopiny	nie posiada
57	PLH080005	Torfowisko Młodno	nie posiada
58	PLH080015	Ujście Ilanki	posiada
59	PLH080006	Ujście Noteci	posiada
60	PLH080060	Uroczyska Borów Zasięckich	nie posiada
61	PLH320046	Uroczyska Puszczy Drawskiej	nie posiada

62	PLH080044	Wilki nad Nysą	posiada
63	PLH020063	Wrzosowiska Świątoszowsko-Ławszowskie	nie posiada
64	PLH080062	Zimna Woda	nie posiada
65	PLH080047	Żurawie Bagno Sławskie	nie posiada
Obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO)			
1	PLB020005	Bory Dolnośląskie	posiada
2	PLB080002	Dolina Dolnej Noteci	posiada
3	PLB320003	Dolina Dolnej Odry	nie posiada
4	PLB080004	Dolina Środkowej Odry	posiada
5	PLB080005	Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry	posiada
6	PLB320016	Lasy Puszczy nad Drawą	nie posiada
7	PLB020008	Łęgi Odrzańskie	posiada
8	PLB320015	Ostoja Witnicko-Dębniańska	posiada
9	PLB300011	Pojezierze Sławskie	posiada
10	PLB080001	Puszcza Barłinea	posiada
11	PLB300015	Puszcza Notecka	posiada
12	PLB020003	Stawy Przemkowskie	nie posiada

Obszary chronionego krajobrazu

Obszary chronionego krajobrazu w województwie lubuskim zajmują powierzchnię 299 825,32 ha, z czego najwyższym udziałem terenów objętych tą formą ochrony przyrody charakteryzują się powiaty: strzelecko-drezdenecki (83 453,99 ha), gorzowski (46 613,05 ha), sulęciński (33 397,65 ha), międzyrzecki (28 598,27 ha) i zielonogórski (23 641,53 ha)⁹⁶. Obszary te obejmują przede wszystkim tereny dolin rzecznych oraz kompleksów leśnych. Na terenie województwa lubuskiego znajduje się 28 obszarów chronionego krajobrazu oraz 10 projektowanych obszarów chronionego krajobrazu⁹⁷.

Tabela 9. Wykaz obszarów chronionego krajobrazu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych RDOŚ Gorzów Wielkopolski, rejestr obszarów chronionego krajobrazu województwa lubuskiego, stan na 11.12.2017 r., oraz danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego, stan na 8.12.2017 r.

Lp.	Nazwa	Pow. [ha]	Gminy
1	Puszcza Drawska	46241,92	Dobiegniew, Drezdenko, Stare Kurowo, Strzelce Kraj., Zwierzyn
2	Puszcza Barłinea	25779,29	Kłodawa, Lubiszyn, Santok, Strzelce Kraj., Zwierzyn
3	Lasy Witnicko-Dębieńskie	7655,83	Lubiszyn, Witnica
4	3B-Lasy Witnicko-Dzieduszyckie	1803,0	Bogdaniec, Witnica
5	4-Dolina Warty i Dolnej Noteci	33888,0	Deszczno, Drezdenko, Gorzów Wlkp., Przytoczna, Santok, Skwierzyna, Stare Kurowo, Zwierzyn
6	5-Gorzowsko-Krzeszycka Dolina Warty	16669,0	Bogdaniec, Deszczno, Krzeszyce, Lubiszyn, Słońsk, Witnica
7	6-Pojezierze Puszczy Noteckiej	12000,0	Drezdenko
8	Gorzycko	9321,5	Przytoczna, Pszczew
9	Dolina Obry	9259,41	Bledzew, Międzyrzecz, Pszczew, Skwierzyna
10	8B-Dolina Jeziornej Strugi	5708,0	Łagów, Sulęcín, Międzyrzecz, Bledzew;
11	9-Pojezierze Lubniewicko-Sulęcińskie	14917,0	Bledzew, Krzeszyce, Lubniewice, Sulęcín, Torzym, Łagów;
12	10-Dolina Postonii	2457,35	Krzeszyce, Sulęcín
13	11A-Ośniańska Rynna z Jeziorem Radachowskim	2223,0	Ośno Lub., Słońsk
14	11B-Ośniańska Rynna z Jeziorem Busko	2145,0	Ośno Lub., Rzepin
15	Zbąszyńska Dolina Obry	549,80	Trzciel
16	Dolina Ilanki	6144,34	Cybinka, Rzepin, Słubice, Torzym

⁹⁶ wg danych Wydziału Zasobów Przyrodniczych Departamentu Rolnictwa, Zasobów Naturalnych, Rybactwa i Rozwoju Wsi, stan na 8.12.2017 r.

⁹⁷ ibidem

17	Słubicka Dolina Odry	13959,45	Cybinka, Słubice, Górzycy
18	Rynny Obrzycko-Obrzańskie	18915,39	Babimost, Bojadła, Świebodzin, Kargowa, Kolsko, Międzyrzecz, Nowa Sól, Sulechów, Szczaniec, Trzciel, Trzebiechów, Zbąszynek
19	Krośnieńska Dolina Odry	12448,70	Czerwieńsk, Gubin, Krosno Odrz., Sulechów, m. Zielona Góra
20	Pojezierze Sławsko-Przemęckie	15090,60	Kolsko, Nowa Sól, Sława, Wschowa
21	Wzniesienia Zielonogórskie	2302,4	Świdnica
22	Dolina Śląskiej Ochli	9641,89	Świdnica, Kozuchów, Nowogród Bobrzański, Otyń, m. Zielona Góra
23	Rynna Pławska	2727,24	Dąbie
24	Dolina Bobru	11863,53	Dąbie, Żagań, Bobrowice, Krosno Odrzańskie, Małomice, Nowogród Bobrzański, Szprotawa
25	Bronków-Janiszowice	3 428,1	Bobrowice
26	Dolina Nisy	3207,6	Brody, Gubin
27	Wzgórza Dalkowskie	3 096,81	Bytom Odrz., Nowa Sól, Nowe Miasteczko
28	Dolina Szprotawki	6381,19	Niegostawice, Szprotawa, m. Szprotawa

Tabela 10 Wykaz projektowanych obszarów chronionego krajobrazu

Źródło: Wydział Zasobów Przyrodniczych Departamentu Rolnictwa, Zasobów Naturalnych, Rybactwa i Rozwoju Wsi, stan na 8.12.2017 r.

Lp.	Nazwa	Gminy
1	Rynna Paklicy i Ołoboku	Czerwieńsk, Świebodzin, Lubrza, Międzyrzecz, Skąpe
2	Puszcza nad Pliszką	Cybinka, Bytnica, Maszewo, Skąpe, Torzym, Łagów
3	Nowosolska Dolina Odry	Bojadła, Nowa Sól, Siedlisko, Otyń, Sulechów, Trzebiechów, Zabór, m. Zielona Góra
4	Gubińskie Mokradła	Gubin, m. Gubin
5	Dolina Brzeznicy	Brzeznica, Nowogród Bobrzański
6	Zachodnie okolice Lubska	Brody, Gubin, Lipinki Łużyckie, Lubsko, Tuplice
7	Wschodnie okolice Lubska	Nowogród Bobrzański, Żary, Jasień, Lubsko
8	Las Żarski	Żary, m. Żary
9	Bory Bogumiłowskie	Żary, Lipinki Łużyckie, Przewóz, Trzebiel
10	Bory Dolnośląskie	Żagań, Gozdnicza, Iłowa, Małomice, Przewóz, Wymiarki

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

W województwie lubuskim wydzielono 11 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych o łącznej powierzchni 10 236,34 ha⁹⁸. Obszary te zostały objęte ochroną ze względu na wyjątkowo cenne fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego, w tym naturalne krajobrazy jezior wraz z otaczającymi je lasami, krajobrazy zlewni rzek, czy zachowane umocnienia militarne z otaczającą je przyrodą. Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe zostały utworzone wyłącznie w północnej części województwa.

Tabela 11. Wykaz zespołów przyrodniczo-krajobrazowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych RDOŚ Gorzów Wielkopolski, rejestr zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, stan na 25.09.2017 r.

Lp.	Nazwa zespołu	Położenie	Data utworzenia	Pow. [ha]	Przedmiot ochrony
1.	Uroczysko Lubniewsko	gm. Lubniewice i Sulęcín	2002	1436,90	Naturalny krajobraz jeziora Lubniewsko z otaczającymi go lasami
2.	Jezioro Wielkie	gm. i miasto Witnica	2002	3768,47	Naturalny charakter jeziora i otaczających go lasów
3.	Uroczysko Jezior Ośniańskich	gm. Ośno Lubuskie	2008	2046,00	Naturalny krajobraz jezior wraz z otaczającymi terenami
4.	Uroczysko Doliny Lenki	gm. Ośno Lubuskie	2008	1232,00	Naturalny krajobraz zlewni rzeki Lenki
5.	Drezdeneckie Uroczyska	gm. Drezdenko	2003	1184,7604	Ekstensywnie użytkowane grunty rolne położone w Dolinie Noteci o wysokich walorach przyrodniczych
6.	Park Słowiński	gm. i miasto Szprotawa	2007	85,74	Krajobrazu pradoliny Bobru

⁹⁸ Rejestr zespołów przyrodniczo-krajobrazowych województwa lubuskiego, stan na 25.09.2017 r.

7.	Kijewickie Kerki	gm. Skwierzyna	2007	302,48	Ochrona walorów widokowych i estetycznych dolny Warty
8.	Wąwozy	gm. Brody	2012	64,35	Ochrona cennych fragmentów krajobrazu naturalnego i kulturowego.
9.	Park Braniborski	Miasto Zielona Góra	2014	24,00	Ochrona cennych terenów w obrębie Miasta Zielona Góra, poprzez zachowanie walorów przyrodniczych.
10.	Liliowy Las	Miasto Zielona Góra	2015	ok. 87,55	Obiekt położony jest w większości na obszarze leśnym, stanowi miejsce bytowania i rozrodu dla wielu gatunków zwierząt oraz siedlisko roślin i grzybów. Ww. obszar stanowi klin zieleni oraz korytarz ekologiczny łączący atrakcyjne przyrodniczo obszary jak „Dolina Pustelnika” i „Staw Jędrzychowski”. Obszar ten pełni także funkcję edukacyjno-rekreacyjną, stanowi miejsce aktywnego wypoczynku i rekreacji na łonie natury dla mieszkańców Zielonej Góry
11.	Gaj Wandy	gm. Sława	2017	4,09	Ochrona obszaru o dużych walorach przyrodniczych oraz obiektów o cennych walorach kulturowych i historycznych.

Użytki ekologiczne

Użytki ekologiczne zajmują powierzchnię 3561,82 ha⁹⁹, a ich liczba wynosi 408¹⁰⁰. Obejmują ochroną ekosystemy mające znaczenie dla zachowania różnorodnych typów siedlisk, w tym głównie ekosystemy wodno-błotne takie jak bagna, torfowiska, starorzecza oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków flory i fauny. Ochroną objęto również elementy przyrody nieożywionej, jak np. skarpy moreny czołowej w granicach miasta Gubin. Największym powierzchniowo udziałem użytków ekologicznych charakteryzuje się powiat krośnieński, wysokim powiaty zielonogórski, gorzowski, międzyrzecki oraz słubicki.

Stanowiska dokumentacyjne

W formie stanowisk dokumentacyjnych dotychczas objęto ochroną 2 obiekty o powierzchni 52,5025 ha¹⁰¹. Jest to stanowisko o nazwie „Żebra” położone w gminie Sulęcín, obejmujące ochroną skupisko skałek piaskowych, oraz stanowisko „Wydma nad Dużym Stawem” w gminie Brody, chroniące wydmnę śródlądową.

Pomniki przyrody

Na terenie województwa lubuskiego według stanu na rok 2017 zarejestrowanych jest 1310¹⁰² pomników przyrody. Ochronie poddawane są pojedyncze drzewa, grupy drzew, aleje, głazy oraz tzw. powierzchniowe pomniki przyrody. Najśłynniejsze pomniki przyrody województwa lubuskiego to: dąb Chrobry — najstarszy dąb szypułkowy w Polsce, najstarszy i najgrubszy wiąz szypułkowy w Europie rosnący w Komorowie, najgrubsza morwa biała w Europie rosnąca w Sulechowie, Waligóra — najgrubsza sosna zwyczajna w Polsce, oraz najstarszy w Polsce skrzydłorzech jesionolistny rosnący w Szprotawie.

Ochrona gatunkowa grzybów, roślin i zwierząt

Dla zachowania zagrożonych populacji wprowadza się ochronę strefową. Liczba i powierzchnia stref ciągle ulega zmianom, związane jest to ze zmianami miejsc bytowania gatunków, np. żółwia błotnego, gniewosza plamistego.

⁹⁹ Dane GUS, stan na 31.12.2016r. – Bank Danych Lokalnych.

¹⁰⁰ Rejestr użytków ekologicznych województwa lubuskiego, stan na 10.10.2017 r., RDOŚ Gorzów Wielkopolski

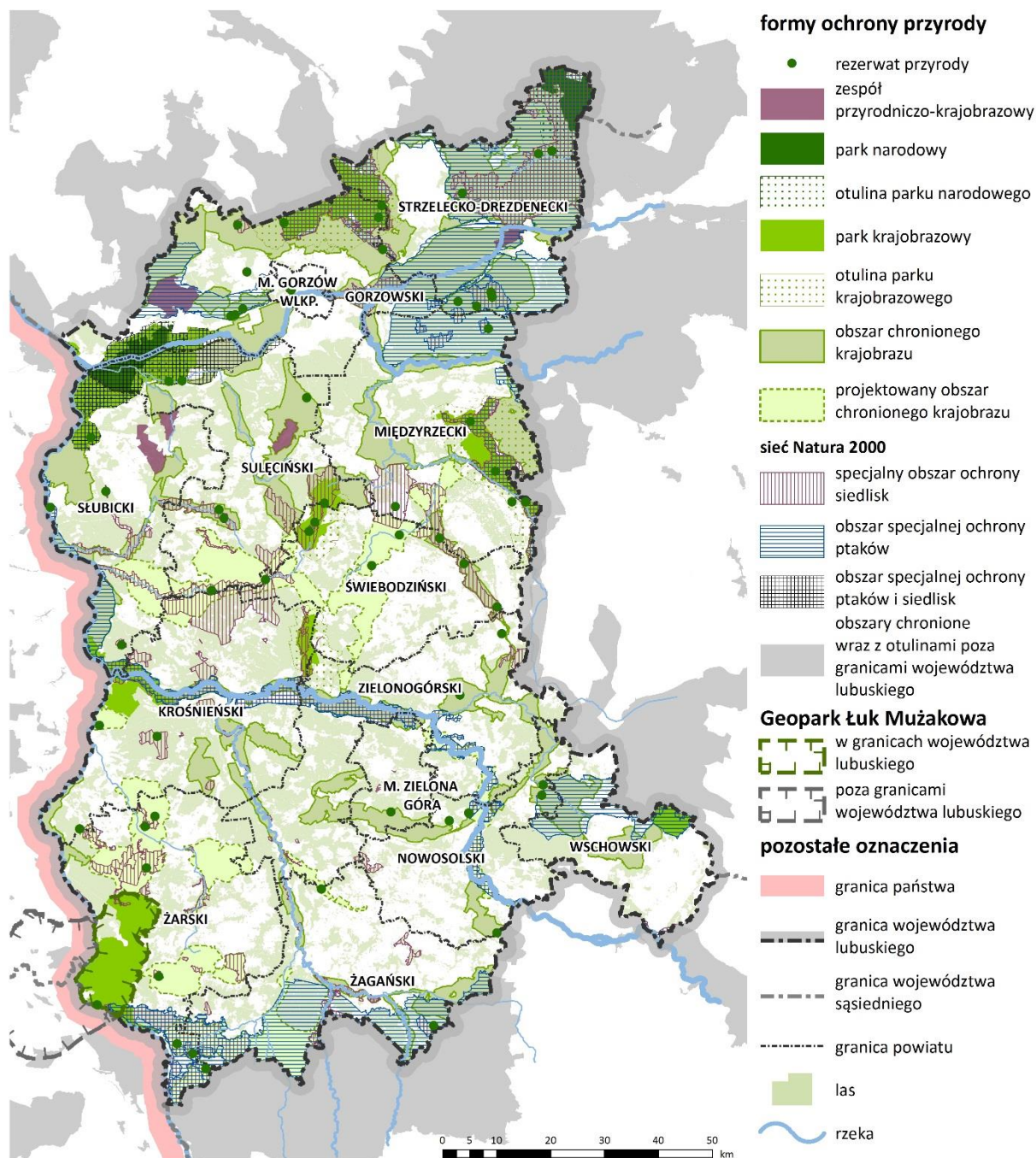
¹⁰¹ Rejestr stanowisk dokumentacyjnych województwa lubuskiego, stan na 25.01.2016 r., RDOŚ Gorzów Wielkopolski

¹⁰² Rejestr pomników przyrody województwa lubuskiego, stan na 10.10.2017 r., RDOŚ Gorzów Wielkopolski

Występujące obszary ochrony, ustanowione na mocy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, stanowią znaczny walor przyrodniczo-krajobrazowy województwa, jak i potencjał turystyczny. Jednocześnie wprowadzają ograniczenia możliwości rozwoju gospodarczego w zależności od reżimu ochronnego danej formy ochrony przyrody.

Schemat 12. Obszary chronione na mocy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych RDOŚ Gorzów Wielkopolski oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego, stan na 8.12.2017 r.

Korytarze ekologiczne

System połączeń przyrodniczych opiera się o model płatów i korytarzy. Korytarze ekologiczne powinny stanowić połączenia pomiędzy siedliskami zwierzyny i umożliwiać przemieszczanie się w ramach aktywności

dobowej, sezonowych wędrówek, migracji oraz kolonizacji obszarów przez młode osobniki. Podstawowymi obszarami o charakterze tzw. obszarów węzłowych (płatów) są zwarte kompleksy leśne, zabezpieczające areale życiowe oraz odpowiednie warunki siedliskowe dla wielu gatunków. Znaczenie danych obszarów, jako bezpiecznych ostoi zwierząt, wzrasta w przypadku objęcia obszaru ochroną prawną, stąd duże znaczenie w systemie powiązań przyrodniczych odgrywają obszary parków narodowych, krajobrazowych, znacznej wielkości rezerwy przyrody oraz sieć projektowanych i istniejących obszarów Natura 2000.

Istnieje kilka koncepcji o znaczeniu ogólnopolskim, jak i regionalnym, systemów powiązań obszarów przyrodniczych, w tym:

- sieć ekologiczna ECONET-Polska opracowana pod kierunkiem dr Anny Liro w 1995 r. (Fundacja IUCN Poland), przyjmująca jednolite założenia koncepcji sieci paneuropejskiej EECONET wraz z metodyką jej wyznaczania, wiążąca się ściśle z Konwencją o Różnorodności Biologicznej (1992) i Paneuropejską strategią ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej (1995);
- projekt korytarzy ekologicznych łączących europejską sieć Natura 2000 w Polsce opracowany pod kierunkiem prof. dr hab. W. Jędrzejewskiego w 2005 r. w Instytucie Biologii Ssaków PAN na zlecenie Ministra Środowiska, w latach 2009-2011 zaktualizowany.

Zgodnie z siecią ekologiczną ECONET-PL na terenie województwa wyróżnia się:

- obszary węzłowe:
 - o znaczeniu międzynarodowym — 4M Dolnej Warty, 5M Międzyrzecki,
 - o znaczeniu krajowym — 1K Puszczy Rzepińskiej, 2K Puszczy Barlineckiej, 3K Puszczy Noteckiej, 4K Pojezierza Leszczyńskiego, 9K Borów Dolnośląskich,
- korytarze ekologiczne:
 - o znaczeniu międzynarodowym — obejmujące doliny Odry i Warty,
 - o znaczeniu krajowym — obejmujące doliny rzeki Bóbr i Obry¹⁰³.

Wyżej wymienione korytarze sieci ECONET-PL pokrywają się z korytarzami ekologicznymi wyznaczonymi dla całego obszaru Polski na zlecenie Ministra Środowiska w ramach programu PHARE PL0105.02 z późniejszymi aktualizacjami. Wysoki udział powierzchni leśnych oraz występowanie dużych dolin rzecznych spowodowało, iż znaczna część powierzchni województwa została włączona w sieć korytarzy ekologicznych. Łączą się tu korytarze: Północny (KPn), Północno-Centralny (KPnC), Południowo-Centralny (KPdC) i Zachodni (KZ)¹⁰⁴.

Na obszarze województwa lubuskiego wyznaczono następujące obszary węzłowe i obszary korytarzowe:

- obszary węzłowe o randze międzynarodowej (główne):
 - Puszcza Drawska (GKPn-25),
 - Puszcza Gorzowska (GKPn-27),
 - Bagna Ujścia Warty (GKPn-22),
 - Puszcza Lubuska (GKZ-1),
 - Bory Zielonogórskie Zachodnie (GKZ-2A),
 - Bory Dolnośląskie (GKZ-4);
- obszary węzłowe o randze krajowej:
 - Bory Zielonogórskie Wschodnie (GKZ-2B),
 - Lasy Sławskie (KPdC-21B);
- obszary korytarzowe o randze międzynarodowej (główne):
 - Puszcza Gorzowska – Puszcza Drawska (GKPn-26A),

¹⁰³ Liro A., 1995: Krajowa Sieć Ekologiczna ECONET-PL, IUCN, Warszawa

¹⁰⁴ Korytarze ekologiczne w Polsce, Pracownia na rzecz Wszystkich Istot

- Dolina Noteci (GKPnC-17),
- Dolina Dolnej Warty (GKPnC-22C),
- Lasy Nadodrzańskie (GKPnC-28A),
- Dolina Środkowej Odry (GKZ-19),
- Lasy Skwierszyńskie (GKPnC-19B),
- Lasy Sławskie – Bory Dolnośląskie (KZ-4A),
- Łużyce (GKZ-3);
- obszary korytarzowe o randze krajowej:
 - Lasy zachodniej Wielkopolski (KPnC-19A),
 - Lasy Wielkopolskie – Bory Zielonogórskie (KPdC-21D),
 - Dolina Odry Środkowej (KPdC-19E),
 - Dolina Bobru (KZ-5B)¹⁰⁵.

Celem nadrzędnym powinno być zachowanie, wzbogacanie lub odtwarzanie tych korytarzy, ponieważ stanowią one drogi migracji i wymiany genowej zwierząt, a także roślin i grzybów. Przez teren województwa przebiegają najważniejsze w kraju szlaki migracji ssaków mające charakter transgraniczny, posiadające kontynuację poza granicami Polski. Korytarze ekologiczne spełniają swoją funkcję jedynie wówczas, gdy są drożne na całej swej długości. Główne bariery zagrażające drożności powiazań ekologicznych, w przypadku korytarzy terytorialnych, stanowi zabudowa oraz infrastruktura drogowa. W obrębie województwa wyróżnia się kolizję przebiegu drogi krajowej nr 18 Olszyna — Golnice (planowany przebieg autostrady) z korytarzem Łużyce (GKZ-3) na odcinku Kwisia – Iłowa oraz drogi ekspresowej S3 z korytarzem Lasy Sławskie – Bory Dolnośląskie KZ-4A na odcinku Przedwojów – Lubawka.

Duże lubuskie rzeki stanowią bardzo ważne trasy tranzytowe dla minogów i ryb wędrownych, są to także istotne korytarze ekologiczne i ostoje dla wielu innych grup organizmów. Główny korytarz ichtiologiczny o randze ponadregionalnej stanowi szlak Odra – Warta – Noteć – Drawa, jako kluczowy dla restytucji odrzańskiej populacji łososia, troci wędrownej, certy, a także jesiotra ostronosego. Szczególne znaczenie ma kompleks starorzeczy, kanałów, ujściowych odcinków mniejszych cieków, znajdujących się w widłach Odry i Warty. Odra, Warta, Noteć, stanowiące główne korytarze ichtiologiczne, wolne są od przegród na całym odcinku rzeki w województwie lubuskim. Funkcje wodnych korytarzy ekologicznych pełnią też takie cieki jak: Bóbr z dopływem – Kwisia, Nysa Łużycka, Barycz oraz Drawa, z czego rzeki — Bóbr, Drawa i Nysa Łużycka wymienione są jako cieki priorytetowe wymagające wdrażania działań ochronnych, w tym udrażniania¹⁰⁶.

Dla awifauny za kluczowe tereny należy uznać obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, w tym szczególnie cenny obszar Ujście Warty PLC080001 — jeden z najcenniejszych w naszym kraju obszarów wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, jako środowisko życiowe ptactwa wodnego.

3. Strefa kulturowa i turystyka

Cenne elementy dziedzictwa kulturowego województwa lubuskiego oraz atrakcyjność kulturowa regionu stanowi istotny potencjał dla rozwoju turystyki i całego regionu.

Dziedzictwo kulturowe województwa lubuskiego charakteryzuje przede wszystkim różnorodność, przejawiająca się zróżnicowanym krajobrazem kulturowym pod względem form architektonicznych, stylowych i cech kulturowych. Lokalizacja na terenie przygranicznym i zmieniająca się na przestrzeni wieków przynależność państwowa, dzielnicowa oraz administracyjna, zdeterminowały charakter poszczególnych regionów. W obrębie województwa lubuskiego możemy wyróżnić 5 subregionów, zbliżonych pod względem kulturowym i artystycznym:

¹⁰⁵ Projekt korytarzy ekologicznych w Polsce, IBS PAN Białowieża 2005, aktualizacja 2011

¹⁰⁶ Program udrożnienia wód płynących dla celów rybactwa w województwie lubuskim na lata 2005-2020, Zielona Góra 2005 r.

- północna część Dolnego Śląska (powiaty: krośnieński, zielonogórski, nowosolski, świebodziński, żagański);
- wschodnie pasmo Dolnych Łużyc (powiat żarski, rejon gubiński w powiecie krośnieńskim);
- wschodnia część Ziemi Lubuskiej (powiat słubicki, sulęciński oraz zachodnia część powiatu gorzowskiego);
- południowy fragment Pomorza Zachodniego (pow. gorzowski, strzelecko-drezdenecki);
- zachodni skraj Wielkopolski (powiat międzyszycki, wschowski, gminy Babimost i Kargowa w powiecie zielonogórskim oraz gmina Zbąszynek w powiecie świebodzińskim).

Krajobraz kulturowy województwa lubuskiego w porównaniu z innymi regionami Polski i Unii Europejskiej został w stosunkowo niewielkim stopniu przekształcony. Zachowane pierwotne, bądź nawiązujące do pierwotnych układy przestrzenne oraz obiekty zabytkowe determinują atrakcyjny i różnorodny charakter krajobrazu kulturowego Ziemi Lubuskiej. Szczególnie obszary wiejskie zachowały w dużym stopniu cechy historyczne i ład przestrzenny, harmonijnie skomponowany z przyrodniczym otoczeniem, stanowiącym element podnoszący walory krajobrazu kulturowego regionu.

3.1 Zestawienie ilościowe zabytków ruchomych i nieruchomych

Jak wskazuje Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2017-2020, województwo lubuskie zaliczane jest do obszarów zasobnych w substancję zabytkową, choć pod względem lokalizacji zabytków architektury województwo nie jest jednolite. Zdecydowana większość obiektów wpisanych do rejestru zabytków zlokalizowana jest w części południowej (niemal 80% wszystkich zabytków nieruchomych).

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków obejmują 4308 obiektów¹⁰⁷.

Tabela 12. Zabytki nieruchome wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków [dane Narodowego Instytutu Dziedzictwa, stan na IX.2016 r.]

Lp.	Kategoria obiektu	Liczba
1.	Założenia przestrzenne – układy urbanistyczne, ruralistyczne, dzielnice i osiedla, place i ulice (jako wnętrza urbanistyczne), strefy ochrony konserwatorskiej krajobrazu, kanały, linie kolejowe, założenia rekreacyjne i sportowe, miejsca pamięci narodowej	35
2.	Obiekty sakralne – kościoły różnych wyznań, klasztory, dzwonnice, kaplice, kaplice cmentarne, kostnice, kapliczki przydrożne, figury	547
3.	Obiekty budownictwa obronnego – mury obronne, bramy miejskie, forty, arsenały	106
4.	Budowle użyteczności publicznej – siedziby władz, szkoły i internaty, banki, poczty, hotele i pensjonaty, teatry i kina, koszar i więzienia, dworce kolejowe, szpitale i zakłady opiekuńcze, budynki administracyjne zakładów przemysłowych	171
5.	Zamki	23
6.	Obiekty rezydencjonalne – pałace i dwory, będące ośrodkami dóbr, pałace miejskie w zespołach rezydencjonalnych, dwory podmiejskie w zespołach rezydencjonalnych, a także dwory obronne (wieże mieszkalne)	216
7.	Zieleń – parki pałacowe i dworskie, ogrody dworskie, ogrody willowe (jako elementy komponowanych założeń), parki miejskie, aleje	205
8.	Zabudowa folwarczna – oficyny mieszkalne i gospodarcze (w zespołach), budynki inwentarskie (w zespołach), budynki produkcyjne (w zespołach), budynki mieszkalno-użytkowe pracowników folwarcznych (domki ogrodnika, leśniczego, doktora itp.), pojedyncze obiekty pozostałe po zespołach folwarcznych, spichlerze, magazyny	319
9.	Budynki gospodarcze – wszelkie pojedyncze obiekty gospodarskie w zagrodach wiejskich, spichlerze, magazyny jako obiekty samoistne, poza zespołami folwarcznymi, budynki pomocnicze przy obiektach użyteczności publicznej i domach mieszkalnych	79
10.	Domy mieszkalne – domy, kamienice, chałupy wiejskie, pałace i dwory miejskie, plebanie, wikariaty i organistówki, domy w osiedlach (wyszczególnione w decyzjach przestrzennych), domy w osiedlach robotniczych (wpisane w zespołach zakładów przestrzennych)	2300

¹⁰⁷ dane Narodowego Instytutu Dziedzictwa na IX. 2016 r.

11.	Budownictwo przemysłowe – hale produkcyjne w zespołach fabrycznych, warsztaty, obiekty towarzyszące, parowozownie, kotłownie, wieże szybowe w kopalniach, pojedyncze budynki produkcyjne, poza zespołami folwarcznymi (kuźnie, olejarnie itp.), młyny, wiatraki, urządzenia hydrotechniczne, wodociągowe wieże ciśnień, mosty i wiadukty, elektrownie, gazownie i wodociągi	106
12.	Cmentarze – cmentarze komunalne, wojenne, wyznaniowe, kwatery cmentarne, pojedyncze groby i mogiły	78
13.	Inne – ogrodzenia, bramy i kordegardy i inne	123
14.	Razem	4308

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zgodnie z danymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa obejmuje łącznie 6397 obiektów (stan na czerwiec 2017 r.), z czego zdecydowanie większą część stanowi wyposażenie świątyń – 5705 obiektów, pozostałe obiekty obejmują 692 pozycje.

Rejestr zabytków archeologicznych obejmuje 539 pozycji (stan na 2013 r.), w tym:

- grodziska, fortyfikacje, architektura obronna – 48,
- osadnicze, w tym osady, obozowiska, zespoły osadnicze – 388,
- sepulkralne (różne formy grobów i cmentarzysk) – 90,
- gospodarcze (kopalnie, warsztaty, huty, groble i inne) – 6,
- inne – 7.

Poza rejestrem zabytków elementy dziedzictwa kulturowego objęte są również ewidencją zabytków prowadzoną przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Dla województwa lubuskiego spis ten obejmuje 27331 obiektów nieruchomości oraz 11143 zabytków ruchomych. Ponadto w gminach prowadzone są również gminne ewidencje zabytków.

Na terenie województwa lubuskiego, w 19 kompleksach wojskowych, zlokalizowanych jest 177 obiektów zabytkowych, podlegających ochronie i będących w zasobie wojskowych nieruchomości zabytkowych.

3.2 Obiekty zabytkowe, objęte szczególnymi formami ochrony dziedzictwa kulturowego

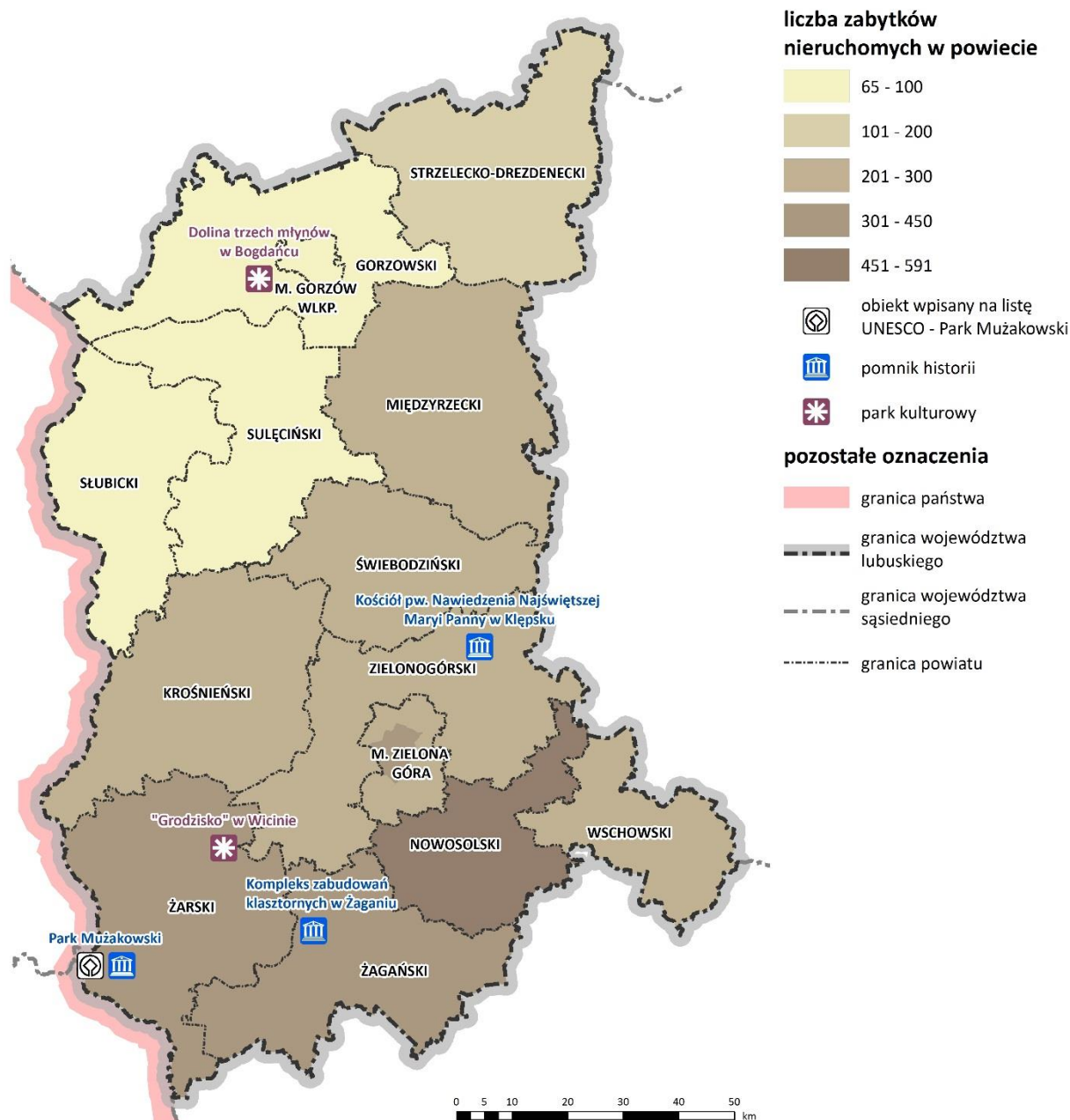
Na obszarze województwa lubuskiego znajduje się 1 z 15 obiektów w granicach Polski, wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO. Stanowi go Park Mużakowski (Muskauer Park), mający status obiektu transgranicznego (z ogólnej powierzchni parku wynoszącej 700 ha, 522 ha zlokalizowane są po stronie polskiej w granicach województwa lubuskiego, natomiast pozostała część położona jest po stronie niemieckiej). Park Mużakowski to największy w Polsce i Niemczech krajobrazowy park stylu angielskiego. Wpis na Światową Listę UNESCO nastąpił w 2004 roku na podstawie kryterium I – „stanowi wybitne dzieło twórczego geniuszu człowieka” oraz kryterium IV – „jest wybitnym przykładem typu budowli, zespołu architektonicznego, zespołu obiektów techniki lub krajobrazu, który ilustruje znaczące(y) etap(y) w historii ludzkości”. Stanowi on obiekt unikalny w skali europejskiej i jeden z najważniejszych elementów dziedzictwa kulturowego regionu.

W granicach regionu lubuskiego zlokalizowane są również 3 obiekty (w tym 1 zespół) wpisane na listę Pomników historii – wspomniany już Park Mużakowski w Łęknicy, kościół pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Kłępsku oraz poaugustiański kompleks zabudowań klasztornych w Żaganiu. Zespół ten stanowi jeden z najcenniejszych zabytków architektury sakralnej na terenie historycznego Śląska.

W celu ochrony krajobrazu kulturowego, wraz z zachowaniem wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, stanowiącymi element charakterystyczny dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, na terenie województwa utworzone zostały 2 parki kulturowe (do dnia 31 grudnia 2015 r.) – Park Kulturowy Dolina Trzech Młynów w Bogdańcu oraz Park Kulturowy Grodzisko w Wicinie.

Schemat 13. Szczególne formy ochrony dziedzictwa kulturowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rejestru zabytków nieruchomych i danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, 2017 r.

3.3 Charakterystyka zabytków województwa lubuskiego

Zabytki nieruchome

Wśród zabytków województwa lubuskiego szczególnie istotną grupę stanowią obiekty sakralne. Obejmują one ponad 500 kościołów wpisanych do rejestru zabytków, z czego znaczna część reprezentuje styl gotycki. Na uwagę zasługuje m.in. katedra w Gorzowie Wielkopolskim, ruiny kościoła farnego w Gubinie, konkatedra w Zielonej Górze oraz późnogotycki kościół w Żarach. Wśród kościołów barokowych wyszczególnić należy klasztor bernardynów we Wschowie, kolegium jezuickie w Żaganiu, czy pocysterski zespół klasztorny w Gościkowie-Paradyżu, natomiast wśród kościołów stylu historyzującego, np. kościół w Drezdenku (neogotycki), Nowej Soli (neoromański) i Lubsku (neogotycki). Dodatkowo na uwagę zasługują kościoły drewniane, zwłaszcza obiekty w Kłępsku, Chłastawie i Kosieczynie.

Szczególnie charakterystycznymi elementami dziedzictwa kulturowego Ziemi Lubuskiej, wyróżniającymi je na tle kraju, są zespoły pałacowo-parkowe. Spośród licznie występujących tego typu obiektów, szczególnymi walorami odznaczają się barokowe rezydencje, np. w Brodach, Żaganiu, Żarach, Zaborze, Bojadłach, a także pałace klasycystyczne m.in. w Gliźnie, Drzonowie czy pałace w Mierzęcinie, Przytoku, Dąbroszynie i Drwalewicach. Wkomponowanie w założenia parkowe podnosi dodatkowo ich atrakcyjność.

Ponadto szczególnie cennymi obiektami w regionie są również:

- budowle o charakterze obronnym – średniowieczne zamki, np. w Kożuchowie, Międzyrzeczu czy zamek Joannitów w Łagowie,
- nowożytne dwory obronne, np. w Borowie, Sulechowie,
- pozostałości fortyfikacji średniowiecznych, np. w Kożuchowie, Ośnie Lubuskim, Strzelcach Krajeńskich, Wschowie czy XVI-wieczne fortyfikacje w Kostrzynie nad Odrą.

W 2017 r. na terenie gminy Jasień udokumentowano nowy zabytek archeologiczny – cmentarzysko kurhanowe.

Na uwagę zasługuje ponadto Zespół Militarny Frontu Umocnionego Łuku Odry i Warty z okresu II wojny światowej – Międzyrzecki Rejon Umocniony, stanowiący jeden z najbardziej znanych zabytków Ziemi Lubuskiej. W jego skład wchodzi ponad 106 bunkrów, w tym 21 obiektów bojowych (tzw. pancerwerki), zaś obiekty pod powierzchnią ziemi łączy sieć podziemnych tuneli o długości ponad 30 km.

Wśród zabytków XX w. warto również wskazać secesyjny budynek dawnego sanatorium w Trzebiechowie (którego wnętrza zaprojektowane zostały przez twórcę secesji Henry van de Velde), modernistyczną halę miejską, przekształconą na teatr w Zielonej Górze oraz modernistyczną elektrownię w Dychowie.

Czytelnym składnikiem krajobrazu kulturowego województwa lubuskiego są również zabytki techniki. Zalicza się do nich m.in. wielkokubaturowe obiekty przemysłowe Gorzowa Wielkopolskiego, Nowej Soli, Zielonej Góry, obiekty kolejowe i drogowe, np. estakada kolejowa w Gorzowie, Żelazny most w Stanach oraz obiekty o charakterze komunalnym, np. bogate w detale architektoniczne wieże ciśnień w Kożuchowie i Obrzycach. Innym przykładem obiektów techniki są młyny wodne i wiatraczne, gorzelnie, piece chlebowe, cegielnie, zakłady wodociągowe itp. (m.in. w Bogdańcu, Słońsku, Lubięcinie, Szprotawie). Wyjątkowym przykładem dóbr kultury współczesnej jest największa w Europie i na świecie figura Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata w Świebodzinie (stan na 2017 r.).

Układy urbanistyczne i ruralistyczne

Większość miast województwa lubuskiego posiada średniowieczne korzenie, a ich zachowane zabytkowe układy przestrzenne, z regularnym rozplanowaniem oraz centralnie zlokalizowanym rynkiem i ratuszem, objęte zostały ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków. Do najważniejszych założeń urbanistycznych należą: Bytom Odrzański, Drezdenko, Gorzów Wielkopolski, Międzyrzecz, Zielona Góra.

Analogicznie do miast również zachowane tradycyjne układy ruralistyczne stanowią cenny element dziedzictwa kulturowego regionu. Choć część z nich uległa częściowym przeobrażeniom, nadal jednak można odnaleźć charakterystyczne formy układów przestrzennych lubuskich wsi, takich jak m.in. okolnica (np. Koło – gm. Brody, Kuligowo – gm. Międzyrzecz), owalnica (np. Jezioro Dolne i Suchodół – gm. Brody), najbardziej powszechna w regionie ulicówka (np. Węgrzynice – gm. Skąpe, Grochów – gm. Gubin), łańcuchówka (np. wsie w rejonie Kożuchowa), rzędówka (Głuchowo – gm. Słońsk), widlica (Żółwin – gm. Międzyrzecz) i wielodrożnica (Stary Kisielin – stanowiący do 31 grudnia 2014 r. wieś, natomiast od 2015 r. część miasta Zielona Góra).

Zasoby archeologiczne

Zasób dziedzictwa archeologicznego zawiera obiekty reprezentatywne dla wszystkich kultur o charakterze przedhistorycznym. Zgodnie z Programem opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2017-2020, na terenie województwa zewidencjonowano około 16 800 stanowisk archeologicznych, z których najstarsze ślady osadnictwa człowieka w dorzeczu Obry sięgają okresu ok. 11 000 lat p.n.e. Istotnym elementem pozostają zasoby związane z okresami historycznymi, mające zasadnicze znaczenie dla badań procesów osadniczych i ich form poczynając od okresu średniowiecznego.

Najliczniejsze zabytki archeologiczne obejmują pozostałości obozowisk i osad otwartych oraz cmentarzyska ciałopalne i kurhanowe. Dużą grupę stanowią grodziska wraz z przyległymi osadami. Największa koncentracja stanowisk archeologicznych występuje w części południowej i południowo-wschodniej województwa. Przykładem cennych obszarów koncentracji zabytków archeologicznych jest m.in. rejon Gubina, Pszczewa, unikalne w skali Europy są również ziemne umocnienia, zwane Wałami Śląskimi, ciągnące się od Krosna Odrzańskiego po Szprotawę i Przemków.

Zabytki niematerialne

W skład dziedzictwa kulturowego wchodzi również zabytki niematerialne – wyobrażenia, przekazy, język, zwyczaje, rytuały, praktyki, wiedza i umiejętności. Na terenie województwa na przestrzeni wieków przenikały się kultury polskie, niemieckie, serbołużyckie i łemkowskie. Zwyczaje ostatnich dwóch narodowości pielęgnowane są przez organizacje pozarządowe i lokalne inicjatywy np. zespoły artystyczne. Tradycje kulinarne chronione są oznaczeniem pochodzenia geograficznego, na liście produktów regionalnych i tradycyjnych z województwa znajduje się 64 pozycji (np. Paska Bukowińska, kapusta kwaszona nadnotecka, wino gronowe, piwo wschowskie) (stan na 2017 r.). Charakterystycznym elementem dziedzictwa regionu są tradycje winiarskie, które w sposób szczególny wyróżniają województwo na tle kraju. Elementami niematerialnym są również nazwy obiektów topograficznych o różnych etymologiach (np. Racula (Lawaldau)).

3.4 Stan zachowania zabytków województwa lubuskiego

Stan zachowania elementów dziedzictwa kulturowego województwa lubuskiego jest wynikiem szeregu czynników związanych z przemianami historycznymi i politycznymi, a także społecznymi i gospodarczymi, zapoczątkowanymi po 1945 r. i trwającymi do dnia dzisiejszego. Zniszczenia wojenne, polityka przestrzenna czasów powojennych, w tym nacjonalizacja cennych obiektów zabytkowych i przeznaczenie ich na cele użytkowe (np. PGR-y, Gminne Spółdzielnie Samopomocy Chłopskiej), czy wyburzenia pod hasłem „usuwania szkód wojennych”, spowodowały znaczne obniżenie stanu zabytków oraz ład przestrzennego Ziemi Lubuskiej. Do tego należy dodać współczesne zjawiska wokół obiektów zabytkowych, choćby takie jak termomodernizacje, nieuwzględniające cennych walorów architektonicznych, instalowanie nośników reklamowych czy zjawiska urbanizacyjne, które stanowią istotne zagrożenie dla zasobu zabytkowego województwa oraz ład przestrzennego poszczególnych obszarów. Ponadto jednym z podstawowych problemów, rzutujących na możliwości ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, nadal jest nieuregulowana, bądź złożona struktura prawnowłasnościowa obiektów zabytkowych.

Jak wskazuje Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2017-2020 nadal na terenie województwa szereg obiektów wymaga znaczących przedsięwzięć ochronnych i działań renowacyjnych. Wśród zabytków nieruchomych Ziemi Lubuskiej najgorszym stanem technicznym odznaczają się obiekty rezydencjonalne oraz folwarczne (m.in. Żary, Siedlisko, Lubniewice, Międzyrzecz). Aż jedna trzecia z nich nie jest użytkowana i niszczeje, a część jest w całkowitej ruinie. Złym stanem charakteryzuje się również większość obiektów mieszkalnych – duża część z nich wymaga remontów oraz modernizacji infrastruktury. Bardzo zagrożone są fortyfikacje Linii (Pozycji) Środkowej Odry oraz obiekty Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego. Pozostają one bez należytego zabezpieczenia i narażone są m.in. na niszczenie dla pozyskiwania złomu oraz

destrukcję na skutek czynników naturalnych. Obiekty Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego w ponad 90% przypadków pozostają w stanie bardzo złym i ciągle pogarszającym się.

Przekształcenia systemowe lat 90. XX wieku spowodowały pojawienie się problemu nieużytkowanej zabudowy przemysłowej (w tym obiektów wielokubaturowych) i obiektów związanych z infrastrukturą techniczną i komunikacyjną (kolejową) (m.in. w Gorzowie Wielkopolski, Nowej Soli, Zielonej Górze, Żarach, Lubsku). Wiele tego typu obiektów nie podlega zabiegom ochronnym i stanowią poważny problem konserwatorski. Pojawiają się jednak również pozytywne inicjatywy, jak np. adaptacja zabudowań po zielonogórskiej fabryce wełny.

W stosunkowo dobrym stanie znajdują się obiekty użyteczności publicznej, takie jak ratusze, szpitale, szkoły, a także zabytki architektury obronnej (m.in. w Ośnie Lubuskim, Wschowie). Najlepiej zachowanymi obiektami architektury są obiekty sakralne, poddawane pracom remontowym zarówno w odniesieniu do elementów zewnętrznych, jak też wnętrz oraz wyposażenia.

Zróznicowany jest stan zachowania założeń urbanistycznych. W wyniku zniszczeń wojennych oraz gospodarki i działań planistycznych w okresie powojennym, część z nich całkowicie utraciło swoją pierwotną czytelność układów przestrzennych (np. Kostrzyn nad Odrą, Krosno Odrzańskie, Gubin), a część uległo częściowym przekształceniom (m.in. Gorzów Wlkp., Międzyrzecz, Skwierzyna). Lepszy stan zachowania przedstawiają założenia przestrzenne o charakterze wiejskim, gdzie mniejszy napór procesów modernizacyjnych przyczynił się do zachowania szeregu pierwotnych elementów w postaci układów przestrzennych, architektury i innych.

Obszary i obiekty wymagające działań naprawczych zawierane są w lokalnych programach rewitalizacji uchwalanych przez samorządy gminne. Zgodnie z „Wytycznymi do tworzenia Lokalnych Programów Rewitalizacji dla województwa lubuskiego na lata 2007-2013” obejmują one zdegradowane obszary miejskie, w tym zabudowę o znaczeniu historycznym i zabytkowym (najczęściej w centrach miast), a także rewitalizację obszarów przemysłowych, powojennych i popegeerowskich. Przykładem może być tu choćby Gorzów Wielkopolski, Nowa Sól, Zielona Góra czy Żary.

Pomimo mniejszej dynamiki zmian założeń przestrzennych o charakterze wiejskim w porównaniu z układami miejskimi, ze względu na często niekontrolowaną gospodarkę przestrzenną, układy te także wymagają intensyfikacji działań profilaktycznych i ochronnych dla zachowania ich wartości historyczno-kulturowych. Brak odpowiednich założeń w planach zagospodarowania przestrzennego na poziomie lokalnym, niewystarczający zakres ewidencji cennych układów wiejskich i niski poziom niezbędnych decyzji o wpisie do rejestru zabytków, stanowią istotne zagrożenie dla cennych cech historycznych, ładu przestrzennego tych układów oraz atrakcyjnego krajobrazu kulturowego lubuskich wsi.

Dużym zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest głęboka orka, a przede wszystkim nielegalnie prowadzone eksploatacje piasku i żwiru oraz nielegalna działalność poszukiwaczy skarbów.

Zróznicowanym stanem zachowania charakteryzują się zabytkowe obiekty ruchome. Niejednokrotnie obiekty te, przedstawiające wysokie walory historyczne i naukowe, nie są poddawane odpowiednim działaniom konserwatorskim, co prowadzi do destrukcji części zbiorów. Problem ochrony zabytków ruchomych nie dotyczy wyłącznie województwa lubuskiego i odnosi się nie tylko do wymiaru konserwatorskiego, ale także dokumentacyjno-badawczego.

Na terenie Ziemi Lubuskiej nadal występuje jeszcze wiele cennych obiektów zabytkowych, które wymagają zidentyfikowania i objęcia działaniami ochronnymi, a znaczna część obiektów zabytkowych ujętych w rejestrze oraz ewidencji wymaga intensyfikacji działań ochronnych i renowacyjnych (choćby tak cenne obiekty jak pałac w Żarach, zamek w Siedlisku, kościół farny w Gubinie, zamek w Otyniu czy Międzyrzecki Rejon Umocniony). Pomimo faktu, że dziedzictwo kulturowe województwa lubuskiego stanowi cenny element kulturowy,

społeczny i gospodarczy regionu, jego potencjał nadal nie jest w pełni wykorzystany i wyeksponowany. Nadal również zły stan zabytków ziemi lubuskiej obniża znacznie walory tych obiektów i atrakcyjność turystyczną regionu.

3.5 Turystyka

W województwie lubuskim występują walory turystyczne, które znane są nie tylko w regionie czy kraju, ale także na arenie międzynarodowej. Występuje tu bogactwo obiektów dziedzictwa kulturowego, jak i elementów przyrodniczych generujących ruch turystyczny w regionie.

Jednym z głównych walorów województwa lubuskiego, decydujących o jego atrakcyjności turystycznej, są walory przyrodnicze. Lasy województwa stanowią istotny potencjał turystyczny, jako miejsce wypoczynku i rekreacji. Najcenniejsze obszary leżą w granicach parków narodowych oraz parków krajobrazowych. Odporność zbiorowisk leśnych na użytkowanie jest zróżnicowana, ogólnie można stwierdzić, że odporność danego gatunku jest wprost proporcjonalna do żyzności siedliska, w którym ono rośnie. Najwyższą odpornością odznaczają się zbiorowiska na siedliskach żyznych, a najniższą na siedliskach suchych lub mocno uwilgotnionych.

Problemy związane z wpływem użytkowania turystycznego na roślinność zostały dostrzeżone i opracowano kilka metod oceny naturalnej chłonności zbiorowisk, definiowanej jako wskaźnik oznaczający dopuszczalną liczbę użytkowników, którzy, przebywając na danym terenie, nie wywołują przekształceń środowiska przyrodniczego. Do oceny odporności na użytkowanie rekreacyjne zbiorowisk leśnych na terenie województwa zastosowano kryteria zamieszczone w „Wytocznych rekreacyjnego zagospodarowania lasów” (Ważyński 1995). Zgodnie z niniejszymi kryteriami najwyżej oceniane były lasy na siedliskach świeżych w wieku powyżej 100 lat, a najniżej lasy wilgotne i bagienne. Na terenie województwa dominują zbiorowiska leśne stosunkowo odporne na użytkowanie rekreacyjne a te o największej przydatności dla rekreacji zajmują łącznie powierzchnię 104 155 ha. Najintensywniej wykorzystywane są lasy zlokalizowane wokół miast, głównie w pobliżu Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego, służące ich mieszkańcom, oraz wykorzystywane turystycznie lasy wokół jezior, szczególnie w północnej i środkowej części województwa, gdzie znajdują się liczne jeziora śródlądowe (Jez. Lubniewsko, Jez. Łagowskie, Jez. Niesłysz, Jez. Lubie). W południowej części województwa obszar intensywnego użytkowania rekreacyjnego stanowią jedynie tereny wokół jeziora Ślaskiego.

Występujące na obszarze województwa lubuskiego dobra i usługi turystyczne, nazwane w *Programie Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku* produktami turystycznymi podzielonymi na: wydarzenie (36 pozycji), obiekt (22 pozycje), szlak (15 pozycji), obszar (9 pozycji) oraz impreza (3 pozycje), cechują się różną intensywnością występowania na terenie województwa.

Do najważniejszych produktów turystycznych zalicza się:

- w kategorii wydarzenie: Międzynarodowy Festiwal Sztuki Most/Die Brücke w Ślubicach i Frankfurcie nad Odrą, Międzynarodowy Zjazd Cyklistów – Sulęcín, Winobranie – Święto Wina, Przystanek Woodstock, Festiwal Muzyki Cygańskiej „Romane Dyvesa”, Festiwal Muzyki „Reggae nad Wartą”, Lubuskie Lato Filmowe w Łagowie;
- w kategorii obiekt: Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji w Drzonkowie, Centrum Sportowo-Rehabilitacyjne Słowianka Gorzów Wielkopolski, Filharmonia Gorzowska (Centrum Edukacji Artystycznej), Kalinowe Pola – pole golfowe, Pałac Mierzęcin wellness&wine resort, Bulwar nad rzeką Wartą w Gorzowie Wielkopolskim, Lubuskie Muzeum Wojskowe w Zielonej Górze z/s w Drzonowie, Pałac Wiechlice z winnicą, Spacer po Kostrzyńskich Pompejach, Wielka Ucieczka – The Great Escape, Filharmonia Zielonogórska im. Tadeusza Bairda, Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, Muzeum Lubuskie im. Jana Dekerta w Gorzowie Wlkp., Teatr im. Juliusza Osterwy w Gorzowie Wlkp., Lubuski Teatr w Zielonej Górze;
- w kategorii szlak: Lubuski Szlak Wina i Miodu, międzynarodowa droga wodna E70;

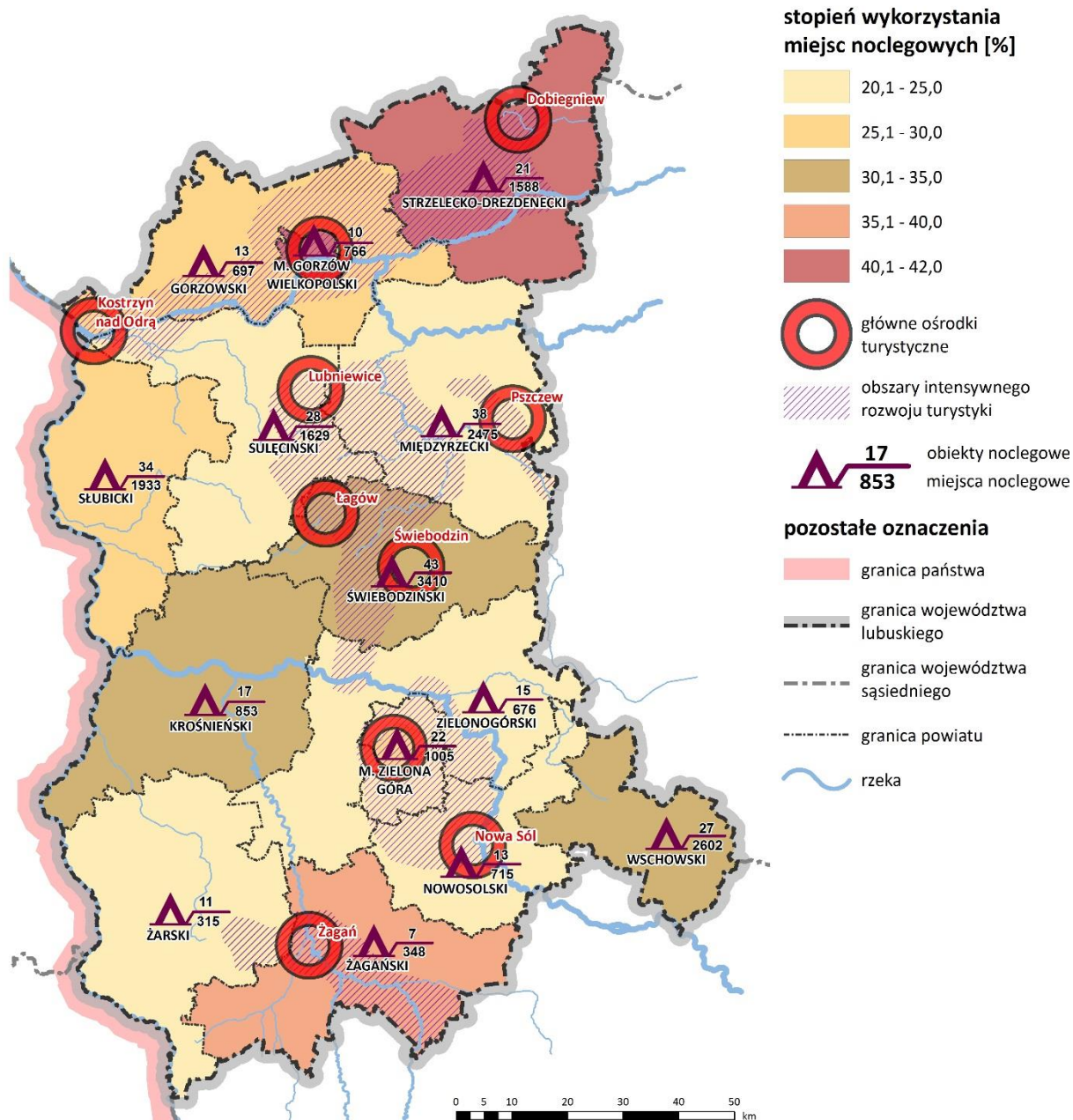
- w kategorii obszar: Park Mużakowski, Bunkry i Nietoperze, Weekend w Rzeczpospolitej Ptasiej w Ujściu Warty, Łagów;
- w kategorii impreza: Nadodrzańska Przygoda – impreza łącząca hippikę, rejs po Odrze, winnicę i kuchnię regionalną, wycieczki edukacyjne Discover Frankfurt nad Odrą-Słubice.

Do głównych atrakcji turystycznych regionu lubuskiego zaliczyć można również:

- Szlak cystersów (Bledzew, Gościkowo, Paradyż),
- Międzyrzecki Rejon Umocniony (Kaława),
- Skansen – Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli,
- Łagowsko-Sulęciński Park Krajobrazowy i miasto Łagów,
- Park Narodowy Ujście Warty,
- KOTURED (Kompleks Gospodarki Turystycznej i Edukacyjnej: Odra – Warta – Noteć – Drawa),
- Sanktuarium Matki Bożej Cierpliwie Słuchającej w Rokitnie – miejsce kultu religijnego,
- Zabytkowe układy przestrzenne w miastach i gminach (w tym fortyfikacje, rozplanowanie),
- Zabytkowe obiekty architektoniczne reprezentujące różne style (w tym obiekty sakralne, rezydencjonalne, kamieniczki, obiekty publiczne),
- Ośrodki pamięci narodowej: Muzeum Obozów Jenieckich w Żaganiu, Muzeum Woldenberczyków w Dobiegniewie, Muzeum Martyrologii Sonnenburg w Słońsku,
- Muzeum Kultury i Techniki w Bogdańcu,
- Ośrodki koncentracji instytucji kultury (teatry, filharmonie, muzea, galerie sztuki, plenery, festiwale – Zielona Góra, Gorzów Wlkp., Żary, Żagań, Łagów, Lubniewice, Międzyrzecz, Wschowa).

Schemat 14. Ośrodki turystyczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego – stan na 31.12.2016.

Głównymi ośrodkami turystycznymi w województwie lubuskim są: Gorzów Wielkopolski, Zielona Góra, Świebodzin, Nowa Sól, Kostrzyn nad Odrą, Żagań oraz Łagów, Lubniewice, Pszczew i Dobiegów, które wyznaczono na podstawie wielkości ośrodka miejskiego oraz ilości i różnorodności głównych form turystyki w nich uprawianej, a także liczby przechodzących przez miejscowość szlaków turystyki krajoznawczej. Ze względu na bogactwo elementów środowiska przyrodniczego, w szczególności obecność lasów i jezior oraz szeroką gamę ośrodków turystycznych, przeznaczonych do uprawy różnych form turystyki, obszarami o intensywnym rozwoju turystyki są Jeziora Pszczewskie, Międzyrzecki Rejon Umocniony, Jeziora Lubniewickie, Jeziora Łagowskie oraz Rejon Żagański, a także rejon Zielonej Góry i Nowej Soli. Jako obszar o unikalnym charakterze pod względem turystycznym należy wyróżnić teren Krainy Warty i Noteci (KOTURED), o znaczeniu regionalnym. Charakteryzuje się on bogatymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi, położeniem przy głównych szlakach komunikacyjnych oraz bogactwem atrakcji turystycznych.

Na terenie województwa lubuskiego liczba obiektów noclegowych w latach 2005–2016 utrzymywała się względnie na tym samym poziomie i oscylowała wokół 300¹⁰⁸. Obiekty te stanowią m.in. hotele, motele, pensjonaty, schroniska, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne oraz zespoły domków turystycznych, nie licząc gospodarstw agroturystycznych. Pod względem liczby miejsc noclegowych na mieszkańca, województwo lubuskie zajmuje szóstą pozycję w kraju, natomiast pod względem liczby miejsc noclegowych na km² zajmuje pozycję dwunastą¹⁰⁹.

Przez teren województwa przebiega 40 znakowanych turystycznych szlaków pieszych, o łącznej długości 1456 km. Do najważniejszych można zaliczyć:

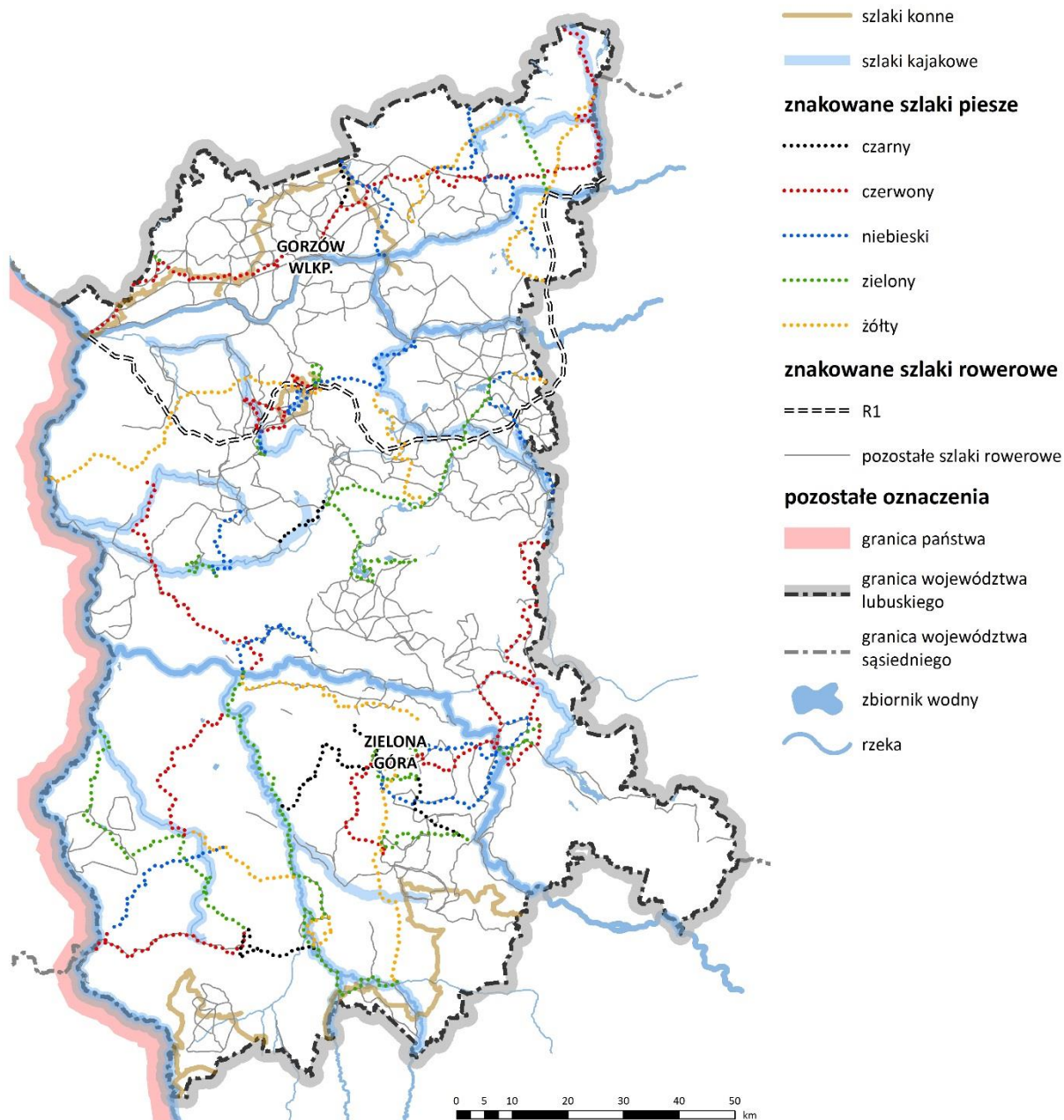
- Żagań – Żary (23 km) – szlak czarny,
- Gościkowo – Świebodzin (58 km) – szlak zielony,
- Krosno Odrzańskie – Szprotawa (97,6 km) – szlak zielony,
- Żary – Gubin – szlak zielony,
- Jasień – Trzebiel (25,2 km) – szlak niebieski,
- Żary – Łęknica – szlak czerwony,
- Doliną Szyszyny – ścieżka dydaktyczna,
- Szlak „Rezerwatów Przyrody” – duża pętla zielonogórska – odc. 1,
- Szlak „Rezerwatów Przyrody” – duża pętla zielonogórska – odc. 2,
- Szlak „Rezerwatów Przyrody” – duża pętla zielonogórska – odc. 3,
- Szlak „Rezerwatów Przyrody” – duża pętla zielonogórska – odc. miejski,
- Bytom Odrzański – Miedzichowo – odc. 1,
- Bytom Odrzański – Miedzichowo – odc. 2,
- Od Boru do Odry – odc. 1,
- Od Boru do Odry – odc. 2,
- Krosno Odrzańskie – Bytom Odrzański,
- Mała pętla zielonogórska.

¹⁰⁸ Dane Głównego Urzędu Statystycznego – stan na okres 31.12.2005 – 31.12.2016 r.

¹⁰⁹ Dane Głównego Urzędu Statystycznego – stan 31.12.2016 r.

Schemat 15. Szlaki turystyczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Lubuskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz map „Lubuskie Szlaki Turystyczne” (<http://lubuskie.pl/mapy-turystyczne/>).

Ponadto na terenie województwa lubuskiego wyznaczone zostały szlaki turystyki krajoznawczej o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i regionalnym.

Szlaki turystyki krajoznawczej o znaczeniu międzynarodowym:

- Szlak Cysterski,
- Szlak Templariuszy i Joannitów,
- Szlak Św. Jakuba,
- Piastowska Droga Romańska.

Szlaki turystyki krajoznawczej o znaczeniu krajowym:

- Szlak Gotyckich Kościołów Farnych,

- Szlak Kamiennych Kościołów Wiejskich z XII-XIII wieku,
- Szlak Średniowiecznych Fortyfikacji Miejskich,
- Szlak Zamków Obronnych,
- Szlak Zabytkowych Kościołów Drewnianych,
- Szlak Winiarski,
- Szlak Fortyfikacji Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego,
- Szlak Umocnień zwanych Pozycją Środkowej Odry,
- Szlak Wałów Chrobrego zwanych też Wałami Śląskimi,
- Szlak Wału Pomorskiego.

Szlaki turystyki krajoznawczej o znaczeniu regionalnym:

- Szlak Dziedzictwa Kulturowego Augustianów Żagańskich,
- Szlak Zabytkowych Ratuszy,
- Szlak Architektury Związanej z Rodami Bironów i Talleyrandów,
- Szlak Zabytków Konstrukcji Szkieletowej – część środkowa województwa,
- Północny Szlak Zabytków Konstrukcji Szkieletowej,
- Szlak Zabytkowych Organów,
- Szlak Renesansowych i Barokowych Zabytków Sztuki Sepulkralnej,
- Szlak Architektury Barokowej,
- Szlak Najcenniejszych Zespołów Urbanistycznych o Średniowiecznym Rozplanowaniu i Zachowanym Układzie Urbanistycznym,
- Szlak Dziedzictwa Kulturowego Żagania,
- Szlak Elektrowni Wodnych
- Szlak Parków projektowanych przez Eduarda Petzolda,
- Szlak Kościołów Drewnianych Regionu Kozła.

Do głównych form turystyki uprawianej na terenie województwa lubuskiego oraz najważniejszych ośrodków turystycznych należą:

- I. Turystyka poznawcza – ukierunkowana na poznanie określonego obiektu, miejsca, miejscowości czy regionu, powiązana z celami edukacyjnymi i rekreacyjnymi:
 - turystyka przyrodnicza – Drawieński Park Narodowy, Park Narodowy Ujście Warty, Barlinecko-Gorzowski Park Krajobrazowy, Gryżyński Park Krajobrazowy, Krzesiński Park Krajobrazowy, Łagowsko-Sulęciński Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy „Łuk Mużakowa”, Park Krajobrazowy Ujście Warty, Przemęcki Park Krajobrazowy, Pszczewski Park Krajobrazowy, Rezerwat „Nietoperek” i „Nietoperek II”;
 - turystyka kulinarna – Gorzów Wielkopolski – Festiwal Brzmienia i Podniebienia, Kargowa – Święto Czekolady, Budachów – Święto Pieroga, Bogdaniec – Lubuskie Święto Chleba;
 - enoturystyka – winnice znajdujące się na Lubuskim Szlaku Wina i Miodu, Zielona Góra – miejsce gdzie co roku odbywa się Winobranie oraz znajduje się jedyne w Polsce Muzeum Wina;
 - turystyka kulturowa – Szlak Krzyży Pokutnych, Witnica – Park Drogowskazów i Słupów Milowych Cywilizacji, Park Dinozaurów, Edukacyjny Park Dendrologiczny, Żagań – tematyczne szlaki kulturowe: Żagański Szlak Książęcy, Szlak Śladami Johanna Keplera, Teatr im. Juliusza Osterwy w Gorzowie Wlkp., Lubuski Teatr w Zielonej Górze;

- turystyka eventowa – Kostrzyn nad Odrą – Przystanek Woodstock, Zielona Góra – Winobranie, Lato Muz Wszelakich, Europejskie Ogrody Sztuki, Łagów – festiwal „Lubuskie Lato Filmowe”, Jarmark Joannitów, Festiwal Muzyki Cygańskiej „Romane Dyvesa”, Festiwal Muzyki Reggae nad Wartą;
 - turystyka militarna – MRU – Pniewo, Boryszyn, Lubrza, Mostki, Międzyrzecz, Żagań – Pancerna Stolica Polski: Szlak Czterech Pancernych, Szlak Wielkiej Ucieczki, Muzeum Alianckich Obozów Jenieckich, Drzonów – Lubuskie Muzeum Wojskowe, Kostrzyn nad Odrą – Twierdza Kostrzyn;
 - turystyka filmowa – Żagań – Szlak Czterech Pancernych, Łagów – festiwal „Lubuskie Lato Filmowe”;
 - turystyka sentymentalna – cmentarze niemieckie, np. w Czerwińsku, cmentarze radzieckie, np. w Cybince, Rzepinie, Gorzowie Wielkopolskim, Żaganiu, Żarach, miejscowości odwiedzane przez potomków mieszkańców z okresu przed II wojną światową.
- II. Turystyka kwalifikowana – łącząca poznawanie świata z pewnym wysiłkiem fizycznym, wymaga odpowiedniego przygotowania kondycyjnego, specjalistycznego sprzętu i szczególnych kwalifikacji:
- turystyka wodniacka – rejon wzdłuż rzeki Odry, rejon wzdłuż rzeki Warty, rejon wzdłuż rzeki Noteć;
 - turystyka kajakowa – rejon wzdłuż rzeki Odry, rejon wzdłuż rzeki Warty, rejon wzdłuż rzeki Noteć, rejon wzdłuż rzeki Drawa, rejon wzdłuż rzeki Mierzęckiej Strugi, rejon wzdłuż rzeki Bóbr, rejon wzdłuż Nysy Łużyckiej, Lubrzański Szlak Kajakowy, rejon wzdłuż rzeki Obry;
 - turystyka żeglarska – Pojezierze Lubuskie, Pojezierze Łagowskie, Pojezierze Sławskie, Pojezierze Dobiegniewskie;
 - turystyka nurkowa – Jezioro Ciecz (Trześniowskie), Jezioro Lubikowskie, Jezioro Lipie, Jezioro Niesłysz;
 - turystyka rowerowa – cały obszar województwa – wzdłuż wyznaczonych i oznakowanych szlaków i ścieżek rowerowych oraz szlaków pieszo-rowerowych, parki narodowe i krajobrazowe;
 - turystyka piesza – Wał Zielonogórski – Kraina Nordic Walking, Lubuska Droga Św. Jakuba, Parki Narodowe i Krajobrazowe, bogata sieć szlaków pieszych okolic Sulechowa, cały obszar województwa;
 - turystyka konna – powiaty: żarski, żagański i nowosolski – projekt „Szlaki konne orężem turystyki”, północna część regionu – szlak ze wschodnich okolic Zielonej Góry na zachód – do Nowogrodu Bobrzańskiego i Bobrowic oraz inne oznakowane szlaki konne;
 - turystyka wędkarska – Jezioro Lubiąż gdzie odbywają się polsko-niemieckie zawody wędkarskie z łodzi oraz indywidualne spławikowe zawody wędkarskie, Jezioro Lubniewsko gdzie odbywają się ogólnopolskie zawody w połowach, jezioro Długie, jezioro Zabór Duży, jezioro Wilcze, jezioro Trześniowskie, jezioro Lubie.
- III. Turystyka zdrowotna – mająca na celu poprawienie stanu zdrowia, regenerację fizyczną i psychiczną: miejscowość Łagów oraz gmina Lubniewice – miejsca, które charakteryzują się walorami uzdrowiskowymi i w przyszłości mogą uzyskać status uzdrowiska, hotele i obiekty SPA np. Pałac Mierzęcín, Pałac Wiechlice, usługi medyczne w miejscowościach przygranicznych: Kostrzyn nad Odrą, Słubice, Gubin, Łęknica.
- IV. Turystyka biznesowa – obejmująca wszystkie podróże służbowe lub w celach zawodowych, które nie są wynagradzane w docelowym miejscu podróży: Zielona Góra, Gorzów Wielkopolski, Mierzęcín – Pałac Mierzęcín, Skwierzyna – Pałac Wiejce, Lubiszyn – Pałacyk Łąkomín.
- V. Turystyka religijna – związana z podróżami do miejsc ważnych dla historii religii, obiektów sakralnych, miejsc kultu religijnego: Świebodzin – Pomnik Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata oraz Sanktuarium Miłosierdzia Bożego, Lubuska Droga Św. Jakuba, Gościkowo – zespół poklasztorny dawnego opactwa cysterskiego, Żagań – dawny zespół poaugustiański z cenną biblioteką, elementy Szlaku kamiennych

zabytków dawnego prawa w postaci krzyży i kapliczek pokutnych, Rokitno – Sanktuarium Matki Bożej Cierpliwie Słuchającej w Rokitnie.

VI. Turystyka wypoczynkowa – turystyka, której głównym motywem jest odpoczynek:

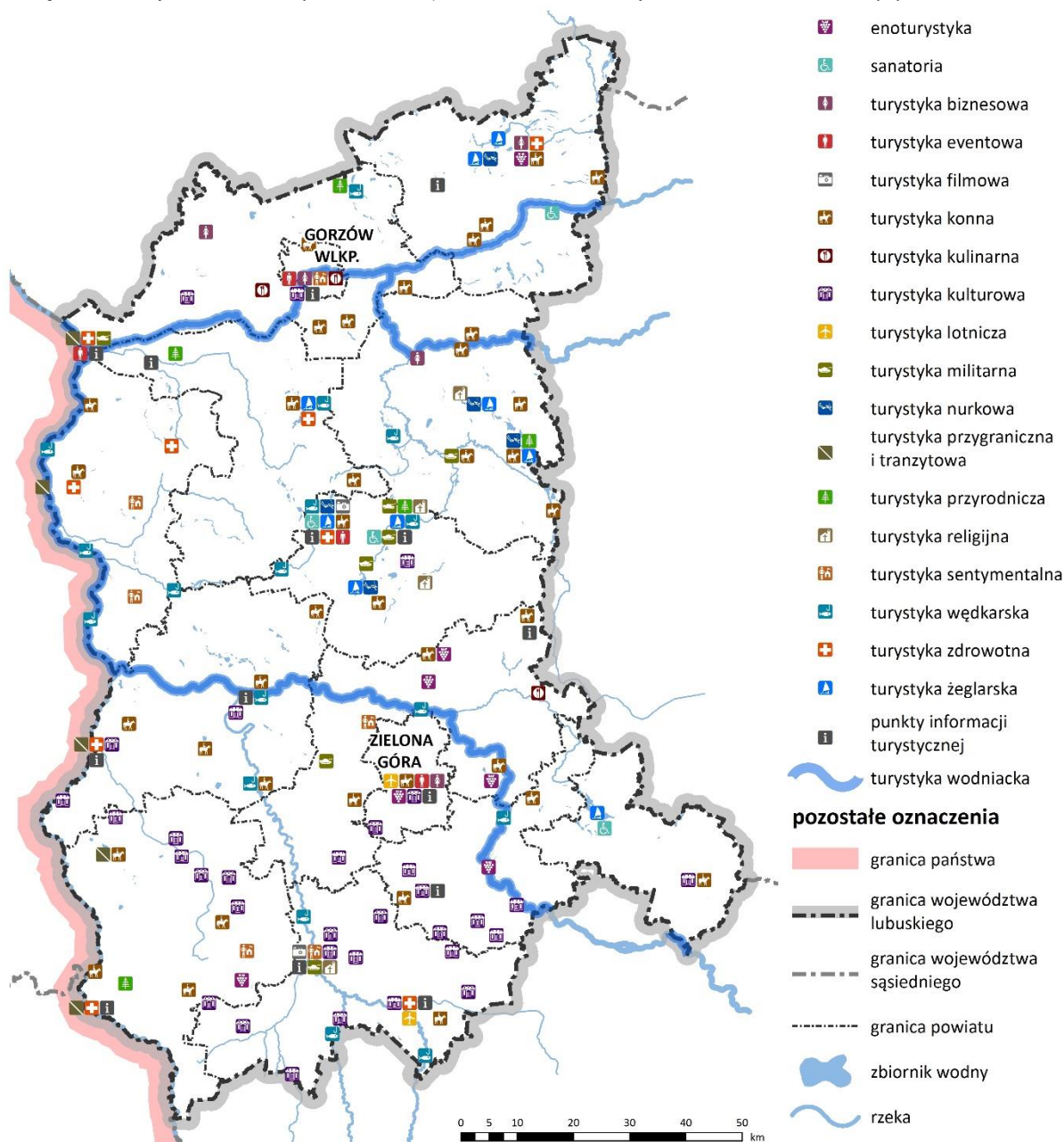
- turystyka wypoczynkowa nad jeziorami – miejsca wskazane na szlaku „Słoneczne plaże” LUBTUR – m.in. Łagów, Lubniewice, Ośno, Dobiegniew, Pszczew, kąpieliska zlokalizowane przy ponad 50 jeziorach na obszarze całego regionu;
- turystyka wiejska (agroturystyka) – wsie i obszary wokół miejscowości na terenach cennych przyrodniczo (m.in. miejscowości Wysoka, Olszyna, Łagów, Gryżyna, Chichy), liczne gospodarstwa agroturystyczne;
- turystyka carawaningowa i campingowa – pola namiotowe i campingowe, ośrodki wypoczynkowe, tereny przyjeziorne i cenne przyrodniczo, Kostrzyn nad Odrą (Przystanek Woodstock), Międzyrzecki Rejon Umocniony.

VII. Turystyka przygraniczna i tranzytowa – ukierunkowana na jednodniowe pobyty, których celem jest zrobienie zakupów lub wzięcie udziału w wydarzeniu: miejsca i położone przy autostradzie A2, miejscowości przygraniczne, a w szczególności: Kostrzyn nad Odrą, Słubice, Gubin, Łęknica, Brody.

Schemat 16. Główne formy turystyki

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Lubuskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz Programu Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku.

Szczegółowa lokalizacja obiektów wskazanych na schemacie przedstawiona została na załączniku nr 1e. Strefa kulturowa i turystyka

W województwie lubuskim zlokalizowanych jest 16 certyfikowanych informacji turystycznych, w tym 2 obiekty znajdują się w Zielonej Górze i 2 w Łęknicy. Pozostałe punkty informacji turystycznej znajdują się w Babimście, Gorzowie Wielkopolskim, Gubinie, Kostrzynie nad Odrą, Kożuchowie, Krośnie Odrzańskim, Łagowie, Słonsku, Strzelcach Krajeńskich, Lubrzy, Wiechlicach i Żaganiu.

Województwo lubuskie zajmuje 13 miejsce w kraju pod względem liczby turystycznych obiektów noclegowych, a 14 miejsce w liczbie hoteli, moteli i pensjonatów. Ponad 50% hoteli, moteli i pensjonatów to obiekty trzy- i czterogwiazdkowe. Brak obiektów pięciogwiazdkowych.

4. Strefa społeczna

4.1 Sieć osadnicza

Główne składniki systemu osadniczego zostały określone w koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. W dokumencie wyróżniono cztery grupy ośrodków osadniczych: ośrodki wojewódzkie, ośrodki regionalne, ośrodki subregionalne i ośrodki lokalne. Klasyfikację ośrodków oparto w głównej mierze na podstawie dwóch kryteriów: funkcjonalnym oraz ludnościowym.

Sieć osadnicza województwa lubuskiego, podobnie jak krajowa sieć osadnicza, ma charakter policentryczny. Regularna struktura ośrodków osadniczych wspomaga rozwój konkurencyjnej gospodarki, spójności społecznej i terytorialnej, a także ekorozwój. Najważniejszymi elementami systemu są dwa ośrodki wojewódzkie – Gorzów Wlkp. i Zielona Góra, które stanowią główne bieguny wzrostu. Miasta te pełnią wybrane funkcje metropolitalne, koncentrując potencjał społeczny i gospodarczy regionu, a dzięki licznym powiązaniom funkcjonalno-przestrzennym przekazują impulsy rozwojowe na sąsiednie gminy.

Ośrodki regionalne, zgodnie z koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, stanowią miasta nie będące stolicami województw i liczące zasadniczo od 100 do 300 tys. mieszkańców. Z uwagi na kryterium liczby ludności w województwie lubuskim nie wyznacza się ośrodków regionalnych.

Strukturę osadniczą uzupełniają ośrodki subregionalne, które stanowią miasta liczące zasadniczo od 50 do 100 tys. mieszkańców. Uwzględniając jednak stosunkowo niewielką liczbę ludności w największych miastach powiatowych województwa lubuskiego, jako ośrodki subregionalne uznano miasta o liczbie ludności przekraczającej 20 tys. mieszkańców, pełniące rolę centrów gospodarczych, edukacyjnych, kulturalnych i administracyjnych dla mniejszych miast i obszarów wiejskich.

Dopełnienie systemu osadniczego województwa stanowią ośrodki lokalne, do których zaliczono pozostałe miasta powiatowe oraz ośrodki miejskie o lokalnym oddziaływaniu.

W ujęciu sumarycznym system osadniczy województwa tworzą następujące ośrodki:

- ośrodki wojewódzkie o znaczeniu krajowym: Zielona Góra i Gorzów Wlkp.;
- ośrodki subregionalne: Nowa Sól, Słubice, Świebodzin, Żary, Żagań;
- ośrodki lokalne: Kostrzyn nad Odrą, Gubin, Międzyrzecz, Sulęcín, Szprotawa, Krosno Odrzańskie, Lubsko, Wschowa, Drezdenko, Skwierzyna, Strzelce Krajeńskie, Nowogród Bobrzański.

4.2 Uwarunkowania demograficzne

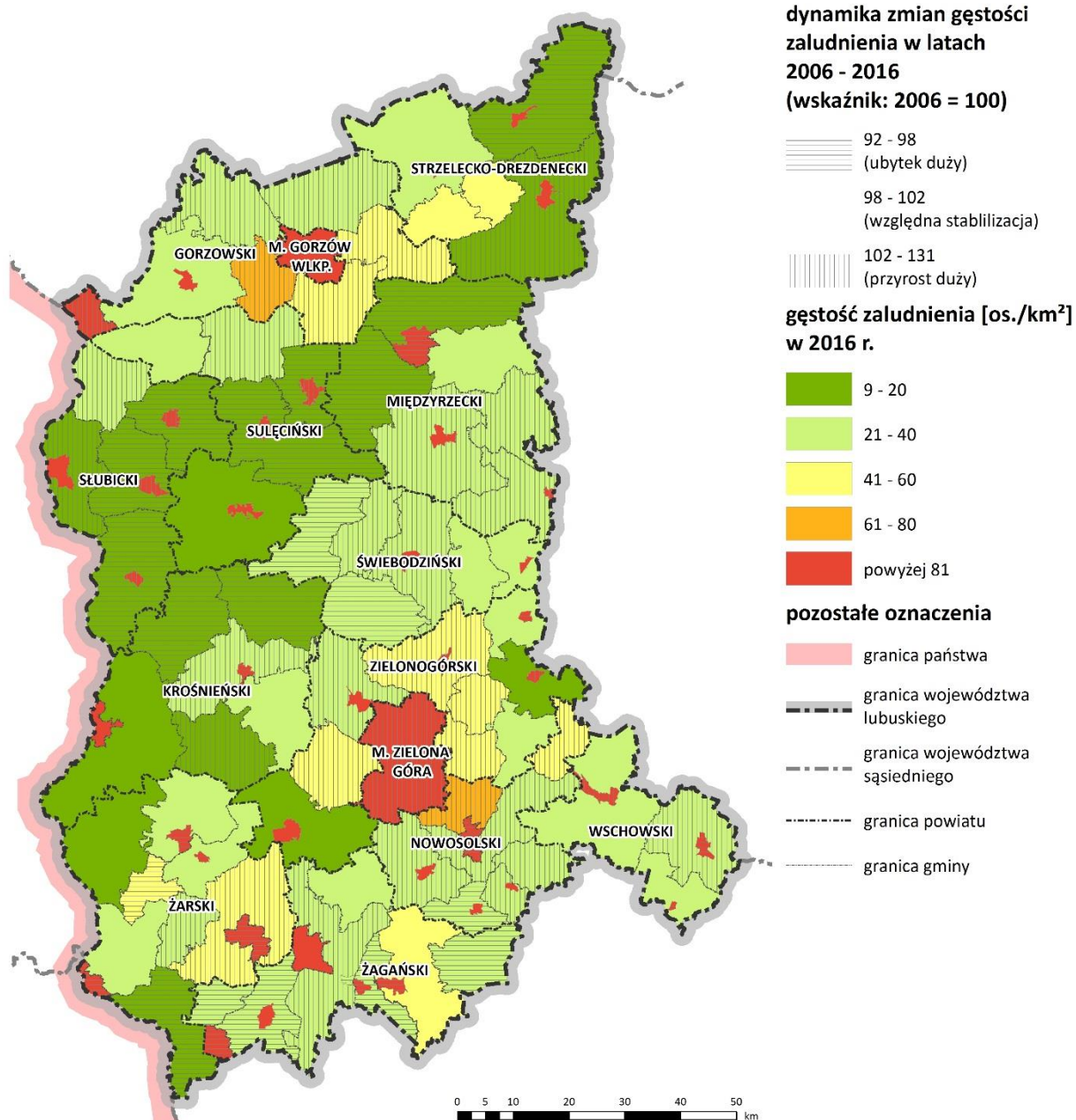
Liczba ludności i gęstość zaludnienia

Województwo lubuskie, pod względem liczby ludności, jest drugim najmniejszym województwem w Polsce. Według danych GUS w 2016 r. liczyło 1 017 376 mieszkańców, co stanowi 2,6% ludności kraju. Średnia gęstość zaludnienia w województwie wynosi 73 osoby/km². Dla porównania wartość wskaźnika dla Polski to 123 osoby/km². Największa koncentracja przestrzenna ludności występuje w ośrodkach wojewódzkich – Zielonej Górze i Gorzowie Wlkp. Relatywnie wysokie zagęszczenie ludności występuje również w południowej części województwa – w gminach powiatu nowosolskiego (113 osób/km²) oraz żagańskiego (71 osoby/km²) i żarskiego (70 osób/km²), sąsiadujących z większymi ośrodkami miejskimi, o lepiej rozwiniętej sieci dróg i linii kolejowych. Najmniejsza gęstość zaludnienia (poniżej 50 osób/km²) występuje w pasie od zachodu w kierunku północnego-wschodu województwa, w powiatach: krośnieńskim, słubickim, sulęcińskim, międzyrzeckim i strzelecko-drezdeneckim¹¹⁰.

¹¹⁰ Dane GUS – stan na 31.12.2016 r.

Schemat 17. Gęstość zaludnienia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS – stan na 31.12.2016 r.

Struktura według płci i wieku

Według danych GUS na 2016 r. województwo lubuskie zamieszkane było przez 183,6 tys. osób w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), co stanowiło 18% ludności województwa, 635,1 tys. osób w wieku produkcyjnym (62,4%) oraz 198,6 tys. osób w wieku poprodukcyjnym (19,5%). W porównaniu z rokiem 2006 liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym zmalała o 2,4 p.p., w wieku produkcyjnym o 3,3 p.p., natomiast liczba osób w wieku poprodukcyjnym wzrosła o 5,7 p.p. Wartości te są porównywalne do struktury wieku w kraju, w 2016 r. liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej) stanowiła 17,9% ludności kraju, w wieku produkcyjnym 61,8%, a w wieku poprodukcyjnym 20,2%.

Powiatami o największym odsetku ludności w wieku poprodukcyjnym są ośrodki wojewódzkie – Gorzów Wielkopolski (22,2%) i Zielona Góra (21,8%), a także powiaty nowosolski (20,4%) i żagański (19,6%). W ośrodkach tych grupa osób w wieku poprodukcyjnym jest liczniejsza niż w wieku przedprodukcyjnym.

Prognozy GUS do roku 2030 wskazują tendencję spadkową liczby ludności województwa, w tym spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym (do 16%) i produkcyjnym (do 62%), natomiast zauważalny wzrost mieszkańców w wieku poprodukcyjnym (23%), co potwierdza starzenie się społeczeństwa województwa. Zjawisko to będzie występowało we wszystkich powiatach i tylko w powiecie gorzowskim odsetek osób w wieku poprodukcyjnym nie przekroczy 20%.

Biorąc pod uwagę strukturę płci, w 2016 r. mężczyźni stanowili 48,7% społeczeństwa województwa. Prognozy GUS wskazują, że w 2030 r. struktura płci będzie bardziej wyrównana i mężczyźni będą stanowić 49,5% społeczeństwa.

Tabela 13. Struktura ludności według wieku i płci

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – stan na 31.12.2016 r.

rok	kobiety	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym	mężczyźni	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym
2016		17,2%	56,7%	26,2%		19,0%	68,5%	12,5%
2030		15,0%	57,6%	27,5%		16,6%	65,7%	17,7%

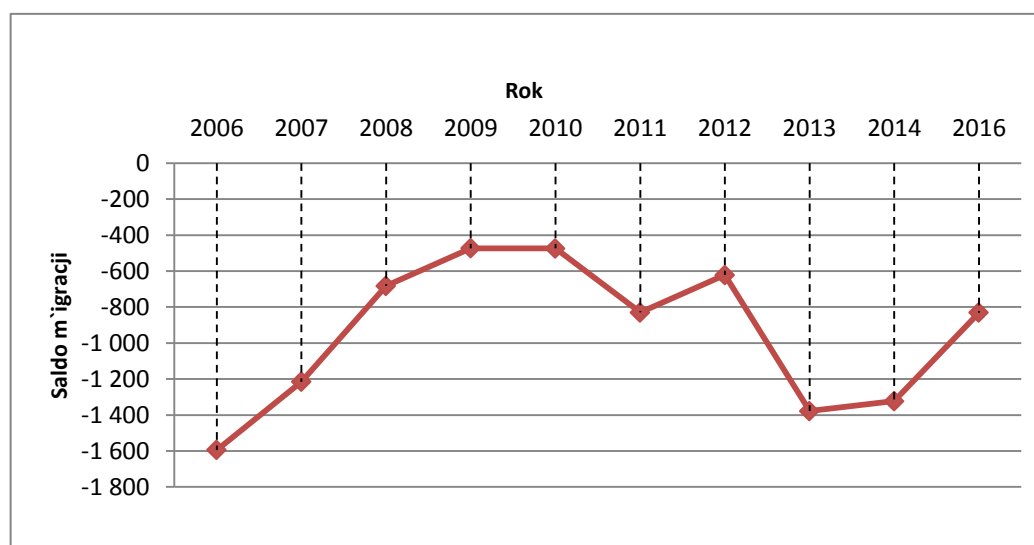
Zauważalne są różnice w strukturze wieku kobiet i mężczyzn w województwie. Dane statystyczne pokazują, iż w stosunku do kobiet znacznie więcej jest mężczyzn w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, co zmienia się w wieku poprodukcyjnym (przewaga kobiet). W 2030 r. różnice w poszczególnych grupach wiekowych między kobietami i mężczyznami zmniejszą się, przy jednoczesnym spadku ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz wzroście liczby ludności w wieku poprodukcyjnym.

Przyrost ludności

Województwo lubuskie charakteryzuje umiarkowaną sytuacją demograficzną, podobną do kierunków ogólnokrajowych. W latach 2006–2016 przyrost naturalny z nieznacznie dodatniego zmalał do poziomów ujemnych (wskaźnik wg GUS w 2006 r. wynosił 1,1, natomiast w 2016 r. spadł do -0,2, dla Polski, w tych samych latach wskaźnik także zmniejszył się z 0,1 do -0,2). Saldo migracji na 1000 osób od lat utrzymuje się na ujemnym poziomie, w 2016 r. wynosiło -0,8.

Wykres 1. Saldo migracji w latach 2006-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – stan na 31.12.2016 r. (GUS nie udostępnił danych na rok 2015)

Analiza kierunków migracji wewnętrznych wskazuje, że większą dynamikę migracji obserwuje się na terenach miast niż na terenach wiejskich. Dane GUS pokazują, że więcej osób wymeldowuje się do miast (6333

osób) niż na wieś (5064), w przypadku zameldowań tendencja jest podobna (6006 osób zameldowanych z miast do 4651 osób zameldowanych ze wsi). Największy przyływ mieszkańców zauważalny jest w Zielonej Górze oraz w Gorzowie Wlkp. – odpowiednio 13% i 11% zameldowań w województwie, powiecie gorzowskim – 10% zameldowań oraz zielonogórskim – 9% zameldowań. Najwięcej osób wymeldowuje się natomiast z powiatu żarskiego i żagańskiego (po 10% wymeldowań) oraz Gorzowa Wlkp. (9%).

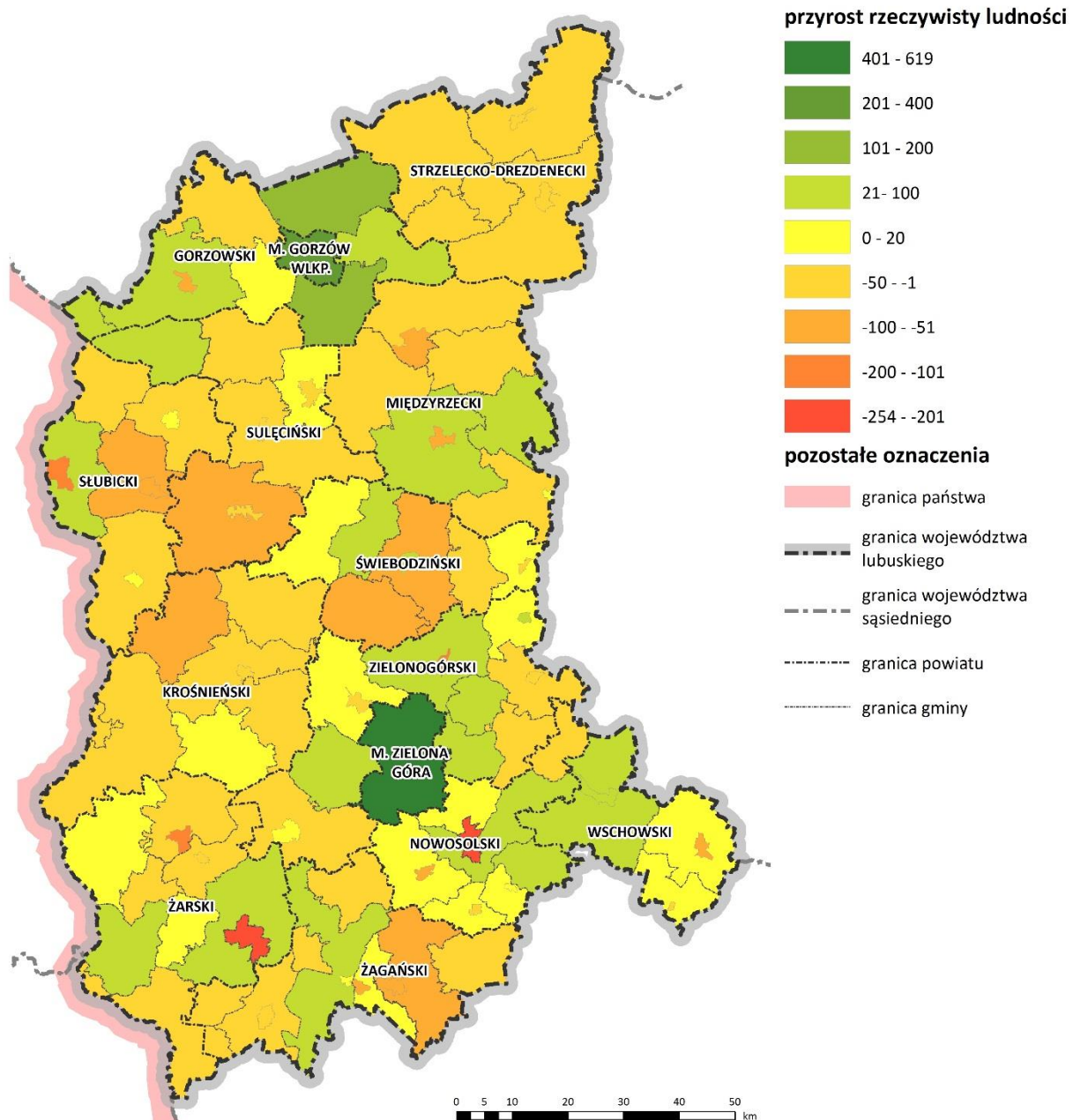
Migracje zagraniczne nie stanowią dużego odsetka wszystkich migracji. W 2016 r. (GUS) za granicę wyjechało 448 osób, co stanowi 3,2% wszystkich emigracji. W województwie zameldowanych zostało natomiast 357 obcokrajowców – 3,8% zameldowanych ogółem.

Przyrost rzeczywisty w województwie jest ujemny jako wypadkowa niekorzystnego przyrostu naturalnego, oraz ujemnego salda migracji. Wysoki przyrost rzeczywisty występuje na terenach położonych w pobliżu największych miast – Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp. Największy przyrost rzeczywisty charakteryzuje miasto Zieloną Górę, gdzie w roku 2016, wg danych GUS wyniósł 619 osób.

Według prognoz GUS tendencja spadkowa liczby ludności województwa jest zgodna z tendencjami ogólnokrajowymi i będzie się utrzymywać również w przyszłości. Liczba ludności do 2030 r. zmniejszy się w stosunku do roku 2016 o 37 674, tj. o 3,7%. Przez kolejne 20 lat, tzn. do roku 2050 liczba ludności zmniejszy się do 878 645 osób, co daje 13,6% spadek w stosunku do 2016 r. W przekroju powiatów przyrost liczby ludności nastąpi tylko w powiecie gorzowskim i zielonogórskim, w pozostałych nastąpi ubytek. W największym stopniu wyludni się Zielona Góra oraz powiaty żagański, żarski, krośnieński i międzyrzecki (ubytek powyżej 20%). Zjawiska te świadczą o wyludnianiu się największych miast na rzecz gmin z nimi sąsiadujących, przemieszczania się ludności w kierunku miasto->wieś, a co za tym idzie, zmniejszania się poziomu urbanizacji (z 64,9% w 2016 r. do 58,6% w 2050 r.).

Schemat 18. Przyrost rzeczywisty ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – stan na 31.12.2016 r.

4.3 Mieszkalnictwo

Sytuacja mieszkaniowa województwa lubuskiego charakteryzuje się małym przyrostem liczby nowych mieszkań na tle pozostałych województw. Wg danych GUS w 2016 r. oddano do użytkowania 3 583 mieszkania, co stanowi 2,2% wszystkich oddanych mieszkań w skali kraju. Powyższe dane wskazują na stosunkową stagnację ruchu budowlanego w regionie.

W porównaniu do lat poprzednich (2005 i 2010) znacząco zmniejszyła się liczba mieszkań zakładowych, społeczno-czynszowych oraz komunalnych. W latach 2014-2016 spadła również liczba mieszkań indywidualnych. Stopniowo rośnie natomiast liczba mieszkań przeznaczonych na sprzedaż lub wynajem oraz spółdzielczych, co może wskazywać na spadek zainteresowania mieszkańców kupnem mieszkań, na rzecz wynajmu. Zjawisko to może przejawiać się głównie wśród ludzi młodych, studentów. Mieszkania indywidualne stanowią 50,0% ogółu mieszkań oddanych do użytku w 2016 r.

Tabela 14. Mieszkania oddane do użytku

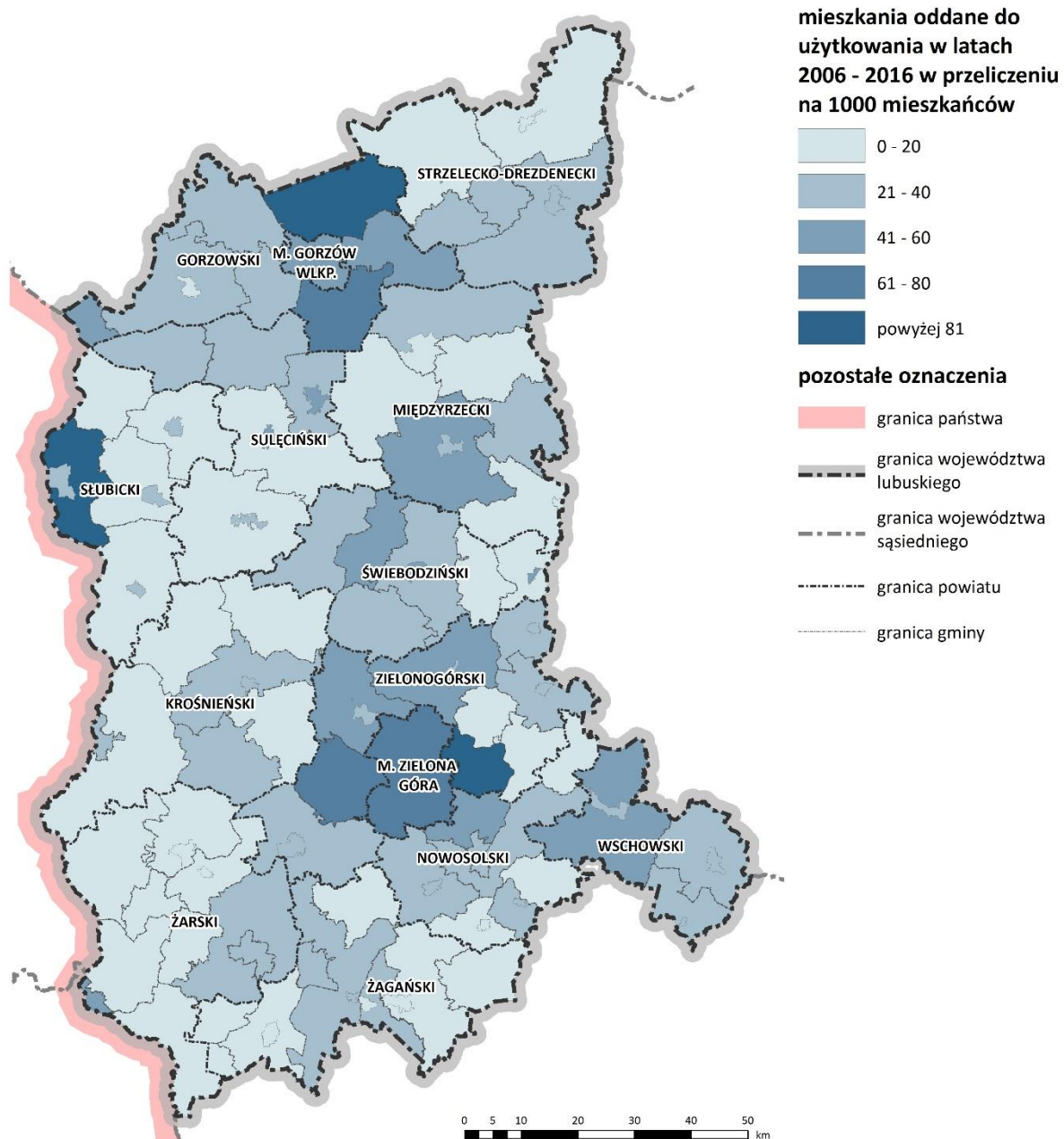
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – stan na 31.12.2016 r.

Rodzaj	liczba mieszkań					
	2005		2010		2016	
spółdzielcze	162	4,9%	73	2,3%	106	3,0%
zakładowe	24	0,7%	37	1,2%	2	0,1%
komunalne	186	5,6%	170	5,4%	92	2,6%
społeczne czynszowe	436	13,2%	120	3,8%	0	0,0%
przeznaczone na sprzedaż lub wynajem	579	17,5%	931	29,4%	1592	44,4%
indywidualne	1906	57,5%	1982	62,5%	1791	50,0%
SUMA	3293	100,0%	3313	100%	3583	100%

Wzmożony ruch budowlany obserwuje się w największych miastach województwa: Zielonej Górze, Gorzowie Wlkp. Świebodzinie, Nowej Soli i Kostrzynie nad Odrą. Wysokie wskaźniki nowo oddanych mieszkań występują także na terenach wiejskich, położonych w pobliżu najważniejszych ośrodków miejskich, powyżej 50 mieszkań w roku 2016 oddano w Santoku, Sulechowie (obszar wiejski), Deszcznie oraz Kłodawie. Wskazuje to na rozlewanie się zabudowy mieszkaniowej na obszary wiejskie położone w sąsiedztwie głównych ośrodków miejskich. Najmniejszy ruch budowlany występuje natomiast w gminach położonych w zachodniej i południowej części województwa.

Schemat 19. Mieszkania oddane do użytku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – stan na 31.12.2016 r.

4.4 Infrastruktura społeczna

Poziom wyposażenia województwa lubuskiego w infrastrukturę społeczną jest zróżnicowany. Koncentracja obiektów z zakresu edukacji i ochrony zdrowia występuje głównie w ośrodkach wojewódzkich: Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze, co wynika z ich rangi administracyjnej. Zaopatrzenie w niezbędną infrastrukturę pozostałych ośrodków osadniczych województwa gwarantuje dostęp do podstawowych usług społecznych także dla mieszkańców obszarów wiejskich.

Szkolnictwo na szczeblu podstawowym i ponadpodstawowym

Sieć szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego w województwie jest stosunkowo dobrze rozwinięta. Według danych statystycznych GUS w 2016 r. funkcjonowało 339 szkół podstawowych (najwięcej

w powiecie żarskim – 38, najmniej w sulęcińskim – 12), 191 gimnazjów (najwięcej w powiatach żarskim – 24 i Gorzowie Wlkp. – 23) oraz 275 szkół ponadgimnazjalnych i policealnych (najwięcej w Zielonej Górze – 53 i Gorzowie Wlkp. – 46). Dane statystyczne wskazują jednak na zmniejszanie się liczebności osób w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), co skutkuje zmniejszaniem się liczby szkół, jak i absolwentów.

Szkolnictwo wyższe

W województwie funkcjonuje 10 uczelni wyższych, w tym 3 wydziały zamiejscowe. Ich koncentracja zauważalna jest w Zielonej Górze – 3 uczelnie oraz w Gorzowie Wlkp. – 4 uczelnie. Tam też przypada najwyższa liczba studentów na 10 tys. mieszkańców, wg danych GUS na rok 2016 – w powiatach grodzkich: 792 studentów w Zielonej Górze i 231 w Gorzowie Wlkp.

Lista uczelni wyższych na terenie województwa lubuskiego:

- Uniwersytet Zielonogórski (wraz z wydziałem zamiejscowym w Sulechowie);
- Lubuska Wyższa Szkoła Zdrowia Publicznego w Zielonej Górze;
- Instytut Filozoficzno-Teologiczny im. E. Stein w Zielonej Górze;
- Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim;
- Wyższa Szkoła Biznesu w Gorzowie Wielkopolskim;
- Akademia Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu – Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim;
- Uniwersytet Szczeciński - Zamiejscowy Wydział Społeczno-Ekonomiczny w Gorzowie Wielkopolskim;
- Wyższa Szkoła Zawodowa w Kostrzynie nad Odrą;
- Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – Collegium Polonicum w Słubicach;
- Łużycka Wyższa Szkoła Humanistyczna im. J. B. Solfy w Żarach.

Zgodnie z danymi GUS największą uczelnią w regionie jest Uniwersytet Zielonogórski, gdzie w roku akademickim kształciło się ponad 11 tys. studentów, co stanowiło 80,5% wszystkich studentów w województwie. Ogólnie wskaźnik liczby studentów na 10 tys. mieszkańców w 2016 r. wyniósł dla województwa 147, w porównaniu dla Polski – 351 osoby na 10 tys. mieszkańców.

Opieka zdrowotna i społeczna

Zgodnie z danymi Naczelnej Izby Lekarskiej w Warszawie we wrześniu 2017 r. w województwie lubuskim wykonywało zawód 2 221 lekarzy, co stanowiło 1,6% ogólnej liczby lekarzy wykonujących zawód w Polsce (przedostatnie miejsce wśród województw). *Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia na lata 2014-2020* wskazuje natomiast, że średnia liczba mieszkańców województwa przypadających na jednego lekarza podstawowej opieki zdrowotnej (1 899 osób w 2012 r.) nie przekracza limitu ustalonego przez Narodowy Fundusz Zdrowia (2 750 osób). Problemem jest jednak koncentracja kadry medycznej i ośrodków opieki zdrowotnej w dużych miastach – Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze, przy jednoczesnych brakach w kadrze w innych powiatach (najgorsza sytuacja jest w powiecie gorzowskim, gdzie dopuszczalny wskaźnik przekroczony jest o ponad 11%).

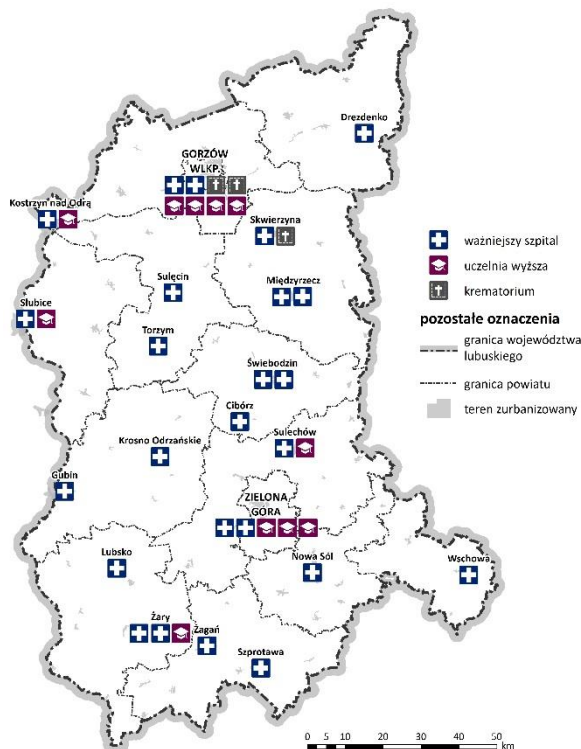
Według Rejestru Podmiotów Wykonujących Działalność Leczniczą (stan na październik 2017 r.) na terenie województwa lubuskiego funkcjonuje 571 podmiotów leczniczych, w tym 40 podmiotów udzielających stacjonarnych i całodobowych świadczeń zdrowotnych (szpitalnych i innych niż szpitalne), a ich rozkład przestrzenny jest stosunkowo równomierny. Wskaźnik liczby ludności przypadającej na 1 łóżko szpitalne w 2016 r. (GUS) wyniósł 234 osób i był wyższy od wskaźnika dla Polski (206 osób/łożko).

Spalarnie zwłok ludzkich

W województwie lubuskim zlokalizowane są trzy krematoria – dwa w Gorzowie Wlkp. oraz jeden w Skwierzynie. Są to jedyne obiekty świadczące usługi związane ze spopieleniem zwłok ludzkich w województwie. W całym kraju w 2016 r. funkcjonowało natomiast 46 takich obiektów¹¹¹.

Schemat 20. Infrastruktura społeczna

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – stan na 31.12.2016 r. oraz <http://polskaizbapogrzebowa.pl>

Opieka społeczna i problemy społeczne

Na terenie województwa lubuskiego w 2014 r. funkcjonowało 40 placówek pomocy społecznej. Ze względu na wzrost liczby osób starszych i samotnych, wysoką stopę bezrobocia i wysoki odsetek osób niepełnosprawnych, zapotrzebowanie na tego typu obiekty stale wzrasta.

Osoby korzystające z pomocy społecznej w województwie lubuskim (wg danych GUS, stan na 2016 r.) stanowią 7,3% mieszkańców województwa, 3% korzystających z pomocy społecznej w skali całego kraju. Najwięcej z pomocy społecznej (w przeliczeniu na 1 mieszkańca) korzystali mieszkańcy powiatu strzelecko-drezdeneckiego (13,9% mieszkańców ogółem) oraz sułecińskiego (11,5%), najmniej – mieszkańcy Zielonej Góry (3,4%) i Gorzowa Wlkp. (4,3%).

Według *Strategii Polityki Społecznej Województwa na lata 2014-2020* dochody netto na osobę zbliżone do minimum oraz w wysokości minimalnego wynagrodzenia uzyskuje prawie 50% mieszkańców. Minimum egzystencji zapewnione jest dla 6% mieszkańców, natomiast powyżej średniej krajowej zarabia 22,4% mieszkańców województwa. Problemy społeczne wynikają między innymi z wysokiej stopy bezrobocia, czego konsekwencjami mogą być problemy psychospołeczne, nasilenie się problemów uzależnień (alkoholizm, narkomania), brak jest jednak skutecznego systemu monitorowania tych zjawisk, co utrudnia przeciwdziałanie ich występowaniu. Według Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (PARPA) liczba osób

¹¹¹ <http://polskaizbapogrzebowa.pl/>

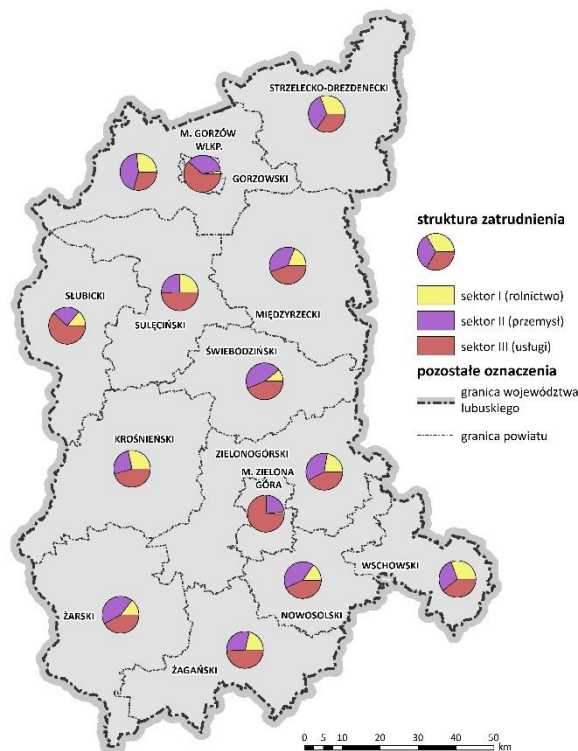
uzależnionych od alkoholu w Polsce sięga 2% populacji (stan na 2014 r.), wg danych GUS na 2015 r. w województwie lubuskim 0,58% mieszkańców województwa była zarejestrowana w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi, uzależnionych od alkoholu, przy czym suma koncesji na sprzedaż alkoholu w województwie lubuskim w 2016 r. wg zestawienia statystycznego PARPA wynosiła 3,8 tys. i była jedną z najniższych w kraju, a na 1 punkt sprzedaży alkoholu przypadało 259 osób.

Rynek pracy i bezrobocie

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w strukturze zatrudnienia w 2015 r. dominowały usługi (57,0%), następnie sektor przemysłowy (31,8%), natomiast najmniejszy procent stanowili pracujący w rolnictwie (11,2%). W porównaniu z 2005 r. wartości te nieznacznie się zmieniły, spadł udział pracujących w rolnictwie i przemyśle (w 2005 r. – 11,5% rolnictwo, 32,0% przemysł) na rzecz sektora usługowego (w 2005 r. – 56,5%). Tendencja ta potwierdza tendencję krajową, sektor rolnictwa zmniejsza się na rzecz przemysłowego i usługowego. W ostatnich latach w województwie liczba osób zatrudnionych w rolnictwie wg PKD 2007 wzrosła, pomimo to, ludność pracująca w rolnictwie stanowi jedynie 1,5% zatrudnionych w rolnictwie w skali kraju (GUS, 2015).

Schemat 21. Struktura zatrudnienia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – stan na 31.12.2015 r.

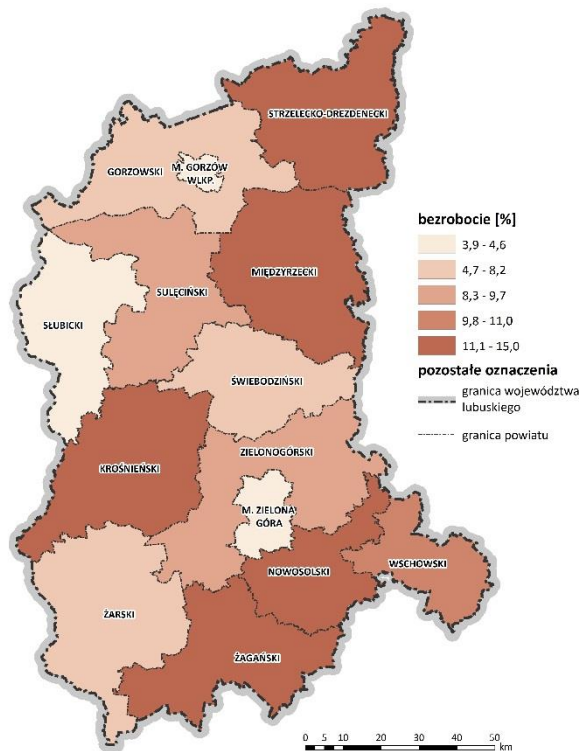
Istotnym aspektem charakteryzującym działalność gospodarczą na terenie województwa lubuskiego jest obecność kapitału zagranicznego. Według danych GUS w roku 2015 w województwie zlokalizowanych było 657 podmiotów z kapitałem zagranicznym, co pomimo spadku ilości podmiotów od 2010 r., dawało mu 9. miejsce na tle innych województw w kraju. Najbardziej atrakcyjne pod tym względem są ośrodki wojewódzkie – Gorzów Wlkp. (104) i Zielona Góra (106).

Niewątpliwym problemem województwa są małe nakłady na badania i rozwój. W latach od 2005 do 2015 r. liczba jednostek naukowo-badawczych wzrosła z 17 do 69, a nakłady zwiększyły się prawie trzykrotnie (z 32,7 mln do 89,4 mln), jednak stanowi to zaledwie 0,5% nakładów w skali kraju.

Jednym z podstawowych problemów społecznych w województwie lubuskim jest wysokie bezrobocie. W 2016 r., zgodnie z danymi GUS, stopa bezrobocia rejestrowanego kształtowała się na poziomie 8,6% (dla kraju 8,2%), przy czym w porównaniu z 2006 r. tendencja ta jest spadkowa, bezrobocie wynosiło wtedy 19,0%. Najniższą stopę bezrobocia odnotowano w Gorzowie Wlkp. (3,9%) oraz powiecie słubickim (4,2%). Najwyższą, przekraczającą 10%, w powiatach: międzyrzeckim (15,0%), strzelecko-drezdeneckim (14,9%), żagańskim (14,4%), krośnieńskim (14,3%), nowosolskim (14,2%) oraz wschowskim (11,1%).

Schemat 22. Bezrobocie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – stan na 31.12.2016 r.

Dane GUS wskazują, że pod względem poziomu wykształcenia, najliczniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej (30,4%) oraz zasadniczym zawodowym (29,5%). Absolwenci uczelni wyższych w 2016 r. stanowili 10,2% ogółu bezrobotnych. Biorąc pod uwagę wiek osób bezrobotnych, najliczniejsze grupy stanowią osoby w przedziałach 25-34 lata (27,1%) i 35-44 lata (21,8%), co pokazuje, iż w województwie występuje deficyt nowych miejsc pracy, głównie dla osób dopiero rozpoczynających życie zawodowe. Niekorzystnie przedstawia się również struktura bezrobotnych, wyrażająca się wysokim udziałem kobiet, które stanowią aż 56,5% osób bezrobotnych.

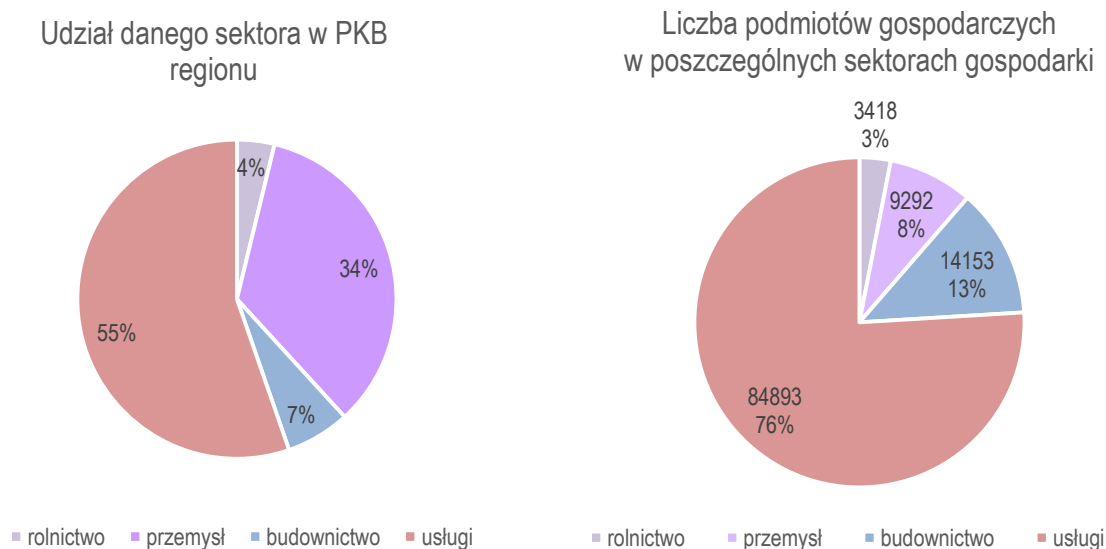
5. Strefa ekonomiczno-gospodarcza

5.1 Struktura działalności gospodarczej

Podstawę gospodarki województwa lubuskiego stanowi sektor usług, który zdecydowanie dominuje w strukturze gospodarki nad sektorem przemysłowym, budowlanym, czy rolniczym zarówno pod względem liczby zatrudnionych, liczby podmiotów gospodarczych, jak i udziału w PKB regionu.

Wykres 2. Struktura działalności gospodarczej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze, dane na 2014 r. oraz Głównego Urzędu Statystycznego, dane na 2016 r.

Charakterystycznymi cechami gospodarki regionu jest wysoka liczba przedsiębiorstw w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców (7. miejsce w Polsce w 2016 r.), w tym duża liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego (5. miejsce w kraju w 2015 r.) oraz stosunkowo wysokie zatrudnienie w przemyśle i budownictwie, przy niskim stopniu zatrudnienia w sektorze rolniczym. Wskaźnik PKB na mieszkańca dla województwa w roku 2014 r. wyniósł 37 635 zł, co stanowiło 8 miejsce w Polsce. Równocześnie gospodarka województwa lubuskiego odznacza się dodatnią dynamiką wzrostu wskaźnika PKB¹¹². Negatywnym zjawiskiem, podobnie jak na obszarze całej Polski, są stosunkowo niskie nakłady na badania i rozwój, czego efektem są niskie wartości wskaźników innowacyjności.

Wśród podmiotów gospodarczych (których liczba przekroczyła 110 tys. w 2014 r. a 111 tys. podmiotów w 2015 r.) dominują przedsiębiorstwa mikro (zatrudniające do 10 osób). Stanowią one ponad 95,7% podmiotów, a razem z firmami małymi (od 10 do 49 osób) ponad 99% podmiotów gospodarczych województwa lubuskiego). Na przestrzeni lat 2011 – 2016 tylko w przypadku grupy mikro firm zanotowano systematyczny wzrost liczby podmiotów. Liczba firm małych, średnich i dużych w ww. okresie systematycznie spadała do 2015 r., następnie w 2016 r. zanotowano wzrost. Przykładowo firm dużych, czyli zatrudniających powyżej 250 osób było 114 w 2011 roku i 90 w 2016 roku. W strukturze własnościowej podmioty sektora prywatnego stanowią ok. 96%, a pozostałe ok. 4% to podmioty sektora publicznego¹¹³.

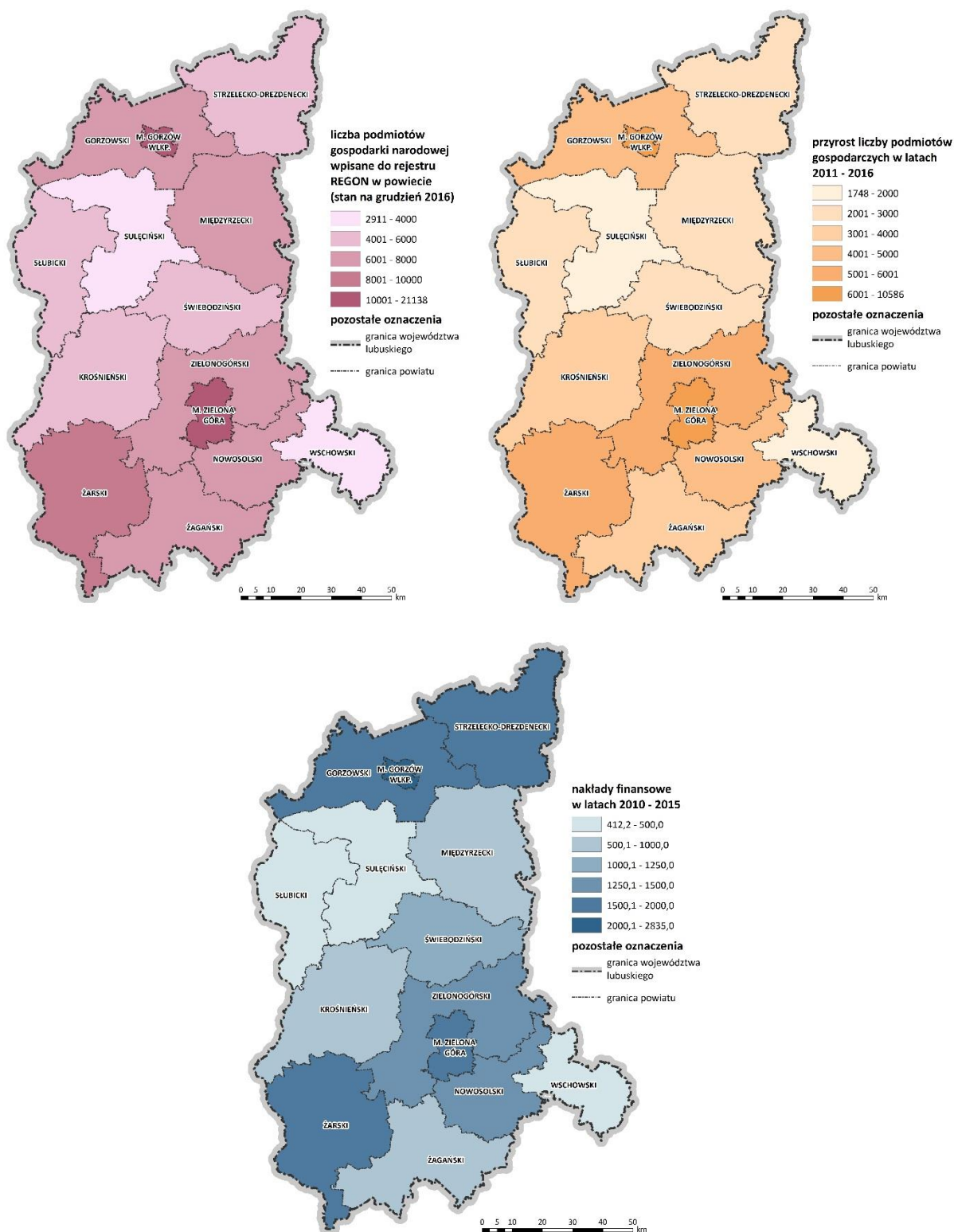
Obszarami o najlepszej koniunkturze gospodarczej są miasta na prawach powiatu – Gorzów Wielkopolski oraz Zielona Góra. Analizując choćby takie wskaźniki jak produkcja sprzedana przemysłu czy udział zatrudnionych w poszczególnych sektorach gospodarki (dane GUS) ocenić można, iż Zielona Góra pełni głównie funkcje usługowe, natomiast Gorzów Wielkopolski stanowi ośrodek o charakterze usługowo-przemysłowym. Miasta te pełnią też ważną rolę w zakresie usług administracji: Zielona Góra jako siedziba Sejmiku Województwa, Marszałka Województwa i Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego, a Gorzów Wlkp. jako siedziba Wojewody Lubuskiego i Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego. Oba te miasta stanowią prężnie funkcjonujące ośrodki charakteryzujące się największym potencjałem rozwojowym w województwie.

¹¹² Główny Urząd Statystyczny – stan na 31.12.2014 r.

¹¹³ Główny Urząd Statystyczny – stan na 31.12.2016 r.

Schemat 23. Wybrane dane o działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (dane odniesiono do podziału administracyjnego obowiązującego od 01.01.2015 r.)

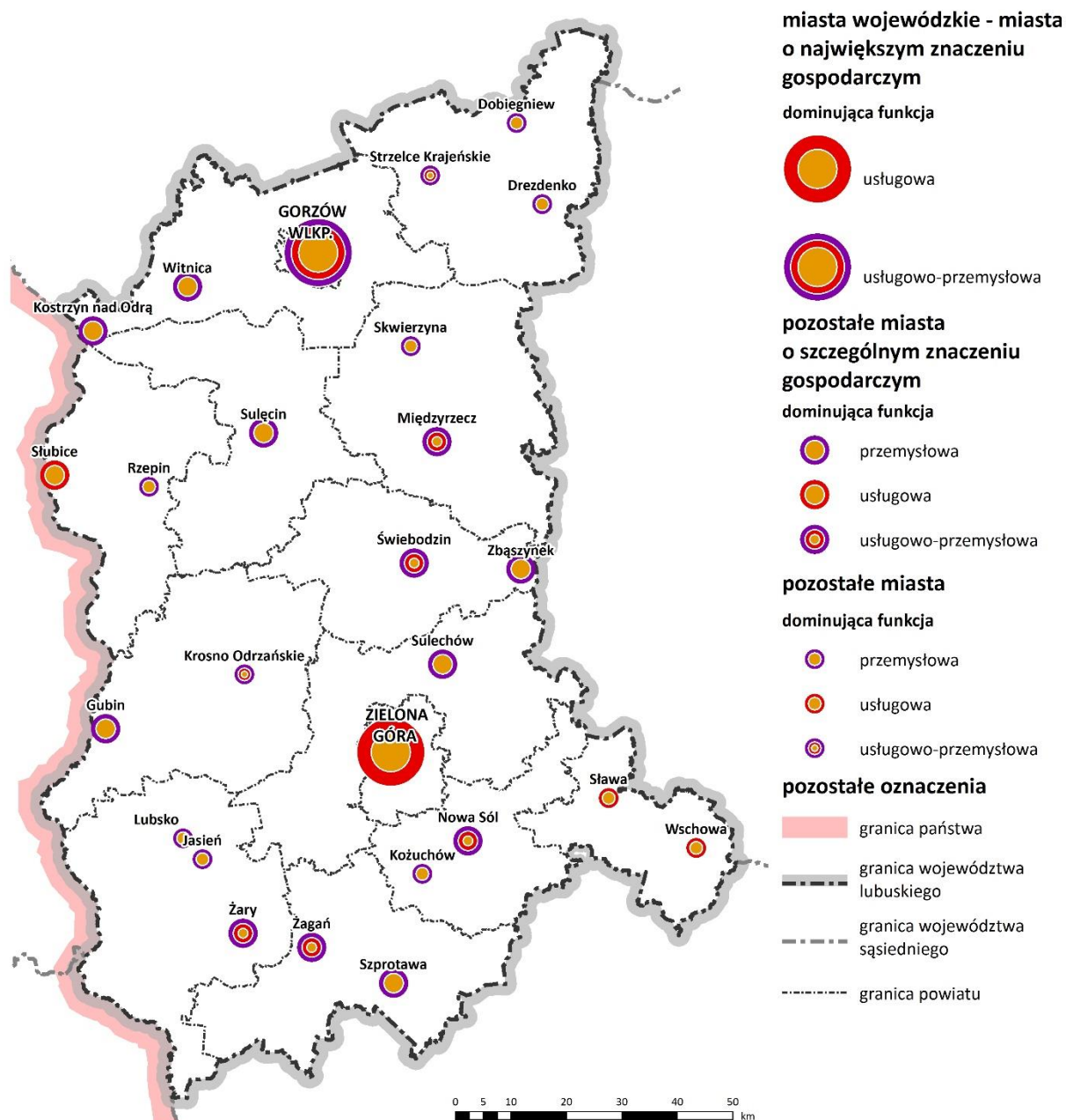

Ponadto obszarami o istotnym znaczeniu gospodarczym w regionie są m.in. Żary, Żagań, Nowa Sól, Kostrzyn nad Odrą, Słubice, Sulechów, Gubin, Świebodzin, Międzyrzecz, Szprotawa, Witnica, Sulęcín oraz Zbąszynek. Rozwój głównych ośrodków przemysłowych i usługowych tj. Zielonej Góry, Gorzowa Wlkp. oraz ww. miast, do którego przyczynia się m.in. stosowanie różnego rodzaju zachęt ekonomicznych i dogodnych warunków inwestowania, powoduje intensyfikację rozwoju społeczno-gospodarczego całego regionu.

Obszary największego potencjału gospodarczo-ekonomicznego koncentrują się o otoczeniu miast wojewódzkich. Zielona Góra wraz z Nową Solą i Sulechowem stanowią strefę intensywnego rozwoju gospodarczego i tworzą tzw. Lubuskie Trójiasto. Na północy województwa dominującym ośrodkiem rozwojowym jest Gorzów Wlkp., wspierany przez Kostrzyn nad Odrą oraz Strzelce Krajeńskie. Obszar o wysokim potencjale inwestycyjnym tworzą także Żary i Żagań wzmocnione potencjałem rozwojowym Szprotawy i Lubska.

Schemat 24. Ośrodki gospodarcze

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 oraz analizy koniunktury poszczególnych ośrodków gospodarczych, 2016 r.

5.2 Usługi, handel

Sektor usługowy uznawany jest za bardzo ważny czynnik rozwoju gospodarczego. Według prognoz na najbliższe lata, w województwie lubuskim zatrudnienie w sektorze usług rynkowych ma wzrosnąć o około 8% (zbliżony wzrost prognozowany jest w układzie ogólnopolskim)¹¹⁴. Dane Głównego Urzędu Statystycznego wskazują na wzrost udziału pracujących w usługach rynkowych w województwie lubuskim na przestrzeni lat 2010-2015.

Pośród usług rynkowych należy szczególnie podkreślić handel hurtowy i detaliczny oraz naprawy pojazdów. Zatrudnienie w tym podsektorze utrzymuje się na stałym poziomie i zatrudnia on najwięcej pracowników. Natomiast sektorem, w którym liczba przedsiębiorstw w ciągu ostatnich 10 lat uległa niemal podwojeniu, jest obsługa nieruchomości oraz firm. Dobrze rozwijającą się branżą są również usługi z zakresu transportu i logistyki.

Pośród usług nierynkowych w województwie, duży udział stanowią przede wszystkim: edukacja oraz administracja publiczna i obrona narodowa. Warto wspomnieć, iż w latach 2011-2015 odnotowano regularny wzrost udziału pracujących w grupie usług nierynkowych.

Tabela 15. Struktura zatrudnienia w sektorze usług w województwie lubuskim

Źródło: dane GUS, 2015 r.

	USŁUGI	2011	2012	2013	2014	2015	% [2015]
USŁUGI RYNKOWE	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	30 446	28 910	28 384	29 667	30 223	23
	Transport i gospodarka magazynowa	11 872	12 016	12 369	11 902	12 822	10
	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	3 671	3 627	3 520	3 463	3 411	3
	Informacja i komunikacja	1 471	1 400	1 522	1 722	1 584	1
	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	3 163	3 248	3 085	3 269	3 310	2
	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	3 677	3 391	3 269	3 606	3 517	3
	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	4 944	4 951	4 862	4 935	5 031	4
	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	13 004	12 179	12 659	9 906	9 514	7
	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	3 152	2 951	2 767	2 834	2 864	2
	Pozostała działalność usługowa	2 710	2 769	3 417	2 900	3 069	2
	suma	78 110	75 442	75 854	74 204	75 345	56
USŁUGI NIERYNKOWE	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	17 518	17 528	17 481	17 489	17 336	13
	Edukacja	24 922	25 091	25 174	25 452	25 592	19
	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	15 043	14 990	15 157	15 161	15 309	11
	suma	57 483	57 609	57 812	58 102	58 237	54

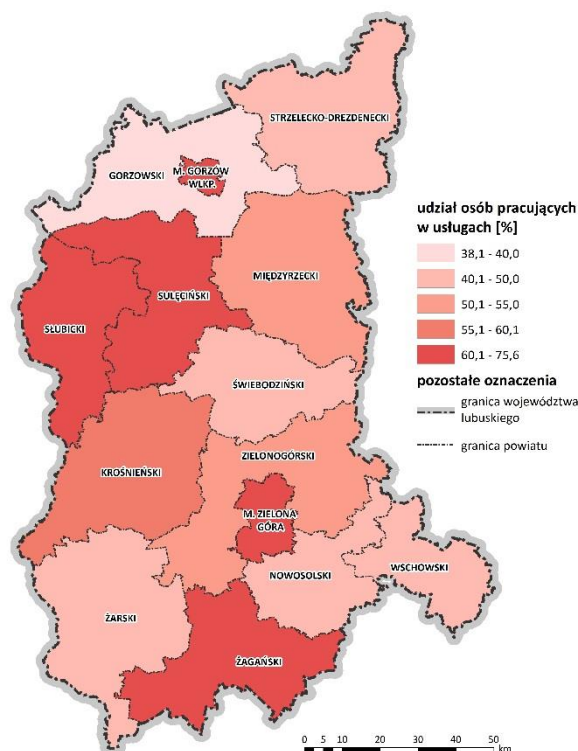
¹¹⁴ Dane na podstawie „Prognozy demograficzne i gospodarcze dla województwa lubuskiego do roku 2020. Materiał pomocniczy do aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego, wrzesień 2011 r.”

Największym ośrodkiem usługowym jest miasto Zielona Góra oraz Gorzów Wielkopolski. Istotne znaczenie w sektorze usług mają również pozostałe miasta powiatowe, w tym przede wszystkim Słubice, które są ważnym ośrodkiem handlowym na granicy polsko-niemieckiej, tworząc wraz z Frankfurt nad Odrą aglomerację transgraniczną, liczącą ok. 85 tys. mieszkańców oraz Żagań – miasto o wielu atrakcjach kulturalno-turystycznych z rozwijającym się przemysłem.

Pomimo korzystnego położenia województwa, jego walorów przyrodniczych i kulturowych nadal powoli rozwija się sektor usług związanych z turystyką. Baza noclegowa jest stosunkowo uboga i słabo wykorzystana.

Schemat 25. Udział osób pracujących w usługach

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze, 2016 r. (dane odniesiono do podziału administracyjnego obowiązującego od 01.01.2015 r.)

Istotną rolę w województwie pełni handel, w którym zatrudnionych jest najwięcej mieszkańców regionu. Choć jak wskazują przedstawione powyżej dane, zatrudnienie w tym sektorze utrzymuje się na stałym poziomie, to zgodnie z danymi GUS dochody z handlu rosną. Pod względem ogólnej sprzedaży przypadającej na osobę, w handlu detalicznym województwo plasuje się na 8 miejscu (13 208 zł/os.), natomiast pod względem handlu hurtowego na przedostatnim miejscu w Polsce (7 639 zł/os.)¹¹⁵. Pod względem liczby zatrudnionych w handlu dominują powiaty: słubicki (32,6% zatrudnionych), m. Zielona Góra (28,0%), sulciński (24,3%), zielonogórski (23,1%), żagański (22,35%)¹¹⁶.

Pod względem liczby obiektów handlowych wielkopowierzchniowych województwo lubuskie charakteryzuje się dosyć niską liczbą takich obiektów na tle kraju (przedostatnie miejsce pod względem liczby hipermarketów, czwarte od końca pod względem liczby supermarketów oraz ostatnie w przypadku domów towarowych i handlowych)¹¹⁷. Natomiast liczba supermarketów w regionie jest stosunkowo wysoka i stale rośnie

¹¹⁵ Dane GUS - stan na 2016 r.

¹¹⁶ Dane GUS - stan na 2015 r.

¹¹⁷ Dane GUS - stan na 2016 r.

(2,6 obiektu na 10 tys. osób przy średniej dla kraju 1,8 obiektu na 10 tys. osób). Najmniej popularne są tu domy towarowe i handlowe (największa liczba osób przypadająca na 1 obiekt na tle kraju)¹¹⁸.

Tabela 16. Obiekty handlowe w województwie lubuskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rodzaj obiektu handlowego	2005	2010	2015	2016
domy towarowe i handlowe	14	7	4	3
supermarkety	123	171	254	260
hipermarkety	11	12	15	15
sklepy powszechne (sklepy o pow. sprzedaży od 120 do 399 m ²)	209	162	151	136
sklepy wyspecjalizowane	417	751	1035	1039
pozostałe sklepy	9639	9351	8853	8593
razem	10413	10454	10312	10046

Hipermarkety zlokalizowane są w Zielonej Górze, Gorzowie Wielkopolskim, Żarach, Nowej Soli i Świebodzinie. Natomiast supermarketów najwięcej jest w powiatach m. Zielona Góra, Gorzów Wielkopolski, oraz w powiecie gorzowskim, żarskim, nowosolskim i żagańskim (dane na 2015 r.). Koncentrują się one przede wszystkim w miastach wojewódzkich (40 obiektów Zielonej Górze i 32 w Gorzowie Wlkp.), ale także w Kostrzynie nad Odrą, Gubinie, Międzyrzeczu, Żarach, Wschowie, Słubicach, Żaganiu, Nowej Soli i Świebodzinie (od 8 do 11 supermarketów)¹¹⁹.

W województwie lubuskim liczba targowisk zarówno stałych, jak i sezonowych jest niska w stosunku do pozostałych województw, także w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W stosunku do roku 2005 ich liczba znacząco spadła. Znaczący spadek dotyczy targowisk sezonowych – z 151 na 112 w województwie. Liczba targowisk stałych spadła z 76 do 73¹²⁰.

Położenie przy granicy z Niemcami oraz dobre powiązania komunikacyjne sprzyjają rozwojowi handlu zagranicznego. Z udostępnionych przez Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów informacji, wynika, iż w województwie lubuskim wartość eksportu w 2014 roku (4,63 mld euro) przewyższyła wartość importu (3,04 mld euro) o prawie 1,6 mld euro.

Wartość importu kształtuje się na poziomie około 2.5 mld euro. W województwie najwięcej importuje się z takich krajów, jak: Niemcy (1,3 mld euro), Chiny (296,5 mln euro), Czechy (121,8 mln euro), Holandia (106,8 mln euro) oraz Włochy (92 mln euro)¹²¹. Wartość importu z tych krajów przewyższa rocznie 1,8 mld euro. Dane dotyczące eksportu są podobne, przy czym największa liczba towarów trafia do Niemiec, przekraczając łączną wartość 2 mld euro. Znacznie niżej kształtuje się wartość eksportowanego towaru na inne rynki zbytu, m.in. na Ukrainę (ponad 226 mln), do Wielkiej Brytanii (183 mln), Francji (172 mln), Belgii (129 mln) oraz do Holandii (120 mln).

Przeważnie zarówno eksportowane jak i importowane są te same grupy towarów, m.in. maszyny i urządzenia elektryczne, akcesoria motoryzacyjne, wyroby z drewna i meble, papier i tektura oraz tworzywa sztuczne. W 2014 roku eksport prowadziło 1009 podmiotów, które były zlokalizowane w 211 lubuskich miejscowościach (w tym Zielona Góra (157 eksporterów), Gorzów Wlkp. (134 eksporterów), Żary, Nowa Sól i Kostrzyn nad Odrą (odpowiednio 64,49 i 36 eksporterów).

¹¹⁸ Dane GUS - stan na 2016 r.

¹¹⁹ Dane GUS - stan na 2015 r.

¹²⁰ Dane GUS - stan na 2015 r.

¹²¹ Dane na 2013 r. z Centrum Analitycznego Administracji Celnej w Warszawie, przeanalizowane przez Centrum Obsługi Inwestycji i Eksportu (COiE)

Tabela 17. Struktura importu i eksportu w latach 2010-2013 na podstawie działów klasyfikacji CN 2012 – średnia z 4 lat (przykładowe produkty)

Źródło: dane z Centrum Analitycznego Administracji Celnej, przeanalizowane przez Centrum Obsługi Inwestycji i Eksportu (COiE)

Produkt	Import w mln euro	Eksport w mln euro
Maszyny i urządzenia elektryczne; rejestratory i odtwarzacze dźwięku	560,93	683,37
Pojazdy nieszynowe, części i akcesoria	219,59	456,25
Drewno i artykuły z drewna; węgiel drzewny	78,28	346,79
Ścier z drewna; papier lub tektura z odzysku	182,2	Brak informacji
Mebel; pościel, materace, poduszki; lampy i oprawy; reklamy świetlne, znaki informacyjne; budynki prefabrykowane	Brak informacji	392,333
Papier i tektura; artykuły z masy papierniczej, papieru lub tektury	84,64	342,64
Tworzywa sztuczne i artykuły z nich	249,42	278,39
Wyroby z żeliwa lub stali	116,01	205,62
Żeliwo i stal	100,60	Brak danych
Maszyny i urządzenia mechaniczne; kotły, reaktory jądrowe	162,22	160,46
Aluminium i artykuły z aluminium	77,69	70,52
Artykuły z kamienia i z gipsu	Brak informacji	79,4
Paliwa mineralne, oleje mineralne; substancje bitumiczne; woski mineralne	149,46	Brak informacji

5.3 Przemysł i budownictwo

W województwie lubuskim przemysł drzewny i papierniczy stanowi przodujący sektor przemysłu. Mają na to wpływ przede wszystkim naturalne uwarunkowania regionu – największe zalesienie w Polsce, najdłuższy okres wegetacyjny oraz średnie roczne temperatury w granicach +8°C. Branże produkcji drewna i wyrobów z drewna, papieru i wyrobów z papieru oraz mebli generują rocznie ok. 6,5 mld zł, tj. ok. 23% wartości produkcji sprzedanej przemysłu województwa lubuskiego¹²². Najwięksi producenci, wykorzystujący drewno jako główny surowiec, koncentrują się min. w Zielonej Górze, Żarach oraz Krośnie Odrzańskim. Produkcja papieru i wyrobów z papieru oraz tektury prowadzona jest w Kostrzynie nad Odrą, Witnicy, Nowej Soli i Drezdenku. Potentaci w produkcji mebli prowadzą swoją działalność w Chlastawie i Babimoście, ponadto w Rzepinie, Gubinie, Gorzowie Wlkp. i innych lubuskich miejscowościach. Ponadto istnieje sieć tartaków oraz zakładów zajmujących się obróbką drewna, dzięki którym województwo lubuskie zajmuje w kraju 4 miejsce pod względem pozyskiwania drewna (prawie 8% produkcji sprzedanej krajowego przemysłu drzewnego pochodzi z tego województwa).

Nieustannie od 2010 roku najwyższą wartość produkcji sprzedanej przemysłu wykazuje produkcja części i akcesoriów dla branży motoryzacyjnej (w 2012 roku przekroczyła 4 mld zł i systematycznie wzrasta)¹²³. Związane jest to min. z prowadzoną w regionie produkcji przez 5 globalnych graczy tej branży. Firmy te są zlokalizowane w Gorzowie Wielkopolskim, Świebodzinie, Nowej Soli i Żarach, a pozostałe podmioty działają również m.in.: w Sulęcinie, Sulechowie i Kostrzynie nad Odrą.

Do głównych branż przetwórstwa przemysłowego należy produkcja artykułów spożywczych. W ofercie są m.in.: mięsa i wędliny (lubuskie ma ponad 20% udziału w produkcji krajowej mięsa indyczego), mrożonki, słodczyce (np. w Lubsku produkcję prowadzi największy polski eksporter pralin marcepanowych), owoce i warzywa, jak również karmy dla zwierząt. Zagłębie mięsne koncentruje się wokół Sławy, pozostałe lokalizacje to m.in.: Trzebiechów, Nowa Sól, Kargowa, Zielona Góra, Gorzów Wlkp., Wschowa i Lubsko.

Kolorytu gospodarczego branży spożywczej dodaje działalność stowarzyszeń winiarskich i pszczelarskich, które utworzyły Lubuski Szlak Wina i Miodu. Podmioty zrzeszone w Szlaku (ponad 40) oferują zwiedzanie winnic i pasiek, degustacje lokalnych win i miodów, a zwłaszcza porady w zakresie upraw winnej latorośli oraz produkcji wina i miodu. W 2015 roku otwarto Lubuskie Centrum Winiarstwa w Zaborze, na terenie którego działa

¹²² Dane Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze – stan na 31.12.2015¹²³ Dane Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze – stan na 31.12.2015

największa, licząca 35 ha, samorządowa winnica w Polsce. Jako jeden z głównych punktów Lubuskiego Szlaku Wina i Miodu, Centrum będzie kompleksem spełniającym funkcje wystawiennicze, kulturalne, gastronomiczne oraz rekreacyjne.

Coraz większą rolę w regionie odgrywa branża produkcji metali oraz wyrobów z metali. Odbiorcami tych produktów są różnicowani klienci począwszy od budownictwa, motoryzacji, rolnictwa poprzez producentów maszyn i urządzeń. Branża metalowa należy do jednej z najliczniej reprezentowanej grupy lubuskich producentów, którzy są zlokalizowani względnie równomiernie we wszystkich powiatach regionu. Od lat z powodzeniem działalność prowadzi Lubuski Klaster Metalowy zrzeszający głównie firmy eksportowe – producentów wyrobów z metali oraz maszyn i urządzeń.

Pokrewna do metalowej, branża budowy maszyn i urządzeń, jest reprezentowana przez firmy, które korzystają z bardzo zaawansowanych technologii, są silnie powiązane ze sferą nauki, ponadto mają bardzo wysoki udział eksportu w sprzedaży swoich produktów. Przykładem jest działalność kilku firm ze Świebodzina, które w oparciu o wysokie technologie i opatentowane rozwiązania prowadzą produkcję urządzeń do obróbki cieplnej i powierzchniowej metali oraz piece topialne, które są sprzedawane do ponad 70 państw świata. W województwie lubuskim prowadzona jest m.in.: produkcja maszyn do obróbki drewna, urządzeń gastronomicznych, maszyn rolniczych, wind, stołów hydraulicznych oraz linii technologicznych (Gorzów Wlkp., Krosno Odrzańskie, Żary, Zielona Góra), tutaj zlokalizowany jest największy w Polsce producent urządzeń do głuszenia zwierząt (Świdnica). Osobną grupę, ale o wieloletniej tradycji i ustalonej renomie międzynarodowej, stanowią firmy branży elektrotechnicznej, elektromaszynowej i automatyki przemysłowej (m.in.: Zielona Góra, Żary, Lubsko).

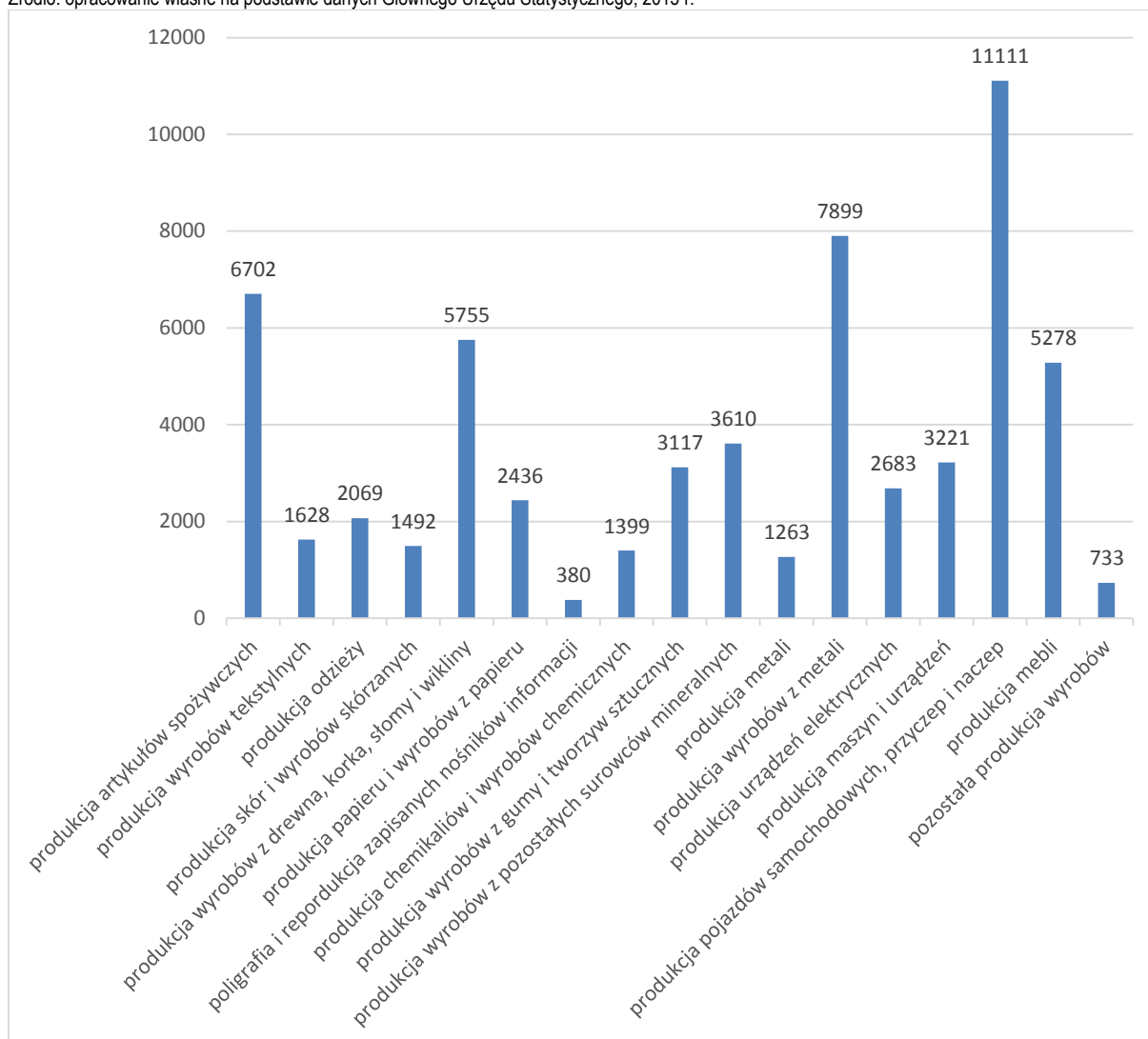
Kolejnymi branżami, które notują systematyczny wzrost wartości sprzedanej są: produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych oraz produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych. Znacząca produkcja wyrobów z tworzyw sztucznych sprawia, że lubuskie od lat jest potentatem w tym zakresie zajmując rokrocznie ponad 10% rynku krajowego (np. w 2013 r. udział w rynku wyniósł 14,5% i 13,2% w 2014 r.)¹²⁴. Firmy tej branży koncentrują się min. w Gorzowie Wlkp., Zielonej Górze, Nowej Soli, Żarach, Iłowej i Międzyrzeczu. Produkcja obejmuje tak różnorodne produkty jak m.in.: płyty i wykładziny gumowe, wyposażenie dla placów zabaw, opakowania PET, chemię gospodarczą, odzież ochronną oraz elementy wykończeniowe używane w motoryzacji i budownictwie. Specyfiką regionalną jest produkcja różnej wielkości figur z tworzywa sztucznego (figury reklamowe, zwierzęta, postacie ludzkie, krasnale itd.).

Na szczególną uwagę zasługuje silna pozycja sektora technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) w województwie lubuskim. Według raportu *Potencjał inwestycyjny i eksportowy województwa lubuskiego w aspekcie rozwoju gospodarczego gmin i przedsiębiorstw z terenu województwa lubuskiego*, branża ta jest reprezentowana przez największą liczbę podmiotów powiązanych z inteligentnymi specjalizacjami regionu. Na 1574 podmioty branży ICT 525 jest zlokalizowanych w Zielonej Górze, 300 w Gorzowie Wlkp., a najmniej – 27 w powiecie sulęcińskim. Tak silna reprezentatywność firm branży ICT w Zielonej Górze wynika z faktu funkcjonowania silnego zaplecza naukowego (Uniwersytet Zielonogórski) oraz firm, które w krótkim czasie swoimi innowacyjnymi produktami zdobyły rynki europejskie i światowe. Są to np. oprogramowanie i urządzenia dla telewizji cyfrowej i interaktywnej, dla biznesu, bezpieczeństwo IT, produkty i rozwiązania w zakresie inżynierii elektronicznej i telematyki. Wiele firm zaczęło wykorzystywać narzędzia informatyczne do prowadzenia handlu za pomocą Internetu np. obuwem, różnymi walutami, odzieżą, częściami do drogich samochodów, itd.

¹²⁴ Dane Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze – stan na 31.12.2015

Wykres 3. Struktura zatrudnienia w sektorze przemysłowym w województwie lubuskim

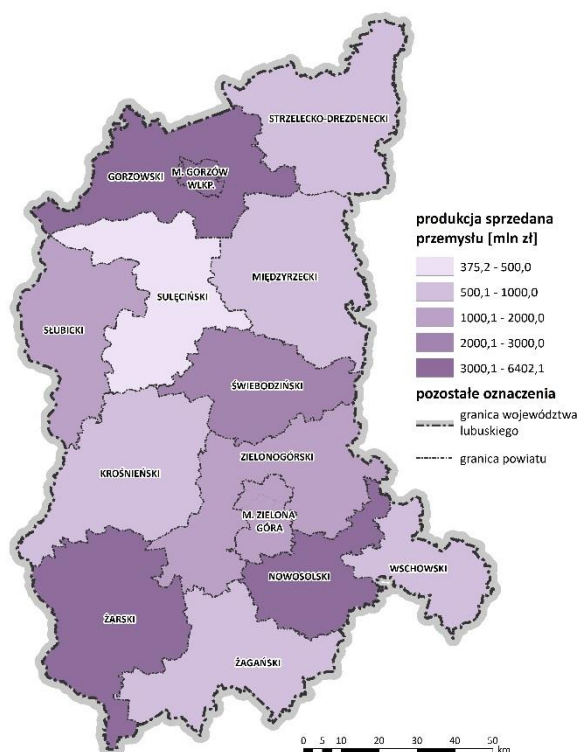
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, 2015 r.

Produkcja sprzedana przemysłu w województwie lubuskim, zgodnie z danymi GUS, w 2015 r. wyniosła 30422,3 mln zł, co klasyfikuje przemysł regionu na niskiej pozycji na tle kraju (12. miejsce), jednak uwzględniając niski stopień zaludnienia tego województwa, sytuacja jest zdecydowanie lepsza (w przeliczeniu na 1 mieszkańca produkcja sprzedana przemysłu województwa lubuskiego plasuje się na pozycji 6. w kraju). Równocześnie systematycznie odnotowuje się znaczący przyrost tego wskaźnika.

Schemat 26. Produkcja sprzedana przemysłu

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, 2015 r. (dane odniesiono do podziału administracyjnego obowiązującego od 01.01.2015 r.)

Na obszarze województwa zlokalizowana jest duża liczba eksploatowanych złóż surowców naturalnych, zarówno energetycznych, jak i skalnych. Zlokalizowane są one niemal w każdym powiecie województwa. Łącznie na obszarze województwa funkcjonuje 123 podmiotów przemysłu wydobywczego (dane GUS, na 2016 r.), co stanowi wzrost w stosunku do roku 2010 o 38 podmiotów. Jeden zajmuje się wydobywaniem węgla brunatnego (złóże Sieniawa – powiat świebodziński), zaś trzy wydobywaniem gazu ziemnego i ropy naftowej (powiaty gorzowski, strzelecko-drezdenecki, świebodziński, krosiński, nowosolski, wschowski).

Równocześnie znacząca liczba udokumentowanych, a nie eksploatowanych złóż surowców naturalnych, takich jak węgiel brunatny, gaz ziemny, surowce budowlane, stanowi istotny potencjał dla rozwoju gospodarczego województwa.

W rejestrze REGON zarejestrowano 14,2 tys. podmiotów gospodarki narodowej w sekcji budownictwo (dane GUS, na 2016 r.). Tym samym jest to druga, po handlu, sekcja gospodarki pod względem liczby podmiotów.

Największy udział w rynku budownictwa mają od wielu lat obiekty mieszkalne jednorodzinne. W porównaniu do roku 2011 w 2016 r. nastąpiło zwiększenie liczby budynków oddawanych do użytku, zauważa się także wzrost wydawanych pozwoleń na budowę obiektów inżynierii lądowej i wodnej. W regionie odnotowuje się stosunkowo niewielki ruch budowlany. W roku 2016 do użytkowania oddano budynki o powierzchni użytkowej 301 153 m², co stanowi 15 wynik w kraju, przed województwem opolskim. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosi 2,36 i jest niższa od średniej dla kraju, wynoszącej 2,57¹²⁵.

W roku 2016 sprzedaż produkcji budowlano-montażowej w województwie wyniosła 3885 zł na 1 mieszkańca i była niższa od średniej krajowej wynoszącej 4342 zł.

¹²⁵ Dane GUS - stan na 2016 r.

Tabela 18. Budynki oddane do użytku w województwie lubuskim

Źródło: dane Głównego Urzędu Statystycznego

		2011	2012	2013	2014	2015	2016
Budynki mieszkalne	Budynki ogółem	1944	1695	1573	1807	1952	2327
	Powierzchnia użytkowa [m²]	365651	337425	253751	341667	361597	464726
	Budynki jednorodzinne	1840	1624	1483	1683	1821	2116
	Powierzchnia użytkowa [m²]	247208	219765	193759	212669	231041	281368
Budynki zamieszkania zbiorowego i niemieszkalne	Budynki	1197	1067	1113	1179	979	1110
	Powierzchnia użytkowa [m²]	365010	373526	368721	388262	437514	549491
Obiekty inżynierii lądowej i wodnej	Pozwolenia	1302	1453	1564	1623	1396	1329

Ośrodki przemysłowe i obszary rozwoju działalności produkcyjnej

Tereny przemysłowe w województwie, koncentrują się przede wszystkim w głównych ośrodkach przemysłowych, które stanowią:

- Gorzów Wielkopolski – stolica województwa, gdzie skupiają się nowoczesne zakłady produkcyjne; rozwijają się tu branże przemysłu motoryzacyjnego, chemicznego, elektronicznego, maszynowego, metalowego, farmaceutycznego, budownictwo i handel;
- Żary – miasto charakteryzuje się dominacją przemysłu drzewnego, szklarskiego i motoryzacyjnego;
- Nowa Sól – rozwijają się tu firmy z branży: spożywczej, motoryzacyjnej, elektronicznej, maszynowej, elektrotechnicznej i odlewniczej;

Zielona Góra, będąca stolicą województwa i pełniącą głównie funkcje usługowe posiada rozwinięte również branże produkcyjne takie jak: metalowa, drzewna, produkcji mebli, spożywcza, elektrotechniczna i branża ICT.

Istotne znaczenie dla rozwoju przemysłu mają również takie ośrodki jak Świebodzin, Kostrzyn nad Odrą, Międzyrzecz, Sulęcín, Szprotawa, Sulechów, Żagań, Zbąszynek, Witnica.

Dodatkowo na terenie województwa lubuskiego ustanowiono Kostrzyńsko-Słubicką Specjalną Strefę Ekonomiczną, która swoim zasięgiem obejmuje tereny województwa lubuskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego. Łączny obszar strefy to 2201 ha (dane na 2017 r.) i to tutaj koncentrują się główne obszary przemysłowe województwa. Strefa posiada 57 podstref, z czego 26 w województwie lubuskim¹²⁶. W ramach KSSSE działalność produkcyjną prowadzi 65 firm, z których 29 znalazło się w grupie 200 największych eksporterów województwa lubuskiego. W strefie tej rozwinęły się sektory usług, takie jak: transport, medycyna, kosmetyka, handel. Powstały tu także inwestycje z branży papierniczej (Kostrzyn nad Odrą), spożywczej (Nowa Sól), chemicznej, metalowej, motoryzacyjnej, przetwórstwa drewna i materiałów budowlanych.

W województwie lubuskim znajdują się dwie podstrefy Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, które zlokalizowane są w Szprotawie i Świebodziń. Strefa oprócz terenów inwestycyjnych w województwie lubuskim, posiada podstrefy w województwie opolskim, dolnośląskim oraz wielkopolskim. Na terenach objętych WSSE o powierzchni około 3800 ha zainwestowało już ponad 200 firm¹²⁷.

¹²⁶ Informacje Kostrzyńsko-Słubicko Specjalnej Strefy Ekonomicznej

¹²⁷ invest-park.com.pl

W Iłowej zlokalizowana jest podstrefa Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Strefa ta posiada podstrefy głównie na terenie województwa dolnośląskiego i tereny inwestycyjne o łącznej powierzchni ponad 1300 ha. Na terenie LSSE zainwestowało ponad 50 firm¹²⁸.

Ponadto w Witnicy utworzono Witnicką Strefę Przemysłową, w Żaganiu zlokalizowana jest Żagańska Strefa Gospodarcza. Strefę Aktywności Gospodarczej utworzono również w granicach miasta Zielona Góra, w Żarach działa Żarski Park Przemysłowy, w Ośnie Lubuskim Miejski Obszar Przemysłowy, a w Międzyrzeczu Międzyrzecki Park Przemysłowy.

¹²⁸ lsse.eu

Schemat 27. Strefy ekonomiczne, inkubatory przedsiębiorczości, parki technologiczne (dane na 2017 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 stycznia 2017 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie kostrzyńsko-słubickiej specjalnej strefy ekonomicznej (Dz. U. z 27.01.2017 poz. 168), Raportu Parki przemysłowe i specjalne strefy ekonomiczne, IPO.pl 2011, <http://www.innowacje.lubuskie.pl/parki-technologiczne.html>

W celu podniesienia konkurencyjności przedsiębiorstw oraz rozwoju wysokich technologii, oprócz stref ekonomicznych na terenie województwa powstały:

- Lubuski Park Przemysłowo-Technologiczny w Zielonej Górze, w sołectwie Nowy Kisielin, w którego skład wchodzi:
 - Park Naukowo-Technologiczny Uniwersytetu Zielonogórskiego,
 - Specjalna Strefa Ekonomiczna,
 - Strefa Aktywności Gospodarczej Lubuskiego Trójmiasta,
- Park Technologii i Logistyki Przemysłu „INTERIOR” w Nowej Soli,
- Gorzowski Ośrodek Technologiczny Park Naukowo – Przemysłowy (GOTECHNOLOGY)
- Centrum Energetyki Odnawialnej przy Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Sulechowie,
- Lubuski Ośrodek Innowacji i Wdrożeń Agrotechnicznych w Kalsku.

Dodatkowo małe i średnie przedsiębiorstwa wspierane są przez inkubatory przedsiębiorczości:

- Centrum Przedsiębiorczości i Transferu Technologii Uniwersytetu Zielonogórskiego w Zielonej Górze,
- Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości UZ w Zielonej Górze,
- Inkubator Przedsiębiorczości – Lubuska Fundacja Zachodnie Centrum Gospodarcze w Gorzowie Wielkopolskim,
- Centrum Badawczo – Wdrożeniowe „Eko-innowacje” w Stanowicach,
- Inkubator Przedsiębiorczości przy Fundacji „Przedsiębiorczość” w Żarach,
- Inkubator w Żagańskiej Agencji Rozwoju Lokalnego.

Wsparcie zapewniają także dwie organizacje, które zrzeszają największą liczbę pracodawców, czyli Zachodnia Izba Przemysłowo-Handlową w Gorzowie Wlkp. oraz Organizacja Pracodawców Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze. Wsparciem sektora MŚP zajmuje się także ww. Fundacja „Przedsiębiorczość” w Żarach.

Istotną rolę w rozwoju gospodarczym pełnią lubuskie euroregiony: Sprewa-Nysa-Bóbr i Pro Europa Viadrina. Realizując Plany Rozwoju i Działania Euroregionów zacieśniają współpracę transgraniczną również w dziedzinie gospodarki, choćby przez takie inicjatywy jak coroczne targi Euroregionu oraz Bank Informacji Gospodarczej dla polskich i niemieckich firm pragnących nawiązać współpracę gospodarczą.

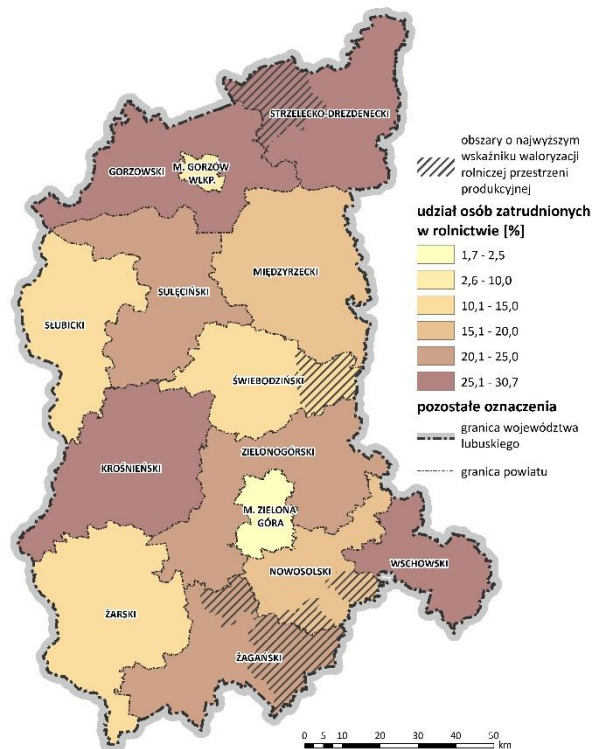
5.4 Rolnictwo i leśnictwo

W województwie lubuskim rezerwuariusz zasobów produkcyjnych rolnictwa jest niewielki, a powierzchnia terenów użytkowanych rolniczo na terenie województwa stopniowo się zmniejsza. W skali kraju użytki rolne z terenu województwa lubuskiego stanowią jedynie 2,7%. W 2010 roku powierzchnia użytków rolnych stanowiła 31% powierzchni województwa, natomiast w 2016 już 28%. Rolnictwo regionu cechuje niska bonitacja gleb i rozdrobniona struktura gospodarstw rolnych. Korzystnym zjawiskiem w porównaniu do 2010 roku jest spadek liczby małych gospodarstw. Znacząco wzrosła natomiast liczba gospodarstw o powierzchni 50 ha i więcej. Zgodnie z *Powszechnym spisem rolnym* na rok 2010 r. średnia powierzchnia gospodarstw prowadzących działalność rolniczą w województwie lubuskim wynosiła 14,10 ha (w Polsce 7,92 ha), co oznacza jej zwiększenie o 28,6% w stosunku do roku 2002. Rolniczy charakter przedstawiają głównie: powiat strzelecko-drezdenecki, krośnieński, sulęciński oraz wschowski.

Do obszarów o najlepszych warunkach dla rozwoju rolnictwa (uwzględniając klasę bonitacyjną gleb, tradycje, produkcję towarową) należą tereny powiatu wschowskiego, częściowo żagańskiego i nowosolskiego.

Schemat 28. Zatrudnieni w rolnictwie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, 2015 r. . (dane odniesiono do podziału administracyjnego obowiązującego od 01.01.2015 r.)

Na Ziemi Lubuskiej uprawiane są przede wszystkim zboża (głównie pszenica, żyto i pszenżyto), rośliny przemysłowe (rzepak, buraki cukrowe, w mniejszym stopniu chmiel i tytoń), ziemniaki oraz wiklina. W produkcji zwierzęcej województwa dominuje żywiec rzeźny, w tym głównie drób, a następnie trzoda chlewna (wartość skupu produktów rolnych w tys. złotych odpowiednio dla drobiu niemal 613 588,0 – 68% oraz 126 350,9 – 14% wartości skupu całego skupu)¹²⁹.

Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020, do zidentyfikowanych specjalizacji rolnictwa (lub ich zaczątków) zaliczyć należy produkcję mięsną, w tym przede wszystkim drobiarską (powiat wschowski, żagański), winiarstwo (powiat zielonogórski, strzelecko-drezdenecki), produkcję szparagów (powiat międzyrzecki), produkcję pieczarek (powiat wschowski), produkcję nasion zbóż na siew (powiat żagański), gospodarstwa rybackie (powiat strzelecko-drezdenecki), produkcję miodu (powiat gorzowski, sulęciński).

Rolnictwo województwa lubuskiego charakteryzuje się niskim stopniem zmechanizowania. Średnia liczba ciągników przypadająca na jedno gospodarstwo prowadzące działalność rolniczą na obszarach wiejskich dla województwa lubuskiego wynosi 0,5 sztuki, przy średniej dla kraju wynoszącej 1,4 sztuki¹³⁰. Równocześnie rolnictwo w województwie lubuskim odznacza się wysoką produktywnością – plony uzyskiwane są na poziomie 41,4 dt/ha przy średniej dla kraju na poziomie 40,0 dt/ha¹³¹.

Województwo lubuskie cechuje się największą lesistością spośród wszystkich regionów Polski (49,3% powierzchni województwa, przy średniej dla kraju 29,5%¹³²). Zdecydowana większość lasów (98%) zaliczana jest

¹²⁹ Dane GUS - stan na 2015 r.

¹³⁰ Dane GUS - stan na 2013 r.

¹³¹ Dane GUS - stan na 2016 r.

¹³² bidem

do lasów publicznych państwowych. Pozyskanie drewna rośnie, w roku 2013 przekroczone 3 mln m³ grubizny, zaś w roku 2016 było to już 3,2 mln m³. Średnio pozyskuje się 478,1 m³ drewna na 100 hektarów lasu¹³³.

6. Komunikacja i transport

Województwo lubuskie posiada dobrą dostępność komunikacyjną. Sieć transportową województwa tworzą przede wszystkim drogi, których układ wskazuje na oddziaływanie w regionie dwóch największych ośrodków miejskich – Gorzowa Wielkopolskiego i Zielonej Góry. Przez te dwa równorzędne miasta wojewódzkie biegnie droga ekspresowa S3. Pozostałe miasta łączy dość równomiernie rozłożona sieć dróg krajowych i wojewódzkich. Dla ponad 90% mieszkańców województwa lubuskiego, średni czas dojazdu samochodem osobowym do jednego z dwóch głównych ośrodków administracyjnych wynosi mniej niż godzinę¹³⁴.

Największy ruch pojazdów na terenie województwa lubuskiego odnotowuje się na autostradzie A2 i drodze krajowej nr 92. Przygraniczne położenie wpływa na wysoki udział transportu tranzytowego w tym regionie, szczególnie od momentu wejścia Polski do strefy Schengen w 2007 r. Autostrada A2 stanowi połączenie międzynarodowej relacji Berlin – Warszawa – Moskwa i jednocześnie wchodzi w skład międzynarodowego korytarza Morze Północne – Bałtyk (sieć bazowa TEN-T). Ruch w regionie generuje również tranzyt krajowy pomiędzy województwem zachodniopomorskim a województwem dolnośląskim oraz Górnośląskim Okręgiem Przemysłowym. Transport w tym zakresie obsługuje droga ekspresowa S3 i droga krajowa nr 3, wchodzące w skład korytarza bazowego TEN-T Bałtyk – Adriatyk. W południowej części województwa zlokalizowana jest DK18, która ma zostać przebudowana do parametrów autostrady, stanowi fragment sieci kompleksowej TEN-T.

Województwo lubuskie posiada również rozwiniętą sieć połączeń kolejowych. Są to połączenia zarówno lokalne jak i międzynarodowe – linia nr 3 wchodzi w skład korytarza Morze Północne – Bałtyk, a linia kolejowa nr 351, której fragment biegnie w północno-wschodniej części województwa, stanowi połączenie w ramach w korytarza Bałtyk – Adriatyk.

Alternatywą i wsparciem dla powyższych form transportu mogą być drogi wodne. Odra, druga co do wielkości rzeka w Polsce, wraz ze swoim dopływem – Wartą, stanowią międzynarodowe drogi wodne. Na terenie województwa, w m. Babimost, znajduje się również lotnisko przystosowane do obsługi rejsów międzynarodowych.

Przez teren województwa lubuskiego przebiega Środkowoeuropejski Korytarz Transportowy (CETC), łączący wybrzeża Morza Bałtyckiego i Morza Adriatyckiego, w którego skład wchodzi droga ekspresowa S3, linie kolejowe nr 273, 351, rzeki Odra i Warta, a także fragmenty autostrady A2 i linii kolejowej nr 3.

6.1 Sieć drogowa

Podstawowy układ sieci drogowej w województwie tworzą drogi krajowe i wojewódzkie, uzupełnieniem są drogi powiatowe oraz drogi gminne. Najwyższy wskaźnik gęstości dróg o nawierzchni twardej (liczony w km dróg gminnych i powiatowych na 100 km²) występuje w powiatach: m. Zielona Góra, m. Gorzów Wlkp., żarskim, świebodzińskim oraz nowosolskim. Najmniejszy wskaźnik występuje natomiast w powiatach międzyrzeckim oraz sulęcińskim¹³⁵, które charakteryzują się niskim poziomem zurbanizowania i wysokim wskaźnikiem lesistości.

Drogi krajowe

Przez teren województwa lubuskiego przebiega autostrada A2 na osi wschód-zachód i droga ekspresowa S3 na osi północ-południe oraz inne drogi krajowe niższych klas (drogi krajowe nr 3, 12, 18, 22, 24, 27, 29, 31, 32

¹³³ Dane GUS - stan na 2016 r.

¹³⁴ Strategia rozwoju województwa lubuskiego 2020, przyjęta uchwałą Nr XXXII/319/12 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 listopada 2012 r.

¹³⁵ Dane BDL GUS na 31.12.2015 r.

i 92). Łączna długość dróg krajowych na terenie województwa lubuskiego wynosi 903,2 km, w tym 89,2 km stanowią autostrady a 142,5 km drogi ekspresowe.

Sieć dróg krajowych na terenie województwa lubuskiego pełni dwójaką funkcję – tranzytową i połączeń wewnętrznych. Generalny Pomiar Ruchu w 2015 roku (GPR 2015) został wykonany na sieci dróg krajowych z pominięciem odcinków, których zarządcami są prezydenci miast na prawach powiatu¹³⁶.

Sieć dróg krajowych w województwie lubuskim stanowi istotny element sieci tranzytowej zarówno w wymiarze krajowym jak i europejskim. Jest to związane ze wzrostem przewozów tranzytowych (głównie ruch ciężki) po wejściu Polski do strefy Schengen. Duży udział ruchu tranzytowego widoczny jest w szczególności na osi północ-południe (S3), wschód-zachód (A2, DK92) oraz osi północno-wschodniej (S3, DK24).

Istniejąca sieć dróg krajowych na terenie województwa lubuskiego zapewnia również połączenia w zakresie jednostek osadniczych na terenie województwa. Dotyczy to zarówno skomunikowania głównych ośrodków województwa (Gorzów Wlkp. i Zielona Góra) jak i powiązań ich z ośrodkami subregionalnymi (Nowa Sól, Żary, Żagań, Świebodzin, Słubice) i lokalnymi (Międzyrzecz, Wschowa, Krosno Odrzańskie, Strzelce Krajeńskie, Sulęcín, Kostrzyn nad Odrą, Gubin, Lubsko, Szprotawa, Drezdenko, Skwierzyna, Nowogród Bobrzański). W rozkładzie ruchu dla województwa lubuskiego, zauważalny jest wzrost wewnętrznego średniodobowego ruchu pojazdów (SDR), zwłaszcza w obszarze oddziaływania ośrodków wojewódzkich. Zielona Góra i Gorzów Wlkp. mają promienisty układ komunikacyjny, w skład którego wchodzi drogi krajowe i wojewódzkie, tworzące główne trasy wylotowe z miasta. Trasami tymi odbywają się migracje wahadłowe, związane z codziennymi dojazdami do pracy.

Należy wskazać na uciążliwość oddziaływania dróg krajowych i wojewódzkich o dużym natężeniu ruchu. Szczególnie istotny jest brak obejść drogowych w miejscowościach o intensywnym ciężkim i tranzytowym ruchu – np. Kostrzyn nad Odrą. Istotnym problemem są również obiekty inżynieryjne w ciągach tych dróg, które nie spełniają wymagań technicznych – np. most na Odrze w miejscowości Krosno Odrzańskie

W ramach Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.)¹³⁷ na terenie województwa lubuskiego prowadzone są roboty obejmujące przebudowę i budowę trasy S3 (stan na 2017 r.). Zakres prac obejmuje budowę nowych odcinków, brakujących jezdni, budowę nowych węzłów drogowych, przebudowę i budowę nowych obiektów inżynieryjnych oraz urządzeń ochrony środowiska.

Podsumowując, sieć dróg krajowych zapewnia dogodne połączenia komunikacyjne na terenie województwa oraz powiązania zewnętrzne. Jednakże niektóre jej odcinki wymagają modernizacji. Dotyczy to przebudowy istniejących ciągów drogowych o dużym natężeniu ruchu (lub rozważenie budowy nowych ciągów drogowych), budowy nowych obejść drogowych (w przypadku dużego natężenia ruchu), zwiększenia bezpieczeństwa ruchu drogowego (w tym bezpiecznego prowadzenia ruchu rowerowego) oraz utrzymania i podnoszenia standardów technicznych tych dróg.

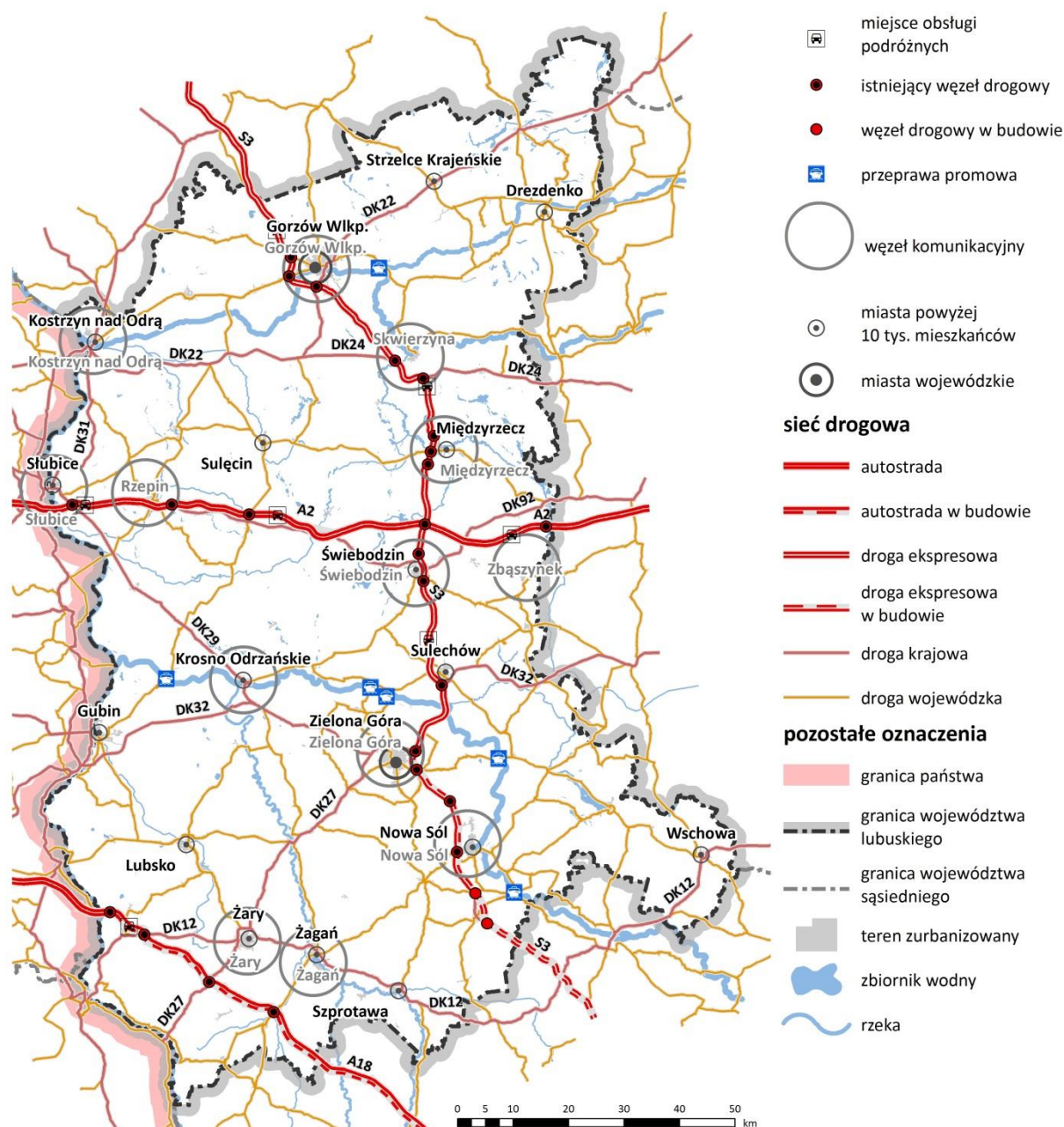
¹³⁶ Generalny Pomiar Ruchu 2015. Źródło: GDDKiA, www.gddkia.gov.pl.

¹³⁷ Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.), przyjęty Uchwałą nr 156/2015 Rady Ministrów z dnia 8 września 2015 r., Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju.

Schemat 29. Sieć drogowa w województwie lubuskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GDDKiA i ZDW, stan na 2017 r.

Szczegółowa lokalizacja obiektów wskazanych na schemacie przedstawiona została na załączniku nr 1h. Komunikacja i transport

Drogi wojewódzkie

Istniejąca sieć 1638 km dróg wojewódzkich, z których 1509,82 km (stan na dzień 31.12.2016 r.) administrowanych jest przez Zarząd Dróg Wojewódzkich (ZDW) zapewnia połączenie dróg krajowych z ośrodkami osadniczymi na terenie województwa.

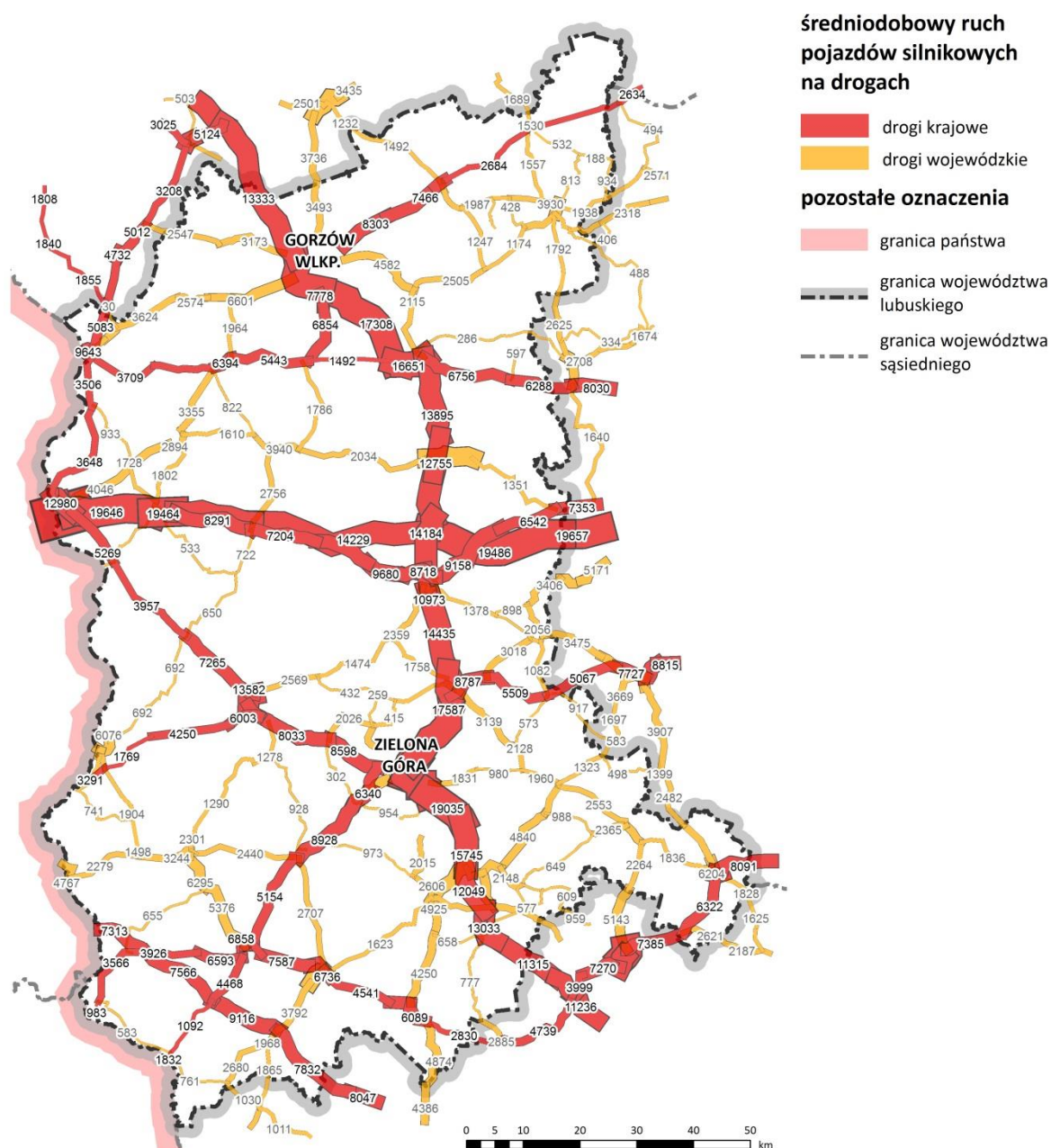
W zakresie ruchu pojazdów silnikowych na sieci wojewódzkiej można zauważyć podobne tendencje, jak w przypadku dróg krajowych. Pomiar ruchu w 2015 roku został wykonywany na sieci dróg wojewódzkich, z wyjątkiem odcinków, które znajdują się w miastach na prawach powiatu i nie są administrowane przez ZDW. Wyniki pomiaru stanowią część Generalnego Pomiaru Ruchu w 2015 roku (GPR 2015)¹³⁸. Strefy oddziaływania

¹³⁸ Generalny Pomiar Ruchu 2015. Źródło: GDDKiA, www.gddkia.gov.pl.

można wyróżnić dla ośrodków wojewódzkich (Gorzów Wlkp., Zielona Góra) oraz ośrodków subregionalnych (Nowa Sól, Żary, Żagań, Świebodzin, Słubice) i lokalnych (Międzyrzecz, Wschowa, Krosno Odrzańskie, Strzelce Krajeńskie, Sulęcín, Kostrzyn nad Odrą, Gubin, Lubsko, Szprotawa, Drezdenko, Skwierzyna, Nowogród Bobrzański).

Schemat 30. Średniodobowy ruch pojazdów silnikowych na sieci dróg krajowych i wojewódzkich w 2015 r.

Źródło: GDDKiA, www.gddkia.gov.pl

Niekorzystny wpływ na dostępność komunikacyjną dróg wojewódzkich mają przeprawy promowe na Odrze w Połęczku, Brodach, Pomorsku i Miłsku, które stanowią swoiste „wąskie gardła”. Powodują one wydłużanie czasu dojazdu i obniżenie przepustowości dróg. Ponadto przeprawy promowe nie obsługują ruchu przez całą dobę i są uzależnione od warunków atmosferycznych i hydrologicznych.

Również istotnym problemem, tak jak w przypadku dróg krajowych, jest brak obejść w ciągach dróg wojewódzkich o dużym natężeniu ruchu (np. Międzyrzecz). Niezbędna jest poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego¹³⁹.

Podsumowując należy stwierdzić, że istniejąca sieć dróg wojewódzkich spełnia swoją funkcję w zakresie powiązania terenów zurbanizowanych na terenie województwa lubuskiego. Jednakże w przypadku realizacji dużych zamierzeń inwestycyjnych może wymagać korekt przebiegu (np. kompleks energetyczno-wydobywczy Gubin-Brody). Najistotniejszym zagadnieniem, wymagającym uwagi i nakładów inwestycyjnych jest modernizacja sieci dróg, podnoszenie standardów technicznych i zwiększenie bezpieczeństwa ruchu drogowego (w tym bezpiecznego prowadzenia ruchu rowerowego) w zakresie odpowiadającym natężeniu ruchu. Należy również dążyć do usunięcia „wąskich gardeł” w postaci przepraw promowych oraz budowy obwodnic miast w ciągach dróg wojewódzkich o dużym natężeniu ruchu.

6.2 Sieć kolejowa

Liczba pasażerów i masy towarowej w latach 2005–2015 utrzymywała się na stałym poziomie, jednakże liczba podróży była niższa niż w latach wcześniejszych¹⁴⁰. Malejące znaczenie transportu kolejowego wynika z jego niekonkurencyjności, będącej głównie efektem złego stanu infrastruktury kolejowej. Spowodowane jest to niedoinwestowaniem kolei oraz brakiem zrównoważonej krajowej polityki transportowej.

W obszarze województwa lubuskiego dodatkowo przyczyniło się do tego wyłączenie z eksploatacji wielu odcinków linii kolejowych, prowadząc do fragmentaryzacji sieci. Brak ciągłości sieci kolejowej uniemożliwia jej poprawne funkcjonowanie. W przeszłości województwo lubuskie posiadało jedną z najlepiej rozwiniętych sieci kolejowych w Polsce.

Czynna sieć kolejowa zapewnia skomunikowanie w obrębie powiatów, jednakże nie dotyczy to przewozów pasażerskich. W ramach podziału linii kolejowych ze względu na rodzaj prowadzonego ruchu, na terenie województwa lubuskiego wyszczególnia się odcinki linii, na których prowadzony jest ruch towarowy lub pasażersko-towarowy oraz linie nieczynne i zlikwidowane. Dodatkowo część linii zaklasyfikowanych jest do głównych międzynarodowych linii kolejowych AGC (LK3, LK351)¹⁴¹ i AGTC (LK3, LK273, LK282, LK370)¹⁴² oraz do korytarzy TEN-T (LK3, LK273, LK351).

Część linii kolejowych na terenie województwa lubuskiego (nr 14, 3, 203, 273, 282, 351, 358, 364, 367, 370, 375, 380, 389, 436, 819, 821, 822), ze względów gospodarczych, społecznych, obronnych lub ekologicznych, zaklasyfikowana jest do kategorii państwowego znaczenia.

Wszystkie linie kolejowe, zlokalizowane w województwie są liniami normalnotorowymi. Główne stacje kolejowe zlokalizowane są w Zielonej Górze, Gorzowie Wlkp., Zbąszynku, Rzepinie, Kostrzynie nad Odrą, Żaganiu, Żarach, Czerwieńsku, Świebodzinie, Sulechowie i Nowej Soli. Wiele spośród większych miast województwa o liczbie ludności powyżej 10 tys. mieszkańców, nie posiada połączeń kolejowych, m.in. Gubin, Lubsko, Wschowa (linie zostały zlikwidowane bądź ruch pasażerski został zawieszony).

¹³⁹ Narodowy Program Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego 2013–2020, przyjęty przez KRBRD w dniu 20.06.2013 r.

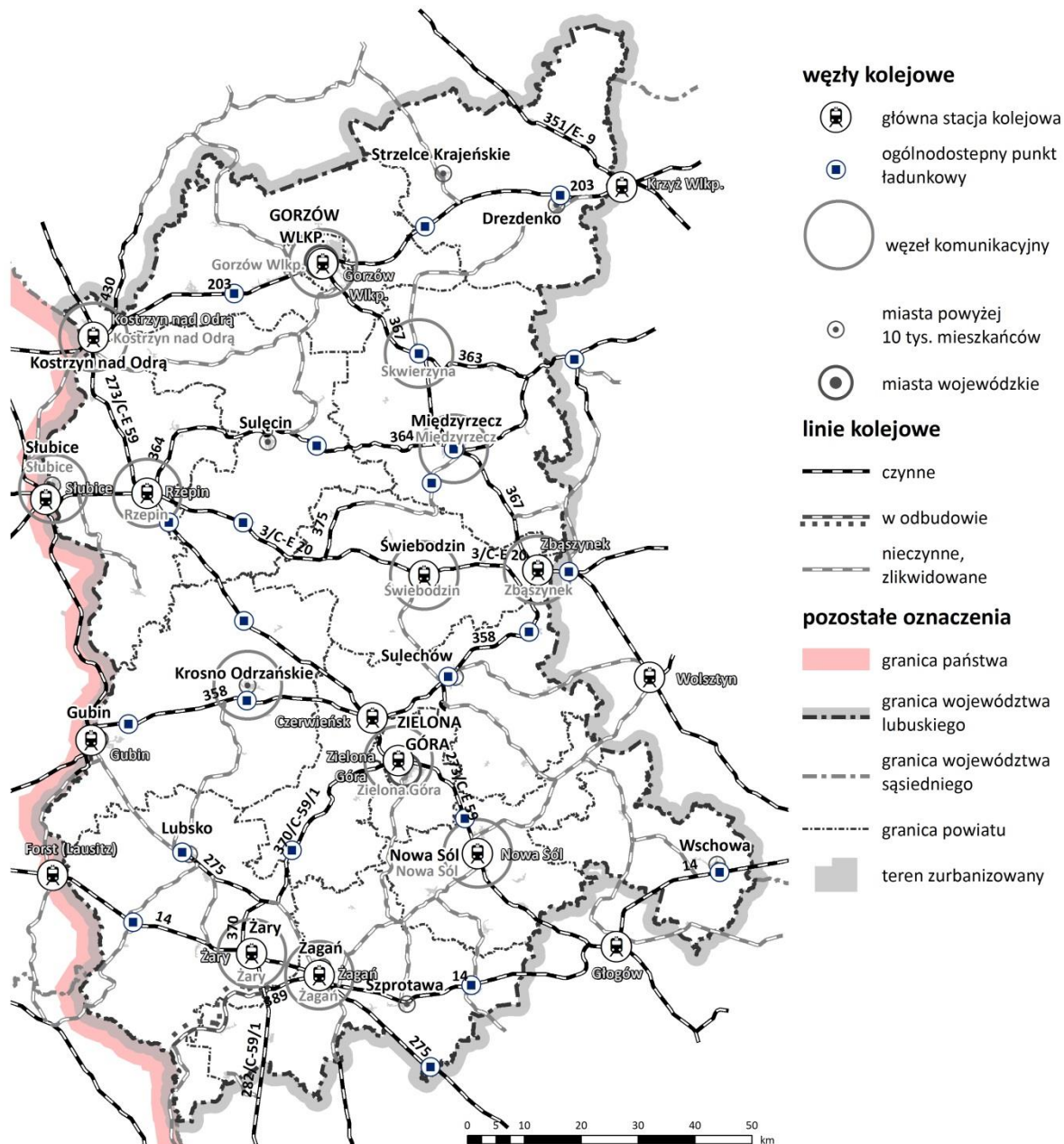
¹⁴⁰ Analizy i dane Urzędu Transportu Kolejowego, www.utk.gov.pl.

¹⁴¹ Umowa Europejska o głównych międzynarodowych liniach kolejowych (AGC), sporządzona w Genewie dnia 31 maja 1985 r. (Dz. U. 1989 nr 42 poz. 231).

¹⁴² Umowa Europejska o ważnych międzynarodowych liniach transportu kombinowanego i obiektach towarzyszących (AGTC), sporządzona w Genewie dnia 1 lutego 1991 r. (M.P. 2004 nr 3 poz. 50).

Schemat 31. Sieć kolejowa w województwie lubuskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego na sieci komunikacyjnej w wojewódzkich przewozach pasażerskich”, Departament Infrastruktury i Komunikacji UMWL, Zielona Góra, marzec 2014 r. i danych PKP PLK S.A. Szczegółowa lokalizacja obiektów wskazanych na schemacie przedstawiona została w załączniku nr 1h. Komunikacja i transport

Na terenie województwa planuje się modernizację najważniejszych ciągów komunikacyjnych w ramach funduszy krajowych oraz funduszy unijnych. Prowadzone są prace na najważniejszej trasie towarowej regionu – LK273 (C-E 59), zwanej „Nadodrzańką”. Udział linii zelektryfikowanych jest niski i ogranicza się wyłącznie do linii magistralnych. Jedynie linia nr 3 (E 20/C-E 20) na całej długości w województwie ma dobre parametry techniczne, zapewniające sprawne przemieszczanie ładunków i pasażerów.

Inaczej przedstawia się sytuacja w zakresie obsługi towarowej. Liczba odcinków, na których prowadzony jest ruch towarowy, jest większa niż tych, na których prowadzony jest ruch pasażerski. Dodatkowo sieć ta jest wyposażona w ogólnodostępne punkty przeładunkowe, usytuowane w obrębie węzłów komunikacyjnych.

Linie wyłączone z eksploatacji i rozebrane stanowią potencjalną rezerwę terenu, niezbędną do realizacji zamierzeń inwestycyjnych lub zapewnienia bezpieczeństwa państwa. Tereny te powinny pozostać wyłączone

spod zabudowy, dopuszcza się wprowadzenie dróg rowerowych w miejscach nieeksploatowanych linii kolejowych.

W odbudowie znajduje się linia kolejowa nr 380 na odcinku Jankowa Żagańska – Przewóz.

6.3 Drogi wodne śródlądowe

Żegluga wodna w województwie lubuskim jak i w całej Polsce, nie ma większego znaczenia w przewozach towarów, a w przewozach osób ma znaczenie jedynie w turystyce oraz stanowi lokalne uzupełnienie infrastruktury transportu samochodowego (promy rzeczne). Marginalne znaczenie żeglugi śródlądowej wynika przede wszystkim ze złego stanu technicznego dróg wodnych i towarzyszącej im infrastruktury.

Potencjalnie drogi wodne mogłyby odgrywać znaczącą rolę w transporcie, szczególnie w transporcie towarów. Szlaki o odpowiedniej przepustowości, wraz z infrastrukturą nadrzeczną w postaci portów i przystani wodnych mogłyby, poprzez węzły zintegrowanych systemów transportowych, stanowić element europejskiej sieci transportu towarowego. Transport wodny jest też atrakcyjny w kontekście niskoemisyjności.

Przez teren województwa lubuskiego biegną dwie międzynarodowe drogi wodne:

- **międzynarodowa droga wodna E30** (łącząca Morze Bałtyckie z Dunajem) – **odcinek na Odrze**, łączy województwo dolnośląskie, m.in. Wrocław, poprzez województwo lubuskie z portami w Szczecinie i Świnoujściu, a także poprzez kanał Odra – Szprewa z Berlinem. Na Odrze w województwie lubuskim są zlokalizowane porty rzeczne: Bytom Odrzański, Nowa Sól, Cigacice, Krosno Odrzańskie, Słubice, Kostrzyn nad Odrą. Porty rzeczne w Bytomiu Odrzańskim, Cigacicach, Nowej Soli i Słubicach pełnią również funkcję przystani wodnych. Ponadto w Krośnie Odrzańskim zlokalizowana jest odrębna przystań wodna;
- **międzynarodowa droga wodna E70** (łącząca Morze Bałtyckie z Atlantykiem) – **odcinek Odra – Warta – Noteć**, który wiedzie od granicy województwa wielkopolskiego do Kostrzyna nad Odrą, gdzie łączy się z międzynarodową drogą wodną E30. Na Warcie zlokalizowany jest port w Gorzowie Wielkopolskim tzw. „Port Zimowy”, który jest w złym stanie technicznym. Przystanie wodne znajdują się miejscowościach: Drezdenko, Santok, Gorzów Wlkp., Kostrzyn nad Odrą.

Szlak wodny na Odrze stanowi dla województwa lubuskiego filar przyszłego rozwoju międzynarodowego transportu śródlądowego. Z uwagi na położenie, ważną ponadregionalną rolę może pełnić port w Kostrzynie nad Odrą (położenie na skrzyżowaniu międzynarodowych dróg wodnych E30 i E70) oraz porty w Cigacicach i Nowej Soli. Natomiast szlak na Warcie i Noteci, stanowiący odcinek drogi wodnej Odra – Wisła, posiada cenne walory krajobrazowe, co nadaje mu bardziej turystyczny charakter.

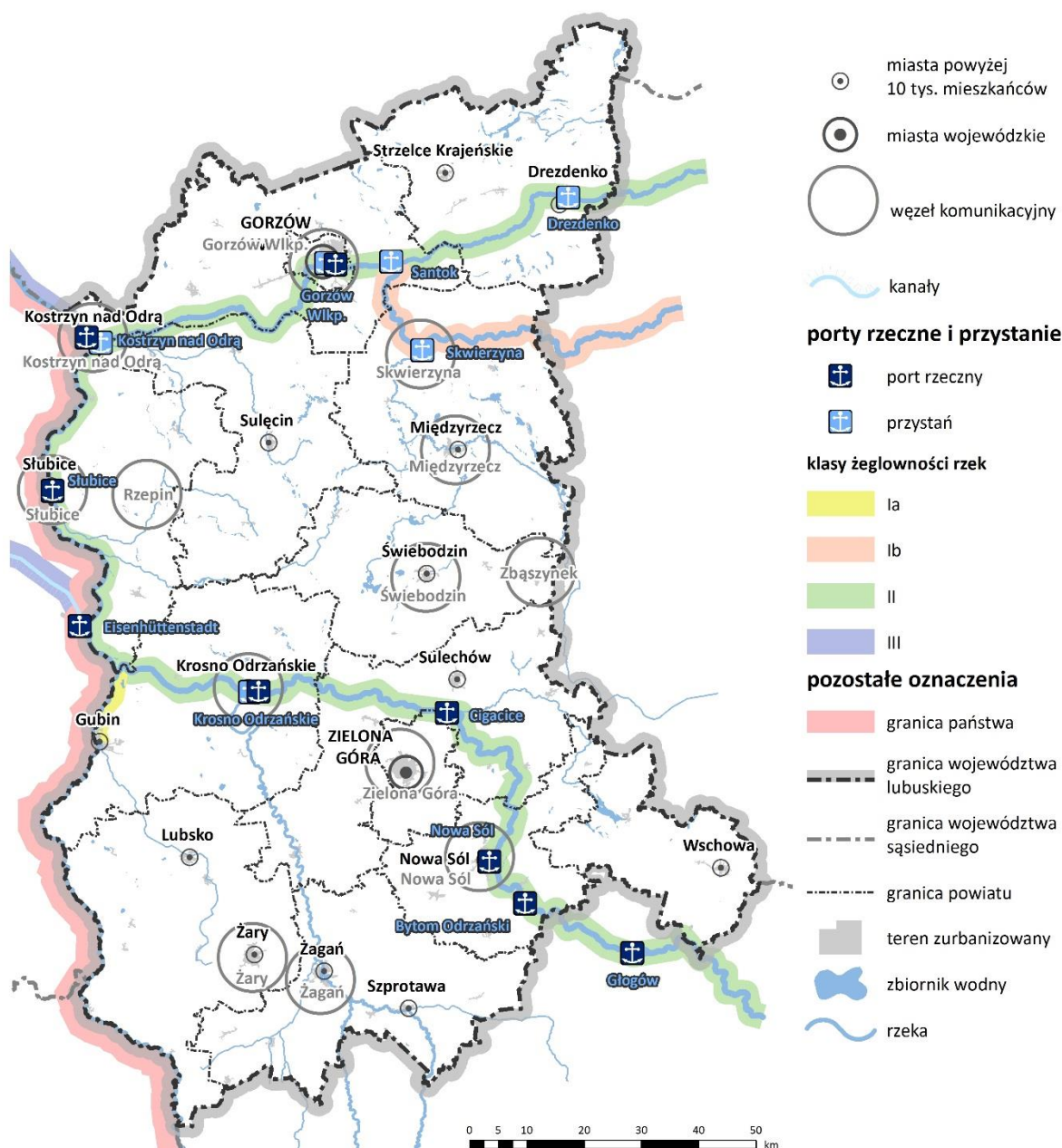
Zgodnie z danymi KZGW na terenie województwa lubuskiego można wyszczególnić żeglowne odcinki rzek, posiadające następujące klasy żeglowności¹⁴³:

- Odra od ujścia Warty do granicy województwa zachodniopomorskiego – III klasa,
- Odra od granicy województwa dolnośląskiego do ujścia rzeki Warty – II klasa,
- Warta od ujścia Noteci do ujścia do Odry – II klasa,
- Warta od granicy woj. lubuskiego do ujścia Noteci do Warty – Ib klasa,
- Noteć od granicy woj. lubuskiego do ujścia Noteci do Warty – II klasa,
- Nysa Łużycka od miejscowości Gubin do ujścia do Odry – Ia klasa.

¹⁴³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 maja 2002 r. w sprawie klasyfikacji śródlądowych dróg wodnych

Schemat 32. Drogi wodne wraz z portami i przystaniami na terenie województwa lubuskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 maja 2002 r. w sprawie klasyfikacji śródlądowych dróg wodnych oraz „Koncepcja przystani rzecznych na Odrze”, Biuro Projektów Dróg i Mostów „PRODiM”, Nowa Sól, grudzień 2012 r.
Szczegółowa lokalizacja obiektów wskazanych na schemacie przedstawiona została na załączniku nr 1h. Komunikacja i transport

Podjęmuje się działania w celu przywracania żeglowności wodnych dróg śródlądowych. W ramach Kontraktu Terytorialnego na lata 2014 – 2020 przewidziano szereg inwestycji w zakresie dróg śródlądowych będących szlakami wodnymi na terenie województwa lubuskiego. Inwestycje te są ukierunkowane głównie na odzyskanie odpowiednich dla wodnych dróg międzynarodowych parametrów żeglowności.

6.4 Komunikacja lotnicza

Województwo lubuskie posiada port lotniczy Zielona Góra/Babimost, stanowiący regionalne cywilne certyfikowane lotnisko użytku publicznego¹⁴⁴ (kod ICAO EPZG). Lotnisko położone ok. 5 km na południe od

¹⁴⁴ Rejestr Lotnisk Cywilnych, Urząd Lotnictwa Cywilnego

Babimostu posiada dobre połączenie komunikacyjne z węzłem kolejowym w Zbąszynku oraz drogą ekspresową S3 i drogą krajową nr 32. Oddalone jest natomiast od ośrodków wojewódzkich – 35 km od Zielonej Góry i 95 km od Gorzowa Wielkopolskiego. Terminal pasażerski jest przystosowany do odprawy do 100 tys. pasażerów w ciągu roku, a na jego terenie znajduje się posterunek celny. Lotnisko w 2016 r. obsłużyło 8,7 tys. pasażerów. Port obsługuje połączenie do Warszawy (stan na październik 2017 r.). Konkurencją dla lotniska w Babimoście stanowią Port Lotniczy Poznań-Ławica, Port Lotniczy Wrocław-Strachowice i porty lotnicze w Berlinie w Niemczech.

Innym obiektem jest położone ok. 5 km od centrum Zielonej Góry lotnisko sportowe w Przylepie, pełniące funkcję lokalną. Jest ono lotniskiem wyłączonym¹⁴⁵ i stanowi własność Aeroklubu Ziemi Lubuskiej. Wykorzystywane jest także do lotów ratowniczych i agrotechnicznych. W rejonie wyżej wymienionych obiektów obowiązują nieprzekraczalne ograniczenia wysokości zabudowy.

Ponadto na terenie województwa zlokalizowanych jest 26 lądowisk, z czego 13 wpisanych do ewidencji lądowisk Urzędu Lotnictwa Cywilnego.

Na terenie województwa zlokalizowane są również nieczynne lotniska i lądowiska¹⁴⁶: Wschowa-Łysiny oraz Żagań-Tomaszowo.

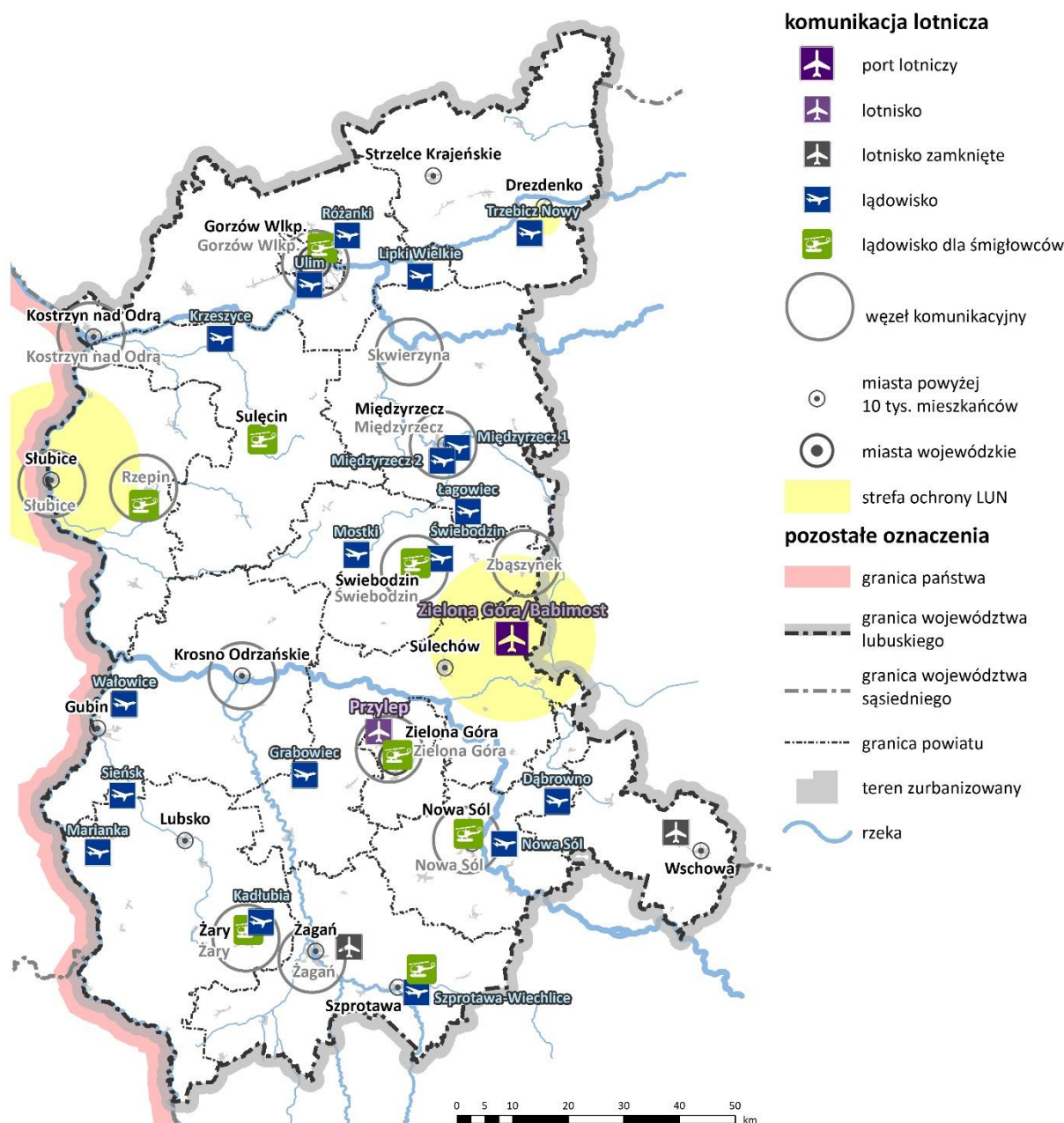
Istotnym elementem infrastruktury lotniczej są urządzenia radionawigacyjne (LUN – lotnicze urządzenia naziemne). Na terenie województwa lubuskiego lokalizacja tych urządzeń związana jest z przebiegiem korytarzy powietrznych oraz umiejscowieniem lotnisk. Urządzenia te wraz ze strefą ochronną znajdują się w następujących lokalizacjach: Słubice (strefa ochronna o promieniu $r=15$ km), port lotniczy Babimost ($r=15$ km), Drezdenko ($r=3$ km). Na terenie województwa nie zlokalizowano drogowych odcinków lotniskowych (DOL), odcinków dróg publicznych, przeznaczonych na lotnisko polowe w czasie działań wojennych.

¹⁴⁵ ibidem

¹⁴⁶ www.lotniska.dlapilota.pl stan na 2017 r.

Schemat 33. Komunikacja lotnicza w województwie lubuskimŹródło: Opracowanie własne na podstawie danych ULC i www.lotniska.dlapilota.pl, stan na 2017 r.

Szczegółowa lokalizacja obiektów wskazanych na schemacie przedstawiona została na załączniku nr 1h. Komunikacja i transport

6.5 Transport publiczny

Publiczny transport zbiorowy jest powszechnie dostępnym, regularnym przewozem osób w określonych odstępach czasu, po określonej linii lub sieci transportowej. W województwie lubuskim transport publiczny obejmuje kolej, autobusy oraz tramwaje.

Wobec istotnego problemu, jakim jest konieczność zmniejszania emisji zanieczyszczeń, w strategiach europejskich transportowi publicznemu poświęca się szczególną uwagę¹⁴⁷. W związku z powyższym dąży się do rozwoju zrównoważonego transportu, który pozwoli odwrócić trend polegający na rezygnacji z transportu

¹⁴⁷ „Analiza stanu transportu województwa lubuskiego wraz z prognozą rozwoju”, IGIPZ PAN, Warszawa 2015.

zbiorowego na rzecz indywidualnych podróży samochodem. Zwiększenie atrakcyjności transportu zbiorowego wymaga¹⁴⁸:

- nowoczesnej i spójnej sieci infrastruktury transportowej,
- poprawy sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym,
- poprawy bezpieczeństwa użytkowników ruchu,
- ograniczenia negatywnego wpływu transportu na środowisko.

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 z 2012 r. zakłada realizację polityki transportowej w obrębie transportu zbiorowego (cele operacyjne) poprzez:

- wzmocnienie powiązań funkcjonalnych pomiędzy Gorzowem Wielkopolskim a Zieloną Górą m.in. poprzez zapewnienie efektywnych połączeń między tymi ośrodkami,
- wspieranie wewnętrznych powiązań aglomeracji Gorzowa Wielkopolskiego i Zielonej Góry,
- rozwój miejskiej i podmiejskiej komunikacji publicznej,
- rozwój linii komunikacyjnych pomiędzy najważniejszymi dla wspierania rozwoju województwa obszarami (połączenia międzywojewódzkie jak i międzynarodowe – Berlin) w tym poprawa stanu technicznego taboru kolejowego.

Utrzymanie stałego układu połączeń może stanowić celowy i zaprogramowany bodziec rozwojowy¹⁴⁹. W licznych dokumentach nadrzędnych wskazuje się wprost na zwiększenie mobilności ludności poprzez utrzymanie i tworzenie nowych połączeń kolejowych w zakresie obsługi terenów wiejskich, miejskich, podmiejskich i aglomeracyjnych. Działania takie mogą przyczynić się do zwiększenia spójności terytorialnej¹⁵⁰.

Transport kolejowy

Spadek znaczenia połączeń kolejowych w transporcie osób, obserwowany nie tylko w województwie lubuskim ale i w całej Polsce, spowodował wzrost znaczenia komunikacji autobusowej, która przejęła znaczną część przewozów pasażerskich. Przyczynił się do tego również spadek jakości przewozów kolejowych – m.in. wydłużony czas dojazdu (niskie prędkości techniczne spowodowane złym stanem sieci kolejowej), niepunktualność, niski komfort podróży. Natomiast inwestycje drogowe spowodowały zwiększenie drogowej dostępności komunikacyjnej, podnosząc tym samym konkurencyjność transportu autobusowego¹⁵¹.

Dobrze rozwinięta sieć kolejowa na terenie województwa lubuskiego daje możliwość rozwinięcia oferty przewozowej i przywrócenia znaczenia kolei w transporcie pasażerskim. Jednocześnie ta gałąź transportu publicznego wykazuje znaczące niedoinwestowanie. Główny problem stanowi brak połączeń lub ich zbyt mała liczba.

Województwo lubuskie, ze względu na policentryczną strukturę ośrodków zurbanizowanych oraz ich zwarty kształt, posiada możliwość zapewnienia sprawnej obsługi komunikacyjnej. W zakresie obsługi pasażerskiej, kluczowe znaczenie mają największe stacje kolejowe, zlokalizowane w dużych ośrodkach miejskich oraz stacje węzłowe.

Połączenia komunikacyjne w zakresie powiązań międzywojewódzkich, są ukierunkowane na obsługę województwa lubuskiego w godzinach szczytu (porannego i wieczornego). Nierównomierne rozłożenie obciążenia na tych połączeniach wymaga odpowiedniej oferty przewozowej, uwzględniającej również czas

¹⁴⁸ Na podstawie celów określonych w Strategii Rozwoju Transportu do 2020 r.

¹⁴⁹ Na podstawie celów określonych w Strategii Rozwoju Transportu do 2020 r.

¹⁵⁰ Na podstawie celów określonych w Strategii Rozwoju Transportu do 2020 r.

¹⁵¹ „Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego na sieci komunikacyjnej w wojewódzkich przewozach pasażerskich”, Departament infrastruktury i Komunikacji UMWL, Zielona Góra, marzec 2014 r.

oczekiwania na przesiadkę¹⁵². Połączenia kolejowe są i powinny być również tworzone w oparciu o węzły zlokalizowane poza granicą województwa (m.in. Krzyż Wielkopolski, Głogów, Frankfurt am Oder, Guben, Węgliniec, Legnica), co sprzyja tworzeniu spójnej siatki połączeń.

Transport autobusowy

Wobec spadku atrakcyjności połączeń kolejowych¹⁵³, publiczny transport autobusowy pełni w regionie istotną rolę zarówno w przewozach lokalnych, wewnątrz aglomeracyjnych i międzypowiatowych jak i międzywojewódzkich.

Badanie międzypowiatowych połączeń autobusowych wskazuje na dojazdy do pracy do wojewódzkich ośrodków miejskich. Obciążona ruchem jest również trasa S3, w tym połączenia Zielonej Góry z Sulechowem oraz Nową Solą¹⁵⁴.

Na terenie ośrodków wojewódzkich działają miejskie zakłady komunikacji. W Zielonej Górze funkcjonuje MZK, który obsługuje obszar miasta oraz sąsiednią gminę Zabór. MZK w Gorzowie Wielkopolskim prowadzi transport zbiorowy działający na terenie miasta oraz czterech z pięciu ościennych gmin: Bogdańca, Deszczna, Santoka i Lubiszyna. Również w Żaganiu funkcjonuje Miejski Zakład Komunikacyjny, obsługujący miasta Żagań i Żary, gminy wiejskie Żary, Żagań oraz gminy Iłowa, Gozdnicza, Małomice, Szprotawa, Brzeźnica, Wymiarki.

Na terenie ośrodka Nowa Sól, przewozy komunikacji miejskiej realizowane są na podstawie umowy z firmami zewnętrznymi. Funkcjonują połączenia obsługujące obszar miasta Nowa Sól, gminy wiejskiej Nowa Sól i Otyń. W pozostałych miastach obsługa komunikacyjna oparta jest na umowach na świadczenie usług przewozowych z gminami oraz na umowach z przewoźnikami prywatnymi, którzy dostosowują rozkład i przebieg linii autobusowych do wymagań rynkowych. W Ślubicach funkcjonuje transgraniczna linia autobusowa, której operatorem jest miejski przewoźnik z Frankfurtu nad Odrą – Stadtverkehrsgesellschaft mbH Frankfurt Oder.

W zakresie powiązań ponadlokalnych oraz międzywojewódzkich, dominującymi przewoźnikami autobusowymi są PKS Zielona Góra oraz PKS Gorzów Wielkopolski. Ich oferta uzupełniona jest o połączenia innych prywatnych przewoźników, w tym przewoźników zewnętrznych, spoza województwa.

Transport tramwajowy

Sieć tramwajowa funkcjonuje na terenie Gorzowa Wielkopolskiego, w 2017 rozpoczęła się generalna modernizacja i przebudowa systemu. Do tego momentu funkcjonowały 3 linie. Rozważa się ponowne uruchomienie sieci tramwajowej w Ślubicach. Reaktywacja miałaby polegać na przyłączeniu do sieci zlokalizowanej we Frankfurcie nad Odrą. Inwestycja ta wzmocniłaby integrację pomiędzy miastami oraz poprawiła dostępność komunikacyjną do dworca kolejowego we Frankfurcie.

6.6 Transport towarów i transport intermodalny

Przez pojęcie terminalu intermodalnego rozumie się obiekt przestrzenny z infrastrukturą umożliwiającą przeładunek kontenerów, nadwozi wymiennych i naczep samochodowych pomiędzy różnymi gałęziami transportu, oraz wykonywanie operacji w związku z składowaniem i użytkowaniem.

Na terenie województwa lubuskiego brak jest terminali intermodalnych oraz punktów mogących w sposób zorganizowany obsługiwać przewozy kontenerowe. W regionie zlokalizowana jest ogólnodostępna infrastruktura ładunkowa na czynnych liniach kolejowych i przy głównych ciągach drogowych (wojewódzkich i krajowych), umożliwiającą prowadzenie transportu kombinowanego. Punkty przeładunkowe znajdują się

¹⁵² Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego na sieci komunikacyjnej w wojewódzkich przewozach pasażerskich", Departament infrastruktury i komunikacji UMWL, Zielona Góra. Marzec 2014 r.

¹⁵³ Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego na sieci komunikacyjnej w wojewódzkich przewozach pasażerskich", Departament infrastruktury i komunikacji UMWL, Zielona Góra, marzec 2014 r.

¹⁵⁴ „Analiza stanu transportu województwa lubuskiego wraz z prognozą rozwoju”, IGIPZ PAN, Warszawa 2015.

w 25 miejscowościach na terenie całego województwa¹⁵⁵. Również na nieczynnych stacjach kolejowych znajdują się rampy przeładunkowe, umożliwiające transport kombinowany.

Istotne jest zapewnienie możliwości obsługi, w tym zabezpieczenie terenu pod budowę linii i bocznic kolejowych, na terenach stref przemysłowych oraz stref intensywnego rozwoju gospodarczego. Lokalizacja istniejących stref przemysłowych na terenie regionu lubuskiego pozwala na budowę wspomnianej infrastruktury komunikacyjnej, stanowiąc dobry przykład rozwiązań.

Ponadto na terenie województwa lubuskiego znajdują się węzły komunikacyjne, łączące infrastrukturę drogową i kolejową. Węzły podzielono na grupy, związane z ich oddziaływaniem. Węzły ponadregionalne to ośrodki wojewódzkie, które stanowią najważniejsze punkty komunikacyjne w regionie, oraz Świebodzin, który położony jest na przecięciu autostrady A2 i drogi ekspresowej S3. Do węzłów regionalnych zaliczono mniejsze ośrodki o bardzo dobrych powiązaniach komunikacyjnych, które przy prowadzeniu inwestycji w transport kolejowy, wodny i intermodalny mogą zwiększyć swoją rangę. Przy przywróceniu połączeń kolejowych na obecnie niewykorzystywanych liniach w województwie lubuskim mogą wykształcić się nowe węzły o zasięgu lokalnym, związane z ośrodkami powiatowymi.

Tabela 19. Wykaz głównych węzłów komunikacyjnych na terenie województwa lubuskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GDDKiA, www.gddkia.gov.pl stan na 2017 r., danych ZDW w Zielonej Górze, stan na 2017 r., danych PKP PLK S.A., www.plk-sa.pl stan na 2017 r., wg. danych ULC, stan na 2017 r., www.ulc.gov.pl.

Nazwa miasta/miast	Znaczenie		Sieć drogowa	Sieć kolejowa	Sieć dróg wodnych, lotniska, lądowiska
Zielona Góra	ponadregionalne	→	S3 (E65) DK27 DK32 DW280 DW281 DW282 DW283	LK273 (C-E 59) LK370 (C 59/1)	lotnisko lokalne Przylep port lotniczy Babimost (odległość ok. 35 km) lądowisko dla śmigłowców w Zielonej Górze port rzeczny Cigacice na Odrze (E30) (odległość ok 20 km)
Gorzów Wlkp.	ponadregionalne	→	S3 (E65) DK22 DW130 DW132 DW151 DW158	LK203 LK367 LK415 (zlikwidowana)	port rzeczny na Warcie (Port Zimowy) przystać pasażerska (E70) lądowisko w Ulimiu i Różankach lądowisko dla śmigłowców w Gorzowie Wlkp.
Świebodzin	ponadregionalne	→	A2 (E30) S3 (E65) DK92 DW276 DW303	LK3 (E 20/C-E 20) LK384 (nieczynna, zlikwidowana)	port lotniczy Babimost (odległość ok. 50 km)
Nowa Sól	regionalne	→	S3 (E65) DW292 DW297 DW315 DW321	LK273 (C-E 59) LK371 (nieczynna)	port rzeczny oraz przystać pasażerska na Odrze (E30) lądowisko dla śmigłowców w Nowej Soli
Żary/Żagań	regionalne	→	DK12 DK27 DW287 DW295 DW296 DK18 (odległość ok. 10 km)	LK14 LK275 LK370 (C 59/1) LK389 LK282 (C 59/1) LK371 (nieczynna)	lądowisko w m. Kadłubia lądowisko dla śmigłowców w Żarach lotnisko Żagań-Tomaszowo (nieczynne)
Kostrzyn nad Odrą	regionalne	→	DK22 DK31 DW129 DW132	LK273 (C-E 59), LK203	port rzeczny na Odrze (E70/E30) przystać pasażerska na Warcie (E70)

¹⁵⁵ Mapa ogólnodostępnej infrastruktury lądunkowej, PKP PLK S.A., <http://www.plk-sa.pl/biuro-prasowe/mapy/>, stan na 2015 r.

Ślubice/Świecko	regionalne	→	A2(E30) DK29 DK31 DW137	LK3 (E 20/C-E 20) LK386 (zlikwidowana)	port rzeczny i przystań pasażerska na Odrze (E30)
Rzepin	regionalne	→	A2 (E30) DW134 DW139	LK3 (E 20/C-E 20) LK273 (C-E 59) LK364	ładowisko dla śmigłowców w Rzepinie
Zbąszynek	regionalne	→	DW302	LK3 (E 20/C-E 20) LK358 LK367	port lotniczy Babimost (odległość ok. 15 km)
Międzyrzecz	regionalne	→	S3 (E65) DW137	LK364 LK367 LK375	ładowisko Międzyrzecz 1 ładowisko Międzyrzecz 2
Skwierzyna	regionalne	→	S3(E65) DK24 DW159 DW199	LK363 LK367	przystań pasażerska na Warcie
Krosno Odrzańskie	regionalne	→	DK29 DK32 DW276	LK358 LK365 (nieczynna)	port rzeczny na Odrze (E30)
Sulechów	lokalne	→	S3(E65) DK32 DW277 DW278	LK358 LK379	port lotniczy Babimost (odległość ok. 15 km) port rzeczny Cigacice na Odrze (E30) (odległość ok 3 km)
Dobiegniew	lokalne	→	DK22 DW160	LK351 (E 59)	–

7. Infrastruktura techniczna

7.1 Gospodarka wodna

Podstawowym źródłem zaopatrzenia mieszkańców województwa lubuskiego w wodę przeznaczoną do spożycia są wody podziemne z utworów czwartorzędowych. Zasobność województwa w wody podziemne określa się jako dobrą w jego północnej części oraz średnią w części południowej¹⁵⁶.

W granicach województwa znajduje się tylko 1 ujęcie wody powierzchniowej na rzece Obrzycy (prawostronny dopływ Odry), będące zasadniczym źródłem wody surowej dla potrzeb wodociągu zielonogórskiego. Pozostałe ujęcia są ujęciami wód podziemnych. Woda pobierana z ujęć w większości wymaga procesów uzdatniania, głównie ze względu na zbyt wysokie zawartości żelaza oraz manganu.

Na obszarze województwa lubuskiego ustanowiono rozporządzeniami strefy ochronne ujęć wód zestawione w tabeli poniżej. Wyznaczenie stref ma na celu zapewnienie odpowiedniej jakości wody ujmowanej do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia oraz zaopatrzenia zakładów wymagających wody wysokiej jakości, a także ochronę zasobów wodnych. Dla zestawionych poniżej ujęć zostały ustalone strefy ochronne ujęć wód – tereny ochrony bezpośredniej i tereny ochrony pośredniej, w granicach których obowiązują zakazy, nakazy i ograniczenia w zakresie użytkowania gruntów oraz korzystania z wody.

Tabela 20. Strefy ochronne ujęć wód w województwie lubuskim (stan na 31.10.2017 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych RZGW Poznań oraz RZGW Wrocław

Adres publikacyjny	Tytuł rozporządzenia
DZ. URZ. WOJ. LUB 2004.19.332	Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 15 marca 2004 roku w sprawie ustanowienia strefy ochronnej dla Centralnego Ujęcia Wody w Zawadzie k. Zielonej Góry dla Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Zielonej Górze

¹⁵⁶ Ocena zaopatrzenia ludności województwa lubuskiego w wodę przeznaczoną do spożycia w 2014 roku i prognoza sytuacji w tym zakresie – Lubuski Państwowy Inspektor Sanitarny w Gorzowie Wielkopolskim

Adres publikacyjny	Tytuł rozporządzenia
DZ. URZ. WOJ. LUB 2004.81.1250	Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 8 października 2004 roku zmieniające rozporządzenie z dnia 15 marca 2004 roku w sprawie ustanowienia strefy ochronnej dla Centralnego Ujęcia Wody w Zawadzie k. Zielonej Góry dla Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Zielonej Górze
DZ. URZ. WOJ. LUB 2005.28.622	Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 29 kwietnia 2005 roku w sprawie ustanowienia stref ochronnych ujęcia wody powierzchniowej "SADOWA" z rzeki Obrzycy w km 2+880 w miejscowości Gluchów, gmina Trzebiechów, powiat Zielona Góra, województwo lubuskie dla Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Zielonej Górze
DZ. URZ. WOJ. LUB 2006.30.636	Rozporządzenie nr 05/2006 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 11 kwietnia 2006 r. zmieniające rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 29 kwietnia 2005 r. sprawie ustanowienia stref ochronnych ujęcia wody powierzchniowej "SADOWA" z rzeki Obrzycy w km 2+880 w miejscowości Gluchów, gmina Trzebiechów, powiat Zielona Góra, województwo lubuskie dla Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Zielonej Górze
DZ. URZ. WOJ. LUB 2011.65.1222	Rozporządzenie nr 4/2011 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 18 maja 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustanowienia stref ochronnych ujęcia wody powierzchniowej "SADOWA" z rzeki Obrzycy w km 2+880 w miejscowości Gluchów, gmina Trzebiechów, powiat Zielona Góra, województwo lubuskie dla Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Zielonej Górze
DZ. URZ. WOJ. LUB 2012.1440	Rozporządzenie nr 3/2012 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 4 lipca 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustanowienia stref ochronnych ujęcia wody powierzchniowej "SADOWA" z rzeki Obrzycy w km 2+880 w miejscowości Gluchów, gmina Trzebiechów, powiat Zielona Góra, województwo lubuskie dla Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Zielonej Górze
DZ. URZ. WOJ. LUB 2015.2592	Rozporządzenie nr 43/2015 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 16 grudnia 2015 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustanowienia stref ochronnych ujęcia wody powierzchniowej "SADOWA" z rzeki Obrzycy w km 2+880 w miejscowości Gluchów, gmina Trzebiechów, powiat Zielona Góra, województwo lubuskie dla Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Zielonej Górze
DZ. URZ. WOJ. LUB 2007.50.764	Rozporządzenie Nr 4/2007 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 9 maja 2007 r. w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęcia wody podziemnej dla miasta Lubuska "Glinka Górna", gmina Jasień, Powiat Żarski, Województwo Lubuskie
DZ. URZ. WOJ. LUB 2007.94.1292	Rozporządzenie nr 10/2007 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 10 września 2007 r. zmieniające rozporządzenie Nr 4/2007 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 9 maja 2007 r. w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęcia wody podziemnej "Glinka Górna", gmina Jasień, Powiat Żarski, Województwo Lubuskie
DZ. URZ. WOJ. LUB 2009.85.1143	Rozporządzenie nr 4/2009 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 15 lipca 2009 r. zmieniające rozporządzenie Nr 4/2007 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 9 maja 2007 r. w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęcia wody podziemnej "Glinka Górna", gmina Jasień, Powiat Żarski, Województwo Lubuskie
DZ. URZ. WOJ. LUB 2008.89.1356	Rozporządzenie Nr 4/2008 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 22 sierpnia 2008 r. w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęcia wody podziemnej w Nowej Soli, Gmina Nowa Sól, Powiat Nowosolski, Województwo Lubuskie
DZ. URZ. WOJ. LUB 2009.88.1187	Rozporządzenie nr 5/2009 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 30 lipca 2009 r. zmieniające rozporządzenie Nr 4/2008 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 22 sierpnia 2008 r. w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęcia wody podziemnej w Nowej Soli, Gmina Nowa Sól, Powiat Nowosolski, Województwo Lubuskie
DZ. URZ. WOJ. LUB 2009.120.1563	Rozporządzenie nr 6/2009 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 21 października 2009 r. zmieniające Rozporządzenie Nr 4/2008 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęcia wody podziemnej w Nowej Soli, gmina Nowa Sól, powiat nowosolski, województwo lubuskie
DZ. URZ. WOJ. LUB 2009.106.1415	Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu z dnia 1 października 2009 r. w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęcia wody podziemnej "Siedlice" dla miasta Gorzowa Wielkopolskiego
DZ. URZ. WOJ. LUB 2012.911	Rozporządzenie nr 1/2012 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 17 kwietnia 2012 r. w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęcia komunalnego wody podziemnej w Łęczycy, na terenie gminy Zielona Góra, powiat zielonogórski, województwo lubuskie

Adres publikacyjny	Tytuł rozporządzenia
DZ. URZ. WOJ. LUB 2014.1584	Rozporządzenie nr 19/2014 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 2 września 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęcia komunalnego wody podziemnej w Łężyca, na terenie gminy Zielona Góra, powiat zielonogórski, województwo lubuskie
DZ. URZ. WOJ. LUB 2014.461	Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu z dnia 19 lutego 2014 r. w sprawie ustanowienia strefy ochronnej komunalnego ujęcia wody dla miasta Gorzowa Wielkopolskiego, ujęcie "Kłodawa" w miejscowości Kłodawa
DZ. URZ. WOJ. LUB 2016.1216	Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu z dnia 7 czerwca 2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustanowienia strefy ochronnej komunalnego ujęcia wody dla miasta Gorzowa Wielkopolskiego, ujęcie "Kłodawa" w miejscowości Kłodawa
DZ. URZ. WOJ. LUB 2014.460	Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu z dnia 19 lutego 2014 r. w sprawie ustanowienia strefy ochronnej komunalnego ujęcia wody w miejscowości Gorzów Wielkopolski, ujęcie "Centralne"
DZ. URZ. WOJ. LUB 2016.1215	Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu z dnia 7 czerwca 2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustanowienia strefy ochronnej komunalnego ujęcia wody w miejscowości Gorzów Wielkopolski, ujęcie "Centralne"
DZ. URZ. WOJ. LUB 2014.1099	Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu z dnia 26 maja 2014 r. w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęcia wód podziemnych przy ul. Prostej w Kostrzynie nad Odrą
DZ. URZ. WOJ. LUB 2015.1427	Rozporządzenie nr 23/2015 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 30 lipca 2015 r. w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęcia wody podziemnej przy ul. Gubińskiej w Krośnie Odrzańskim
DZ. URZ. WOJ. LUB 2017.931	Rozporządzenie nr 3/2017 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 10 kwietnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęcia wody podziemnej przy ul. Gubińskiej w Krośnie Odrzańskim
DZ. URZ. WOJ. LUB 2015.1547	Rozporządzenie nr 31/2015 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu z dnia 7 września 2015 r. w sprawie ustanowienia strefy ochronnej ujęcia wody podziemnej w Lubogoszczy

Dla części ujęć ustanowiono strefę ochronną obejmującą wyłącznie teren ochrony bezpośredniej, w granicach którego obowiązują zakazy, nakazy i ograniczenia w zakresie użytkowania gruntów oraz korzystania z wody. Takie strefy zostały ustanowione m.in. dla ujęć położonych w regionie wodnym Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego w miejscowościach: Kostrzyn nad Odrą (m. Kostrzyn nad Odrą), Drzeńsko, Gajec, Rzepin, Staroścín (gm. Rzepin), Rybocice, Słubice (gm. Słubice).

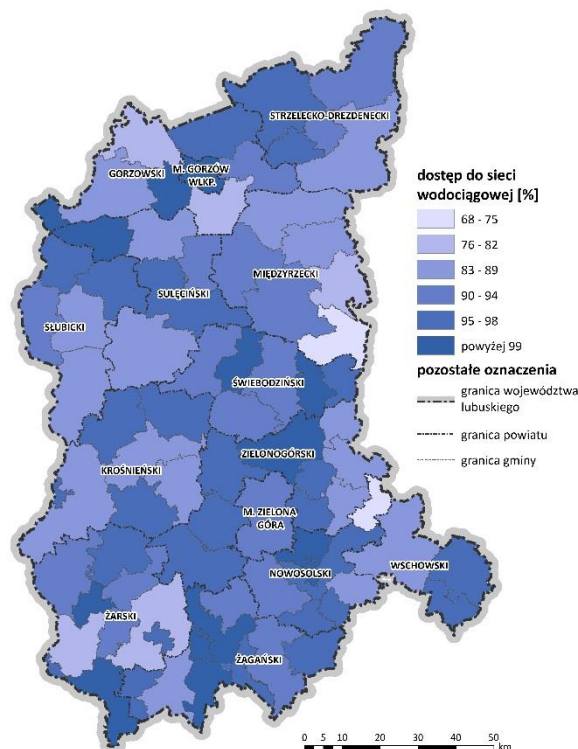
System wodociągowy w województwie lubuskim tworzy sieć przewodów o łącznej długości 6916,4 km (bez przyłączy), w tym w miastach – 2268,4 km, natomiast na obszarze wiejskim – 4648,0 km. Od 2006 r. długość sieci wodociągowej wzrosła o 1260,9 km, związane jest to z licznymi inwestycjami w zakresie rozbudowy infrastruktury wodociągowej¹⁵⁷. Z sieci wodociągowej w 2015 r. w województwie lubuskim korzystało 960 952 osób, co stanowi 94,4% ogółu mieszkańców. Obserwuje się dysproporcję w rozwoju infrastruktury wodociągowej pomiędzy obszarami miejskimi, gdzie dostęp do zbiorowego zaopatrzenia w wodę ma 97,1% mieszkańców, a obszarami wiejskimi, gdzie 89,3% ogółu mieszkańców korzysta z wodociągu¹⁵⁸.

¹⁵⁷ Dane Głównego Urzędu Statystycznego – stan na 31.12.2016 r.

¹⁵⁸ Dane Głównego Urzędu Statystycznego – stan na 31.12.2015 r.

Schemat 34. Dostęp do sieci wodociągowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS – stan na 31.12.2015 r.

Wśród gmin najslabiej rozwiniętą sieć wodociagową ma gmina Kolsko gdzie mniej niż 70% mieszkańców korzysta z wodociągów komunalnych. Natomiast najwyższy stopień zwodociagowania posiadają gminy Przewóz, Szczaniec, Tuplice, miasto Gorzów Wlkp. w których 100% mieszkańców objętych jest systemem zbiorowego zaopatrzenia w wodę¹⁵⁹.

7.2 Gospodarka ściekowa

System zbiorowego odprowadzania ścieków w województwie lubuskim tworzy sieć przewodów kanalizacyjnych o łącznej długości 4371,1 km¹⁶⁰. Od 2006 r. długość sieci kanalizacyjnej wzrosła dwukrotnie. Rozwój sieci wodociągowej powinien być prowadzony równolegle z rozbudową sieci kanalizacyjnej natomiast na obszarze województwa obserwuje się znaczną dysproporcję w dostępie do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Stosunek długości tych sieci wynosi 1,58¹⁶¹.

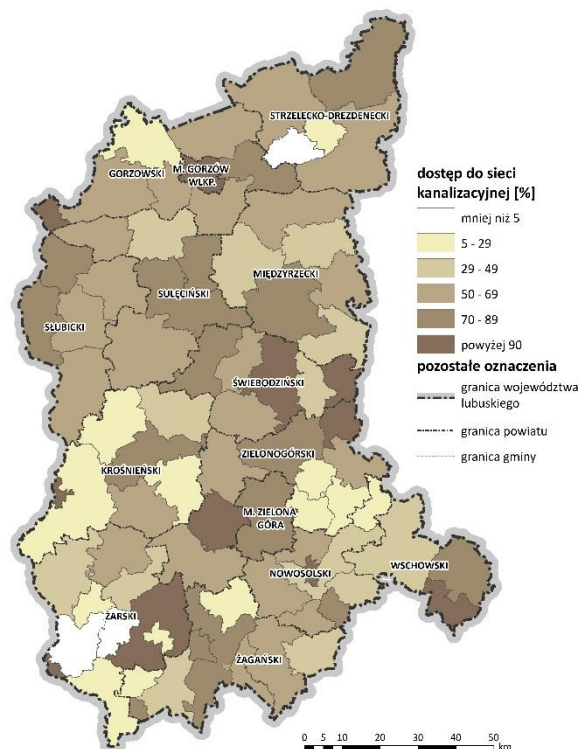
¹⁵⁹ Dane Głównego Urzędu Statystycznego – stan na 31.12.2015 r.

¹⁶⁰ Dane Głównego Urzędu Statystycznego – stan na 31.12.2016 r.

¹⁶¹ Dane Głównego Urzędu Statystycznego – stan na 31.12.2016 r.

Schemat 35. Dostęp do sieci kanalizacyjnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS – stan na 31.12.2015 r.

Z sieci kanalizacyjnej w 2015 r. w województwie lubuskim korzystało 739 931 osób, co stanowi 72,7% ogółu mieszkańców. W dalszym ciągu występuje duża dysproporcja w rozwoju infrastruktury kanalizacyjnej na obszarach miejskich, gdzie dostęp do zbiorowego odprowadzenia ścieków ma 90,8% mieszkańców, i na obszarach wiejskich, gdzie 39,1% ogółu mieszkańców korzysta z kanalizacji. Najlepszy dostęp do zbiorowego systemu odprowadzania ścieków mają mieszkańcy miast, tj. Gorzów Wlkp., Nowa Sól. Niedoinwestowanie w systemy kanalizacyjne na obszarach wiejskich może prowadzić do zanieczyszczeń środowiska, przede wszystkim wód podziemnych¹⁶².

Zgodnie z danymi GUS (stan na 31.12.2016 r.) na terenie województwa corocznie wzrasta liczba oczyszczalni ścieków, głównie na obszarach wiejskich. W 2016 roku funkcjonowało 105 komunalnych oczyszczalni ścieków, (82 oczyszczalnie biologiczne i 23 oczyszczalnie z podwyższonym usuwaniem biogenów) oraz 24 przemysłowe oczyszczalnie ścieków. W województwie lubuskim funkcjonują 22 oczyszczalnie ścieków o wielkości wyrażonej w równoważnej liczbie mieszkańców (RLM) powyżej 10 tys.

Ilość ścieków oczyszczonych wraz z wodami infiltracyjnymi oraz ściekami dowożonymi w 2016 r. kształtowała się na poziomie 44 027 dam³ ¹⁶³, w tym ścieki odprowadzone do kanalizacji to 32 102,7 dam³ ¹⁶⁴. Ścieki z obszarów nieobjętych kanalizacją odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych a następnie transportowane do stacji zlewnych, liczba zbiorników bezodpływowych w 2016 r. wynosiła 48 857 zbiorników¹⁶⁵. Innym indywidualnym rozwiązaniem są przydomowe oczyszczalnie ścieków. W 2016 r. w województwie było eksploatowanych 5 257¹⁶⁶ przydomowych oczyszczalni, co w porównaniu do roku 2011 daje wzrost o 2 819 oczyszczalni.

¹⁶² Dane Głównego Urzędu Statystycznego – stan na 31.12.2015 r.

163 Dane Głównego Urzędu Statystycznego – stan na 31.12.2016 r.

164 *ibidem*

165 *ibidem*

¹⁶⁶ Dane Głównego Urzędu Statystycznego – stan na 31.12.2016 r.

W granicach województwa lubuskiego funkcjonuje 57 aglomeracji, przy czym jedna z nich – aglomeracja Krzeszyce, jest w trakcie likwidacji (stan na 23.11.2017 r.). Na terenach objętych aglomeracjami prowadzona jest realizacja zadań zgodnie z założeniami Krajowego Programu Oczyszczania ścieków Komunalnych (KPOŚK), który jest podstawowym instrumentem wdrożenia wymagań dotyczących systemów kanalizacji i oczyszczalni ścieków komunalnych wynikających z dyrektywy 91/271/EWG. W 2016 r. wszystkie zobowiązania wynikające z postanowień dyrektywy 91/271/EWG wypełniło 29 aglomeracji (Gorzów Wielkopolski, Zielona Góra, Bytom Odrzański, Czerwieńsk, Dobiegniew, Drezdenko, Gubin, Iłowa, Kargowa, Kostrzyn nad Odrą, Krzeszyce, Lubsko, Łęknica, Małomice, Międzyrzecz, Niegosławice, Nowa Sól, Pszczew, Strzelce Krajeńskie, Sulechów, Sulęcín, Szlichtyngowa, Szprotawa, Świebodzin, Boczów, Trzciel, Wędrzyn, Wschowa, Zbąszynek).

7.3 Gospodarka odpadami

Województwo lubuskie jest objęte zorganizowanym systemem gospodarki odpadami, który działa w oparciu o dokumenty na szczeblu krajowym m.in. Krajowy Program Gospodarki Odpadami 2022 (KPGO 2022) oraz na szczeblu wojewódzkim – Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych.

Odpady komunalne

Województwo lubuskie podzielone zostało na 4 regiony gospodarki odpadami: region północny, region centralny, region wschodni, region zachodni. Ponadto gmina Dębno (woj. zachodniopomorskie) została włączona do systemu gospodarki odpadami w regionie centralnym, gmina Niechlów (woj. dolnośląskie) została włączona do systemu gospodarki w regionie wschodnim, natomiast 3 gminy (Skwierzyna, Przytoczna, Pszczew) zostały włączone do systemu gospodarki odpadami funkcjonującego na obszarze województwa wielkopolskiego – region III¹⁶⁷. Poszczególne regiony obsługiwane są przez regionalne instalacje do przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK). Zgodnie z obowiązującymi przepisami zakazuje się zbierania oraz przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych, odpadów zielonych, pozostałości z sortowania odpadów komunalnych przeznaczonych do składowania, poza regionem gospodarki odpadami, na którym zostały wytworzone.

Tabela 21. Liczba instalacji o statusie RIPOK w regionach gospodarki odpadami
Źródło: Program ochrony środowiska dla Województwa Lubuskiego na lata 2017-2020 (2017)

Region	Instalacje do mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów komunalnych o statusie RIPOK	Instalacje do przetwarzania selektywnie zebranych odpadów zielonych i innych bioodpadów o statusie RIPOK	Składowiska odpadów komunalnych o statusie RIPOK
Region centralny	2	2	2
Region północny	1	1	1
Region wschodni	4	4	5
Region zachodni	1	1	2
Razem w województwie	8	8	10

W 2014 roku 100% osób zamieszkających na terenie województwa lubuskiego objętych było zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych. W 2014 r. na terenie województwa lubuskiego odebrano ogółem 345 199,7 Mg odpadów komunalnych. Szacunkowy udział odpadów komunalnych pochodzących z terenu woj. lubuskiego

¹⁶⁷ Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych, 2017 r.

poddanych recyklingowi wyniósł w roku 2014 ok. 13,8%. Największy udział w strumieniu odpadów komunalnych miały zmieszane odpady komunalne (ok. 75%), których odebrano 258 964,2 Mg¹⁶⁸.

Zgodnie z obowiązującym systemem gospodarki odpadami w gminach prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów. Systematycznie wzrasta odsetek odpadów komunalnych zebranych selektywnie (papier, metal, tworzywa sztuczne, szkło), który w 2014 r. wynosił ok. 7%. Jak wynika z rocznych sprawozdań z gospodarowania odpadami komunalnymi w 2014 roku, nie wszystkie gminy utworzyły punkty selektywnej zbiórki odpadów komunalnych (PSZOK)¹⁶⁹.

W 2014 roku w województwie lubuskim poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzywa sztucznych i szkła został osiągnięty i wyniósł 19,5%, natomiast poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami innych niż niebezpieczne odpadów budowlanych i rozbiórkowych wyniósł 38%¹⁷⁰.

W województwie lubuskim nie planuje się budowy instalacji do termicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych. Według KPGO 2022 termicznemu przekształcaniu nie powinno być poddawanych więcej niż 30% wytworzonych odpadów komunalnych, co w przeliczeniu na województwo wynosi 103 559 Mg odpadów komunalnych możliwych do termicznego przetworzenia¹⁷¹.

¹⁶⁸ Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych, 2017 r.

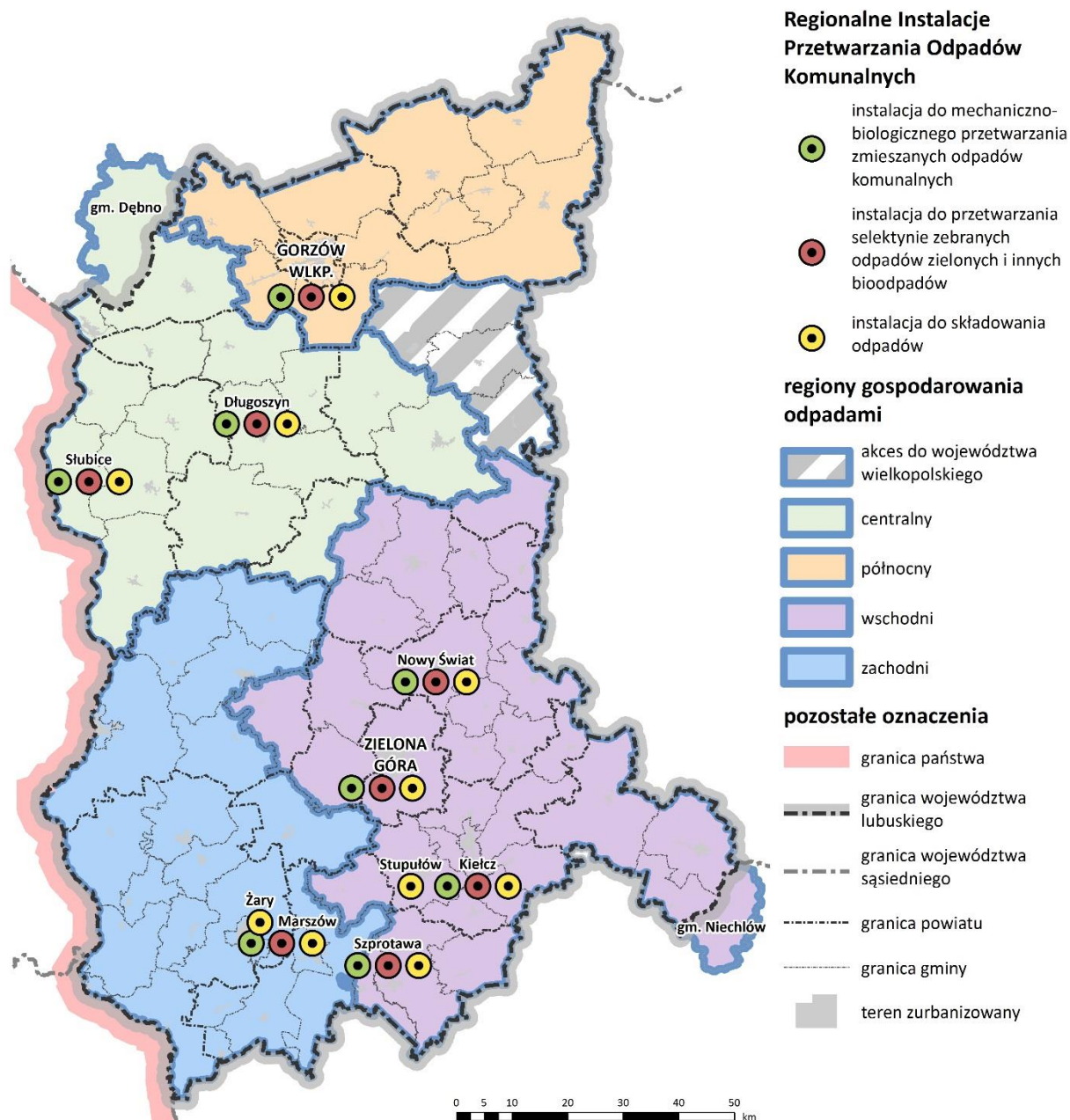
¹⁶⁹ ibidem

¹⁷⁰ ibidem

¹⁷¹ ibidem

Schemat 36. Gospodarka odpadami

Źródło: opracowanie własne na podstawie Aktualizacji Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych, 2017 r.

Odpady niebezpieczne¹⁷²

Do grupy tych odpadów zaliczamy odpady zawierające PCB, odpady medyczne i weterynaryjne oraz odpady zawierające azbest. Odpady niebezpieczne pochodzą głównie z przemysłu, ale także rolnictwa, transportu, służby zdrowia oraz gospodarstw domowych. Na terenie województwa lubuskiego w 2013 r. w sektorze gospodarczym wytworzono 38 390,69 Mg odpadów niebezpiecznych.

Odpady medyczne i weterynaryjne stanowią największy % wytworzonych odpadów niebezpiecznych – 37,2 %. Unieszkodliwiane są w 2 spalarniach odpadów medycznych i weterynaryjnych o łącznej mocy przerobowej – 1 660 Mg/rok.

¹⁷² Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych, 2017 r.

Odpady zawierające azbest stanowią grupę odpadów, która powinna podlegać ciągłej eliminacji, przy zachowaniu odpowiednich procedur podczas demontażu, transportu i unieszkodliwiania. W roku 2013 wytworzono łącznie 2 331,931 Mg odpadów zawierających azbest, a unieszkodliwieniu poddano 4 990,984 Mg. Odpady zawierające azbest deponowane są na składowisku odpadów zawierających azbest w Gorzowie Wlkp.

Odpady powstające z produktów¹⁷³

Oleje opadowe, zużyte opony, zużyte baterie i akumulatory, ZSEE, pojazdy wycofane z eksploatacji o odpady opakowaniowe można zaliczyć do odpadów powstających z produktów.

W 2013 r. na terenie województwa wytworzono 809,45 Mg odpadowych olejów. Oleje poddawane są regeneracji, procesom odzysku i unieszkodliwiania. W województwie lubuskim procesom odzysku poddano 25,47 Mg olejów odpadowych. Regenerację olejów odpadowych prowadzi 1 zakład.

Zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, powstaje w przemyśle, obiektach użyteczności publicznej i gospodarstwach domowych. W roku 2013 wytworzonych został 902,45 Mg odpadów, odzyskowi poddano 1 937,80 Mg, a unieszkodliwiono – 707,46 Mg.

Pojazdy wycofane z eksploatacji, czyli pojazdy zużyte, nienadające się do dalszej eksploatacji należy przekazać do stacji demontażu pojazdów lub do punktu zbierania pojazdów. W województwie lubuskim w roku 2013 było 76 stacji demontażu. Wytworzono i zebrano 14 295,22 Mg pojazdów wycofanych z eksploatacji, poddano odzyskowi 16 661,68 Mg, odpady te nie były unieszkodliwiane.

W roku 2013 na terenie województwa wytworzono 1 456,58 Mg zużytych opon, odzyskowi poddano 17 757,55 Mg.

Zużyte baterie i akumulatory, ze względu na obecność szkodliwych substancji zaliczane są do odpadów niebezpiecznych. W roku 2013 wytworzonych zostało 835,66 Mg zużytych baterii i akumulatorów, odzyskowi poddano 3 466,80 Mg tych odpadów. Największa masa zużytych baterii i akumulatorów pochodziła m.in. z samochodów, elementów zasilania budynków. W roku 2013 – 32 podmioty wprowadziły do obrotu baterie lub akumulatory w ilości 438 810 szt. tj. 1 833 898,53 kg, w postaci baterii i akumulatorów przenośnych, baterii i akumulatorów samochodowych i baterii i akumulatorów przemysłowych.

Odpady opakowania stanowią istotny element produktu, powstają w gospodarstwach domowych, zakładach produkcyjnych, w miejscach użyteczności publicznej. Odpady opakowaniowe objęte są systemem selektywnego zbierania odpadów opakowaniowych w gminach, odbierane są selektywnie od mieszkańców, a jeśli gmina objęła systemem również nieruchomości niezamieszkałe wówczas także szkoły, zakłady pracy. W 2013 r. wytworzono 51 952,39 Mg odpadów opakowaniowych, odzyskowi poddano 71 557,69 Mg w 20 instalacjach do odzysku, w tym recyklingu odpadów opakowaniowych.

Odpady pozostałe¹⁷⁴

Odpady powstające w sektorze gospodarczym, obejmujące przemysł, budownictwo, usługi, leśnictwo, rolnictwo, stanowią największy strumień odpadów wytworzonych w województwie. Masa wytworzonych odpadów z grupy 01 w roku 2013 – 57 827,39 Mg, odzyskowi poddano – 50 238,54 Mg. Odpadów z grupy 06 wytworzono 183,16 Mg, unieszkodliwiono 2 381,75 Mg. Odpady z grupy 10 powstają przede wszystkim podczas spalania surowców w energetyce, hutnictwie. W wyniku tej działalności powstają m.in. Popioły lotne które kwalifikowane mogą być jako produkt uboczny nadają się do produkcji materiałów budowlanych lub są wykorzystywane do rekultywacji składowisk. W 2013 r. wytworzono 109 887,45 Mg odpadów z grupy 10, odzyskowi poddano 65 284,68 Mg, a unieszkodliwiono 30 347,68 Mg.

¹⁷³ Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych, 2017 r.

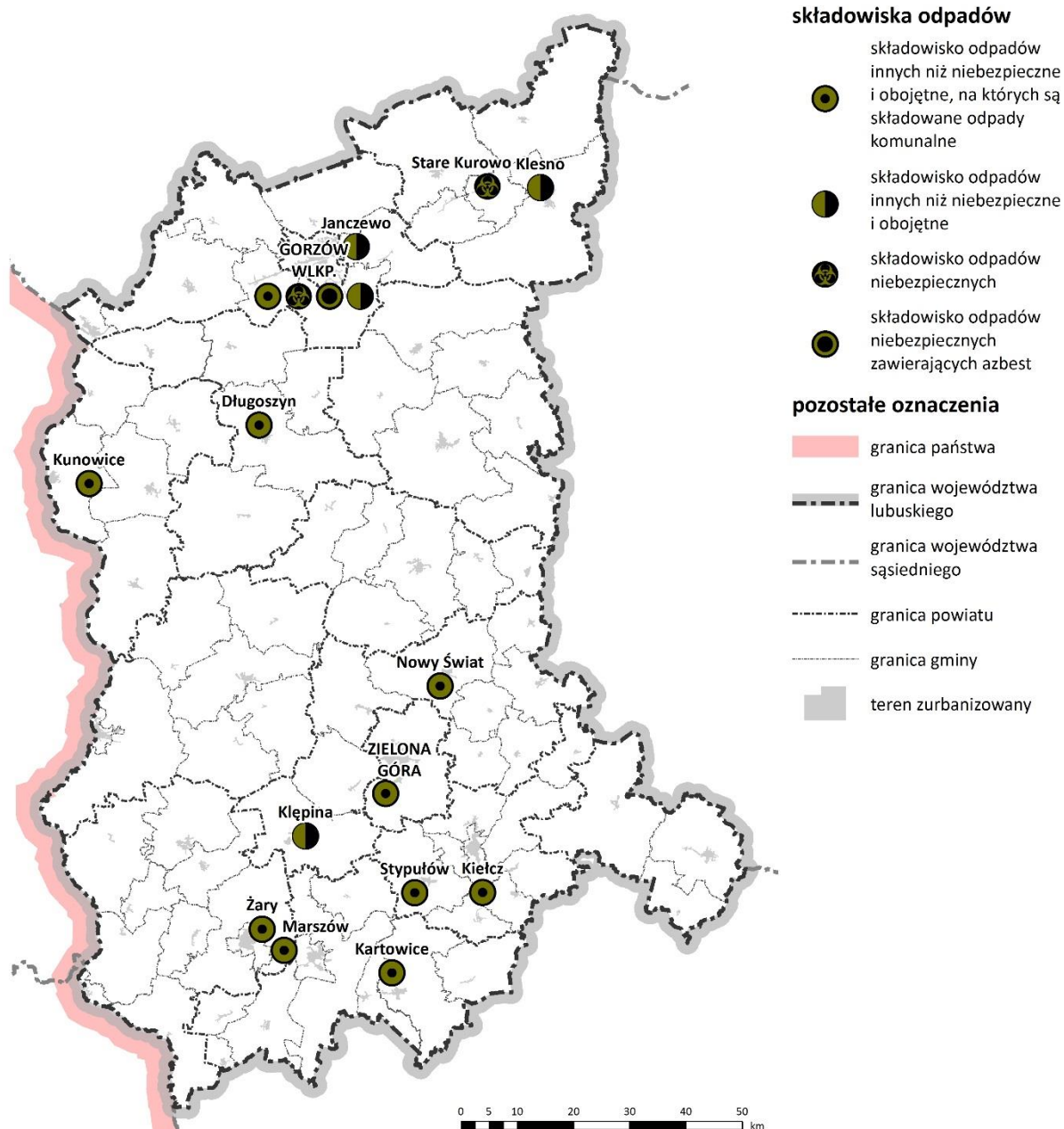
¹⁷⁴ ibidem

Dużą grupę odpadów stanowią także komunalne osady ściekowe i odpady ulegające biodegradacji inne niż komunalne. Komunalne osady ściekowe powstają w oczyszczalniach ścieków, tam są stabilizowane, poddawane obróbce termicznej, biologicznej. Odpady te mogą być wykorzystane rolniczo, do rekultywacji terenów, a także do uprawy roślin. W 2013 r. wytworzono 58 185,87 Mg uwodnionych komunalnych osadów ściekowych, odzyskowi poddano 19 018,88 Mg komunalnych osadów ściekowych.

Do odpadów ulegających biodegradacji innych niż komunalne zalicza się 63 rodzaje odpadów z grupy 02, 03, 19. W 2013 r. wytworzono łącznie 1 224 151,54 Mg tych odpadów, odzyskowi poddano 1 096 610,48 Mg, unieszkodliwieniu 143 262,66 Mg. Odpady te głównie wykorzystywane są do produkcji paliwa alternatywnego.

Schemat 37. Składowiska odpadów

Źródło: opracowanie własne na podstawie Aktualizacji Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych, 2017 r.

7.4 Ciepłownictwo

Zaopatrzenie w ciepło na terenie województwa realizowane jest poprzez systemy ciepłownicze (centralne oraz wyspowe), a także kotłownie (lokalne oraz indywidualne). W źródłach ciepła wykorzystywane są: węgiel, gaz ziemny, paliwa ciekłe, energia elektryczna oraz odnawialne źródła energii. Zapotrzebowanie mocy cieplnej dla wszystkich odbiorców z terenów województwa lubuskiego pokrywane jest głównie poprzez ogrzewanie węglowe (42,2%), a następnie poprzez gaz sieciowy (30,8%), w najmniejszym stopniu wykorzystywane są odnawialne źródła energii (4,10%). W przypadku wyłącznie zabudowy mieszkaniowej udział ogrzewania węglowego w pokryciu zapotrzebowania na moc cieplną wynosi 56,4%, na drugim miejscu również jest gaz (16,4%), a najrzadziej wykorzystywane są odnawialne źródła energii (0,1%)¹⁷⁵.

Systemy ciepłownicze

Na terenie województwa lubuskiego można wydzielić dwie kategorie systemów ciepłowniczych: centralne i wyspowe. Do centralnych systemów ciepłowniczych zalicza się system ciepłowniczy miasta Zielona Góra z jego źródłem zasilania EC Zielona Góra oraz system ciepłowniczy miasta Gorzów Wlkp., który zasilany jest z EC Gorzów. Wyspowe systemy ciepłownicze, które obejmują większe osiedla oraz obiekty mieszkaniowo-usługowe, zlokalizowane są w głównych obszarach miejskich województwa i należą do nich systemy ciepłownicze w miastach: Gubin, Kostrzyn nad Odrą, Kożuchów, Lubsko, Międzyrzecz, Nowa Sól, Skwierzyna, Słubice, Strzelce Krajeńskie, Sulechów, Sulęcín, Szprotawa, Świebódzin, Żagań, Żary.

Ciepło w Elektrociepłowni Gorzów produkowane jest przez dwa bloki gazowo-parowe, przy wykorzystaniu głównie gazu naazotowanego ze złóż lokalnych i gazu wysokometanowego z systemu krajowego oraz częściowo węgla (miału węglowego), natomiast w elektrociepłowni Zielona Góra energia elektryczna i ciepła produkowane są w bloku gazowo-parowym (podstawowa produkcja) oraz ciepło w kotłach gazowo-olejowych (w 2012 r. całkowicie zrezygnowano ze spalania węgla)¹⁷⁶. W kotłowniach należących do systemów wyspowych wykorzystywany jest w znacznej większości węgiel, jedynie kotłownia w Świebodziń (przy ul. Kamiennej 15), Lubsku, kotłownia w Międzyrzeczu (przy Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Międzyrzeczu-Obrzyczach), w Sulęciniu (przy ul. Orzeszkowej 2) oraz w Skwierzynie wykorzystują jako paliwo gaz¹⁷⁷. Tak duże wykorzystanie węgla w kotłowniach systemowych jest zjawiskiem niekorzystnym.

Na terenie województwa znajduje się także Elektrociepłownia Arctic Paper Kostrzyn, która działa głównie na potrzeby fabryki papieru w Kostrzynie nad Odrą. Załedwie 7% wytwarzanego przez nią ciepła wyprowadzone jest do miejskiego systemu ciepłowniczego. Elektrociepłownia ta zasilana jest paliwem gazowym — niskokalorycznym gazem ziemnym (wysokozaazotowanym) z lokalnych złóż ropno-gazowych.

Sieci ciepłownicze

W województwie lubuskim w 2016 r. eksploatowano 358,8 km przesyłowej sieci ciepłowniczej¹⁷⁸, z czego w Gorzowie Wlkp. jest 112 km, w tym 70% w technologii preizolowanej¹⁷⁹, natomiast w Zielonej Górze jest 118 km, w tym 56% w technologii preizolowanej¹⁸⁰.

Rury wybudowane przed rokiem 1990 wykonane są w technologii tradycyjnej, jako rury kanałowe lub rzadziej – sieci napowietrzne, przez co sieci te charakteryzują się większą awaryjnością oraz wysokimi stratami ciepła. Po roku 1990 zaczęto stosować technologię rur preizolowanych. Około 50% rur ciepłowniczych w województwie lubuskim jest wykonane jako rury preizolowane i z roku na rok długość sieci ciepłowniczej

¹⁷⁵ Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego, 2013 r.

¹⁷⁶ Dane z Elektrociepłowni „Zielona Góra” S.A.

¹⁷⁷ Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego

¹⁷⁸ Dane Głównego Urzędu Statystycznego – stan na 31.12.2016 r.

¹⁷⁹ PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A. Oddział Elektrociepłownia Gorzów

¹⁸⁰ Elektrociepłownia „Zielona Góra” S.A.

w technologii preizolowanej będzie wzrastać, ze względu na budowę nowych przyłączy oraz prowadzoną sukcesywnie modernizację istniejących sieci.

7.5 Paliwa płynne

Zaopatrzenie województwa w paliwa płynne, podobnie jak w całym kraju, opiera się głównie na importowanej ropie naftowej. Przez północną część województwa przebiega rurociąg ropy naftowej *Przyjaźń* relacji Rosja – Niemcy. Zaopatruje on oprócz Polski inne kraje Europy Środkowowschodniej: Białoruś, Ukrainę, Węgry, Słowację, Czechy oraz Niemcy. Odcinek zachodni rurociągu *Przyjaźń* łączy Bazę Surowcową w Płocku z bazą ropy naftowej zlokalizowaną w Schwedt. Tą częścią magistrali płynie surowiec dla dwóch niemieckich rafinerii: PCK Raffinerie GmbH Schwedt oraz TOTAL Raffinerie Mitteldeutschland GmbH w Spergau.

Na terenie województwa lubuskiego znajdują się udokumentowane złoża ropy naftowej. Ropa naftowa wydobywana jest ze złóż Dzieduszyce, Gajewo, Górzycy, Grotów, Jeniniec, Kije, Lubiatów, Lubiszyn, Mozów S, Ołobok, Radoszyn, Retno, Rybaki. Ropa naftowa, pochodząca z największego złoża w Polsce Barnówko-Mostno-Buszewo (BMB), w niewielkiej części znajduje się na terenie województwa lubuskiego w gminach Lubiszyn i Witnica – jest jednak ewidencjonowana na Kopalni Ropy Naftowej i Gazu Ziemnego Dębno, zlokalizowanej w województwie zachodniopomorskim. Wydobycie ropy naftowej i kondensatu w 2016 r. ze złóż w województwie lubuskim (do zestawienia nie uwzględniono złoża Barnówko-Mostno-Buszewo) wynosiło 348,53 tys. t, co stanowi 36,4% wielkości wydobycia w Polsce¹⁸¹.

W 2013 r. spółka Polskie Górnictwo Naftowe i Gazowe (PGNiG) oddział w Zielonej Górze uruchomiła Kopalnię Ropy Naftowej i Gazu Ziemnego Lubiatów (KRNiGZ Lubiatów), która jest największą kopalnią ropy naftowej w Polsce. Inwestycja została wykonana w ramach „Projektu LMG”, który obejmuje budowę obiektów związanych z wykorzystaniem zasobów ropy naftowej i gazu ziemnego ze złóż Lubiatów, Międzychód, Grotów. Dla potrzeb kopalni został wybudowany także Terminal Ekspedycyjny Wierzbno (TE Wierzbno), gdzie znajduje się pompownia do rurociągu PERN „Przyjaźń” oraz zbiorniki do magazynowania ropy naftowej¹⁸². KRNiGZ Lubiatów prowadzi eksploatację 13 odwiertów na złożach ropno-gazowych Grotów oraz Lubiatów, a także złożu gazowym Międzychód. W 2016 roku wydobycie ropy naftowej i kondensatu z powyższych złóż wyniosło 324,86 tys. t (odpowiednio Lubiatów – 303,09 tys. t oraz Grotów – 21,77 tys. t), co stanowiło 93,2% wydobycia ropy naftowej i kondensatu ze złóż województwa lubuskiego¹⁸³.

Poza wyżej wymienioną kopalnią w województwie lubuskim funkcjonują także trzy inne kopalnie ropy naftowej tj. Ośrodek Grupowy Jeniniec (OG Jeniniec, podlegający pod KRNiGZ Zielin), najstarsza kopalnia w obszarze działania PGNiG – Oddział w Zielonej Górze – KRN Kije oraz podlegający jej Ośrodek Produkcyjny Połębko (OP Połębko). Na OP Połębko został zbudowany blok produkcji energii elektrycznej. Wyprodukowana energia częściowo wykorzystywana jest na potrzeby własne kopalni, a jej nadwyżka sprzedawana jest do sieci elektroenergetycznej

7.6 Gazownictwo

System gazowniczy w województwie lubuskim cechuje znaczący stopień złożoności. Składa się na to zarówno struktura i liczba przedsiębiorstw działających na terenie województwa, jak i podział na niezależne systemy, zasilane różnymi rodzajami gazu.

Obszar województwa zaopatrywany jest przez import rosyjskiego gazu ziemnego wysokometanowego, import gazu z Niemiec oraz z krajowego systemu przesyłu gazu wysokometanowego (E) i zaazotowanego (Lw). Wykorzystywany jest również gaz ziemny ze złóż krajowych oraz skroplony gaz LNG. Import z Rosji odbywa się między innymi za pośrednictwem przebiegającego tranzytowo przez województwo gazociągu DN 1400 Jamał –

¹⁸¹ Bilans zasobów złóż kopalni w Polsce wg stanu na 31 XII 2016 r. (Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy)

¹⁸² PGNiG SA – Oddział w Zielonej Górze

¹⁸³ Bilans zasobów złóż kopalni w Polsce wg stanu na 31 XII 2016 r. (Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy)

Europa (biegnącego z Rosji, z półwyspu Jamał, poprzez Białoruś i Polskę do Europy Zachodniej). Import z Niemiec odbywa się przez gazociąg DN 400 relacji Finkenheerd – Rybocice oraz w Gubinie przez import lokalnym gazociągiem DN 300 relacji granica państwa – Gubin. Północna i zachodnia część województwa zaopatrywana jest w gaz wysokometanowy E, natomiast w południowej i wschodniej części województwa rozprzodany jest gaz ziemny zaazotowany Lw pochodzący z krajowych kopalni.

Dostęp do sieci gazowej ma 201,3 tys. odbiorców, z czego blisko 96% to gospodarstwa domowe. Liczba ludności korzystającej z sieci gazowej w 2015 r. wynosiła 527,9 tys. osób, co stanowiło 51,9% ogólnej liczby mieszkańców. Zauważalna jest znaczna dysproporcja w dostępie do instalacji gazowych na terenach miejskich, gdzie 73,6% mieszkańców korzysta z sieci gazowych, i na terenach wiejskich – 11,5%. Nie wszystkie gminy objęte są siecią gazociągową. Długość gazociągów w granicach województwa lubuskiego należących do czynnej sieci przesyłowej wynosi 1050,1 km, natomiast do sieci dystrybucyjnej – 3047,9 km¹⁸⁴.

W 2015 r. zakończyła się budowa gazociągu DN 700 relacji Szczecin – Lwówek, który przebiega przez gminy: Strzelce Krajeńskie, Zwierzyn, Santok, Deszczno, Skwierzyna, Przytoczna, Pszczew. Jest to jedna z kluczowych inwestycji, ściśle połączona z budową terminala LNG w Świnoujściu.

Na terenie województwa lubuskiego występują udokumentowane złoża, obszary i tereny górnicze (lub ich części) gazu ziemnego. Eksploatację złóż prowadzi spółka PGNiG – oddział w Zielonej Górze, którego obszar działania obejmuje także województwo zachodniopomorskie, pomorskie, wielkopolskie oraz dolnośląskie. Roczne wydobycie gazu ziemnego przez oddział w Zielonej Górze zaspokaja ponad 20% krajowego zapotrzebowania na gaz. W granicach województwa lubuskiego znajdują się 2 kompleksy wydobywcze – wcześniej wspomniana KRNiGZ Lubiatów oraz Kopalnia Gazu Ziemnego Wilków (KGZ Wilków). KGZ Wilków rozpoczęła eksploatację w 1988 r. Wydobycie gazu ziemnego zaazotowanego w 2016 r. wynosiło 207,69 mln m³. Gaz z kopalni jest przesyłany do odazotowani w Odolanowie, a następnie do krajowego systemu¹⁸⁵.

W województwie lubuskim znajdują się najwięksi odbiorcy energetyczni gazu – EC Gorzów, EC Zielona Góra oraz Arctic Paper Kostrzyn. Gaz ziemny bezpośrednio dostarczany do powyższych odbiorców jest eksploatowany przez kopalnie położone poza granicami województwa lubuskiego¹⁸⁶.

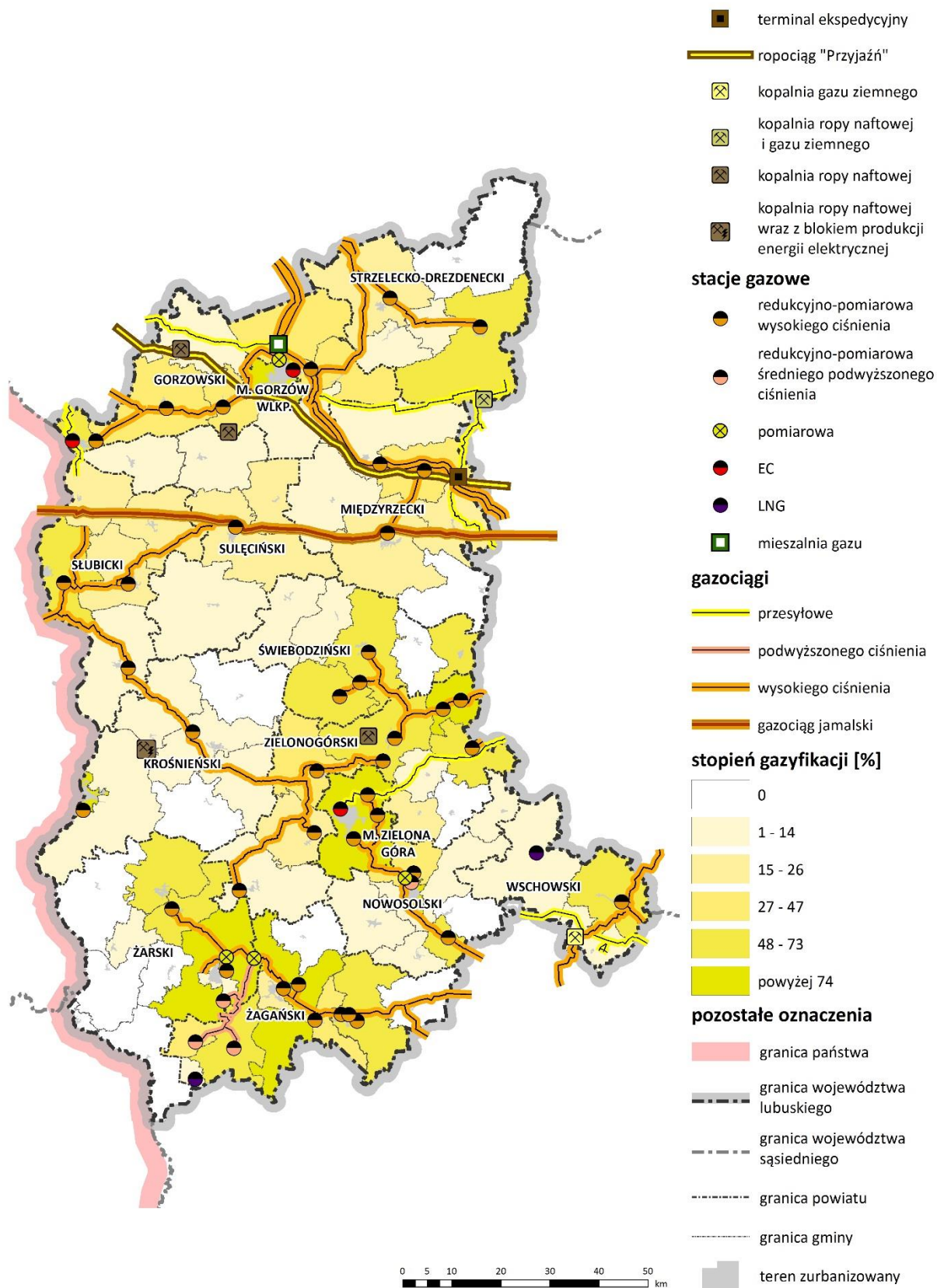
¹⁸⁴ Dane Głównego Urzędu Statystycznego – stan na 31.12.2015 r.

¹⁸⁵ Bilans zasobów złóż kopalni w Polsce wg stanu na 31 XII 2016 r. (Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy)

¹⁸⁶ „Złoża gazu ziemnego i ropy naftowej na pograniczu Polski i Niemiec i ich znaczenie dla systemu energetycznego” – Sławomir Kudela PGNiG SA

Schemat 38. Zaopatrzenie w paliwa płynne i gaz

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EWE Energia sp. z o.o., PSG sp. z o.o., GAZ-SYSTEM SA, PGNIG S.A. oraz DUON SA

7.7 Energia elektryczna

Podstawowymi źródłami wytwórczymi na obszarze województwa lubuskiego, dostarczającymi większość energii elektrycznej wytwarzanej na jego obszarze, są Elektrociepłownia Zielona Góra, Elektrociepłownia Gorzów i Elektrociepłownia Arctic Paper Kostrzyn. Elektrociepłownie produkują ok. 63% ogółu energii zużywanej w województwie lubuskim, 30% pochodzi z Krajowej Sieci Przesyłowej (poprzez GSZ Leśniów i GSZ Gorzów)¹⁸⁷, natomiast 8% z odnawialnych źródeł energii. Energia z OZE produkowana jest głównie przez energetykę wodną, największym wytwórcą jest Elektrownia Wodna w Dychowie. W 2017 r. zakończyła się rozbudowa Elektrociepłowni Gorzów o nowy blok parowo – gazowy o mocy 140 MW, w związku z powyższym wzrosło udział energii produkowanej przez elektrociepłownie zużywanej w województwie lubuskim.

Odbiorcy na obszarze województwa lubuskiego zasilani są przede wszystkim z sieci nN i SN. Spowodowane jest to niedostatecznie rozwiniętą siecią linii wysokiego napięcia, nie pozwalającą na przyłączenie dużych odbiorców. W związku z powyższym zakład Arctic Paper Kostrzyn zdecydował się na budowę własnej elektrociepłowni. Istniejący układ sieci elektroenergetycznej zapewnia zasilanie najważniejszym ośrodkom miejskim bezpośrednio z linii 110 kV oraz 220 kV poprzez istniejące główne punkty zasilania. Większość stacji 220/110 kV oraz 110/SN jest zasilanych dwustronnie, pozwala to na zapewnienie dostaw energii nawet w przypadku awarii jednej z linii. Województwo lubuskie nie ma połączenia z sieciami elektroenergetycznymi 400 kV, jedynie tranzytowo przebiega linia 400 kV relacji Krajnik – Plewiska.

Na terenie województwa lubuskiego znajdują się następujące obiekty elektroenergetycznej sieci przesyłowej¹⁸⁸:

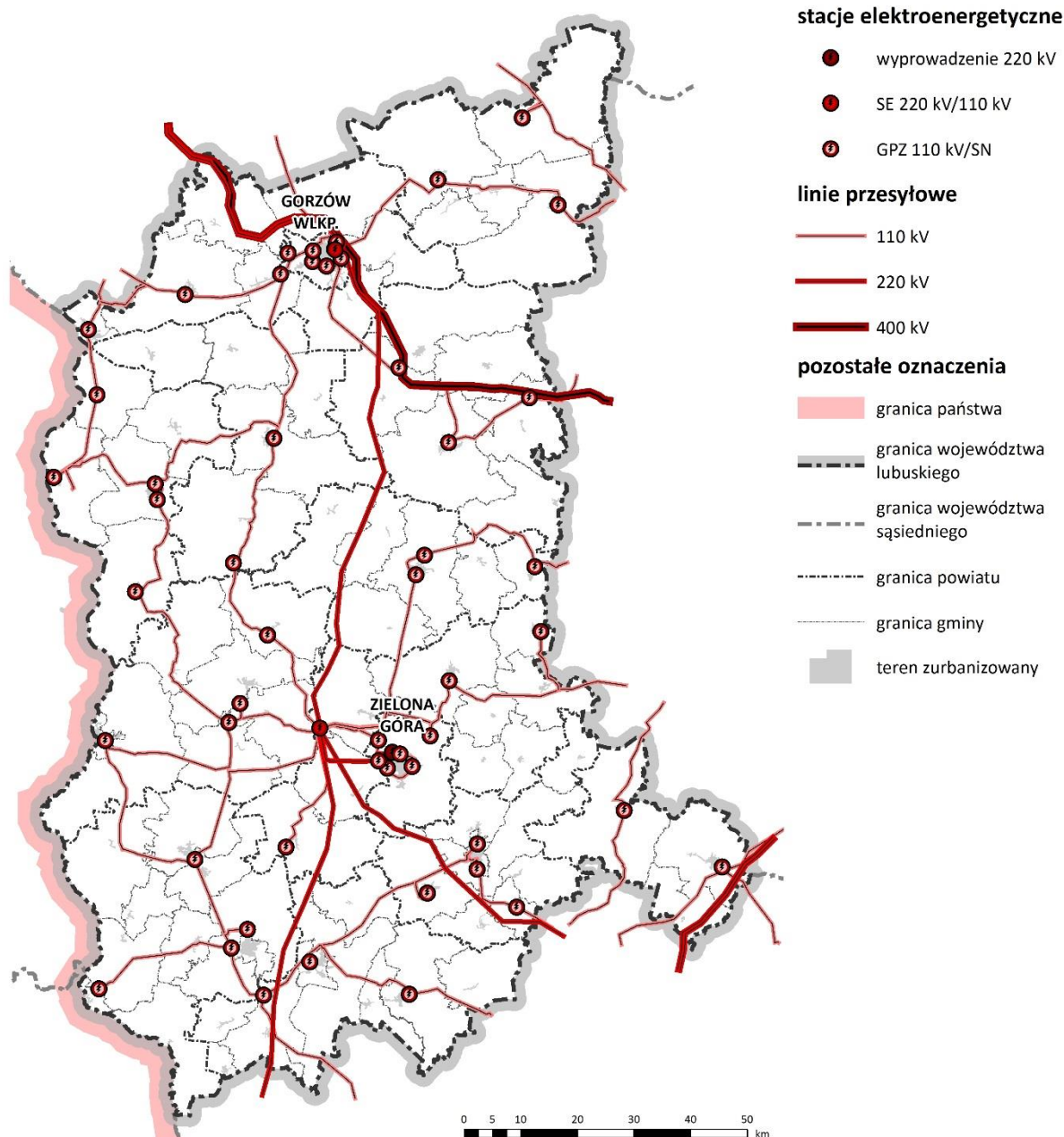
- stacja elektroenergetyczna 220/110 kV Gorzów (GOR);
- stacja elektroenergetyczna 220/110 kV Leśniów Wielki (LSN);
- fragment elektroenergetycznej linii jednotorowej o napięciu 400 kV relacji Krajnik – Plewiska;
- fragment elektroenergetycznej linii jednotorowej o napięciu 220 kV relacji Krajnik – Gorzów Wielkopolski;
- elektroenergetyczna linia jednotorowa o napięciu 220 kV relacji Leśniów – Gorzów Wielkopolski;
- fragment elektroenergetycznej linii jednotorowej o napięciu 220 kV relacji Mikułowa – Leśniów;
- fragment elektroenergetycznej linii jednotorowej o napięciu 220 kV relacji Leśniów – Żukowice;
- fragment elektroenergetycznej linii dwutorowej o napięciu 220 kV relacji Polkowice – Leśniów – Plewiska.

¹⁸⁷ Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego

¹⁸⁸ Polskie Sieci Elektroenergetyczne S.A. – stan na 30.06.2015 r.

Schemat 39. Sieć elektroenergetyczna

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ENEA S.A., PSE S.A.

7.8 Odnawialne źródła energii**Biomasa**

W województwie lubuskim istnieje duża możliwość wykorzystania biomasy do celów energetycznych. Największą potencjalną wielkość rocznej produkcji energii cieplnej można uzyskać ze słomy. Związane jest to z rolniczym charakterem wielu gmin oraz licznymi uprawami zbóż. W lubuskim występują również uprawy roślin energetycznych, głównie wierzby wiciowej (m.in. w gm. Sulechów, m. Zielona Góra). Może ona być wykorzystywana bezpośrednio w postaci zrębków lub w formie pelletu, bądź brykietu. Część materiału energetycznego z upraw eksportowana jest do Niemiec. Ze względu na znaczną odporność na szkodniki oraz niskie wymagania glebowe rośliny energetyczne można uprawiać na terenach zdegradowanych, bądź nisko produktywnych rolniczo, co zapobiega powstawaniu nieużytków. Do produkcji biomasy mogą być także

wykorzystywane obszary zieleni urządzonej. Rutynowa pielęgnacja skwerów, parków, zieleńców oraz zieleni ulicznej pozwala na pozyskanie zasobów biomasy.

Pomimo wysokiego wskaźnika lesistości (ok. 50% powierzchni województwa) nie ma wolnych zasobów drewna, które mogłyby zostać przeznaczone na większą skalę w energetyce. Jest to związane z dynamicznym rozwojem drzewnego sektora przemysłu. Wykorzystywane są jedynie odpady drzewne wytwarzane w zakładach. Ponadto, do celów grzewczych wykorzystywana jest także drobnica gałęziowa. W Zielonej Górze zlokalizowany jest Zakład Produkcji Pellet Stelmet Sp z o.o. sp j., który do produkcji paliwa z biomasy wykorzystuje drewno iglaste oraz pozwala spółce na efektywne wykorzystanie produktów ubocznych (wiór, trocin), powstających przy produkcji drewnianej architektury ogrodowej. Specjalna turbina pracująca w kogeneracji z produkcją ciepła z biomasy pozwala na niezależność energetyczną zakładu oraz sprzedaż nadwyżek energii. Zakład posiada koncesję Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki na wytwarzanie energii elektrycznej (WEE) oraz wytwarzanie ciepła (WCC). Moc instalacji wykorzystującej biomasę z odpadów leśnych, rolniczych i ogrodowych wynosi 1,8 MW¹⁸⁹.

W województwie lubuskim, m.in. w gm. Bogdaniec, gm. Gozdnicza, m. Gorzów Wlkp. oraz m. Zielona Góra, występują zakłady produkujące biomasę.

Biogaz

Województwo lubuskie ma korzystne uwarunkowania do wykorzystywania biogazu, zarówno rolniczego, jak i z oczyszczalni ścieków oraz składowisk odpadów. W województwie zlokalizowane są 4 biogazownie rolnicze¹⁹⁰:

- biogazownia w Niedoradzu (gm. Otyń) – działająca przy wielkoprzemysłowej fermie trzody chlewnej o mocy elektrycznej 0,252 MW oraz mocy cieplnej 0,291 MW; główny substrat stanowi gnojowica świńska;
- biogazownia w Kalsku (gm. Sulechów) – jej właścicielem jest Spółka Rolna Kalsk Sp. z o.o., czołowy w kraju producent mleka; moc elektryczna biogazowni wynosi 1,14 MW, a moc cieplna 1,06 MW; główny substrat stanowi obornik, gnojowica oraz kiszonka kukurydzy; 92% wytworzonej przez układ kogeneracyjny energii elektrycznej jest sprzedawane do sieci elektroenergetycznej; pozostałe 8% jest wykorzystywane na potrzeby własne, wytworzona energia cieplna jest wykorzystywana do ogrzania miejscowej suszarni;
- biogazownia w Kłępsku (gm. Sulechów) – działa przy prywatnym gospodarstwie rolnym, jej moc elektryczna wynosi 0,90 MW¹⁹¹, a moc cieplna 1,40 MW; główny substrat wykorzystywany w biogazowni to kiszonka z kukurydzy oraz odpady z hodowli trzody chlewnej
- biogazownia w Sieńsku (gm. Gubin) – działa przy prywatnym gospodarstwie rolnym, jej moc elektryczna wynosi 0,40 MW¹⁹², a moc cieplna 0,387 MW.

Uwarunkowania województwa wskazują na możliwość dalszego rozwoju odnawialnych źródeł energii wykorzystujących biogaz, istnieje potencjalna możliwość zastosowania biogazowni w 22 gospodarstwach rolnych (gm. Koźuchów, gm. Krzeszyce, gm. Przytoczna, gm. Strzelce Krajeńskie, gm. Trzebiechów, gm. Tuplice, gm. Wschowa)¹⁹³.

Oprócz biogazowni rolniczych w województwie lubuskim zlokalizowane są także biogazownie wykorzystujące osady ściekowe. Biogaz wytwarzany jest w dwóch oczyszczalniach ścieków: w Gorzowie

¹⁸⁹ Urząd Regulacji Energetyki stan na 31.10.2017 r.

¹⁹⁰ Urząd Regulacji Energetyki stan na 31.10.2017 r.

¹⁹¹ ENEA Operator Sp. z o.o. – stan na 25.08.2015 r.

¹⁹² Urząd Regulacji Energetyki stan na 31.10.2017 r.

¹⁹³ Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego

Wielkopolskim (moc instalacji 0,74 MW) oraz w Gubinie (moc instalacji 0,45 MW)¹⁹⁴. Planowana jest także rozbudowa oczyszczalni ścieków dla aglomeracji Zielona Góra w zakresie instalacji fermentacji osadów ściekowych wraz z wykorzystaniem biogazu oraz układem kogeneracji. W województwie lubuskim istnieje potencjalna możliwość zastosowania biogazowni w 24 oczyszczalniach ścieków (m. Kostrzyn nad Odrą, gm. Witnica, gm. Lubniewice, gm. Międzyrzecz, gm. Skwierzyna, gm. Trzciel, gm. Górzycy, gm. Rzepin, m. Zielona Góra, gm. Łagów, gm. Skape, gm. Świebodzin, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Sulechów, gm. Świdnica, gm. Trzebiechów, gm. Przewóz, gm. Tuplice, gm. Kożuchów, gm. Niegosławice)¹⁹⁵. Ponadto, w województwie lubuskim energia wytwarzana jest także z biogazu pochodzącego ze składowisk odpadów. To źródło energii wykorzystuje Elektrownia Biogazowa Racula w Zielonej Górze o mocy 0,5 MW, Mała Elektrownia Biogazowa w Żarach o mocy 0,2 MW oraz elektrownia biogazowa na składowisku odpadów w Gorzowie Wlkp. o mocy 0,329 MW¹⁹⁶.

Energia wodna

Na terenie województwa lubuskiego występują korzystne warunki dla wykorzystania energii wodnej na małą skalę. Energia wodna stanowi 4% energii wyprodukowanej i zużytej na terenie województwa. Jest to dość znaczny udział w porównaniu z innymi źródłami odnawialnymi. Potencjał hydroenergetyczny województwa wykorzystywany jest w 17% (około 270 GWh/rok), całkowity potencjał szacowany jest na 1544 GWh/rok. Największy potencjał występuje na Odrze Środkowej oraz Nysie Łużyckiej.

Największym wytwórcą energii jest PGE Energia Odnawialna S.A. Oddział ZEW Dychów w Dychowie, gm. Bobrowice. Zespół Elektrowni Wodnych Dychów tworzą obiekty na rzekach Bóbr, Nysa Łużycka i Kwisa. Dominującą rolę odgrywa tu elektrownia szczytowo-pompowa „Dychów” o mocy 91,3 MW. Poza tym na ZEW Dychów składa się również 16 małych elektrowni przepływowych (m. Gubin, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Małomice, gm. Przewóz, gm. Szprotawa, gm. Trzebiel, gm. Żagań, m. Żagań). Ich łączna moc wynosi około 20 MW. Dwie elektrownie wodne – Bledzew (gm. Bledzew), Kamienna Knieja (gm. Dobiegniew) są własnością spółki Elektrownie Wodne Sp. z o.o., zależnej od grupy Kapitałowej ENEA. W województwie lubuskim działa również 36 prywatnych małych elektrowni wodnych (MEW)¹⁹⁷, w tym 11 o mocy powyżej 100 kW¹⁹⁸. Prywatne małe elektrownie wodne o mocy powyżej 100 kW zlokalizowane są w gm. Bobrowice, gm. Brody, gm. Czerwieńsk, gm. Dąbie, gm. Gubin, gm. Iłowa, gm. Jasień, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Lubsko, gm. Nowogród Bobrzański, gm. Przewóz, gm. Skape, gm. Szprotawa, gm. Żagań, m. Nowa Sól, m. Żagań

Energia wiatru

Według danych Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej województwo lubuskie znajduje się w korzystnej i bardzo korzystnej strefie energetycznej wiatru. Średnia roczna prędkość wiatru na wysokości 100 m na omawianym obszarze wynosi 6,5 m/s. Możliwości techniczne wiatru uwarunkowane są przez rozmieszczenie terenów otwartych (przede wszystkim terenów użytków rolnych). Zgodnie z opracowaniem Instytutu Energetyki Odnawialnej, udział obszarów ograniczających i utrudniających lokalizację elektrowni wiatrowych na użytkach rolnych sięga 51%. Najbardziej korzystne warunki do lokalizacji farm wiatrowych występują w środkowej części województwa, w powiatach: międzyrzeckim, sulęcińskim, słubickim, świebodzińskim. Powyższe powiaty zostały zakwalifikowane do II strefy energetycznej wiatru (warunki wiatrowe bardzo korzystne), natomiast pozostała część województwa należy do III strefy (warunki wiatrowe korzystne)¹⁹⁹.

Jednak obok korzystnych warunków wiatrowych panujących w województwie lubuskim, występują tu także liczne ograniczenia w możliwości lokalizacji elektrowni wiatrowych. Należą do nich ograniczenia związane

¹⁹⁴ Urząd Regulacji Energetyki stan na 31.10.2017 r.

¹⁹⁵ Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego

¹⁹⁶ Urząd Regulacji Energetyki stan na 31.10.2017 r.

¹⁹⁷ ibidem

¹⁹⁸ Dane RZGW Szczecin, RZGW Poznań, RZGW Wrocław, stan na 2016 r.

¹⁹⁹ Atlas Klimatu Polski, red. H. Lorenc, IMGW, Warszawa 2005

z występowaniem na terenie województwa obszarów chronionych (w tym Natura 2000) oraz ograniczone warunki wyprowadzenia mocy związane z siecią 110 kV, koszty i utrudnienia w budowie linii WN. Barierą jest także konieczność zachowania odpowiednich odległości budynków mieszkalnych od elektrowni wiatrowych oraz sprzeciw społeczeństwa wobec ich budowy.

W województwie lubuskim zlokalizowanych jest 14 czynnych farm wiatrowych o łącznej mocy ok. 192 MW, zlokalizowane są one na terenie: gm. Kożuchów, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Lubiszyn, gm. Lubsko, gm. Niegosławice, gm. Rzepin, gm. Słubice, gm. Strzelce Krajeńskie, gm. Szprotawa, gm. Świebodzin, gm. Żary^{200,201,202}. Ponadto w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wyznaczone są obszary, na których dopuszczona jest lokalizacja elektrowni wiatrowych, m.in. w gminach Bogdaniec, Lubiszyn, Przytoczna, Santok.

Energia geotermalna

Wody geotermalne na terenie województwa są zróżnicowane pod względem głębokości i poziomu temperatur. Bardzo dobre warunki dla rozwoju energetyki geotermalnej występują w północnej części województwa lubuskiego.

Na terenie województwa nie ma elektrowni opartych na tym rodzaju energii (stan na październik 2017 r.). Geotermia jest wykorzystywana indywidualnie poprzez pompy ciepła.

Energia słoneczna

Województwo lubuskie charakteryzuje się średnim poziomem nasłonecznienia w skali kraju. Średnie nasłonecznienie w lubuskim wynosi około 1600 godzin na rok, z czego ok. 80% przypada na 6 miesięcy okresu wiosenno-letniego²⁰³. Średnia roczna suma globalnego nasłonecznienia na płaszczyźnie poziomej za okres 1994-2013 r. wynosi dla większości powierzchni województwa 1050 – 1100 kWh/m², natomiast dla północnej części województwa 1000 – 1050 kWh/m²²⁰⁴.

W 2014 roku w mieście Gubin została uruchomiona elektrownia słoneczna. Powierzchnia zajmowana przez inwestycję wynosi 2,6 ha, a jej moc to 1,504 MW. Powyższa elektrownia jest pierwszym etapem budowy zespołu trzech tego typu elektrowni. Oprócz wyżej wymienionej inwestycji w województwie lubuskim zlokalizowana jest także Elektrownia Fotowoltaiczna Sława o mocy 0,2 MW zainstalowana na terenie oczyszczalni ścieków w Sławie, Elektrownia fotowoltaiczna przy oczyszczalni ścieków w Gubinie o mocy 0,250 MW, elektrownia fotowoltaiczna w Stanowicach o mocy 1,0 MW.

Ponadto, energia z promieniowania słonecznego wytwarzana jest także w mikro instalacjach na obszarze całego województwa i wykorzystywana na potrzeby gospodarstw domowych oraz budynków użyteczności publicznej, głównie do dogrzewania ciepłej wody użytkowej.

²⁰⁰ Urząd Regulacji Energetyki stan na 31.10.2017 r.

²⁰¹ www.polenergia.pl

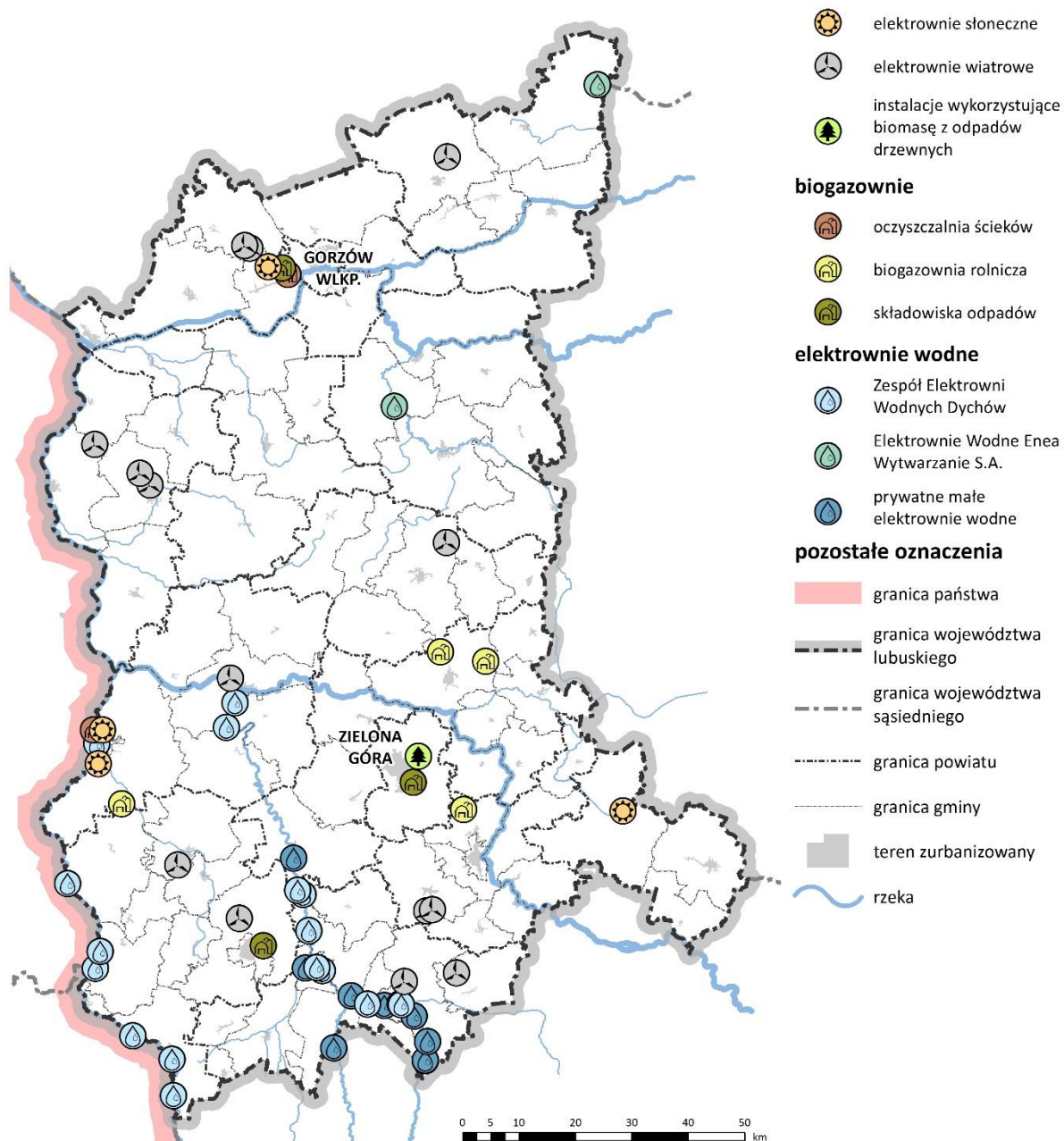
²⁰² ENEA Operator

²⁰³ Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego

²⁰⁴ solargis.info (stan na 10.07.2015 r.)

Schemat 40. Odnawialne źródła energii o mocy powyżej 100 kW

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Regulacji Energetyki, PGE Energia Odnawialna S.A., ENEA Wytwarzanie sp. z o.o. oraz RZGW Wrocław

7.9 Telekomunikacja

Internet

Według danych GUS w 2016 r. w województwie lubuskim komputer z dostępem do Internetu miało 75,1% gospodarstw domowych, w tym z dostępem szerokopasmowym 59,7%. Wartości powyższych wskaźników średnio dla Polski wynoszą odpowiednio 74% oraz 56,1%. Województwo lubuskie uznawane jest za jedno z najbardziej dynamicznie rozwijających się województw pod względem wyposażenia w szerokopasmowy dostęp do Internetu. W porównaniu do 2011 roku odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w komputer z dostępem do sieci szerokopasmowej wzrósł o 18,6%.

W 2014 roku na terenie województwa lubuskiego zakończyła się budowa pierwszej regionalnej sieci szerokopasmowej w Polsce, dzięki temu lokalni operatorzy mają zagwarantowany otwarty dostęp do

światłowodowej szkieletowo-dystrybucyjnej sieci internetowej na całym terenie województwa. Sieć szerokopasmowa została zbudowana w ramach projektu *Szerokopasmowe Lubuskie*.

Sieć telewizyjna i radiowa

Całe województwo lubuskie znajduje się w zasięgu naziemnej telewizji cyfrowej DVB-T. Do najważniejszych obiektów telekomunikacyjnych oraz nadawczych, zlokalizowanych na terenie województwa należą²⁰⁵:

- Radiowo-Telewizyjne Centrum Nadawcze (RTCN): Zielona Góra/ Jemiołów, Żagań/Wichów;
- Radiowo-Telewizyjny Ośrodek Nadawczy (RTON): Zielona Góra/ ul. Ptasia;
- Telewizyjne Ośrodki Nadawcze – Dobiegniew, Drezdenko/Radowo, Gorzów/Baczyna, Gorzów/PEC, Zielona Góra/Góra Wilkanowska;
- Radiowe Ośrodki Nadawcze – Gorzów Wielkopolski/ul. Podmiejska, Zielona Góra/ul. Kozuchowska;

Stacje Linii Radiowych (SLR): Kamień Mały, Zielona Góra/SWB.

8. Główne źródła zagrożeń środowiska w województwie lubuskim

8.1 Źródła emisji zanieczyszczeń do atmosfery

Głównym źródłem emisji zanieczyszczeń do powietrza w województwie lubuskim jest emisja wynikająca z działalności człowieka. Emisja naturalna pochodząca z procesów zachodzących w przyrodzie (erozja gleb, wietrzenie skał, wybuchy wulkanów itd.) ma znaczenie marginalne i oddziałuje na jakość powietrza atmosferycznego w tym rejonie w stopniu minimalnym. Wśród antropogenicznych źródeł zanieczyszczeń powietrza należy wymienić:

- jako źródła punktowe: emisję z zakładów przemysłowych i energetycznych,
- jako źródła powierzchniowe: emisję z gospodarki komunalnej, tzw. emisję niską (lokalne kotłownie, indywidualne paleniska domowe),
- jako źródła liniowe: emisję komunikacyjną.

Źródła punktowe

Do źródeł punktowych zaliczane są zakłady przemysłowe i energetyczne emitujące zanieczyszczenia do powietrza. Według danych Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze, w roku 2015 na terenie województwa lubuskiego znajdowało się 67 zakładów zaliczanych do szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza²⁰⁶, które wyemitowały w ciągu roku 0,9 tys. Mg²⁰⁷ pyłów (co stanowiło 2,0% całkowitej masy zanieczyszczeń pyłowych wyemitowanych w Polsce) oraz 2 000,1 tys. Mg gazów (co stanowiło 0,9 % całkowitej ilości zanieczyszczeń gazowych wyemitowanych w Polsce)²⁰⁸. W roku 2015 wartości emisji z zakładów szczególnie uciążliwych na terenie woj. lubuskiego wynosiły: 0,9 tys. Mg pyłów i 2000,1 tys. Mg gazów²⁰⁹, zatem ich wielkości spadły w porównaniu do roku 2014.

Rozkład przestrzenny emisji zanieczyszczeń do powietrza na terenie województwa lubuskiego jest nierównomierny. Największe ilości zanieczyszczeń emitowane są na obszarach powiatów gęsto zaludnionych i uprzemysłowionych (powiaty: żarski, międzyrzecki, zielonogórski – ze względu na zanieczyszczenia pyłowe, powiaty: żarski i gorzowski oraz miasto Gorzów Wlkp. i miasto Zielona Góra – ze względu na zanieczyszczenia gazowe).

²⁰⁵ EmiTel Sp. z o.o.

²⁰⁶ Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, 2016

²⁰⁷ Mg (megagram) – pochodna jednostka masy w układzie SI równa 1 000 000 gramów, potocznie zwana toną

²⁰⁸ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny, stan na dzień 31.12.2016

²⁰⁹ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny, stan na dzień 31.12.2016

Na terenach zakładów przemysłowych w woj. lubuskim, dzięki urządzeniom do redukcji zanieczyszczeń, w 2016 r. zatrzymano lub zneutralizowano 99,2% zanieczyszczeń pyłowych i 65,3% zanieczyszczeń gazowych²¹⁰. Istotne jest, aby stosować nowoczesne technologie, a eliminować te powodujące nadmierne zużycie energii i surowców oraz by modernizować przestarzałe instalacje i podwyższać całkowitą skuteczność urządzeń redukujących zanieczyszczenia.

Źródła powierzchniowe

Głównym źródłem emisji powierzchniowej w województwie lubuskim jest tzw. „emisja niska” czyli emisja pochodząca z domowych pieców grzewczych i lokalnych kotłowni węglowych, w których spalanie węgla odbywa się w sposób nieefektywny. Szkodliwość oddziaływania tego typu emisji polega również na zastosowaniu wysokoemisyjnych paliw a w wielu przypadkach odpadów. Wzrost niskiej emisji, łączącej się ze wzrostem stężeń zanieczyszczeń gazowych i pyłowych, odczuwalny jest zwłaszcza w sezonie grzewczym, co potwierdzają wyniki pomiarów stężeń pyłu PM₁₀ i benzo(a)pirenu w roku 2017, wykonane przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze²¹¹.

Źródła liniowe

W zakresie zanieczyszczenia powietrza, w związku z rosnącą liczbą pojazdów, zauważa się wzrost ilości zanieczyszczeń pochodzenia komunikacyjnego, zaliczających się do liniowych źródeł zanieczyszczenia powietrza. Problem ten dotyczy szczególnie miast (Zielona Góra, Gorzów Wlkp.) i rejonów tras o dużym natężeniu ruchu (tereny sąsiadujące z autostradą A2 i drogą ekspresową S3, a także drogami krajowymi, szczególnie DK18 i DK32, ze względu na ruch pojazdów ciężarowych²¹²). Na tych terenach obok emisji zanieczyszczeń gazowych, powstających w wyniku spalania paliw w silnikach samochodowych, pojawiają się nierzadko także przekroczenia dopuszczalnych norm hałasu. Na wzrost zanieczyszczeń komunikacyjnych wpływa także fakt, że województwo lubuskie, stanowi obszar tranzytowy dla samochodów przekraczających granicę polsko-niemiecką.

Strefy zanieczyszczeń powietrza

Województwo lubuskie dzieli się na 3 strefy, dla których corocznie dokonywana jest ocena jakości powietrza²¹³: miasto Gorzów Wielkopolski (PL0801), o pow. ok. 86 km², miasto Zielona Góra (PL0802), o pow. ok. 277 km², strefa lubuska (PL0803), o pow. ok. 13 625 km².

Wyniki pomiarów jakości powietrza w tych strefach wskazują na problem nadmiernego stężenia benzo(a)pirenu zawartego w pyłe zawieszonym, przekraczającego średnioroczne wartości docelowe we wszystkich strefach. Natomiast badania pyłu zawieszonego PM₁₀ wykazały, że dopuszczalne stężenia nie zostały przekroczone jedynie na obszarze strefy miasto Zielona Góra. W związku z powyższym strefę miasto Gorzów Wielkopolski i strefę lubuską zaliczono do klasy wynikowej C. Na terenie województwa lubuskiego stwierdzono również wysokie stężenia ozonu, przekraczające poziomy długoterminowe.

Chemizm opadów atmosferycznych²¹⁴

Na jakość powietrza wskazywać także może chemizm opadów atmosferycznych. Badanie chemizmu opadów dostarcza informacji o obciążeniu obszarów leśnych, gleb i wód powierzchniowych substancjami deponowanymi z powietrza. Wielkość zanieczyszczeń, przenikających z powietrza do podłoża na określonym obszarze, uzależniona jest od koncentracji danej substancji w opadzie atmosferycznym i ilości wody opadowej.

²¹⁰ GUS 2017

²¹¹ System monitoringu jakości powietrza – prezentacja pomiarów, WIOŚ Zielona Góra, <http://80.53.180.198>

²¹² Analiza stanu transportu województwa lubuskiego wraz z prognozą rozwoju – raport końcowy, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, 2015

²¹³ Roczna ocena jakości powietrza w województwie lubuskim na podstawie badań imisji wykonanych w 2016 r., WIOŚ Zielona Góra, 2017

²¹⁴ Monitoring chemizmu opadów atmosferycznych i ocena depozycji zanieczyszczeń do podłoża w latach 2016–2018. Wyniki badań monitoringowych w województwie lubuskim w 2016 r., IMGW-PIB dla GIOŚ, 2017

Roczny sumaryczny ładunek jednostkowy siarczanów, chlorków, azotanów i azotynów, azotu amonowego, azotu ogólnego, fosforu ogólnego, sodu, potasu, wapnia, magnezu, cynku, miedzi, ołowiu, kadmu, niklu, chromu, wolnych jonów wodorowych zdeponowany na obszar województwa lubuskiego w 2016 r. wyniósł 39,3 kg/ha, co w porównaniu do średniej dla całego obszaru Polski wskazuje na ładunek mniejszy o 9,7%.

Zanieczyszczenia, transportowane w atmosferze i przedostające się do podłoża wraz z opadem atmosferycznym lub na skutek sedymentacji, stanowią znaczące źródło zanieczyszczeń obszarowych, oddziałujących na środowisko naturalne województwa lubuskiego. Szczególnie ujemny wpływ na stan środowiska mogą mieć związki siarki i azotu, które powodują tzw. kwaśne deszcze, biogenne związki azotu i fosforu wpływające na zmiany warunków troficznych gleb i wód oraz metale ciężkie stanowiące zagrożenie dla produkcji roślinnej i zlewni wodociągowych.

Na podstawie analizy przestrzennego rozkładu rocznych ładunków jednostkowych poszczególnych substancji (w kg/ha) można wywnioskować, że niektóre zanieczyszczenia deponowane na obszarze województwa lubuskiego napływają z województw sąsiednich, np. źródłem zwiększonych ilości miedzi, cynku i ołowiu w opadach atmosferycznych w południowej części województwa lubuskiego jest najprawdopodobniej Legnicko-Głogowski Okręg Przemysłowy położony w województwie dolnośląskim.

8.2 Źródła emisji hałasu

Hałas także zalicza się do zanieczyszczeń środowiska przyrodniczego. Charakteryzuje się powszechnością występowania i wielorakością źródeł. Hałas nieodłącznie towarzyszy działalności ludzkiej, ma szkodliwe działanie na człowieka, szczególnie przy długotrwałym oddziaływaniu. Głównymi źródłami antropogenicznymi hałasu są:

- komunikacja samochodowa, kolejowa, tramwajowa i lotnicza,
- parkingi, zajezdnie autobusowe i tramwajowe,
- zakłady przemysłowe, rzemieślnicze i usługowe,
- obiekty publiczne (stadiony, kluby itp.),
- tereny budów.

Hałas przemysłowy

W przypadku województwa lubuskiego głównymi źródłami tego rodzaju są m.in.:

- kopalnie surowców mineralnych,
- zakłady przemysłowe, takie jak: Kronopol Sp. z o.o. (Żary), Rockwool Polska Sp. z o.o. (Cigacice), Arctic Paper Kostrzyn S.A. (Kostrzyn nad Odrą), Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. (Międzyrzecz), ICT Poland Sp. z o.o. (Kostrzyn nad Odrą),
- drobne zakłady przemysłowo-handlowo-usługowe.

Hałas komunikacyjny

Hałas komunikacyjny jest głównym obciążeniem środowiska akustycznego na terenie województwa lubuskiego. W ciągu ostatnich lat odnotowuje się ciągły wzrost liczby pojazdów na drogach, co przyczynia się do powstawania przekroczeń wartości dopuszczalnych hałasu. Na terenie województwa lubuskiego hałas komunikacyjny powodowany jest głównie przez:

- ruch samochodowy na drogach krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych, przebiegających przez teren województwa lubuskiego. Na wzmożony hałas narażeni są szczególnie mieszkańcy dużych miast, takich jak Gorzów Wlkp. i Zielona Góra (z uwagi na lokalizację zabudowy tuż przy głównych drogach) oraz mieszkańcy terenów położonych przy mocno uczęszczanych szlakach komunikacyjnych, m.in. w sąsiedztwie autostrady A2 i drogi ekspresowej S3 (zgodnie ze

sporządzonymi na zlecenie GDDKiA mapami akustycznymi dla dróg krajowych województwa lubuskiego²¹⁵ na pogorszony stan warunków akustycznych narażeni są szczególnie mieszkańcy powiatu międzyrzeckiego, świebodzińskiego i sulęcińskiego);

- ruch pociągów na trasach kolejowych, przebiegających przez województwo lubuskie. Choć natężenie ruchu pociągów na terenie województwa nie jest na tyle duże, aby konieczne było wykonanie map akustycznych, można założyć, że obszary wzdłuż eksploatowanych odcinków kolejowych mogą być narażone na zwiększone poziomy hałasu, dotyczy to szczególnie terenów o zwiększonym natężeniu ruchu, np. na trasie Kostrzyn – Gorzów Wlkp. – Nowe Drezdenko czy Nowa Sól – Zielona Góra – Zbąszynek²¹⁶;
- transport lotniczy (Port Lotniczy Zielona Góra w Babimoście, lotnisko sportowe Aeroklubu Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze – sołectwo Przylep), choć w mniejszym stopniu niż inne źródła hałasu komunikacyjnego, gdyż na terenie województwa lubuskiego brak lotnisk, na których przeprowadzałoby się znaczącą liczbę operacji lotniczych mogących stanowić poważną uciążliwość hałasową (w 2015 roku z lotniska w Zielonej Górze przewidziane były dziennie po dwa starty i lądowania w ramach lotów rejsowych).

Hałas komunalno-bytowy

Hałas ten występuje na terenach zabudowy mieszkaniowej. Jego poziom zależy od intensywności i charakteru zabudowy oraz obecności zakładów rzemieślniczych i punktów usługowych, urządzeń do produkcji rolnej, środków transportowych itp. Największy poziom osiąga na terenach powiatów gęsto zaludnionych i na terenach dużych miast, takich jak Gorzów Wlkp. czy Zielona Góra.

8.3 Źródła zagrożenia jakości wód powierzchniowych i podziemnych

Działalność antropogeniczna prowadzona w obszarze zlewni odzwierciedla się w stanie jakości wód powierzchniowych. Główne zagrożenia jakości wód na terenie województwa lubuskiego związane są z zapotrzebowaniem na wodę i tym samym nadmiernym poborem wód na cele bytowe i gospodarcze, odprowadzaniem zanieczyszczeń powstających w wyniku działalności człowieka oraz dopływem zanieczyszczeń z tzw. źródeł przestrzennych, do których można zaliczyć nieskontrolowane spływy powierzchniowe substancji nawozowych i środków chemicznych z terenów rolniczych²¹⁷.

Zużycie wód na cele gospodarki i ludności

Na terenie województwa lubuskiego zasadniczym źródłem wody przeznaczonej na cele bytowe i gospodarcze są wody podziemne. Wody powierzchniowe są wykorzystywane tylko na potrzeby wodociągu zielonogórskiego (ujęcie powierzchniowe „Sadowa” na rzece Obrzycy). Woda trafiająca do sieci wodociągowej w 2013 roku była uzdatniana w 382 stacjach uzdatniania wody.

Na przestrzeni lat 2010–2016 zużycie wody na potrzeby gospodarki i ludności wykazywało niewielkie wahania. Nieznaczny wzrost zużycia wody odnotowano w latach 2012–2013 i w 2016 r., po czym w latach 2014–2015 zużycie wody zmalało w stosunku do roku 2010. Największą zmienność oraz spadek zużycia wody w latach 2010–2016 zanotowano w rolnictwie i leśnictwie²¹⁸.

²¹⁵ Wykonanie map akustycznych dla dróg krajowych na terenie województwa zachodniopomorskiego i lubuskiego (zadanie 4) – część opisowa, Scott Wilson, AkustiX i DHV Polska na zlecenie GDDKiA, 2012

²¹⁶ Analiza stanu transportu województwa lubuskiego wraz z prognozą rozwoju – raport końcowy, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, 2015

²¹⁷ Stan środowiska w województwie lubuskim w latach 2013–2015, WIOŚ Zielona Góra, 2016

²¹⁸ GUS 2017

Ścieki komunalne i przemysłowe

Z uwagi na ograniczenie ilości ścieków nieoczyszczanych, wprowadzanych do wód ze źródeł przemysłowych, oraz budowę nowych i modernizację istniejących oczyszczalni ścieków, nastąpiło ograniczenie negatywnego wpływu na środowisko ścieków przemysłowych i komunalnych z terenów miejskich. Zgodnie z przeprowadzoną analizą stanu środowiska w województwie lubuskim w latach 2013-2015 największym problemem były zanieczyszczenia, których źródła zlokalizowane są na terenach wiejskich. Bardzo istotne, szczególnie dla jakości wód mniejszych rzek i cieków, są występujące na tych terenach dysproporcje pomiędzy wyposażeniem miejscowości w systemy wodociągowe i kanalizacyjne²¹⁹.

Rozbieżność pomiędzy siecią wodociagową a kanalizacyjną stwarza zagrożenie dla jakości wód powierzchniowych i podziemnych z uwagi na konieczność właściwego zagospodarowania wytworzonych nieczystości. Z punktu środowiskowego równomiernie rozwinięte sieci wodociągowe i kanalizacyjne ocenia się jako najkorzystniejsze. Z uwagi na brak kanalizacji, nieczystości są gromadzone w zbiornikach bezodpływowych lub podczyszczane w przydomowych oczyszczalniach ścieków, nie stanowi to jednak gwarancji, że zanieczyszczenia nie będą przedostawały się do środowiska. Konieczna jest kontrola szczelności zbiorników przeznaczonych do gromadzenia ścieków oraz systematyczny wywóz ścieków do punktów zlewnych.

Chemizacja rolnictwa

Na terenie województwa lubuskiego główne źródła zagrożeń jakościowych wód związane są z obszarowymi i punktowymi zanieczyszczeniami antropogenicznymi. Źródłem ich jest rolnictwo, hodowla, przemysł i inna działalność gospodarcza. Zanieczyszczenia obszarowe są szczególnie trudne do oszacowania i kontrolowania. Do źródeł zanieczyszczeń powierzchniowych należą głównie: obszary zabudowane bez kanalizacji, składowiska odpadów, zakłady szczególnie uciążliwe dla środowiska, niektóre obszary eksploatacji górniczej, miejsca stosowania intensywnego nawożenia i środków ochrony roślin. Źródła punktowe to m.in.: oczyszczalnie ścieków i miejsca zrzutu ścieków komunalnych i przemysłowych, dzikie wysypiska śmieci, zbiorniki bezodpływowe (tzw. szamba), magazyny produktów naftowych, stacje dystrybucji paliw, fermy hodowlane, magazyny nawozów sztucznych. Źródła liniowe związane są z liniami komunikacyjnymi o dużym natężeniu ruchu.

Stosowanie w produkcji rolniczej nadmiernych ilości nawozów, zarówno naturalnych jak i sztucznych, a także wykorzystywanie środków chemicznej ochrony roślin, może powodować zmiany w pokrywie glebowej oraz powodować zanieczyszczenie wód. Niewłaściwe nawożenie gleby nawozami naturalnymi (obornik, gnojówka, gnojowica), a także przechowywanie ich w nieodpowiednich warunkach również może doprowadzić do pogorszenia jakości wód²²⁰. Niekontrolowane spływy powierzchniowe z terenów rolniczych substancji biogennych (głównie związków azotu i fosforu) zawartych w nawozach i środkach chemicznych, przyczyniają się do eutrofizacji wód powierzchniowych²²¹.

W ciągu ostatnich 5 lat zużycie nawozów mineralnych wykazywało znaczne wahania. Najniższe zużycie nawozów mineralnych odnotowano w roku gospodarczym 2014, w stosunku do roku poprzedniego zmniejszyło się o około 51%. W roku gospodarczym 2015 zużycie nawozów wzrosło i wynosiło 6,9 kg więcej w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych. W każdym roku, w celu optymalizacji wzrostu plonów w największym stopniu wykorzystywano nawozy azotowe. Tendencja wzrostowa zużycia nawozów w województwie lubuskim może w przyszłości skutkować wzrostem zanieczyszczenia wód²²².

²¹⁹ Stan środowiska w województwie lubuskim w latach 2013-2015, WIOŚ Zielona Góra, 2016

²²⁰ Metody magazynowania nawozów naturalnych w gospodarstwach rolnych, Woda-Środowisko-Obszary Wiejskie, Instytut Melioracji i Użytków Zielonych w Falentach, 2009

²²¹ Ochrona gleb i wód, Program Rolnośrodowiskowy 2007-2013, 2009

²²² Program ochrony środowiska dla województwa lubuskiego na lata 2017–2020

8.4 Źródła przekształceń rzeźby terenu i degradacji gleb

Źródłami przekształceń powierzchniowej warstwy ziemi oraz degradacji pokrywy glebowej mogą być zarówno czynniki naturalne, jak i antropogeniczne. Do głównych czynników naturalnych zalicza się erozję (wodną, wietrzną, mechaniczną) oraz ruchy masowe (osuwiska, spelzwanie, obrywanie), zaś do czynników antropogenicznych zalicza się m.in. wydobywanie kopalin i niwelacje dla potrzeb inwestycji, a także inne działania człowieka, na skutek których zachodzą mechaniczne i chemiczne przekształcenia profilu glebowego. Wpływ poszczególnych czynników na przekształcenie rzeźby terenu i degradację gleb w województwie lubuskim omówiono poniżej.

Procesy erozyjne i osuszanie gleb

Na terenie województwa lubuskiego największą powierzchnię zajmują tereny rolnicze przeznaczone pod uprawę zbóż i roślin okopowych. Nieprawidłowy sposób użytkowania tych gruntów szczególnie w kilku regionach województwa może prowadzić do ich przesuszenia i wzmożonej erozji gleb. Do takich miejsc zalicza się m.in. Kotliną Kargowską, tereny pojezierne i wybrane strefy Wału Trzebnickiego najbardziej narażone na erozję wiatrową i niszczenie zboczy²²³.

Analiza stanu zjawisk erozyjnych na terenie województwa lubuskiego wykazała, że w niektórych gminach występuje zagrożenie erozją wodną. Stan zagrożenia przyjęty na poziomie 6-8% powierzchni odnotowano w gminach: Bojadła, Drezdenko, Jasień, Kozuchów, Krosno Odrzańskie, Lipinki Łużyckie, Przytoczna, Zabór, Zielona Góra, na poziomie 9-11% powierzchni w gminach: Bogdaniec, Cybinka, Deszczno, Górzycy, Kolsko, Lubsko, Otyń, Słubice, zaś na poziomie 11-20% powierzchni w gminach: Bytom Odrzański, Krzeszyce, Nowe Miasteczko, Siedlisko, Stare Kurowo, Trzebiechów i Zwierzyn. Na pozostałym obszarze województwa zagrożenie zjawiskami erozji wodnej nie przekracza 5%, a na samej północy, gdzie dominują najmłodsze utwory polodowcowe, kształtuje się na poziomie poniżej 2%²²⁴.

Źródłem zagrożeń może być także możliwość osuszenia gruntów, a także przesuszenia gleb uprawnych w wyniku niewłaściwego odwodnienia. Zabiegi melioracyjne mogą prowadzić do zmiany naturalnej struktury gleby i jej potencjału przyrodniczego, co wywołuje najpierw spadek plonowania, a w ostateczności prowadzi do degradacji i przekształcenia gleb. Na terenie województwa lubuskiego przekształcenia gleb i zanik siedlisk może wiązać się z m.in. z przekształceniem łąk wilgotnych/podmokłych w pola uprawne w wyniku melioracji. Problem ten dotyczy m.in. dolin rzecznych i terasów zalewowych (np. Dolina Dolnego Bobru)²²⁵. Zagrożenie osuszenia terenu może być również spowodowane koniecznością odwadniania kopalni na terenie województwa, jak również kopalni zlokalizowanych w pasie przygranicznym.

Susza rolnicza²²⁶

Do oceny suszy powstał system monitorujący skutki suszy rolniczej, uwzględniający klimatyczny bilans wodny (KBW) i zmienność przestrzenną warunków glebowych. Oprócz KBW do wyznaczenia obszarów dotkniętych suszą brane są pod uwagę także właściwości retencyjne gleb, ustalone według kategorii glebowych. Wyróżnia się cztery kategorie gleb:

- I – bardzo lekka (bardzo podatna na suszę) – są to gleby, które mają w składzie granulometrycznym głównie piaski: luźny, luźny pylasty, słabo gliniasty, słabo gliniasty, pylasty;
- II – lekka (podatna na suszę) – są to gleby, które mają w składzie granulometrycznym głównie piaski: gliniasty lekki, gliniasty lekki pylasty, gliniasty mocny, gliniasty mocny pylasty;

²²³ Ekofizjografia województwa lubuskiego. Kompleksowa ocena stanu i kierunków przydatności środowiska. Część II, IMiGW w Poznaniu na zlecenie Zarządu Województwa Lubuskiego, 2009

²²⁴ Opracowanie ekofizjograficzne województwa lubuskiego. Rozpoznanie i charakterystyka stanu i funkcjonowania podstawowych elementów środowiska w zakresie gleb dla województwa lubuskiego, 2014

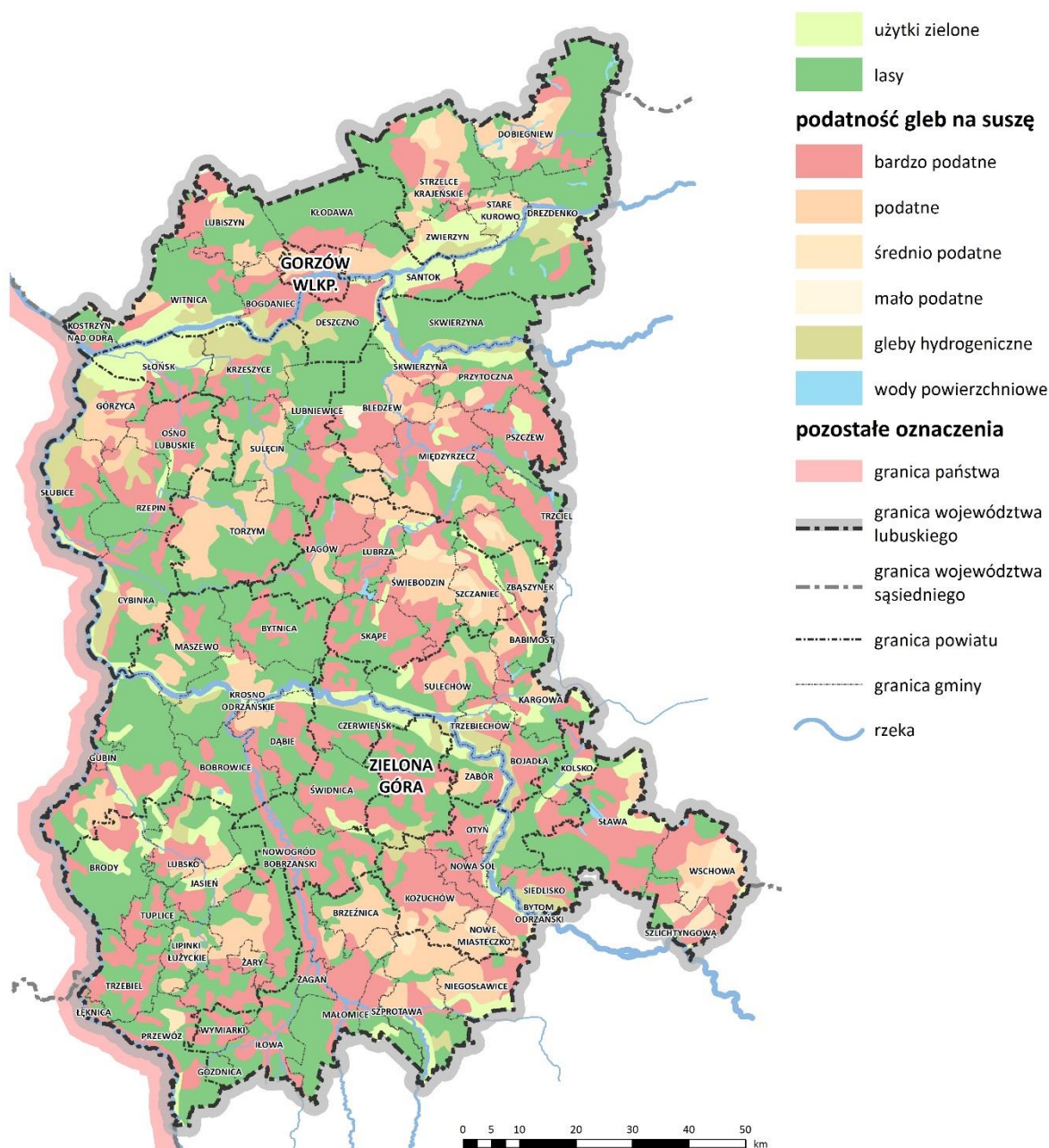
²²⁵ Natura 2000 – Standardowy Formularz Danych dla specjalnych obszarów ochrony. Obszar Dolina Dolnego Bobru (PLH080068), GDOŚ 2013

²²⁶ System Monitoringu Suszy Rolniczej, IUNG-PIB 2012, www.szusza.iung.pulawy.pl

- III – średnia (średnio podatna na suszę) – są to gleby, które mają w składzie granulometrycznym głównie glinę: lekką, lekka pylastą, pył: gliniasty, zwykły, piaszczysty;
- IV – ciężka (mało podatna na suszę) – są to gleby, które mają w składzie granulometrycznym głównie glinę: średnią, średnią pylastą, ciężką, ciężką pylastą, pył ilasty, il, il pylasty.

Na terenie województwa lubuskiego przeważają gleby posiadające w składzie granulometrycznym głównie piaski luźne i słabogliniaste. Są to gleby bardzo podatne na suszę. Duży udział mają również gleby podatne na suszę.

Schemat 41. Obszary województwa lubuskiego podatne na suszę ze względu na kategorie gleb
Źródło: IUNG-PIB 2012

Osuwiska

Według wstępnych danych przygotowanych przez Państwowy Instytut Geologiczny²²⁷ informujących o możliwej predyspozycji obszarów do rozwoju ruchów masowych (wynikającej głównie z budowy geologicznej i morfologii), na terenie województwa lubuskiego predysponowane obszary znajdują się na terenie gmin: Stare Kurowo, Santok, Skwierzyna, Słubice, Łagów, Krosno Odrzańskie, Bobrowice, Czerwińsk, Sulechów, Świdnica, Zabór, Nowogród Bobrzański, Żary, Żagań, Trzebiel i Przewóz. Ponadto większe powierzchnie obszarów predysponowanych do występowania ruchów masowych wskazano w gminach: Gorzów Wlkp., Łagów, Santok i Stare Kurowo. W przypadku województwa lubuskiego tereny zagrożone osuwaniem się mas ziemnych mogą występować głównie na stromych krawędziach dolin i jezior oraz w strefach wzniesień czołowomorenowych. W poszczególnych powiatach (powiaty: strzelecko-drezdenecki, gorzowski, krośnieński, międzyrzecki, nowosolski, słubicki, sulęciński, świebodziński, wschowski, żagański, żarski, zielonogórski) szacunkowe powierzchnie objęte ruchami masowymi nie przekraczają 10 km², problem osuwisk i ruchów masowych nie jest zatem na terenie województwa lubuskiego bardzo znaczący²²⁸.

Eksploracja kopalin

Na terenie województwa lubuskiego znajduje się 404 udokumentowanych złóż kopalin. Wydobywanie kopalin na ogół niesie ze sobą pewne zagrożenia dla środowiska przyrodniczego. Województwo lubuskie jest obszarem zasobnym w surowce energetyczne i mineralne, których wydobywanie wiąże się z degradacją terenów rolniczych i leśnych, a w szczególnych przypadkach także osiedli ludzkich. Złoża gazu ziemnego, ropy naftowej i węgla brunatnego zlokalizowane są w wyraźnych strefach, co sprawia, że można wyraźnie wskazać te tereny, które będą odczuwały największą presję, wynikającą z oddziaływania na otaczające środowisko. Są to przede wszystkim okolice: Gorzowa Wielkopolskiego, Drezdenka, Zielonej Góry, Sulechowa, Szlichtyngowej, Kostrzyna nad Odrą, Maszewa, Gubina, Rzepina i Cybinki. Z wszystkich wymienionych obszarów za najbardziej konfliktowe należy uznać te, na których występują udokumentowane złoża węgla brunatnego, gdyż jego wydobywanie wiąże się z przekształceniami w krajobrazie oraz z oddziaływaniem na zasoby wód powierzchniowych i podziemnych²²⁹.

Działania dla potrzeb inwestycji

Na zmiany rzeźby terenu wpływa także działalność gospodarcza w środowisku. Są to przede wszystkim inwestycje, szczególnie komunikacyjne, które wymagają przemieszczania dużej ilości mas ziemnych. Oprócz terenów drogowych, w województwie lubuskim szczególnie narażone na przekształcenia rzeźby terenu w wyniku działania dla potrzeb inwestycji są obszary węzłowe (m.in. skrzyżowanie autostrady A2 oraz drogi ekspresowej S3 w rejonie miejscowości Świebodzin) oraz obszary największego potencjału gospodarczo-ekonomicznego tj.: Zielona Góra wraz z Nową Solą i Sulechovem, Gorzów Wlkp., wspierany przez Kostrzyn nad Odrą oraz Strzelce Krajeńskie oraz Żary i Żagań wzmocnione potencjałem rozwojowym Szprotawy i Lubka.

Ścieki komunalne

Zagrożeniem dla jakości gleb i wód, może być także niewłaściwe gospodarowanie nieczystościami ciekłymi, np. przedostawanie się do gleby płynnych zanieczyszczeń powstających w wyniku działalności człowieka poprzez nieszczelności w zbiornikach na nieczystości. Zagrożenie to zwiększa się na terenach wiejskich, gdzie z kanalizacji korzysta niewielki procent ludności. Problem ten został szczegółowo opisany w podrozdziale dotyczącym źródeł zagrożeń wód powierzchniowych i podziemnych.

²²⁷ Przeglądowa mapa osuwisk i obszarów predysponowanych do występowania ruchów masowych w województwie lubuskim, Państwowy Instytut Geologiczny, System Oslony Przeciwosuwiskowej, 2006-2008;

²²⁸ Instrukcja opracowania Mapy osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi w skali 1:10 000, Państwowy Instytut Geologiczny, 2008

²²⁹ Ekofizjografia województwa lubuskiego. Kompleksowa ocena stanu i kierunków przydatności środowiska. Część II, IMiGW w Poznaniu na zlecenie Zarządu Województwa Lubuskiego, 2009

Zanieczyszczenia gleb

Jednym z zagrożeń dla jakości gleb są także zanieczyszczenia emitowane do powietrza, pochodzące ze źródeł przemysłowych, komunalnych i transportowych. Zanieczyszczenia te w wyniku sedymentacji przedostają się do gleby, skażając ją m.in. metalami ciężkimi. Jednym z głównych czynników glebowych decydujących o ruchliwości metali ciężkich jest odczyn gleby. Prawie wszystkie metale są bardziej ruchliwe i łatwiej pobierane przez rośliny z gleb kwaśnych. Na ogół intensywność pobierania metali ciężkich maleje w miarę wzrostu wartości pH gleb. Znajomość stopnia zanieczyszczenia obszarów rolniczych tymi pierwiastkami pozwala podejmować działania zmierzające do zmniejszenia zawartości pierwiastków śladowych w roślinach.

Wyniki badań przeprowadzone w 2010 roku przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach²³⁰ nie wykazały, aby gleby województwa lubuskiego były zanieczyszczone metalami ciężkimi, niemniej należy mieć świadomość, że są to w większości gleby kwaśne²³¹, dlatego należy unikać pod uprawy terenów położonych w bliskim sąsiedztwie terenów przemysłowych oraz tras komunikacyjnych i parkingów, gdyż one są szczególnie narażone na zanieczyszczenia metalami ciężkimi.

W trzech punktach pomiarowych na terenie województwa lubuskiego odnotowano wysokie zawartości wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych (WWA) w glebie. Zauważono znaczny wzrost stężenia WWA w glebach gminy Górzycza, które w 2005 roku wynosiło 574 µg/kg, a w 2010 roku 2434 µg/kg.

8.5 Źródła zagrożeń dla flory i fauny

Flora

Degradacja zbiorowisk łąkowych następować może przez ubywanie gatunków roślin wskutek nadmiernego użytkowania²³² lub też przeciwnie może następować naturalna sukcesja, na skutek której drzewa i krzewy wypierają gatunki charakterystyczne dla siedlisk łąkowych²³³. Inną przyczyną degradacji może być mechaniczna likwidacja całego płata roślinności. Zadrzewienia i zakrzewienia koryt rzek ulegają najczęściej degradacji w trakcie prowadzenia niewłaściwej zabudowy koryta i korekt biegu rzeki. Na florę wpływ mogą mieć także działania pośrednie. Dotyczą w pierwszym rzędzie zmian zachodzących w glebie, która osuszona albo rzadziej zawodniona powoduje zmiany warunków siedliskowych, które pociągają za sobą zanikanie gatunków wrażliwych na zmianę wilgotności podłoża lub przekształcenia całych ekosystemów. Również inne zmiany w glebie, zaburzenia jej zakwaszenia i składu chemicznego w wyniku skażenia zanieczyszczeniami gazowymi i pyłowymi, powodują zanikanie gatunków o niskim progu tolerancji z równoczesnym ubożeniem całych zbiorowisk roślinnych.

Teren województwa lubuskiego odznacza się wysoką lesistością. Zagroženiem dla lasów na tych terenach, oprócz czynników naturalnych (wiatry huraganowe, występowanie szkodników, szkody wyrządzone przez zwierzynę łowną), są także czynniki antropogeniczne. Atrakcyjność terenów leśnych pod względem rekreacyjnym powoduje wzrost turystów na tych obszarach (region Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego oraz północna i środkowa część województwa), co wiąże się z zaśmiecaniem lasów, a także stwarza ryzyko wywołania pożaru²³⁴. Na terenach leśnych pojawiają się także tzw. dzikie wysypiska odpadów (zgodnie z danymi GUS w 2015 roku największe obszary istniejących nielegalnych składowisk stwierdzono w powiecie gorzowskim)²³⁵.

²³⁰ Monitoring Chemizmu Gleb Ornych Polski, IUNG-PIB na zlecenie GIOŚ, www.gios.gov.pl/chemizm_gleb/

²³¹ Ochrona środowiska 2016, GUS, 2016

²³² Natura 2000 – Standardowy Formularz Danych dla specjalnych obszarów ochrony. Obszar Dolina Dolnego Bobru (PLH080068), GDOŚ 2013

²³³ Natura 2000 – Standardowy Formularz Danych dla specjalnych obszarów ochrony. Obszar Dolina Leniwej Obry (PLH080001), GDOŚ 2014

²³⁴ Program ochrony środowiska dla województwa lubuskiego na lata 2017–2020,

²³⁵ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2015 r.

Fauna

Zagrożeniem dla poszczególnych gatunków zwierząt, występujących na terenach województwa lubuskiego, może być utrata siedlisk w wyniku antropopresji, powodująca zanik miejsc odpowiednich do rozrodu. W przypadku płazów i ptaków może to być osuszanie mokradeł, likwidacja starorzeczy, regulacja rzek, sypanie wałów ograniczających okresowe wylewy, zasypywanie przydomowych sadzawek. Powiększanie terenów użytkowanych przez człowieka powoduje kurczenie się arealu żerowisk dla zwierząt.

Zagrożeniem dla fauny leśnej jest nieprawidłowa gospodarka leśna (niekontrolowane wyręby lasów) oraz kłusownictwo²³⁶.

Dla zwierząt o małej liczebności groźna jest również fragmentacja krajobrazu i powstawanie barier w korytarzach ekologicznych utrudniających lub uniemożliwiających przemieszczanie się gatunków celem wymiany genetycznej (trasy szybkiego ruchu, powiększanie terenów zabudowanych).

8.6 Gospodarka odpadami

Masa nagromadzonych odpadów komunalnych stanowi duże zagrożenie dla środowiska przyrodniczego. Do głównych źródeł emisji strumienia odpadów zalicza się gospodarstwa domowe, obiekty infrastruktury oraz zakłady przemysłowe. Na terenach rolniczych częstymi odpadami, powstającymi w trakcie prowadzenia gospodarki rolnej, są przeterminowane środki ochrony roślin i opakowania po nich, opakowania po nawozach mineralnych, natomiast w gospodarstwach rolnych ponadto mogą być środki z leczenia zwierząt, padłe zwierzęta.

Zgodnie z danymi GUS na terenie województwa lubuskiego zebrano 352 318,00 Mg odpadów komunalnych, z czego selektywnie zebrano 78% tych odpadów²³⁷.

Pomimo objęcia wszystkich mieszkańców województwa zorganizowanym systemem zbierania odpadów komunalnych, nadal powstają nielegalne, tzw. „dzikie”, wysypiska śmieci. W 2015 r. zlikwidowano 336 takich wysypisk, 35 nadal istnieje, ale ich ilość jest zapewne większa niż podają statystyki²³⁸.

8.7 Nadzwyczajne zagrożenia środowiska

Przez teren województwa przebiegają drogi tranzytowe, którymi mogą być przewożone substancje niebezpieczne, takie jak: paliwa płynne, gazowe w postaci ciekłej, a także chlor, amoniak, cyjanowodór i wiele innych substancji o działaniu toksycznym i wybuchowym. Ich niekontrolowane przedostanie się do środowiska w wyniku nieprzewidzianych zdarzeń może stanowić nadzwyczajne zagrożenie dla środowiska. Zasady prowadzenia działalności w zakresie krajowego i międzynarodowego przewozu drogowego, kolejowego i żegluga śródlądową towarów niebezpiecznych określa ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o przewozie towarów niebezpiecznych (Dz. U. z 2016 r. poz. 1834 z późn. zm.). Istotne jest wyznaczenie tras przewozu ładunków niebezpiecznych przez teren województwa, ich usytuowanie zwłaszcza w stosunku do większych miast, a także usytuowanie parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.

W 2012 r. na terenie woj. lubuskiego miało miejsce jedno zdarzenie o znamionach poważnej awarii (zakład usług transportowych w Ochli, powiat zielonogórski), zaś w 2013 r. miały miejsce 3 takie zdarzenia: na DK nr 18 w okolicy Olszyny, gm. Tuplice, pow. żarski, w transporcie drogowym w Radowicach, gm. Trzebiechów, pow. zielonogórski oraz jedno zdarzenie na terenie zakładu o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej – ZDR, tj. zakładzie przemysłowym w Krośnie Odrzańskim, gm. Krosno Odrzańskie, pow. krośnieński.

²³⁶ Program ochrony środowiska dla województwa lubuskiego na lata 2017–2020,

²³⁷ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2016 r.

²³⁸ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2016 r.

9. Strefa obronności i bezpieczeństwa państwa

9.1 Jednostki i zadania z zakresu obronności i bezpieczeństwa państwa

Głównym celem państwa polskiego jest zapewnienie bezpiecznych warunków realizacji interesów narodowych poprzez eliminację wewnętrznych i zewnętrznych zagrożeń²³⁹. Do współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa państwa należą przede wszystkim zagrożenia polityczne, militarne, gospodarcze, społeczne, ekologiczne oraz humanitarne. Zgodnie z konstytucją RP naczelnymi organami kierowania obronnością jest Prezydent RP i Rada Ministrów. Natomiast wykonawcami zadań są podlegli im właściwi ministrowie, kierownicy instytucji państwowych, wojewodowie i organy samorządu terytorialnego.

Za zapewnienie warunków bezpieczeństwa na terenie województwa lubuskiego odpowiada Wojewoda Lubuski. Wykonuje on zadania z zakresu zarządzania kryzysowego, ochrony ludności oraz spraw obronnych przede wszystkim poprzez Wydział Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego, do którego należą:

- Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego,
- Centrum Powiadamiania Ratunkowego,
- Oddział Spraw Obronnych,
- Oddział Planowania Cywilnego i Logistyki,
- Oddział Ratownictwa Medycznego.

Z wojewodą, w zakresie ochrony bezpieczeństwa, współpracują liczne instytucje administracji wojewódzkiej, w tym przede wszystkim:

- Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Gorzowie Wielkopolskim:
 - 10 Komend Powiatowych PSP,
 - 2 miejskie komendy Powiatowe PSP,
 - 19 Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP,
 - Centrum zarządzania kryzysowego;
- Komenda Wojewódzka Policji w Gorzowie Wielkopolskim:
 - 2 komendy miejskie w Gorzowie Wielkopolskim i Zielonej Górze,
 - 10 komend powiatowych;
- Komenda Nadodrzańskiego Oddziału Straży Granicznej (11 placówek),
- Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Gorzowie Wielkopolskim,
- Wojewódzki Inspektorat Weterynarii w Zielonej Górze.

Województwo lubuskie, ze względu na położenie przy granicy państwa, ma szczególne znaczenie w zakresie obronności państwa. Na terenie województwa lubuskiego znajdują się jednostki wojskowe, m.in. w: Żarach, Zielonej Górze, Gorzowie Wielkopolskim i Sulęcinie. W Żarach znajduje się lądowisko wojskowe (105. Kresowy Szpital Wojskowy z Przychodnią Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej). Do celów wojskowych wykorzystywane są: Port Lotniczy Zielona Góra/Babimost, lotnisko sportowe w Przylepie, lądowiska w Lipkach Wielkich, Siedlisku i Grabowcu oraz pomoce radionawigacyjne w rejonie miast Słubice i Drezdenko.

Na terenie województwa zlokalizowana jest droga międzypoligonowa, zwana Szlakiem Hanibala. Łączy ona poligon Żagań – Świętoszów z poligonem w Drawsku. Zdecydowanie krótszą drogą czołgową jest tzw. Droga Mazura, która prowadzi z Żagania na poligon Żagań – Świętoszów. Służą one przemieszczaniu się pojazdów gąsiennicowych, specjalnych i ponadnormatywnych, należących do Wojsk Lądowych i Sił Powietrznych.

²³⁹ Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2022

9.2 Infrastruktura krytyczna

Infrastruktura krytyczna stanowi zasób infrastruktury dla ciągłości i funkcjonowania bezpieczeństwa państwa. Zgodnie z art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. z 2017 r. poz. 209 z późn. zm.), przez infrastrukturę krytyczną należy rozumieć systemy oraz, wchodzące w ich skład, powiązane ze sobą funkcjonalnie obiekty, w tym obiekty budowlane, urządzenia, instalacje, usługi kluczowe dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli oraz służące zapewnieniu sprawnego funkcjonowania organów administracji publicznej, a także instytucji i przedsiębiorców. Dotyczy to przede wszystkim dostaw energetyki: paliw płynnych dla sektora transportowego oraz energii elektrycznej dla zakładów produkcyjnych, których działalność jest niezbędna dla elementarnego bezpieczeństwa państwa, organów administracji publicznej, instytucji i przedsiębiorców.

Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 4 października 2010 r. w sprawie wykazu przedsiębiorców o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym (ze zmianami wprowadzonymi rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 9 października 2012 r.), w województwie lubuskim nie znajduje się żadne przedsiębiorstwo o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym. Dla porównania, w województwie mazowieckim znajduje się 66 takich przedsiębiorstw. Brak infrastruktury krytycznej stanowić może istotne zagrożenie dla województwa lubuskiego w stanach zagrożenia bezpieczeństwa państwa.

9.3 Tereny zamknięte

Tereny zamknięte to tereny o charakterze zastrzeżonym ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa, określone przez właściwych ministrów i kierowników urzędów centralnych, zgodnie z ustawą z dnia 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz. U. z 2017 r. poz. 2101 z późn. zm.). W celu bezkolizyjnego funkcjonowania terenów zamkniętych wyznacza się strefy ochronne. W strefach tych wprowadza się ograniczenia w sposobie zagospodarowania i zabudowy ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa.

Na obszarze województwa lubuskiego występują tereny zamknięte, które zostały określone przez: Ministra Obrony Narodowej, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Komendanta Głównego Policji oraz Ministra Infrastruktury. Są to przede wszystkim tereny wojskowe oraz tereny, przez które przebiegają linie kolejowe.

Szczególne znaczenie mają tereny zamknięte użytkowane przez Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej. Do najistotniejszych należą:

- poligon wojskowy Sulęcín – Wędrzyn,
- poligon wojskowy Żary – Żagań.

Na terenie województwa lubuskiego obowiązują następujące strefy ochronne terenów zamkniętych:

- strefa ochronna ustanowiona dla garnizonowej strzelnicy wojskowej znajdującej się na terenie kompleksu wojskowego nr 2560 (uchwała nr IX/100/2007 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 21.08.2007 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębu geodezyjnego Mozów z przeznaczeniem terenu jako strefy ochronnej strzelnicy garnizonowej);
- strefa ochronna ustanowiona dla terenu zamkniętego stanowiącego kompleks wojskowy nr 3096 (uchwała nr XIII/85/2016 Rady Gminy w Przewozie z dnia 15 kwietnia 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w obrębie wsi: Dąbrowa Łużycka, Potok i Przewóz, gmina Przewóz; uchwała nr XII/77/2016 Rady Gminy w Przewozie z dnia 3 marca 2016 r. – zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Przewóz);
- strefa ochronna terenu zamkniętego stanowiącego kompleks wojskowy nr 4877 (uchwała nr XII/42/2015 Rady Miejskiej w Nowogrodzie Bobrzańskim z dnia 30 czerwca 2015 r. w sprawie

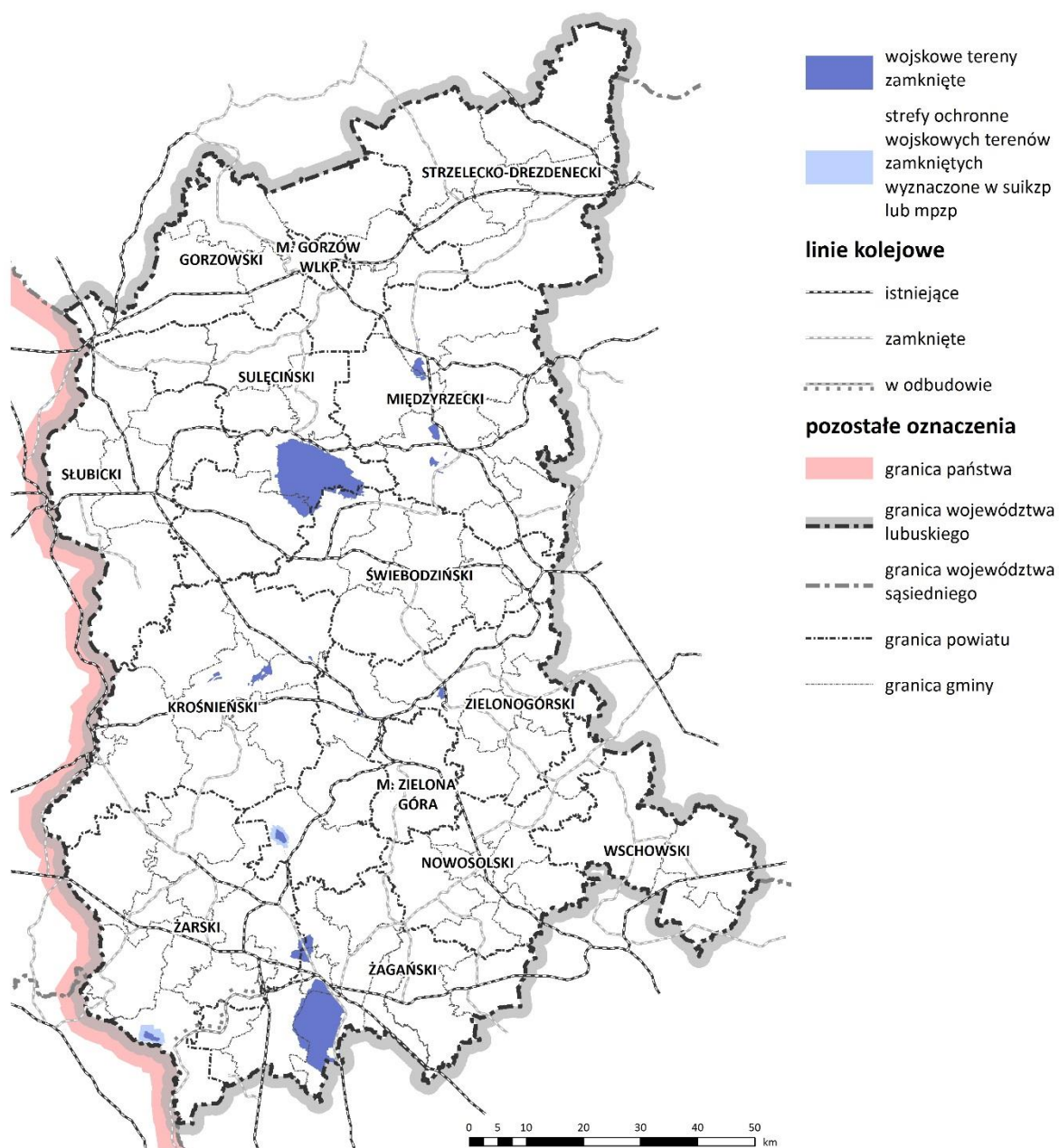
uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Nowogród Bobrzański).

Ponadto w trakcie procedowania są dwie strefy ochronne terenów zamkniętych²⁴⁰:

- strefa ochronna w gminie Bledzew dla terenu zamkniętego stanowiącego kompleks wojskowy nr 2600;
- strefa ochronna w gminach Bledzew oraz Skwierzyna dla terenu zamkniętego stanowiącego kompleks wojskowy nr 8641.

Schemat 42. Wojskowe tereny zamknięte

Źródło: opracowanie własne na podstawie Decyzji Nr 42/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 4 marca 2016 r. w sprawie ustalenia terenów zamkniętych w resorcie obrony narodowej (Dz. Urz. Ministra Obrony Narodowej z 2016 r. poz. 25 z późn. zm.)

²⁴⁰ Stan na 31.10.2017 r.

Tereny kolejowe zamknięte to przede wszystkim obszary, na których zlokalizowane są obiekty i urządzenia służące bezpośrednio obsłudze komunikacji kolejowej, przyjęte na podstawie Decyzji nr 3 Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 24 marca 2014 r. w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych. Na terenie województwa lubuskiego tereny kolejowe zamknięte zajmują obszar 3 465 ha, co stanowi 0,2% powierzchni województwa lubuskiego. Największe tereny kolejowe znajdują się w gminie Czerwieńsk, Żagań, Zbąszynek.

Tabela 22. Wykaz terenów zamkniętych na terenie województwa lubuskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie decyzji Nr 42/MON z dnia 4 marca 2016 r. w sprawie ustalenia terenów zamkniętych w resorcie obrony narodowej (Dz. Urz. Ministra Obrony Narodowej z 2016 r. poz. 25 z późn. zm.), danych Wojskowego Sztabu Wojewódzkiego w Zielonej Górze, decyzji Nr 3 Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju z dnia 24 marca r. w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych (Dz. U. Ministra Infrastruktury i Rozwoju z 2014 r. poz. 25 z późn. zm.).

Wykaz terenów zamkniętych Ministerstwa Obrony Narodowej Decyzja Nr 42/MON z dnia 4 marca 2016 r. w sprawie ustalenia terenów zamkniętych w resorcie obrony narodowej (Dziennik Urzędowy Ministra Obrony Narodowej z 2016 r. poz. 25 z późn. zm.)			
Gmina	Nr kompleksu	Obręb	Numer ewidencyjny działki
Kompleksy miejskie (położone wśród zwartej zabudowy)			
Czerwieńsk	2605	01 Czerwieńsk	818, 35/16, 35/17
	7187	01 Czerwieńsk	37, 36/2
m. Gubin	2575	08 Gubin	2/2
Gorzów Wlkp.	4896	05 Śródmieście	2617, 724
	5169	06 Słoneczne	697/1
	5801	05 Śródmieście	2618
Krosno Odrzańskie	2414	01 Krosno Odrzańskie	1102
	2438	01 Krosno Odrzańskie	372/60, 371/2
	2439	01 Krosno Odrzańskie	284/2
	2440	01 Krosno Odrzańskie	628/3
Międzyrzecz	3030	02 Międzyrzecz	611/73, 611/74, 611/75, 667/1
	4214	02 Międzyrzecz	646/6, 586/2
Skwierzyna	2629	02 Skwierzyna	345/22, 2014/5, 2345/10
Sulechów	2558	01 Sulechów	65/5
Sulęcín	2816	Żubród	607, 601, 603, 15/3, 14/4, 4014/1, 4600, 4602
	2817	Żubród	19/7, 19/6, 20/4, 21/3, 21/2, 41/2, 4018/1, 4019/3, 4019/2, 4021/1, 4020/1, 19/8, 20/3
	5802	Żubród	6/16, 6/17, 7/15, 7/26, 614, 7/29, 7/30, 7/31
	8642	Żubród	2/2
	8643	Żubród	3/2
	8644	Żubród	5/2
m. Żagań	2610	01 Żagań	1672, 1673
	2798	01 Żagań	3839, 3840, 3841, 3846, 3847, 3848, 3849, 3850, 3852, 3853, 3856, 3857, 3858, część 3880, 3864, 3869, część 3863
	2930	03 Żagań	2436, 2439/14
	2996	01 Żagań	1618
	2998	03 Żagań	2439/13, 2439/17, 2439/19
	8624	01 Żagań	3888
Żagań	2798	Gryżyce	343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 353, 354, 357, 358
m. Żary	2956	03 Żary	85/23, 85/25
Żary	2798	Marszów	263, 279, 280, 281, 283, 295, 296, 297, 298, 300, 312, 314
	2798	Olszynieć	280, 281, 282, 283, 284, 285, część 286, część 287, 288
	4565	Kadłubia	315/16
Zielona Góra	2923	18 Zielona Góra	274
	3947	18 Zielona Góra	267
	5799	13 Zielona Góra	514

	5936	06 Zielona Góra	254/151, 254/134
	7898	04 Zielona Góra	133
Kompleksy terenowe – koszarowe i składy oddalone od terenów zabudowanych, poligonowe, szkoleniowe, garnizonowe, lotniskowe, wodne			
Bytnica	2426	Struga	część 216/1
	4485	Grabin	310/2, 308, 307, część 281/5
	5920	Grabin	230/6, 230/1, 230/2, 230/4, 230/5, 230/7, 230/8
Czerwieńsk	1123	Czerwieńsk	478/3, 478/4, część 478/6, część 479/2, 817
		Nietków	część 487/1
	1158	Czerwieńsk	35/3, 35/5, 35/7, 819
	5719	Nietków	488/5, 1244/4, 1244/2
Iłowa	550	Czerna	część 930, część 931, część 945, 946, 974, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, część 988, część 999, 1000, część 1001, 1002, 1003, 1005, 1006, 1007, 1008, 1009, 1070, 1071
		Żaganiec	265, 285, 286, 297, 298, 299, 300
Krosno Odrzańskie	1613	Kamień Morsko	276/1, 276/2, 276/3, 276/4, 276/5, 276/6
	2426	01 Krosno Odrzańskie	372/57
		Gostchorze	250, 273
		Kamień Morsko	292
		Łochowice	część 216/2, część 217/2, część 220, część 221/4, 251, 252/3, część 253/8, część 253/9, 274/1, 275/1, 277, 327/1, 328/4, 329/5, 329/6, 330/4, 331/1, 332/7
	5990	Osiecznica	193/1, 194/1, 919
		Strumienno	151/3
	4485	Radnicka Szklarka	2/2
Łagów	2922	Jemiołów	100/1, 103/1, 147, 149, 151/1, 152/1, 489, 490, 491, 385/1, 383, 384, 322/3, 322/4, 323/3, 323/4, 324/2, 325/2, 326/2, 327/3, 439/2, 440/2, 328/3, 348/1, 349/1, 350, 351/1, 431/2, 432/3, 432/4, 432/5, 437/2, 438/2, 136/1
		Łagówek	8/10, 8/11, 8/2, 8/9, 20/3, 21/1, 22/1, 30/2, 31/2, 32/1, 38/4, 39/5, 39/6, 45/2
		Sieniawa	40/4, 44/2, 45/3, 46/4, 50/7, 49/4, 350, 496, 497, 498
Międzyrzecz	2676	Gorzycza	część 2080/2, część 2098
		Św. Wojciech	2076/2, 2077/2, 2078/2, 2079/2, część 2094, 2095, 2096, 2097, część 2111, 2112, 2113, 2114, część 2115, 2133, 2134, 2135, 2150, część 2151/3
		Nietoperek	część 2244, część 2236, część 2237, część 2238
	4883	Kęszycza	część 2220, część 2221, część 2218, część 2219, część 2220, część 2221, część 2222, część 2223/2, część 2224/2, część 2225/4, część 2226/2
		Nietoperek	318/5, 318/10, 318/11, 316/19, 316/22, 367, 2316/35, 2316/52, 2316/44
		Św. Wojciech	325/1
Skwierzyna	4643	01 Skwierzyna	2423/9, 4/2, część 2422/8, część 2423/7, część 2423/10, część 2423/8
	5179	02 Skwierzyna	345/9
	8640	02 Skwierzyna	2014/3
Szprotawa	549	Buczek	44, 51/7, 67, 176/43
Sulechów	2560	Mozów	377/2, część 261/2, część 262/1, 263/1, 264/3, 264/4, część 265/2, 276/1, 277/1, 388/1
Sulęcín	2818	Żubrów	604, 605
	2922	Małuszów	201, 4321/1, 4321/2, 4347/2, 4347/3, 4362/1, 4363/1, 4364/1, 4365/1, 4366/1, 4367/1, 4368/1, 4368/3, 4368/4, 4368/5, 4368/6, 4368/7, 4368/8, 4368/9, 4369/1, 4379/1, 4379/2, 4380, 4381, 4382, 4383, 4384, 4385/1;
		Trzemeszno	4009/4, 4009/5, 4010/4, 4010/5, 4010/9, 4011/1, 4011/2, 4027, 4028/1, część 4029/2, 4030, 4031, 4032/1, 4032/2, 4033/1, 4033/2, 4034, 4035, 4051/1, 4052/2, 4053, 4054, 4055, 4056, 4057, 4058, 4059/1, 4059/2, 4060, 4061, 4062, 4063, 4079, 4080, 4081, 4082, 4083, 4084, 4085, 4086,

			4087, 4088, 4089, 4090, 4091, 4092, 4115, 4116/1, 4117, 4118, 4119, 4120, 4121, 4122, 4123, 4124, 4125, 4126, 4127, 4128, 4129, 4130
		Tursk	4287
		Wielowieś	401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 4154, 4155, 4156, 4157, 4158, 4159, 4160, 4161, 4162, 4163, 4164, 4165, 4166, 4167, 4168, 4169, 4170, 4171/1, 4171/2, 4172/1, 4172/2, 4173/1, 4173/2, 4174/1, 4174/2, 4183, 4184, 4185, 4186, 4187, 4188, 4189, 4190, 4191, 4192, 4193, 4194, 4195/1, 4195/2, 4196/1, 4196/2, 4197, 4198, 4199, 4200, 4201/1, 4202/1, 4203/2, 4203/3, 4204/1, 4204/2, 4205, 4206, 4207/1, 4220, 4221/1, 4221/2, 4222, 4223, 4224, 4225, 4226, 4227, 4228, 4229, 4230, 4231, 4232, 4233, 4234, 4235, 4236/1, 4236/2, 4236/4, 4236/5, 4236/6, 4236/7, 4236/8, 4236/9, 4236/10, 4237, 4238, 4239, 4240, 4241, 4242, 4243, 4244, 4245/2, 4245/4, 4245/5, 4245/6, 4246/1, 4246/2, 4246/3, 4247/1, 4247/2, 4255/1, 4255/2, 4256, 4257, 4258, 4259, 4260, 4261, 4262, 4263, 4264, 4265, 4266/1, 4267/1, 4268, 4269, 4270, 4271, 4272, 4273, 4274, 4275, 4276, 4277, 4278, 4279, 4280, 4281, 4282, 4283, 4284, 4285/1, 4286/1, 4295/1, 4295/2, cz. 4296/12, 4297/1, 4298/1, 4299, 4300, 4301, 4302, 4303, 4304, 4305, 4306, 4307, 4308, 4309, 4310, 4311, 4457, 4458, 4459, 4460, 4461, 4462, 4318, 4463, 4320, 4322/1, 4323/1, 4324/1, 4325/1, 4326/1, 4327/1, 4329, 4330, 4331, 4332, 4333, 4334, 4335, 4336, 4337, 4338, 4339, 4340, 4341/1, 4341/2, 4342, 4343, 4344, 4345, 4346/1, 4346/2, 4351/2, 4352, 4353, 4354, 4355/1, 4355/2, 4356/2, 4356/3, 4357/2, 4357/3, 4358/1, 4358/2, 4359/1, 4360/2, 4361/2, 4370, 4371, 4372, 4373, 4374/1, 4375/1, 4376/1, 4377, 4378, 4412, 4413, 4414, 4415, 4416, 4417, 4418, 4419, 4428, 4429, 4430, 4431/1, 4437/1, 4438/1, 4439/1, 4440/1, 4465, 9001, 9002, 9003, 9004, 9005, 9006, 9007/1, 9008/1, 9014, 9015, 9016, 9017, 9018, 9019, 9026, 9027, 9028, 9029/2, 9030/1, 9031/1, 9033, 9034/1, 9034/2, 9040/3, 9040/4, 9040/5, 9330, 447, 448, 449, 445, 446, 9043, 9331, 444
		Żubród	620, 618, 103/1, 104/1, 105/1, 106/1, 99/3, 139/4, 139/5, 139/6, 99/8, 139/3, 139/14, 621, 4016, 4017/1, 4022, 4023, część 4024/1, część 4025/1, część 4026/7, 4036, 4037, 4038, 4039, 4040, 4041/1, 4042, 4043/1, 4043/2, 4043/3, 4044, 4045, 4046, 4047, 4048, 4064, 4065/1, 4065/2, 4065/4, 4065/5, 4065/6, 4065/7, 4065/8, 4065/9, 4072, 4073, 4074, 4076, 4093, 4094, 4095/2, 4095/3, 4096/2, 4096/3, 4097, 4098, 4099/2, 4099/5, 4099/6, 4099/7, 4100, 4101/1, 4101/4, 4101/5, 4101/3, 4102/4, 4102/1, 4102/2, 4102/3, 4103/2, 4104/2, 4105/2, 4106/2, 4131, 4132, 4133, 4134/1, 4135/1, 4135/2, 4135/3, 4135/4, 4135/6, 4135/7, 4136, 137/5, 4137/3, 4137/4, 4137/5, 4137/6, 4137/7, 4137/8, 4137/9, 4138, 4139/7, 4139/8, 4139/9, 4139/10, 4139/11, 4139/12, 4139/13, 4140/1, 4140/2, 4141, 4142, 4143, 4175/1, 4175/2, 4176/1, 4176/2, 4177/1, 4177/2, 4178/1, 4178/2, 4179/1, 4180/1, 4180/2, 4181/1, 4181/3, 4182/1, 4182/2, 4598, 4617, 4619, 4612, 4066, 4067, 4068, 4069/6, 4069/9, 4069/10, 4069/11, 4069/14, 4070, 4071, 629/2, 69/14.
	5172	Żubród	626/1; 69/12; 69/13
Torzym	2922	Grabów	4388, 4389, 4398, 4390
		Koryta	9137
		Walewice	4, 6, 7, 4379/3, 4386, 4387, 4393, 4394, 4395, 4396, 4397, 4404, 4405, 4406, 4407, 4408, 4409, 4410, 4411/1, 4420, 4421, 4422, 4423, 4424, 4425, 4426, 4427, 4432/1, 4433, 4434, 4435, 4436;
m. Żagań	550	03 Żagań	3933, 3934, 3840/2, 3841/2, 3958, 3959, 3826, 3827, 3828, 3829, 3830, 3831, 3832, 3833, 3834, część 3836, część 3837, 3845, 3846, 3847, 3851, 3852, 3853, 3871, 3872,

			3873, 3874, 3875, 3878, 3879, część 3887, 3888, 3889, 3892, 3902, część 3903, część 3904, 3915, 3916
	2987	01 Żagań	1609/1, 1609/2, 1610/1, 1610/14, 1610/16, 1610/25, 1610/26, 1610/27, 3838
	2999	01 Żagań	3956
	4621	01 Żagań	1606/1, 1606/2
Żagań	550	Dobre nad Kwisą	417/1, 447/1, 447/2, 447/3, 447/4, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417/2, 418, 419, 420, 421, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 446, 448
		Łozy	525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 554, część 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, część 571, 575, 622/2, 623, 624, 625, 626, 627, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, część 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664/2, 665, 666, 667, część 680, 687
		Trzebów	352, 353, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 298, 299, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 311, 312, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 331, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 354
	4622	Gryżyce	366
Żary	2990	Marszów	282
	4235	Olszynec	253/1, 253/3, 255/2, 711
Kompleksy posiadające indywidualną strefę ochronną			
Bledzew	2600	Zemsko	246/5, 2246/6
	8641	Zemsko	2026/4, 2026/5, 2027/2, 2027/3, 2031/2, 2031/3, 2037/2, 2037/3, 2038/2, 2038/3, 2039/2, 2039/3, 2040/4, 2040/5, 2049, 2050, 2246/7
Nowogród Bobrzański	4877	02 Nowogród Bobrzański	23/2, 37/3, 55/2
		Cieszów	12/21, 12/22, 12/23, 12/24, 12/25, 12/26, 12/27, 12/28, 12/29, 12/30, 12/31, 12/32, 12/33, 12/34, 12/35, 12/36, 12/37, 12/38, 12/39, 12/40, 12/41, 12/42, 12/43, 12/44, 12/45, 12/46, 12/47, 12/48, 12/49, 12/50, 12/51, 12/52, 12/53, 12/54, 12/55, 12/56, 12/57, 12/58, 12/59, 12/60, 12/61, 12/62, 12/63, 12/64, 12/65, 12/66, 12/67, 12/68, 12/69, 12/70, 12/71, 12/72, 12/73, 12/74, 12/75, 12/76, 12/77, 12/78, 12/79, 12/80, 12/81, 12/91, 12/92, 248/5, 251/2, 4/2, 12/15, 12/17, 12/20, 12/82, 12/83, 12/84, 12/85, 12/86, 12/87, 12/88, 12/89, 12/90;
		Krzywa	222/6, 225/2, 223/2
Przewóz	3096	Potok	8/1, 8/8, 8/9, 8/17, 8/18, 8/36, 8/46, 8/47, 8/53, 8/54, 8/55, 8/56, 8/57, 8/2, 8/3, 8/4, 8/5, 8/6, 8/7, 8/10, 8/11, 8/12, 8/13, 8/14, 8/15, 8/16, 8/19, 8/20, 8/21, 8/22, 8/23, 8/24, 8/25, 8/26, 8/27, 8/28, 8/29, 8/30, 8/31, 8/32, 8/33, 8/34, 8/35, 8/37, 8/38, 8/39, 8/40, 8/41, 8/42, 8/43, 8/44, 8/45, 8/48, 8/49, 8/50, 8/51, 8/52
		Przewóz	574, 575
Skwierzyna	8641	02 Skwierzyna	2006, 2014/2, 2014/6, 2015/1, 2015/2, 2016, 2017, 2018/3, 2022, 2023, 2024, 2025/3, 2028, 2029, 2030

Wykaz terenów zamkniętych przez które przebiegają linie kolejowe Decyzja Nr 3 Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju z dnia 24 marca 2014 r. w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych (Dziennik Urzędowy Ministra Infrastruktury i Rozwoju z 2014 r. poz. 25 z późn. zm.)		
Gmina	Obręb	Nr działki
Babimost	Kolesin	42
	Nowe Kramsko	108, 317, 790
	Podmokle Małe	717/2, 718/2
	Podmokle Wielkie	214/7
	Babimost	1/3
Bledzew	Popowo	116/5, 190, 268, 297
	Templewo	319/2, 452, 453, 461, 466, 472
Bogdaniec	Bogdaniec	342/12
	Jenin	392/2, 392/9
	Łupowo	152/2
	Wieprzycze-Jeże	24, 27
Brody	Jałowice	155
	Jasienica	212/1
	Jeziory Wysokie	586, 635, 687, 764, 854, 890, 947, 980
	Zasieki	173
Brzeźnica	Chotków	434
	Jabłonów	266/1, 361, 455
	Wrzesiny	361
Bytnica	0001-Budachów	382, 418/1, 419, 420, 421, 422, 545, 576
	0004-Drzewica	13, 137
	0005-Grabin	312
	0007-Struga	324/1
Bytom Odrzański	Bycz	149
	Drogomil	219/1, 220/2
	Tarnów Bycki	469, 480, 481, 482
	Wierzbica	560
	1	593/4, 593/5, 593/6, 593/16, 593/17, 593/19, 593/21, 593/35, 593/38
Czerwieńsk	Będów	18, 286/1, 286/2
	Laski Odrzańskie	470/1, 470/2, 537
	Nietkowice	30, 31/1, 31/2, 95/1, 467/1, 479/1, 633/1
	Nietków	663/1, 866, 867, 868, 870, 871, 872/1, 1049/3, 1049/4
	Płoty	368, 369, 370
	Wysokie	160, 536/2, 537/2, 825, 828, 833
	Czerwieńsk	1/15, 1/19
Dąbie	Ciemnice	407, 411
	Połupin	11, 227, 683
	Szczawno	2, 20, 32, 680, 948, 964, 967
Deszczno	Brzozowiec	4, 407/3
	Deszczno	136, 285/2
	Karnin	312/1
	Maszewo	70/1, 70/2

Dobiegiew	Mierzęcin	52/1, 52/2, 52/3
	Osiek	177
	Podlesiec	129/1, 129/2, 129/3
	Sarbinowo	33
	Dobiegiew	141/1, 321, 349, 454/3
Drezdenko	Drezdenko	1/6, 64, 1673
	Drawiny	99/1, 99/2, 99/4
	Klesno	140
	Stare Bielice	1, 169, 631, 634, 635
	Zagórze	62
Gorzów Wielkopolski	03 – Wawrów	55, 1904
	05 – Śródmieście	1692/18, 1692/21, 2222
	06 – Słoneczne	2229/9
	09 – Wieprzycy	32, 697/2, 766/2
	10 – Zamoście	256, 825/1, 1502
	11 – Zakanale	791
	13 – Zieleniec	46/4
	14 – Karnin	136/4
Górzycy	Górzycy	7/3, 35, 37/1, 37/3, 43/1, 142/2, 142/3, 145/2, 145/3, 145/4, 146, 205/6, 206/4, 272/2
	Laski Lubuskie	161/2
	Laski	164/4
	Radówek	79, 202/1, 209/1
	Spudłów	7
m. Gubin	1	14, 18/2
	9	105/1, 124/2, 126/9, 128, 209, 210/18
Gubin	Czarnowice	390, 445
	Drzeńsk Mały	116
	Gębice	72/1, 72/2, 73
	Gubinek	42/1, 43/2, 44/6, 45/1, 47/1, 48/1, 49/2, 50/2, 52/4, 52/5, 55/6, 56/2, 58/9, 58/11, 99/2, 135/2, 136/2, 137/5, 137/10
	Jaromirowice	305
	Pleśno	124, 177/1
	Stargard Gubiński	205, 206, 207, 302
	Starosiedle	298
	Wałowice	91, 91/1, 168, 219/1, 219/2, 219/3
Iłowa	Czyżówek	29/1
	Jankowa Żagańska	161, 330/14, 370
	Klików	178/1
	Konin Żagański	2, 480, 680, 683
	Szczepanów	32, 485, 486
	Żaganiec	31
	1	250/1, 1148/1, 1241, 1253/1
Jasień	Bieszków	148, 188, 191
	Budziechów	137/1, 499/3
	Mirkowice	404/2
	1	65/9
Kargowa	Chwalim	1157

	Smolno Wielkie	61/1, 61/3, 61/8, 64
	Stary Jaromierz	789, 1034
	1	24, 49, 518/1, 1083, 1089
Kolsko	Konotop	707/1, 707/19, 708, 709/4
Kostrzyn Nad Odrą	Kostrzyn 1	2, 725/1, 829/9, 829/15
	Kostrzyn 4	59/2, 63
	Kostrzyn 5	1, 23
	Kostrzyn 6	61, 67, 82
	Kostrzyn 7	112/1, 116
Kozuchów	Podbrzezie Dolne	21/1, 485
	Podbrzezie Górne	397, 462
	Sokołów	5/2, 305
	Stypułów	16, 499/1, 499/3, 499/4, 499/8, 499/9, 499/13
	0001-1	237/2, 237/17, 237/22
	0002-2	688, 690
	0003-3	173, 176
Krosno Odrzańskie	Nowy Raduszec	281/1
	Radnica Szklarka	63/1
	Stary Raduszec	278, 289
	Wężyska	527, 540, 541/2, 582/1, 582/2
	2	302
Lipinki Łużyckie	Lipinki Łużyckie	635/2, 902, 922, 987
	Piotrowice	78
	Zajączek	372, 392
Lubrza	Buczę	117/1, 176
	Mostki	63, 164, 522, 528
	Zagórze	13/1, 17/4, 126, 128/2, 130, 132
Lubsko	Chelm Żarski	469/3
	Mierków	249/2
	Ziębikowo	104
	5	1/5, 49/1
	6	217/23, 217/25
	8	23/5, 220/18
Łagów	Kłodnica	75
	Niedźwiedź	156
	Toporów	320/6, 330, 399, 400
Małomice	Bobrzany	397/2, 471, 509
	Lubiechów	284, 414
	Śliwnik	590
	Żeliszaw	154
	Małomice	64, 135/11
Maszewo	Siedlisko	41/1
Międzyrzecz	Bobowicko	65/3, 186, 191, 211, 220
	Bukowiec	243, 564/2, 610
	Kuligowo	161
	Kursko	407/4, 466, 490, 498

	Kuźnik	56
	Nietoperek	277, 288
	Święty Wojciech	7, 37, 79, 91/2, 352, 361, 367, 402
	Międzyrzecz	53/26, 50/10
Niegosławice	Gościszowice	766, 900/1, 929
	Niegosławice	5, 669/1, 929/1
	Nowa Jabłonna	304
	Przeclaw	600, 719
	Stara Jabłonna	189, 191, 239
m. Nowa Sól	0002	12/1, 164/1, 418/1, 690/13
	0004	120/20, 126/1, 602, 603, 691, 751
	0005	160, 244
	0006	48
	0007	178
Nowa Sól	Ciepielów	143
	Kielcz	4, 344, 397/7, 397/22, 397/23, 405/1, 457/1, 457/2, 457/3, 457/5, 457/6
	Nowe Żabno	1242/6, 1373
	Rudno	440
Nowogród Bobrzański	Bogaczów	856/3, 1157, 1158, 1159, 1160
	1	564/5, 1180, 1181, 1845
	2	1239/5
Ośno Lubuskie	Grabno	81, 355, 356, 364
	Smogóry	246/1, 246/2, 247/4, 256, 257
	Trześniów	76, 354
	Ośno Lubuskie	591, 627/1, 748
Otyń	Konradowo	223
	Niedoradz	97, 97/1, 548/1, 548/3, 548/8
	Zakęcie	20/1, 273, 467/1, 469, 470
Przewóz	Jamno	95
Przytoczna	Chelmsko	12, 14, 360, 361, 362/2, 383, 421, 422
	Goraj	6, 163/5, 164
	Nowa Niedzwica	284/1, 284/2, 323
	Przytoczna	20/11
	Wierzbno	114/2, 507
Pszczew	Nowe Gorzycko	49, 55
	Policko	20/3, 128
	Pszczew	1278, 1623/1
	Szarcz	187
	Zielomyśl	67
Rzepin	Drzeńsko	14/1, 17/1, 25, 192
	Gajec	2/1, 12, 15/2, 16/2, 35, 36/10, 37/3, 38/4, 74, 76, 80, 91, 101, 313/1, 313/2, 314/1, 314/2, 315/3, 316/1, 318
	Kowalów	80, 207/4, 207/7, 207/8, 207/9, 213/2
	Lubiechnia Mała	73, 91, 255, 256
	Lubiechnia Wielka	241, 683, 685, 686, 687
	Radów	110
	Rzepin	19/15, 19/26, 19/29, 25/1, 193/1, 194/1, 199/1, 717/1, 845, 875/2, 884, 916/1, 1002/1, 1004/4, 1345/2, 1347

Santok	Czechów	219
	Górki	163, 172/1
	Janczewo	401
	Płomykowo	48, 49
	Santok	156/10, 156/13
Skwierzyna	Trzebiszewo	2, 19, 230, 408, 533, 551
	2 Skwierzyna	118/4, 133
	3 Skwierzyna	294/9
Słubice	3	66/8, 66/9, 66/10, 66/12, 66/13, 66/14, 70/3, 74/90, 74/127, 76/20, 76/21, 92/3, 93/1
	Kunowice	175/2, 218L/2, 227/10, 309
	Nowe Biskupice	202
	Świecko	323/13, 323/14, 323/16, 324/1, 324/2, 359/4, 359/5, 359/6, 359/7, 359/8, 376/1, 812, 814
Stare Kurowo	Łącznica	133
	Łęgowo	105
	Nowe Kurowo	117
	Stare Kurowo	121/1
Sulechów	Brzezie Koło Sulechowa	705/2
	Buków	253
	Cigacice	46/5
	Górki Małe	4, 38, 69, 70
	Kłępsk	300/2, 326, 353
	Krężoły	1, 73
	Łęgowo	6, 403
	Mozów	338, 379, 380/3, 380/5, 380/6, 381
	Obłotne	256
	Okunin	148, 149, 196
	Pomorsko	673
	1	7/5, 7/6, 7/14, 7/17, 7/31
	3	6, 73, 77
Sulęcín	Długoszyń	4, 261, 407
	Grochowo	4/1, 300
	Trzemeszno	552/3, 553
	Żubrów	318, 354/1, 354/2, 354/3, 400, 401
	Sulęcín	20/6, 98
Szczaniec	Ojerzyce	15
	Szczaniec	25, 530, 787/3, 787/4, 1108/5
Szlichtyngowa	Nowe Drzewce	261, 296
	Stare Drzewce	6, 11, 375/2, 460/3, 473/10
Szprotawa	Dzikowice	316, 317, 673, 674
	Henryków	76/1, 122
	Karłowice	47/1, 151, 254
	Leszno Górne	388/9
	Sieraków	123, 149
	Wiechlice	9
	2	51, 65, 87/1, 94/12, 96
Świdnica	Buchałów	70/1, 70/2, 70/3, 70/4, 296

	Koźła	279, 1134
	Letnica	126, 170/1, 227, 247, 534, 535
	Słone	181
	Wilkanowo	451/3
Świebodzin	Kupienino	136/4, 136/5
	Lubinicko	11
	Rozłogi	133
	Wilkowo	42, 239
	2	1, 367, 406, 429, 521/4, 575/7, 575/11, 606/7
Torzym	Boczów	3, 5/1, 7/1, 14/3, 15/3, 16/1, 19, 19/1, 20/1, 20/2, 21/1, 21/2, 28/1, 65/3, 65/4, 66/7, 129/1, 136/3, 136/4, 165/2, 168/1, 168/2, 216/1, 219/2, 227/1, 235/1, 250/1, 250/4, 254, 256/3
	Drzewce	475/3, 490/1
	Garbicz	339
	Gądków Mały	186/1, 186/2, 214, 216, 218
	Gądków Wielki	818, 857/2, 858, 990/994, 995
	Koryta	191
	Lubin	10, 19
	Mierczany	9, 101, 114
	Pniów	11, 179
	Torzym	331/2, 331/16
Trzciel	Chociszewo	571
	Lutol Suchy	496/2, 496/3, 510
	Panowice	9, 138
	Trzciel 2	265, 267, 269/1, 291
Trzebień	Rytwiny	4, 105
Tuplice	Cielmów	217/4
	Tuplice	641/5, 641/6, 641/8, 641/9, 641/10, 641/11, 641/12, 752
Witnica	Białcz	346
	Białczyk	476/2
	Dąbroszyn	465, 503, 504, 561, 563, 564
	Kamień Mały	180, 419
	Krześniczka	215/1, 248
	Mościszki	107/1, 107/2
	Nowiny Wielkie	625/1, 625/2, 659, 686, 716, 717, 722, 820
	Witnica	1251/12
Wschowa	Dębowa Łęka	53/1
	Konradowo	4, 513/1, 546
	Przyczyna Dolna	181
	Przyczyna Górna	13/2
	Wschowa	1798/6, 1798/7, 1899, 1957/3, 2072
Zbąszynek	Kosieczyn	22, 26, 147/3, 149/3, 360/11, 360/13, 467/1, 468/1, 471/6, 471/9, 471/12, 471/15, 472/1, 504/1, 572/1, 572/7, 599/1, 599/4, 600, 785
	Chlastawa	126, 259/5, 269
	Dąbrówka Wielkopolska	863, 1324/1, 1329, 1333/1, 1338/1, 1345, 1346
	Rogoziniec	532
	Zbąszynek	21/21, 21/23, 21/37, 21/48, 21/51, 21/64, 21/77, 21/95
Zielona Góra	Nowy Kisielin	35/1, 386, 387, 395

	Przylep	107/4, 107/6, 107/8, 107/14
	Stary Kisielin	606, 606/2, 606/4, 747
	nr 3	3/4, 45, 55/1, 55/2, 55/3, 55/4, 55/5
	nr 13	256/1, 256/2, 256/3
	nr 15	29
	nr 18	2/39, 2/42, 2/47, 2/50, 15
	nr 19	1/5, 125/1, 125/2
	nr 20	158/4, 172
	nr 22	77/1, 77/2
	nr 23	5
Zwierzyn	Górki Noteckie	92, 272, 364/11, 364/12, 500, 518
	Sarbiewo	4/1, 235, 236
	Zwierzyn	115/12
m. Żagań	1	1602/1, 1629, 1630/1, 1630/2, 1667, 1692/2, 1841/5
	3	2002, 2003, 2004/1, 2020, 2061, 2208, 2354, 2479, 2601/1, 2601/2, 2826, 2827, 2828, 2950/47
Żagań	Bożnów	11, 746, 896
	Bukowina Bobrzańska	99
	Chrobrów	57, 57/2, 57/3
	Gryżyce	42
	Jelenin Żagański	605, 700, 702, 703
	Kocin Nieradza	82, 82/1
	Stara Kopernia	1, 527, 534
	Trzebów	224/1
m. Żary	1	349, 654, 657
	2	173/2, 489, 490, 771
	3	296
	4	4, 487, 500
	5	4, 14, 62, 192, 270, 428
	6	502, 517, 639
	7	6, 28/1, 28/2, 42/3, 61/1, 69/1, 82/11
Żary	Biedzychowice	452, 520, 521, 522
	Bieniów	8, 464/5, 464/8, 567, 568, 661
	Dąbrowiec	138/1, 156
	Grabik	3/1, 3/2, 3/3, 18, 349, 367
	Lubanice	354, 631
	Siodło	463
	Olszyniec	212, 292, 293, 294
	Sieniawa Żarska	565/5, 936
	Siodło	459, 460, 461
	Surowa	201, 260
	Włostów	164
	Złotnik	671/1, 683, 684, 715

IX. Synteza uwarunkowań

Województwo lubuskie leży w zachodniej części Polski, wchodzi w skład makroregionu Polski Zachodniej. Sąsiaduje z Republiką Federalną Niemiec od zachodu, województwem wielkopolskim od wschodu, województwem zachodniopomorskim od północy oraz województwem dolnośląskim od południa. Funkcje administracyjne ośrodka wojewódzkiego podzielono pomiędzy dwa największe miasta: Zieloną Górę (siedziba władz samorządowych) i Gorzów Wlkp. (siedziba wojewody). Analiza uwarunkowań poszczególnych zagadnień poruszanych w powyższych rozdziałach pozwoliła na zdiagnozowanie czynników występujących na terenie województwa lubuskiego, które mają wpływ na możliwości i koncepcję rozwoju województwa, w podziale na ograniczenia i bariery rozwoju przestrzennego oraz czynniki determinujące rozwój województwa lubuskiego. Zostały one zidentyfikowane w odniesieniu do strefy przyrodniczej, strefy kulturowej i turystyki, strefy społecznej, strefy ekonomiczno-gospodarczej, komunikacji i transportu, infrastruktury technicznej oraz strefy obronności i bezpieczeństwa. Synteza uwarunkowań stanowi wyciąg najważniejszych informacji opisanych w sposób szczegółowy w poszczególnych rozdziałach.

1. Ograniczenia i bariery rozwoju przestrzennego województwa lubuskiego

Strefa przyrodnicza (system przyrodniczy)

- Duży udział gleb ubogich w składniki mineralne o dużym zakwaszeniu, podatnych na przesychanie, nieprzydatnych do produkcji rolniczej.
- Barię wpływającą na możliwość eksploatacji węgla brunatnego metodą odkrywkową jest głównie obecność elementów środowiska przyrodniczego, dla których należy zapewnić ochronę przed degradacją ilościową i jakościową. Barię stanowi również lokalizacja infrastruktury na terenie złóż (dróg, kolei oraz sieci infrastruktury technicznej) oraz ewentualna konieczność zmiany miejsca zamieszkania ludności.
- Obszar województwa charakteryzuje się niewielką wysokością opadów oraz krótko zalegającą pokrywą śnieżną, co może generować w niektórych obszarach deficyty wód.
- Ograniczenia wynikające z obecności obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, w których zgodnie z Prawem wodnym obowiązuje szereg ograniczeń i zakazów.
- Obszary ochronne GZWP (projektowane), mogą ograniczać lokalizację inwestycji oddziałujących na środowisko wodne. W obszarach ochronnych GZWP zaleca się również regulację gospodarki ściekowej i kontrolę obiektów uciążliwych dla wód podziemnych.
- W okolicach Gorzowa Wlkp. istnieje zagrożenie deficytem wód podziemnych spowodowane zanieczyszczeniami infiltrującymi z powierzchni terenu i wód powierzchniowych.
- Liczne formy ochrony przyrody i ograniczenia wynikające z nakazów i zakazów dotyczących zagospodarowania i użytkowania tych terenów.

Strefa kulturowa i turystyka

- Zły stan zabytków Ziemi Lubuskiej obniża ich walory i atrakcyjność turystyczną tego regionu.
- Województwo jest mocno zróżnicowane pod kątem lokalizacji zabytków architektury, większość z nich zlokalizowana jest w części południowej.
- Na obszarze województwa występują obszary o szczególnym znaczeniu kulturowym, wyróżniające się na tle kraju (Międzyrzecki Rejon Umocniony, Linia (Pozycja) Środkowej Odry, Wały Śląskie), większość tych obszarów jest niestety mało czytelna w krajobrazie, zbyt mało wyeksponowana i zaniedbana.

- Widoczna jest dysproporcja pomiędzy rozmieszczeniem zabytków w województwie a lokalizacją szlaków pieszych i rowerowych. W południowej i południowo-zachodniej części województwa, gdzie znajduje się najwięcej zabytków, przebiega najmniej szlaków turystyki pieszej i rowerowej. Na północy województwa lubuskiego, gdzie znajdują się powiaty o najmniejszej liczbie zabytków, występuje gęsta sieć szlaków.

Strefa społeczna

- Przyrost naturalny w województwie jest dodatni z tendencją malejącą, saldo migracji na 1000 osób jest ujemne z tendencją malejącą.
- Na terenie województwa w latach 2006-2016 odnotowano stosunkowo wysoką stopę bezrobocia, w roku 2006 wyniosła ona 19,0%, natomiast w 2016 r. było to odpowiednio 8,6%; w powiatach: żagańskim, strzelecko-drezdeneckim, nowosolskim, międzyrzeckim, krośnieńskim oraz wschowskim stopa bezrobocia przekroczyła 10%.
- Koncentracja infrastruktury społecznej występuje głównie w ośrodkach wojewódzkich: Zielona Góra i Gorzów Wlkp.
- Przemieszczanie się mieszkańców miast na tereny wiejskie, wyludnianie się miast.

Strefa ekonomiczno-gospodarcza

- Negatywnym zjawiskiem, podobnie jak na obszarze całej Polski, są stosunkowo niskie nakłady na badania i rozwój, czego efektem są niskie wartości wskaźników innowacyjności.
- Wskaźnik PKB regionu jest stosunkowo niski (w przeliczeniu na 1 mieszkańca województwo zajmuje 8 miejsce na tle kraju).
- Liczba supermarketów przypadająca na 10 tys. osób jest najwyższa w kraju, co może stanowić zagrożenie dla drobnych przedsiębiorców.
- W porównaniu do roku 2010 nastąpiło zmniejszenie liczby budynków oddawanych do użytku. W roku 2016 sprzedaż produkcji budowlano-montażowej w województwie wyniosła 3885 zł na 1 mieszkańca i była niższa od średniej krajowej wynoszącej 4342 zł.
- Pomimo korzystnego położenia, walorów przyrodniczych i kulturowych nadal powoli rozwija się sektor usług związanych z turystyką. Baza noclegowa jest stosunkowo uboga i słabo wykorzystana.

Komunikacja i transport

- Sieć dróg w województwie lubuskim wymaga: przebudowy istniejących ciągów drogowych o dużym natężeniu ruchu, budowy nowych odcinków drogowych oraz utrzymania i podnoszenia standardów technicznych.
- Wiele z linii kolejowych zostało zlikwidowanych, częściowo rozebranych lub wyłączonych z ruchu pasażerskiego i towarowego. Skutkuje to brakiem spójnej sieci połączeń kolejowych na terenie regionu.

Infrastruktura techniczna

- Sieć kanalizacyjna jest rozbudowywana zbyt wolno w odniesieniu do prędkości rozbudowy sieci wodociągowej.
- Duża dysproporcja w rozwoju infrastruktury kanalizacyjnej do zbiorowego odprowadzania ścieków między obszarami miejskimi i wiejskimi (znacznie większy procent w miastach w porównaniu do wsi).
- Zapotrzebowanie na moc cieplną jest głównie pokrywane przez ogrzewanie węglowe.
- 14 gmin pozbawionych jest dostępu do sieci gazowej.

Strefa obronności i bezpieczeństwa państwa

- Na terenie województwa nie znajduje się żadne przedsiębiorstwo o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym.

2. Czynniki determinujące rozwój wraz z oceną ładu przestrzennego

Strefa przyrodnicza (system przyrodniczy)

- Województwo ma duże zasoby surowców energetycznych o znaczeniu krajowym. Największą możliwość rozwoju dają zasoby węgla brunatnego zalegające na terenie województwa. Potencjał wydobywczy węgla brunatnego z udokumentowanych złóż szacuje się na 5 873 121 tys. t, możliwa jest eksploatacja zasobów ze złoża Gubin 2, gdzie zasoby bilansowe wynoszą 1 033 801 tys. t.
- Występowanie prognostycznych, perspektywicznych i hipotetycznych surowców metalicznych (miedzi) może mieć duże znaczenie dla rozwoju Ziemi Lubuskiej.
- Województwo lubuskie znajduje się w obszarze występowania jednego z największych wartości strumienia cieplnego w Polsce, istnieje możliwość wykorzystania wód termalnych w celach gospodarczych, bądź turystycznych,
- Duża lesistość województwa daje szansę dla rozwoju turystyki oraz produkcji drewna. Zwarte kompleksy leśne mogą stanowić bazę do rozwoju ścieżek edukacyjnych rowerowych i pieszych oraz infrastruktury towarzyszącej. Stanowią również filtr zanieczyszczeń emitowanych do powietrza, tworzą wraz z dużymi dolinami rzecznyymi kliny napowietrzające, gwarantujące napływ świeżego powietrza na teren województwa.
- Województwo lubuskie, dzięki położeniu w rejonie o przewadze wpływu cech klimatu oceanicznego nad kontynentalnym, posiada dogodne warunki dla rozwoju rolnictwa.
- Duże zasoby wód podziemnych o dobrej jakości.
- Duży powierzchniowy udział form ochrony przyrody, stanowi rezerwuar terenów atrakcyjnych turystycznie i edukacyjnie. Lokalizacja form ochrony przyrody na terenie województwa lubuskiego gwarantuje zachowanie równowagi biologicznej środowiska przyrodniczego oraz ochronę jego zasobów.

Strefa kulturowa i turystyka

- Województwo lubuskie zaliczane jest do obszarów zasobnych w substancję zabytkową.
- Układ osadniczy województwa lubuskiego cechują zwarte jednostki urbanistyczne miast i wsi oraz tereny otwarte lasów i użytków rolnych, co wynika m.in. z uwarunkowań historycznych, największymi wartościami kulturowymi i ładem przestrzennym charakteryzują się miasta i wsie, które posiadają zachowaną zabytkową strukturę urbanistyczną, układ przestrzenny i tradycyjną zabudowę.
- Krajobraz kulturowy województwa lubuskiego w porównaniu z innymi regionami został w stosunkowo niewielkim stopniu przekształcony. Zachowane pierwotne, bądź nawiązujące to pierwotnych układy przestrzenne, oraz obiekty zabytkowe determinują atrakcyjny i różnorodny charakter krajobrazu kulturowego Ziemi Lubuskiej.
- Na obszarze województwa znajduje się jeden z 15 obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO, 3 pomniki historii oraz 2 parki kulturowe.
- Województwo posiada wiele walorów turystycznych, zarówno związanych z dziedzictwem kulturowym jak i elementami przyrodniczymi, które generują ruch turystyczny.

- Głównymi ośrodkami turystycznymi w województwie lubuskim są Gorzów Wlkp., Zielona Góra, Świebodzin, Nowa Sól, Kostrzyn nad Odrą, Żagań oraz Łagów, Lubniewice, Pszczew i Dobiegniew.
- Ze względu na walory przyrodnicze oraz dużą ofertę ośrodków turystycznych można wyróżnić takie obszary turystyczne jak: Rejon Krainy Warty i Noteci, Jeziora Pszczewskie, Międzyrzecki Rejon Umocniony, Jeziora Lubniewickie oraz Jeziora Łagowskie, Rejon Zielonej Góry i Nowej Soli, Rejon Żagański.
- Szlaki turystyki krajoznawczej o znaczeniu międzynarodowym zlokalizowane są głównie w środkowej części województwa, tj. w powiatach: ślubickim, sulęcińskim, międzyrzeckim, świebodzińskim. Szlaki turystyczne o randze krajowej przebiegają przez środkową i południową część województwa lubuskiego tj. przez powiaty: międzyrzecki, świebodziński, zielonogórski, żagański. Szlaki regionalne rozmieszczone są równomiernie na terenie całego województwa.

Strefa społeczna

- W województwie lubuskim funkcjonuje 10 uczelni wyższych z szeroką ofertą edukacyjną.
- Wg struktury zatrudnienia najwięcej pracowników jest zatrudnionych w sektorze usług, najmniej w rolnictwie. Istotnym wyróżnikiem na tle kraju jest wysokie zatrudnienie w przemyśle.
- Równomiernie rozmieszczona sieć osadnicza o charakterze policentrycznym, z dwoma miastami wojewódzkimi, co prowadzi do powstawania powiązań terytorialnych i funkcjonalnych między ośrodkami.

Strefa ekonomiczno-gospodarcza

- Charakterystycznymi cechami gospodarki regionu jest wysoka liczba przedsiębiorstw w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców (7. miejsce w Polsce w 2016 r.), w tym duża liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego (5. miejsce w kraju w 2015 r.) oraz stosunkowo wysokie zatrudnienie w przemyśle i budownictwie, przy niskim stopniu zatrudnienia w sektorze rolniczym.
- Obszarami o najlepszej koniunkturze gospodarczej są miasta – Gorzów Wlkp. oraz Zielona Góra. Ponadto obszarami o istotnym znaczeniu gospodarczym w regionie są m.in. Żary, Żagań, Nowa Sól, Kostrzyn nad Odrą, Ślubice, Sulechów, Gubin, Świebodzin oraz Międzyrzecz. Stosowanie na ich obszarze różnego rodzaju zachęt ekonomicznych i dogodnych warunków inwestowania, powoduje intensyfikację rozwoju społeczno-gospodarczego całego regionu.
- Zielona Góra pełni funkcje usługowe, natomiast Gorzów Wlkp. stanowi ośrodek o charakterze usługowo-przemysłowym.
- Przemysł w województwie opiera się głównie na branżach drzewno-meblarskiej, papierniczej oraz motoryzacyjnej, spożywczej i metalowej.
- Aktywne są branże: maszynowa, chemiczna i produkcji tworzyw sztucznych, elektroniczna, materiałów budowlanych (w tym ceramicznych), tekstylna i wydawnicza oraz usługi transportowe i logistyczne.
- W województwie intensywnie rozwijają się różnego rodzaju formy wspierania rozwoju przedsiębiorczości i przemysłu: specjalne strefy ekonomiczne, strefy gospodarcze, parki technologiczne, inkubatory przedsiębiorczości.
- Szczególne znaczenie dla gospodarki województwa lubuskiego mają obszary włączone do Kostrzyńsko-Slubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (KSSSE), w której lokalizowana jest większość obszarów inwestycyjnych.
- Rozwojowi przemysłu sprzyja dość gęsta sieć drogowa, przebieg magistrali kolejowych przez region oraz tranzytowe położenie województwa.
- Na obszarze województwa lubuskiego zlokalizowana jest duża liczba eksploatowanych złóż surowców naturalnych, zarówno energetycznych, jak i skalnych. Równocześnie znacząca liczba

udokumentowanych, a nieeksploatowanych złóż, stanowi istotny potencjał dla rozwoju gospodarczego województwa.

Komunikacja i transport

- Przez województwo przebiegają pasy transeuropejskich sieci transportowych TEN-T: korytarz Morze Północne – Bałtyk, korytarz Bałtyk – Adriatyk.
- Sieć dróg krajowych i regionalnych zapewnia dogodnie połączenia komunikacyjne na terenie województwa oraz powiązania zewnętrzne.
- Zlokalizowane są dwie międzynarodowe drogi wodne: E30 na Odrze oraz E70 (Warta – Noteć), która łączy się z E30.
- Głównym portem lotniczym jest lotnisko międzynarodowe Port Lotniczy Zielona Góra/Babimost zlokalizowany w Nowym Kramsku, jest to jedyny port lotniczy na terenie województwa.
- Transport publiczny na poziomie regionalnym, podmiejskim i miejskim odbywa się głównie za pomocą autobusów.

Infrastruktura techniczna

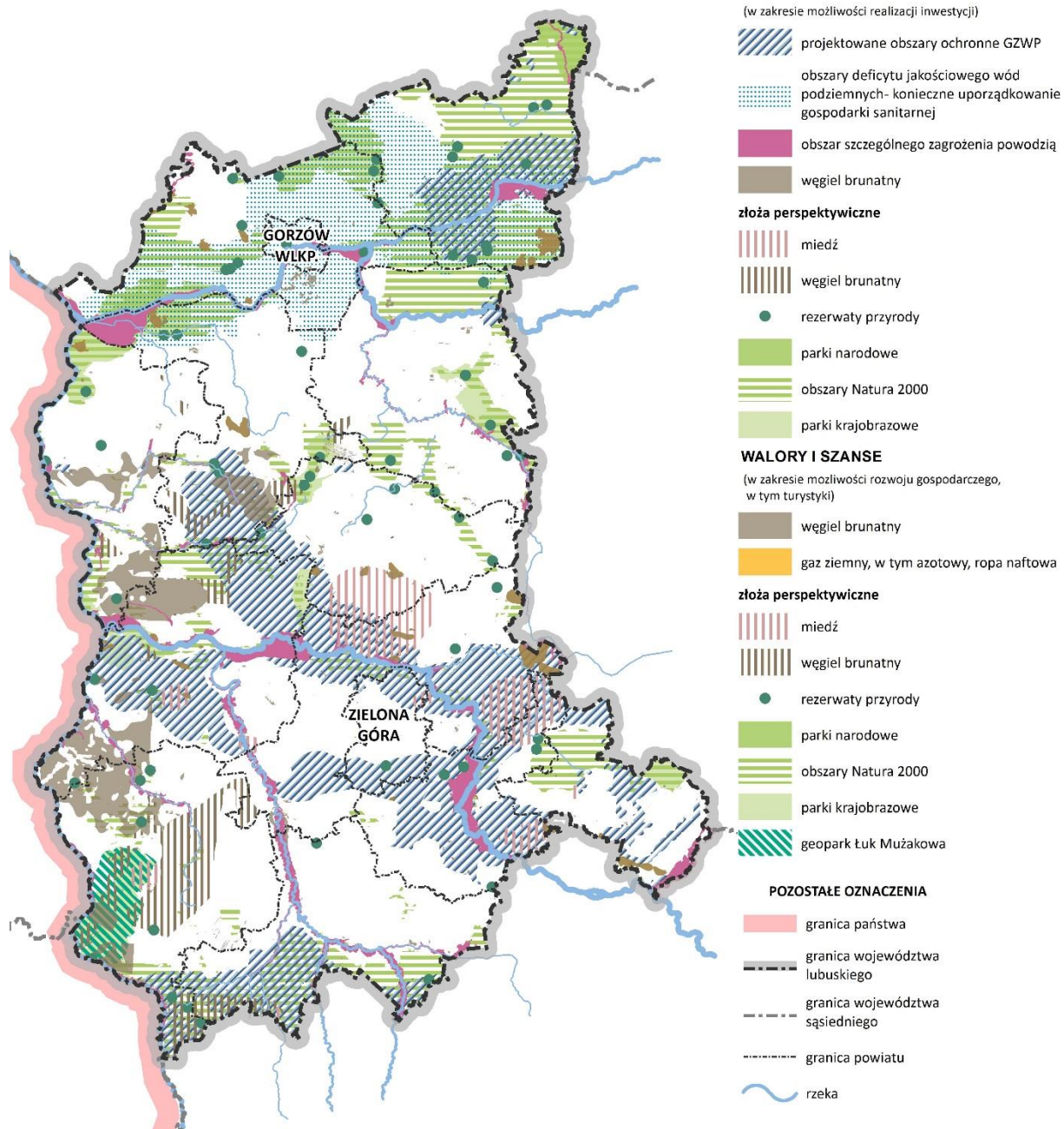
- Od 2006 r. znacznie wzrosła długość sieci wodociągowej, co jest związane z licznymi inwestycjami w zakresie rozbudowy infrastruktury wodnej.
- Na obszarach wiejskich od 2006 r. nastąpił znaczny wzrost długości czynnej sieci kanalizacyjnej.
- W województwie lubuskim odnotowuje się stały wzrost liczby oczyszczalni ścieków.
- W województwie lubuskim funkcjonują kopalnie ropy naftowej i kopalnie gazu ziemnego tj. największa kopalnia ropy naftowej i gazu ziemnego KRNiGZ Lubiaków, OG Jeniniec (podlegający pod KRNiGZ Zielin), najstarsza kopalnia w obszarze działania PGNiG – Oddział w Zielonej Górze – KRN Kije oraz podlegający jej OP Połębko oraz KGZ Wilków.
- Możliwość przyłączenia dystrybucyjnej sieci gazowej wysokiego ciśnienia do sieci przesyłowej.
- Województwo posiada bardzo korzystne warunki do rozwoju energii odnawialnej. Istnieje duży potencjał wykorzystania biomasy do celów energetycznych.
- Województwo ma korzystne warunki do wykorzystania biogazu rolniczego oraz biogazu pochodzącego z oczyszczalni ścieków czy składowisk odpadów.
- Całe województwo objęte jest zorganizowanym systemem gospodarki odpadami.
- System gazowniczy jest silnie złożony, wynika to ze struktury i liczby działających przedsiębiorstw, a także z podziału na niezależne systemy i zasilanie różnymi rodzajami gazu.
- Głównymi źródłami wytwarzania energii są elektrociepłownie (w Zielonej Górze, Gorzowie Wielkopolskim oraz Arctic Paper w Kostrzynie nad Odrą), pozostała część energii pochodzi z Krajowej Sieci Przesyłowej oraz odnawialnych źródeł energii (głównie małych elektrowni wodnych).

Strefa obronności i bezpieczeństwa państwa

- Województwo lubuskie pełni ważną rolę w obronności państwa i obrony cywilnej ze względu na położenie przy granicy państwa oraz przebieg dróg tranzytowych relacji wschód – zachód Europy.
- Na obszarze województwa lubuskiego występują tereny zamknięte, które zostały określone przez Ministra Obrony Narodowej, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Komendanta Głównego Policji oraz Ministra Infrastruktury. Są to przede wszystkim tereny przeznaczone na potrzeby innych służb oraz tereny, przez które przebiegają linie kolejowe.

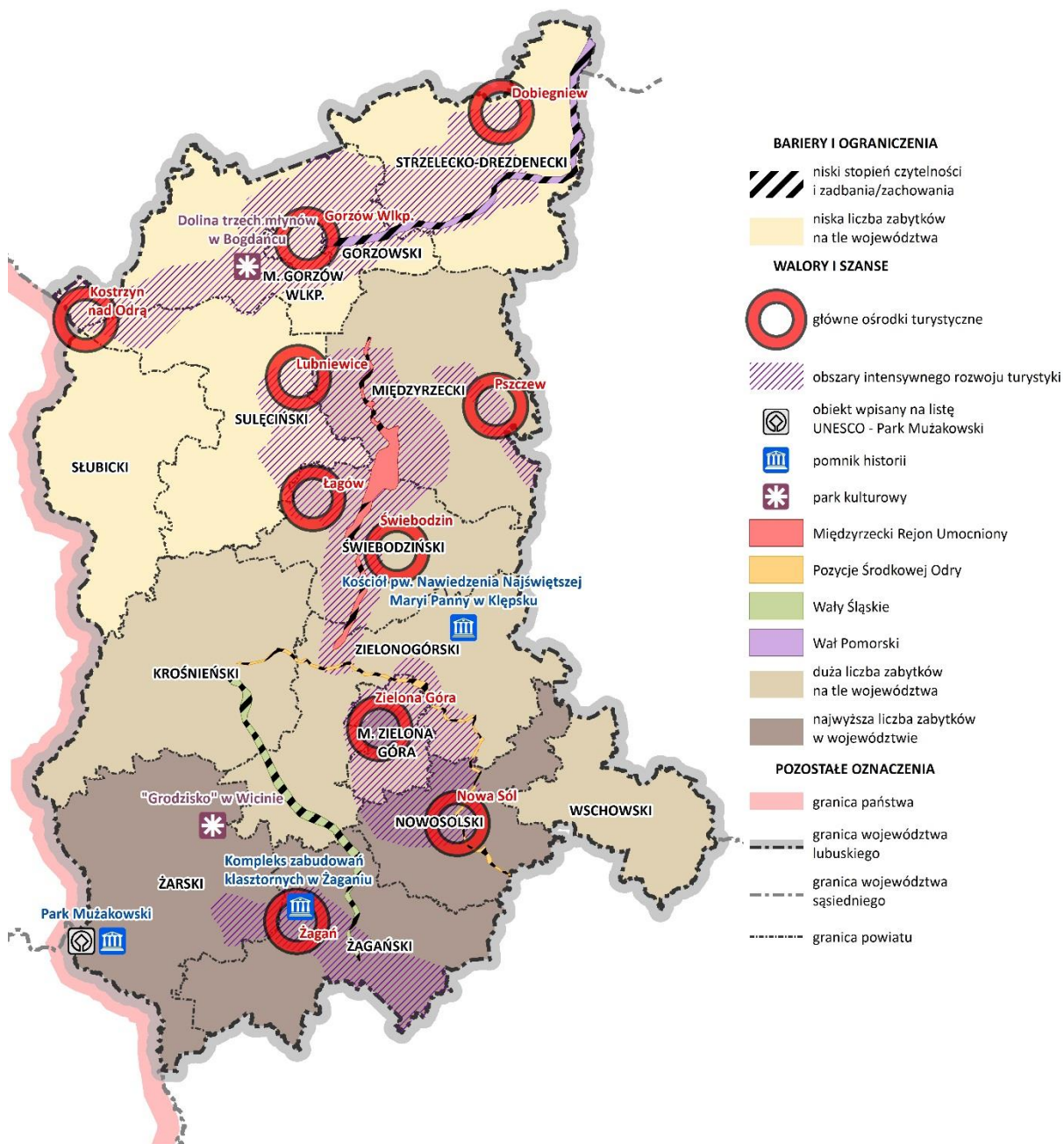
Schemat 43 Synteza strefy przyrodniczej

Źródło: opracowanie własne

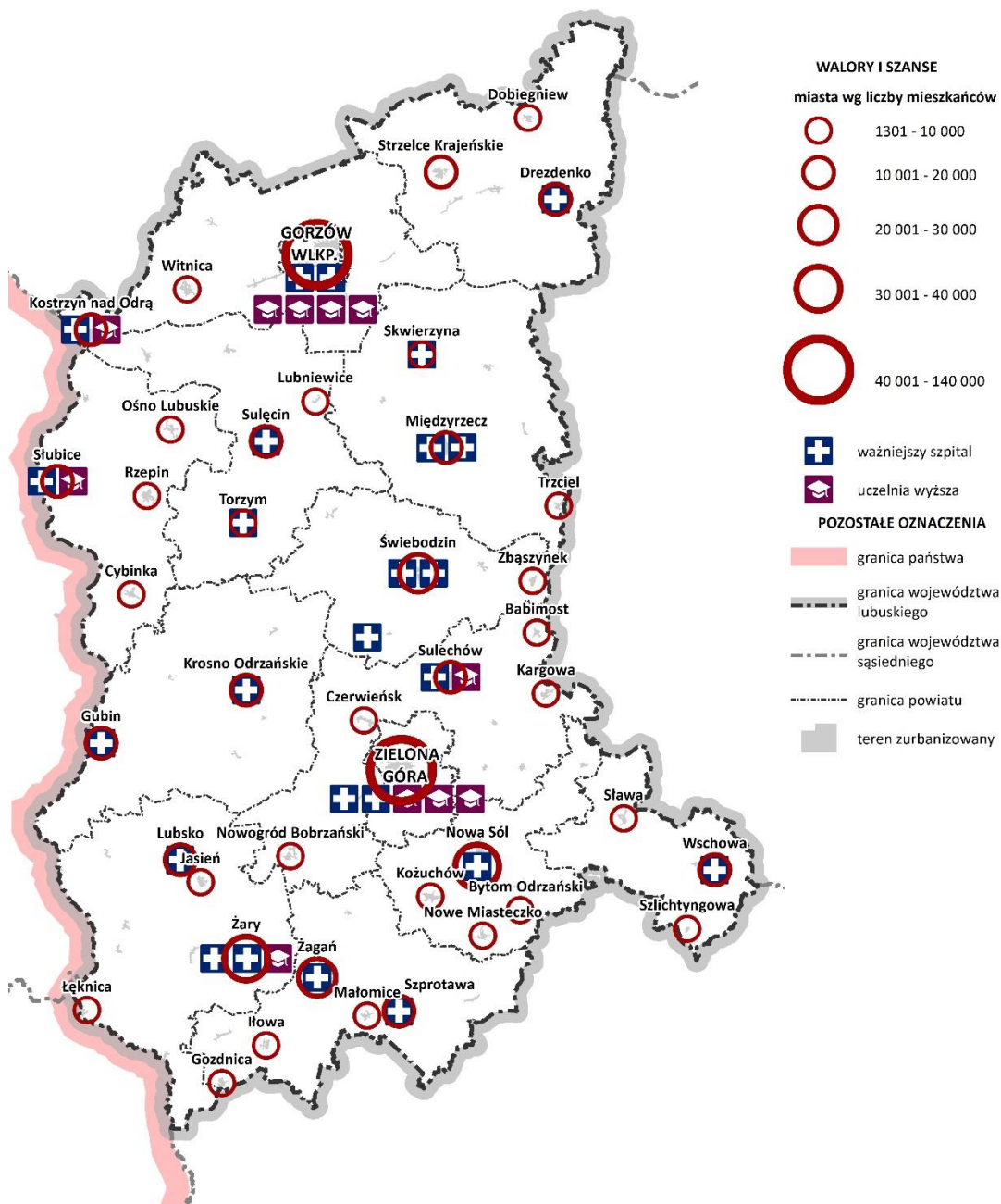
Schemat 44. Synteza strefy kulturowej i turystyki

Źródło: opracowanie własne na podstawie m.in. Rejestru zabytków nieruchomych i danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, 2017 r., analizy zasobów dziedzictwa kulturowego województwa lubuskiego

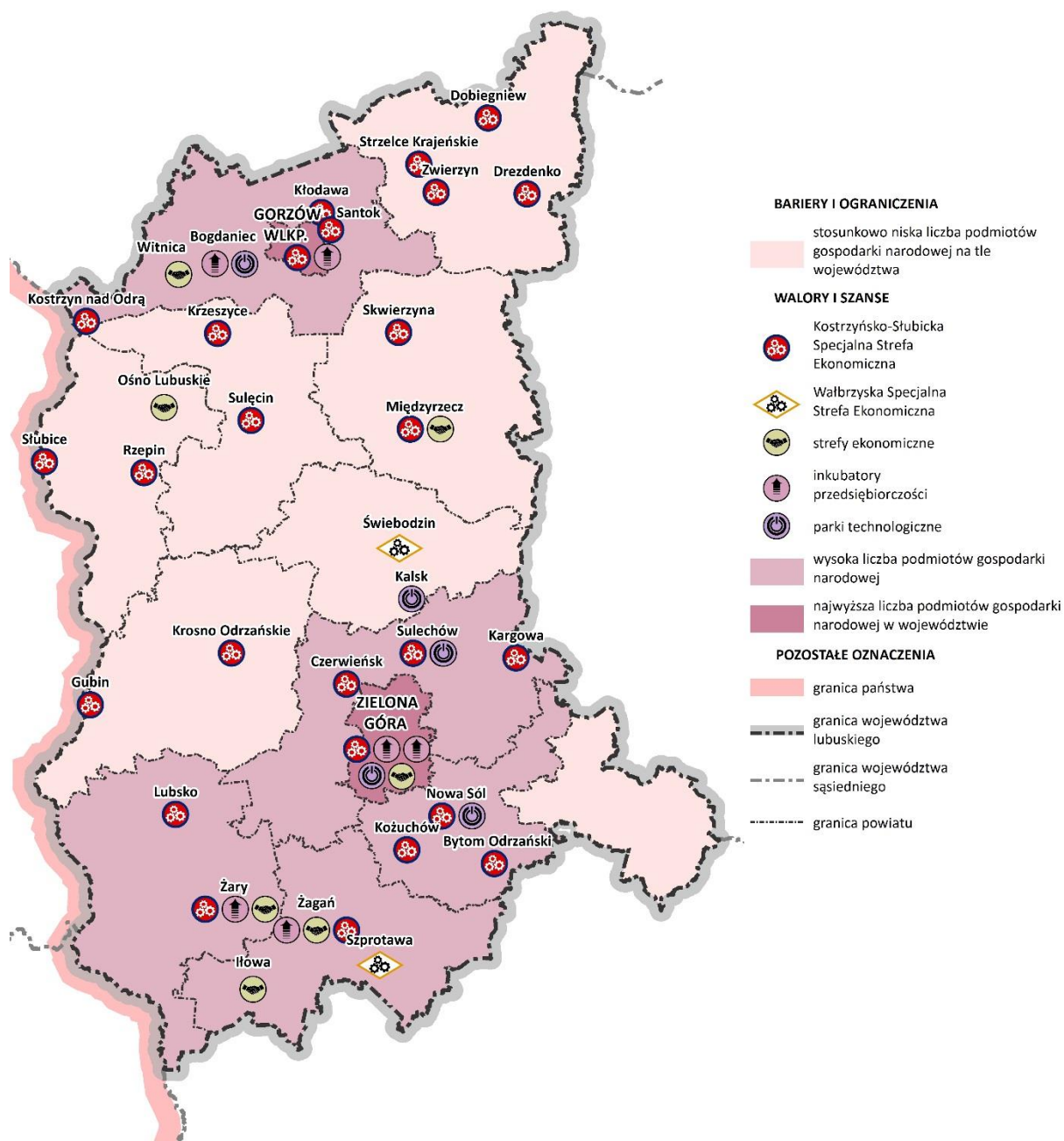
Schemat 45. Synteza strefy społecznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS – stan na 31.12.2016 r

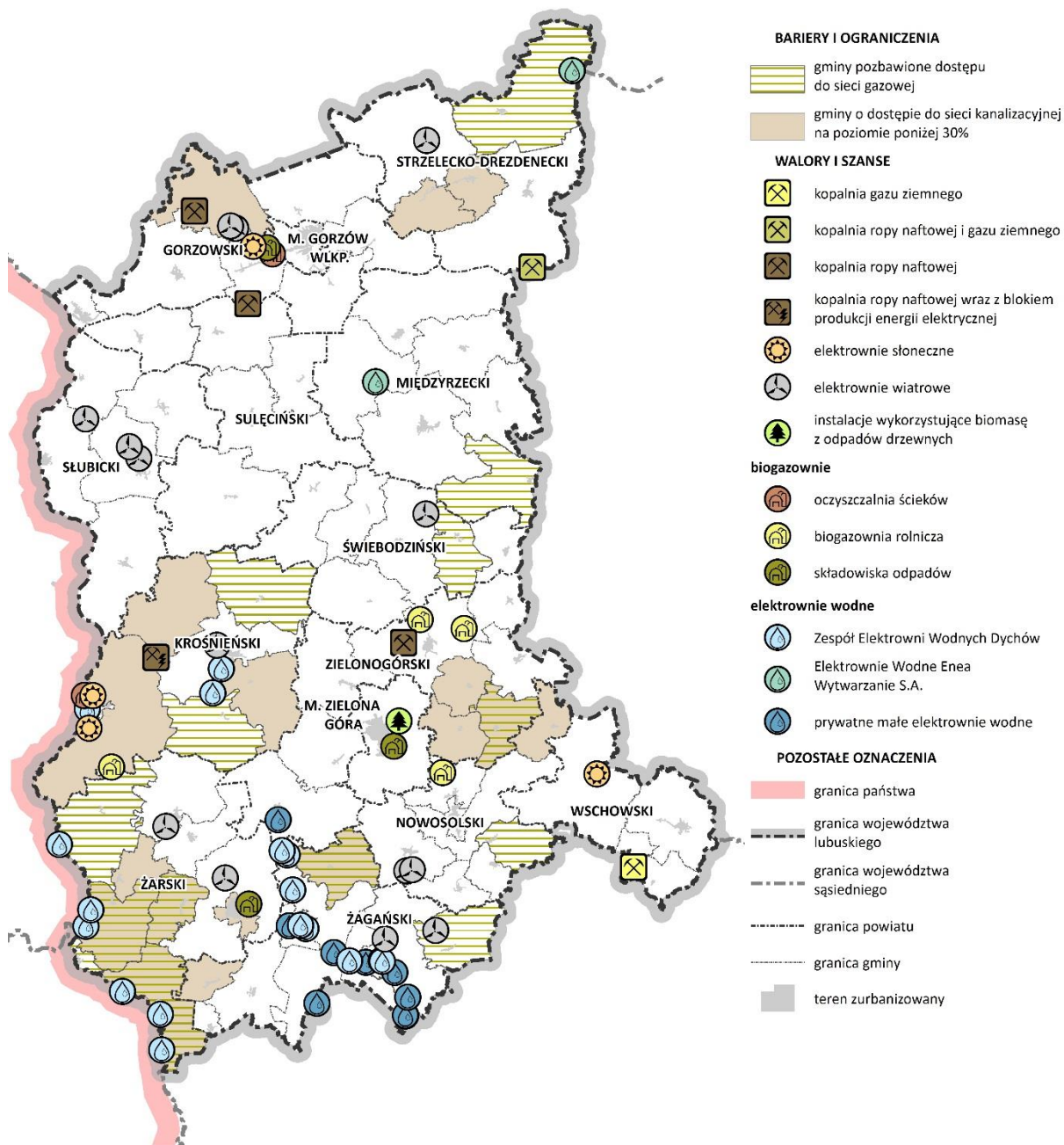
Schemat 46. Synteza strefy ekonomiczno-gospodarczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie m.in. danych Głównego Urzędu Statystycznego, 2016 r., Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 stycznia 2017 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie kostrzyńsko-słubickiej specjalnej strefy ekonomicznej (Dz. U. z 27.01.2017 poz. 168), Raportu Parki przemysłowe i specjalne strefy ekonomiczne, IPO.pl 2011, <http://www.innowacje.lubuskie.pl/parki-technologiczne.html>

Schemat 47. Synteza infrastruktury technicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS stan na 31.12.2015 r., PGNIG S.A., Urzędu Regulacji Energetyki, PGE Energia Odnawialna S.A., ENEA Wytwarzanie sp. z o.o. oraz RZGW Wrocław

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Obszary funkcjonalne

X. Obszary funkcjonalne województwa lubuskiego

1. Wstęp

Zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym²⁴¹ organy samorządu województwa sporządzają plan zagospodarowania przestrzennego województwa, w którym, zgodnie z art. 39 ust. 3 pkt 4, określa się granice i zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym oraz, w zależności od potrzeb, granice i zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym.

Granice obszarów funkcjonalnych wyznaczono za pomocą wskaźników i kryteriów o charakterze statystycznym, przestrzennym i geograficznym. Metodę doboru kryteriów delimitujących obszary funkcjonalne województwa lubuskiego przedstawiono w odrębnym dokumencie pt. **„Raport metodyczny określający metodykę badania i dobór kryteriów delimitujących obszary funkcjonalne województwa lubuskiego”** a wyznaczone na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji obszary przedstawiono w dokumencie pt. **„Obszary funkcjonalne województwa lubuskiego wraz z obszarami strategicznej interwencji”**.

Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym stanowią obszary o istotnym znaczeniu dla polityki przestrzennej kraju, a obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym stanowią obszary o istotnym znaczeniu dla polityki przestrzennej województwa. Na podstawie art. 49b. ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, do typów obszarów o znaczeniu ponadregionalnym zalicza się: miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego, wiejski obszar funkcjonalny, obszar funkcjonalny szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej, przygraniczny obszar funkcjonalny.

Zgodnie z ww. ustawą, samorząd województwa wyznacza więc obowiązkowo obszary funkcjonalne o znaczeniu dla polityki przestrzennej kraju, czyli obszary o znaczeniu ponadregionalnym, a obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym określa z własnej inicjatywy lub na wniosek samorządu gminnego lub samorządu powiatowego. Z inicjatywy samorządu województwa oraz na wniosek samorządów lokalnych wyznaczono dodatkowe obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym tj. obszary współpracy – obszar funkcjonalny SUBREGION G8 i Nowosolski obszar funkcjonalny oraz obszar funkcjonalny krainy Warty i Noteci (KOTURED) stanowiący kompleks gospodarki turystycznej i edukacyjnej.

Za podstawową jednostkę wszystkich obszarów funkcjonalnych przyjęto gminę w jej granicach administracyjnych, ze względu na użyteczność w procesach decyzyjnych.

2. Miejskie obszary funkcjonalne

Wg KPZK 2030 miejskie obszary funkcjonalne to układy osadnicze ciągle przestrzennie, złożone z odrębnych administracyjnie jednostek. Obejmują one zwarte obszary miast oraz powiązane z nimi funkcjonalnie strefy zurbanizowane. Miejskie obszary funkcjonalne można podzielić na cztery kategorie: ośrodki wojewódzkie, w tym metropolitalne, regionalne, subregionalne i lokalne. Typologia ta odnosi się do funkcji ośrodków miejskich w systemie osadniczym kraju i powstała głównie w oparciu o ich wielkość i funkcje administracyjne.

2.1 Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków wojewódzkich

Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków wojewódzkich tworzone są wokół miast wojewódzkich, które stanowią ich rdzeń. W województwie lubuskim znajdują się dwa ośrodki wojewódzkie, będące rdzeniami miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich – MOF OW Gorzów Wlkp. i MOF OW Zielona Góra. Dla obszarów tych istnieje obowiązek sporządzenia planów zagospodarowania przestrzennego, stanowiących część planu zagospodarowania przestrzennego województwa²⁴².

²⁴¹ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 z późn. zm.)

²⁴² art. 39 ust. 6 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 z późn. zm.)

2.1.1 Miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego Gorzów Wielkopolski (MOF OW GW)

Obszar MOF OW Gorzów Wlkp. obejmuje 6 gmin włącznie z miastem Gorzów Wielkopolski, stanowiącym rdzeń obszaru. Łączna powierzchnia obszaru funkcjonalnego wynosi 975 km²²⁴³.

Tabela 23. Wykaz gmin wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego Gorzowa Wielkopolskiego
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2016 r.

Nazwa gminy	Rodzaj gminy	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności
Gorzów Wielkopolski, jako rdzeń obszaru	miasto na prawach powiatu	86	123 995
Deszczno	gmina wiejska	168	9 522
Kłodawa	gmina wiejska	235	8 407
Santok	gmina wiejska	169	8 277
Bogdaniec	gmina wiejska	112	7 102
Lubiszyn	gmina wiejska	205	6 873

W Gorzowie Wielkopolskim następuje koncentracja ludności oraz działalności gospodarczej, co w konsekwencji prowadzi do wzrostu intensywności osadnictwa²⁴⁴. Miejska zabudowa wykracza poza granice administracyjne na tereny sąsiadujących gmin wiejskich.

Liczbę ludności całego MOF OW Gorzów Wlkp. wg danych na 2016 r. określa się na 164 176 mieszkańców, co stanowi ok. 16% potencjału ludnościowego województwa lubuskiego. Gęstość zaludnienia na obszarze miasta wynosi 1442 osób/km²²⁴⁵. Gminy ościenne, ze względu na swój rolniczy charakter, cechują się zdecydowanie mniejszą gęstością zaludnienia, oscylującą w granicach 33-64 osób/km²²⁴⁶. Ruchy migracyjne rejestrowane na terenie MOF OW Gorzów Wlkp. wykazują dodatnie saldo. W okresie ostatnich 10 lat stosunek liczby osób wyjeżdżających do osób przyjeżdżających utrzymuje się na umiarkowanym, korzystnym poziomie. Gminami o wysokim wskaźniku salda migracji są Kłodawa (ok. 31%) oraz Deszczno (ok. 26%)²⁴⁷, co świadczy o atrakcyjności tych gmin, jako miejsc do zamieszkania.

Funkcja ośrodka wojewódzkiego, koncentrującego potencjał rozwojowy regionu, sprzyja dynamizacji w zakresie działalności naukowej i gospodarki. Szczegółowa analiza uwarunkowań obszaru została zawarta w Planie Zagospodarowania Przestrzennego MOF OW Gorzów Wlkp., będącego częścią Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego.

2.1.2 Miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego Zielona Góra (MOF OW ZG)

W granicach obszaru MOF OW Zielona Góra również znalazło się 5 gmin. Rdzeń MOF OW Zielona Góra stanowi miasto Zielona Góra, będące obok Gorzowa Wlkp. równorzędną stolicą województwa. Przy delimitacji obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego Zielona Góra przyjęto podział administracyjny na dzień 31 grudnia 2014, według którego miasto i gmina Zielona Góra stanowiły oddzielne jednostki administracyjne. Natomiast na rysunku przedstawiającym MOF OW Zielona Góra zaznaczono granice rdzenia obszaru zgodnie z aktualnym podziałem administracyjnym. W tej sytuacji kryterium bezpośredniego sąsiedztwa z rdzeniem spełniają również gminy Nowogród Bobrzański, Kożuchów oraz gmina Otyń. Jednak gminy te nie spełniają innych przyjętych kryteriów delimitacji.

²⁴³ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

²⁴⁴ Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego, 2015 r.

²⁴⁵ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

²⁴⁶ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

²⁴⁷ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

Tabela 24. Wykaz gmin wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Zielona Góra

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2016 r.

Nazwa gminy	Rodzaj gminy	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności
Zielona Góra, jako rdzeń obszaru	miasto na prawach powiatu	227	139 330
Sulechów	miejsko-wiejska	237	26 434
Czerwieńsk	miejsko-wiejska	195	9 973
Świdnica	wiejska	160	6 519
Zabór	wiejska	93	4 135

Ruchy migracyjne rejestrowane na terenie MOF OW Zielona Góra również wykazują dodatnie saldo. Kierunek migracji wskazuje na osiedlanie się mieszkańców miast na osiedlach podmiejskich wsi.

Wg danych GUS na 2016 r. Zieloną Górę zamieszkuje ok. 138 tys. mieszkańców. Pod względem terytorialnym Zielona Góra zajmuje powierzchnię 278 km² ²⁴⁸. Łączna powierzchnia obszaru funkcjonalnego to 962 km² ²⁴⁹. Liczba ludności całego MOF OW Zielona Góra wg danych na 2016 r. wynosi 185 479 mieszkańców. Najwyższa gęstość zaludnienia występuje w Zielonej Górze – 503 osób/km² ²⁵⁰. Pozostałe gminy cechują się mniejszą gęstością zaludnienia w granicach 41-112 osób/km² ²⁵¹. Przyrost naturalny jest mocno zróżnicowany, wysoki dodatni wskaźnik powyżej średniej dla województwa lubuskiego był widoczny w gminie Świdnica.

Potencjał rozwoju regionu koncentruje ośrodek wojewódzki, który sprzyja dynamizacji w zakresie gospodarki, działalności naukowej i usług. Biorąc pod uwagę wskaźniki ilościowe w zakresie liczby podmiotów gospodarczych, obszar funkcjonalny jest zdominowany przez sektor handlu i usług. Szczegółowa analiza uwarunkowań obszaru została zawarta w Planie Zagospodarowania Przestrzennego MOF OW Zielona Góra, będącego częścią PZPW.

MOF OW Zielona Góra graniczy z MOF OS Nowa Sól, oba te tereny łączą bezpośrednie, rozbudowane relacje funkcjonalno-przestrzenne. Działania planistyczne i inwestycyjne powinny być koordynowane, tak by maksymalizować wzajemną integrację dwóch obszarów funkcjonalnych.

2.1.3 Zasady zagospodarowania miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich

Dla miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- zachowanie spójności przestrzennej obszaru,
- zachowanie ładu przestrzennego w strefach zurbanizowanych jak i na terenach wiejskich,
- kształtowanie przyjaznych mieszkańcom przestrzeni publicznych, zapobieganie rozpraszaniu zabudowy, rozwój urbanizacji w nawiązaniu do ukształtowanych układów osadniczych,
- rewitalizacja obszarów zdegradowanych,
- zachowanie ciągłości i ochrona przed zabudową obszarów pełniących głównie funkcje przyrodnicze, w tym klimatyczne (kliny napowietrzające),
- dbałość o wysoki standard terenów zieleni,
- podejmowanie działań mających na celu ochronę zabytków i zachowanie krajobrazu kulturowego,
- wyznaczanie nowych terenów mieszkaniowych z zapewnieniem dostępu do infrastruktury technicznej jak i społecznej,

²⁴⁸ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

²⁴⁹ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

²⁵⁰ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

²⁵¹ Dane BDL GUS, stan na 2016 r.

- wyznaczanie nowych terenów inwestycyjnych w oparciu o istniejący układ komunikacyjny i tereny uzbrojone w infrastrukturę techniczną oraz w sposób minimalizujący negatywny wpływ na jakość środowiska przyrodniczego i warunki zamieszkania,
- zapewnianie niezbędnych rezerw terenowych pod lokalizację systemów infrastruktury technicznej obsługującej obszary aktywności gospodarczej,
- rozbudowa zintegrowanej sieci transportowej oraz sieci infrastruktury technicznej,
- uwzględnianie w zagospodarowaniu terenów zagrożonych powodzią oraz budowy niezbędnej infrastruktury służącej ograniczaniu ryzyka powodziowego i skutków powodzi.

2.2 Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych

Obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych wyznaczane są wokół miast pełniących ważną rolę jako ośrodki koncentrujące funkcje gospodarcze i społeczne w uzupełnieniu oferty miast wojewódzkich, w tym usług publicznych, istotnych z perspektywy mieszkańców miast jak i mieszkańców otaczających je obszarów wiejskich.

W województwie lubuskim wyznaczono 4 ośrodki subregionalne (Nowa Sól, Żary-Żagań, Świebodzin, Słubice). Trzy z nich spełniają kryterium liczby ludności, wyjątek stanowi miasto Słubice. Gmina ta jednak została zakwalifikowana jako ośrodek subregionalny ze względu na funkcję jaką pełni w strukturze regionu. Miasto Słubice charakteryzuje się również dużą spójnością funkcjonalno-przestrzenną z Frankfurt nad Odrą. Łączna liczba ludności tych miast wynosi przeszło 75 tys. mieszkańców.

Miasta subregionalne w regionie lubuskim stanowią bieguny rozwoju dla poszczególnych części regionu, jak również pełnią funkcję ośrodków wspomagających rozprzestrzenianie impulsów rozwojowych w regionie. Jednocześnie należy zaznaczyć, że w porównaniu do ośrodków subregionalnych w innych regionach Polski, wielkość i siła bezpośredniego oddziaływania ośrodków wyznaczonych w województwie lubuskim jest relatywnie mniejsza.

Tabela 25. Wykaz ośrodków subregionalnych w województwie lubuski wraz z liczbą mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2016 r.

Nazwa jednostki	Liczba ludności
przyjęty próg kryterium	powyżej 20 000 mieszkańców
Nowa Sól	39 258 mieszkańców
Żary	38 048 mieszkańców
Żagań	26 188 mieszkańców
Świebodzin	22 010 mieszkańców
Słubice	16 800 mieszkańców ok. 75 000 mieszkańców (Słubice i Frankfurt nad Odrą)

2.2.1 Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego Nowa Sól (MOF OS Nowa Sól)

Nowa Sól, po Zielonej Górze i Gorzowie Wlkp., jest trzecim co do wielkości miastem regionu lubuskiego. Biorąc pod uwagę założone kryteria, można stwierdzić, że wymogi obszaru funkcjonalnego ośrodka subregionalnego spełniają trzy jednostki administracyjne: miasto Nowa Sól jako rdzeń obszaru, gminy Nowa Sól i Otyń.

Tabela 26. Wykaz gmin wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Subregionalnego Nowa Sól
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2016 r.

Nazwa gminy	Rodzaj gminy	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności
Nowa Sól, jako rdzeń obszaru	miejska	22	39 258
Nowa Sól	wiejska	176	6 905
Otyń	wiejska	92	6 911

Nowa Sól jest częścią tzw. „Lubuskiego Trójmieścia”, obejmującego Zieloną Górę i Sulechów, z którymi Nowa Sól ma bezpośrednie relacje funkcjonalno-przestrzenne. Zaleca się by działania planistyczne i inwestycyjne były podejmowane w ramach koordynacji działań w obszarze MOF OW Zielona Góra i MOF OS Nowa Sól.

MOF OS Nowa Sól położony jest w południowo-wschodniej części województwa lubuskiego. Jego powierzchnia wynosi 290 km², liczba mieszkańców to nieco ponad 53 tys. osób – daje to średnią gęstość zaludnienia na poziomie 183 os./km². Nowa Sól to trzecie co do liczby ludności miastem w województwie lubuskim.

Nowa Sól jest jednym z większych ośrodków przemysłowych w województwie lubuskim. Miasto jest ważnym ośrodkiem przemysłowo-usługowym o długich tradycjach, a także lokalnym ośrodkiem szkolnictwa średniego. Szczególnie rozwinęły się tutaj gałęzie przemysłu motoryzacyjnego, elektromaszynowego, włókienniczego, ceramicznego i drzewno-papierniczego. Na terenie Nowej Soli funkcjonuje podstrefa Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej.

2.2.2 Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego Żary-Żagań (MOF OS Żary-Żagań)

Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego Żary-Żagań położony jest w południowej części województwa lubuskiego. Cały obszar liczy 801 km² powierzchni, którą zamieszkuje niecałe 91 tys. osób. Gęstość zaludnienia wynosi 113 os./km². Miasta sklasyfikowane jako rdzenie oddalone są od siebie zaledwie o 15 km i uzupełniają się wzajemnie pełnionymi funkcjami, co stwarza wyjątkową sytuację na tle województwa.

Tabela 27. Wykaz gmin wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Subregionalnego Żary-Żagań
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2016 r.

Nazwa gminy	Rodzaj gminy	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności
Żary jako rdzeń obszaru	miejska	33	38 048
Żagań jako rdzeń obszaru	miejska	40	26 188
Żary	wiejska	294	12 391
Żagań	wiejska	281	7 295
Iłowa	miejsko-wiejska	153	6 964

2.2.3 Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego Świebodzin (MOF OS Świebodzin)

Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego Świebodzin położony jest w centralnej części województwa lubuskiego, pomiędzy Gorzowem Wielkopolskim i Zieloną Górą. Obszar ma powierzchnię 226 km² i zamieszkuje go 30 tys. osób. Gęstość zaludnienia wynosi ponad 134 os./km².

Tabela 28. Wykaz gmin wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Subregionalnego Świebodzin
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2016 r.

Nazwa gminy	Rodzaj gminy	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności
Świebodzin, jako rdzeń część miejska gminy	miejsko-wiejska	17	22 010
Świebodzin, jako obszar część wiejska gminy	miejsko-wiejska	209	8 246

2.2.4 Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego Słubice (MOF OS Słubice)

Obszar funkcjonalny zajmuje 186 km² i zamieszkuje go niecałe 20 tys. osób. Po niemieckiej stronie Odry znajduje się Frankfurt nad Odrą, który liczy 58 tys. mieszkańców. Dzięki zniesieniu kontroli granicznych miasta zacieśniły wzajemną współpracę m.in. w dziedzinie komunikacji i wykorzystania infrastruktury technicznej.

Tabela 29. Wykaz gmin wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Subregionalnego Słubice
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2016 r.

Nazwa gminy	Rodzaj gminy	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności
Słubice, jako rdzeń część miejska gminy	miejsko-wiejska	19	16 800
Słubice, jako obszar część wiejska gminy	miejsko-wiejska	167	3 171

2.2.5 Zasady zagospodarowania miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków subregionalnych

Dla omawianych obszarów funkcjonalnych przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- zachowanie spójności przestrzennej obszaru,
- zachowanie ładu przestrzennego w strefach zurbanizowanych jak i na terenach wiejskich,
- kształtowanie przyjaznych mieszkańcom przestrzeni publicznych, zapobieganie rozpraszaniu zabudowy, rozwój urbanizacji w nawiązaniu do ukształtowanych układów osadniczych,
- rewitalizacja obszarów zdegradowanych,
- zachowanie ciągłości i ochrona przed zabudową obszarów pełniących głównie funkcje przyrodnicze, w tym klimatyczne (kliny napowietrzające),
- dbałość o wysoki standard terenów zieleni,
- wzmacnianie infrastruktury turystycznej,
- podejmowanie działań mających na celu ochronę zabytków i zachowanie krajobrazu kulturowego,
- wyznaczanie nowych terenów mieszkaniowych z zapewnieniem dostępu do infrastruktury technicznej jak i społecznej,
- wzmacnianie infrastruktury społecznej,
- wyznaczanie nowych terenów inwestycyjnych w oparciu o istniejący układ komunikacyjny i tereny uzbrojone w infrastrukturę techniczną oraz w sposób minimalizujący negatywny wpływ na jakość środowiska przyrodniczego i warunki zamieszkania, z zachowaniem obowiązujących przepisów,
- wykluczenie lokalizacji zabudowy chronionej akustycznie w bezpośrednim sąsiedztwie terenów kolejowych,
- wyznaczanie nowych terenów mieszkaniowych z uwzględnieniem uwarunkowań demograficznych,
- zapewnienie niezbędnych rezerw terenowych pod lokalizację systemów infrastruktury technicznej obsługującej obszary aktywności gospodarczej,
- rozbudowa zintegrowanej sieci transportowej oraz sieci infrastruktury technicznej,

- dążenie do zapewnienia dostępności komunikacyjnej ośrodka miejskiego za pomocą komunikacji publicznej i rowerowej,
- uwzględnienie w zagospodarowaniu terenów zagrożonych powodzią oraz budowy niezbędnej infrastruktury służącej ograniczaniu ryzyka powodziowego i skutków powodzi.

2.3 Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków lokalnych

Z punktu widzenia rozwoju regionalnego oraz potencjału rozwojowego ośrodki lokalne pełnią rolę uzupełniającą w stosunku do ośrodków subregionalnych. Stanowią zasób usług społecznych w szczególności w aspekcie obszarów wiejskich oraz aktywizacji otaczających obszarów. Stanowią centra administracyjne i usługowe dla otaczających je terenów wiejskich pełniąc funkcje usługowe m.in. w zakresie edukacji, kultury, transportu publicznego, usług teleinformatycznych.

Zgodnie z klasyfikacją przyjętą w KPZK 2030 są to miasta o liczbie ludności poniżej 50 tys. mieszkańców. Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 i wnioskami samorządów do miast lokalnych zaliczono miasta o liczbie ludności poniżej 20 tys. mieszkańców.

Tabela 30. Wykaz ośrodków lokalnych na terenie województwa lubuskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2016 r.

nazwa gminy	rodzaj gminy	powierzchnia (km ²) (wyłącznie dla terenów miejskich)	liczba ludności (wyłącznie dla terenów miejskich)
przyjęty próg kryterium			poniżej 20 000 mieszkańców
gminy będące siedzibami powiatu			
Międzyrzecz	miejsko-wiejska	10	18 309
Wschowa	miejsko-wiejska	9	14 123
Krosno Odrzańskie	miejsko-wiejska	8	11 606
Sulęcín	miejsko-wiejska	9	10 203
Strzelce Krajeńskie	miejsko-wiejska	6	10 070
gminy niebędące siedzibami powiatu			
Kostrzyn nad Odrą	miasto	46	18 055
Gubin	miasto	21	16 773
Lubsko	miejsko-wiejska	13	14 221
Szprotawa	miejsko-wiejska	11	12 082
Drezdenko	miejsko-wiejska	11	10 340
Skwierzyna	miejsko-wiejska	36	9 732
Nowogród Bobrzański	miejsko-wiejska	15	5 147

2.3.1 Zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych ośrodków lokalnych

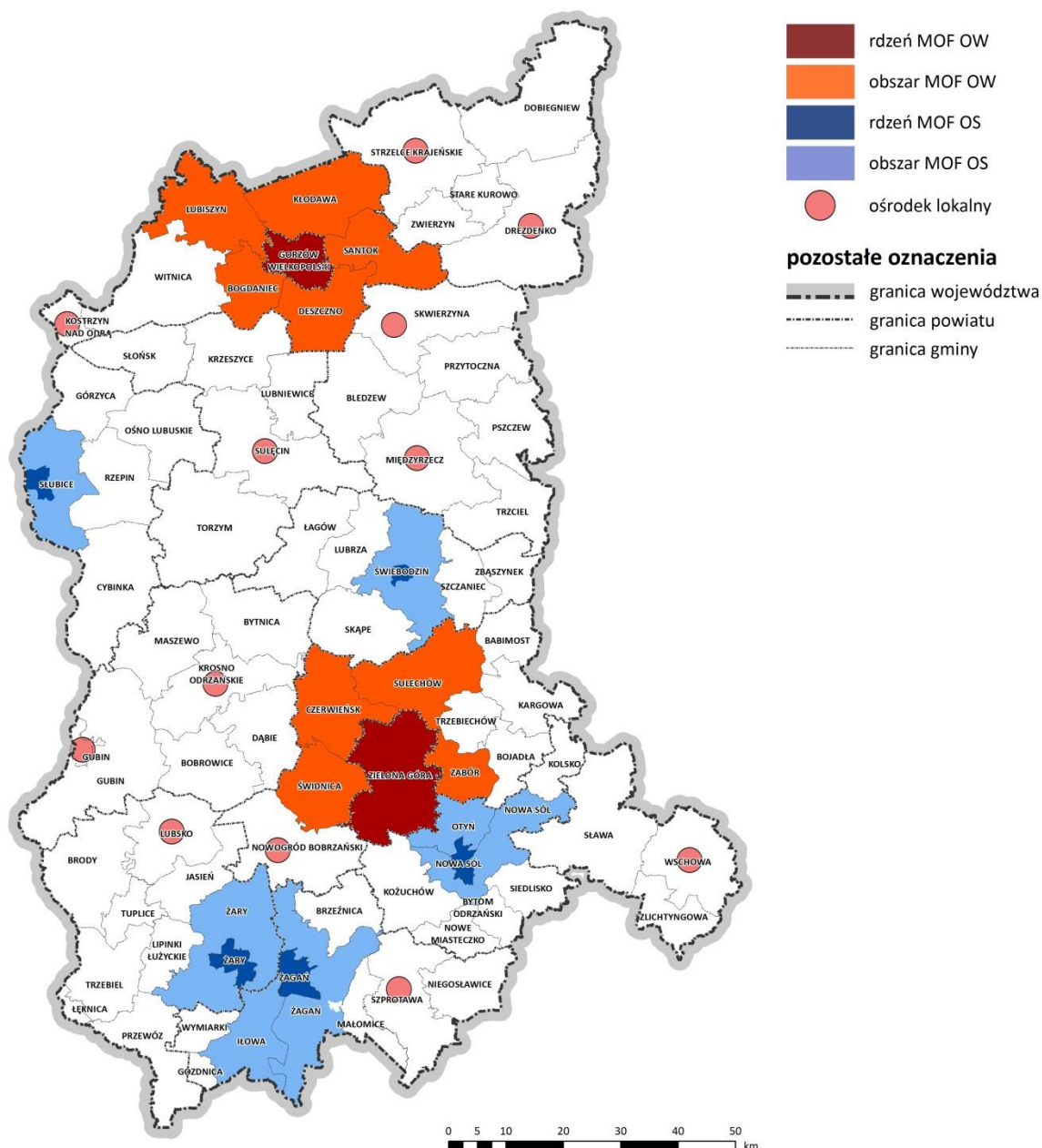
Dla obszarów funkcjonalnych ośrodków lokalnych przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- zachowanie spójności przestrzennej obszaru,
- zachowanie ładu przestrzennego w strefach zurbanizowanych jak i na terenach wiejskich,
- kształtowanie przyjaznych mieszkańcom przestrzeni publicznych, zapobieganie rozpraszaniu zabudowy, rozwój urbanizacji w nawiązaniu do ukształtowanych układów osadniczych,
- rewitalizacja obszarów zdegradowanych,
- zachowanie ciągłości i ochrona przed zabudową obszarów pełniących głównie funkcje przyrodnicze, w tym klimatyczne (kliny napowietrzające),
- dbałość o wysoki standard terenów zieleni,

- wzmacnianie infrastruktury turystycznej,
- podejmowanie działań mających na celu ochronę zabytków i zachowanie krajobrazu kulturowego,
- wzmacnianie infrastruktury społecznej,
- wyznaczanie nowych terenów mieszkaniowych z zapewnieniem dostępu do infrastruktury technicznej jak i społecznej,
- wyznaczanie nowych terenów inwestycyjnych w oparciu o istniejący układ komunikacyjny i tereny uzbrojone w infrastrukturę techniczną oraz w sposób minimalizujący negatywny wpływ na jakość środowiska przyrodniczego i warunki zamieszkania, z zachowaniem obowiązujących przepisów,
- wykluczenie lokalizacji zabudowy chronionej akustycznie w bezpośrednim sąsiedztwie terenów kolejowych,
- wyznaczanie nowych terenów mieszkaniowych z uwzględnieniem uwarunkowań demograficznych,
- zapewnienie niezbędnych rezerw terenowych pod lokalizację systemów infrastruktury technicznej obsługującej obszary aktywności gospodarczej,
- rozbudowa zintegrowanej sieci transportowej oraz sieci infrastruktury technicznej,
- dążenie do zapewnienia dostępności komunikacyjnej ośrodka miejskiego za pomocą komunikacji publicznej i rowerowej,
- uwzględnienie w zagospodarowaniu terenów zagrożonych powodzią oraz budowy niezbędnej infrastruktury służącej ograniczaniu ryzyka powodziowego i skutków powodzi.

Schemat 48. Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków wojewódzkich, ośrodków subregionalnych i ośrodków lokalnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

3. Wiejskie obszary funkcjonalne

Wiejskie obszary funkcjonalne dzieli się na dwa typy obszarów ze względu na różnice w uwarunkowaniach rozwoju: wiejskie obszary uczestniczące w procesach rozwojowych oraz te, które wymagają wsparcia procesów rozwojowych różni stopień powiązań funkcjonalnych i przestrzennych z ośrodkami wzrostu, które wpływają na ich kierunek i tempo rozwoju.

3.1 Wiejskie obszary funkcjonalne uczestniczące w procesach rozwojowych

Do gmin uczestniczących bezpośrednio w procesach rozwojowych zakwalifikowano łącznie 21 gmin: Bogdaniec, Bytnica, Czerwieńsk, Dąbie, Deszczno, Iłowa, Kłodawa, Kożuchów, Lubiszyn, Nowa Sól, Nowogród Bobrzański, Otyń, Santok, Słubice (część wiejska gminy), Sulechów, Świdnica, Świebodzin (część wiejska gminy), Zabór, Zwierzyn, Żagań (gmina wiejska), Żary (gmina wiejska).

Gminy zaliczone do obszaru funkcjonalnego wiejskich obszarów uczestniczących w procesach rozwojowych zajmują powierzchnię 3,9 tys. km², co stanowi około 28% obszaru województwa lubuskiego. Obszary te biorą udział w procesach rozwojowych miejskich obszarów funkcjonalnych, znajdując się w strefach ich bezpośredniego oddziaływania. Są to gminy położone w bezpośrednim sąsiedztwie miast oraz te, które zostały zakwalifikowane do obszaru ze względu na udział przyjeżdżających do pracy do rdzenia tj. Kożuchów, Nowogród Bobrzański, Dąbie, Bytnica i Zwierzyn.

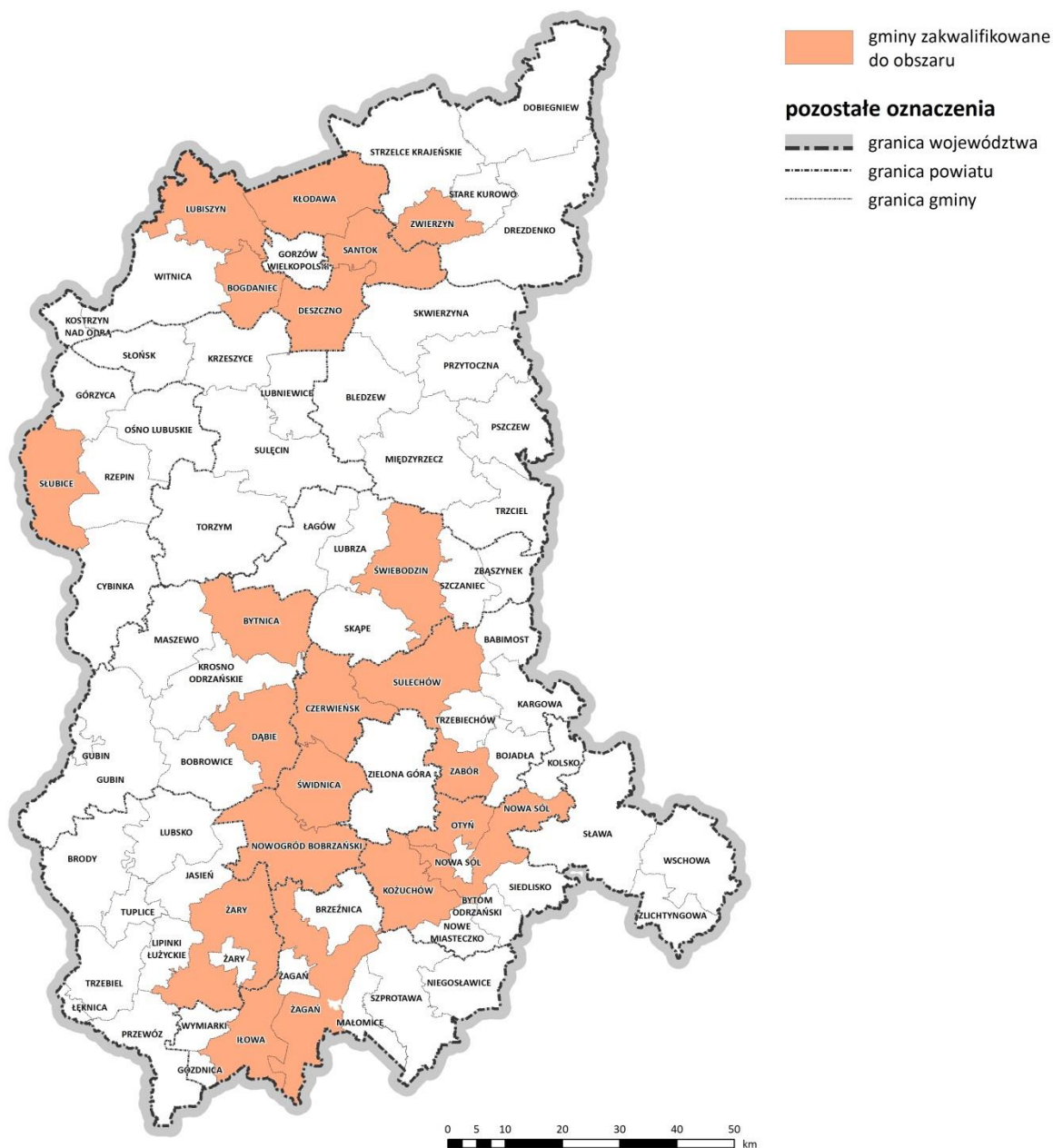
W obszarze tym gminy zyskują przewagę konkurencyjną dzięki dobrej komunikacji z ośrodkami miejskimi, dostępowi do zatrudnienia w ośrodkach miejskich i ogólnie charakteryzują się większym udziałem zatrudnienia w poza rolniczych sektorach gospodarki. Zazwyczaj mają także dobry lub średni dostęp do podstawowych usług publicznych oraz względnie dobrą dostępność komunikacyjną do usług wyższego rzędu, zlokalizowanych w ośrodkach miejskich.

Jednocześnie w związku z rozwojem ośrodków miejskich, obszary te położone są w zasięgu oddziaływania niekorzystnych zjawisk przestrzennych takich jak dezintegracja i niepełne procesy urbanizacyjne. Zauważalne jest zjawisko migracji wahadłowych oraz suburbanizacji. Codzienne dojazdy do pracy powodują znaczne obciążenie infrastruktury komunikacyjnej oraz uciążliwości i utrudnienia w ruchu. Natomiast rosnący udział ludności miejskiej na terenach wiejskich może powodować konflikty społeczne. Zauważalne są również zmiany w strukturze funkcjonalnej, przekształceniom ulegają pierwotne funkcje wiejskie, ustępując funkcjom typowo miejskim.

Wiejskie obszary funkcjonalne uczestniczące w procesach rozwojowych mają szczególne znaczenie dla rozwoju głównych ośrodków miejskich województwa. Istotne jest, aby rozwój terenów wiejskich był zrównoważony i zintegrowany funkcjonalnie i przestrzennie z obszarem miejskim. Obszary wiejskie uczestniczące w procesach rozwojowych są jednocześnie przekąźnikiem impulsów rozwojowych dla terenów wiejskich, które nie są położone w strefie bezpośredniego oddziaływania miasta i wymagających wsparcia.

Schemat 49. Wiejskie obszary funkcjonalne uczestniczące w procesach rozwojowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

3.1.1 Zasady zagospodarowania obszaru

Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- zachowanie ładu przestrzennego i spójności przestrzennej obszaru (zapobieganie rozpraszaniu zabudowy, rozwój urbanizacji w nawiązaniu do ukształtowanych układów osadniczych),
- wzmocnienie powiązań funkcjonalno-przestrzennych z ośrodkiem miejskim,
- intensyfikacja rolnictwa na gruntach najwyższej jakości i ochrona gleb najwyższych klas bonitacyjnych przed zmianą przeznaczenia na cele nierolnicze,
- rewitalizacja obszarów zdegradowanych,
- podejmowanie działań mających na celu ochronę zabytków i zachowanie krajobrazu kulturowego,

- wyznaczanie nowych terenów mieszkaniowych dostosowanych do krajobrazu kulturowego, z zapewnieniem dostępu do infrastruktury technicznej jak i społecznej,
- wyznaczanie nowych terenów inwestycyjnych w oparciu o istniejący układ komunikacyjny i tereny uzbrojone w infrastrukturę techniczną oraz w sposób minimalizujący negatywny wpływ na jakość środowiska przyrodniczego i warunków zamieszkania, z zachowaniem obowiązujących przepisów,
- wykluczenie lokalizacji zabudowy chronionej akustycznie w bezpośrednim sąsiedztwie terenów kolejowych,
- zapewnianie niezbędnych rezerw terenowych pod lokalizację systemów infrastruktury technicznej obsługującej obszary aktywności gospodarczej,
- rozbudowa zintegrowanej sieci transportowej oraz sieci infrastruktury technicznej,
- podejmowanie działań zmierzających do rozbudowy sieci transportowej, zapewniającej dostępność komunikacyjną ośrodka miejskiego za pomocą komunikacji publicznej oraz alternatywnych środków transportu,
- dążenie do zapewnienia dostępności komunikacyjnej ośrodka miejskiego za pomocą komunikacji publicznej i rowerowej.

3.2 Wiejskie obszary funkcjonalne wymagające wsparcia procesów rozwojowych

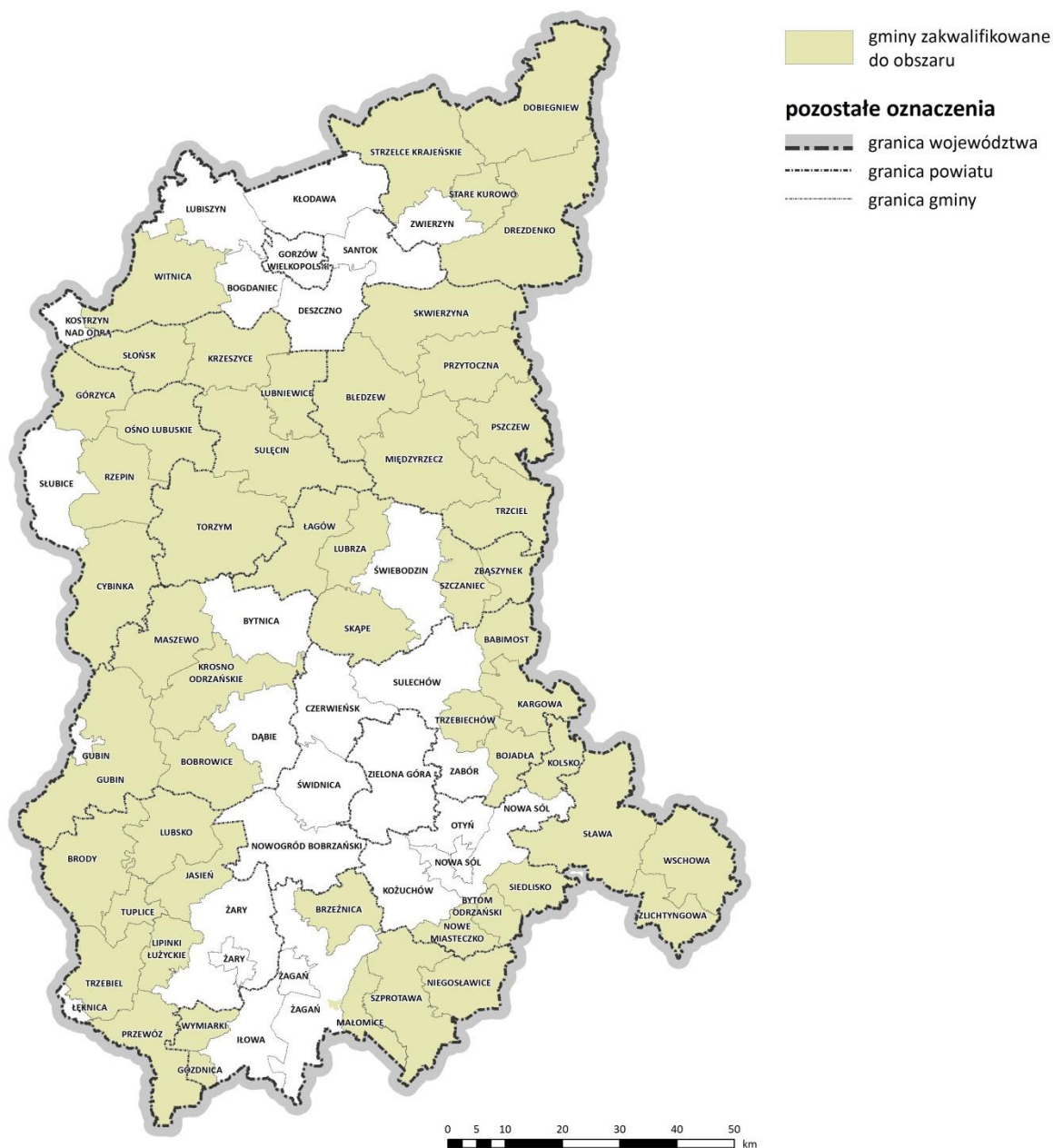
Do gmin wymagających wsparcia procesów rozwojowych zakwalifikowano łącznie 53 gminy, są to: Babimost, Bledzew, Bobrowice, Bojadła, Brody, Brzeźnica, Bytom Odrzański, Cybinka, Dobiegniew, Drezdenko, Gozdnicza, Górzycza, Gubin (gmina wiejska), Jasień, Kargowa, Kolsko, Krosno Odrzańskie, Krzeszyce, Lipinki Łużyckie, Lubniewice, Lubrza, Lubsko, Łagów, Małomice, Maszewo, Międzyrzecz, Niegosławice, Nowe Miasteczko, Ośno Lubuskie, Przewóz, Przytoczna, Pszczew, Rzepin, Siedlisko, Skape, Skwierzyna, Sława, Słońsk, Stare Kurowo, Strzelce Krajeńskie, Sulęcín, Szczaniec, Szlichtyngowa, Szprotawa, Torzym, Trzciel, Trzebiechów, Trzebiel, Tuplice, Witnica, Wschowa, Wymiarki, Zbąszynek.

Wiejskie obszary wymagające wsparcia procesów rozwojowych znajdują się poza zasięgiem bezpośredniego oddziaływania ośrodków miejskich i subregionalnych. Identyfikacja tych terenów pozwala przedsięwziąć działania w celu wzmocnienia ich potencjału rozwojowego. Znajdują się one poza strefą bezpośredniego oddziaływania miejskich ośrodków funkcjonalnych i nie są objęte ich potencjałem rozwojowym. Szczególnie niekorzystnym zjawiskiem charakterystycznym dla tych obszarów jest odpływ ludności a bariery w rozwoju stanowią głównie: niska dostępność do usług publicznych, zły stan techniczny zabudowy, słaba jakość infrastruktury technicznej oraz niska dostępność komunikacyjna.

Szansą na rozwój tych terenów jest wykorzystanie ich walorów przyrodniczych i potencjału turystycznego. Istotne jest także zapewnienie efektywnej infrastruktury transportowej i poprawa transportu zbiorowego. Eliminacja dysproporcji na poziomie rozwoju tych terenów jest niezwykle istotna z punktu widzenia zachowania spójności terytorialnej regionu.

Schemat 50. Wiejskie obszary funkcjonalne wymagające wsparcia procesów rozwojowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

3.2.1 Zasady zagospodarowania obszaru

Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- zachowanie ładu przestrzennego i spójności przestrzennej obszaru (zapobieganie rozpraszaniu zabudowy, rozwój urbanizacji w nawiązaniu do ukształtowanych układów osadniczych),
- intensyfikacja rolnictwa na gruntach najwyższej jakości i ochrona gleb najwyższych klas bonitacyjnych przed zmianą przeznaczenia na cele nierolnicze,
- rewitalizacja obszarów zdegradowanych,
- podejmowanie działań mających na celu ochronę zabytków i zachowanie krajobrazu kulturowego,
- rozwój w oparciu o uwarunkowania lokalne,

- wzmacnianie infrastruktury turystycznej (agroturystyka),
- wyznaczanie nowych terenów mieszkaniowych z uwzględnieniem uwarunkowań demograficznych,
- wyznaczanie nowych terenów inwestycyjnych w oparciu o istniejący układ komunikacyjny i tereny uzbrojone w infrastrukturę techniczną oraz w sposób minimalizujący negatywny wpływ na jakość środowiska przyrodniczego i warunków zamieszkania, z zachowaniem obowiązujących przepisów,
- wykluczenie lokalizacji zabudowy chronionej akustycznie w bezpośrednim sąsiedztwie terenów kolejowych,
- zapewnianie niezbędnych rezerw terenowych pod lokalizację systemów infrastruktury technicznej obsługującej obszary aktywności gospodarczej,
- rozbudowa zintegrowanej sieci transportowej oraz sieci infrastruktury technicznej,
- dążenie do zapewnienia dostępności komunikacyjnej ośrodka miejskiego za pomocą komunikacji publicznej i rowerowej,
- uwzględnienie w zagospodarowaniu terenów zagrożonych powodzią oraz budowy niezbędnej infrastruktury służącej ograniczaniu ryzyka powodziowego i skutków powodzi.

4. Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej

Obszary szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej mają znaczenie dla prawidłowego rozwoju nie tylko regionu ale i całego kraju. Problematyka tych obszarów funkcjonalnych wykracza poza ramy narzędzi, jakimi dysponują samorządy lokalne. Ich zasięg i złożoność wymaga zintegrowanych działań skoordynowanych na poziomie regionalnym.

4.1 Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej

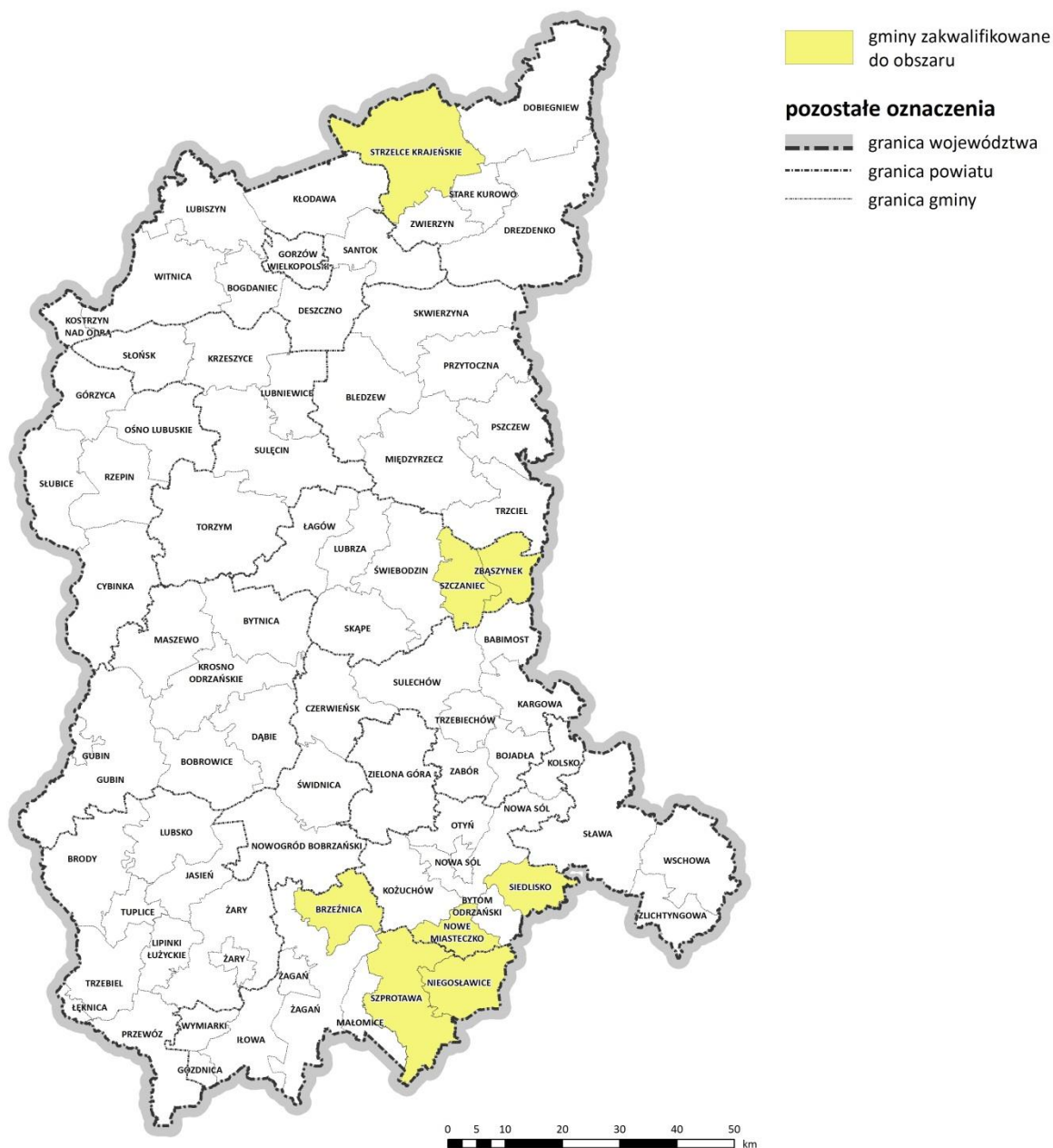
Ochrona gleb dla celów produkcji rolnej ma na celu zabezpieczenie wysokiej jakości gleb, które mają duże znaczenie dla bezpieczeństwa żywnościowego kraju. Ochrona terenów rolnych ma znaczenie zarówno ekonomiczne jak i środowiskowe i kulturowe.

Na podstawie wskaźnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WWRPP) do omawianego obszaru funkcjonalnego zakwalifikowano osiem gmin o korzystnych warunkach dla rozwoju funkcji rolniczej²⁵². Wskazane gminy nie wyróżniają się pod względem udziału obszarów rolniczych natomiast odnotowuje się w nich najwyższe w województwie plony, zarówno upraw zbożowych jak i roślin okopowych.

²⁵² *Gleboznawstwo z elementami mineralogii i petrografii*, J. Drozd, Wyd. 3, Wydawnictwo AR, Wrocław, 2002 r.

Schemat 51. Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska (...) – Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

4.1.1 Zasady zagospodarowania obszaru

Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- podejmowanie działań mających na celu ochronę gleb o najwyższej przydatności do celów produkcji roślinnej przed zmianą przeznaczenia na cele nierolnicze,
- ochrona przed zabudową i zachowanie ciągłości terenów otwartych, tworzących zielone pierścienie wokół terenów zurbanizowanych oraz pełniących szczególne funkcje przyrodnicze,
- wprowadzanie zadrzewień śródpolnych w celu zapobiegania erozji gleb,
- ograniczanie rozpraszania się zabudowy i podejmowanie działań mających na celu ochronę rolniczego krajobrazu kulturowego.

4.2 Tereny zamknięte

Obszary funkcjonalne terenów zamkniętych wyznacza się w celu ochrony funkcji tych terenów, związanej z obronnością państwa. Jednocześnie obszary te powinny zostać zintegrowane funkcjonalnie i przestrzennie z terenami je otaczającymi. Tereny zamknięte stanowią tereny o charakterze zastrzeżonym ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa i zostały zdefiniowane w ustawie z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz. U. z 2017 r, poz. 2101 z późn. zm.).

Do obszary funkcjonalnego zakwalifikowano 21 gmin, na terenie których znalazły się tereny zamknięte z listy resortu obrony narodowej, przyjęte decyzją Nr 42/MON Ministerstwa Obrony Narodowej z dnia 4 marca 2016 r. w sprawie ustalenia terenów zamkniętych w resorcie obrony narodowej: Bledzew, Bytnica, Czerwieńsk, Gubin, Iłowa, Krosno Odrzańskie, Łagów, Gorzów Wlkp., Zielona Góra, Międzyrzecz, Nowogród Bobrzański, Przewóz, Skwierzyna, Sulechów, Sulęcín, Szprotawa, Torzym, Żagań (gmina miejska), Żagań (gmina wiejska), Żary (gmina miejska), Żary (gmina wiejska).

Do obszaru funkcjonalnego terenów zamkniętych zakwalifikowano gminy, na terenie których znajdują się wojskowe tereny zamknięte²⁵³. Przy czym do obszaru zaliczono gminy bez względu na powierzchnię terenów zamkniętych, które znajdują się w ich granicach. Wszystkie wskazane gminy muszą uwzględnić tereny zamknięte w swoich dokumentach planistycznych z zakresu zagospodarowania przestrzennego.

4.2.1 Zasady zagospodarowania obszaru

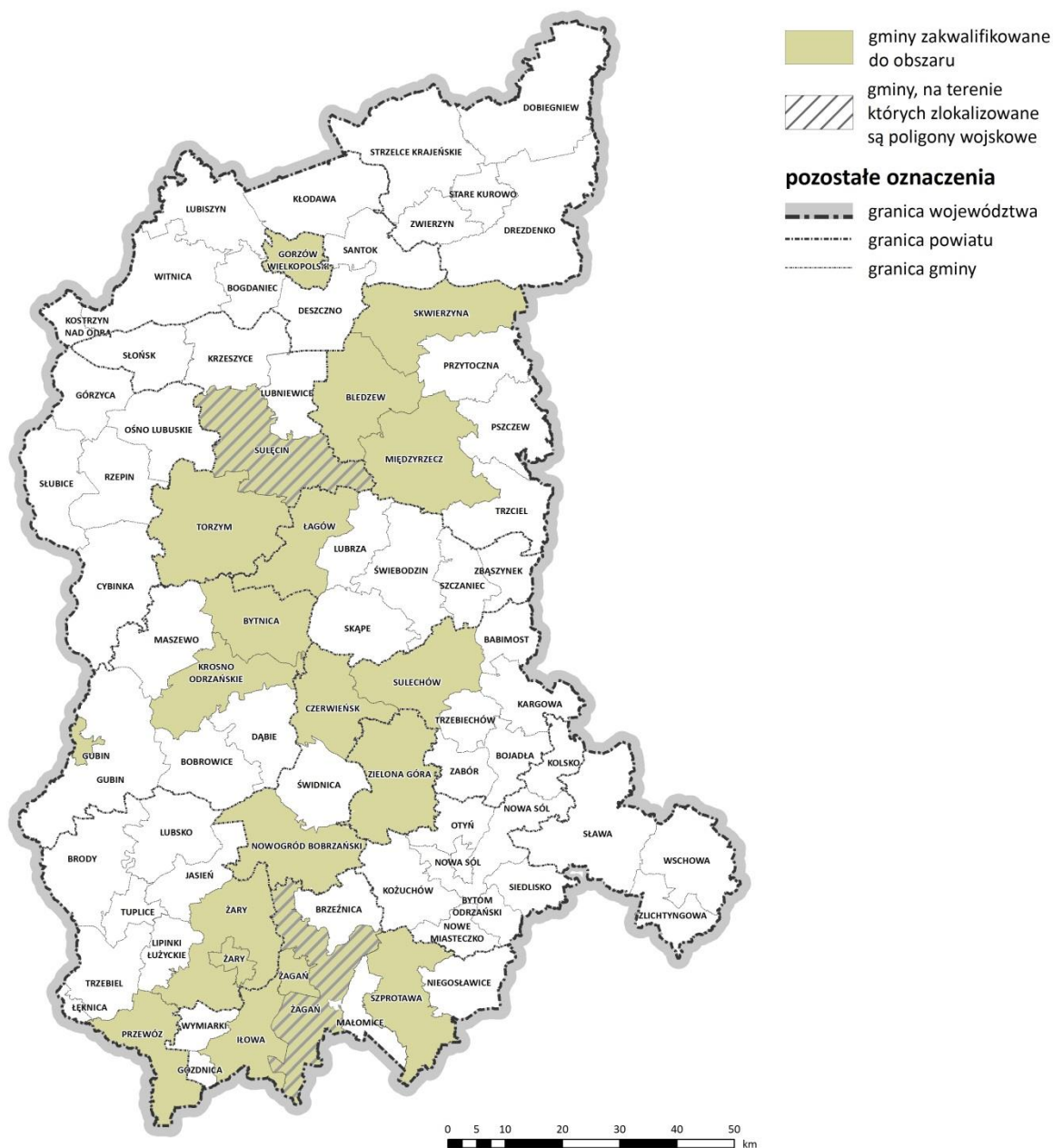
Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- uwzględnianie potrzeb wynikających z obronności i bezpieczeństwa publicznego,
- ustanawianie stref ochronnych terenów zamkniętych oraz planowanie inwestycji w sposób, który zapewni warunki umożliwiające dotychczasowe użytkowanie i odpowiednie funkcjonowanie terenów służących obronności państwa,
- wyznaczanie stref buforowych o ograniczonym sposobie zagospodarowania i zabudowy,
- ustalanie w strefach buforowych standardów architektoniczno-urbanistycznych w celu zachowania ładu przestrzennego oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego,
- uwzględnianie terenów zamkniętych w planach rozwoju infrastruktury technicznej.

²⁵³ Decyzja Nr 42/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 4 marca 2016 r. w sprawie ustalenia terenów zamkniętych w resorcie obrony narodowej (Dz. Urz. Ministra Obrony Narodowej z 2016 r. poz. 25 z późn. zm.)

Schemat 52. Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska (...) – Tereny zamknięte

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

4.3 Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy

Celem wyznaczania obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi jest podniesienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego. Niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy przekracza granice pojedynczych województw i wymaga zarządzania wodami powodziowymi w szerszej skali.

Do obszaru zakwalifikowano 62 gminy: Bledzew, Bobrowice, Bogdaniec, Bojadła, Brody, Bytnica, Bytom Odrzański, Cybinka, Czerwieńsk, Dąbie, Deszczno, Dobiegniew, Drezdenko, Gorzów Wlkp., Górzycza, Gubin (gmina miejska), Gubin (gmina wiejska), Iłowa, Jasień, Kargowa, Kostrzyn nad Odrą, Krosno Odrzańskie, Krzeszyce, Lubiszyn, Lubsko, Łagów, Łęknica, Małomice, Maszewo, Międzyrzecz, Niegoslawice, Nowa Sól (gmina miejska), Nowa Sól (gmina wiejska), Nowogród Bobrzański, Otyń, Przewóz, Przytoczna, Pszczew, Rzepin, Santok, Siedlisko, Skwierzyna, Słomsk, Słubice, Stare Kurowo, Sulechów, Sulęcín, Szlichtyngowa,

Szprotawa, Torzym, Trzciel, Trzebiechów, Trzebiel, Witnica, Wschowa, Zabór, Zbąszynek, Zielona Góra, Zwierzyn, Żagań (gmina miejska), Żagań (gmina wiejska), Żary (gmina wiejska).

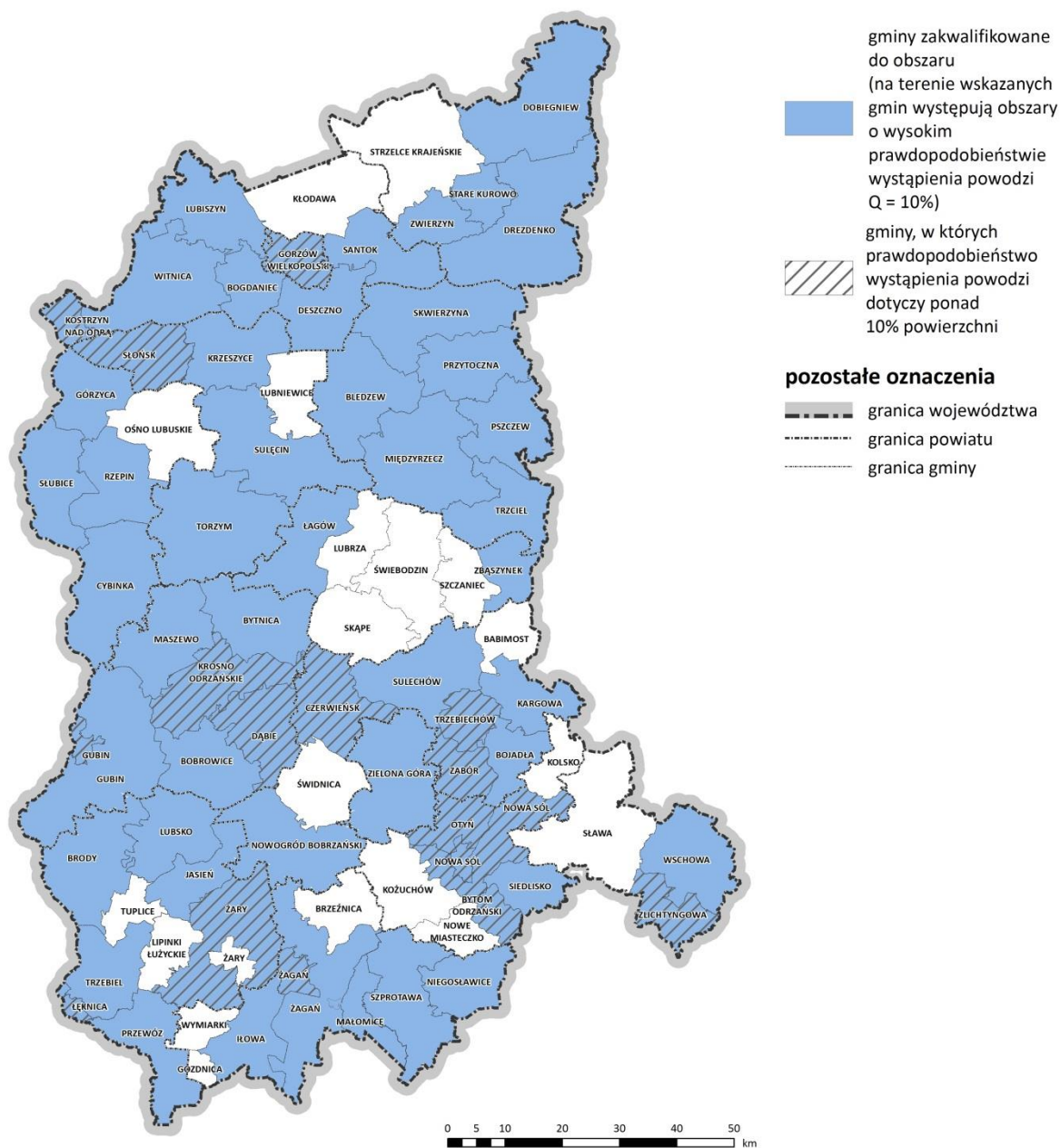
Na terenie wszystkich wskazanych gmin stwierdzono występowanie obszarów o wysokim prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi. Do wyznaczonego obszaru zakwalifikowano gminy, na terenie których występuje prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi a także gminy, których obszar narażony jest na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego.

4.3.1 Zasady zagospodarowania obszaru

Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- zakaz budowy budynków na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi raz na 10 lat ($Q=10\%$), zgodnie z przepisami odrębnymi,
- ograniczanie zabudowy na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi raz na 100 lat ($Q=1\%$), oraz na obszarach o niskim prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi $Q=0,2\%$ i obszarach narażonych na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wałów,
- uwzględnianie w zagospodarowaniu terenów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, w tym potrzeby zwiększania retencji i hamowania spływu powierzchniowego (zbiorniki zaporowe, obiekty małej retencji, zalesienia),
- podejmowanie działań mających na celu rozbudowę infrastruktury przeciwpowodziowej.

Schemat 53. Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska (...) – Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy
 Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

5. Obszary kształtowania potencjału rozwojowego wymagające programowania działań ochronnych

Obszary kształtowania potencjału rozwojowego wymagające programowania działań ochronnych wyznacza się w celu podtrzymania ich rozwoju przy wykorzystaniu potencjałów tych terenów tj. zasoby kulturowe czy naturalne. Wyróżnia się obszary cenne przyrodniczo, obszary ochrony krajobrazów kulturowych, obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych oraz obszary strategicznych złóż kopalin. Wartość strategiczna wyznaczonych zasobów wymaga zastosowania wobec nich działań ochronnych poprzez ograniczenia i wykluczenia funkcji oraz użytkowanie podporządkowane ochronie cennych zasobów.

5.1 Obszary cenne przyrodniczo

Obszary cenne przyrodniczo stanowią istotny potencjał rozwoju, zarówno w skali lokalnej jak i regionalnej. Delimitacja obszaru funkcjonalnego w oparciu o walory przyrodnicze wynika z konieczności równoważenia działalności ekonomicznej z celami ochrony, dla których zostały powołane poszczególne obszary objęte ochroną prawną.

Województwo lubuskie odznacza się bogatymi walorami przyrodniczymi. Wszystkie gminy w województwie lubuskim posiadają w swoich granicach obszary objęte co najmniej jedną z form ochrony przyrody ustanowionych na mocy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2016 r., poz. 2134). Udział obszarów chronionych w powierzchni ogólnej województwa kształtuje się na poziomie około 40%, w tym najwyższą powierzchnią obszarów chronionych odznaczają się powiaty: strzelecko-drezdenecki (85%), gorzowski (61%), sulęciński (51%), żarski (45%). Najniższym udziałem form ochrony przyrody charakteryzują się natomiast miasta Gorzów Wlkp. (5,4%) oraz Zielona Góra (21%), a także powiaty nowosolski (25%) i wschowski (35%)²⁵⁴. W granicach niemal wszystkich gmin występują obszary Natura 2000 oraz Obszary Chronionego Krajobrazu. Wskazanie całego terenu województwa jako obszaru o cennych walorach przyrodniczych odpowiada kompleksowemu podejściu do ochrony środowiska, które zapewnia prawidłowe funkcjonowanie obszarów zasilania przyrodniczego, kluczowych dla ochrony ekosystemów i rzadkich gatunków. Hierarchiczny system obszarów chronionych rzutuje na różny stopień restrykcyjności form ochrony jednak należy wskazać, że we wszystkich gminach województwa lubuskiego kształtowanie przestrzeni umożliwiającej rozwój społeczno-gospodarczy musi uwzględniać ograniczenia wynikające z ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych.

5.1.1 Zasady zagospodarowania obszaru

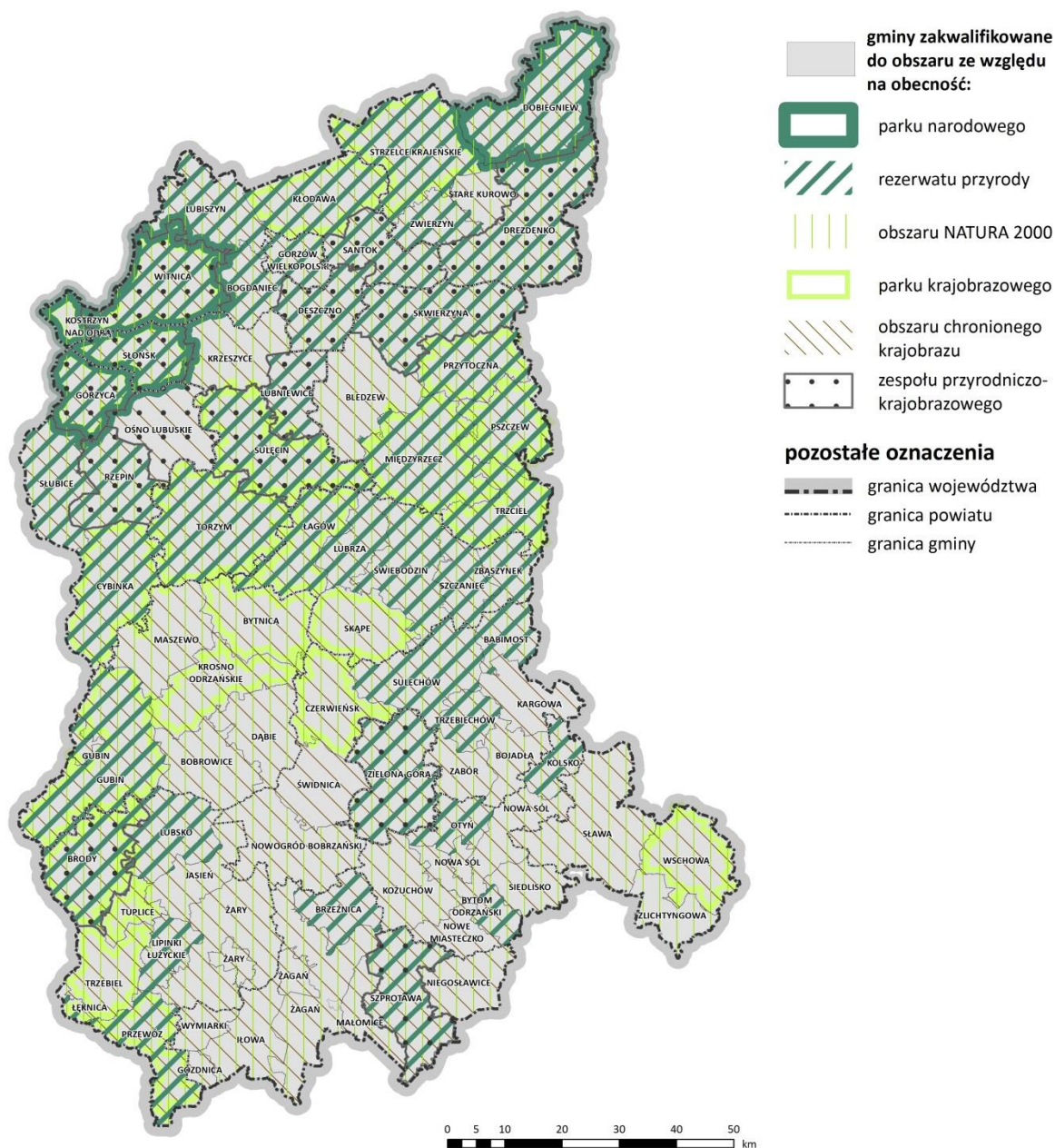
Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- podejmowanie działań zmierzających do zachowania ciągłości obszarów pełniących szczególne funkcje przyrodnicze,
- podejmowanie działań mających na celu ochronę cennych siedlisk, przede wszystkim kompleksów leśnych, siedlisk łąkowych, obszarów wodno-błotnych i muraw kserotermicznych,
- podejmowanie działań zmierzających do ochrony krajobrazu kulturowego,
- rozbudowa infrastruktury technicznej, sprzyjającej ochronie środowiska przyrodniczego (regulacja gospodarki ściekowej w obszarach zurbanizowanych),
- wprowadzanie izolacyjnych rozwiązań technicznych, ograniczających uciążliwości szlaków transportowych,
- wzmacnianie infrastruktury turystycznej, zintegrowanej z celami ochrony przyrody.

²⁵⁴ Obliczenia własne na podstawie danych RDOŚ Gorzów Wielkopolski 2015 r.

Schemat 54. Obszary kształtowania potencjału rozwojowego (...) – Obszary cenne przyrodniczo

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

5.2 Obszary ochrony krajobrazów kulturowych

Wyznaczenie obszaru ochrony krajobrazu kulturowego ma na celu jego ochronę przed degradacją oraz zrównoważony rozwój uwzględniający kompleksowo walory krajobrazowe i kulturowe regionu. Dziedzictwo kulturowe województwa lubuskiego buduje poczucie tożsamości mieszkańców tego regionu jak i stanowi o jego atrakcyjności, szczególnie pod względem turystyki i budowania marki regionu.

Wyznaczony obszar ochrony krajobrazów kulturowych uwzględnia obiekty zabytkowe o wysokich walorach kulturowych i turystycznych, mające znaczenie międzynarodowe, krajowe oraz regionalne. W obszarze znalazło się 65 gmin: Babimost, Bledzew, Bobrowice, Bogdaniec, Bojadła, Brody, Brzeźnica, Bytom Odrzański, Czerwieńsk, Dąbie, Deszczno, Dobiegniew, Drezdenko, Gorzów Wlkp., Gubin (gmina miejska), Gubin (gmina wiejska), Iłowa, Jasień, Kargowa, Kłodawa, Koźuchów, Krosno Odrzańskie, Lubniewice, Lubrza, Lubsko, Łagów, Łęknica, Małomice, Międzyrzecz, Niegosławice, Nowa Sól (gmina miejska), Nowe Miasteczko, Nowogród

Bobrzański, Ośno Lubuskie, Otyń, Przewóz, Przytoczna, Pszczew, Rzepin, Santok, Siedlisko, Skąpe, Skwierzyna, Sława, Słońsk, Słubice, Strzelce Krajeńskie, Sulechów, Sulęcín, Szlichtyngowa, Szprotawa, Świebodzin, Torzym, Trzciel, Trzebiel, Witnica, Wschowa, Zabór, Zbąszynek, Zielona Góra, Zwierzyn, Żagań (gmina miejska), Żagań (gmina wiejska), Żary (gmina miejska), Żary (gmina wiejska).

5.2.1 Zasady zagospodarowania obszaru

Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- podejmowanie działań zmierzających do ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego,
- nadawanie nowych funkcji obiektom zabytkowym z dostosowaniem do współczesnych wymogów przy równoczesnym zachowaniu ich walorów architektonicznych i historycznych,
- rewitalizacja obszarów zdegradowanych,
- wprowadzanie funkcji związanych z turystyką, w tym wyznaczanie szlaków turystycznych o znaczeniu kulturowym.

Schemat 55. Obszary kształtowania potencjału rozwojowego (...) – Obszary ochrony krajobrazów kulturowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

5.3 Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych

Obszar funkcjonalny ochrony i kształtowania zasobów wodnych wskazuje obszary ochrony wód, w tym w zakresie zapobiegania deficytom wody oraz zapobiegania skutkom suszy. Przy wyznaczaniu obszarów ochrony i kształtowania zasobów wodnych na terenie województwa lubuskiego uwzględniono tereny wód podziemnych o złym stanie jakościowym, ilościowym, tereny wód zagrożonych nieosiągnięciem celów środowiskowych oraz takie, które mają wysoki i bardzo wysoki stopień zagrożenia czynnikami antropogenicznymi^{255, 256}.

²⁵⁵ Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy: Centralna Baza Danych Geologicznych stan na 2015 r.

²⁵⁶ Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej: Program wodno-środowiskowy kraju stan na 2015 r.

Zgodnie z przyjętymi kryteriami delimitacji, do obszaru ochrony i kształtowania zasobów wodnych zakwalifikowano wszystkie gminy województwa lubuskiego. Oznacza to, że działania mające na celu ochronę i kształtowanie zasobów wodnych należy prowadzić na terenie całego województwa, ze szczególnym uwzględnieniem działań w zakresie deficytu jakościowego (24 gminy – Bogdaniec, Deszczno, Drezdenko, Gorzów Wielkopolski, Górzycza, Kłodawa, Kostrzyn nad Odrą, Krzeszyce, Lubiszyn, Santok, Skwierzyna, Słońsk, Stare Kurowo, Strzelce Krajeńskie, Witnica, Zwierzyn), deficytu ilościowego (25 gmin – Bobrowice, Brzeźnica, Bytom Odrzański, Czerwieńsk, Dąbie, Gozdnica, Iłowa, Jasień, Kożuchów, Krosno Odrzańskie, Małomice, Niegostawice, Nowa Sól, Nowe Miasteczko, Nowogród Bobrzański, Przewóz, Siedlisko, Szprotawa, Świdnica, Wymiarki, Zabór, Zielona Góra, Żagań (gmina miejska), Żagań (gmina wiejska), Żary (gmina wiejska)), ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych jednolitych części wód podziemnych (52 gminy – Bobrowice, Bogdaniec, Brody, Brzeźnica, Bytnica, Bytom Odrzański, Cybinka, Czerwieńsk, Dąbie, Drezdenko, Gorzów Wielkopolski, Gozdnica, Gubin (gmina wiejska), Gubin (gmina miejska), Iłowa, Jasień, Kłodawa, Kożuchów, Krosno Odrzańskie, Lubiszyn, Lubrza, Lubsko, Łagów, Łęknica, Małomice, Maszewo, Niegostawice, Nowa Sól (gmina wiejska), Nowe Miasteczko, Nowogród Bobrzański, Ośno Lubuskie, Przewóz, Rzepin, Santok, Skwierzyna, Słubice, Stare Kurowo, Strzelce Krajeńskie, Sulęcín, Szprotawa, Świdnica, Torzym, Trzebień, Tuplice, Witnica, Wymiarki, Zabór, Zielona Góra, Zwierzyn, Żagań (gmina miejska), Żagań (gmina wiejska), Żary (gmina wiejska)), wysokiego i bardzo wysokiego zagrożenia wód podziemnych czynnikami antropopresyjnymi (80 gmin – wszystkie gminy województwa poza Wymiarkami i Gozdnicą).

Na terenie całego województwa lubuskiego diagnozuje się wysokie i bardzo wysokie zagrożenie wód podziemnymi czynnikami antropopresyjnymi. Wiąże się to ze słabą izolacją wód zalegających w utworach czwartorzędowych, pełniących najczęściej rolę głównego użytkowego piętra wodonośnego, zwłaszcza w centralnej i północnej części województwa. Natomiast w południowej części województwa dostępne są wody zalegające w utworach trzeciorzędowych, bardzo dobrze izolowane od powierzchni terenu. Z uwagi na dobrą izolację piętra trzeciorzędowego odnawialność jego zasobów jest ograniczona, a zatem i niskie są zasoby dyspozycyjne tego piętra²⁵⁷.

5.3.1 Zasady zagospodarowania obszaru

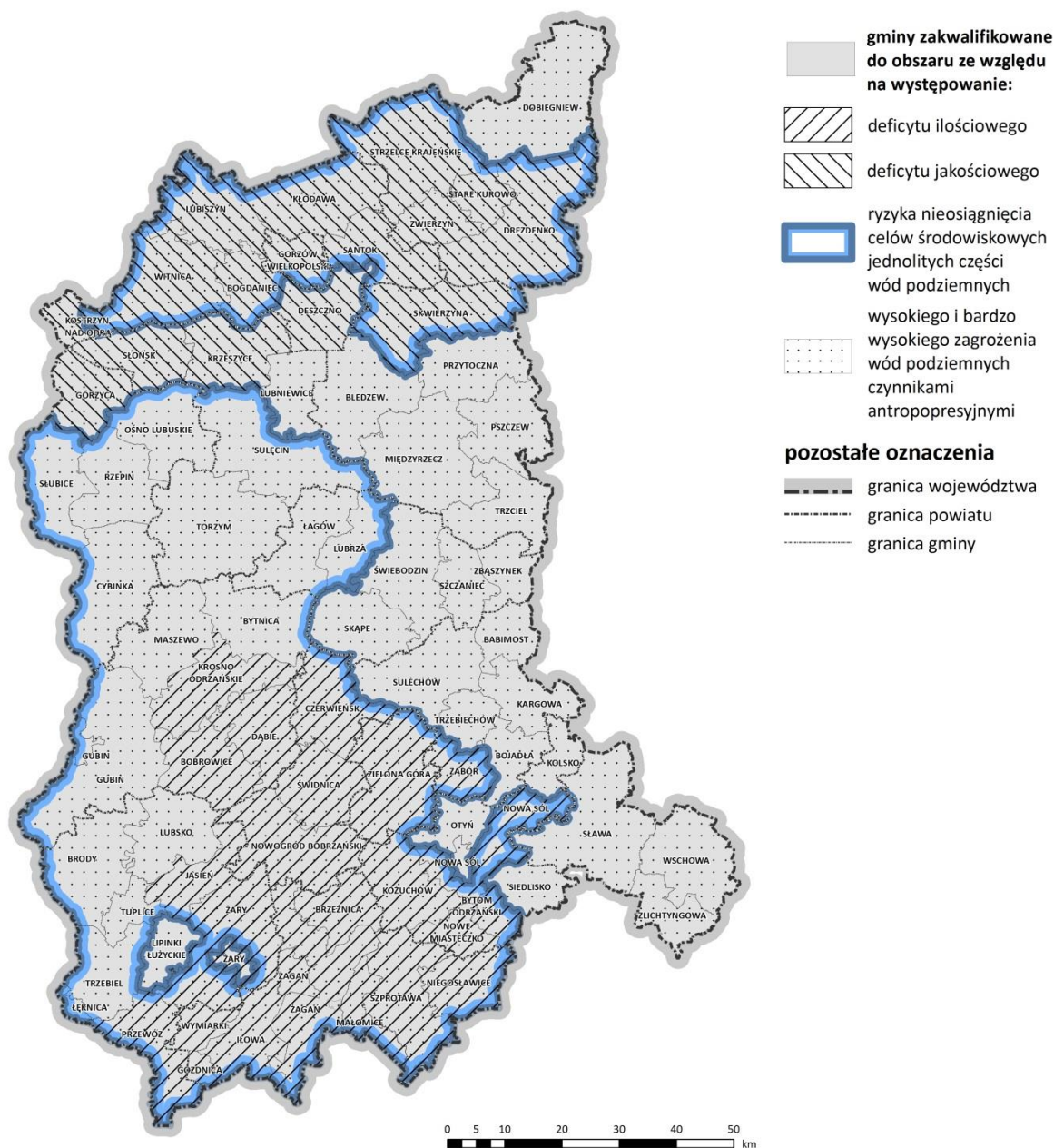
Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- uwzględnianie w zagospodarowaniu potrzeb retencjonowania wód opadowych (obiekty małej retencji, zalesienia),
- rozbudowa infrastruktury technicznej, sprzyjającej ochronie środowiska przyrodniczego (regulacja gospodarki ściekowej w obszarach zurbanizowanych),
- ograniczanie lokalizowania obiektów uciążliwych dla wód podziemnych.

²⁵⁷ Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej: Program wodno-środowiskowy kraju stan na 2015 r.

Schemat 56. Obszary kształtowania potencjału rozwojowego (...) – Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

5.4 Obszar ochrony strategicznych złóż kopalin

Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin wyznacza się w celu zachowania wartości złóż surowców, które mają strategiczne znaczenie dla gospodarki państwa, w tym zachowania bezpieczeństwa energetycznego.

Wobec braku stosownego rozporządzenia określającego wykaz strategicznych złóż kopalin, w opracowaniu uwzględniono zarówno potencjalne jak i udokumentowane złoża kopalin. Obszar województwa lubuskiego jest zasobny w surowce mineralne stąd do obszaru zakwalifikowano niemal cały obszar województwa – łącznie 78 gmin (wszystkie gminy województwa poza miastem Kostrzyn nad Odrą oraz gminami Dobiegniew, Niegosławice oraz Małomice). Jako główne bogactwa geologiczne podaje się złoża surowców energetycznych, które w sposób znaczący wpływają na gospodarkę regionu. Wśród innych ważnych surowców należy wymienić surowce skalne i metaliczne.

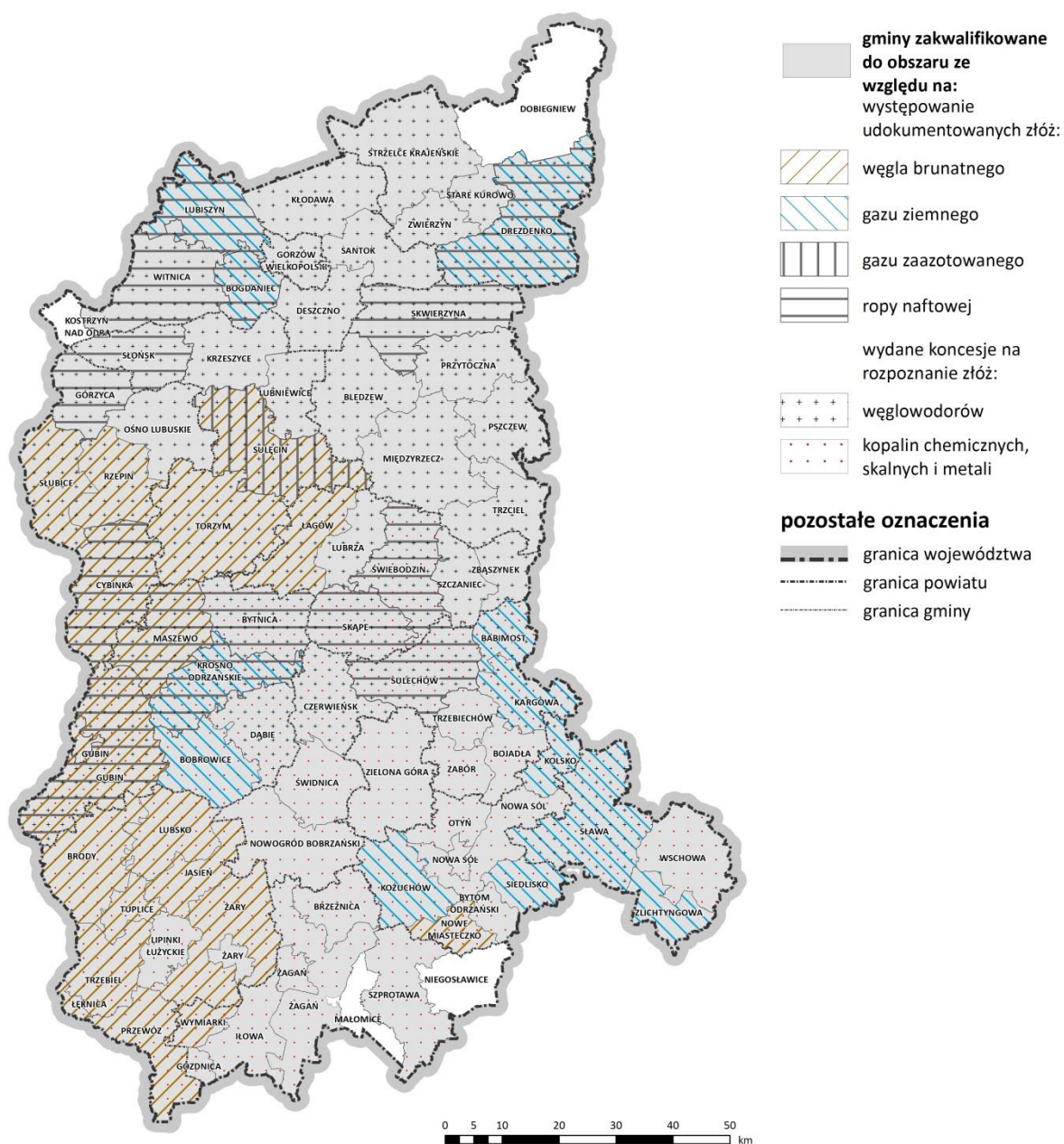
5.4.1 Zasady zagospodarowania obszaru

Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- ochrona obszarów występowania udokumentowanych złóż kopalin przed zainwestowaniem uniemożliwiającym podjęcie ich eksploatacji, w tym uwzględnienie wymagań związanych z przyszłą możliwością gospodarczego wykorzystania złoża,
- zapewnianie niezbędnych rezerw terenowych pod lokalizację systemów infrastruktury technicznej obsługującej kopalnię,
- zapewnianie niezbędnych rezerw terenowych pod budowę infrastruktury służącej transportowaniu eksploatowanych surowców,
- użytkowanie zintegrowane z celami ochrony przyrody i krajobrazu kulturowego.

Schemat 57. Obszary kształtowania potencjału rozwojowego (...) – Obszar funkcjonalny ochrony strategicznych złóż kopalin

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

6. Obszary funkcjonalne wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy wsparciu instrumentów właściwych polityce regionalnej

Obszary wymagające restrukturyzacji to obszary, na których występuje koncentracja problemów o charakterze społeczno-gospodarczym, które mogą mieć znaczenie w skali kraju i skali regionu. W celu zapewnienia wewnętrznej spójności w procesach przestrzennego zagospodarowania kraju oraz ze względu na zasięg i skalę problemów, obszary te wymagają wsparcia oraz działań na poziomie polityki regionalnej. W KPZK 2030 oraz w KSRR wyróżniono pięć typów obszarów, które wymagają długofalowej interwencji publicznej z poziomu krajowego w partnerstwie z władzami regionalnymi i lokalnymi:

- obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych,
- miasta i inne obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze,
- obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe,
- obszary przygraniczne,
- obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich.

6.1 Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych

Na obszarach o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych występują niekorzystne zjawiska społeczno-gospodarcze, które bezpośrednio wpływają na jakość życia mieszkańców w poszczególnych gminach. Zidentyfikowanie tych obszarów pozwoli na prowadzenie ukierunkowanej polityki wsparcia zarówno na szczeblu krajowym, wojewódzkim jak i gminnym. Są to obszary o pogarszającej się sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej w wyniku niskiego poziomu PKB *per capita*, słabej dostępności oraz jakości usług publicznych, małego potencjału ośrodków miejskich, słabo rozwiniętej sieci osadniczej i zaburzonej strukturze demograficznej wywołanej m.in. migracjami ludzi młodych do największych miast w kraju i za granicę²⁵⁸.

Zgodnie z przyjętymi kryteriami do obszaru włączono 55 gmin, w tym ze względu na słaby rozwój 50 gmin: Bledzew, Bojadła, Brody, Brzeźnica, Bytnica, Bytom Odrzański, Cybinka, Dąbie, Dobiegniew, Drezdenko, Gozdnicza, Górzycza, Gubin (gmina wiejska), Iłowa, Jasień, Kolsko, Kożuchów, Krosno Odrzańskie, Lubniewice, Lubrza, Lubsko, Łągów, Małomice, Maszewo, Niegosławice, Nowa Sól (gmina wiejska), Nowe Miasteczko, Nowogród Bobrzański, Przewóz, Przytoczna, Pszczew, Rzepin, Siedlisko, Skąpe, Skwierzyna, Słońsk, Stare Kurowo, Strzelce Krajeńskie, Sulęcín, Szlichtyngowa, Szprotawa, Torzym, Trzciel, Trzebiel, Tuplice, Witnica, Wschowa, Wymiarki, Zwierzyn, Żagań (gmina miejska) oraz ze względu na pogarszające się perspektywy rozwoju 10 gmin: Bojadła, Gorzów Wlkp., Kostrzyn nad Odrą, Skwierzyna, Świebodzin, Trzciel, Tuplice, Wymiarki, Żagań (gmina wiejska), Żary (gmina miejska).

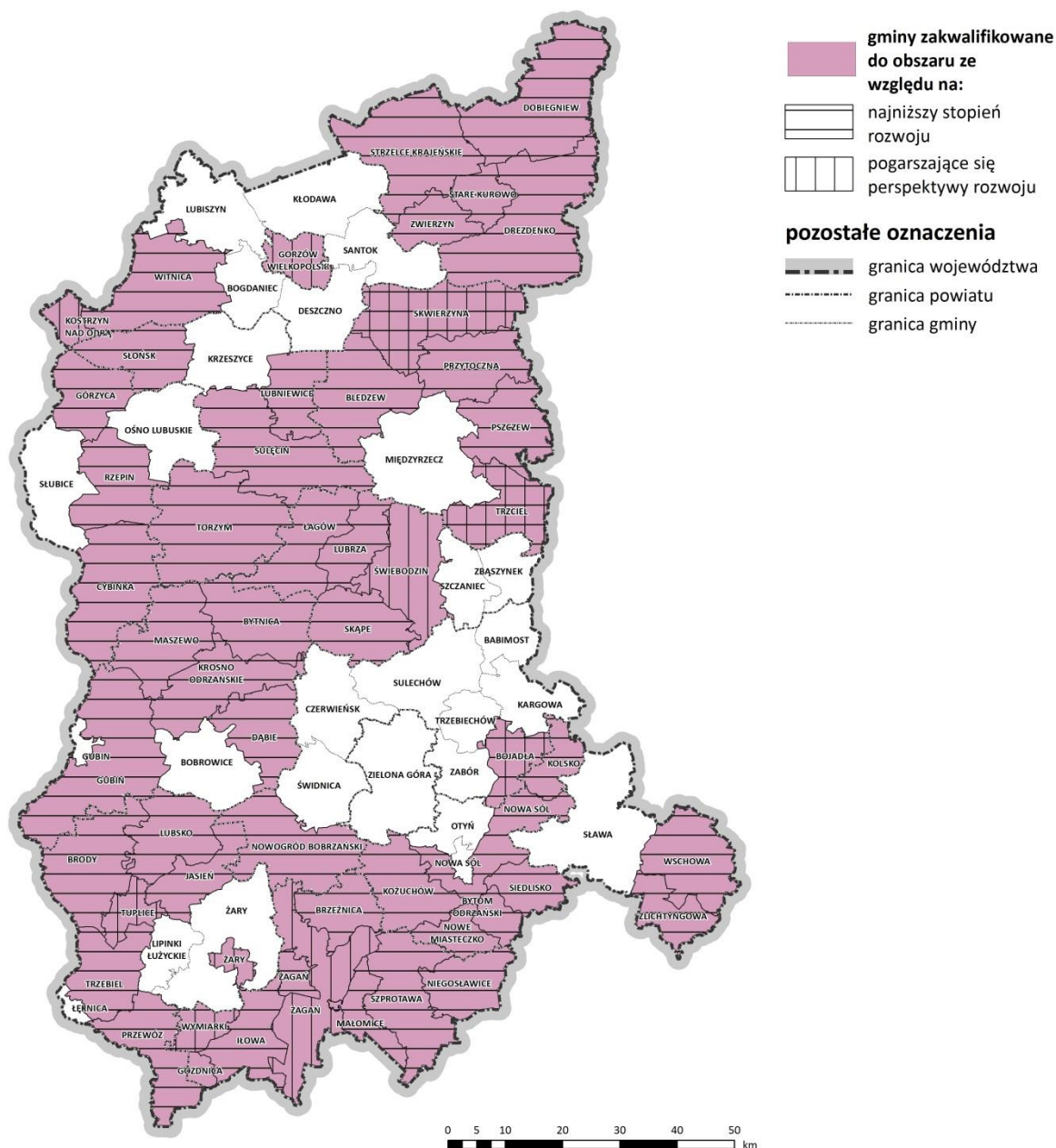
Czynniki rozwoju w poszczególnych gminach analizowano w odniesieniu do średniej wojewódzkiej. Do obszaru zakwalifikowano m.in. trzy znaczące dla regionu miasta – Gorzów Wlkp., Żary i Żagań. Gorzów Wlkp. wykazał się w porównaniu do średniej wojewódzkiej gorszą dynamiką w przypadku salda migracji, obciążenia demograficznego, liczby podmiotów w REGON, udziału podatków PIT i CIT w dochodzie gminy, liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej oraz stopy bezrobocia. W przypadku tego miasta wartości wskaźników wiążą się z powszechnym procesem suburbanizacji. Podobna sytuacja została zdiagnozowana w gminie miejskiej Żary oraz w Żaganiu.

Pełniącą rolę średniookresowej strategii rozwoju kraju Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), wskazała „obszary zagrożone trwałą marginalizacją”. W województwie lubuskim zaliczono do nich ze względów ekonomicznych gminy Brody i Gubin, a ze względów społecznych Niegosławice, Małomice i Gozdnice.

²⁵⁸ Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r.

Schemat 58. Obszary funkcjonalne wymagające restrukturyzacji (...) – Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

6.1.1 Zasady zagospodarowania obszaru

Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- zachowanie spójności przestrzennej obszaru,
- zachowanie ładu przestrzennego w strefach zurbanizowanych jak i na terenach wiejskich (zapobieganie rozpraszaniu zabudowy, rozwój urbanizacji w nawiązaniu do ukształtowanych układów osadniczych),
- rewitalizacja obszarów zdegradowanych,
- podejmowanie działań mających na celu ochronę zabytków i zachowanie krajobrazu kulturowego,
- wzmacnianie infrastruktury turystycznej,

- wyznaczanie nowych terenów mieszkaniowych z uwzględnieniem uwarunkowań demograficznych,
- wzmacnianie infrastruktury społecznej,
- wyznaczanie nowych terenów mieszkaniowych z zapewnieniem dostępu do infrastruktury technicznej jak i społecznej,
- wyznaczanie nowych terenów inwestycyjnych w oparciu o istniejący układ komunikacyjny i tereny uzbrojone w infrastrukturę techniczną oraz w sposób minimalizujący negatywny wpływ na jakość środowiska przyrodniczego i warunków zamieszkania, z zachowaniem obowiązujących przepisów,
- wykluczenie lokalizacji zabudowy chronionej akustycznie w bezpośrednim sąsiedztwie terenów kolejowych,
- zapewnianie niezbędnych rezerw terenowych pod lokalizację systemów infrastruktury technicznej obsługującej obszary aktywności gospodarczej,
- rozbudowa zintegrowanej sieci transportowej oraz sieci infrastruktury technicznej,
- dążenie do zapewnienia dostępności komunikacyjnej ośrodka miejskiego za pomocą komunikacji publicznej i rowerowej,
- uwzględnienie w zagospodarowaniu terenów zagrożonych powodzią oraz budowy niezbędnej infrastruktury służącej ograniczaniu ryzyka powodziowego i skutków powodzi.

6.2 Miasta i inne obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze

Obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze utożsamiane są z obszarami przejawiającymi skutki niekorzystnych przemian gospodarczych w tym zmian na lokalnych rynkach zatrudnienia oraz koncentracji negatywnych zjawisk społecznych i fizycznej degradacji zabudowy mieszkaniowej oraz przestrzeni miejskich²⁵⁹.

Do obszaru zakwalifikowano 28 gmin: Babimost, Bojadła, Brzeźnica, Bytom Odrzański, Dąbie, Dobiegniew, Lubsko, Łagów, Maszewo, Niegosławice, Nowe Miasteczko, Ośno Lubuskie, Pszczew, Santok, Siedlisko, Skwierzyna, Sława, Stare Kurowo, Sulęcín, Szlichtyngowa, Świebodzin, Trzciel, Tuplice, Wschowa, Wymiarki, Zielona Góra, Zwierzyn, Żary (gmina wiejska).

Wskazane gminy charakteryzują się podobnie jak gminy w obszarze funkcjonalnym o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych niekorzystną sytuacją demograficzną (ujemne saldo migracji, starzenie się społeczeństwa, niski przyrost naturalny), występowaniem wyższego poziomu bezrobocia i udziału mieszkańców korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej. **Zaobserwowane tendencje odzwierciedlają wewnętrzne zmiany w danych gminach, bez odniesienia do sytuacji występującej w regionie.** Zielona Góra została zakwalifikowana do obszaru ze względu na wskaźniki w zakresie salda migracji, przyrostu naturalnego, obciążenia demograficznego, liczby podmiotów w REGON i udziału podatków PIT i CIT w dochodzie miasta oraz liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), pełniąc rolę średniookresowej strategii rozwoju kraju wyznacza „miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze” – kategoria ta dotyczy miast powyżej 20 tys. mieszkańców oraz miast będących siedzibami powiatu powyżej 15 tys. osób. Na terenie województwa lubuskiego do tej kategorii zaliczono Międzyrzecz, Nową Sól, Żagań i Żary.

²⁵⁹ Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r.

- wzmacnianie infrastruktury społecznej,
- wyznaczanie nowych terenów mieszkaniowych z zapewnieniem dostępu do infrastruktury technicznej jak i społecznej,
- wyznaczanie nowych terenów inwestycyjnych w oparciu o istniejący układ komunikacyjny i tereny uzbrojone w infrastrukturę techniczną oraz w sposób minimalizujący negatywny wpływ na jakość środowiska przyrodniczego i warunków zamieszkania, z zachowaniem obowiązujących przepisów,
- wykluczenie lokalizacji zabudowy chronionej akustycznie w bezpośrednim sąsiedztwie terenów kolejowych,
- zapewnianie niezbędnych rezerw terenowych pod lokalizację systemów infrastruktury technicznej obsługującej obszary aktywności gospodarczej,
- rozbudowa zintegrowanej sieci transportowej oraz sieci infrastruktury technicznej,
- dążenie do zapewnienia dostępności komunikacyjnej ośrodka miejskiego za pomocą komunikacji publicznej i rowerowej,
- uwzględnienie w zagospodarowaniu terenów zagrożonych powodzią oraz budowy niezbędnej infrastruktury służącej ograniczaniu ryzyka powodziowego i skutków powodzi.

6.3 Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe

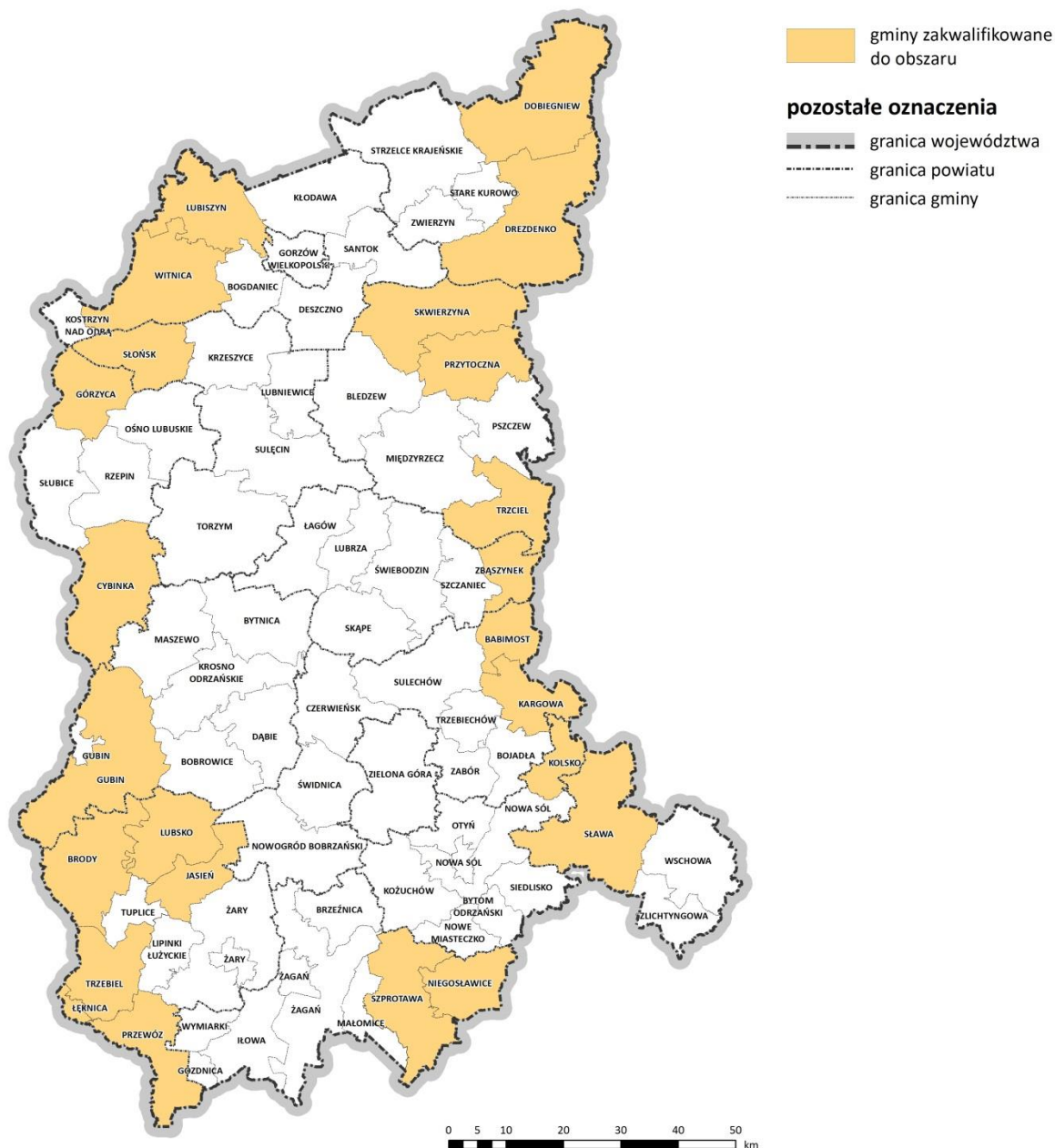
Obszary o niskim poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe charakteryzują się słabszym poziomem rozwoju na tle województwa, niekorzystnymi trendami demograficznymi i znajdują się najczęściej w znacznym oddaleniu od ośrodków wzrostu.

Do obszaru zakwalifikowano 24 gminy, które wymagają podjęcia działań w zakresie zwiększenia dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe. Gminy te są zgrupowane przestrzennie w obrębie 5 grup: w obszarze północno-wschodnim gminy: Dobiegniew, Drezdenko, Skwierzyna i Przytoczna, w obszarze północno-zachodnim gminy: Lubiszyn, Witnica, Słońsk i Górzycza, w obszarze wschodnim gminy: Trzciel, Zbąszynek, Babimost, Kargowa, Kolsko i Sława, w obszarze zachodnim gminy: Cybinka, Gubin, Lubsko, Brody, Jasień, Trzebiel, Przewóz i Łęknica, w obszarze południowym gminy: Niegosławice i Szprotawa. Gminy zakwalifikowane do obszaru w większości grupują się w strefach peryferyjnych województwa co odzwierciedla zasadę rozmieszczenia obszarów charakteryzujących się zwykle gorszą sytuacją rozwojową, w tym gorszym położeniem pod względem dostępności do usług publicznych oraz infrastruktury społecznej i technicznej²⁶⁰.

²⁶⁰ Delimitacja przestrzenna obszarów wiejskich o słabym dostępie do usług publicznych w województwie lubuskim, Heffner K., Gibas P., Zielona Góra, 2013 r.

Schemat 60. Obszary funkcjonalne wymagające restrukturyzacji (...) – Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

6.3.1 Zasady zagospodarowania obszaru

Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- wzmacnianie infrastruktury turystycznej,
- wzmacnianie infrastruktury społecznej,
- wyznaczanie nowych terenów mieszkaniowych z uwzględnieniem uwarunkowań demograficznych,
- wyznaczenie nowych terenów mieszkaniowych z zapewnieniem dostępu do infrastruktury technicznej jak i społecznej,

- wyznaczanie nowych terenów inwestycyjnych w oparciu o istniejący układ komunikacyjny i tereny uzbrojone w infrastrukturę techniczną oraz w sposób minimalizujący negatywny wpływ na jakość środowiska przyrodniczego i warunków zamieszkania, z zachowaniem obowiązujących przepisów,
- wykluczenie lokalizacji zabudowy chronionej akustycznie w bezpośrednim sąsiedztwie terenów kolejowych,
- zapewnianie niezbędnych rezerw terenowych pod lokalizację systemów infrastruktury technicznej obsługującej obszary aktywności gospodarczej,
- rozbudowa zintegrowanej sieci transportowej oraz sieci infrastruktury technicznej,
- dążenie do zapewnienia dostępności komunikacyjnej ośrodka miejskiego za pomocą komunikacji publicznej i rowerowej,
- uwzględnienie w zagospodarowaniu terenów zagrożonych powodzią oraz budowy niezbędnej infrastruktury służącej ograniczaniu ryzyka powodziowego i skutków powodzi.

6.4 Obszary przygraniczne

Przygraniczne położenie województwa lubuskiego stwarza możliwość wykorzystania potencjału gospodarczego, wynikającego z kontaktów międzynarodowych jak i powoduje zagrożenia, wynikające z konkurencyjności zagranicznych rynków pracy i peryferyjnego położenia względem centrum kraju. Problematyka obszarów przygranicznych wymaga działań na szczeblu krajowym i makroregionalnym oraz współpracy międzypaństwowej.

Obszar przygraniczny stanowią wszystkie gminy województwa lubuskiego, które zostały podzielone na trzy strefy zależnie od bliskości granicy. W pierwszej strefie zlokalizowanych jest 10 gmin – Brody, Cybinka, Górzycza, Gubin (gmina miejska), Gubin (gmina wiejska), Kostrzyn nad Odrą, Lęknica, Przewóz, Słubice, Trzebiel. W ramach tej strefy podstawowym powiązaniem jest sieć osadnicza, komunikacyjna i infrastrukturalna bazująca na wspólnych terenach zurbanizowanych znajdujących się po obu stronach rzek (Odry lub Nysy Łużyckiej). W niektórych gminach przez brak bezpośrednich połączeń transportowych czy infrastrukturalnych rzeki graniczne stanowią barierę w nawiązywaniu kontaktów i wymiany transgranicznej.

Druga strefa obejmuje 7 powiatów – krośnieński, gorzowski, słubicki, sulęciński, zielonogórski, żagański, żarski – oraz dwa miasta na prawach powiatu Gorzów Wlkp. i Zieloną Górę, łącznie 54 gminy – 10 wyżej wymienionych oraz Babimost, Bobrowice, Bogdaniec, Bojadła, Brzeźnica, Bytnica, Czerwieńsk, Dąbie, Deszczno, Gorzów Wlkp., Gozdnicza, Iłowa, Jasień, Kargowa, Kłodawa, Krosno Odrzańskie, Krzeszyce, Lipinki Łużyckie, Lubiszyn, Lubniewice, Lubsko, Małomice, Maszewo, Niegosławice, Nowogród Bobrzański, Ośno Lubuskie, Rzepin, Santok, Słońsk, Sulechów, Sulęcín, Szprotawa, Świdnica, Torzym, Trzebiechów, Tuplice, Witnica, Wymiarki, Zabór, Zielona Góra, Żagań (gmina miejska), Żagań (gmina wiejska), Żary (gmina miejska), Żary (gmina wiejska). W strefie tej znalazły się Gorzów Wlkp. i Zielna Góra, które jako miasta wojewódzkie wykazują silny potencjał rozwoju dzięki bliskości granicy Niemiec. Dla rozwoju tej strefy istotne są bezpośrednie połączenia komunikacyjne z dużymi miejscowościami po stronie niemieckiej, szczególnie połączenia kolejowe. Głównymi szlakami transportu samochodowego jest autostrada A2 oraz droga ekspresowa S3.

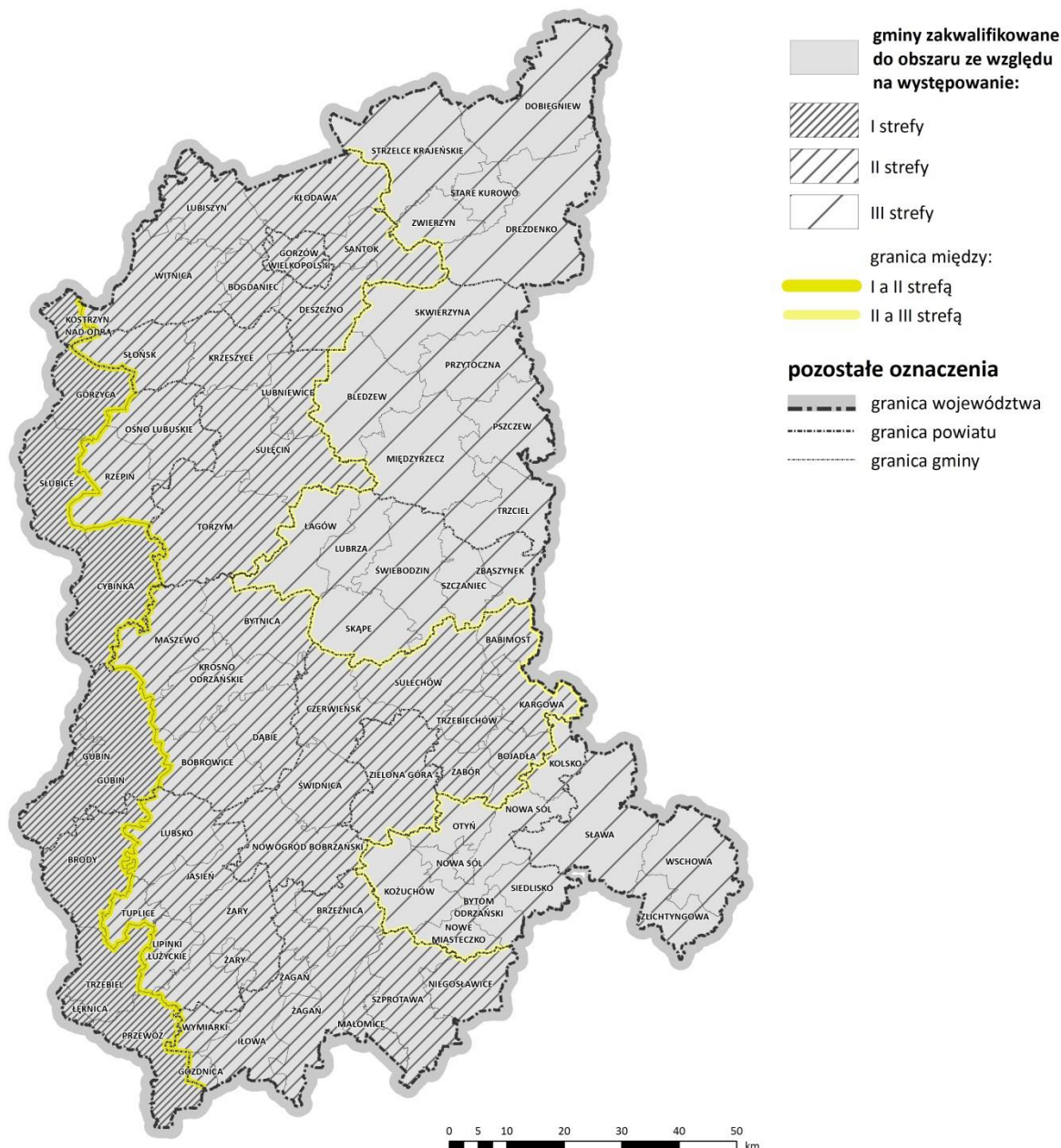
Trzecia strefa swoim zasięgiem pokrywa teren całego województwa lubuskiego, obejmuje pozostałe 5 powiatów – międzyrzecki, nowosolski, strzelecko-drezdenecki, świebodziński, wschowski – i 28 pozostałych gmin – Bledzew, Bytom Odrzański, Dobiegniew, Drezdenko, Kolsko, Kożuchów, Lubrza, Łagów, Międzyrzecz, Nowa Sól (gmina miejska), Nowa Sól (gmina wiejska), Nowe Miasteczko, Otyń, Przytoczna, Pszczew, Siedlisko, Skąpe, Skwierzyna, Sława, Stare Kurowo, Strzelce Krajeńskie, Szczaniec, Szlichtyngowa, Świebodzin, Trzciel, Wschowa, Zbąszynek, Zwierzyn. W tej strefie obszaru przygranicznego znalazły się gminy powiatów położonych w większej odległości od granicy polsko-niemieckiej. Jednakże dzięki występującym połączeniom transportowym, infrastrukturalnym oraz podejmowanym działaniom współpracy jednostki te znajdują się również w strefie oddziaływania Niemiec.

6.4.1 Zasady zagospodarowania obszaru

Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- prowadzenie wspólnej polityki przestrzennej Polski i Niemiec,
- rozwój transportowych i innych infrastrukturalnych sieci transgranicznych.

Schemat 61. Obszary funkcjonalne wymagające restrukturyzacji (...) – Obszary przygraniczne
Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

6.5 Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich

Dostępność komunikacyjna mierzona czasem dojazdu pomiędzy różnymi ośrodkami regionalnymi jest jednym z najistotniejszych czynników rozwoju i warunkuje efektywność układu komunikacyjnego²⁶¹.

²⁶¹ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r.

Do gmin posiadających najniższą dostępność transportową do ośrodków wojewódzkich zakwalifikowano gminy: Gozdnica, Iłowa, Łęknica, Szlichtyngowa, Przewóz, Trzebiel, Tuplice, Wschowa i Wymiarki.

Gminy zakwalifikowane do obszaru charakteryzują się peryferyjnym położeniem względem ośrodków wojewódzkich. Koncentrują się w południowo-wschodniej i południowo-zachodniej części województwa lubuskiego, a najbliższym miastem wojewódzkim jest dla nich Zielona Góra. Wskazany obszar obsługiwany jest przez drogi krajowe, które stanowią podstawowe powiązania z większymi ośrodkami miejskimi w tym wojewódzkimi (DK12, DK18, DK27).

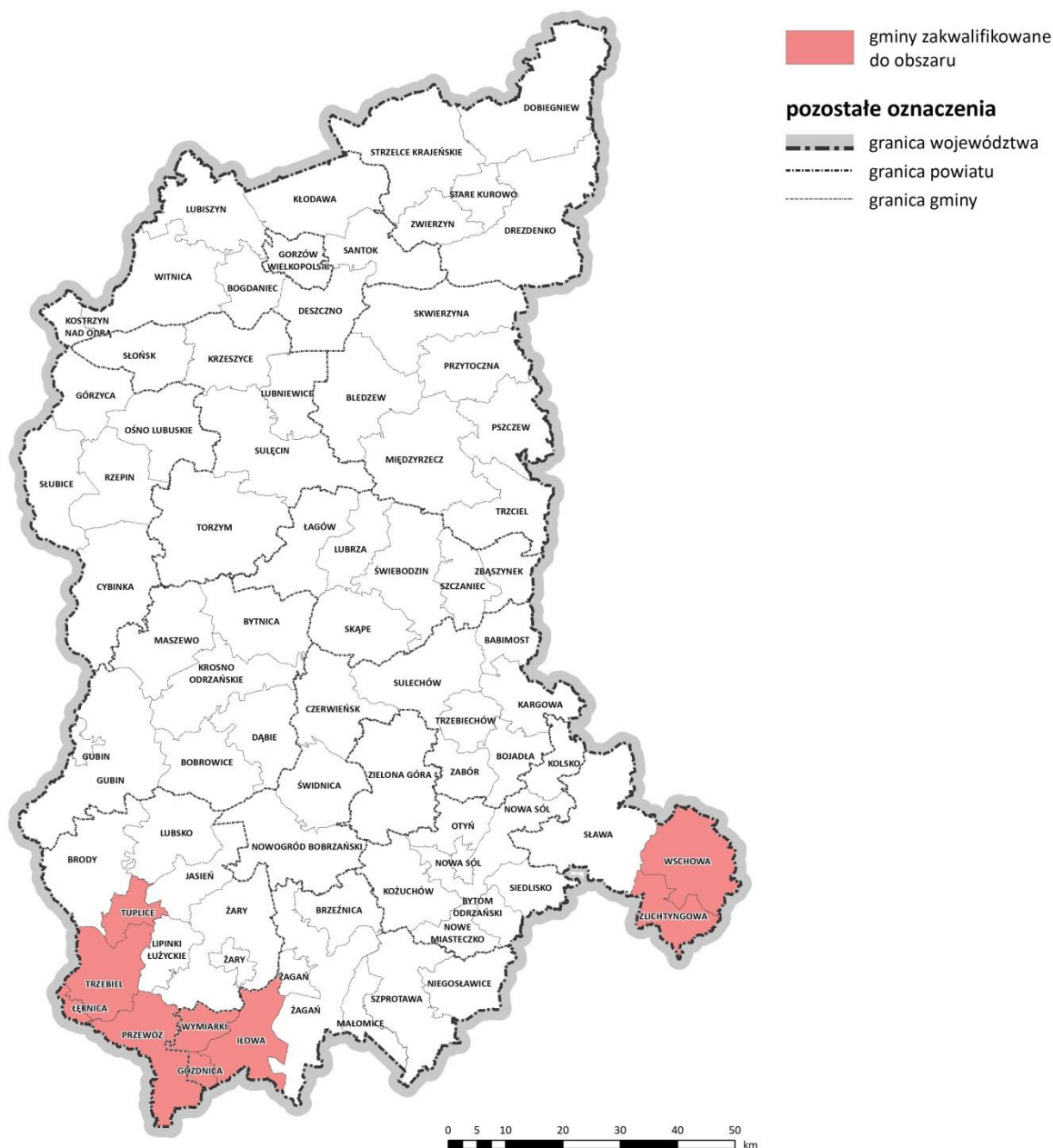
6.5.1 Zasady zagospodarowania obszaru

Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- wyznaczanie nowych terenów inwestycyjnych w oparciu o istniejący układ komunikacyjny,
- rozbudowa zintegrowanej sieci transportowej,
- dążenie do zapewnienia dostępności komunikacyjnej ośrodka miejskiego za pomocą komunikacji publicznej i rowerowej.

Schemat 62. Obszary funkcjonalne wymagające restrukturyzacji (...) – Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

7. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym przyjęte z inicjatywy samorządów lokalnych i samorządu województwa

Zgodnie z art. 39 ust. 3, pkt 4, ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym²⁶², samorząd województwa wyznacza obowiązkowo obszary funkcjonalne o znaczeniu dla polityki przestrzennej kraju, czyli obszary o znaczeniu ponadregionalnym, natomiast obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym samorząd województwa określa z własnej inicjatywy lub na wniosek samorządu gminnego lub samorządu powiatowego.

W związku z wnioskami samorządów lokalnych i samorządu województwa, określono trzy dodatkowe obszary funkcjonalne. Dwa z nich odnoszą się do szeroko ujętej współpracy pomiędzy gminami. Trzeci powołany obszar funkcjonalny odnosi się do walorów turystycznych.

²⁶² Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 z późn. zm.)

7.1 Obszar funkcjonalny SUBREGION G8

Subregion G8 został powołany na wniosek przedstawicieli samorządów lokalnych. Obszar zlokalizowany jest w północno zachodniej części województwa lubuskiego, w jego skład wchodzi 8 gmin, które administracyjnie znajdują się w powiatach gorzowskim, słubickim i sulęcińskim. Gminy należące do tego obszaru zadeklarowały współpracę w zakresie społeczno-gospodarczym, w tym: zintegrowania tras rowerowych, infrastruktury społecznej i gospodarki niskoemisyjnej.

Tabela 31. Wykaz gmin wchodzących w skład Obszaru Współpracy SUBREGION G8

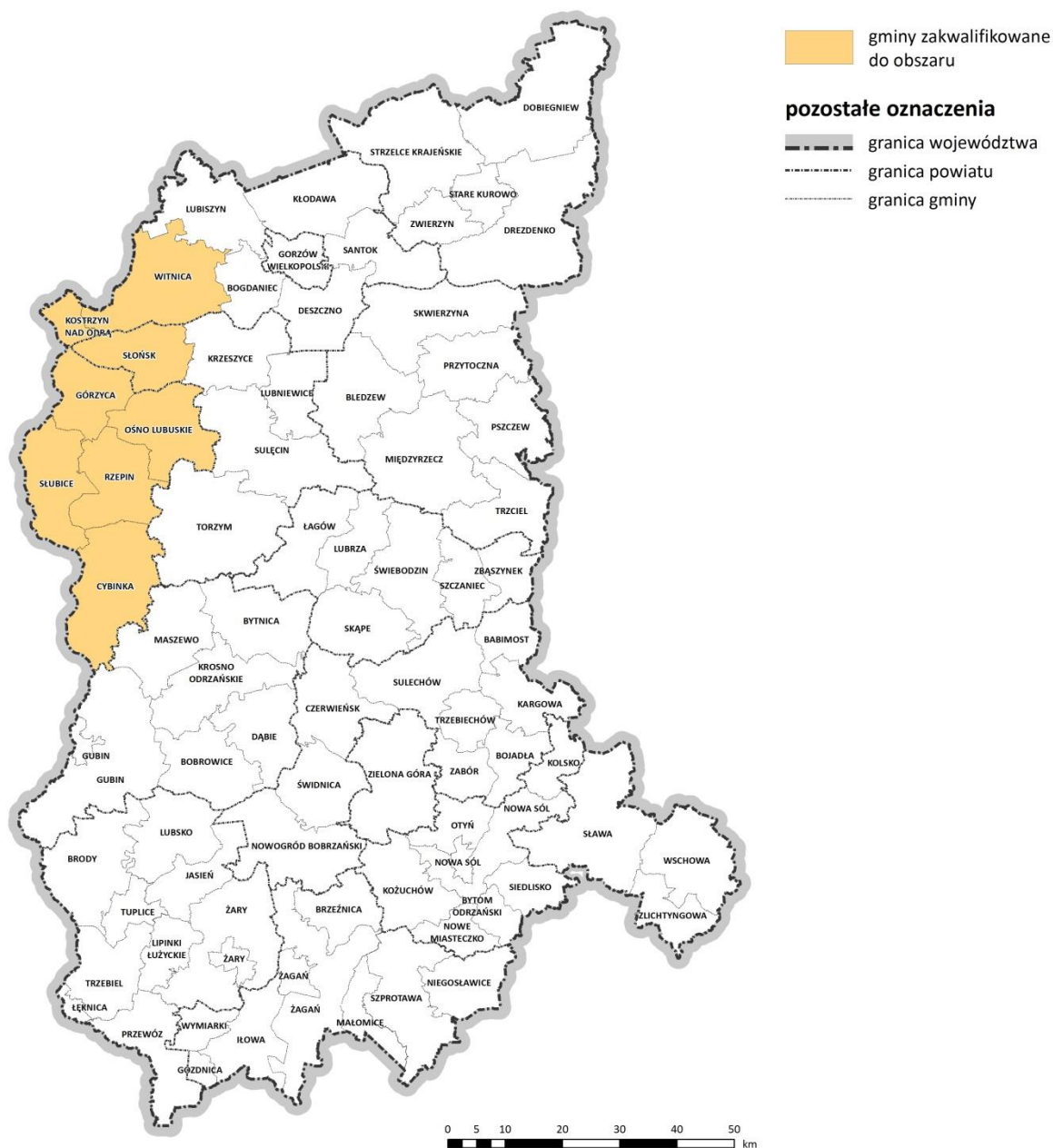
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2016 r.

Nazwa gminy	Rodzaj gminy	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia
Cybinka	miejsko-wiejska	280	6 611	24
Górzycza	wiejska	144	4 254	30
Kostrzyn nad Odrą	miejska	46	18 055	393
Ośno Lubuskie	miejsko-wiejska	198	6 405	32
Rzepin	miejsko-wiejska	191	9 852	52
Słońsk	wiejska	159	4 797	30
Słubice	miejsko-wiejska	186	19 971	107
Witnica	miejsko-wiejska	279	12 998	47

Obszar charakteryzuje się wyraźną polaryzacją pomiędzy dwoma głównymi ośrodkami tj. Słubicami i Kostrzynem nad Odrą. Są to największe rynki pracy, w których koncentruje się życie gospodarcze regionu. Ponadto uwidacznia się duże znaczenie funkcji komunikacyjnej. Największymi węzłami drogowo-kolejowymi jest Kostrzyn nad Odrą oraz Rzepin. Ponadto obszar położony jest przy granicy z Niemcami, posiada dobry dostęp do polskiej i niemieckiej sieci drogowej i kolejowej, w tym korytarzy o znaczeniu europejskim. W obszarze funkcjonuje Kostrzyńsko-Słubicka Specjalna Strefa Ekonomiczna.

Schemat 63. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym (...) – Obszar współpracy SUBREGION G8

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

7.1.1 Zasady zagospodarowania obszaru

Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- zachowanie spójności przestrzennej obszaru,
- wyznaczanie nowych terenów mieszkaniowych z zapewnieniem dostępu do infrastruktury technicznej jak i społecznej,
- wyznaczanie nowych terenów inwestycyjnych w oparciu o istniejący układ komunikacyjny i tereny uzbrojone w infrastrukturę techniczną oraz w sposób minimalizujący negatywny wpływ na jakość środowiska przyrodniczego i warunków zamieszkania, z zachowaniem obowiązujących przepisów,
- wykluczenie lokalizacji zabudowy chronionej akustycznie w bezpośrednim sąsiedztwie terenów kolejowych,

- rozbudowa infrastruktury technicznej, sprzyjającej ochronie środowiska przyrodniczego (regulacja gospodarki ściekowej w obszarach zurbanizowanych),
- zapewnianie niezbędnych rezerw terenowych pod lokalizację systemów infrastruktury technicznej obsługującej obszary aktywności gospodarczej,
- rozbudowa zintegrowanej sieci transportowej oraz sieci infrastruktury technicznej,
- dążenie do zapewnienia dostępności komunikacyjnej ośrodka miejskiego za pomocą komunikacji publicznej i rowerowej.

7.2 Nowosolski obszar funkcjonalny

Drugi wnioskowany przez samorzady lokalne obszar funkcjonalny zlokalizowany jest w południowo wschodniej części województwa lubuskiego. Powołany został dla gmin powiatu Nowosolskiego tj.: Bytom Odrzański, Kolsko, Koźuchów, Nowa Sól (gmina miejska), Nowa Sól (gmina wiejska), Nowe Miasteczko, Otyń, Siedlisko. Miasto Nowa Sól stanowi główny ośrodek rozwoju tego obszaru i generuje powiązania gospodarcze oraz funkcjonalno-przestrzenne z gminami włączonymi do obszaru. Nowosolski obszar funkcjonalny stanowi prężnie rozwijający się ośrodek gospodarczy. W Strategii rozwoju Nowosolskiego Obszaru Funkcjonalnego wyszczególniono trzy obszary rozwojowe: strefę gospodarczą, społeczną oraz strefę usług.

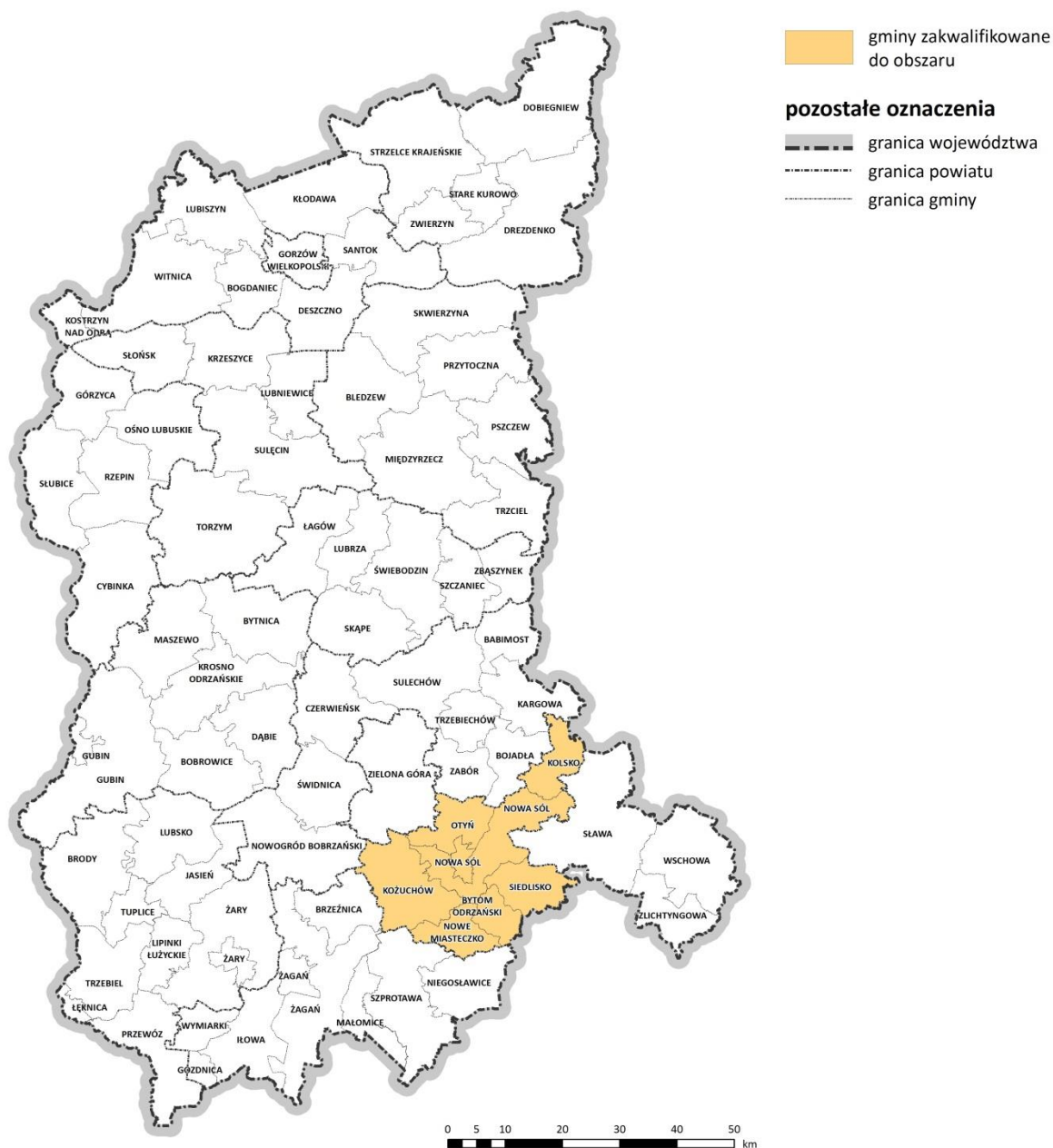
Tabela 32. Wykaz gmin wchodzących w skład Nowosolskiego Obszaru Funkcjonalnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2016 r.

Nazwa gminy	Rodzaj gminy	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia
Bytom Odrzański	miejsko-wiejska	52	5 499	106
Kolsko	wiejska	81	3 324	41
Koźuchów	miejsko-wiejska	179	16 085	90
Nowa Sól	miejska	22	39 258	1784
Nowa Sól	wiejska	176	6 905	39
Nowe Miasteczko	miejsko-wiejska	77	5 477	71
Otyń	wiejska	92	6 911	75
Siedlisko	wiejska	92	3 668	40

Schemat 64. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym (...) – Nowosolski obszar funkcjonalny

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

7.2.1 Zasady zagospodarowania obszaru

Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- zachowanie spójności przestrzennej obszaru,
- zachowanie ładu przestrzennego w strefach zurbanizowanych jak i na terenach wiejskich (zapobieganie rozpraszaniu zabudowy, rozwój urbanizacji w nawiązaniu do ukształtowanych układów osadniczych),
- rewitalizacja obszarów zdegradowanych,
- ochrona i zachowanie ciągłości obszarów pełniących funkcje przyrodnicze, w tym klimatyczne,
- dbałość o wysoki standard terenów zieleni,
- podejmowanie działań mających na celu ochronę zabytków i zachowanie krajobrazu kulturowego,

- wzmacnianie infrastruktury turystycznej,
- wyznaczanie nowych terenów mieszkaniowych z zapewnieniem dostępu do infrastruktury technicznej jak i społecznej,
- wyznaczanie nowych terenów inwestycyjnych w oparciu o istniejący układ komunikacyjny i tereny uzbrojone w infrastrukturę techniczną oraz w sposób minimalizujący negatywny wpływ na jakość środowiska przyrodniczego i warunków zamieszkania, z zachowaniem obowiązujących przepisów,
- wykluczenie lokalizacji zabudowy chronionej akustycznie w bezpośrednim sąsiedztwie terenów kolejowych,
- zapewnianie niezbędnych rezerw terenowych pod lokalizację systemów infrastruktury technicznej obsługującej obszary aktywności gospodarczej,
- rozbudowa zintegrowanej sieci transportowej oraz sieci infrastruktury technicznej,
- uwzględnienie w zagospodarowaniu terenów zagrożonych powodzią oraz budowy niezbędnej infrastruktury służącej ograniczaniu ryzyka powodziowego i skutków powodzi.

7.3 Obszar krainy warty i Noteci (KOTURED)

Obszar KOTURED (obszar kompleksu gospodarki turystycznej i edukacyjnej Odra-Warta-Noteć-Drawa) położony jest w północnej części województwa. Osią obszaru jest rzeka Warta, a granice obszaru obejmują ujście Warty do Odry i tereny na wschód, poza ujściem Noteci do Warty. Obszar został wyznaczony celem ochrony wartości kulturowych, unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych oraz klimatycznych oraz wypromowania obszaru o tak dużym potencjale edukacyjnym i turystycznym w kraju i poza jego granicami. Sprzyjają temu dogodne warunki lokalizacyjne, sąsiedztwo dużych ośrodków miejskich, w tym: Szczecina, Poznania, Berlina oraz Frankfurtu nad Odrą oraz dogodne trasy komunikacyjne.

Obszar kompleksu gospodarki turystycznej i edukacyjnej Odra-Warta-Noteć-Drawa (KOTURED) administracyjnie obejmuje 17 gmin: Bogdaniec, Deszczno, Dobiegniew, Drezdenko, Gorzów Wlkp., Górzycy, Kłodawa, Kostrzyn nad Odrą, Krzeszyce, Lubiszyn, Santok, Skwierzyna, Słońsk, Stare Kurowo, Strzelce Krajeńskie, Witnica oraz Zwierzyn.

Tabela 33. Wykaz gmin wchodzących w skład Obszaru Krainy Warty i Noteci (KOTURED)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2016 r.

Nazwa gminy	Rodzaj gminy	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia
Bogdaniec	wiejska	112	7 102	63
Deszczno	wiejska	168	9 522	57
Dobiegniew	miejsko-wiejska	351	6 673	19
Drezdenko	miejsko-wiejska	400	17 360	43
Gorzów Wielkopolski	miasto na prawach powiatu	86	123 995	1442
Górzycy	wiejska	144	4 258	30
Kłodawa	wiejska	235	8 407	36
Kostrzyn nad Odrą	miejska	46	18 055	393
Krzeszyce	wiejska	194	4 726	24
Lubiszyn	wiejska	205	6 873	34
Santok	wiejska	169	8 277	49
Skwierzyna	miejsko-wiejska	285	12 303	43
Słońsk	wiejska	159	4 797	30
Stare Kurowo	wiejska	78	4 130	53
Strzelce Krajeńskie	miejsko-wiejska	319	17 292	54
Witnica	miejsko-wiejska	279	12 998	47
Zwierzyn	wiejska	100	4 387	44

7.3.1 Zasady zagospodarowania obszaru

Dla omawianego obszaru funkcjonalnego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- wzmacnianie infrastruktury turystycznej, opartej na zasobach przyrodniczych, walorach edukacyjnych oraz regionalnej gospodarce,
- podnoszenie jakości infrastruktury turystyki wodnej, rowerowej, pieszej, wypoczynku i rekreacji, turystyki kulturalnej i edukacji przyrodniczej obszaru,
- rozbudowa infrastruktury technicznej, sprzyjającej ochronie środowiska przyrodniczego (regulacja gospodarki ściekowej w obszarach zurbanizowanych),
- dążenie do zapewnienia dostępności komunikacyjnej za pomocą komunikacji publicznej i rowerowej.

Schemat 65. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym (...) – Obszar krainy Warty i Noteci (KOTURED)

Źródło: opracowanie własne na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego

XI. Wizja i możliwości rozwoju

1. Wizja rozwoju przestrzennego województwa lubuskiego

Wizja rozwoju województwa lubuskiego jest bezpośrednią wynikową analizy uwarunkowań Planu. Rozpoznane czynniki rozwojowe odnoszące się do poszczególnych warstw tematycznych stanowią ogół elementów tworzących obraz województwa lubuskiego, będący odpowiedzią na wyzwania stojące przed regionem w najbliższym horyzoncie czasowym. Poniższy rozdział należy również traktować jako wstęp do części kierunkowej Planu, gdzie w sposób szczegółowy zostaną przedstawione strategiczne aspekty zagospodarowania przestrzennego w odniesieniu do sformułowanych ścieżek rozwoju.

Czynniki determinujące rozwój województwa lubuskiego odgrywają zasadniczą rolę w kreowaniu stałego wzrostu gospodarczego i społecznego. Prowadzona polityka przestrzenna powinna opierać się na wewnętrznych potencjałach. Wykorzystywanie walorów i szans wynikających z ukształtowanej sieci osadniczej, systemów infrastruktury technicznej, transportowej i społecznej oraz środowiskowych uwarunkowań ma prowadzić do długookresowego, zrównoważonego rozwoju.

Zdiagnozowane uwarunkowania rozwoju województwa lubuskiego pozwalają na realizację celów przyjętych w dokumentach strategicznych wyższego szczebla.

W aspekcie efektywnego zarządzania regionem ważne jest ukierunkowanie działań na obszary o najwyższych potencjałach rozwojowych. Obszary funkcjonalne oraz obszary strategicznej interwencji są miejscem koncentracji procesów społeczno-gospodarczych, oddziałujących na tereny sąsiednie. W ramach tych obszarów możliwe jest podejmowanie współpracy międzygminnej w zakresie realizacji inwestycji, pozyskiwania funduszy oraz formułowania dokumentów programowych. Odniesienie do obszarów funkcjonalnych zapewni kontynuację idei rozwojowych oraz komplementarność rozwiązań przyjmowanych przez samorządy gminne. Działania planistyczne wykraczające swoim zasięgiem poza granice jednostek administracyjnych przyczyniają się do osiągania spójności terytorialnej regionu. Właściwe rozpoznanie powiązań w strukturze przestrzennej województwa lubuskiego umożliwi prowadzenie jednolitej polityki rozwoju nie tylko w odniesieniu do obszarów funkcjonalnych Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry, ale także ośrodków subregionalnych i lokalnych.

„Wizja przestrzennego zagospodarowania Polski 2030” zawarta w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) została sformułowana „w odniesieniu do strategicznych wyzwań stających przed gospodarką Polską (...) oraz antycypowanych celów polityki rozwoju wynikających z KPZK 2030”²⁶³. Opiera się ona na sieci powiązań funkcjonalnych krajowych ośrodków metropolitalnych, której częścią są Gorzów Wlkp. i Zielona Góra. Miasta te określono jako posiadające potencjał kreowania i rozprzestrzeniania procesów rozwojowych na zachodnią i północno-zachodnią część kraju. Do roku 2030 lubuski duopol ma aktywnie współtworzyć tę sieć, pełniąc rolę impulsu rozwojowego dla obszarów słabszych ekonomicznie i społecznie. Ponadto przewiduje się, że między głównymi węzłami metropolii sieciowej wykształcą się bezpośrednie kontakty gospodarcze, oparte na współpracy ośrodków akademickich i rozszerzonym zasięgu rynku dóbr kultury. Powiązania funkcjonalne miałyby połączyć oba miasta wojewódzkie z Poznaniem oraz Berlinem, ponadto Gorzów Wlkp. ze Szczecinem a Zieloną Górę z Wrocławiem. Przygraniczne położenie wpływa na istotną rolę województwa lubuskiego w kontekście powiązań transgranicznych. Prognozowany wzrost gospodarczy do 2030 r. ma prowadzić do rozwiniętej współpracy z przygranicznymi landami Niemiec – Saksonią i Brandenburgią, opartej na dogodnych warunkach do prowadzenia biznesu i bliskości kulturowej. W KPZK 2030 dużą wagę przywiązuje się do bezpieczeństwa energetycznego, złoża węgla brunatnego znajdujące się w regionie Gubina mają znaczenie strategiczne i wskazuje się utrzymanie ich w gotowości do przyszłej eksploatacji. Ponadto Lubuskie posiada dogodne warunki do produkcji energii opartej na odnawialnych źródłach,

²⁶³ KPZK 2030 str. 39

m.in. energii wiatrowej, wodnej i geotermalnej, co wpisuje się w założenia ogólnego bilansu energetycznego kraju, określonego w perspektywie do 2030 roku.

Natomiast w *Strategii rozwoju województwa lubuskiego 2020* (SRWL 2020) określono kierunek rozwoju województwa oparty na jego wewnętrznym potencjale oraz pojawiających się szansach na dynamiczny wzrost, formułując następującą wizję:

„W 2020 roku województwo lubuskie w pełni korzysta ze swojego położenia w Europie, walorów środowiska i dostępności komunikacyjnej. Rozwinęły się konkurencyjne i innowacyjne sektory gospodarki i turystyka, a Lubuszan można już zaliczyć do społeczeństw informacyjnych. Efektywne wykorzystanie środków unijnych, aktywność samorządów, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych zapewniły wysoki poziom życia mieszkańców i dostęp do usług o dobrym standardzie. Region, postrzegany jako miejsce zdrowego stylu życia, zyskuje miano „zielonej krainy nowoczesnej technologii”.

W myśl przytoczonej wizji cele rozwojowe powinny dotyczyć strategicznych czynników charakteryzujących postęp i wzrost gospodarczy, takich jak jakość życia, konkurencyjna gospodarka, spójność regionu oraz efektywne zarządzanie. Czynniki te składają się na cel główny SRWL 2020, który został określony jako:

„Wykorzystanie potencjałów województwa lubuskiego do wzrostu jakości życia, dynamizowania konkurencyjnej gospodarki, zwiększenia spójności regionu oraz efektywnego zarządzania jego rozwojem”.

Podstawowym zadaniem celu głównego SRWL 2020 jest dążenie do urzeczywistnienia sformułowanej wizji rozwoju regionu lubuskiego. SRWL 2020 wpisuje się w ramy rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, przedstawione w KPZK 2030. Wizja przestrzennego zagospodarowania kraju opiera się na pięciu cechach polskiej przestrzeni:

- konkurencyjności i innowacyjności;
- spójności wewnętrznej;
- bogactwie i różnorodności biologicznej;
- bezpieczeństwie;
- ładzie przestrzennym.

Zapisy ujęte w SRWL 2020 oraz w KPZK 2030 są ze sobą komplementarne i nakreślają wyraźne wytyczne co do sposobu wyznaczania w planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego kierunków rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego regionu. Wyznaczone kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego oraz wskazane inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym uwzględniają horyzont czasowy do 2020 r. (zgodnie z SRWL 2020), do 2030 r. (zgodnie z KPZK 2030) oraz dalszy horyzont czasowy po 2030 r.

2. Spójność terytorialna regionu lubuskiego

Działaniami mającymi na celu realizację w przestrzeni wyznaczonych w Strategii rozwoju województwa Lubuskiego 2020 celów strategicznych i operacyjnych, oraz pełnego wykorzystania potencjału regionu zmierzającego do osiągnięcia spójności terytorialnej niezbędne jest:

- znaczne podwyższenie konkurencyjności Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp. oraz wzajemnych powiązań (duopol);
- wspieranie terenów przygranicznych – poprawa dostępności komunikacyjnej do ośrodków administracyjnych w regionie i kraju;
- rozwijanie funkcji administracyjnych, gospodarczych, edukacyjnych, naukowych, kulturowych i innych usług publicznych wyższego rzędu w Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze;
- rewitalizacja miast, zwłaszcza ośrodków wojewódzkich oraz przywrócenie ich atrakcyjności do zamieszkania w celu zahamowania trendów suburbanizacji,

- wzmocnienie powiązań funkcjonalnych między Gorzowem Wlkp. i Zieloną Górą, w tym zapewnienie efektywnych połączeń transportowych pomiędzy obydwooma miastami oraz z najważniejszymi ośrodkami regionów sąsiednich;
- wzmocnienie funkcji gospodarczych lubuskich miast zgodnie z ich potencjałami rozwojowymi, poprzez działania organizacyjne i infrastrukturalne (np. funkcje przemysłowe, usługowe i turystyczne);
- budowa obwodnic miast leżących w ciągach dróg krajowych i wojewódzkich;
- budowa niezbędnych przepraw mostowych na rzekach województwa;
- wzmocnienie powiązań transportowych z sąsiednimi regionami, w tym budowa transgranicznych połączeń drogowych;
- zwiększenie ilości transgranicznych i międzyregionalnych połączeń komunikacyjnych, w szczególności kolejowych Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry z Warszawą oraz sąsiednimi metropoliami (Wrocław, Poznań, Szczecin, Berlin);
- wspieranie rozwoju przedsięwzięć wynikających z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich;
- wspomaganie procesów rewitalizacji zdegradowanych obszarów wiejskich, w tym popegeerowskich oraz ochrona krajobrazu wiejskiego;
- wspieranie przedsięwzięć wynikających z Programu Współpracy INTERREG V A Brandenburgia — Polska 2014-2020 w ramach celu „Europejska Współpraca Terytorialna” Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR).

Realizacja powyższych zadań wpisuje się w obraz województwa lubuskiego zawarty w SRWL 2020, wskazane cele kreują wizję rozwoju w zadanej perspektywie czasowej. Kontynuacja realizacji celów zgodnie z założeniami KPZK 2030 będzie określać kierunek rozwoju województwa po 2020 roku. Uszczegółowienie zadań polityki rozwoju województwa w odniesieniu do poszczególnych stref tematycznych przedstawiono w dalszej części PZPWL, dotyczącej kierunków zagospodarowania przestrzennego.

XII. Kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego

1. Strategiczne cele rozwoju przestrzennego

Nakreślona wizja rozwoju regionu lubuskiego zakłada wielokierunkowy rozwój pod względem przestrzennym, społecznym oraz gospodarczym. Zrównoważony rozwój w obrębie wszystkich stref funkcjonalno-przestrzennych pozwoli na osiągnięcie wizji rozwoju, wg której województwo lubuskie zapewni mieszkańcom utrzymanie wysokiego poziomu życia oraz zyska wysoką pozycję ekonomiczną na tle kraju. Wykorzystanie innowacyjnego potencjału, nowoczesnych technologii i osiągnięć nauki pozwoli na wypromowanie obszaru jako atrakcyjnego miejsca do zamieszkania i rozwoju klasy kreatywnej, zapewniając dynamiczny wzrost gospodarczy, oparty na potencjale intelektualnym jego mieszkańców.

Wyznaczone poniżej cele strategiczne i operacyjne rozwoju przestrzennego województwa lubuskiego służą realizacji wyznaczonych kierunków rozwoju.

Cele strategiczne i operacyjne:

Cel strategiczny 1. Spójność terytorialna

- 1.1. Zrównoważony rozwój struktury osadniczej regionu w tym rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich oraz rozwój subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich zgodnie z ich potencjałem i w oparciu o ich wzajemne powiązania funkcjonalne;
- 1.2. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich;
- 1.3. Poprawa dostępności komunikacyjnej do ośrodków administracyjnych;
- 1.4. Rozwój infrastruktury technicznej, wzmacniającej ład ekologiczny;

1.5. Rozwój infrastruktury i systemów zapobiegania zagrożeniom.

Cel strategiczny 2. **Zrównoważony rozwój społeczny**

- 2.1. Wzrost dostępności do usług medycznych i wspieranie profilaktyki zdrowotnej;
- 2.2. Rozwój szkolnictwa w oparciu o potrzeby regionalnego rynku pracy;
- 2.3. Wzrost dostępności do atrakcyjnej oferty kulturalnej i sportowej;
- 2.4. Wspieranie włączenia zawodowego i społecznego;
- 2.5. Dostosowanie usług społecznych do zmian trendów demograficznych;
- 2.6. Rozwój i usprawnienie systemu transportu publicznego;
- 2.7. Ochrona walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz dziedzictwa kulturowego oraz budowanie na nich tożsamości regionalnej;
- 2.8. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych;

Cel strategiczny 3. **Rozwój konkurencyjnej gospodarki**

- 3.1. Wzmocnienie potencjału innowacyjnego sektora gospodarczego;
- 3.2. Rozwój przedsiębiorczości i zwiększenie aktywności zawodowej;
- 3.3. Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej;
- 3.4. Rozwój i promocja specjalnych stref ekonomicznych;
- 3.5. Wzmocnienie kapitału ludzkiego poprzez inwestycje służące edukacji;
- 3.6. Rozwój gospodarki niskoemisyjnej;
- 3.7. Rozwój sieci transportowej;
- 3.8. Racjonalna gospodarka zasobami złóż kopalin;
- 3.9. Rozbudowa infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska;
- 3.10. Poprawa jakości rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej;
- 3.11. Kreowanie wizerunku i promocja marki Lubuskie;
- 3.12. Rozwój potencjału turystycznego województwa;
- 3.13. Efektywne zarządzanie regionem.

Rozwój zrównoważony wymaga realizacji działań według zaplanowanej strategii. Wyznaczona wizja oraz cele strategiczne i operacyjne rozwoju przestrzennego województwa lubuskiego zostały sformułowane w oparciu o Strategię Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020, w której za cel główny *uznano wykorzystanie potencjałów województwa lubuskiego do wzrostu jakości życia, dynamizowania konkurencyjnej gospodarki, zwiększenia spójności regionu oraz efektywnego zarządzania jego rozwojem*. Dla osiągnięcia tego celu wyznaczono cztery cele strategiczne, które dotyczą kolejno konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki, dostępności transportowej i teleinformatycznej, społecznej i terytorialnej spójności regionu oraz efektywnego zarządzania. Wszystkie te cele wraz z celami operacyjnymi są spójne z wyznaczonymi powyżej celami rozwoju przestrzennego województwa lubuskiego służącymi realizacji wyznaczonych kierunków rozwoju.

Poniżej w formie tabelarycznej przedstawiono zakres spójności celów Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego (SRWL 2020) ze strategicznymi celami rozwoju przestrzennego, wyznaczonymi w PZPWL.

Tabela 34. Zakres spójności celów ze Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego (SRWL 2020) ze strategicznymi celami rozwoju przestrzennego wyznaczonymi w PZPWL

Źródło: opracowanie własne na podstawie SRWL 2020

Cele wyznaczone w SRWL 2020		Strategiczne cele rozwoju przestrzennego wyznaczone w PZPWL		
		Cel 1. Spójność terytorialna	Cel 2. Zrównoważony rozwój społeczny	Cel 3. Rozwój konkurencyjnej gospodarki
Cele strategiczne	Cele operacyjne			
Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna	1. Rozwój sektora B+R oraz usprawnienie mechanizmów transferu innowacji			X
	2. Rozwój przedsiębiorczości i zwiększenie aktywności zawodowej		X	X
	3. Podniesienie jakości kształcenia i dostosowanie go do potrzeb regionalnego rynku pracy		X	X
	4. Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich		X	X
	5. Rozwój subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich		X	X
	6. Udoskonalenie oraz rozbudowa infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska	X		X
	7. Rozwój potencjału turystycznego województwa			X
	8. Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej			X
Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna	1. Budowa nowej i modernizacja istniejącej infrastruktury komunikacyjnej	X	X	X
	2. Usprawnienie systemu transportu publicznego		X	X
	3. Rozwój społeczeństwa informacyjnego		X	X
Społeczna i terytorialna spójność regionu	1. Wzrost dostępności i atrakcyjności kształcenia w placówkach edukacyjnych		X	X
	2. Zwiększenie dostępu do usług medycznych i profilaktyka zdrowotna		X	
	3. Zapewnienie różnorodnej oferty kulturalnej i sportowej		X	
	4. Promocja włączenia zawodowego i społecznego		X	
	5. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich	X		
	6. Wsparcie budowy oraz modernizacji systemów i infrastruktury zapobiegania zagrożeniom	X	X	
Region efektywnie zarządzany	1. Tworzenie atrakcyjnego wizerunku województwa i promocja marki Lubuskie			X
	2. Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej			X
	3. Wzmocnienie potencjału kapitału społecznego oraz kształtowanie tożsamości regionalnej		X	X
	4. Wzmocnienie integralności systemów zarządzania strategicznego i planowania przestrzennego na poziomie regionalnym i lokalnym	X	X	X
	5. Podwyższenie sprawności działania administracji samorządowej i instytucji regionalnych	X		

Wyznaczone cele umożliwią zrównoważony rozwój obszaru, wzmocnią integrację powiązań funkcjonalno-przestrzennych w zakresie gospodarczym, społecznym, komunikacyjnym i infrastrukturalnym. Wpłyną na przyspieszenie procesów rozwojowych przy jednoczesnym zachowaniu spójności obszaru.

Wyznaczone w PZPWL strategiczne cele rozwoju przestrzennego zostaną osiągnięte poprzez realizację szczegółowych kierunków rozwoju województwa lubuskiego, wyznaczonych dla poszczególnych stref tematycznych, tj. strefy przyrodniczej, społecznej, kulturowej, ekonomiczno-gospodarczej, obronności i bezpieczeństwa oraz w zakresie komunikacji, transportu i infrastruktury technicznej. Powyższe strefy tworzą plan struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa. Wyznaczone w ich ramach kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego są zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju, uwzględniają uwarunkowania i strategiczne cele rozwojowe, kluczowe dla danej strefy, jak i ograniczenia wynikające z zasad zagospodarowania pozostałych stref. Kształtowany w ten sposób plan struktury funkcjonalno-przestrzennej wskazuje obszary pełniące nadrzędne funkcje przyrodnicze, jak i strukturę osadniczą regionu wraz z obszarami koncentracji inwestycji infrastrukturalnych, przy uwzględnieniu potrzeby ochrony walorów przyrodniczych, środowiskowych i kulturowych.

Poniżej przedstawiono odniesienie kierunków polityki i zagospodarowania przestrzennego określonych w wyznaczonych poszczególnych strefach tematycznych do określonych powyżej strategicznych celów rozwoju przestrzennego.

Tabela 35. Zakres spójności wyznaczonych w PZPWL kierunków polityki i zagospodarowania przestrzennego z celem strategicznym – Spójność terytorialna

Źródło: opracowanie własne

Kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego wyznaczone w PZPWL		Cel strategiczny 1. Spójność terytorialna				
		1.1	1.2	1.3	1.4	1.5
		Zrównoważony rozwój struktury osadniczej regionu w tym rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich oraz rozwój subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich zgodnie z ich potencjałem i w oparciu o ich wzajemne powiązania funkcjonalne	Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich	Poprawa dostępności komunikacyjnej do ośrodków administracyjnych	Rozwój infrastruktury technicznej, wzmacniającej ład ekologiczny	Rozwój infrastruktury i systemów zapobiegania zagrożeniom
System przyrodniczy	1. Ochrona i kształtowanie systemu przyrodniczego	x	x			
	2. Zapewnienie spójności i ciągłości systemu przyrodniczego	x	x			
	3. Ochrona walorów przyrody ożywionej	x	x			
	4. Ochrona walorów przyrody nieożywionej	x	x			
	5. Ochrona krajobrazu	x	x			
	6. Racjonalna gospodarka zasobami złóż kopalin	x	x			
	7. Ochrona środowiska glebowego	x	x			
	8. Racjonalne gospodarowanie i ochrona zasobów wód powierzchniowych i podziemnych	x	x		x	
	9. Poprawa warunków aerosanitarnych	x	x		x	
	10. Ochrona przed hałasem	x	x		x	

		Cel strategiczny 1. Spójność terytorialna				
		1.1	1.2	1.3	1.4	1.5
Strefa społeczna	1. Poprawa dostępności do usług medycznych, w tym usług specjalistycznych, oraz podnoszenie jakości profilaktyki zdrowotnej i dostępu do usług sportu – rekreacji	x	x			
	2. Rozwój szkolnictwa poprzez rozbudowę zaplecza technicznego oraz podniesienie jakości kształcenia w dostosowaniu do potrzeb regionalnego rynku pracy	x	x			
	3. Kształtowanie zasobu budownictwa mieszkaniowego o odpowiednim standardzie	x	x			
	4. Rozwój struktury osadniczej regionu	x	x	x		
	5. Rozwój terenów zurbanizowanych	x	x			
Ochrona dziedzictwa kulturowego i turystyka	1. Zachowanie i ochrona obiektów zabytkowych	x	x			
	2. Kreowanie i ochrona spójnego i harmonijnego krajobrazu kulturowego	x	x			
	3. Efektywne wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego, w tym przede wszystkim na cele turystyczne	x	x			
	4. Kształtowanie tożsamości kulturowej	x	x			
	5. Kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów zabytkowych	x	x			
Strefa ekonomiczno-gospodarcza	1. Rozwój gospodarki i wzmocnienie potencjału innowacyjnego sektora gospodarczego	x	x			
	2. Zmniejszenie bezrobocia i zwiększenie aktywności zawodowej ludności	x	x			
	3. Rozwój turystyki	x	x			
	4. Poprawa i ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej	x	x			
	5. Gospodarcze wykorzystanie lasu		x			
Komunikacja i transport	1. Poprawa drogowej dostępności komunikacyjnej w zakresie powiązań zewnętrznych i wewnętrznych	x	x	x		
	2. Wzrost bezpieczeństwa w obrębie miejskich i wiejskich terenów zabudowanych	x	x	x		
	3. Poprawa parametrów użytkowych sieci i infrastruktury kolejowej	x	x	x		
	4. Stworzenie spójnego systemu pasażerskich i towarowych powiązań kolejowych	x	x	x		
	5. Rozwój transportu lotniczego	x	x	x		
	6. Zwiększenie znaczenia transportu wodnego w przewozach towarów oraz turystyce	x	x	x		
	7. Zwiększenie wykorzystania kombinowanego przewozu towarów	x	x	x		
	8. Wzrost znaczenia transportu zbiorowego	x	x	x		
	9. Zwiększenie znaczenia ruchu rowerowego jako środka komunikacji	x	x	x		
Infrastruktura techniczna	1. Wzrost bezpieczeństwa energetycznego w zakresie energii elektrycznej	x	x		x	
	2. Wzrost bezpieczeństwa energetycznego w zakresie paliw gazowych	x	x		x	
	3. Rozbudowa i modernizacja systemu ciepłowniczego	x	x		x	
	4. Wzrost efektywności energetycznej	x	x		x	

		Cel strategiczny 1. Spójność terytorialna				
		1.1	1.2	1.3	1.4	1.5
	5. Rozwój społeczeństwa informacyjnego	x	x		x	
	6. Wykorzystanie energii wiatru	x	x		x	
	7. Wykorzystanie energii biomasy i biogazu	x	x		x	
	8. Wykorzystanie energii wodnej	x	x		x	
	9. Wykorzystanie energii słonecznej	x	x		x	
	10. Zapewnienie stałego dostępu do wody przeznaczonej do spożycia o dobrej jakości oraz pełnej obsługi w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków	x	x		x	
	11. Zrównoważona gospodarka wodno-kanalizacyjna	x	x		x	
	12. Rozwój gospodarki odpadami	x	x		x	
Strefa obronności i bezpieczeństwa	1. Ochrona terenów zamkniętych oraz obiektów służących zapewnieniu bezpieczeństwa państwa	x	x			x
	2. Poprawa bezpieczeństwa publicznego	x	x			x
	3. Zahamowanie wzrostu i minimalizacja istniejącego ryzyka powodziowego	x	x		x	x

Tabela 36. Zakres spójności wyznaczonych w PZPWL kierunków polityki i zagospodarowania przestrzennego z celem strategicznym – Zrównoważony rozwój społeczny

Źródło: opracowanie własne

		Cel strategiczny 2. Zrównoważony rozwój społeczny							
		2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	2.7	2.8
		Wzrost dostępności do usług medycznych i wspieranie profilaktyki zdrowotnej;	Rozwój szkolnictwa w oparciu o potrzeby regionalnego rynku pracy;	Wzrost dostępności do atrakcyjnej oferty kulturalnej i sportowej;	Wspieranie włączenia zawodowego i społecznego;	Dostosowanie usług społecznych do zmian trendów demograficznych;	Rozwój i usprawnienie systemu transportu publicznego;	Ochrona walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz dziedzictwa kulturowego oraz budowanie na nich tożsamości regionalnej;	Rewitalizacja obszarów zdegradowanych;
Kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego wyznaczone w PZPWL									
System przyrodniczy	1. Ochrona i kształtowanie systemu przyrodniczego							x	
	2. Zapewnienie spójności i ciągłości systemu przyrodniczego							x	
	3. Ochrona walorów przyrody ożywionej							x	
	4. Ochrona walorów przyrody nieożywionej							x	
	5. Ochrona krajobrazu							x	
	6. Racjonalna gospodarka zasobami złóż kopalin							x	
	7. Ochrona środowiska glebowego							x	
	8. Racjonalne gospodarowanie i ochrona zasobów wód powierzchniowych i podziemnych							x	
	9. Poprawa warunków aerosanitarnych								
	10. Ochrona przed hałasem								
spół	1. Poprawa dostępności do usług medycznych, w tym usług	x		x		x			

		Cel strategiczny 2. Zrównoważony rozwój społeczny							
		2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	2.7	2.8
	specjalistycznych, oraz podnoszenie jakości profilaktyki zdrowotnej i dostępu do usług sportu – rekreacji								
	2. Rozwój szkolnictwa poprzez rozbudowę zaplecza technicznego oraz podniesienie jakości kształcenia w dostosowaniu do potrzeb regionalnego rynku pracy		X	X	X	X			
	3. Kształtowanie zasobu budownictwa mieszkaniowego o odpowiednim standardzie				X				X
	4. Rozwój struktury osadniczej regionu								
	5. Rozwój terenów zurbanizowanych								
Ochrona dziedzictwa kulturowego i turystyka	1. Zachowanie i ochrona obiektów zabytkowych							X	X
	2. Kreowanie i ochrona spójnego i harmonijnego krajobrazu kulturowego							X	X
	3. Efektywne wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego, w tym przede wszystkim na cele turystyczne			X		X		X	X
	4. Kształtowanie tożsamości kulturowej			X				X	X
	5. Kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów zabytkowych			X	X	X		X	X
Strefa ekonomiczno-gospodarcza	1. Rozwój gospodarki i wzmocnienie potencjału innowacyjnego sektora gospodarczego				X				
	2. Zmniejszenie bezrobocia i zwiększenie aktywności zawodowej ludności				X	X			X
	3. Rozwój turystyki			X		X		X	
	4. Poprawa i ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej							X	
	5. Gospodarcze wykorzystanie lasu							X	
Komunikacja i transport	1. Poprawa drogowej dostępności komunikacyjnej w zakresie powiązań zewnętrznych i wewnętrznych						X		
	2. Wzrost bezpieczeństwa w obrębie miejskich i wiejskich terenów zabudowanych						X		
	3. Poprawa parametrów użytkowych sieci i infrastruktury kolejowej						X		
	4. Stworzenie spójnego systemu pasażerskich i towarowych powiązań kolejowych						X		
	5. Rozwój transportu lotniczego								
	6. Zwiększenie znaczenia transportu wodnego w przewozach towarów oraz turystyce								
	7. Zwiększenie wykorzystania kombinowanego przewozu towarów								
	8. Wzrost znaczenia transportu zbiorowego					X	X		X
	9. Zwiększanie znaczenia ruchu rowerowego jako środka komunikacji						X		
Infrastruktura techniczna	1. Wzrost bezpieczeństwa energetycznego w zakresie energii elektrycznej								
	2. Wzrost bezpieczeństwa energetycznego w zakresie paliw gazowych								
	3. Rozbudowa i modernizacja systemu ciepłowniczego								X
	4. Wzrost efektywności energetycznej				X	X			X

Tabela 37. Zakres spójności wyznaczonych w PZPWL kierunków polityki i zagospodarowania przestrzennego z celem strategicznym – Rozwój konkurencyjnej gospodarki
Źródło: opracowanie własne

			Cel strategiczny 3. Rozwój konkurencyjnej gospodarki													
			3.1	3.2	3.3	3.4	3.5	3.6	3.7	3.8	3.9	3.10	3.11	3.12	3.13	
Kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego wyznaczone w PZPWL			Wzmocnienie potencjału innowacyjnego sektora gospodarczego	Rozwój przedsiębiorczości i zwiększenie aktywności zawodowej	Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej	Rozwój i promocja specjalnych stref ekonomicznych	Wzmocnienie kapitału ludzkiego poprzez inwestycje służące edukacji	Rozwój gospodarki niskoemisyjnej	Rozwój sieci transportowej	Racjonalna gospodarka zasobami złóż kopalin	Rozbudowa infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska	Poprawa jakości rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej	Kreowanie wizerunku i promocja marki Lubuskie	Rozwój potencjału turystycznego województwa	Efektywne zarządzanie regionem	
System przyrodniczy	1.	Ochrona i kształtowanie systemu przyrodniczego		X										X		
	2.	Zapewnienie spójności i ciągłości systemu przyrodniczego		X												
	3.	Ochrona walorów przyrody ożywionej														
	4.	Ochrona walorów przyrody nieożywionej														
	5.	Ochrona krajobrazu														

		Cel strategiczny 3. Rozwój konkurencyjnej gospodarki												
		3.1	3.2	3.3	3.4	3.5	3.6	3.7	3.8	3.9	3.10	3.11	3.12	3.13
	6. Racjonalna gospodarka zasobami złóż kopalin								x	x				
	7. Ochrona środowiska glebowego										x			
	8. Racjonalne gospodarowanie i ochrona zasobów wód powierzchniowych i podziemnych									x			x	
	9. Poprawa warunków aerosanitarnych						x			x				
	10. Ochrona przed hałasem						x			x				
Strefa społeczna	1. Poprawa dostępności do usług medycznych, w tym usług specjalistycznych, oraz podnoszenie jakości profilaktyki zdrowotnej i dostępu do usług sportu – rekreacji													
	2. Rozwój szkolnictwa poprzez rozbudowę zaplecza technicznego oraz podniesienie jakości kształcenia w dostosowaniu do potrzeb regionalnego rynku pracy	x	x		x									
	3. Kształtowanie zasobu budownictwa mieszkaniowego o odpowiednim standardzie													
	4. Rozwój struktury osadniczej regionu													
	5. Rozwój terenów zurbanizowanych								x					
Ochrona dziedzictwa kulturowego i turystyka	1. Zachowanie i ochrona obiektów zabytkowych			x									x	
	2. Kreowanie i ochrona spójnego i harmonijnego krajobrazu kulturowego												x	
	3. Efektywne wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego, w tym przede wszystkim na cele turystyczne			x								x	x	
	4. Kształtowanie tożsamości kulturowej											x		
	5. Kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów zabytkowych		x										x	
Strefa ekonomiczno-gospodarcza	1. Rozwój gospodarki i wzmocnienie potencjału innowacyjnego sektora gospodarczego	x	x	x	x				x			x		
	2. Zmniejszenie bezrobocia i zwiększenie aktywności zawodowej ludności		x		x									
	3. Rozwój turystyki											x	x	
	4. Poprawa i ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej										x	x	x	
	5. Gospodarcze wykorzystanie lasu										x		x	
Komunikacja i transport	1. Poprawa drogowej dostępności komunikacyjnej w zakresie powiązań zewnętrznych i wewnętrznych	x	x	x				x						
	2. Wzrost bezpieczeństwa w obrębie miejskich i wiejskich terenów zabudowanych		x					x						
	3. Poprawa parametrów użytkowych sieci i infrastruktury kolejowej		x	x				x						
	4. Stworzenie spójnego systemu			x				x						

		Cel strategiczny 3. Rozwój konkurencyjnej gospodarki												
		3.1	3.2	3.3	3.4	3.5	3.6	3.7	3.8	3.9	3.10	3.11	3.12	3.13
	pasażerskich i towarowych powiązań kolejowych													
	5. Rozwój transportu lotniczego			X				X						
	6. Zwiększenie znaczenia transportu wodnego w przewozach towarów oraz turystyce			X			X	X					X	
	7. Zwiększenie wykorzystania kombinowanego przewozu towarów			X	X		X	X						
	8. Wzrost znaczenia transportu zbiorowego	X	X	X			X	X						
	9. Zwiększanie znaczenia ruchu rowerowego jako środka komunikacji			X			X	X					X	
Infrastruktura techniczna	1. Wzrost bezpieczeństwa energetycznego w zakresie energii elektrycznej			X						X				
	2. Wzrost bezpieczeństwa energetycznego w zakresie paliw gazowych			X						X				
	3. Rozbudowa i modernizacja systemu ciepłowniczego						X							
	4. Wzrost efektywności energetycznej						X			X				
	5. Rozwój społeczeństwa informacyjnego		X											X
	6. Wykorzystanie energii wiatru						X			X				
	7. Wykorzystanie energii biomasy i biogazu						X			X				
	8. Wykorzystanie energii wodnej						X			X				
	9. Wykorzystanie energii słonecznej									X				
	10. Zapewnienie stałego dostępu do wody przeznaczonej do spożycia o dobrej jakości oraz pełnej obsługi w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków									X				
	11. Zrównoważona gospodarka wodno-kanalizacyjna									X				
	12. Rozwój gospodarki odpadami						X			X				
Strefa obronności i bezpieczeństwa	1. Ochrona terenów zamkniętych oraz obiektów służących zapewnieniu bezpieczeństwa państwa							X						
	2. Poprawa bezpieczeństwa publicznego													
	3. Zahamowanie wzrostu i minimalizacja istniejącego ryzyka powodziowego													

2. System przyrodniczy

W ramach systemu przyrodniczego wyznaczono poniższe kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego:

Kierunek 1. Ochrona i kształtowanie systemu przyrodniczego

Kierunek 2. Zapewnienie spójności i ciągłości systemu przyrodniczego

- Kierunek 3.** Ochrona walorów przyrody ożywionej
- Kierunek 4.** Ochrona walorów przyrody nieożywionej
- Kierunek 5.** Ochrona krajobrazu
- Kierunek 6.** Racjonalna gospodarka zasobami złóż kopalin
- Kierunek 7.** Ochrona środowiska glebowego
- Kierunek 8.** Racjonalne gospodarowanie i ochrona zasobów wód powierzchniowych i podziemnych
- Kierunek 9.** Poprawa warunków aerosanitarnych
- Kierunek 10.** Ochrona przed hałasem

Rozwój zrównoważony jest naczelną zasadą gospodarowania zasobami naturalnymi – zapewnia trwałość podstawowych procesów przyrodniczych i gwarantuje zaspokojenie potrzeb społeczności. Zasoby naturalne obejmują powietrze, wody podziemne i powierzchniowe, kopaliny, gleby, lasy. Racjonalne korzystanie z zasobów oznacza utrzymanie odpowiedniej ilości i jakości poszczególnych elementów środowiska oraz ich wzajemnych powiązań.

Ochrona walorów przyrodniczych

Podstawowy system przyrodniczy województwa lubuskiego obejmuje obszary objęte różnymi formami ochrony oraz tereny o dużym udziale środowisk naturalnych i półnaturalnych, nieobjęte ochroną prawną, a umożliwiające zachowanie łączności pomiędzy terenami chronionymi. Ochrona bioróżnorodności wymaga utrzymania cennych ekosystemów, siedlisk, gatunków w obrębie obszarów prawnie chronionych, jak i wzmocnienia spójności ekologicznej pomiędzy tymi obszarami.

Kierunek 1. Ochrona i kształtowanie systemu przyrodniczego

Działania	Dokumenty powiązane
- Integracja działań w zakresie funkcjonowania spójnego systemu obszarów chronionych jako podstawy ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych; - Kształtowanie zagospodarowania terenów w obszarach chronionych w dostosowaniu do przedmiotu ochrony oraz zgodnie z przepisami w zakresie ochrony przyrody oraz dokumentami nadrzędnymi; - Rewizja celów, funkcji oraz zasad wykonywania ochrony w parkach krajobrazowych oraz w obszarach chronionego krajobrazu, a także doprecyzowanie ich granic; - Opracowanie planów ochrony lub planów zadań ochronnych dla obszarów chronionych, w tym obszarów Natura 2000 oraz włączenie wskazań z nich wynikających do aktów prawa miejscowego; - Inwentaryzacja i ochrona najcenniejszych siedlisk przyrodniczych nieobjętych dotychczas ochroną prawną; - Wzmocnienie integracji działalności turystycznej z celami ochrony przyrody; - Koordinacja działań dla zintegrowania systemu terenów chronionych w województwie z systemami ochronnymi w województwach sąsiednich (zachodniopomorskie, wielkopolskie, dolnośląskie) i na terenach pogranicza polsko-niemieckiego.	- Rozporządzenia Rady Ministrów oraz Rozporządzenia Ministra Środowiska ws. parków narodowych; - Rozporządzenia Wojewody Lubuskiego oraz Zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wlkp. ws. rezerwatów przyrody; - Rozporządzenia Wojewody Lubuskiego oraz Uchwały Sejmiku Województwa Lubuskiego ws. parków krajobrazowych; - Rozporządzenia Wojewody Lubuskiego oraz Uchwały Sejmiku Województwa Lubuskiego ws. obszarów chronionego krajobrazu; - Rozporządzenia Wojewody Lubuskiego i Uchwały Rad Gmin ws. zespołów przyrodniczo-krajobrazowych; - Rozporządzenia Wojewody Lubuskiego oraz Uchwały Rad Gmin ws. użytków ekologicznych; - Rozporządzenia Wojewody Lubuskiego oraz Uchwały Rad Gmin ws. pomników przyrody; - Plany ochrony rezerwatów przyrody; - Plany ochrony parków krajobrazowych; - Zadania ochronne dla Drawieńskiego Parku Narodowego (2016) do czasu ustanowienia planu ochrony Drawieńskiego PN; - Zadania ochronne dla Parku Narodowego „Ujście Warty” (2014) do czasu ustanowienia planu ochrony; - Zadania ochronne dla obszarów Natura 2000; - Program ochrony i zrównoważonego użytkowania

	różnorodności biologicznej wraz z Planem działań na lata 2015-2020 (2015); • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012); • Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku (2014); • Studium Integracji Przestrzennej Polskiej Części Pogranicza Polski i Niemiec (IPPON) (2013).
--	---

Obszarami i obiektami prawnej ochrony przyrody i krajobrazu w granicach województwa lubuskiego są:

- 67 rezerwatów przyrody,
- 2 parki narodowe, w tym Park Narodowy „Ujście Warty” stanowiący jeden z najcenniejszych w naszym kraju obszarów wodno-błotnych o znaczeniu międzynarodowym, objęty ochroną na mocy Konwencji Ramsarskiej (ostoja Ramsar),
- 8 parków krajobrazowych,
- 78 obszarów Natura 2000, w tym 12 obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO) oraz 65 specjalnych obszarów ochrony siedlisk (SOO), oraz 1 obszar będący jednocześnie obszarem specjalnej ochrony ptaków i specjalnym obszarem ochrony siedlisk (OSO i SOO),
- 28 obszarów chronionego krajobrazu,

a także:

- pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, oraz ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów²⁶⁴.

Obszary przyrodnicze o najwyższym reżimie ochronnym, wymagające bezwzględnego zachowania i ochrony walorów środowiska przyrodniczego oraz eliminowania zagrożeń, to przede wszystkim obszary parków narodowych oraz rezerwatów przyrody. Dla obu parków narodowych sporządzono projekty planów ochrony, do czasu ich zatwierdzenia obowiązują ustalenia zadań ochronnych dla Drawieńskiego PN oraz PN „Ujście Warty”. Spośród 67 rezerwatów przyrody położonych w granicach województwa lubuskiego, 48 posiada ustanowione plany ochrony, a dla 19 wymagane jest ich opracowanie i zatwierdzenie²⁶⁵.

Obszary przyrodnicze o wysokim reżimie ochronnym to również parki krajobrazowe oraz obszary Natura 2000. Obszar parku krajobrazowego, zgodnie z ustawową definicją²⁶⁶, chroniony jest w celu zachowania i popularyzacji wartości przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych w warunkach zrównoważonego rozwoju. Obowiązujący plan ochrony posiada Puszczewski PK, dla pozostałych 7 parków wymagane jest opracowanie i zatwierdzenie planów ochrony.

W granicach obszarów Natura 2000 obowiązuje zakaz podejmowania działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru, w tym w szczególności pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt oraz wpłynąć negatywnie na gatunki, dla ochrony których wyznaczono obszar. Działania te nie mogą również pogorszyć integralności obszaru lub jego powiązania z innymi obszarami. Dla obszaru Natura 2000 sporządza się plan zadań ochronnych lub plan ochrony, których podstawowym celem jest zagwarantowanie odpowiedniej ochrony

²⁶⁴ Wykaz i charakterystykę rezerwatów przyrody, parków narodowych, parków krajobrazowych, obszarów Natura 2000, obszarów chronionego krajobrazu i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych oraz opis pomników przyrody, stanowisk dokumentacyjnych i użytków ekologicznych zawarto w części uwarunkowań PZPWL, rozdział VIII. Uwarunkowania wewnętrzne rozwoju przestrzennego, podrozdział 2. System przyrodniczy, punkt 2.11. Krajobraz naturalny

²⁶⁵ zgodnie z tabelą 7. Wykaz rezerwatów przyrody, zawartą w części uwarunkowań PZPWL, rozdział VIII. Uwarunkowania wewnętrzne rozwoju przestrzennego, podrozdział 2. System przyrodniczy, punkt 2.11. Krajobraz naturalny

²⁶⁶ art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U.2018 poz. 142 t.j.)

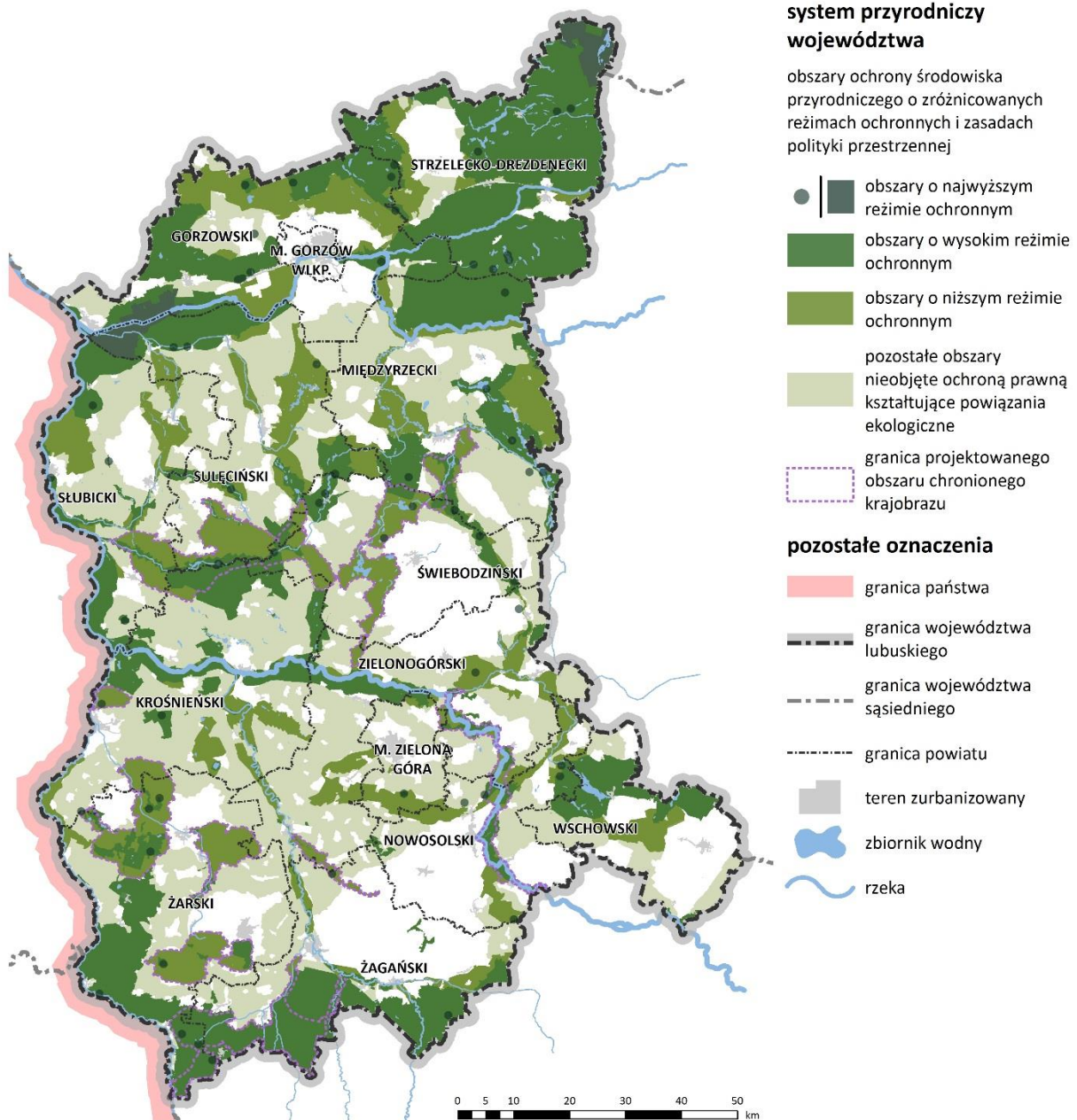
dla zachowania głównych przedmiotów ochrony, przy jednoczesnym zachowaniu równowagi pomiędzy ochroną przyrody i rozwojem regionu. Według stanu na październik 2017 r. plany zadań ochronnych obowiązują dla 40 obszarów Natura 2000, dla 38 wymagane jest opracowanie i zatwierdzenie planów zadań ochronnych²⁶⁷.

Obszary o niższym reżimie ochronnym to obszary chronionego krajobrazu. Są to tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokojenia potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych. Tereny te podlegają zagospodarowaniu w sposób zapewniający utrzymanie pożądanego stanu równowagi w przyrodzie. W ramach obszarów tych wskazuje się również 10 projektowanych obszarów chronionego krajobrazu – Rynna Paklicy i Ołoboku, Puszcza nad Pliszką, Nowosolska Dolina Odry, Gubińskie Mokradła, Dolina Brzeźnicy, Zachodnie okolice Lubska, Wschodnie okolice Lubska, Las Żarski, Bory Bogumiłowskie, Bory Dolnośląskie, których dokładny przebieg granic oraz zasady ochrony zasobów przyrodniczych i krajobrazowych zostanie określony w stosownych aktach prawnych. Do grupy tej zaklasyfikowano również zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz użytki ekologiczne.

²⁶⁷ zgodnie z tabelą 8. Wykaz obszarów Natura 2000, zawartą w części uwarunkowań PZPW, rozdział VIII. Uwarunkowania wewnętrzne rozwoju przestrzennego, podrozdział 2. System przyrodniczy, punkt 2.11. Krajobraz naturalny

Schemat 66. System przyrodniczy województwa lubuskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych RDOŚ Gorzów Wlkp., Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego oraz Instytutu Biologii Ssaków PAN Białowieża, stan na 15.12.2017 r.

Wskazuje się na konieczność dostosowania polityki przestrzennego zagospodarowania województwa do zasad i warunków wynikających z nadrzędnej dla danego obszaru chronionego polityki ekologicznej. Obszary kształtujące podstawowy system przyrodniczy województwa lubuskiego nie stanowią terenów wykluczonych z możliwości zainwestowania pod warunkiem zachowania zgodności z przepisami odrębnymi (przepisami ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, rozporządzeniami, zarządzeniami, uchwałami je powołującymi oraz zadaniami ochronnymi i planami ochrony), gwarantującymi zachowanie zasobów przyrodniczych, dla ochrony których zostały powołane poszczególne formy ochrony przyrody. Należy podkreślić, iż tereny prawnej ochrony przyrody oraz ich bezpośrednie sąsiedztwo, powinny podlegać ochronie przed nadmierną presją budowlaną, w tym mieszkaniową i rekreacyjną. Rozpraszanie i wkraczanie zabudowy w obszary cenne przyrodniczo, skutkuje zmniejszeniem powierzchni terenów otwartych i utratą funkcjonalności korytarzy ekologicznych, a także wzrostem presji antropogenicznej. Koniecznością jest opracowanie planów ochrony

i planów zadań ochronnych dla poszczególnych obszarów chronionych, w tym obszarów Natura 2000, oraz uwzględnienie wskazań z nich wynikających w aktach prawa miejscowego.

Wszelkie inwestycje, w tym inwestycje z zakresu infrastruktury technicznej, infrastruktury drogowej, transportu wodnego, ochrony przeciwpowodziowej, planowane w granicach lub w sąsiedztwie obszarów przyrodniczych objętych ochroną prawną powinny uwzględniać wskazania wynikające z obowiązujących zadań ochronnych i planów ochrony dla poszczególnych form ochrony przyrody.

Realizując cele związane z ochroną przeciwpowodziową, a także z żegluga i transportem wodnym na rzekach Odrze, Warcie i Noteci, należy dążyć do niepogarszania warunków wodnych, w tym jakości wody, częstotliwości i okresów zalewów oraz możliwości migracji ryb w granicach obszarów objętych ochroną prawną, w których siedliska i gatunki objęte ochroną związane są z terenami zalewowymi rzek. Tereny zalewowe, stanowiące obszary naturalnej retencji, powinny stanowić tereny wolne od zabudowy, na których może następować rozlewanie się wód powodziowych, co jednocześnie pozwala na zachowanie i ochronę najcenniejszych siedlisk przyrodniczych związanych z terenami dolinowymi.

Zgodnie z założeniami *Programu ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z planem działań na lata 2015-2020*, w granicach województwa lubuskiego wskazane jest dokonanie rewizji celów, funkcji oraz zasad wykonywania ochrony w parkach krajobrazowych i w obszarach chronionego krajobrazu, a także uszczegółowienie przebiegu ich granic. Planowane zmiany przebiegu granic oraz powierzchni, wynikające głównie z konieczności ich uszczegółowienia, dotyczą pięciu parków krajobrazowych: PK Ujście Warty, Barlinecko-Gorzowskiego PK, Gryżyńskiego PK, Łagowsko-Sulęcińskiego PK, Pszczewskiego PK²⁶⁸. Dokładny przebieg granic zostanie określony w stosownych aktach prawnych.

Wskazane jest również objęcie ochroną innych cennych przyrodniczo i krajobrazowo obszarów dotychczas nie podlegających ochronie, w tym: Mokradel Miłowisko-Mieszczowskich (Shadow List)²⁶⁹.

Ważne zadanie stanowi również koordynacja działań pomiędzy poszczególnymi szczeblami administracji dla zintegrowania systemu terenów chronionych w województwie z systemami ochronnymi w województwach sąsiednich (zachodniopomorskie, wielkopolskie, dolnośląskie) i na terenach pogranicza polsko-niemieckiego.

Tereny cenne przyrodniczo objęte ochroną prawną stanowią jednocześnie potencjał do rozwoju turystycznego regionu. Turystyka zrównoważona, której rozwój jest dostosowany do rodzaju i jakości środowiska przyrodniczego, nie przyczynia się do ich degradacji. Rozwój turystyki powinien odbywać się po wyznaczonych trasach turystycznych, ograniczających niekontrolowaną penetrację obszarów cennych przyrodniczo. Wysokie walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe obszarów, objętych ochroną na mocy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, stanowią doskonałe miejsce do uprawiania różnych form ekoturystyki, w tym coraz modniejszej turystyki ornitologicznej (znana pod angielską nazwą *birdwatching*). Polska staje się potęgą europejskiej turystyki ornitologicznej przyciągając setki ornitologów zarówno amatorów, jak i profesjonalistów. Jako najcenniejsze obszary wskazane do rozwoju tego typu turystyki na obszarach chronionych wymienia się: Park Narodowy „Ujście Warty” oraz obszar Natura 2000 Dolina Środkowej Odry PLB080004. W obszarach tych wskazane jest wyznaczenie ścieżek dydaktycznych ze stanowiskami do obserwacji ptaków, w sposób niezagrażający gatunkom awifauny, a umożliwiający rozwój turystyki przyrodniczej. Rozwój ekoturystyki staje się szansą dla lepszej ochrony zasobów przyrodniczych, gdzie mieszkańcy dostrzegają osobisty interes w ich ochronie²⁷⁰.

²⁶⁸ Informacje uzyskane od Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Lubuskiego oraz z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego, stan na 31.10. 2017 r.

²⁶⁹ www.salamandra.org.pl — Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody

²⁷⁰ www.salamandra.org.pl — Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody

Kierunek 2. Zapewnienie spójności i ciągłości systemu przyrodniczego

Działania	Dokumenty powiązane
1. Zachowanie integralności obszarów węzłowych i zapewnienie drożności korytarzy wyznaczonych w ramach krajowej sieci ekologicznej: a. części Korytarza Północnego (KPn), b. części Korytarza Północnego Centralnego (KPnC), c. części Korytarza Zachodniego (KZ), d. części Korytarza Południowego Centralnego (KPdC); 2. Zachowanie drożności cieków stanowiących istotne korytarze migracyjne ichtiofauny lub odtworzenie ich drożności; 3. Kształtowanie systemu przyrodniczego poszczególnych miast i gmin w sposób zapewniający ich spójność i powiązanie z krajową siecią ekologiczną; 4. Przeciwdziałanie fragmentacji przestrzeni przyrodniczej, likwidacja barier na trasach przemieszczania się gatunków.	• Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Ekologiczną Natura 2000 – IBS PAN Białowieża (2005, aktualizacja 2011); • Studium Integracji Przestrzennej Polskiej Części Pogranicza Polski i Niemiec (IPPON) (2013); • Program ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z Planem działań na lata 2015-2020 (2015); • Program udroźnienia wód płynących dla celów rybactwa w województwie lubuskim na lata 2005–2020 (2005); • Ocena potrzeb i priorytetów udroźnienia ciągłości morfologicznej rzek na obszarach dorzeczy w kontekście osiągnięcia dobrego stanu i potencjału części wód w Polsce (2010); • dokumenty planistyczne gmin.

Zgodnie z *Unijną strategią ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r.*²⁷¹ wskazuje się na konieczność wzmocnienia ochrony ekosystemów poprzez rozwój zielonej infrastruktury. Zielona infrastruktura definiowana jest jako *strategicznie zaplanowana sieć obszarów naturalnych i półnaturalnych z innymi cechami środowiskowymi, zaprojektowana i zarządzana w sposób mający zapewnić szeroką gamę usług ekosystemowych*²⁷². Jej celem jest zachowanie i odtworzenie połączeń pomiędzy istniejącymi obszarami przyrodniczymi, co jednocześnie daje możliwość zachowania większej bioróżnorodności²⁷³. Zgodnie z powyższą koncepcją ochrona przyrody i naturalnych procesów, stanowiących źródło korzyści dla społeczności (oczyszczanie wód, łagodzenie skutków powodzi, pochłanianie dwutlenku węgla), powinna zostać świadomie włączona w proces planowania przestrzennego. Zieloną infrastrukturę tworzą obszary węzłowe (ostoje), w tym obszary objęte ochroną prawną, korytarze ekologiczne, a także elementy minimalizujące skutki fragmentacji przestrzeni tj.: ekodukty.

Do szczególnie ważnych obszarów kształtujących sieć ekologiczną województwa lubuskiego należą obszary węzłowe tj.: Puszcza Drawska, Puszcza Gorzowska, Bagna Ujścia Warty, Puszcza Notecka, Bory Dolnośląskie, Puszcza Rzepińska (Lubuska), Bory Zielonogórskie Wschodnie i Zachodnie, Lasy Sławskie, oraz obszary korytarzowe, o znaczeniu międzynarodowym oraz krajowym, łączące dane obszary²⁷⁴.

²⁷¹ Unijna strategia ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r., Komisja Europejska, grudzień 2011

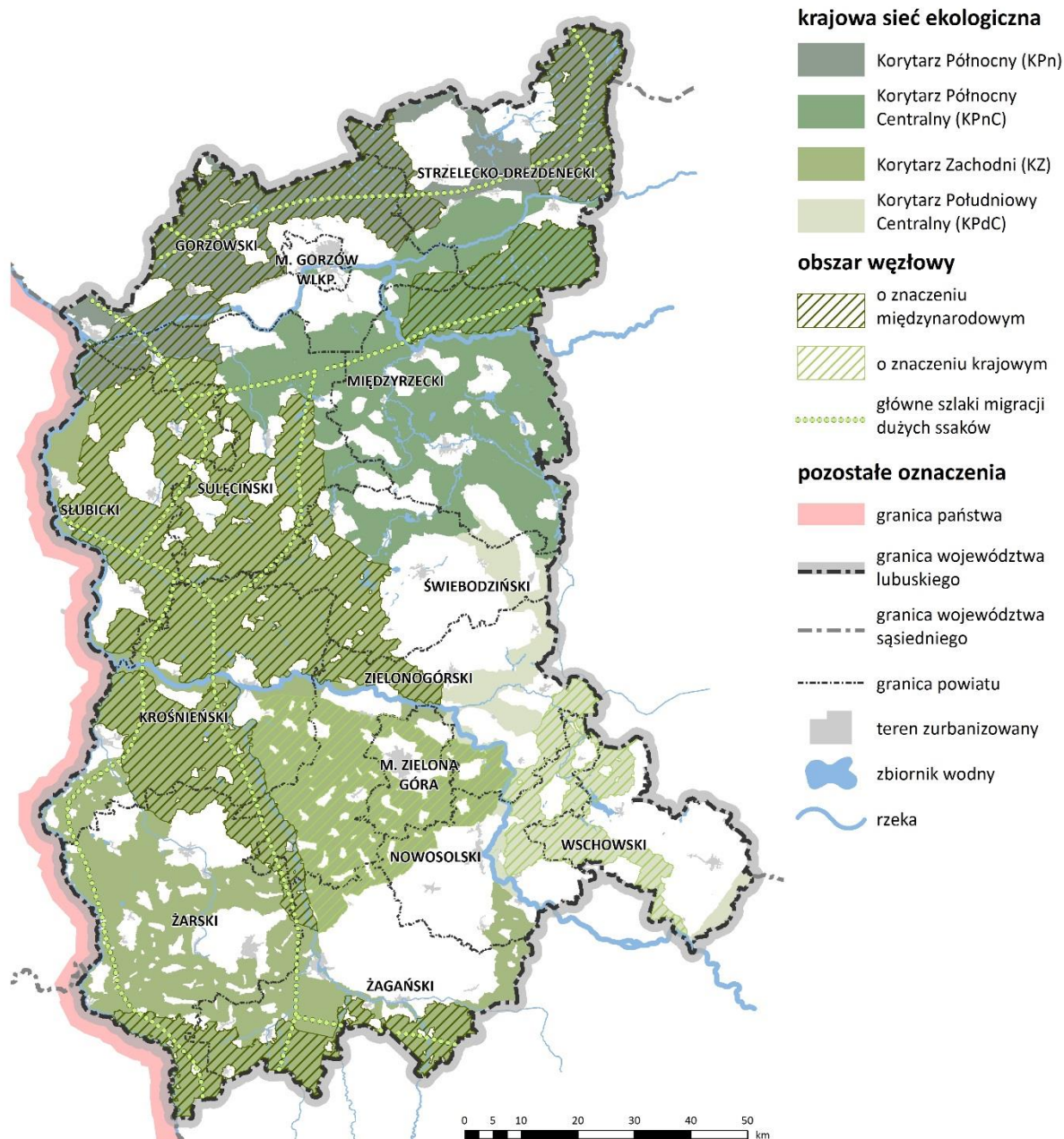
²⁷² Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Zielona Infrastruktura — zwiększanie kapitału naturalnego Europy

²⁷³ Zielona infrastruktura. Natura. Komisja Europejska, czerwiec 2010

²⁷⁴ Krajowa sieć korytarzy ekologicznych, IBS PAN Białowieża 2005, aktualizacja 2011

Schemat 67. Krajowa sieć ekologiczna w granicach województwa lubuskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GIS Instytutu Biologii Ssaków PAN Białowieża

W przypadku obszarów węzłowych oraz korytarzowych obejmujących kompleksy leśne należy przeciwdziałać fragmentacji i rozdrobnieniu oraz odtwarzać ich ciągłość poprzez dolesienia. W przypadku korytarzy dla zwierząt leśnych, ogólny stopień pokrycia roślinnością wysoką powinien wynosić przynajmniej 40%. Większość powiatów województwa posiada określoną lesistość, jedynie lesistość powiatu nowosolskiego i wschowskiego jest nieco niższa (około 39%), są to obszary wskazane do potencjalnych dolesień.

Ważne szlaki migracji fauny stanowią doliny rzeczne. W granicach województwa lubuskiego najważniejszy szlak ichtiologiczny stanowią rzeki Odra, Warta, Noteć, Drawa. Funkcje ważnych wodnych korytarzy ekologicznych pełnią też takie cieki jak: Bóbr z dopływem Kwisą, Nysa Łużycka²⁷⁵. Doliny stanowią również ważne korytarze teriologiczne oraz ostoje awifauny i herpetofauny, w tym dolina Odry stanowi korytarz ekologiczny o randze międzynarodowej. Wskazuje się zatem na konieczność ochrony zbiorowisk łąkowych,

²⁷⁵ Ocena potrzeb i priorytetów udrożnienia ciągłości morfologicznej rzek w kontekście osiągnięcia dobrego stanu i potencjału części wód w Polsce. KZGW, Warszawa 2010

zaroślowych oraz leśnych, stanowiących otulinę cieków, przed zabudową, a także zachowanie drożności samego cieku.

Zachowanie drożności korytarzy migracyjnych może wymagać budowy specjalnych urządzeń, jeśli kolizja z zabudową, drogami, mostami czy infrastrukturą techniczną jest nieunikniona. W publikacjach dotyczących zasad ochrony drożności połączeń ekologicznych wymienia się przede wszystkim realizację przepławek na poprzecznych przegrodach rzeki, budowę zielonych mostów i estakad nad drogami przecinającymi kompleksy leśne, a także realizację przejść dla płazów, czy małych ssaków. Należy jednak podkreślić, że nadrzędną zasadą powinien być priorytet dla wariantu inwestycji omijającego węzły i korytarze ekologiczne.

Zgodnie z *Programem udroźniania wód płynących dla celów rybactwa w województwie lubuskim na lata 2005-2020* rzeki Bóbr, Drawa i Nysa Łużycka wymieniane są jako cieki priorytetowe (Priorytet I), wymagające wdrażania działań ochronnych, w tym udrażniania poprzez budowę nowych przejść oraz przebudowę istniejących przejść dla ryb wędrownych. Pozostałe rzeki w granicach województwa wymagające udroźnienia i zachowania ciągłości morfologicznej to: Młynówka Chlebowo, Ilanka, Pliszka, Postomia, Kłodawka, Obrzyca, Kanał Łącza, Ośnianka, Pełcz, Kanał Zimna Woda, Santoczna, Mierzęcka Struga, Struga Lubikowska, Gniła Obra, Lubniewka, Paklica, Gryżynka, Szprotawa, Brzeźnica, Ołobok, Rakownik, Struga Jeziorna, Biała, Santoczna, Strużna, Gościmka, Lubsza²⁷⁶, Obra, Płociczna²⁷⁷.

²⁷⁶ Program udroźnienia wód płynących dla celów rybactwa w województwie lubuskim na lata 2005-2020, Zielona Góra 2005 r.

²⁷⁷ Rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu z dnia 2 kwietnia 2014 r. w sprawie warunków korzystania z wód regionu wodnego Warty

Schemat 68. Priorytety w procesie udrażniania cieków w granicach województwa lubuskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Programu udrażniania wód płynących dla celów rybactwa w województwie lubuskim na lata 2005-2020

Wśród najważniejszych planowanych inwestycji drogowych wymagających realizacji przejść dla zwierząt wymienia się:

- budowę drogi S3 Gorzów Wlkp. – Nowa Sól, w tym budowę odcinka Zielona Góra – Nowa Sól,
- budowę drogi S3 Nowa Sól – Legnica (A4) (odc. węzeł Nowa Sól Południe – węzeł Gaworzyce (bez węzła),
- budowę autostrady A18 Olszyna – Golnice (przebudowa jezdni południowej)²⁷⁸.

Wyznaczone granice korytarzy ekologicznych powinny zostać uszczegółowione na etapie prowadzenia prac planistycznych w poszczególnych gminach. Prawidłowe kształtowanie struktur przyrodniczych powinno obejmować zachowanie ciągłości korytarzy pomiędzy gminami i tworzenie wspólnej spójnej sieci chroniącej cenne przyrodniczo tereny. Istotne z punktu widzenia przyrodniczego jest również włączanie w system

²⁷⁸ Dane GDDKiA, marzec 2016, aktualizacja 31.10.2017 r.

przyrodniczy siedlisk zlokalizowanych poza obszarami prawnie chronionymi, a pełniących istotne funkcje klimatyczne, biologiczne i hydrologiczne (las, zbiorowiska łąkowe, tereny podmokłe, zbiorniki wodne, inne tereny otwarte). Prawidłowe kształtowanie struktur przyrodniczych stanowi szczególnie istotne zadanie w obrębie obszarów silnie zurbanizowanych, w tym zwłaszcza w granicach MOF OW Zielona Góra oraz MOF OW Gorzów Wlkp. Wewnątrzmięjskie struktury przyrodnicze powinny zachowywać spójność i łączność z obszarami otwartymi zlokalizowanymi poza tkanką miejską poprzez system terenów zieleni, w tym poprzez ciągi ekologiczne związane z ciekami.

Tereny kształtujące spójny system przyrodniczy stanowią jednocześnie obszary umożliwiające realizację systemu obsługującego różne formy turystyki i rekreacji, zarówno w skali regionalnej jak i lokalnej.

Kierunek 3. Ochrona walorów przyrody ożywionej

Działania	Dokumenty powiązane
1. Ochrona ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej; 2. Ochrona i zachowanie integralności oraz trwałości głównych kompleksów leśnych wraz ze strefą ekotonową; 3. Zwiększenie powierzchni lasów zgodnie z założeniami <i>Krajowego Programu Zwiększania Lesistości wraz z projektami aktualizacji</i>; 4. Stopniowa przebudowa drzewostanów w celu dostosowania struktury lasów do warunków siedliskowych, odnowienie uszkodzonych ekosystemów leśnych; 5. Ochrona obszarów wodno-błotnych, torfowisk; 6. Ochrona siedlisk łąkowych i pastwiskowych, w tym ochrona zbiorowisk na siedliskach wilgotnych i zmiennowilgotnych, 7. Ochrona muraw kserotermicznych; 8. Ochrona ostoi faunistycznych, w tym miejsc lęgowych i żerowiskowych; 9. Wsparcie różnorodności biologicznej poprzez zrównoważoną gospodarkę wodną, rolną, leśną, łowiecką i rybacką; 10. Opracowanie i upowszechnienie zrównoważonych zasad rozwoju turystyki na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych; 11. Edukacja ekologiczna społeczeństwa.	• Program ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej oraz Plan działań na lata 2015–2020 (2015); • Krajowy Programu Zwiększania Lesistości (1995) wraz z projektami aktualizacji; • Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014–2020 (2014); • Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku (2014); • Zasady postępowania hodowlanego i ochronnego w LKP Bory Lubuskie • Program Gospodarczo-Ochronny dla LKP Puszcza Notecka (2007); • Programy ochrony przyrody nadleśnictw; • Strategia Wykorzystania Potencjału Kompleksu Gospodarki Turystycznej i Edukacyjnej Odra –Warta – Noteć – Drawa (KOTURED) (2012).

Ochrona przyrody ożywionej to działania podejmowane na rzecz zachowania jej poszczególnych elementów, w tym przede wszystkim ich różnorodności. Wśród najcenniejszych siedlisk wymienia się zbiorowiska leśne, łąkowe na siedliskach wilgotnych i zmiennowilgotnych lub świeżych, torfowiska, a także ciepłolubne łąki oraz murawy kserotermiczne. Najważniejsze stanowiska zostały zidentyfikowane i objęte ochroną w postaci parków narodowych, obszarów Natura 2000, czy rezerwatów przyrody, jednak w każdej gminie znajdują się takie siedliska, które powinny zostać zidentyfikowane i zachowane. Obszary cenne przyrodniczo powinny stanowić element promocji regionu oraz czynnik rozwoju gospodarczego.

Kluczowe ekosystemy leśne województwa lubuskiego, wymagające zachowania i ochrony to:

- Puszcza Drawska,
- Puszcza Gorzowska (Barlinecka),
- Puszcza Notecka,
- Puszcza Rzepińska (Puszcza Lubuska),
- Bory Zielonogórskie,
- Bory Dolnośląskie.

W przypadku terenów leśnych, ich ochrona powinna polegać przede wszystkim na utrzymaniu i zapewnieniu ciągłości użytkowania, poprzez ograniczenie przeznaczania gruntów leśnych na cele nieleśne, w tym w szczególności lasów ochronnych. Wskazuje się na konieczność przeciwdziałania fragmentacji i rozdrobnieniu kompleksów leśnych, sprzyjanie tworzeniu zwartych kompleksów leśnych, wzmacnianie ich ciągłości w ramach systemów ekologicznych. Podstawowym celem zwiększania lesistości powinno być regulowanie granic dużych kompleksów leśnych, łączenie małych i średnich powierzchni zalesionych w jeden obszar. Zgodnie z projektem *Aktualizacji Krajowego Programu Zwiększania Lesistości Kraju (2014)*, preferowanymi obszarami wprowadzania nowych zalesień są północna i wschodnia część województwa lubuskiego, powiaty: międzyrzecki, wschowski, strzelecko-drezdenecki, gorzowski, świebodziński i nowosolski²⁷⁹.

Obszarami promocji zrównoważonej gospodarki leśnej, wspierania badań naukowych, edukacji społeczeństwa oraz ochrony przyrody są w szczególności 2 leśne kompleksy promocyjne: LKP Bory Lubuskie oraz LKP Puszcza Notecka²⁸⁰.

Lasy, poza pełnionymi funkcjami przyrodniczymi, klimatycznymi oraz krajobrazowymi, stanowią potencjał rozwoju turystycznego. Realizacja sieci szlaków pieszych oraz rowerowych, pozwoli na ochronę walorów przyrodniczych, poprzez ograniczenie niekontrolowanego przemieszczania się turystów, oraz jednocześnie wykorzystanie atutu przyrodniczego jaki stanowi wysoka lesistość regionu. Do lasów o dużym potencjale turystycznym ze względu na obecność licznych jezior, należy zaliczyć lasy Puszczy Drawskiej oraz Puszczy Gorzowskiej (Barlineckiej). Jako obszary intensywnego użytkowania wskazuje się również lasy wokół miejscowości, w tym w szczególności wokół wszystkich miast województwa lubuskiego.

²⁷⁹ Aktualizacja Krajowego Programu Zwiększania Lesistości. Instytut Badawczy Leśnictwa. Zakład Zarządzania Zasobami Leśnymi, Sękocin 2014 - dokument o charakterze badawczym opracowany na zlecenie Ministra Środowiska, niezatwierdzony przez Radę Ministrów

²⁸⁰ www.lasy.gov.pl – Leśne Kompleksy Promocyjne

Schemat 69. Ochrona zasobów leśnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie projektu Aktualizacji Krajowego Programu Zwiększania Lesistości Kraju (2014)²⁸¹ oraz danych Lasów Państwowych

Ochrona różnorodności biologicznej dotyczy ochrony całych krajobrazów, stanowiących swoiste mozaiki siedlisk. Wymienić należy przede wszystkim dolinowe kompleksy złożone z wód płynących, starorzeczy, łąk i pastwisk, które tworzą jeden system wrażliwy na antropopresję. Jako najważniejsze w obrębie województwa należy wymienić doliny dużych rzek — Odry, Warty i Noteci ze szczególnie cennym ujściowym odcinkiem Warty (ostoja RAMSAR). Niemniej cenne przyrodniczo są również doliny mniejszych rzek m.in.: Drawy, Bobru, Pliszki, Ilanki, Leniwej Obry, Kwisy, a także Nysy Łużyckiej oraz Lubszy, tworzące dopływy większych cieków i stanowiące z nimi spójny system przyrodniczy. Ochronę tych obszarów należy wspierać poprzez zachowanie trwałych użytków zielonych, stanowiących naturalne poldery i strefy samoistnego oczyszczania się wód, ograniczenie nadmiernego osuszania użytków zielonych, ochronę wód przed zanieczyszczeniami, w tym zanieczyszczeniem z terenów rolniczych, oraz – w miarę możliwości – renaturyzację cieków.

²⁸¹ Dokument o charakterze badawczym opracowany na zlecenie Ministra Środowiska, niezatwierdzony przez Radę Ministrów

Wskazuje się na konieczność ochrony biotopów torfowisk niskich, przejściowych i wysokich rozproszonych po całym obszarze województwa, w tym torfowisk występujących w dolinach rzek Ilanki i Pliszki. W tym celu należy uwzględniać ochronę mokradeł w procesach planowania przestrzennego, poprzez ich zachowywanie i ochronę, przeciwdziałanie fragmentacji, racjonalne wykorzystywanie zasobów wodnych, przeciwdziałanie nadmiernemu odpływowi wód z ich obszarów, ograniczenie stosowania nawozów mineralnych i środków ochrony roślin.

W granicach województwa wyróżnia się również cenne murawy kserotermiczne, w szczególności w północnej części województwa (m.in.: Łupowo, Santok, Gorzów Wlkp., Górki, Owczary, Górzycą)²⁸², dla ochrony których wymagane jest prowadzenie ekstensywnej gospodarki pasterskiej. Ze względu na postępującą degradację siedlisk konieczne jest także przeprowadzenie wycinki krzewów oraz drzew, ręczne koszenie obszarów, na których nastąpiła sukcesja.

Ważne zadanie stanowi również ochrona małych zbiorników wodnych, w tym zbiorników poeksploatacyjnych (okolice Trzebiela i Tuplic), stawów, stanowiących ważne miejsce rozrodu i życia wielu gatunków fauny.

Wymienione powyżej kierunki działań stanowią równie ważne zadania mające na celu ochronę istotnych ostoi faunistycznych. Należy wymienić także konieczność uwzględnienia występowania ostoi ptasich (w szczególności cennych obszarów wodno-błotnych objętych ochroną w ramach Konwencji Ramsar – Park Narodowy Ujście Warty, obszarów specjalnej ochrony ptaków OSO Natura 2000), jak i nietoperzy (m.in.: rezerwat przyrody „Nietoperek”, pokrywający się z obszarem Natura 2000 Nietoperek PLH080003, obejmujące Międzyrzecki Rejon Umocniony – największe w Polsce i jedno z ważniejszych w Europie zimowisko nietoperzy) w procesie planowania lokalizacji inwestycji, w tym farm wiatrowych. W przypadku, gdy obowiązujące zadania ochronne lub plany ochrony dla poszczególnych form ochrony przyrody wprowadzają regulacje dotyczące możliwości lokalizacji elektrowni wiatrowych należy stosować zapisy tych regulacji.

Kierunek 4. Ochrona walorów przyrody nieożywionej

Działania	Dokumenty powiązane
1. Ochrona georóżnorodności w obrębie Geoparku Łuk Mużakowa oraz poprzez tworzenie geostanowisk (gm.: Brody, Tuplice, Trzebiel, Przewóz)	• Centralny Rejestr Geostanowisk Polski (PIG); • Dokumentacje sporządzone dla Geoparku Łuk Mużakowa; • Strategia Rozwoju Polski Zachodniej 2020 (2014); • Program Współpracy Polska – Saksonia 2014-2020 (2014).

Od listopada 2015 r. transgraniczny geopark Łuk Mużakowa jest światowym geoparkiem UNESCO. Geopark stanowi istotny potencjał rozwoju turystycznego regionu (geoturystyka) został również wskazany w *Strategii Rozwoju Polski Zachodniej 2020*²⁸³. Ochrona georóżnorodności w granicach województwa lubuskiego powinna być realizowana poprzez uwzględnienie celów ochrony wynikających z położenia w obrębie geoparku, a także ustanawianie nowych geostanowisk. Ponadto w celu ochrony georóżnorodności wskazuje się podejmowanie działań na rzecz trwałego zachowania jej elementów w miejscu ich naturalnego występowania, przeciwdziałanie niszczeniu dziedzictwa geologicznego i naturalnie ukształtowanych form geomorfologicznych.

Kierunek 5. Ochrona krajobrazu

Działania	Dokumenty powiązane
1. Ochrona najcenniejszych fragmentów krajobrazu naturalnego i kulturowego; 2. Opracowanie audytu krajobrazowego.	• Plany ochrony dla rezerwatów przyrody, parków narodowych, parków krajobrazowych.

²⁸² <http://www.murawy.kp.org.pl/> – Ogólnopolska baza muraw kserotermicznych

²⁸³ Geopark Łuk Mużakowa – szansą rozwoju turystycznego. Stowarzyszenie Geopark Łuk Mużakowa, Łęknica 2006; Strategia Rozwoju Polski Zachodniej 2020, Warszawa 2014

Wymagany przepisami audyt krajobrazowy dla obszaru województwa pozwoli na określenie rekomendacji i wniosków dotyczących kształtowania i ochrony krajobrazów priorytetowych oraz krajobrazów w obrębie parków kulturowych, parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, obiektów znajdujących się na listach Światowego Dziedzictwa UNESCO lub proponowanych do umieszczenia na tych listach. Jako krajobraz priorytetowy, zgodnie z ustawową definicją²⁸⁴, rozumie się krajobraz szczególnie cenny dla społeczeństwa ze względu na swoje wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, architektoniczne, urbanistyczne, ruralistyczne lub estetyczno-widokowe, i jako taki wymagający zachowania lub określenia zasad i warunków jego kształtowania.

Ochronie przed nadmierną presją urbanistyczną powinny podlegać obszary otwarte, cenne przyrodniczo, atrakcyjne pod względem turystycznym. Na obszarach wyznaczonych dla ochrony krajobrazu (park krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu) należy ograniczać możliwość lokalizacji turbin wiatrowych oraz obiektów kubaturowych niedostosowanych do otoczenia, poprzez odpowiednie zapisy w dokumentach planistycznych oraz w stosownych, nadrzędnych dokumentach dotyczących przedmiotowych obszarów ochronnych. Istotny element kształtujący krajobraz stanowią aleje drzew, które jeśli nie zagrażają bezpieczeństwu ludzi i mienia, powinny podlegać ochronie.

W obszarach wiejskich preferowaną formą zabudowy powinna być zabudowa dostosowana do skali i formy tradycyjnej zabudowy oraz układów przestrzennych wsi. W obszarach miejskich wskazuje się na konieczność kształtowania obszarów śródmiejskich o wysokiej jakości rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych poprzez tworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych, podkreślających rangę centrów miast.

Ochrona zasobów naturalnych

Obszar województwa lubuskiego jest zasobny w surowce naturalne. Zlokalizowane są tutaj m.in. złoża istotne dla zabezpieczenia energetycznego kraju. Część zasobów jest udokumentowana, natomiast na terenie województwa zlokalizowane są również złoża perspektywiczne, które wymagają przeprowadzenia dalszych prac poszukiwawczych dążących do udokumentowania zasobów w kategorii umożliwiającej ubieganie się o koncesję.

Kierunek 6. Racjonalna gospodarka zasobami złóż kopalin

Działania	Dokumenty powiązane
1. Ochrona obszarów występowania udokumentowanych zasobów złóż kopalin; 2. Prowadzenie racjonalnego gospodarowania zasobami złóż kopalin oraz kompleksowego wykorzystania kopalin, w tym kopalin towarzyszących; 3. Stwarzanie możliwości wykorzystania podziemnych struktur geologicznych; 4. Rozpoznanie możliwości wykorzystania energii geotermalnej.	• Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko – perspektywa do 2020 r.; • Ochrona i racjonalne wykorzystywanie złóż kopalin; • KPZK 2030.

Ochrona złóż kopalin powinna być prowadzona zarówno w aspekcie ochrony obszarów występowania zasobów złóż kopalin, jak i samej eksploatacji złoża.

Zgodnie z definicją zawartą w publikacji „Ochrona i racjonalne wykorzystanie złóż kopalin” ochronę złóż należy rozumieć jako:

- ochronę „(...) terenu ich występowania przed zagospodarowaniem, które może uniemożliwić wykorzystanie złoża i niezbędną do tego działalność górnictwa,
- zabezpieczenie zasobów przed nieuzasadnionymi stratami i minimalizację nieuniknionych strat,

²⁸⁴ art. 7 ustawy z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U.2015.1688 ze zm.)

- pełne wykorzystanie występujących w złożu kopalin, w tym także kopalin towarzyszących kopalinie głównej,
- zespół zabiegów zmierzających do wykorzystania kopaliny zgodnie z pełną jej wartością użytkową, to jest optymalne wykorzystanie kopalin i wytworzonych z nich surowców w trakcie ich przetwórstwa i użytkowania,
- ograniczanie odpadów eksploatacyjnych i przeróbczych,
- ograniczanie wydobywania kopalin przez wykorzystanie surowców zastępczych (substytutów) i recykling²⁸⁵.

Złoża wymagające szczególnej ochrony zostały wskazane na podstawie oceny ich znaczenia dla zabezpieczenia potrzeb i bezpieczeństwa surowcowego kraju oraz możliwości rozwoju gospodarczego i zrównoważonego rozwoju w skali regionalnej. Są to następujące złoża:

1. Złoża kopalin o znaczeniu ogólnokrajowym objęte własnością górnictw wymienione w art. 10 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. z 2017 poz. 2126) oraz złoża kopalin objęte prawem własności nieruchomości gruntowej (art. 10 ustawy Prawo geologiczne i górnicze) o szczególnych walorach surowcowych, mające znaczenie ogólnokrajowe.

kopalina	złoża
ropa naftowa i gaz ziemny	Babimost GZ 4599 Gryżyna NR 7408
węgiel brunatny	Babina-Żarki WB 489 Gubin WB 477 Gubin 1 WB 14299 Gubin 2 WB 17974 Gubin-Zasieki-Brody WB 9371

2. Złoża kopalin objęte prawem własności nieruchomości gruntowej (art. 10 ustawy Prawo geologiczne i górnicze) o wyróżniających się walorach surowcowych (jakością kopaliny i wielkością zasobów), które mogą mieć znaczenie regionalne, w tym kopaliny niezbędne dla zabezpieczenia potrzeb budowlanych regionu.

kopalina	złoża
piaski kwarcowe	Dzikowice PB 2686 Murzynowo IB 1992 Sarbiewo PB 2650
piaski i żwiry	Chojnowo KN 1797 Nowogród Bobrzański-Zbiornik KN 1816 Sanice KN 1805
ilaste ceramiki budowlanej	Kłépina IB 2342

Ponadto złoża niewymienione w powyższych tabelach, których ujawnienie jest obowiązkowe w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz planach zagospodarowania przestrzennego województwa (art. 95 ust. 1 ustawy Prawo geologiczne i górnicze) podlegają ochronie na zasadach ogólnych sformułowanych w ustawie Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. (Dz. U. z 2017 r. poz. 519 z późn. zm.), w szczególności art. 72 ust. 1 pkt. 2 oraz art. 125 i 126.

²⁸⁵ M. Nieć, B. Radwanek – Bąk, Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN, Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Komitet Zrównoważonej Gospodarki Surowcami Mineralnymi PAN Kraków 2014 r. s. 13)

Na terenie województwa lubuskiego zlokalizowane są obszary hipotetyczne, prognostyczne i perspektywiczne występowania złóż miedzi oraz obszary prognostyczne i perspektywiczne występowania zasobów węgla brunatnego. Na ww. obszarach, położonych w rejonie Zielonej Góry, zlokalizowane są obszary dokumentowania złóż miedzi i srebra.

Na terenie województwa lubuskiego część złóż węgla brunatnego i jego zasoby perspektywiczne oraz zasoby prognostyczne i hipotetyczne miedzi położone są w konflikcie z zasobami wód podziemnych (obszary ochronne Głównych Zbiorników Wód Podziemnych), obszarami prawnej ochrony zasobów przyrodniczych oraz przebiegiem infrastruktury technicznej i komunikacyjnej. Najmniej konfliktowym złożem węgla brunatnego jest złożo Gubin 2, udokumentowane w 2016 r.

Poza ochroną obszarów występowania złóż, ważne jest racjonalne wykorzystywanie zasobów złóż kopalin, na które składa się m.in.:

- prawidłowe rozpoznanie złoża, udokumentowanie jego zasobów i warunków geologicznych prowadzenia eksploatacji, oraz identyfikacja obszarów konfliktowych lokalizacji infrastruktury technicznej, komunikacyjnej, form ochrony przyrody, czy obszarów ochrony GZWP z lokalizacją zasobów złoża,
- projektowanie zagospodarowania złoża z uwzględnieniem naturalnych cech złoża oraz technicznych i ekonomicznych uwarunkowań eksploatacji, w sposób umożliwiający maksymalne wykorzystanie zasobów,
- projektowanie prac górniczych w sposób minimalizujący możliwe straty zasobów,
- bieżące dostosowywanie gospodarki złożem do stwierdzonej sytuacji geologicznej,
- bieżąca kontrola gospodarki złożem i jego eksploatacji,
- w fazie likwidacji zakładu górniczego racjonalna gospodarka złożem polega na zabezpieczeniu możliwości przyszłego wydobycia zasobów kopaliny pozostawionych w złożu po zakończeniu bądź zaniechaniu eksploatacji.

Na obszarze województwa występują złoża węglowodorów, które po rozpoznaniu geologicznym mogą być wykorzystywane pod kątem magazynowania węglowodorów. Podziemne struktury geologiczne mogą być również wykorzystywane do składowania CO₂. Składowanie dwutlenku węgla może odbywać się w strukturach wyczerpanych złóż gazu, ropy naftowej, bądź głębokich poziomach solankowych. Istnieje również proces zatłaczania dwutlenku węgla w złoża ropy naftowej bądź gazu ziemnego celem zwiększenia efektywności wydobywania zasobów ze złóż. Predyspozycje do składowania dwutlenku węgla posiadają utwory, które charakteryzują się dobrą porowatością oraz szczelnością. Badania nad możliwością geologicznej sekwestracji dwutlenku węgla prowadzone są przez zespół specjalistów, których liderem jest Państwowy Instytut Badawczy Państwowego Instytutu Geologicznego. W ramach projektu badawczego Polska został podzielona na 8 rejonów, z czego województwo lubuskie zaliczone zostało do rejonu VI – Wielkopolska-Kujawy oraz VII-NW Polska. Na terenie województwa lubuskiego zlokalizowano struktury piaskowca czerwonego spągowca, które są najlepszą formacją zbiornikową dla składowania i magazynowania dwutlenku węgla. Złoża ropy naftowej i gazu ziemnego zalegające w utworach czerwonego spągowca na terenie województwa to: Wilcze (gm. Kargowa), Szlichtyngowa (gm. Szlichtyngowa), Grochowice (gm. Siedlisko)²⁸⁶.

Wydobycie zasobów kopalin ze złoża powinno odbywać się przy jednoczesnej ochronie walorów przyrodniczych i krajobrazowych.

Obszar województwa oprócz bogatych zasobów złóż kopalin charakteryzuje się występowaniem strumienia ciepłego o jednej z najwyższych wartości w Polsce. Zatem należy promować rozpoznawanie

²⁸⁶ <http://skladowanie.pgi.gov.pl/>

występowania złóż wód termalnych pod kątem ich ekonomicznej eksploatacji oraz przedsięwzięć związanych z ich wydobyciem.

Kierunek 7. Ochrona środowiska glebowego

Działania	Dokumenty powiązane
1. Ochrona gleb przed degradacją chemiczną i biologiczną; 2. Ochrona gleb przed suszą rolniczą; 3. Ochrona gleb wysokich klas bonitacyjnych przed zmianą na cele nierolnicze; 4. Wykorzystywanie gleb zgodnie z jej potencjałem produkcyjnym z dbałością o dobrą kulturę orną; 5. Ochrona gleb przed erozją wodną i wietrzną; 6. Ekstensywna produkcja zwierzęca i roślinna.	• Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko – perspektywa do 2020 r.; • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012); • Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (2014); • Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej (2004); • Program ochrony środowiska dla województwa lubuskiego na lata 2017–2020 (2017); • Program Mała Retencja Wodna w Województwie Lubuskim (2008).

Województwo lubuskie charakteryzuje się słabą jakością gleb, jednakże uzyskiwane plony przewyższają średnią krajową. Rolnictwu sprzyja niskie uprzemysłowienie, dobra jakość środowiska oraz korzystny klimat panujący na terenie województwa. Tereny wiejskie zamieszkuje 35% Lubuszan, z czego 8,1% zajmuje się rolnictwem, dlatego istotnym kierunkiem działań jest poprawa i ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej²⁸⁷.

Ochrona gleb przed degradacją chemiczną to głównie dążenie do odpowiedniego poziomu zakwaszenia gleb poprzez stosowanie nawozów wapniowych i wapniowo-magnezowych. Prócz zakwaszenia gleba może być zanieczyszczona szkodliwymi substancjami chemicznymi np. metale ciężkie, węglowodory wielopierścieniowe i pozostałości doglebowo stosowanych środków ochrony roślin. Poza tym zanieczyszczenie gleb może powstać w wyniku działalności przemysłowej, ruchu samochodowego oraz przy niewłaściwym stosowaniu osadów ściekowych do nawożenia i nawadniania gleb. Ochrona przed chemicznym zanieczyszczeniem gleb może być rozpatrywana na kilku płaszczyznach: w przemyśle – jako zabezpieczenia przed przedostawaniem się zanieczyszczeń do środowiska glebowego i wodnego, w transporcie – jako ochrona przed spływaniem zanieczyszczeń z dróg np. poprzez nasadzenia roślin fitoremediacyjnych, czy w rolnictwie – jako umiejętne stosowanie środków ochrony roślin²⁸⁸.

Biologiczna degradacja gleb to zubożenie gleby w substancję organiczną. Ochrona gleby przed degradacją biologiczną polega przede wszystkim na prawidłowym nawożeniu gleby, zgodnie z planem nawożenia, dostosowanym do rodzaju gleby, zawartości składników odżywczych i zapotrzebowania roślin na składniki odżywcze. Ponadto na wzrost substancji organicznej ma wpływ stosownie płodozmianu.

Gleby na terenie województwa lubuskiego są podatne na występowanie suszy rolniczej, w związku z powyższym ważne jest zwiększenie zdolności retencyjnej zlewni przez małą retencję zbiornikową, zalesienia oraz właściwe zabiegi agrotechniczne. Zgodnie z *Programem Mała Retencja Wodna w Województwie Lubuskim*, najważniejsze tereny do zachowania jako siedliska hydrogeniczne to duże płaskie doliny rzeczne, użytkowane w większości jako użytki zielone oraz pojedyncze złoża torfowe lub kompleksy złóż torfowych. Na tych obszarach wskazuje się prowadzenie prawidłowej ekspansji systemów melioracyjnych w dolinach rzecznych oraz zachowanie istniejących torfowisk, które mogą retencionować ogromne ilości wody. Ponadto siedliska hydrogeniczne powinny być uwzględniane przy tworzeniu planów zagospodarowania przestrzennego, aby ich nie niszczyć poprzez przeznaczanie powierzchni na inne cele lub odwodnienia, nawet terenów przyległych.

Zjawisko erozji na terenie województwa lubuskiego występuje lokalnie i jest związane głównie ze strefami zboczy. W celu minimalizacji tego negatywnego zjawiska należy stosować płodozmiany przeciwerozyjne oraz właściwe zabiegi uprawowe (orka w kierunku poprzecznym do nachylenia stoku).

²⁸⁷ GUS 2016 r.

²⁸⁸ Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej 2004 r.

Ochrona gleb przed degradacją chemiczną, biologiczną gleb, suszą rolniczą, czy zjawiskiem erozji powinna polegać głównie na edukacji ekologicznej rolników np. w formie spotkań informacyjnych bądź aranżowaniu spotkań, z jednostkami laboratoryjnymi, czy naukowymi.

Należy pamiętać również o zmniejszeniu obciążenia środowiska zanieczyszczeniami pochodzenia rolniczego oraz wykluczeniu z rolnictwa intensywnego wrażliwych obszarów tj. dolin Odry, Warty i Noteci, gdzie powinny dominować użytki zielone. Z kolei w rejonach obszarów chronionych wskazuje się na wykorzystanie naturalnych warunków do rozwoju rolnictwa ekologicznego i agroturystyki.

W niniejszym rozdziale zagadnienie poprawy i ochrony przestrzeni produkcyjnej potraktowano jako ochronę jakości gleb oraz możliwości jej rolniczego wykorzystania.

Kierunek 8. Racjonalne gospodarowanie i ochrona zasobów wód powierzchniowych i podziemnych

Działania	Dokumenty powiązane
1. Ochrona zasobów wód podziemnych GZWP zgodnie z warunkami określonymi dla ich obszarów ochronnych; 2. Wdrażanie zrównoważonego i zintegrowanego zarządzania zasobami wód w układzie zlewniowym; 3. Osiągnięcie i utrzymanie stanu dobrego jednolitych części wód; 4. Rozwój kanalizacji sanitarnej i deszczowej; 5. Zwiększanie retencji zlewni, w tym retencja terenowa wód opadowych; 6. Zagospodarowanie terenów wokół jezior dla potrzeb turystyki i rekreacji w sposób zapewniający ochronę wód jeziornych przed zanieczyszczeniem; 7. Prowadzenie monitoringu lokalnego wokół obiektów potencjalnie zagrażających jakości wód; 8. Zachowanie i tworzenie otulin biologicznych wzdłuż cieków, przekształcanie gruntów ornych w dolinach na użytki zielone; 9. Aktualizacja i zbilansowanie stanu zasobów eksploatacyjnych z zasobami dyspozycyjnymi; 10. Optymalizacja zużycia wody: modernizacja sieci wodociągowej, wprowadzenie ograniczeń w zużyciu wód podziemnych.	• Aktualizacja programu wodno-środowiskowego kraju (2016); • Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016); • Program ochrony środowiska dla województwa lubuskiego na lata 2017–2020 (2017); • dokumentacje hydrogeologiczne określające warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych GZWP (2001–2015); • Program Mała Retencja Wodna w Województwie Lubuskim (2008).

Obszar województwa lubuskiego jest zasobny w wody podziemne, które są łatwe w eksploatacji, jednak zagrożone wpływem zanieczyszczeń z powierzchni ziemi, zwłaszcza w rejonach dolin rzecznych. Najcenniejsze struktury wodonośne, Główne Zbiorniki Wód Podziemnych, zostały udokumentowane i wyznaczono dla nich, w miarę potrzeb obszary ochronne. Wskazuje się na konieczność dostosowania polityki przestrzennego zagospodarowania do zasad i warunków określonych dla poszczególnych obszarów ochronnych, w których przede wszystkim:

- wskazuje się szczegółową analizę możliwości wpływu planowanych przedsięwzięć na środowisko wodne;
- ustala priorytet dla budowy kanalizacji sieci sanitarnej,
- wskazuje potrzebę kontroli istniejących obiektów potencjalnie niebezpiecznych dla wód – składowisk odpadów, dużych ferm hodowlanych, obiektów przemysłowych itp.

Duże obszary ochronne w granicach województwa, niekiedy obejmujące obszary całych gmin, wyznaczono dla zbiorników: 138, 148, 149, 150, 301, 302, 306, 315, które obejmują przede wszystkim dolinę Noteci, dolinę Odry i północną część województwa. Dla pozostałych GZWP wyznaczone obszary są niewielkie, zajmują małą powierzchnię w województwie lub nie wskazano potrzeby ich wyznaczania.

Zarówno dla wód podziemnych, jak i powierzchniowych, kluczowe jest zrównoważone i zintegrowane zarządzanie zasobami wód w układzie zlewniowym, obejmujące wszystkie działania wpływające na stan ekosystemów wodnych i od wody zależnych oraz uwzględniające wszystkie wody występujące w zlewni. Należy dążyć do poprawy jakości lub utrzymania stanu dobrego jednolitych części wód podziemnych (JCWPd) i powierzchniowych (JCWP), zgodnie z zadaniami określonymi w aktualizacji Programu wodno-środowiskowego kraju, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów chronionych, tj.:

- obszarów przeznaczonych do poboru wody w celu zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia; wody podziemne przeznaczone do spożycia obejmują niemal cały teren województwa z wyjątkiem zlewni Bobru i Równiny Gorzowskiej, natomiast wody powierzchniowe przeznaczone do spożycia obejmują jedynie zlewnię Obrzycy;
- jednolitych części wód (powierzchniowych) przeznaczonych do celów rekreacyjnych, w tym kąpieliskowych;
- obszarów przeznaczonych do ochrony siedlisk lub gatunków, dla których utrzymanie lub poprawa stanu wód jest ważnym czynnikiem w ich ochronie – łącznie 51 obszarów Natura 2000, z których największe to: Lasy Puszczy nad Drawą, Uroczyska Puszczy Drawskiej, Puszcza Notecka, Bory Dolnośląskie, Ostoja Witnicka-Dębniańska, Pojezierze Sławskie, Dolina Środkowej Odry, Ujście Warty, Ostoja Barlinecka i Puszcza Barlinecka, Dolina Dolnej Noteci.

Rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej oraz deszczowej jest podstawowym działaniem mającym na celu poprawę jakości wszystkich wód podziemnych i powierzchniowych. Priorytetem jest realizacja kanalizacji sanitarnej:

- w obszarach zasilania GZWP (w wyznaczonych obszarach ochronnych),
- w dolinach rzek,
- z zlewniach jezior, szczególnie jezior użytkowanych rekreacyjnie,
- w obszarach jednolitych części wód podziemnych, których jakościowy stan określono jako zły.

Kierunki rozwoju kanalizacji sanitarnej i deszczowej zostały określone szczegółowo w rozdziale dotyczącym infrastruktury technicznej.

Ponadto w obszarach zabudowanych należy dążyć do rozwoju kanalizacji deszczowej lub odpowiedniego retencjonowania wód opadowych. Retencja jest pożądanym kierunkiem zagospodarowywania wód opadowych, zwłaszcza w świetle prognozowanych zmian klimatu (zagrożenia suszami) jak i z uwagi na zmniejszanie ryzyka powodziowego. Województwo lubuskie znajduje się w strefie o najpilniejszych potrzebach rozwoju małej retencji, wynikających z niekorzystnych warunków klimatycznych, oraz dużych potrzeb poprawy stosunków wodnych na obszarach rolniczych. Dla obszaru województwa powstał *Program Mała Retencja Wodna w Województwie Lubuskim*. Planowana jest realizacja zbiorników w Białkowie oraz w Jasieniu, których inwestorem jest odpowiednio gmina Lubsko i gmina Jasień, natomiast na terenach należących do Lasów Państwowych jedynie drobnych inwestycji.

Źródłem istotnego zanieczyszczenia wód jest rolnictwo – najgroźniejsze są spływy biogenów z pól oraz odcieki z punktów składowania pasz, nawozów i ferm hodowlanych. Oprócz przestrzegania zasad Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej i kontroli potencjalnie niebezpiecznych obiektów (również niezwiązanych z rolnictwem, np. składowisk odpadów), należy zadbać o zachowanie otuliny biologicznej cieków i jezior poprzez pozostawienie pasa trwałej roślinności (np. zbiorowisk trawiastych, zadrzewień, trzcinowisk) wzdłuż brzegów.

Ochrona przed zanieczyszczeniami powietrza i hałasem

Głównymi źródłami zanieczyszczeń powietrza województwie lubuskim jest niska emisja będąca wynikiem nieefektywnego spalania węgla w domowych piecach grzewczych i lokalnych kotłowniach, komunikacja

samochodowa, a także zakłady przemysłowe. Wszystkie one przyczyniają się do występowania na tym obszarze przekroczeń dopuszczalnych stężeń pyłu PM10 oraz benzo(a)pirenu. Istotny wpływ zarówno na środowisko przyrodnicze, jak i życie mieszkańców ma również hałas, którego głównym źródłem w województwie jest transport drogowy i kolejowy. Realizacja wskazanych działań umożliwi osiągnięcie wymaganych wskaźników jakości środowiska przyrodniczego oraz wpłynie na poprawę jego stanu, przyczyniając się bezpośrednio do wzrostu komfortu życia mieszkańców województwa.

Kierunek 9. Poprawa warunków aerosanitarnych

Działania	Dokumenty powiązane
1. Wsparcie efektywności energetycznej, w tym: - rozwój scentralizowanych systemów ciepłowniczych, - termomodernizacja budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, - przebudowa i modernizacja istniejącej infrastruktury komunikacyjnej, - rozwój niskoemisyjnego transportu zbiorowego oraz jego promocja, - podnoszenie świadomości energetycznej wśród mieszkańców; 2. Ograniczanie niskiej emisji i emisji ze źródeł komunikacyjnych; 3. Upowszechnienie wykorzystania odnawialnych źródeł energii, takich jak: - biomasa i biogaz, - energia słoneczna, - energia wiatru, - pompy ciepła; 4. Wdrażanie i realizacja założeń programów służących ochronie powietrza w celu osiągnięcia wymaganych norm jakości powietrza, określonych w przepisach szczególnych.	• Polityka Energetyczna Polski do 2030 roku (2009); • Strategia Rozwoju Energetyki Odnawialnej (2000); • Krajowy program ochrony powietrza do roku 2020 z perspektywą do 2030 (2015); • Narodowy Program Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej (projekt); • Studium Rozwoju Systemów Energetycznych w województwie lubuskim do roku 2025 ze szczególnym uwzględnieniem perspektyw rozwoju energetyki odnawialnej (2009); • Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego (2013); • Program ochrony środowiska dla województwa lubuskiego na lata 2017–2020 (2017); • Program ochrony powietrza dla strefy lubuskiej (2014); • Plany gospodarki niskoemisyjnej poszczególnych gmin.

Na jakość powietrza atmosferycznego w województwie lubuskim wpływa głównie działalność człowieka, z tego względu największe zanieczyszczenie występuje w strefach uprzemysłowionych i gęsto zaludnionych. W celu ochrony powietrza atmosferycznego należy podjąć działania wpływające na jego redukcję zarówno ze źródeł punktowych, powierzchniowych jak i liniowych.

W celu poprawy jakości powietrza atmosferycznego należy dążyć do zwiększenia efektywności w zakresie wykorzystywania energii, m.in. na cele grzewcze i ciepłej wody użytkowej. Wskazuje się na konieczność przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach, szczególnie w miejscach, gdzie odnotowuje się przekroczenia dopuszczalnych poziomów stężeń zanieczyszczeń powietrza, a także wszędzie tam, gdzie ciepło wytwarzane jest przede wszystkim ze źródeł indywidualnych, tj. w lokalnych kotłowniach i paleniskach domowych.

Działaniem warunkującym poprawę efektywności energetycznej jest również termomodernizacja budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej. Wśród działań termomodernizacyjnych, wpływających na ograniczenie zapotrzebowania budynków na energię cieplną można wymienić m.in.: zmniejszenie współczynnika przenikalności ciepła poprzez wymianę stolarki okiennej, ocieplenie budynków, modernizację systemu grzewczego, modernizację systemu oświetlenia i urządzeń wykorzystujących energię elektryczną w budynkach, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (OZE), modernizację systemów klimatyzacyjnych.

Ważne zadanie stanowi podnoszenie świadomości energetycznej mieszkańców, szczególnie w zakresie oszczędzania energii i wykorzystania OZE w gospodarstwach domowych i rolnych oraz przedsiębiorstwach²⁸⁹. Zadanie to należy realizować m.in. poprzez organizowanie dla pracowników w placówkach publicznych szkoleń związanych z efektywnym zarządzaniem energią. Istotna jest również edukacja lokalnej społeczności poprzez organizację systemu szkoleń dla mieszkańców, w tym rolników, przedsiębiorców oraz dzieci w placówkach oświatowych, organizację akcji promujących oszczędzanie energii oraz wykorzystanie OZE. Szkolenia powinny być przeprowadzane lokalnie, w zakresie zanieczyszczenia środowiska naturalnego, poszerzania wiedzy na temat nowoczesnych, energooszczędnych technologii oraz odnawialnych źródeł energii, ponadto powinny dotyczyć oszczędnego gospodarowania energią oraz wspierania działań zwiększających efektywność energetyczną.

Na terenie województwa lubuskiego należy także dążyć do zmniejszenia ilości zanieczyszczeń pochodzących z komunikacji. Efekt ten można uzyskać poprzez przebudowę i modernizację istniejącej infrastruktury komunikacyjnej (dróg i linii kolejowych), a także budowę nowych odcinków dróg, wspieranie rozwoju komunikacji rowerowej i pieszej oraz systematyczne usprawnianie komunikacji zbiorowej. Powinna następować ciągła poprawa stanu sieci dróg publicznych w celu zwiększenia płynności jazdy, a co za tym idzie – mniejszego zużycia paliwa. Jakość nawierzchni ma także wpływ na emisję pyłów powstających w wyniku ścierania bieżnika w oponach. Przebudowa dróg, które nie posiadają właściwych parametrów technicznych, przyczyni się do zredukowania emisji zanieczyszczeń do powietrza, podobnie jak rozbudowa i modernizacja linii kolejowych. Istotne jest również propagowanie zamiany samochodu na transport publiczny lub rower. Oprócz tego zachętą do zmiany środka lokomocji powinno być tworzenie infrastruktury związanej ze ścieżkami rowerowymi. Na poprawę atrakcyjności i efektywności komunikacji zbiorowej może wpłynąć wyznaczenie buspasów wzdłuż dróg, na których duże natężenie ruchu samochodowego przyczynia się do występowania zatorów (korków). Polityka uprzywilejowania transportu publicznego powinna w szczególności dotyczyć miast Zielona Góra i Gorzów Wlkp.

Na poprawę jakości powietrza na terenie województwa będzie miała wpływ rozbudowa i modernizacja już istniejącego systemu ciepłowniczego. Zwłaszcza w obszarach, gdzie nie ma centralnych systemów ciepłowniczych, a budynki ogrzewane są głównie z indywidualnych źródeł ciepła, należałoby podjąć działania mające na celu eliminację indywidualnych pieców oraz nisko sprawnych kotłów węglowych. W przypadku braku możliwości rozbudowy sieci ciepłowniczej, należy dążyć do upowszechnienia paliwa czystego ekologiczne.

Rozwój odnawialnych źródeł energii (OZE) to jedno z podstawowych zadań określonych w *Polityce energetycznej Polski do 2030*. Do 2020 roku Polska powinna zwiększyć udział energii opartej o źródła odnawialne do 15%²⁹⁰. W myśl definicji zawartej w Prawie energetycznym odnawialne źródła energii to źródła wykorzystujące w procesie przetwarzania energię: wiatru, promieniowania słonecznego, geotermalną, fal, prądów morskich, spadku rzek oraz energię pozyskiwaną z biomasy, biogazu. Województwo lubuskie charakteryzuje się odpowiednimi warunkami przyrodniczymi do rozwoju energii pozyskiwanej z odnawialnych źródeł energii²⁹¹.

Analiza stężeń poszczególnych substancji w powietrzu stanowi podstawę do podjęcia decyzji o zaplanowaniu i realizacji działań na rzecz poprawy jakości powietrza w danej strefie. Zgodnie z oceną Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w województwie lubuskim strefy, w których należy podjąć działania naprawcze, związane są z występowaniem ponadnormatywnego stężenia w powietrzu pyłu PM₁₀, benzo(a)pirenu oraz ozonu. Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń dotyczy:

²⁸⁹ Krajowy Program Ochrony Powietrza do roku 2020 z perspektywą do 2030 (2015)

²⁹⁰ Polityka Energetyczna Polski do 2030 roku (2009)

²⁹¹ Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego, 2013

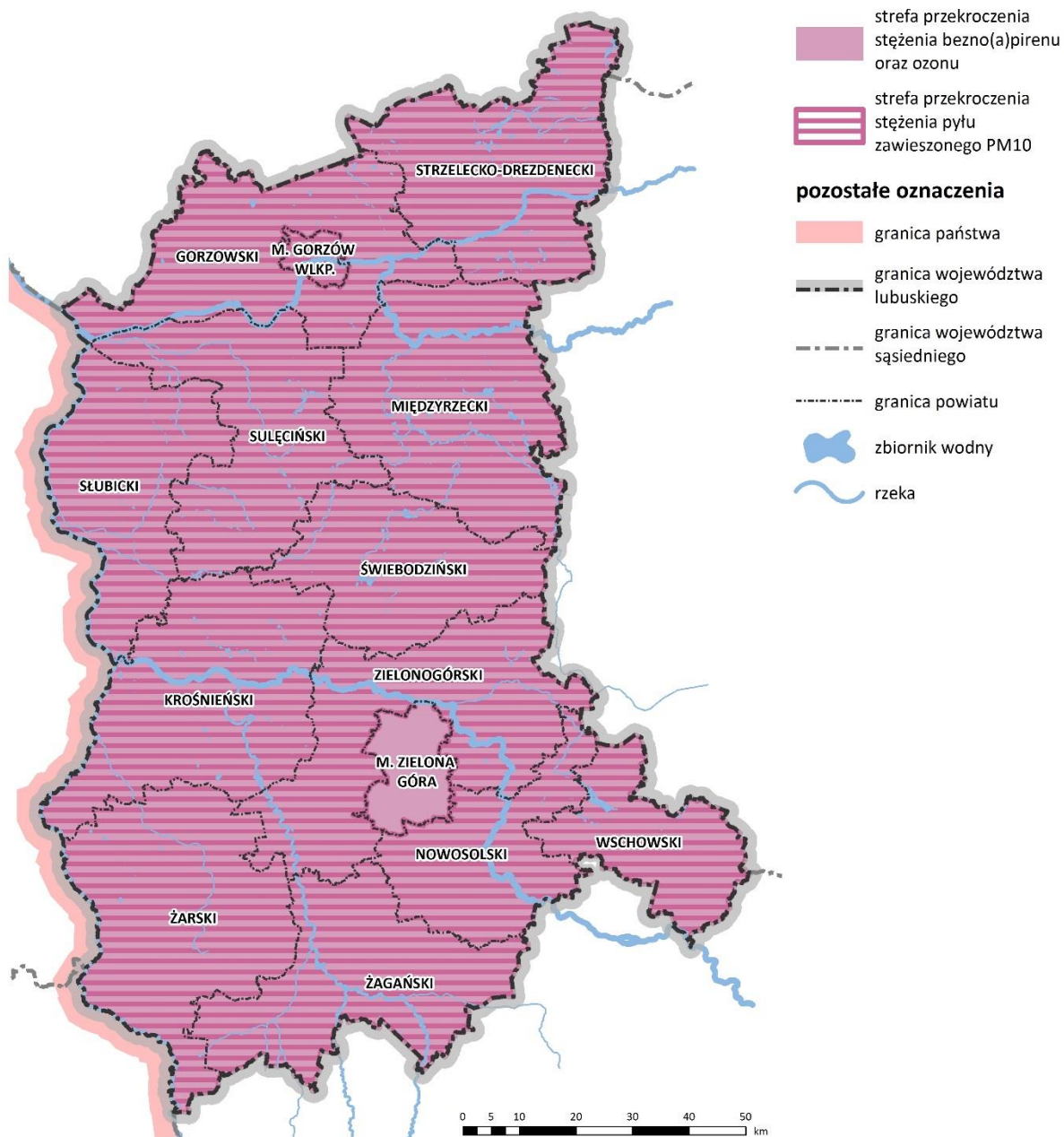
- pyłu PM10 – w związku z wystąpieniem ponadnormatywnej ilości przekroczeń dopuszczalnego średniodobowego stężenia: strefa lubuska, strefa miasto Gorzów Wlkp.,
- benzo(a)pirenu – w związku z wystąpieniem ponadnormatywnej ilości przekroczeń średniorocznej wartości docelowej zawartej w pyłe zawieszonym PM10 – strefa miasto Gorzów Wlkp., strefa miasto Zielona Góra, strefa lubuska,
- ozonu – w związku z wystąpieniem przekroczeniem poziomu celu długoterminowego²⁹² – strefa miasto Gorzów Wlkp., strefa miasto Zielona Góra, strefa lubuska.

W celu redukcji zanieczyszczeń w powietrzu we wskazanych strefach, należy kontynuować już opracowane programy ochrony powietrza w województwie lubuskim, tj. Program ochrony powietrza dla strefy lubuskiej oraz projekt jego aktualizacji, Program ochrony powietrza dla Gorzowa Wielkopolskiego – miasta na prawach powiatu, Program ochrony powietrza dla Zielonej Góry – miasta na prawach powiatu, oraz wdrażać przewidziane (rekomendowane) w nich działania. Zawartość stężeń substancji w powietrzu powinny podlegać stałemu monitoringowi, dlatego należy dążyć do rozbudowania sieci monitoringu, zwłaszcza w miejscach występowania potencjalnie wysokich stężeń zanieczyszczeń.

²⁹² Osiągnięcie poziomu długoterminowego zawartości ozonu w powietrzu wyznaczono na 2020 r. (źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie lubuskim na podstawie badań imisji wykonanych w 2016 r., WIOŚ Zielona Góra, 2017 r.)

Schemat 70. Strefy, w których należy wdrożyć działania naprawcze ze względu na przekroczenia dopuszczalnych i docelowych stężeń substancji w powietrzu

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rocznej oceny jakości powietrza w województwie lubuskim na podstawie badań emisji wykonanych w 2016 r., WIOŚ, Zielona Góra, 2017

Kierunek 10. Ochrona przed hałasem

Działania	Dokumenty powiązane
1. Wyprowadzenie ruchu drogowego o charakterze tranzytowym poza tereny zwartej zabudowy poprzez budowę obwodnic (wraz ze skutecznymi zabezpieczeniami akustycznymi); 2. Stała kontrola stanu nawierzchni drogowych i kolejowych, ich systematyczna wymiana lub modernizacja; 3. Ustanowienie obszarów cichych w obrębie terenów szczególnie wrażliwych na oddziaływanie hałasu; 4. Wprowadzanie zieleni izolacyjnej ograniczającej uciążliwość źródła hałasu; 5. Promowanie alternatywnych środków transportu oraz transportu publicznego; 6. Stosowanie rozwiązań technicznych i przestrzennych zmniejszających uciążliwość oddziaływania linii energetycznych.	• Program Państwowego Monitoringu Środowiska Województwa Lubuskiego na lata 2016-2020 (2015), • Program ochrony środowiska dla województwa lubuskiego na lata 2017–2020 (2017); • Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego w sieci komunikacyjnej w wojewódzkich przewozach pasażerskich (2016), • Program ochrony środowiska przed hałasem dla odcinków dróg województwa lubuskiego (nr 292 w m. Nowa Sól, nr 287 w m. Lubsco, nr 296 w m. Żagań, nr 278 w m. Sulechów) (2013), • Program ochrony środowiska przed hałasem dla odcinka drogi krajowej nr 92, • Program ochrony przed hałasem dla dwóch odcinków dróg woj. lubuskiego w powiatach nowosolskim i świebodzińskim (droga nr 2, odcinek 2_62_3 – powiat świebodziński; droga nr 3, odcinek 3_305_0 – powiat nowosolski), • Program ochrony środowiska przed hałasem dla Gorzowa Wlkp. (2013), • Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla miasta Gorzowa Wlkp. (2015), • Program ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Zielona Góra (2014), • Plan gospodarki niskoemisyjnej dla obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego Zielona Góra (2015).

Hałas komunikacyjny jest jednym z głównych zanieczyszczeń środowiska przyrodniczego województwa lubuskiego. W związku z intensyfikacją ruchu samochodowego na drogach krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych, podstawą ochrony przed hałasem są działania prowadzące do ograniczenia uciążliwości akustycznych generowanych przez ruch komunikacyjny. W tym celu należy dążyć do przeniesienia ruchu samochodowego (w szczególności ruchu samochodów ciężarowych) poza miejsca stałego pobytu ludzi i wypoczynku poprzez budowę systemu obwodnic wraz z drogami dojazdowymi.

Wskazuje się przeniesienie zwłaszcza ruchu samochodów ciężarowych z obszarów szczególnie chronionych przed hałasem na trasy w terenach mniej wrażliwych na jego oddziaływanie, poza miejsca stałego pobytu ludzi i ich wypoczynku. Ograniczenie negatywnego wpływu oddziaływania akustycznego umożliwi budowa systemu obwodnic wraz z drogami dojazdowymi. Pamiętać przy tym należy, że wyprowadzenie ruchu tranzytowego poza centrum miasta nie może prowadzić do istotnego pogorszenia sytuacji na innym obszarze chronionym. W granicach aglomeracji miejskich należy opracować hierarchiczną koncepcję ruchu wprowadzającą podział funkcjonalny sieci drogowej, uwzględniając obszary z ograniczeniem prędkości.

Na poprawę klimatu akustycznego na terenie województwa lubuskiego wpływ będzie miał właściwy dobór nawierzchni drogowych i stosowanie nowoczesnych rozwiązań technicznych przy modernizacji dróg i torowisk. Należy stale kontrolować jakość powierzchni drogowych oraz dążyć do naprawy i likwidacji wszelkich uszkodzeń nawierzchni. Wśród działań wpływających na obniżenie uciążliwości akustycznej ruchu samochodowego można wymienić stosowanie technicznych metod redukcji hałasu. W przypadku modernizacji tras komunikacji tramwajowej w Gorzowie Wlkp. należy stosować nowoczesne konstrukcje torowisk oraz odpowiednio konserwować szyny (szlifowanie i smarowanie przyczyniające się do redukcji hałasu).

Istotnym działaniem w zakresie ochrony przed hałasem jest uwzględnienie, na etapie opracowywania lokalnych dokumentów planistycznych, właściwego strefowania funkcji terenów. Tereny o mniejszej wrażliwości na ponadnormatywny hałas (usługi, przemysł) należy lokalizować przy jego źródle, natomiast tereny o funkcjach

wrażliwych na występowanie ponadnormatywnego hałasu należy tworzyć poza zasięgiem jego oddziaływania (m.in. strefy zamieszkania, wypoczynku i rekreacji, tereny cenne przyrodniczo). W aglomeracjach oraz poza nimi, dla obszarów wymagających szczególnej ochrony przed hałasem należy wyznaczać obszary ciche, w których nie występują przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu wyrażonych wskaźnikiem hałasu L_{DWN} (w granicach aglomeracji) oraz które nie są narażone na oddziaływanie hałasu komunikacyjnego, przemysłowego lub pochodzącego z działalności rekreacyjno-wypoczynkowej (poza aglomeracjami)²⁹³. Istotne jest także tworzenie obszarów ograniczonego użytkowania w celu minimalizowania negatywnego oddziaływania (również) akustycznego napowietrznych linii elektromagnetycznych średniego i wysokiego napięcia oraz zakładów i obiektów, na których (zgodnie z przepisami odrębnymi²⁹⁴) nie mogą być dotrzymane standardy jakości środowiska.

Jedną z metod podniesienia komfortu akustycznego w miejscach oddziaływania ponadnormatywnego hałasu jest tworzenie ekranów akustycznych. Oprócz ekranów z różnego rodzaju tworzyw sztucznych, do zabezpieczeń przed hałasem można także zaliczyć rozwiązania biologiczne, np. wały ziemne dodatkowo obsadzone roślinnością czy wprowadzenie pasów zieleni izolacyjnej.

Niezbędne jest prowadzenie monitoringu hałasu na terenie województwa oraz aktualizacja map akustycznych i programów ochrony środowiska przed hałasem. Mapy akustyczne tworzone są w pierwszej kolejności dla obiektów o bardziej negatywnym oddziaływaniu akustycznym natomiast programy ochrony sporządza się dla terenów, na których poziom hałasu przekracza poziom dopuszczalny²⁹⁵. Zgodnie z obowiązującymi przepisami zarządzający drogą, linią kolejową, linią tramwajową, lotniskiem lub portem zobowiązany jest do przestrzegania określonego trybu postępowania w sprawie ochrony akustycznej.

W odniesieniu do obszarów, na których obligatoryjne mapy akustyczne nie są i nie będą wykonywane, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze w latach 2016-2020 będzie realizować badania hałasu drogowego, kolejowego i lotniczego oraz hałasu przemysłowego. Zgodnie z „Programem Państwowego Monitoringu Środowiska Województwa Lubuskiego na lata 2016-2020” planowane pomiary monitoringu hałasu dotyczą dróg lub odcinków dróg (krajowych 12, 27, 29, 31, 32; wojewódzkich 132, 137, 151, 156, 160, 279, 280, 283; powiatowej 1404F), linii kolejowych (nr: 3, 203, 273, 275, 282, 351, 358, 367, 370), lotnisk (w Babimoście i Zielonej Górze – sołectwo Przylep).

3. Strefa społeczna

W ramach strefy społecznej wyznaczono poniższe kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego:

- Kierunek 1.** Poprawa dostępności do usług medycznych, w tym usług specjalistycznych, oraz podnoszenie jakości profilaktyki zdrowotnej i dostępu do usług sportu – rekreacji
- Kierunek 2.** Rozwój szkolnictwa poprzez rozbudowę zaplecza technicznego oraz podniesienie jakości kształcenia w dostosowaniu do potrzeb regionalnego rynku pracy
- Kierunek 3.** Kształtowanie zasobu budownictwa mieszkaniowego o odpowiednim standardzie
- Kierunek 4.** Rozwój struktury osadniczej regionu
- Kierunek 5.** Rozwój terenów zurbanizowanych

Zagadnienia społeczne, będące ważnym czynnikiem rozwoju przestrzennego województwa, są bardzo szeroko rozumiane i obejmują niemal wszystkie dziedziny życia społeczno-gospodarczego. Podkreśla się tutaj

²⁹³ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2017 r. poz. 519 z późn. zm.)

²⁹⁴ rozdział 3, art. 135 Ustawy z dn. 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2017 r. poz. 519 z późn. zm.)

²⁹⁵ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2017 r. poz. 519 z późn. zm.)

obecność społeczności miejskiej, która jest głównym podmiotem działań podejmowanych na wszystkich płaszczyznach. Dlatego też wyznaczone kierunki rozwoju w każdym aspekcie dotyczą, w pośredni lub bezpośredni sposób, poprawy warunków i jakości życia mieszkańców województwa lubuskiego. Ogół tych działań ukierunkowany jest również na wzmocnienie potencjału demograficznego.

Wśród szczegółowych zadań należy wymienić zapewnienie powszechnego dostępu do wysokiej jakości usług publicznych, w tym usług z zakresu edukacji oraz opieki medycznej. Również pozostałe elementy infrastruktury społecznej należy poddać modernizacji i rozbudowie w dostosowaniu do potrzeb mieszkańców. Poprawa warunków mieszkaniowych oraz jakości zagospodarowania przestrzeni miejskiej ma przyczynić się do wykreowania środowiska wspierającego aktywne włączanie się mieszkańców w życie lokalnej społeczności. Pobudzenie powinno również zachodzić w kontekście aktywności zawodowej. W tym celu należy wspierać wszelkie inicjatywy dążące do rozwoju przedsiębiorczości w regionie. Szeroko pojęta mobilizacja społeczeństwa opiera się na kreowaniu postaw obywatelskich, wspierających partycypację oraz wspólne zarządzanie przestrzenią. Zaangażowanie lokalnych społeczności w rozwój regionu może przyczynić się do zahamowania niekorzystnych trendów migracji i odpływu ludności.

Kierunek 1. Poprawa dostępności do usług medycznych, w tym usług specjalistycznych, oraz podnoszenie jakości profilaktyki zdrowotnej i dostępu do usług sportu – rekreacji

Działania	Dokumenty powiązane
1. Rozbudowa i modernizacja bazy medycznej oraz ratownictwa medycznego w obrębie powiatowych i wojewódzkich ośrodków zdrowia; 2. Zwiększenie dostępności do usług medycznych, w szczególności na obszarach wiejskich; 3. Rozwój specjalistycznych usług medycznych z nowoczesną infrastrukturą i wysoko wykwalifikowanym personelem; 4. Rozszerzenie kadry medycznej, zwłaszcza wśród lekarzy pierwszego kontaktu; 5. Dostosowanie opieki zdrowotnej do dynamiki zmian długookresowych trendów demograficznych; 6. Promocja zdrowia i kształtowanie prozdrowotnych postaw wśród mieszkańców województwa lubuskiego. 7. Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej.	• Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012); • Lubuska Mapa Potrzeb i Aspiracji (2011); • Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia na lata 2014-2020 (2014); • Program Rozwoju Sportu do roku 2020 (2015).

Do czołowych placówek medycznych na terenie województwa lubuskiego zalicza się Wielospecjalistyczny Szpital Wojewódzki w Gorzowie Wlkp. Sp. z o.o., Szpital Uniwersytecki im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze Sp. z o.o., a także Lubuski Szpital Specjalistyczny Pulmonologiczno-Kardiologiczny w Torzymiu Sp. z o.o., Lubuskie Centrum Ortopedii im. Dr. Lecha Wierusza w Świebodzinie Sp. z o.o. Zakłady opieki zdrowotnej zlokalizowane są we wszystkich miastach powiatowych. Należy podejmować działania zmierzające do niwelowania dysproporcji w dostępności świadczeń zdrowotnych. Dotyczy to w szczególności obszarów wiejskich, na których w wielu przypadkach dostęp do specjalistycznej opieki medycznej jest utrudniony.

Jakość świadczonych usług zależy od funkcjonowania ośrodków medycznych w ich strukturach organizacyjnych oraz wyposażenia szpitali w odpowiedni sprzęt medyczny. Należy dążyć do poprawy współpracy między jednostkami opieki zdrowotnej w celu poprawy jakości świadczeń zdrowotnych. Rozbudowa i modernizacja bazy medycznej oraz ratownictwa medycznego przyczyni się do podniesienia standardów opieki zdrowotnej, co przełoży się na jakość życia mieszkańców województwa lubuskiego.

Jednym z podstawowych działań w zakresie poprawy efektywności funkcjonowania służby zdrowia jest rozwój specjalistycznych usług medycznych. Liczba wyspecjalizowanych ośrodków w województwie jest niewystarczająca. Niezbędne jest uzupełnienie istniejącej sieci tych ośrodków, tworząc miejsca z dostępem do

nowoczesnej infrastruktury z wysoko wykwalifikowanym personelem. Wśród priorytetowych inwestycji należy wymienić:

- rozbudowę Wielospecjalistycznego Szpitala Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp. Sp. z o.o. o Ośrodek Radioterapii, w celu zwiększenia dostępności do wysokiej jakości usług zdrowotnych w obszarze chorób nowotworowych;
- modernizację Zakładu Radioterapii w Szpitalu Uniwersyteckim im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze Sp. z o.o.;
- utworzenie Centrum Zdrowia Matki i Dziecka w Szpitalu Uniwersyteckim im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze Sp. z o.o.;
- modernizację przez rozbudowę Bloku Operacyjnego Wielospecjalistycznego Szpitala Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Nowej Soli.

Rozwój specjalistycznych ośrodków medycznych uzupełni zakres świadczonej opieki zdrowotnej o brakujące usługi, ograniczając tym samym skalę zjawiska migracji pacjentów do ośrodków położonych poza granicami województwa lubuskiego.

Poza infrastrukturą istotnym problemem w skali województwa jest deficyt wyspecjalizowanej kadry medycznej. Województwo lubuskie charakteryzuje się jednym z najniższych w Polsce wskaźników liczby lekarzy na 10 tys. mieszkańców. Podejmowane działania powinny dążyć nie tylko do pozyskiwania kadry specjalistycznej, ale również do tworzenia warunków organizacyjnych dla kształcenia kadr medycznych na obszarze województwa. Szczególną rolę w szkoleniu profesjonalnego personelu odgrywa współpraca systemu ochrony zdrowia z sektorem edukacji. Kształcenie specjalistów może odbywać się przy udziale Wydziału Lekarskiego i Nauk o Zdrowiu na Uniwersytecie Zielonogórskim. Jednostka umożliwia podjęcie studiów na jednym z trzech kierunków: lekarski, pielęgniarstwo, wychowanie fizyczne. Braki w kadrze lekarskiej utrudniają dostęp do podstawowych usług medycznych. Zwiększenie liczby lekarzy pierwszego kontaktu pozwoli na zapewnienie podstawowej opieki zdrowotnej. Zwraca się również uwagę na poprawę mobilności lekarzy, szczególnie w mniejszych miejscowościach oraz na terenach wiejskich.

Rozwój służby zdrowia na terenie województwa lubuskiego powinien następować w dostosowaniu do dynamiki długookresowych trendów demograficznych. Postępujący proces starzenia się społeczeństwa determinuje podjęcie zadań mających na celu zapewnienie właściwej opieki medycznej osobom starszym. Należy wspierać funkcjonowanie i rozwój istniejących ośrodków oraz budowę nowych placówek świadczących usługi w zakresie geriatry, opieki długoterminowej oraz hospicyjnej.

Działaniem wspomagającym kształtowanie świadomości i wiedzy o ochronie zdrowia powinna być szeroko pojęta profilaktyka zdrowotna, w zakresie której podejmowane byłyby programy edukacyjne oraz akcje promujące aktywny tryb życia wśród różnych grup społecznych. Propagowanie prozdrowotnych postaw wśród mieszkańców województwa lubuskiego powinno być podstawowym elementem towarzyszącym wdrażaniu nowych rozwiązań systemowych w zakresie ochrony zdrowia.

Istotny jest również rozwój infrastruktury i oferty rekreacyjnej. Dostępność do usług sportu i rekreacji wpłynie pozytywnie na aktywność fizyczną. Ponadto istotnym zagadnieniem jest potrzeba przystosowania obiektów infrastruktury sportowej i rekreacyjnej dla osób znajdujących się na każdym etapie życia.

Zapewnienie warunków i oferty do powszechnego podejmowania aktywności fizycznej na każdym etapie życia, nie tylko dla młodzieży i dzieci jest ważne, ze względu na fakt, że aktywność fizyczna wśród osób dorosłych znacznie spada po zakończeniu edukacji. Jest to zjawisko, któremu należy zapobiegać ze względu na zdrowotne efekty uprawiania sportu. Do pobudzenia aktywności fizycznej wśród osób dorosłych przyczyni się umożliwienie podejmowania aktywności ruchowej w ramach codziennego przemieszczania się. Do tego celu niezbędne jest stworzenie infrastrukturalnych rozwiązań sprzyjających komunikacji pieszej i rowerowej. Działania

w tym zakresie powinny objąć m.in. rozwój sieci dróg rowerowych, budowę i przebudowę ogólnodostępnej przyszkolnej infrastruktury sportowej, zwiększenie dostępności obiektów sportowo-rekreacyjnych. Ważną rolę w tworzeniu oferty sportowo-rekreacyjnej w skali regionu pełnią ponadregionalne ośrodki sportowe zlokalizowane w miastach wojewódzkich. W południowej części województwa w Zielonej Górze funkcjonuje Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji w Drzonkowie. W północnej części regionu takim ośrodkiem powinno być Wojewódzkie Centrum Sportów Wodnych w Gorzowie Wlkp. Powstanie tego ośrodka wymaga działań w sferze materialnej i działań organizacyjnych.

Kierunek 2. Rozwój szkolnictwa poprzez rozbudowę zaplecza technicznego oraz podniesienie jakości kształcenia w dostosowaniu do potrzeb regionalnego rynku pracy

Działania	Dokumenty powiązane
1. Podnoszenie jakości kształcenia i poprawa dostępności do placówek edukacyjnych na poziomie przedszkolnym, podstawowym oraz średnim; 2. Rozwój kształcenia zawodowego, poprzez utworzenie nowoczesnego zaplecza technicznego oraz współpracę z lokalnymi przedsiębiorcami; 3. Rozwój systemu kształcenia ustawicznego w oparciu o stałą współpracę sektorów edukacji i gospodarki; 4. Podniesienie atrakcyjności oferty edukacyjnej uczelni wyższych poprzez dostosowanie profilu kształcenia do zapotrzebowania rynku pracy; 5. Wzmocnienie potencjału naukowo-badawczego lubuskich uczelni oraz wspieranie transferu technologii do instytucji badawczo-rozwojowych i przedsiębiorstw innowacyjnych.	• Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012); • Lubuska Mapa Potrzeb i Aspiracji (2011); • Rola lubuskich uczelni w kreowaniu nowych miejsc pracy o wysokim potencjale innowacyjności (2012); • Raport końcowy z badania ewaluacyjnego „Diagnoza stanu i perspektyw rozwoju szkolnictwa zawodowego w województwie lubuskim” (2015); • Lubuska Strategia Zatrudnienia na lata 2011-2020 (2011).

Prowadzenie aktywnej polityki w zakresie zmian w sektorze edukacji jest jednym z wyznaczników rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Usprawnienie systemu oświaty na terenie województwa lubuskiego powinno obejmować wszystkie poziomy edukacji, od przedszkola do szkolnictwa wyższego. Należy podejmować działania wspierające podnoszenie jakości kształcenia w istniejących placówkach, szczególnie w zakresie modernizacji i rozbudowy zaplecza technicznego oraz bazy dydaktycznej szkół i uczelni wyższych. W obrębie newralgicznych obszarów, charakteryzujących się najniższym dostępem do ośrodków kształcenia, powinny zostać wyznaczone proponowane lokalizacje nowych obiektów.

Kompleksowe działania powinny zostać podjęte w zakresie zwiększenia skuteczności oraz poprawy jakości kształcenia zawodowego. Placówki edukacyjne, przyuczające uczniów do wykonywania konkretnych zawodów, wymagają doinwestowania w nowoczesny sprzęt oraz bazę techniczną adekwatną do rzeczywistych potrzeb jednostek dydaktycznych. Odpowiednie wyposażenie zespołów szkół zawodowych przyczyni się do efektywnej nauki zawodu. Podnoszenie atrakcyjności kształcenia należy opierać na ścisłej współpracy ośrodków oświaty z lokalnymi przedsiębiorstwami oraz instytucjami otoczenia biznesu. Pozwoli to na kształtowanie oferty edukacyjnej dostosowanej do aktualnego zapotrzebowania występującego na rynku pracy.

Ważną rolę w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych mieszkańców województwa lubuskiego pełni również kształcenie ustawiczne. Wszelkie formy działalności mające na celu zwiększenie możliwości zdobycia wykształcenia zawodowego przez osoby młode już na wczesnym etapie wspomagają rozwój przedsiębiorczości i sprzyjają kreowaniu sylwetek pracowników zgodnych z wymaganiami rynku. Przykładem tego typu działania jest planowana budowa Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu w Gorzowie Wlkp. Osoby dorosłe, które także stanowią istotną grupę docelową, często napotykają liczne bariery uczestnictwa w procesie kształcenia ustawicznego. Brakuje działań uświadamiających potrzebę ciągłego podnoszenia kwalifikacji zawodowych, a oferowane kursy i szkolenia nie zawsze odpowiadają oczekiwaniom pracodawców. Wynika to głównie z nieodpowiedniej organizacji systemu kształcenia ustawicznego, który powinien być ukierunkowany na rozpowszechnianie umiejętności kluczowych, zwiększających konkurencyjność pracowników. Rozwój tej formy

szkolnictwa wymaga podjęcia kompleksowych rozwiązań, obejmujących stałą współpracę sektorów edukacji i gospodarki, połączonych z kampanią informacyjną na rzecz promocji zawodów deficytowych, na które występuje zapotrzebowanie. Działania te wpisują się także w szeroko pojętą walkę z bezrobociem, zwiększając aktywność zawodową społeczeństwa.

Potencjał naukowy województwa lubuskiego opiera się przede wszystkim na szkolnictwie wyższym oraz związanym z nim sektorze naukowo-badawczym. Oferta edukacyjna lubuskich uczelni, pomimo dużego zróżnicowania, nie jest dostosowana do sytuacji panującej na rynku pracy oraz rozwijającej się gospodarki innowacyjnej. Dominują kierunki społeczne, pedagogiczne oraz humanistyczne. Wskazuje się na konieczność wprowadzenia nowych, atrakcyjnych kierunków kształcenia o typowo technicznym profilu. Poszerzenie oferty edukacyjnej wiąże się z modernizacją bazy dydaktycznej oraz pozyskaniem wykwalifikowanej kadry wykładowczej. Przygotowanie przyszłych specjalistów do pracy w dziedzinach szczególnie istotnych dla rozwoju gospodarki regionalnej wymaga dostępu do nowoczesnych technologii, umożliwiających nabycie umiejętności praktycznych. Do przykładowych zadań z tego zakresu należy zaliczyć organizowanie staży oraz praktyk zawodowych w porozumieniu z potencjalnymi pracodawcami. Stworzenie optymalnych warunków do studiowania częściowo zatrzyma odpływ młodzieży do ośrodków akademickich znajdujących się poza województwem.

Koncentracja działań prowadzących do podniesienia jakości szkolnictwa wyższego powinna zachodzić zwłaszcza w obrębie dwóch największych uczelni w województwie, którymi są Uniwersytet Zielonogórski oraz Akademia im. Jakuba z Paradyża. Rozwinięte struktury tych uczelni pozwolą na szybsze wdrożenie zmian programowych, przystosowując program nauczania do realiów rynku pracy w regionie. Pozostałe ośrodki akademickie, które uzupełniają sieć placówek szkolnictwa wyższego, powinny poszerzać ofertę edukacyjną wojewódzkich uczelni, wprowadzając wyspecjalizowane kierunki kształcenia, wpisujące się w ogólne tendencje rozwojowe regionu. Zróżnicowane możliwości w zakresie podejmowania studiów wyższych są warunkiem koniecznym do podtrzymania konkurencyjności mniejszych ośrodków akademickich.

Istotne jest wzmocnienie współpracy między instytucjami naukowymi a przedsiębiorstwami. Rozwój potencjału naukowo-badawczego lubuskich uczelni będzie miał znaczący wpływ na funkcjonowanie innowacyjnego sektora gospodarczego. Kooperacja sektora edukacji i biznesu z jednej strony podniesie jakość kształcenia, umożliwiając studentom dostęp do nowoczesnych narzędzi dydaktycznych, z drugiej zaś przyczyni się do wykwalifikowania specjalistycznej kadry, zgodnie z wymaganiami regionalnego rynku pracy. Podstawową rolą ośrodków szkolnictwa wyższego w zakresie rozwoju gospodarczego jest prowadzenie badań nad innowacyjnymi rozwiązaniami, które następnie mogą być wdrażane do przedsiębiorstw. Ośrodki akademickie skupiają wokół siebie różnego rodzaju instytucje B+R, instytucje otoczenia biznesu oraz inkubatory przedsiębiorczości. Należy zwiększyć nakłady inwestycyjne przeznaczone na wspieranie działalności tych instrumentów. Niewystarczająca suma środków przeznaczanych na prowadzenie prac badawczo-rozwojowych jest główną barierą dla stworzenia efektywnego systemu poszukiwania i implementacji nowoczesnych technologii do przedsiębiorstw. Ważnym zadaniem, podkreślającym istotę gospodarki innowacyjnej, jest wszelkiego rodzaju działalność promocyjna, szkoleniowa oraz informacyjna, prowadzona zarówno w środowisku biznesowym, jak i akademickim.

Kierunek 3. Kształtowanie zasobu budownictwa mieszkaniowego o odpowiednim standardzie

Działania	Dokumenty powiązane
1. Rozwój budownictwa mieszkaniowego, w tym poszerzenie oferty budownictwa komunalnego; 2. Prowadzenie sprawnego systemu zarządzania zasobami lokalowymi oraz kampanii informacyjnej na rzecz rozwoju mieszkalnictwa; 3. Rewaloryzacja i podniesienie standardu istniejących zasobów mieszkaniowych.	• Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012); • Lubuska Mapa Potrzeb i Aspiracji (2011).

Polityka mieszkaniowa, jako jeden z ważniejszych czynników rozwoju miast, powinna stymulować rozwój różnych form mieszkalnictwa zgodnie z potrzebami i możliwościami finansowymi lokalnej społeczności. Głównym problemem w zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych jest dostępność finansowa, wynikająca z niedopasowania podaży rynkowej do rzeczywistego popytu. Dotyczy to zarówno mieszkań nowych, przeznaczonych na rynek komercyjny, jak i mieszkań komunalnych, będących w zasobach gminnych. Przykładowym działaniem z zakresu pobudzania inwestycji mieszkaniowych jest wdrażanie systemów pomocy finansowej. Środki na ten cel powinny być wspomagane przez fundusze lokalne oraz centralne. Mogą one obejmować preferencyjne kredyty, dodatki mieszkaniowe oraz różnego rodzaju ulgi. W zakresie mieszkalnictwa przeznaczonego dla osób najuboższych możliwe jest podejmowanie inwestycji w ramach rządowego programu wsparcia budownictwa komunalnego i socjalnego z Funduszu Doplát oraz wsparcia społecznego budownictwa czynszowego. Organem wspierającym rozwój sektora publicznego mieszkalnictwa jest Bank Gospodarstwa Krajowego. Zróźnicowane instrumenty finansowania skierowane są do jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego i powiatowego, a także do towarzystw budownictwa społecznego i spółdzielni mieszkaniowych.

Oprócz podejmowania zadań, których efektem jest przyrost substancji mieszkaniowej, ważna jest również odnowa istniejących zasobów mieszkaniowych. Gminy powinny dysponować szczegółową inwentaryzacją budynków mieszkalnych, z uwzględnieniem ich stanu ilościowego i jakościowego. Informacje o charakterystyce mieszkalnictwa w danej gminie stanowią podstawę do określania lokalnych potrzeb mieszkaniowych, także w zakresie niezbędnych remontów oraz rewaloryzacji budynków. Należy dążyć do podwyższenia standardów lokali mieszkalnych oraz obniżenia kosztów utrzymania, przy jak najlepszym wykorzystaniu dostępnych środków technicznych i finansowych.

Kierunek 4. Rozwój struktury osadniczej regionu

Działania	Dokumenty powiązane
1. Wzrost ośrodków osadniczych zgodnie z ich specjalizacją i potencjałem rozwojowym; 2. Budowanie spójnej struktury osadniczej w oparciu o hierarchiczne powiązania funkcjonalno-przestrzenne; 3. Zrównoważony rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich; 4. Rozwój ośrodków usługowych w oparciu o planowane inwestycje.	• Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (2011); • Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony – miasta – obszary wiejskie (2010); • Krajowa Polityka Miejska 2023 (2015); • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012); • Inteligentne specjalizacje województwa lubuskiego (2015).

Szeroko rozumiany rozwój struktury osadniczej województwa lubuskiego opiera się na wykształconych ośrodkach wzrostu. Największy ruch inwestycyjny obserwuje się w miastach wojewódzkich oraz subregionalnych, które stanowią główne węzły policentrycznej sieci osadniczej regionu. Dalszy rozwój miast powinien odbywać się zgodnie z ich wewnętrznym potencjałem oraz istniejącym zapleczem gospodarczym, infrastrukturalnym i społecznym. Szczególną uwagę należy zwrócić na główne czynniki rozwojowe miast, wśród których można wymienić uwarunkowania demograficzne, wielkość i strukturę lokalnego rynku pracy, kapitał społeczny, a także uwarunkowania historyczne i związane z nimi czynniki kulturowe. Intensyfikacja wyróżniających się na tle regionu

specjalizacji przyczyni się do wzrostu konkurencyjności ośrodków miejskich, stymulując rozwój gospodarczy całego województwa.

Budowanie spójnej struktury osadniczej jest fundamentalną rolą planowania regionalnego. Złożoność procesów, które określają funkcjonowanie miast w skali lokalnej oraz regionalnej, wymaga uwzględnienia szeregu relacji przestrzennych, jakie zachodzą między ośrodkami. Równie ważnym aspektem w zakresie integracji ośrodków osadniczych jest podtrzymywanie związków funkcjonalno-przestrzennych wiążących miasta z otaczającymi je obszarami wiejskimi. Należy położyć większy nacisk na wzrost dostępności komunikacyjnej miast, co przekłada się na rozwinięcie infrastruktury transportowej oraz wdrożenie zintegrowanych systemów komunikacji publicznej. Ponadto działania powinny być skierowane na wzmocnienie relacji w zakresie gospodarki i oświaty. Poprzez rozwój regionalnych rynków pracy coraz powszechniejszym zjawiskiem staje się podejmowanie pracy poza miejscem zamieszkania. W naturalny sposób prowadzi to do wykształcenia ośrodków o silnym oddziaływaniu na tereny otaczające, zaspokajających zapotrzebowanie na miejsca pracy własnych mieszkańców, jak również mieszkańców okolicznych miejscowości. Przestrzenny zasięg oddziaływania miast określają również dojazdy do placówek edukacyjnych. W skali lokalnej stwarza to potrzebę dostosowania oferty szkolnictwa podstawowego oraz średniego do występującego zapotrzebowania, jak również umożliwienie dostępu do placówek wychowania przedszkolnego dla mieszkańców terenów wiejskich. W skali regionalnej, w zakresie szkolnictwa wyższego, należy zapewnić możliwość podjęcia nauki na uczelni wyższej mieszkańcom mniejszych miast. Wielokierunkowy rozwój ośrodków wzrostu w ujęciu przestrzennym skutkuje przyrostem terenów zurbanizowanych, który w wielu przypadkach przybiera formę suburbanizacji. Obszary podmiejskie, dotknięte tym zjawiskiem, zostają włączone do urbanistycznej struktury miasta, często bez odpowiedniej infrastruktury technicznej oraz społecznej. Wskazuje się na potrzebę współpracy organów administracji w zakresie prowadzenia wspólnej polityki planistycznej. Pozwoli to na kształtowanie nowych terenów osadniczych w sposób zintegrowany i dopasowany do realnych potrzeb społeczeństwa. Zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju należy przeciwdziałać powstawaniu monofunkcyjnych, nieefektywnych struktur.

Zgodnie z teorią ośrodków centralnych Christallera przekazywanie impulsów rozwojowych następuje w hierarchicznym układzie sieci miejskiej. Hierarchia ta wyrażana jest w ilości powiązań między ośrodkami, ich intensywności oraz poprzez zasięg oddziaływania, jaki obejmują. Podstawową klasyfikację elementów sieci osadniczej województwa lubuskiego wyznacza Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, wyróżniając trzy kategorie ośrodków miejskich wraz z ich obszarami funkcjonalnymi: miasta wojewódzkie o znaczeniu krajowym, ośrodki subregionalne i ośrodki lokalne. Dokument określa także kategorię ośrodków regionalnych, jednak z uwagi na kryterium liczby ludności w województwie lubuskim nie wyznacza się ośrodków regionalnych. Według Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 miejskie obszary funkcjonalne to układy osadnicze ciągle przestrzennie, które obejmują zwarte obszary miasta oraz powiązane z nimi funkcjonalnie strefy zurbanizowane. W dokumencie pt. „Obszary funkcjonalne województwa lubuskiego wraz z obszarami strategicznej interwencji” na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji wyznaczone zostały miejskie obszary funkcjonalne województwa lubuskiego, które stanowiły podstawę do wyznaczenia hierarchicznej struktury sieci osadniczej województwa lubuskiego. Ponadto wskazano również gminne ośrodki rozwoju, których zasięg oddziaływania jest mniejszy, niż w przypadku ośrodków lokalnych. Miejscowości gminne, które nie są zaliczane do powyższej trzystopniowej hierarchicznej struktury osadniczej regionu, stanowią miejsce koncentracji funkcji administracyjnych gminy i pełnią ważną rolę w rozwoju okolicznych terenów.

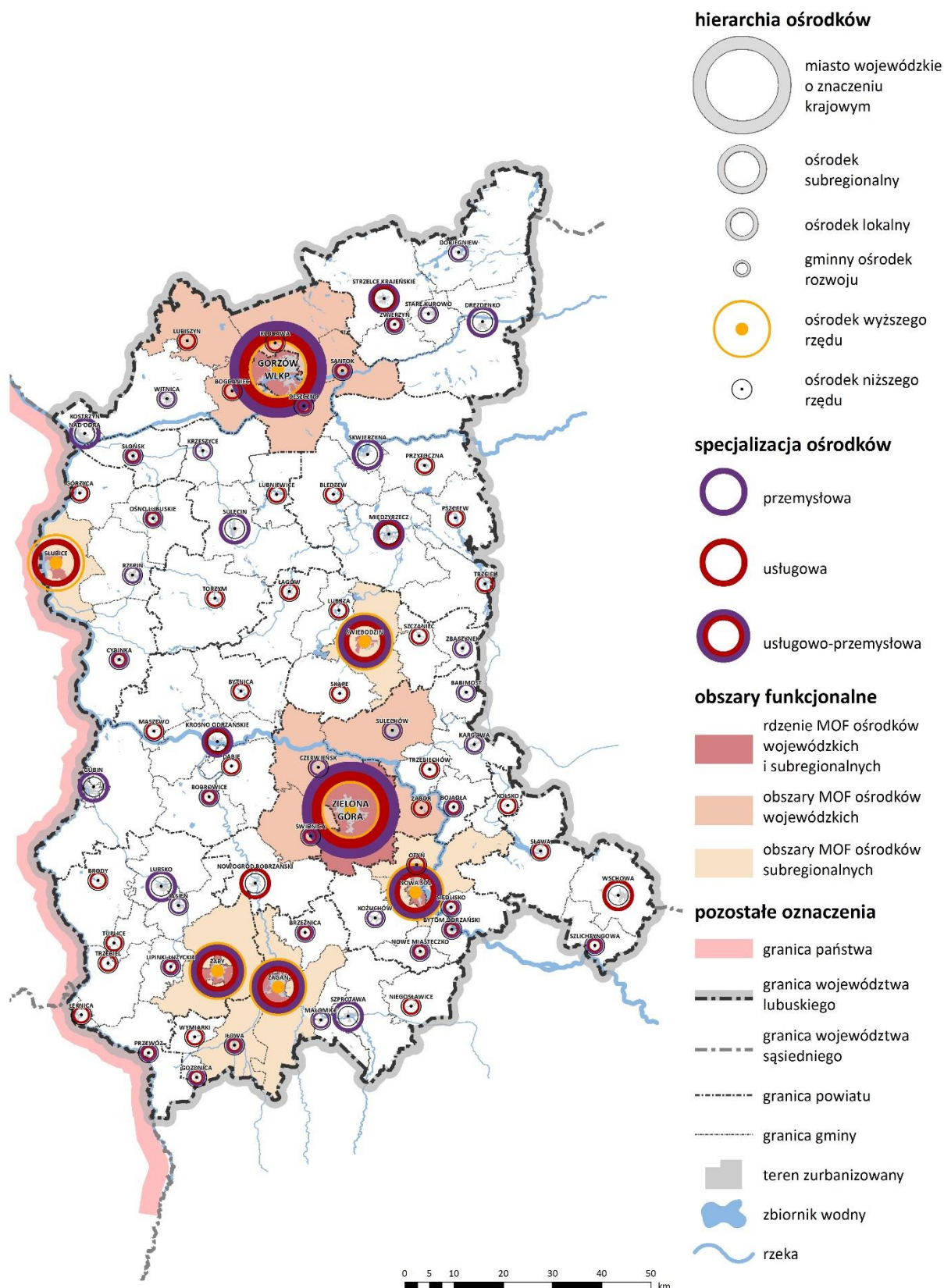
Zgodnie z powyższą klasyfikacją wyróżnione zostały:

- miasta wojewódzkie o znaczeniu krajowym: Zielona Góra i Gorzów Wlkp.;
- ośrodki subregionalne: Nowa Sól, Słubice, Świebodzin, Żary, Żagań;
- ośrodki lokalne: Kostrzyn nad Odrą, Gubin, Międzyrzecz, Sulęcín, Szprotawa, Krosno Odrzańskie, Lubsko, Wschowa, Drezdenko, Skwierzyna, Strzelce Krajeńskie, Nowogród Bobrzański;

- gminne ośrodki rozwoju: Witnica, Trzciel, Bytom Odrzański, Kożuchów, Nowe Miasteczko, Cybinka, Ośno Lubuskie, Rzepin, Dobiegniew, Lubniewice, Torzym, Zbąszynek, Sława, Szlichtyngowa, Babimost, Czerwieńsk, Kargowa, Sulechów, Gozdnicza, Iłowa, Małomice, Łęknica, Jasień, Lubiszyn, Kłodawa, Santok, Deszczno, Bogdaniec, Bledzew, Przytoczna, Pszczew, Zwierzyn, Stare Kurowo, Krzeszyce, Słońsk, Bobrowice, Bytnica, Dąbie, Maszewo, Kolsko, Otyń, Siedlisko, Lubrza, Łagów, Skąpe, Szczaniec, Bojadła, Świdnica, Trzebiechów, Zabór, Brzeźnica, Niegosławice, Wymiarki, Brody, Lipinki Łużyckie, Przewóz, Tuplice, Trzebiel, Górzycza.

Hierarchiczne powiązania funkcjonalno-przestrzenne stanowią podstawę do delimitacji obszarów funkcjonalnych, w obrębie których obserwuje się nasilone wzajemne oddziaływanie ośrodków miejskich oraz terenów do nich przyległych. Prowadzenie polityki rozwoju w oparciu o tę strukturę wzmacnia potencjał zarówno ośrodków wyższego jak i niższego rzędu. W strukturze osadniczej województwa lubuskiego jako ośrodki wyższego rzędu uznano miasta wojewódzkie oraz ośrodki subregionalne, z uwagi na największy kapitał gospodarczy oraz społeczny. Ośrodki lokalne oraz gminne ośrodki rozwoju, z punktu widzenia potencjału rozwojowego, pełnią rolę uzupełniającą w stosunku do większych miast w regionie, dlatego zostały uznane za ośrodki niższego rzędu. Należy dążyć do podtrzymywania ukształtowanych relacji i na ich podstawie budować układ sieciowy obszarów funkcjonalnych, zintegrowanych w przestrzeni województwa.

Schemat 71. Hierarchiczna struktura sieci osadniczej województwa lubuskiego wraz z powiązaniem funkcjonalno-przestrzennymi
 Źródło: opracowanie własne na podstawie koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020, Obszary funkcjonalne województwa lubuskiego wraz z obszarami strategicznej interwencji.

W hierarchii struktury osadniczej regionu najważniejsze ośrodki wzrostu stanowią miasta wojewódzkie – Gorzów Wlkp. i Zielona Góra. Obie stolice województwa lubuskiego pełnią ważne w skali kraju oraz regionu

funkcje metropolitalne, koncentrując potencjał gospodarczy, społeczny, edukacyjny, kulturalny oraz badawczo-rozwojowy. Przekłada się to na szerokie możliwości rozwoju, które swoim zasięgiem powinny obejmować także pozostałe gminy, współtworzące te obszary. Polityka regionalna adresowana do ośrodków wojewódzkich będzie koncentrować się na wspieraniu funkcji metropolitalnych oraz wzmacnianiu ich znaczenia i powiązań z najważniejszymi ośrodkami w obrębie kraju oraz za granicą. Kierunek zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich powinien uwzględniać:

- wzmocnienie funkcji metropolitalnych,
- rozwój ośrodków akademickich oraz sektora B+R,
- wzmocnienie regionalnego rynku pracy poprzez transfer innowacji i nowych technologii,
- budowę i modernizację infrastruktury transportowej, technicznej oraz społecznej,
- zwiększenie dostępu do usług z zakresu medycyny, kultury, rozrywki i turystyki,
- wspieranie współpracy międzyregionalnej oraz integracji przestrzennej obszaru funkcjonalnego.

Dla pozostałych obszarów funkcjonalnych ośrodków subregionalnych oraz lokalnych, jak i dla obszarów skupionych wokół gminnych ośrodków rozwoju, również wskazuje się na niezbędne działania w zakresie podnoszenia jakości i dostępu do edukacji, usług z zakresu medycyny, kultury, rozrywki i turystyki, wspierania współpracy międzyregionalnej oraz integracji terytorialnej obszaru oraz wzmocnienia rynku pracy poprzez transfer innowacji i nowych technologii.

Powyższe działania odnoszą się do ośrodków kształtujących podstawową strukturę osadniczą regionu. Nie ogranicza to jednak dostępu do środków oraz korzyści wynikających z prowadzonej polityki rozwoju regionalnego także dla pozostałych, potencjalnych ośrodków wzrostu. Grupa ta stanowi zbiór otwarty miejscowości, które obecnie nie wykazują wzmoczonej aktywności inwestycyjnej, jednak w wyniku oddziaływania ośrodków wyższego oraz niższego rzędu mogą wystąpić okoliczności sprzyjające ich rozwojowi. Dodatkowym impulsem rozwojowym dla potencjalnych ośrodków wzrostu może być koncentracja planowanych działań inwestycyjnych. Szczególną uwagę należy zwrócić na wykreowanie funkcji usługowych o szerokim zasięgu oddziaływania. Przedsięwzięcia z zakresu infrastruktury technicznej, transportowej oraz społecznej wzmacniają potencjał endogeniczny ośrodków, stwarzając nowe możliwości rozwoju.

Koncentracja powyższych działań występuje głównie w rejonach istniejących lub potencjalnych węzłów komunikacyjnych znaczenia ponadregionalnego, które zostały określone jako obszary predysponowane do rozwoju infrastruktury transportu intermodalnego. Na terenie województwa lubuskiego są to: Kostrzyn nad Odrą, Słubice, Rzepin, Gorzów Wlkp. oraz Zielona Góra i Świebodzin. Ich uzupełnieniem są pozostałe węzły komunikacyjne o znaczeniu regionalnym (Krosno Odrzańskie, Międzyrzecz, Nowa Sól, Skwierzyna, Zbąszynek, Żagań, Żary) i lokalnym (Dobiegów, Gubin, Lubsko, Sulechów, Sulęcín, Wschowa). Realizacja infrastruktury transportu intermodalnego zwiększy dostępność komunikacyjną ośrodków oraz przyczyni się do wzmocnienia powiązań między nimi. Kolejnym obszarem koncentracji planowanych działań inwestycyjnych, o stosunkowo odmiennym charakterze, jest rejon potencjalnego wydobywania złóż w okolicach miast Gubin oraz Lubsko. Ponadto inwestycje celu publicznego podejmowane w mniejszych ośrodkach miejskich bądź na terenach wiejskich także wpłyną na strukturę gospodarczą regionu, tworząc warunki do rozwoju spójnej sieci ośrodków usługowych w całym województwie.

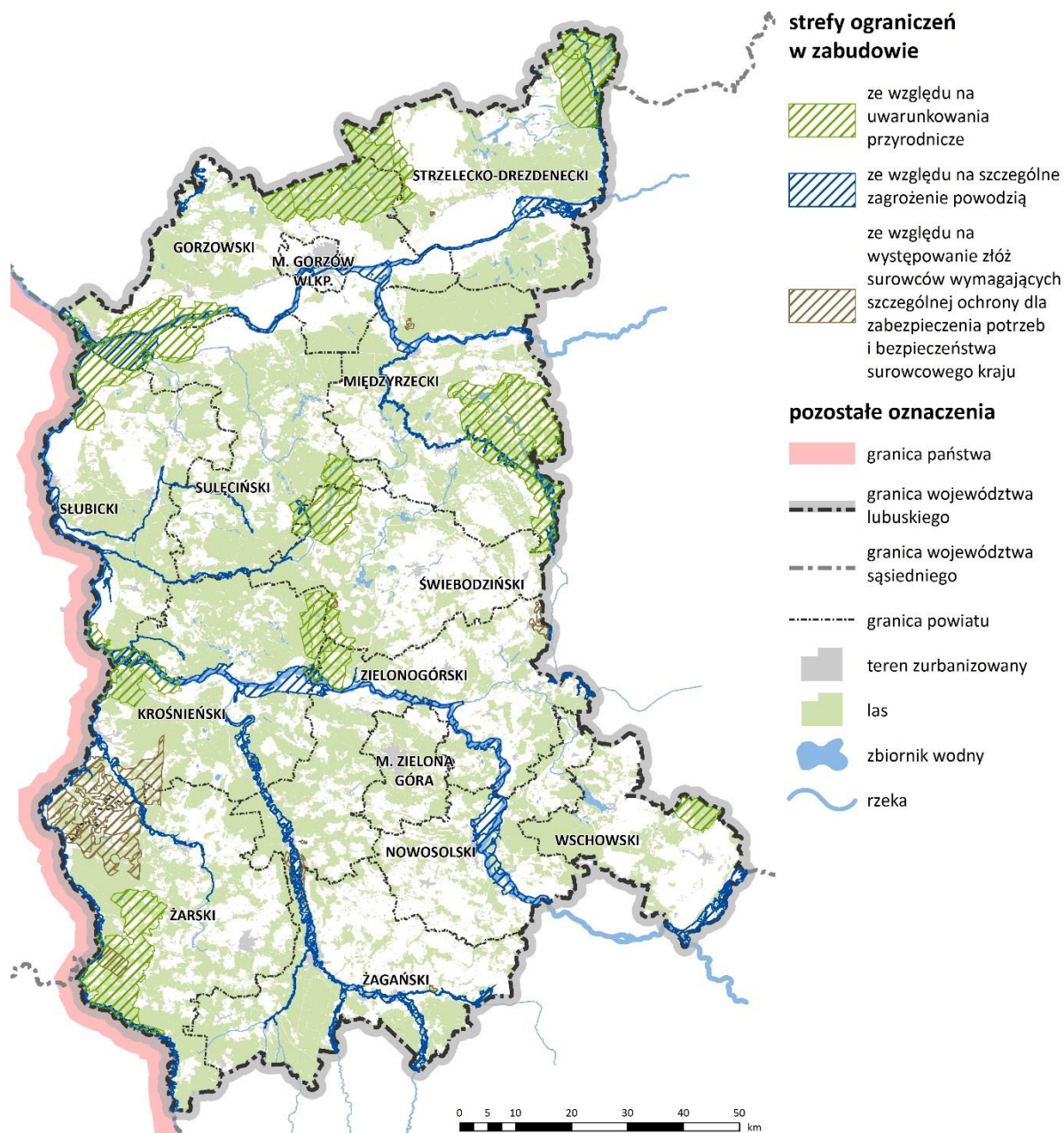
Kierunek 5. Rozwój terenów zurbanizowanych

Działania	Dokumenty powiązane
1. Wyznaczenie stref ograniczeń w zabudowie oraz terenów wyłączonych z zabudowy; 2. Wskazanie obszarów predysponowanych do rozwoju terenów zurbanizowanych.	• Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (2011); • Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony – miasta – obszary wiejskie(2010); • Krajowa Polityka Miejska 2023 (2015); • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012).

Rozwój przestrzenny miast oraz mniejszych ośrodków osadniczych jest nieodłącznym elementem wzrostu społeczno-gospodarczego. Powinien on zachodzić w warunkach umożliwiających kształtowanie dobrze zagospodarowanych struktur urbanistycznych, charakteryzujących się przestrzenią wysokiej jakości. Związany jest z tym proces racjonalnego ograniczania rozwoju przestrzennego. Wszelkie działania z zakresu przeciwdziałania niekontrolowanemu rozprzestrzenianiu się miast powinny być podparte rzetelnym bilansowaniem terenów pod zabudowę, zgodnie z faktycznymi potrzebami. Docelowo te mechanizmy mają za zadanie umożliwić jednoznaczne wyznaczanie obszarów do zabudowy tak, aby chronić przed zabudową tereny cenne przyrodniczo, krajobrazowo lub kulturowo. Oprócz stref ograniczeń w zagospodarowaniu, należy również wyznaczyć tereny wyłączone z zabudowy. Powinny one obejmować obszary szczególnego zagrożenia powodzią, które koncentrują się wzdłuż największych rzek województwa lubuskiego. Wyłączone spod zabudowy są również obszary o najwyższym reżimie ochronnym środowiska, tj. rezerваты i parki narodowe. Duże ograniczenia w zakresie możliwości rozwoju terenów zurbanizowanych zachodzą także na terenach parków krajobrazowych oraz obszarach Natura 2000. Szczególną strefą są tereny występowania złóż surowców, gdzie przy zagospodarowaniu należy uwzględnić wszelkie działania związane z wydobywaniem surowców. Strefy wolne od zabudowy stanowią również rezerwy terenowe pod przyszłe zamierzenia inwestycyjne z zakresu infrastruktury technicznej oraz transportowej, na które składają się m.in. linie elektroenergetyczne wysokich i najwyższych napięć, gazociągi wysokiego ciśnienia oraz szlaki komunikacyjne o znaczeniu regionalnym i krajowym.

Schemat 72. Strefy ograniczeń w zabudowie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych RZGW we Wrocławiu, Szczecinie i Poznaniu oraz Opracowania ekofizjograficznego dla województwa lubuskiego; danych RDOŚ Gorzów Wielkopolski oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego, stan na 15.12.2017 r.; Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2016 r., PI.G, Warszawa 2017, Centralna Baza Danych Geologicznych (CBDG), shp z konturami złóż wg. stanu na 18.12.2017

Domeną miast jest stały rozwój przestrzenny, który często wykracza poza zwarty obszar miejski. Przyrost terenów zurbanizowanych powinien zachodzić szczególnie w obrębie już zagospodarowanych obszarów bądź w ich bliskim sąsiedztwie. Głównym zamierzeniem takiego działania jest optymalizacja struktur urbanistycznych ośrodków osadniczych, zgodnie z ideą miasta zwartego i zrównoważonego. W celu optymalizacji kosztów przyszłych procesów inwestycyjnych w obrębie miast i terenów podmiejskich nowe inwestycje należy realizować w strefach już zaopatrzonych w niezbędną infrastrukturę techniczną, komunikacyjną oraz społeczną. Ma to szczególne znaczenie nie tylko z perspektywy rachunku ekonomicznego, ale również z punktu widzenia jakości środowiska zamieszkania.

Szczególnie istotny jest proces rewitalizacji miast i stworzenie w nich sprzyjających warunków do zamieszkania. Proces ten powinien być skoordynowany z polityką przestrzenną gmin obszarów funkcjonalnych miast. Skutecznie przeprowadzona rewitalizacja powinna przyczynić się do wzrostu atrakcyjności terenów miejskich dla mieszkańców, a także dla inwestorów, co może wpłynąć na zahamowanie procesu suburbanizacji. Ponadto rozwój terenów zurbanizowanych powinien następować w nawiązaniu do kontekstu otoczenia, gdzie występuje kontynuacja funkcji oraz dostęp do podstawowych usług społecznych, takich jak edukacja, ochrona zdrowia bądź kultura i rekreacja. W pierwszej kolejności pod zagospodarowanie należy przeznaczać tereny charakteryzujące się dobrym sąsiedztwem oraz z pełnym uzbrojeniem, których stan planistyczny pozwala na lokalizację nowej zabudowy.

Podstawowymi dokumentami wyrażającymi politykę planistyczną poszczególnych gmin są studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Opracowania te powinny zawierać niezbędne zapisy określające kierunek rozwoju terenów zurbanizowanych ośrodków osadniczych. Na obszarach, na których nie obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, nowe inwestycje powstają na podstawie decyzji o warunkach zabudowy. Należy dążyć do ograniczania ich wydawania poprzez objęcie tych terenów planami, które w bardziej kompleksowy sposób wpływają na kształtowanie ładu przestrzennego. Należy również zadbać o spójność dokumentów planistycznych tak, aby zminimalizować potencjalne konflikty przestrzenne, spowodowane odmienną polityką rozwoju sąsiadujących ze sobą jednostek samorządu terytorialnego. Urbanizacja, ujęta w formalne ramy planów miejscowych, powinna spełniać wymogi ładu przestrzennego.

4. Ochrona dziedzictwa kulturowego i turystyka

W ramach ochrony dziedzictwa kulturowego i rozwoju turystyki wyznaczono poniższe kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego:

- Kierunek 1.** Zachowanie i ochrona obiektów zabytkowych
- Kierunek 2.** Kreowanie i ochrona spójnego oraz harmonijnego krajobrazu kulturowego
- Kierunek 3.** Efektywne wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego, w tym przede wszystkim na cele turystyczne
- Kierunek 4.** Kształtowanie tożsamości kulturowej
- Kierunek 5.** Kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów zabytkowych

Bogate i atrakcyjne zasoby dziedzictwa kulturowego województwa lubuskiego stanowią istotny potencjał turystyczny dla regionu i powinny być odpowiednio zarządzane i wykorzystywane w kształtowaniu polityki rozwoju zarówno poszczególnych gmin, jak i całego województwa lubuskiego. Potrzebne jest efektywne wykorzystanie jego elementów przy równoczesnej ochronie tych zasobów i zachowaniu ciągłości dziedzictwa kulturowego. Niezbędna w tym zakresie jest przede wszystkim interdyscyplinarna współpraca zarówno podmiotów publicznych, jak i prywatnych, na różnych szczeblach i w różnych dziedzinach.

Kierunek 1. Zachowanie i ochrona obiektów zabytkowych

Działania	Dokumenty powiązane
1. Konserwacja i rewaloryzacja obiektów zabytkowych; 2. Podejmowanie działań przeciwdziałających degradacji zabytków, w tym archeologicznych; 3. Nadawanie nowych funkcji użytkowych obiektom zabytkowym z zachowaniem ich wartości architektonicznych i historycznych; 4. Ochrona przed zabudową i eksponowanie miejsc	• Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030; • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012); • Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2017-2020 (2017); • Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad

pamięci narodowej; 5. Stała inwentaryzacja obiektów o cennych walorach historycznych i kulturowych oraz sukcesywna aktualizacja ewidencji i rejestru zabytków; 6. Rozpoznanie i utworzenie listy dóbr kultury współczesnej województwa oraz objęcie ich ochroną; 7. Sporządzanie i realizacja lokalnych programów opieki nad zabytkami; 8. Objęcie obiektów zabytkowych właściwą ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego; 9. Wspieranie tworzenia parków kulturowych, ustanawiania pomników historii oraz dążenia do wpisu najcenniejszych zabytków na listę UNESCO; 10. Rozwój i wykorzystanie potencjału środowiska naukowego w zakresie problematyki opieki nad zabytkami; 11. Tworzenie płaszczyzn współpracy międzyregionalnej i transgranicznej w zakresie zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego.	zabytkami na lata 2014-2017 (2014); • Strategia Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego (2004); • Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020 (2005); • Rejestr zabytków województwa lubuskiego.
---	--

Podstawowym elementem w zakresie ochrony obiektów zabytkowych w województwie lubuskim powinna być odpowiednia ich konserwacja i poprawa stanu technicznego. Utrzymujący się i pogarszający zły stan obiektów zabytkowych, również tych o szczególnie cennych walorach architektonicznych i historycznych takich jak pałace w Brodach, Żarach, Siedlisku i inne, stanowi istotne zagrożenie dla substancji zabytkowej województwa, a równocześnie znacząco obniża potencjał turystyczny tych obiektów. Niezbędna jest ich sukcesywna restauracja, rehabilitacja oraz konserwacja. Ważne jest również podejmowanie działań przeciwdziałających degradacji zabytków i zabezpieczających je przed aktami wandalizmu. Dotyczy to przede wszystkim fortyfikacji Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego, Pozycji Środkowej Odry, Wału Pomorskiego, obiektów zabudowy rezydencjonalnej i folwarcznej, ale także pozostałych zabytków, w tym archeologicznych. Wspomniane militarne obiekty obszarowe powinny zostać objęte działaniami ochronnymi na jak największym odcinku dawnej i obecnej lokalizacji umocnień, dla zachowania i przywrócenia ich czytelności oraz przeciwdziałania postępującej degradacji i dewastacji. Działaniami ochronnymi należy również objąć występujące na terenie województwa lubuskiego pozostałości po obozach koncentracyjnych i zagłady m.in. Gross-Rosen, a także podjąć czynności mające na celu upamiętnienie ofiar II wojny światowej. W celu lepszej ochrony potrzebna jest rewaloryzacja historycznych obiektów zabytkowych i dostosowanie ich do nowych potrzeb (przy jednoczesnym zachowaniu i ochronie pierwotnych walorów architektonicznych i historycznych). Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych m.in. z dawną zabudową rezydencjonalną i folwarczną powoduje ich opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie tych obiektów. Proces ten powinien odbywać się jednak w oparciu o szczegółowe wytyczne konserwatorskie, opracowane w wyniku analiz konserwatorskich przekształceń elementów zabytkowych i całych założeń przestrzennych.

Dla efektywnej i pełnej ochrony substancji zabytkowej niezbędna jest stała inwentaryzacja obiektów o cennych walorach historycznych i kulturowych oraz sukcesywna aktualizacja ewidencji i rejestru zabytków. Szczególnie ważna w tym zakresie jest identyfikacja obiektów fortyfikacji poniemieckich (Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego, Pozycji Środkowej Odry, Wału Pomorskiego) czy zachowanych układów ruralistycznych. Działanie to ma istotne znaczenie również w odniesieniu do dóbr kultury współczesnej województwa, które nie są jeszcze odpowiednio rozpoznane i chronione. Należy tu również wskazać istotność sporządzania i realizacji programów ochrony zabytków.

Ze względu na zagrożenie zniszczenia zabytków archeologicznych należy objąć je ochroną, zgodnie z zasadami konserwatorskimi. Cel ten będzie realizowany przede wszystkim poprzez wspieranie zadań polegających na ewidencjonowaniu i dokumentowaniu zabytków archeologicznych, badaniu ich oraz

publikowaniu wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Do obiektów archeologicznych wskazanych do objęcia szczególną ochroną, ze względu na swoją rangę ponadregionalną, wskazuje się:

- Wicina (gmina Jasień) – grodzisko łużyckie VI w p.n.e.,
- „Wały Śląskie”,
- Pszczew – 4 grodziska wczesnośredniowieczne,
- Santok – grodzisko i gródek obronny,
- Tarnawa Rzepińska (gmina Torzym) – grodzisko,
- Połęczko (gmina Ośno Lubuskie) – gródek średniowieczny,
- Polanowice (gmina Gubin) – grodzisko łużyckie,
- Klenica (gmina Bojadła) – grodzisko,
- Marcinów (gmina Brzeźnica) – cmentarzysko kurhanowe.

W kwestii polityki przestrzennej należy dążyć do objęcia zabytków odpowiednimi ustaleniami w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, określając zarówno warunki ich ochrony, jak i harmonijne kształtowanie ich otoczenia. Jest to istotne narzędzie ochrony dóbr dziedzictwa kulturowego, dające równocześnie możliwość odpowiedniego zarządzania nimi, jak choćby poprzez wskazywanie dla nich nowych funkcji, czy zapewnienie odpowiedniej ich ekspozycji.

Ze względu na występowanie w obszarze województwa obiektów i założeń o wyróżniających się walorach zabytkowych w skali regionu i kraju istotne jest promowanie i zachęcanie do realizacji narzędzi ochrony ustawowej w postaci powoływania parków kulturowych oraz zabieganie o wpis na listę pomników historii. Szczególną i prestiżową formą opieki jest wpis na listę światowego dziedzictwa UNESCO, dlatego należy dążyć do podjęcia starań o ujęcie cennych zabytków województwa na liście tych obiektów.

Wskazanim do podjęcia starań o wpisanie na listę UNESCO jest pocysterski zespół klasztorny w Gościkowie-Paradyżu oraz poaugustiański zespół klasztorny w Żaganiu. Zabytkami proponowanymi do wpisu na listę pomników historii lub utworzenia parku kulturowego są:

- zespół klasztorny w Gościkowie-Paradyżu (gm. Świebodzin),
- zespół zamkowo-muzealny z otaczającą przyrodą w Międzyrzeczu,
- zespół urbanistyczny Łagowa,
- zespół urbanistyczny Zielonej Góry,
- zespół urbanistyczny Kożuchowa,
- zespół urbanistyczny Wschowy,
- zespół fortyfikacji Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego,
- grupa kościołów drewnianych w Chlastawie, Kosieczynie (gm. Zbąszynek), Nowej Wiosce (gm. Lubrza),
- bazylika – sanktuarium w Rokitnie (gm. Przytoczna),
- grodzisko w Santoku,
- nadnoteckie osadnictwo olęderskie,
- kulturowy park cysterski (obejmujący zwłaszcza obiekty Szlaku Cysterskiego).

Ponadto, ze względu na swoje cenne wartości w zakresie dziedzictwa kulturowego województwa, szczególną ochroną powinny zostać objęte zwłaszcza:

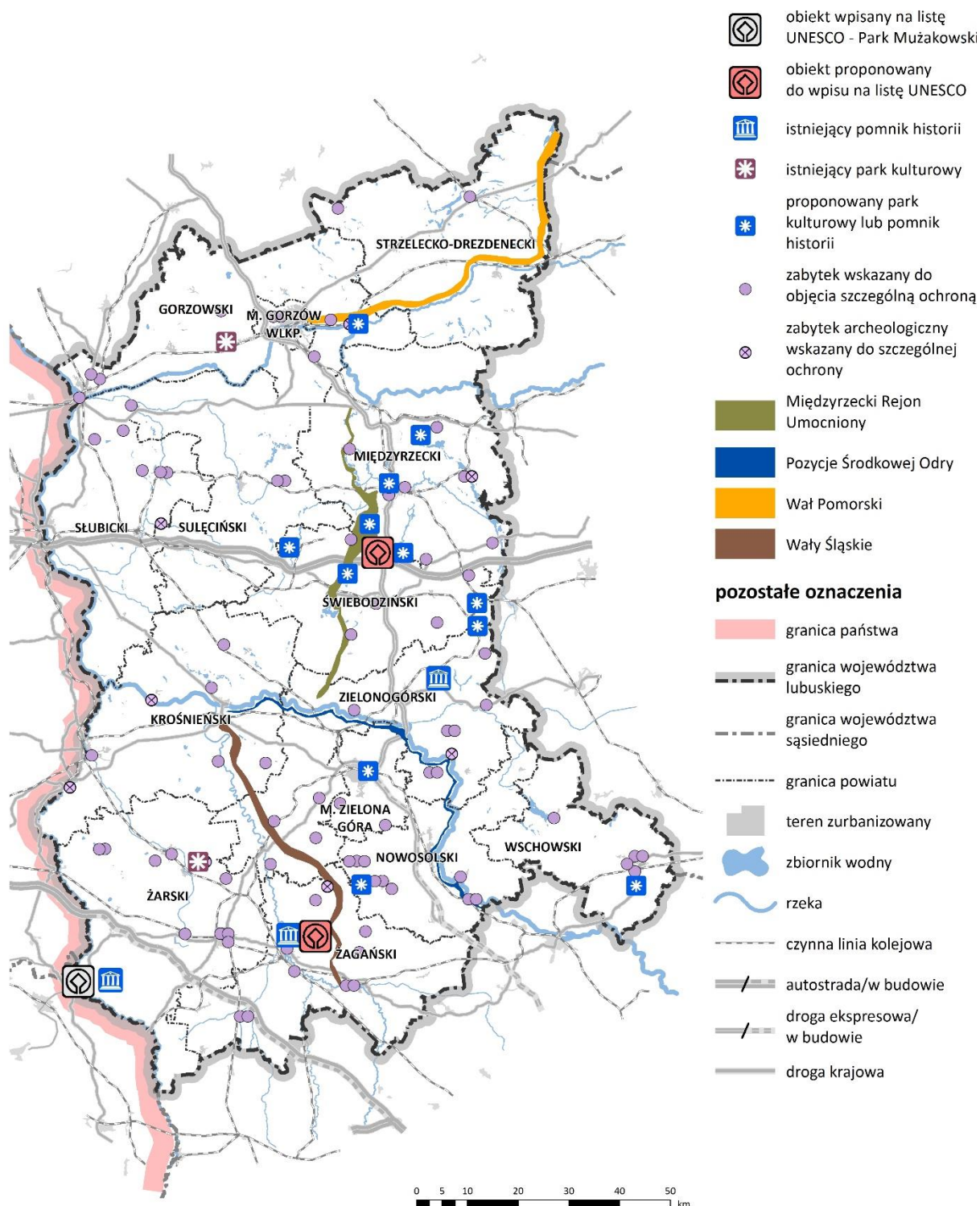
- katedra w Gorzowie Wlkp.,
- historyczna zabudowa Gorzowa Wlkp. z XIX/XX w – tzw. gorzowska secesja, a także inne cenne obiekty zabytkowe o charakterze eklektycznym w Gorzowie Wlkp.,
- zespół poklasztorny franciszkanów we Wschowie,

- kościół luterński „Kripplein Christi” we Wschowie,
- kościoły farne w Babimoście, Dobiegniewie, Kożuchowie, Lubsku, Międzyrzeczu, Ośnie Lubuskim, Słońsku, Szprotawie, Świebodzinie, Wschowie i Żarach,
- ruina fary w Gubinie,
- grupa kościołów „tzw. projekty typowe” Karla Friedricha Schinkla w Gliźnie, Międzyrzeczu, Osiecznicy i Rogozińcu,
- kościoły drewniane w Boryszynie i Trzebulach,
- ratusze w Bytomiu Odrzańskim, Ośnie Lubuskim, Szprotawie, Żarach
- zespół pałacowo-parkowy w Żarach,
- zespół pałacowo-parkowy w Zaborze,
- zespół pałacowo-parkowy w Dąbroszynie,
- kościoły w Broniszowie, Brzeżnicy, Niwiskach,
- zespół pałacowo-parkowy w Iłowej,
- zespół pałacowo-folwarczny w Kargowej,
- zespoły urbanistyczne: Bytomia Odrzańskiego, Bledzewa, Brójec, Pszczewa, Trziela,
- najcenniejsze zespoły ruralistyczne m.in. Biedrzychowice Dolne, Bobrowice, Bogaczów, Broniszów, Budachów, Danków, Dłużek, Dobroszów, Łąkie, Opalewo, Lipinki Łużyckie, Pomorsko, Siecioborzyce, Trzebiechów,
- zespół romańskich i wczesnogotyckich kamiennych kościołów w południowej części województwa,
- pałac w Gliźnie,
- dwór w Świdnicy,
- dwór w Broniszowie,
- zamek w Siedlisku,
- zespół pałacowo-parkowy w Brodach,
- założenia sanatoryjne wraz z elementami założeń ogrodowych w Trzebiechowie i Obrzycach,
- dawne cmentarze ewangelickie (obecnie lapidaria) – w Kożuchowie i we Wschowie,
- założenie parkowe w Bukowcu i Lubnie, parki pałacowe w Brodach, Żaganiu, Iłowej, Zatoniu, Sławie i Zaborze,
- zespół fortyfikacji twierdzy w Kostrzynie nad Odrą z uwzględnieniem fortu Sarbinowo, Żabice, Czarnów oraz Gorgast (przy współpracy ze stroną niemiecką),
- średniowieczne mury obronne Starego Miasta Ośna Lubuskiego wraz z basztami,
- kościoły w Boleminie, Borku, Ciecierzycach, Deszcznie, Ulimiu w gminie Deszczno,
- Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli.

Schemat 73. Lokalizacja obiektów i obszarów zabytkowych proponowanych do szczególnej ochrony w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie m.in. Programu opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2017-2020, danych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i innych

Szczegółowa lokalizacja obiektów wskazanych na schemacie przedstawiona została na załączniku nr 2d. Ochrona dziedzictwa kulturowego i turystyka

W ramach ochrony wartości przyrodniczych oraz kulturowych podjęto działania mające na celu wpisanie Pradoliny Noteci na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO.

Dla pełnej ochrony dziedzictwa kulturowego ważne jest tworzenie płaszczyzn współpracy międzyregionalnej i transgranicznej w zakresie zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego. W ramach zintegrowanych działań międzyregionalnych ochroną powinny zostać objęte m.in. Wały Śląskie, Wał Pomorski, Pozycje Środkowej Odry, czy projektowany park kulturowy nadnoteckie osadnictwo ołędzkie i kulturowy park cysterski, a także szlaki kulturowe o znaczeniu krajowym. Natomiast transgraniczne powiązania dotyczą przede wszystkim Parku Mużakowskiego oraz zespołu fortyfikacji twierdzy w Kostrzynie nad Odrą z uwzględnieniem m.in. fortu w Gorgast, oraz szlaków kulturowych o znaczeniu międzynarodowym. Obejmują one wzmocnienie współpracy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego z Niemcami.

Kierunek 2. Kreowanie i ochrona spójnego i harmonijnego krajobrazu kulturowego

Działania	Dokumenty powiązane
1. Zachowanie historycznie ukształtowanych układów urbanistycznych, ruralistycznych i przestrzennych; 2. Kształtowanie krajobrazu kulturowego w oparciu o zasady ładu przestrzennego; 3. Odpowiednie wyeksponowanie obiektów zabytkowych i walorów krajobrazowych oraz harmonijne kształtowanie pola ekspozycji zabytku; 4. Zachowanie charakterystycznych cech tradycyjnego budownictwa.	• Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030; • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012); • Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2017-2020 (2017); • Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 (2014); • Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 r.; • Strategia Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego (2004); • Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020 (2005); • Rejestr zabytków województwa lubuskiego.

Za krajobraz kulturowy uważa się naturalny krajobraz przyrodniczy przekształcony przez człowieka w wyniku rozwoju cywilizacyjnego. Jego ochrona ma zatem na celu poszanowanie elementów przyrodniczych i kulturowych – odrębności etnicznych, własnej historii i tradycji lokalnej.

Harmonijne kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarze województwa należy kreować poprzez spójne powiązanie nowego zainwestowania z zabytkową strukturą i krajobrazem, zachowanie historycznego rozplanowania ulic, rynków i placów miejskich, zabytkowych dominant, ochrony charakterystycznych cech tradycyjnego budownictwa i architektury, sylwet kompozycji przestrzennych oraz ekspozycji widokowych. Należy kształtować przestrzeń w oparciu o zasady zachowania ładu przestrzennego, podkreślając jej walory kulturowe i krajobrazowe. Szczególną troskę należy wykazać w zakresie ograniczania wprowadzania elementów dysharmonizujących i dekomponujących cenny krajobraz kulturowy, jak reklamy, farmy wiatrowe, nadajniki komunikacyjne i inne. Ważną kwestią jest ponadto zahamowanie procesów degradacji obiektów zabytkowych i ich otoczenia.

Należy dążyć do zachowania tradycyjnych krajobrazów wiejskich, z historycznymi układami ruralistycznymi, zabytkowymi kościołami, dawnymi dworami i pałacami oraz towarzyszącymi im parkami i alejami starych drzew oraz młynami, cmentarzami i tradycyjną drewnianą zabudową. Zachowane tradycyjne układy urbanistyczne i ruralistyczne wraz z zabytkową zabudową powinny zostać objęte ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Na obszarze województwa lubuskiego występują krajobrazy kulturowe szczególnie cenne w skali kraju i Europy. Podlegać powinny one szczególnej ochronie poprzez działania na rzecz zachowania i utrzymywania charakterystycznych cech tych krajobrazów tak, aby ukierunkować i harmonizować zmiany, które wynikają z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych. Do krajobrazów tych należą przede wszystkim (numeracja zgodnie ze schematem 74):

- Łęknica/ Mużaków (1),
- Zielona Góra – stare miasto (wraz ze Wzgórzem Winnym) (2),

- Łagowsko-Sulęciński Park Krajobrazowy – zamek joannitów w Łagowie (3),
- Łagowsko-Sulęciński Park Krajobrazowy (4),
- Lubniewice – krajobraz komponowany (5).

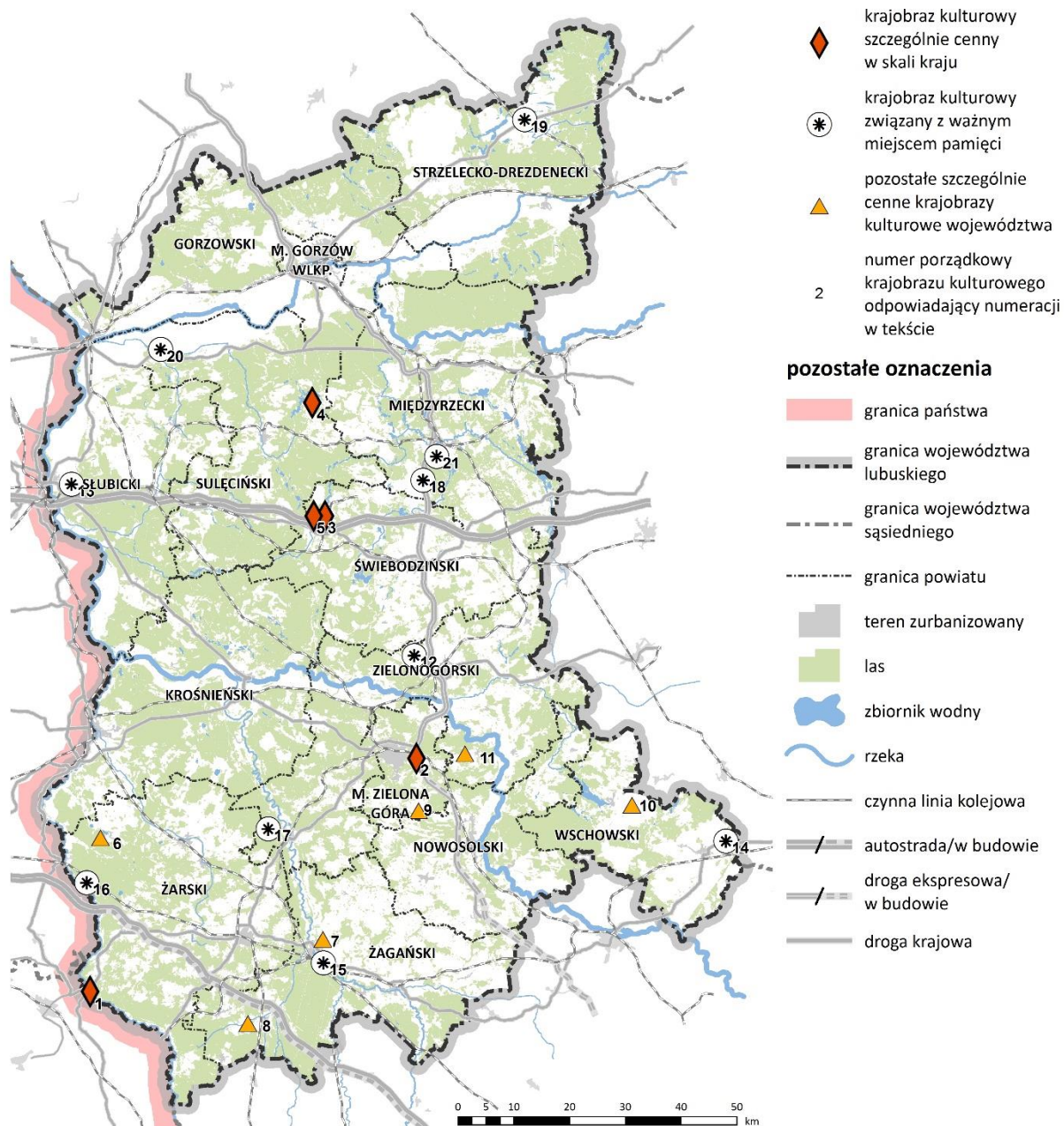
Ponadto wśród cennych krajobrazów kulturowych, wskazanych do szczególnej ochrony, należy wymienić również parki pałacowe w Brodach (6), Żaganiu (7), Iłowej (8), Zatoniu (9), Sławie (10) i Zaborze (11).

Ochroną przed zabudową i wyeksponowaniem należy objąć krajobrazy kulturowe szczególnych miejsc i wydarzeń historycznych, do których należą miejsca związane z (numeracja zgodnie ze schematem 74):

- bitwą pod Kijami (12),
- bitwą pod Kunowicami (13),
- bitwą pod Wschową (14),
- obozem Stalag Luft III w Żaganiu (15),
- dawną fabryką amunicji w Zasiekach (Brożku) (16),
- dawnym kombinatem DAG Alfred Nobel w Krzystkowicach (17),
- Międzyrzeckim Rejonem Umocnionym – Kaława (18),
- obozem Woldenberg w Dobiegniewie (19),
- obozem Sonnenburg w Słońsku (20),
- masową eutanazją w okresie II wojny światowej w Samodzielnym Publicznym Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Międzyrzeczu-Obrzycach (21).

Schemat 74. Krajobrazy kulturowe szczególnie cenne w skali kraju oraz miejsca szczególnych wydarzeń historycznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie m.in. danych Konserwatora Zabytków oraz Programu opieki nad zabytkami województwa lubuskiego 2017-2020

Kierunek 3. Efektywne wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego, w tym przede wszystkim na cele turystyczne

Działania	Dokumenty powiązane
1. Adaptacja obiektów zabytkowych oraz ich otoczenia przede wszystkim na cele turystyczne i kulturalne; 2. Udostępnianie zabytkowych obiektów i miejsc w systemie kulturowych szlaków tematycznych; 3. Rozbudowa i wzbogacanie istniejących szlaków kulturowych; 4. Integracja powiązań obiektów szlaków kulturowych ze szlakami turystycznymi różnych typów i rodzajów; 5. Popularyzacja oraz wspieranie organizacji imprez kulturowych; 6. Budowa spójnego i atrakcyjnego wizerunku oraz marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego; 7. Promocja potencjału turystycznego województwa w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym; 8. Integrowanie instytucji i inicjatyw kulturowych w województwie oraz tworzenie płaszczyzn współpracy międzyregionalnej i transgranicznej w zakresie wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego; 9. Rozbudowa oferty muzeów, wykorzystującej atrakcyjne formy przekazu; 10. Rozbudowa sieci ośrodków informacji turystycznej w zakresie ilościowym i jakościowym; 11. Rozbudowa związanej z dziedzictwem kulturowym infrastruktury turystycznej, w tym bazy noclegowej, poprawa zaplecza technicznego turystyki oraz dostępności komunikacyjnej.	• Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030; • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012); • Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2017-2020 (2017); • Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 (2014); • Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 r.; • Strategia Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego (2004); • Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020 (2005); • Rejestr zabytków województwa lubuskiego; • System Ewidencji Szlaków Turystycznych Innowacyjne Lubuskie.

W ramach efektywnego gospodarowania zasobem dziedzictwa kulturowego, wskazuje się jego wykorzystanie m.in. na cele społeczne, edukacyjne, a przede wszystkim turystyczne i kulturalne. Należy w związku z tym podejmować działania polegające na adaptacji zabytków na cele turystyczne, takie jak usługi noclegowe, gastronomiczne, a także usługi kultury: muzea, teatry, biblioteki etc.

Szczególnie ważne jest udostępnianie wybranych zabytkowych obiektów i miejsc związanych z elementami dziedzictwa kulturowego w systemie kulturowych szlaków tematycznych, w tym byłych obozów koncentracyjnych m.in. Gross-Rosen w celu upamiętnienia ich ofiar. Należy dążyć do wzbogacania (rozbudowywania, uatrakcyjniania, lepszego oznakowania i promocji) istniejących szlaków kulturowych, a także tworzenia nowych szlaków, zarówno w wymiarze regionu (np. regionalnego szlaku kulinarnego), jak i w zasięgu lokalnym. Szlaki kulturowe kształtować należy w powiązaniu ze szlakami różnych typów i rodzajów – rowerowymi, wodnymi, konnymi, pieszymi, tematycznymi, wykorzystując również walory przyrodnicze województwa.

Szczególnie ważnym z punktu widzenia regionu jest Lubuski Szlak Wina i Miodu, a także szlaki związane z militariami i fortyfikacjami województwa lubuskiego. W związku z tym, jako priorytetowe należy uznać dążenie do rozbudowywania Lubuskiego Szlaku Wina i Miodu np. o elementy związane z turystyką kulinarną, zaś w aspekcie dziedzictwa militarnego proponuje się koncentrację działań na Lubuskim Szlaku Fortyfikacji, w tym włączenie do niego nowych obiektów i wyznaczenie dokładnej trasy zwiedzania. Ponadto znacznym potencjałem odznaczają się szczególnie cenne zabudowania rezydencjonalne. Proponuje się stworzenie zintegrowanego systemu szlaków turystycznych różnego typu i rodzaju np. szlaków konnych opartych na bazie noclegowej wykorzystującej zabytkowe zabudowania rezydencjonalne, folwarczne, mieszkalne i gospodarcze (w tym

zachowane zabytkowe stajnie) i walory przyrodnicze i krajobrazowe regionu. Ponadto proponuje się powiązanie go z elementami enoturystyki – obiektami Lubuskiego Szlaku Wina i Miodu oraz turystyką kulinarną. Rekomenduje się również powiązanie szlaków wodnych z zabytkami zlokalizowanymi wzdłuż rzek, w tym umocnieniami militarnymi Wału Pomorskiego, Międzyrzeckiego Rejonu Umocnień i Pozycji Środkowej Odry. Doskonałym przykładem produktu bazującego na różnorodnych szlakach jest produkt turystyczny „Nadodrzańska Przygoda”, obejmujący spływ Odrą, przejażdżkę konną, rejs po jeziorze, wizytę w winnicy, degustację regionalnego piwa oraz tradycyjnych potraw, zwiedzanie zabytków i obcowanie z przyrodą. Powinien on być inspiracją dla stworzenia atrakcyjnego i różnorodnego systemu powiązań szlaków turystycznych różnego typu i rodzaju. Należy dążyć do połączenia systemu szlaków turystycznych województwa lubuskiego ze szlakami turystycznymi obszarów ościennych.

Proponuje się kształtowanie szlaków kulturowych (wykorzystując różnego rodzaju szlaki turystyczne), opartych na powiązaniach między wybranymi miejscowościami i obiektami zabytkowymi.

Dla wzbogacenia atrakcyjności i rozpoznawalności szlaków turystycznych, wskazane jest również integrowanie działań w zakresie organizacji wydarzeń i imprez kulturalnych oraz atrakcji towarzyszących, promujących walory regionu i lokalne tradycje. Stanowi to istotny element zarówno w aspekcie popularyzacji i promocji elementów dziedzictwa kulturowego, jak i kreowania tożsamości kulturowej społeczności lokalnych.

Zasoby dziedzictwa kulturowego powinny być udostępniane w atrakcyjnych dla odbiorcy formach. Istotna jest obecność nowych technologii w obszarze kultury, a także np. „ożywianie” obiektów zabytkowych i muzealnych poprzez interaktywne programy i wydarzenia.

Do obiektów proponowanych do szczególnego wykorzystania i promocji, ze względu na swoją atrakcyjność historyczną i artystyczną oraz znaczenie ponadregionalne, wskazuje się przede wszystkim:

Zespoły i obiekty rezydencjonalne w:

- Bojadłach, Borowie Wielkim, Brodach, Broniszowie, Chotkowie, Dąbroszynie, Drezdenku, Drwalewiczach, Drzonowie, Dietrzychowicach, Gliźnie, Iłowej, Jarnatowie, Kargowej, Kożuchowie, Lasocinie, Lipinkach Łużyckich, Lubniewicach, Łagowie, Mierzęcinie, Przytoku, Rogach, Siedlisku, Sławie, Słońsku, Sosnach, Stanowice, Sulechowie (zamek), Świdnicy, Trzebiechowie, Trzebielu, Tucznie, Wiechlicach, Witkowie, Zaborze, sołectwie Zatonie w Zielonej Górze, Żaganiu (pałac Wallensteinów, zespół pałacowo-parkowy Telleyrandów), Żarach (zamek Dewinów-Biebersteinów oraz pałac Promnitzów), Żubrowie.

Obiekty architektury sakralnej:

- zespół poaugustiański, kaplica Grobu Chrystusa Króla, kościół pw. św. Krzyża, zespół pofranciszkański, wieża kościoła „Łaski”, kolegium jezuickie – Żagań, Zespół pocysterski – Gościkowo – Paradyż, kościoły drewniane w Kłępsku (gm. Sulechów) i Chłastawie (gm. Zbąszynek), Kosieczynie, Nowej Wiosce (gm. Lubrza), Trzebulach, Boryszynie, bazylika mniejsza MB Rokitniańskiej w Rokitnie (gm. Przytoczna), katedra i kościół pw. Chrystusa Króla w Gorzowie Wlkp., ruiny kościoła farnego w Gubinie, konkatedra oraz kościół M.B. Częstochowskiej w Zielonej Górze, zespół kościelny w Nowej Wsi (gm. Bledzew), klasztor bernardynów, zespół poklasztorny franciszkanów, kościół luterski „Kripplein Christi” oraz kościół we Wschowie, wieża kościoła w Kożuchowie, kościoły w: Babimoście, Broniszowie, Brzeźnicy, Bytomiu Odrzańskim, Chwałowicach, Dąbroszynie, Deszcznie, Dobiegniewie, Drezdenku, Gliźnie, Gralewie, Iłowej, Janczewie, Kowalowie, Kożuchowie, Krośnie Odrzańskim, Lubiechni Wielkiej, Lubieniu, Lubnie, Lubniewicach, Lubsku, Marwicach, Międzyrzeczu, Nowej Soli, Nowogrodzie Bobrzańskim, Osiecznicy, Ośnie Lubuskim, Rogozińcu, Santocznie, Skwierzynie, Słońsku, Starym Żaganiu, Strzelcach Krajeńskich, Sulechowie, Sulęcinie, Szprotawie (w tym w dawnej Iławie), Świebodzinie, Wawrowie, Wojcieszycach, Żubrowie, Żarach.

Zabytki architektury obronnej:

- Twierdza Kostrzyn z fortyfikacjami Sarbinowo, Żabice i Czarnów, Twierdza Drezdenko, fortyfikacje w Strzelcach Krajeńskich, Ośnie Lubuskim, Kożuchowie, Wschowie, Żarach, Świebodzinie, Międzyrzeczu, Krośnie Odrzańskim, Lubsku, Międzyrzecki Rejon Umocniony, Wał Pomorski, Pozycje Środkowej Odry, Zamek w Łagowie, Wieża rycerska w Witkowie (gm. Szprotawa), Kombinat DAG Alfred Nobel w Krzystkowicach (Nowogród Bobrzański).

Miejsca pamięci i historycznych bitew:

- Żagań – m.in. dawny obóz jeniecki Stalag Luft III, Zasieki – fabryka amunicji, Kaława – Międzyrzecki Rejon Umocniony, Dobiegniew – dawny obóz jeniecki Oflag II C Woldenberg, Słońsk – dawny obóz koncentracyjny Sonnenburg, miejsce bitwy pod Kunowicami (gm. Słubice), Kijami (gm. Sulechów), Wschową, Samodzielny Publiczny Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Międzyrzeczu-Obrzycach.

Historyczne cmentarze:

- zabytkowe cmentarze, a dziś lapidaria rzeźby nagrobnej: w Bytomiu Odrzańskim, Kożuchowie i we Wschowie.

Zabytki techniki i przemysłu:

- Nowa Sól – most zwodzony, magazyny solne, Gorzów Wlkp. – spichlerz, estakada kolejowa, Zielona Góra – domki winiarzy, okolice Głuska (gm. Dobiegniew) – elektrownia wodna Kamienna na rzece Drawie, Bogdaniec – zespół młynów wodnych, Wymiarki – huta szkła; Bledzew – elektrownia wodna, most kolejowy na Noteci koło Drezdenka, Stany (gm. Nowa Sól) – most kolejowy, Dychów (gm. Bobrowice) – elektrownia wodna, Krępa – fabryka tektury, Witnica – browar, Sieniawa (gm. Łagów) – kopalnia węgla brunatnego, Szprotawa – odlewnia, Obrzyce (Międzyrzecz) – wieża ciśnień.

Zabytkowe budynki użyteczności publicznej:

- Ratusze w: Zielonej Górze, Bytomiu Odrzańskim, Świebodzinie, Szprotawie, Międzyrzeczu, Wschowie, Żarach, Ośnie Lubuskim, obiekty szpitalno-sanatoryjne m.in. budynek dawnego sanatorium w Trzebiechowie i Międzyrzeczu – Obrzycach, zespół szpitalny z kaplicą i zbiorami muzealnymi w Żaganiu, modernistyczna hala miejska przekształcona na teatr w Zielonej Górze.

Stanowiska archeologiczne:

- Wicina gmina Jasień – grodzisko łużyckie VI w p.n.e., Pszczew – 4 grodziska wczesnośredniowieczne,
- Santok – grodzisko i gródek obronny, Tarnawa Rzepińska (gm. Torzym) – grodzisko, Połęczko (gm. Ośno Lubuskie) – gródek średniowieczny, Polanowice (gm. Gubin) – grodzisko łużyckie, Klenica (gm. Bojadła) – grodzisko, Marcinów (gm. Brzeźnica) – cmentarzysko kurhanowe, Wały Śląskie.

Muzea i skanseny:

- Muzeum Lubuskie im. Jana Dekerta w Gorzowie Wlkp., Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, Muzeum Wojskowe w Drzonowie, Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli, Muzeum Techniki Wiejskiej w Bogdańcu, Muzeum w Międzyrzeczu, Muzeum Regionalne w Świebodzinie, Muzeum Archeologiczne Środkowego Nadodrza w Zielonej Górze z siedzibą w Świdnicy, Muzeum Twierdzy Kostrzyn, Muzeum Obozów Jenieckich w Żaganiu, Muzeum Oflagu IIC Woldenberg (gm. Dobiegniew), Muzeum Miejskie w Nowej Soli, Muzeum Ziemi Wschowskiej, Izba Regionalna w Kożuchowie, Muzeum Ziemi Szprotawskiej, muzea (izby muzealne) w Sanktuarium

w Rokitnie i w Sanktuarium w Otyniu, w zespole poaugustiańskim w Żaganiu i w zespole pocysterskim w Gościkowie-Paradyżu, Centrum Naukowo-Badawczo- Edukacyjno-Turystyczne w Wicinie.

Zabytki założeń parkowych i ogrodowych:

- Założenia parkowe i ogrodowe – Park Mużakowski, założenia w Bukowcu, Brodach, Cybince, Dąbroszynie, Iłowej, Lubnie, Sławie, sołectwie Zatonie w Zielonej Górze, Zaborze, Żaganiu.

Inne:

- Figura Jezusa Chrystusa – Króla Wszechświata w Świebodzinie (element dóbr kultury współczesnej).

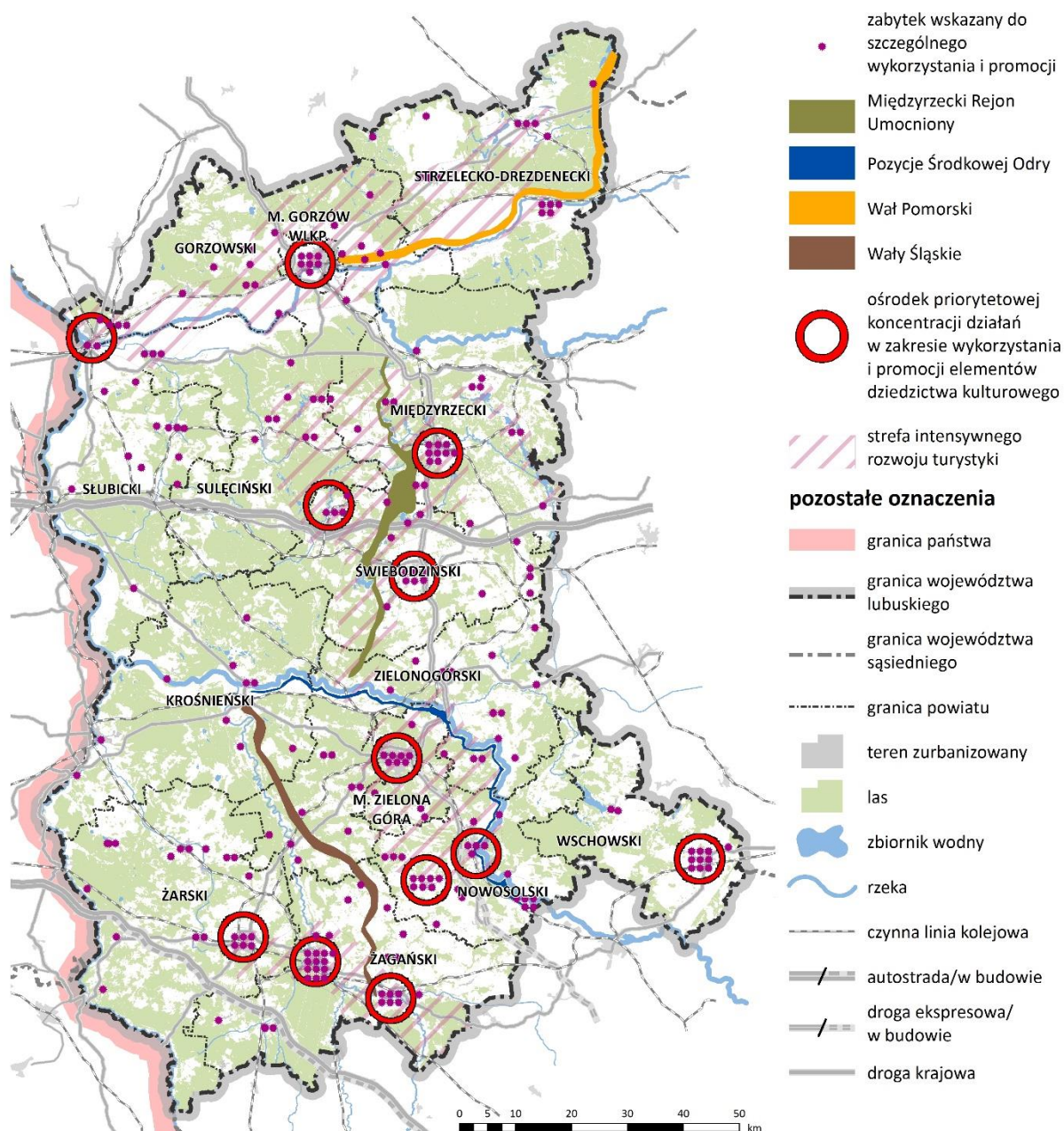
Wśród miejscowości wyróżniających się zabytkową strukturą urbanistyczną wymienić należy przede wszystkim Łagów, Zieloną Górę, Kożuchów, Wschowę, a także Bledzew, Brójce, Brody, Bytom Odrzański, Drezdenko, Gorzów Wlkp., Lubsko, Międzyrzecz, Ośno Lubuskie, Pszczew, Strzelce Krajeńskie, Świebodzin, Trzciel, Zbąszynek, Żary, Żagań. Najcenniejsze zespoły ruralistyczne stanowią m.in. Biedrzychowice Dolne, Bobrowice, Bogaczów, Broniszów, Budachów, Danków, Dłużek, Dobroszów, Łąkie, Opalewo, Lipinki Łużyckie, Pomorsko, Siecioborzyce, Trzebiechów.

Działania w zakresie wykorzystania i promocji elementów dziedzictwa kulturowego należy priorytetowo koncentrować przede wszystkim w takich ośrodkach jak: Zielona Góra, Gorzów Wlkp., Żagań, Świebodzin, Międzyrzecz, Łagów, Kostrzyn nad Odrą, Żary, Kożuchów, Nowa Sól, Szprotawa, Wschowa.

Schemat 75. Obiekty wskazane do szczególnego wykorzystania, przede wszystkim na cele turystyczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru zabytków województwa lubuskiego, Programu opieki nad zabytkami województwa lubuskiego 2017-2020, danych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i innych

Szczegółowa lokalizacja obiektów wskazanych na schemacie przedstawiona została na załączniku nr 2d. Ochrona dziedzictwa kulturowego i turystyka

Ponadto należy sukcesywnie rozbudowywać infrastrukturę turystyczną, w tym bazę noclegową, oraz poprawiać dostępność komunikacyjną i zaplecze techniczne turystyki (np. tworzenie parkingów), a przede wszystkim położyć znaczący nacisk na promocję dziedzictwa kulturowego oraz potencjału turystycznego województwa lubuskiego w wymiarze lokalnym, regionalnym, a zwłaszcza krajowym i międzynarodowym. Zintensyfikowanie działań w zakresie odpowiedniej promocji dziedzictwa kulturowego jest warunkiem możliwości efektywnego wykorzystania jego elementów w rozwoju województwa.

Wykorzystując położenie województwa lubuskiego w bliskiej odległości od Niemiec oraz jego atrakcyjność kulturową należy dążyć do integrowania instytucji kultury i inicjatyw kulturowych dla odpowiedniego wykorzystania elementów dziedzictwa kulturowego zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym.

Przykładem może być wspólna organizacja cykli imprez kulturalnych, wydarzeń międzynarodowych, urządzenie szlaków turystycznych, ochrona obiektów transgranicznych.

Sieć ośrodków informacji turystycznej należy lokalizować w miejscowościach o największej koncentracji zabytków (miejscowości o liczbie obiektów wpisanych do rejestru powyżej 10) oraz w których zlokalizowane są zabytki o szczególnej randze krajowej i europejskiej, w tym przede wszystkim w miejscowościach:

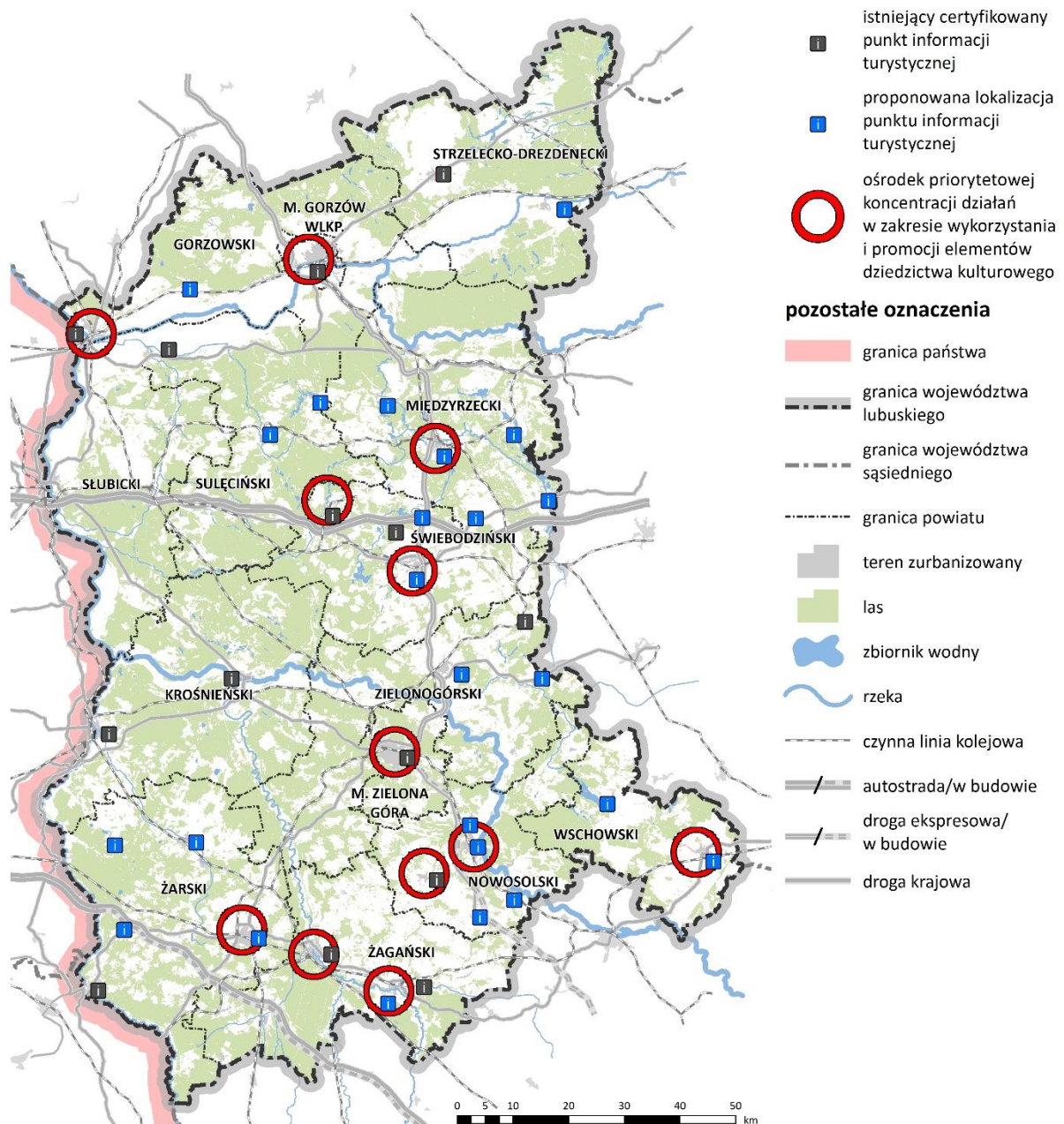
- Zielona Góra, Gorzów Wlkp., Świebodzin, Żagań, Nowa Sól, Łagów, Kożuchów, Międzyrzecz, Gubin, Żary, Kostrzyn nad Odrą, Wschowa, Sulechów, Bytom Odrzański, Gościkowo-Paradyż, Łęknica, Nowe Miasteczko, Krosno Odrzańskie, Sława, Szprotawa, Otyń, Lubsko, Trzciel, Brody, Strzelce Krajeńskie, Bledzew, Kargowa, Trzebiel, Pszczew, Brójce, Witnica, Babimost, Lubniewice, Sulęcín, Słońsk, Drezdenko, Lubrza, Wiechlice.

Sieć ośrodków informacji turystycznej powinna być zarówno rozbudowywana pod względem ilościowym, jak i w aspekcie atrakcyjności, kompletności i rzetelności oferowanej przez nie informacji. Należy dążyć do wzbogacania ich oferty, wykorzystując nowoczesne technologie, w tym sieć internetową. Dobrym rozwiązaniem jest lokalizacja punktów informacji turystycznej na dworcach kolejowych i autobusowych.

Schemat 76. Proponowana lokalizacja ośrodków informacji turystycznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie m.in. analizy zasobów dziedzictwa kulturowego województwa lubuskiego, lotur.eu

Szczegółowa lokalizacja obiektów wskazanych na schemacie przedstawiona została na załączniku nr 2d. Ochrona dziedzictwa kulturowego i turystyka

Dla efektywnego wykorzystania i promocji dziedzictwa kulturowego regionu niezbędna jest przede wszystkim budowa spójnego i atrakcyjnego wizerunku i marki regionu, które tworzyć należy w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego. Podstawowymi produktami wizerunkowymi województwa w zakresie kulturowym powinny stać się „Wino i kuchnia” (wykorzystujące tradycje winiarskie i kulinarne regionu) oraz „Militaria i fortyfikacje” (wykorzystujące przede wszystkim obiekty Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego, ale także innych obiektów militarnych i fortyfikacji z różnych epok). Ponadto produktem turystycznym opartym przede wszystkim na walorach przyrodniczych regionu jest „Przygoda na wodzie”, oparta na turystyce wodnej (m.in. na projekcie „Odra dla Turystów”, projekcie „Łączą nas rzeki”, Kompleksie Gospodarki Turystycznej i Edukacyjnej, tzw. KOTURED). Dodatkowo ważnym elementem są obiekty o szczególnej randze krajowej i europejskiej – Park Mużakowski, zespół pocysterski w Gościkowie-Paradyżu i poaugustiański kompleks zabudowań klasztornych w Żaganiu, zaś uzupełnieniem są pozostałe elementy bogatego dziedzictwa kulturowego regionu.

W ramach wymienionych produktów wizerunkowych planuje się takie działania i inwestycje zgodnie z *Programem Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 r.*

W ramach budowy produktów wizerunkowych, zgodnie m.in. z *Programem Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 r.*, planuje się wykorzystanie przede wszystkim takich istniejących elementów jak: dla produktu „Wino i kuchnia” – Winobranie w Zielonej Górze, Lubuski Szlak Wina i Miodu, Muzeum Wina w Zielonej Górze, Zielonogórskie Bachusiki, imprezy kulturalne o charakterze kulinarnym (np. Lubuskie Święto Chleba w Bogdańcu), produkty wpisane na listę produktów tradycyjnych i inne; dla produktu „Militaria i fortyfikacje” – Szlak Czterech Pancernych w Żaganiu, Szlak Wielkiej Ucieczki w Żaganiu, Muzeum Obozów Jenieckich w Żaganiu, Międzyrzecki Szlak Umocniony, Pozycje (linia) Środkowej Odry, Wał Pomorski, Złot Miłośników Fortyfikacji w Boryszynie, zabytkowe twierdze, zamki, fortyfikacje, pozostałości grodzisk i inne (m.in. w Kostrzynie nad Odrą, w Strzelcach Krajeńskich, Łagowie, Kożuchowie, w Zielonej Górze z siedzibą w Drzonowie, Park Kulturowy Grodzisko w Wicinie i inne; dla produktu „Przygoda na wodzie” – rzeka Odra, rzeka Warta, rzeka Noteć, międzynarodowa droga wodna E30 i E70, Lubuski szlak wodny Sława – Santok, Szlak wodny „Lubuskie Mazury”, projekt „Odra dla Turystów”, „Rzeczpospolita Ptasia”, obszar kompleksu gospodarki turystycznej i edukacyjnej Odra-Warta-Noteć-Drawa, tzw. KOTURED, projekt „Łączą nas rzeki”, Lubrzański Szlak Kajakowy, Pojezierze Łagowskie, Pojezierze Sławskie, Pojezierze Dobiegniewskie, szlaki kajakowe po Obrze, Ilance, Pliszce i inne, przystanie i mariny Środkowej Odry: Bytom Odrzański, Cigacice, Nowa Sól, Krosno Odrzańskie, Gorzów Wlkp., Santok, Kostrzyn nad Odrą i inne, obfitujące w ryby jeziora i rzeki na terenie województwa lubuskiego stanowiące raj dla wędkarzy, Lubrzański Szlak Kajakowy (rzeki Paklica i Rakownik). Ponadto należy wykorzystać i powiązać walory historyczno-kulturowe obszarów zlokalizowanych w sąsiedztwie zbiorników i cieków wodnych.

Kierunek 4. Kształtowanie tożsamości kulturowej

Działania	Dokumenty powiązane
1. Tworzenie warunków do wzmacniania tożsamości kulturowej lokalnych społeczności oraz tożsamości kulturowej całego regionu; 2. Wspieranie działań mających na celu zwiększenie świadomości społecznej w zakresie znaczenia dziedzictwa kulturowego; 3. Poprawa dostępu do wiedzy o dziedzictwie kulturowym, w tym przy wykorzystaniu technologii cyfrowych; 4. Zwiększenie dostępności wysokiej jakości oferty kulturalnej; 5. Rozwijanie działań wspierających aktywny udział mieszkańców w życiu kulturalnym; 6. Wzmocnienie tożsamości poprzez budowanie wspólnej marki regionu opartej na elementach dziedzictwa kulturowego.	• Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2017-2020 (2017); • Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 (2014); • Strategia Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego (2004); • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012); • Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (2013).

Istotne znaczenie dla trwałości dziedzictwa kulturowego oraz poczucia społecznej wspólnoty ma kształtowanie tożsamości kulturowej. Ma to szczególne znaczenie ze względu na fakt, że na przestrzeni wieków tereny województwa zasiedlone zostały w znacznej części przez ludność napływową (zwłaszcza po II wojnie światowej). Wskazany jest rozwój działań na rzecz popierania inicjatyw kreujących budowanie lokalnej tożsamości i identyfikacji z dziedzictwem kulturowym w wymiarze instytucjonalnym i społecznym. Tożsamość ta powinna być budowana w oparciu o lokalne tradycje, historię, czy postaci związane z danym obszarem. Dla budowania tożsamości kulturowej istotne jest również zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz wyeksponowanie obszarów i obiektów o istotnych wartościach kulturowych. Tożsamość kulturową należy kształtować zarówno w zakresie lokalnych społeczności, jak i całego województwa. Bogactwo elementów dziedzictwa kulturowego województwa oraz ich duża różnorodność stanowi o tożsamości regionu i powinna stać się ważnym czynnikiem identyfikującym.

Ważne jest upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości, w atrakcyjnej formie, w tym za pomocą technologii cyfrowej. Należy również podejmować działania mające na celu zwiększenie świadomości znaczenia dziedzictwa kulturowego, w aspekcie materialnym i niematerialnym, jako czynnika determinującego rozwój w wymiarze gospodarczym i społecznym, zarówno poszczególnych gmin, jak i całego regionu. Szczególnie ważnym elementem kształtującym tożsamość oraz unikalność regionu powinny być tradycje winiarskie i browarnicze oraz dziedzictwo związane z elementami militarnymi i obiektami fortyfikacji. Do wzmocnienia tożsamości regionu oraz poczucia wartości i wspólnoty mieszkańców województwa przyczynią się budowa spójnej marki regionu.

Istotnym narzędziem w zakresie kształtowania tożsamości kulturowej lokalnych społeczności może być organizacja różnego rodzaju imprez kulturalnych. Należy dążyć do rozwijania tego typu aktywności oraz wspierania wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych, promujących unikalne walory regionu i poszczególnych obszarów, w tym lokalne tradycje czy historię.

Równocześnie wskazane jest wspieranie funkcjonowania instytucji kultury i promowanie dziedzictwa kulturowego w nowoczesnych, atrakcyjnych dla odbiorcy formach. Istotne jest wzbogacanie i poprawa dostępności do oferty obiektów kultury.

Kierunek 5. Kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów zabytkowych

Działania	Dokumenty powiązane
1. Sporządzanie Programów rewitalizacji obszarów zdegradowanych; 2. Rewitalizacja zdegradowanej zabudowy, w tym zasobów mieszkaniowych; 3. Odnowa terenów zieleni; 4. Kształtowanie przestrzeni publicznych; 5. Realizacja działań na rzecz społeczności lokalnej, w tym zatrudnienia, podnoszenia kwalifikacji, poszerzenia aktywności społecznej, oferty edukacyjnej i kulturalnej, oferty spędzania wolnego czasu oraz wspieranie osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.	• Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2017-2020 (2017); • Strategia Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego (2004); • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012); • Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 (2014); • Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (2013); • Lokalne i gminne programy rewitalizacji.

Ze względu na zły stan znacznej części obiektów oraz obszarów zabytkowych na obszarze województwa lubuskiego oraz w celu zachowania ciągłości dziedzictwa kulturowego wskazana jest rewitalizacja obszarów zdegradowanych, ujmująca w sposób kompleksowy zagadnienie przywracania walorów danej przestrzeni, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów zabytkowych. W ramach rewitalizacji wskazane są przedsięwzięcia zarówno o charakterze technicznym, jak i społecznym, gospodarczym, środowiskowym oraz przestrzenno-funkcyjnym. Odnowa zabudowy, nadawanie nowych funkcji obiektom zabytkowym, kształtowanie przestrzeni publicznych i terenów zieleni w tych obszarach powinno stanowić ważny element ochrony dziedzictwa kulturowego oraz narzędzie podnoszenia atrakcyjności obszarów zdegradowanych w kontekście turystycznym i społecznym. Działania rewitalizacyjne powinny obejmować przede wszystkim obszary odznaczające się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk społecznych, w tym bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji i kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym. Procesy rewitalizacyjne powinny być inicjowane na etapie tworzenia programowania rewitalizacji i planowania przestrzennego (szczególnie planowania lokalnego) i odznaczać się wysokim stopniem partycypacji społecznej.

Na obszarze województwa lubuskiego bardzo ważna jest rewitalizacja obszarów śródmiejskich, szczególnie miast wojewódzkich Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry. Jest ona jednym z kluczowych aspektów w procesie powrotu mieszkańców do centrów miast. Należy również dążyć do rewitalizacji zdegradowanych terenów powojennych i poprzemysłowych (np. tereny po byłych zakładach przemysłowych Odra i Dozamet

w mieście Nowa Sól), a także terenów wiejskich, zwłaszcza popegeerowskich (np. Dąbroszyn w gm. Witnica), a także pokolejowych i powydobywczych. Jest to szczególnie ważne na terenach wiejskich, gdzie poziom ochrony zabytków (m.in. ze względu na niski stopień pokrycia planami miejscowymi, małe środki własne) jest niewystarczający oraz nasilają się negatywne czynniki społeczne.

W aspekcie społeczno-gospodarczym procesu rewitalizacji należy dążyć do realizacji działań na rzecz społeczności lokalnej w zakresie zatrudnienia, podnoszenia kwalifikacji, poszerzenia aktywności społecznej, oferty edukacyjnej i kulturalnej, oferty spędzania wolnego czasu oraz wspieranie osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. W ramach tych działań potrzebne jest również podnoszenie świadomości o potrzebie rewitalizacji i jej istocie, w tym m.in. poprzez szkolenia i inne działania edukacyjne.

Na obszarze województwa obszary zdegradowane wskazane do rewitalizacji zlokalizowane są m.in. w miastach: Gorzów Wlkp., Zielona Góra, Kostrzyn nad Odrą, Nowa Sól, a także w gminach: Witnica, Żagań, Krosno Odrzańskie, Dobiegniew, Żary, Lubsko, Szprotawa, Kargowa, Strzelce Krajeńskie, Drezdenko. Jednak aby skutecznie prowadzić przedsięwzięcia w zakresie rewitalizacji konieczne jest przeprowadzenie diagnozy wskazującej obszary skupiające ogniska problemowe w każdej z gmin województwa, w których jej nie wykonano, oraz niezbędne jest zaprojektowanie odpowiednich działań zaradczych, dostosowanych do indywidualnych potrzeb i uwarunkowań tych obszarów.

5. Strefa ekonomiczno-gospodarcza

W ramach strefy ekonomiczno-gospodarczej wyznaczono poniższe kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego:

- Kierunek 1.** Rozwój gospodarki i wzmocnienie potencjału innowacyjnego sektora gospodarczego
- Kierunek 2.** Zmniejszenie bezrobocia i zwiększenie aktywności zawodowej ludności
- Kierunek 3.** Rozwój turystyki
- Kierunek 4.** Poprawa i ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej
- Kierunek 5.** Gospodarcze wykorzystanie lasu

Na stan ekonomiczno-gospodarczy regionu wpływ ma głównie sytuacja panująca w sferze gospodarki, a także turystyki i rolnictwa. Strefa ekonomiczno-gospodarcza obejmuje szereg dziedzin, których rozwój przyczyni się do ożywienia województwa. Rozwój ten uzależniony jest od stopnia wykorzystania potencjału innowacyjnego, jaki posiada województwo w sektorze gospodarki, ale również potencjału turystycznego i rolniczego. Należy podjąć kroki zmierzające do pozytywnych zmian zwiększających i udoskonalających istniejące zjawiska oraz kreowanie nowych.

Kierunek 1. Rozwój gospodarki i wzmocnienie potencjału innowacyjnego sektora gospodarczego

Działania	Dokumenty powiązane
1. Wsparcie rozwoju stref ekonomicznych i gospodarczych, promocja terenów inwestycyjnych oraz zapewnienie wysokiej jakości obsługi inwestora; 2. Wzmocnienie wdrażania innowacyjnych rozwiązań poprzez wspieranie powstawania i działalności parków naukowo-technologicznych i przemysłowych, centrów transferu technologii, ośrodków strefy B+R oraz inkubatorów przedsiębiorczości; 3. Intensyfikacja działań służących wymianie informacji i doświadczenia pomiędzy instytucjami badawczo-rozwojowymi a sektorem biznesowym; 4. Rozwój i promocja klastrów odpowiadających regionalnej specyfice gospodarczej; 5. Rozwój przemysłu wydobywczego.	• Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020; • Inteligentne specjalizacje województwa lubuskiego; • Lubuska Regionalna Strategia Innowacji; • Analiza obecnego i potencjalnego wydobycia złóż kopalin o znaczeniu regionalnym, ponadregionalnym i krajowym na terenie województwa lubuskiego.

Na terenie województwa lubuskiego zlokalizowane są strefy przemysłowe należące do Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej i Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Invest-Park”. Ponadto, oprócz podstref KSSSE oraz WSSE „Invest Park” na terenie województwa lubuskiego występują także strefy ekonomiczne w Witnicy, Zielonej Górze, Żaganiu, Iłowej, Żarach oraz Ośnie Lubuskim. Funkcjonowanie specjalnych stref ekonomicznych przyczynia się do wzrostu przedsiębiorczości w regionie, napływu kapitału oraz wzrostu innowacyjności, poprzez stworzenie warunków do działalności firm z innowacyjnych branż. Potencjał związany z funkcjonowaniem stref ekonomicznych można wykorzystać do tworzenia skupisk nowoczesnych firm przemysłowych. Aby wzmocnić rozwój regionu w oparciu o działalność stref ekonomicznych niezbędna jest ich aktywizacja poprzez zacieśnienie współpracy firm działających w ramach stref ekonomicznych ze sferą regionalnej nauki i firmami sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Niezbędne jest monitorowanie funkcjonowania stref ekonomicznych w celu określania popytu na tereny inwestycyjne i ewentualnego zwiększania powierzchni inwestycyjnych w poszczególnych podstrefach. Niezwykle istotna jest promocja dostępnych terenów inwestycyjnych, a także zapewnienie terenów zaopatrzonych w niezbędną infrastrukturę techniczną. Tereny w pełni wyposażone w infrastrukturę techniczną, o dobrej dostępności komunikacyjnej potrzebują odpowiedniej kampanii promocyjnej, która zainteresuje potencjalnych inwestorów i poszerzy wiedzę o korzyściach z inwestowania w strefach ekonomicznych. Oprócz oferowania terenów inwestycyjnych niezbędne jest zapewnienie wysokiej jakości obsługi inwestora oraz kompleksowej obsługi nowych inwestycji, co ułatwia i zachęca do lokowania biznesu w regionie zarówno inwestorów krajowych, jak i zagranicznych. Ważne jest rozpowszechnianie dobrych praktyk lubuskich przedsiębiorców i korzystanie z wzajemnego doświadczenia, co wpłynie na podniesienie konkurencyjności lubuskich firm.

Tabela 38. Stopień zainwestowania specjalnych stref ekonomicznych, stref gospodarczych i przemysłowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji udostępnionych przez KSSSE (stan na 2017 r.) oraz stron internetowych: invest-park.com.pl, witnica.pl, urzedmiasta.zagan.pl, ilowa.eu, 2016.miedzyrzecz.pl (stan na 2017 r.)

Podstrefa	Powierzchnia Strefy w ha	Włączając grunty zarezerwowane		
		Obszar zagospodarowany w ha	Obszar niezagospodarowany w ha	% zagospodarowania
KOSTRZYŃSKO-SŁUBICKA SPECJALNA STREFA EKONOMICZNA				
PODSTREFA BYTOM ODRZAŃSKI	13,27	1,02	12,25	7,70
PODSTREFA CZERWIŃSK	6,66	4,35	2,31	65,28
PODSTREFA DOBIEGNIEW	7,71	0,00	7,71	0,00
PODSTREFA DREZDENKO	6,56	2,20	4,35	33,59

PODSTREFA GORZÓW WLKP.	121,43	95,55	25,88	78,68
PODSTREFA GUBIN	36,99	4,79	32,20	12,95
PODSTREFA KARGOWA	3,04	0,00	3,04	0,00
PODSTREFA KŁODAWA	24,59	0,00	24,59	0,00
PODSTREFA KOSTRZYN	237,94	166,84	71,11	70,12
PODSTREFA KOŻUCHÓW	27,71	2,53	25,18	9,13
PODSTREFA KROSNO ODRZAŃSKIE	43,60	43,60	0,00	100
PODSTREFA KRZESZYCE	7,94	0,00	7,94	0,00
PODSTREFA LUBSKO	39,99	6,08	33,91	15,21
PODSTREFA MIĘDZYRZECZ	11,50	8,95	2,55	77,85
PODSTREFA NOWA SÓL	182,77	141,18	41,58	77,25
PODSTREFA RZEPIN	17,41	4,52	12,89	25,96
PODSTREFA SANTOK	11,98	0,00	11,98	0,00
PODSTREFA SKWIERZYNA	12,20	7,77	4,43	63,71
PODSTREFA SŁUBICE	122,38	102,87	19,52	84,05
PODSTREFA STRZELCE KRAJEŃSKIE	15,72	0,00	15,72	0,00
PODSTREFA SULECHÓW	44,04	0,00	44,04	0,00
PODSTREFA SULĘCIN	15,92	8,22	7,70	51,61
PODSTREFA ZIELONA GÓRA	141,43	47,42	94,01	33,53
PODSTREFA ZWIERZYN	7,75	0,00	7,75	0,00
PODSTREFA ŻAGAŃ	36,03	0,00	36,03	0,00
PODSTREFA ŻARY	93,86	88,71	5,15	94,51
RAZEM	1290,42	736,60	553,82	57,08
WAŁBRZYSKA SPECJALNA STREFA EKONOMICZNA				
PODSTREFA SZPROTAWA	35,41	11,86	23,55	33,49
PODSTREFA ŚWIEBODZIN	5,80	5,8	0,00	100,00
WITNICKA STREFA PRZEMYSŁOWA				
WITNICA			22,00	
ŻAGAŃSKA STREFA GOSPODARCZA				
ŻAGAŃ	63,70	48,00	15,70	75,35
LEGNICKA SPECJALNA STREFA EKONOMICZNA				
IŁOWA	52,84	0,00	52,84	0,00
ŻARSKI PARK PRZEMYSŁOWY				
ŻARY	100,00	91,00	9,00	91,00
MIEJSKI OBSZAR PRZEMYSŁOWY				
OŚNO LUBUSKIE	50,00	12,50	37,50	25,00
MIĘDZYRZECKI PARK PRZEMYSŁOWY				
MIĘDZYRZECZ	46,00	43,45	2,55	94,46

Za główne tereny rozwoju stref ekonomicznych, parków naukowo-technologicznych oraz inkubatorów przedsiębiorczości uznaje się rejon Gorzowa Wlkp. wraz z miejscowościami: Witnica i Kostrzyn nad Odrą, rejon Zielonej Góry, Nowej Soli i Sulechowa (tzw. Lubuskiego Trójmiasta), a także miejscowości Żagań, Żary i Szprotawa. Podstrefy Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w województwie lubuskim zajmują łącznie około 1290 ha i są zainwestowane w około 57%. Tereny o wysokim potencjale inwestycyjnym, ale nadal

niezagospodarowane występują na podstrefach w: Bytom Odrzański, Gorzów Wlkp., Kłodawa, Gubin, Kostrzyn nad Odrą, Kozuchów, Lubsko, Nowa Sól, Santok, Słubice, Strzelce Krajeńskie, Sulechów, Zielona Góra oraz Żagań. Podstrefy te dają możliwość do zainwestowania na terenie województwa lubuskiego bez konieczności przeznaczania kolejnych terenów na cele inwestycyjne. Ważne jest, aby wykorzystywać w całości podstrefy, które już istnieją, a zwiększać ich powierzchnie tam, gdzie występuje wyraźne zapotrzebowanie na kolejne tereny do inwestowania. Działaniami przyczyniającymi się do zwiększenia zainwestowania w strefach ekonomicznych będą promocja, zachęty inwestycyjne oraz pełne wyposażenie w infrastrukturę techniczną. Oprócz podstref KSSSE tereny inwestycyjne o znacznej powierzchni oferuje Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna w podstrefie Szprotawa oraz Legnicka Specjalna Strefa Ekonomiczna w Iłowej, a także Miejski Obszar Przemysłowy Ośna Lubuskiego. Ze względu na wysoki poziom zainwestowania w podstrefach w m.in. Żarach i Krośnie Odrzańskim, niezbędne jest zwiększenie terenów inwestycyjnych. Największe szanse na pozyskanie inwestorów mają ośrodki, które już prowadzą aktywną politykę inwestycyjną.

Na terenie województwa lubuskiego znajdują się obszary koncentracji planowanych działań inwestycyjnych. Obszary te to tereny predysponowane do rozwoju przemysłu górniczego i rozwoju infrastruktury transportu intermodalnego. Ze względu na ich obecność wyznacza się potencjalne ośrodki usługowe, do których należą: Gubin i Lubsko, Sulechów, Zbąszynek, Babimost, a także Rzepin. Kostrzyn nad Odrą również uznano za potencjalny ośrodek usługowy, ze względu na lokalizację w tym mieście potencjalnego węzła komunikacyjnego o znaczeniu ponadregionalnym, który jest szczególnie predysponowany do rozwoju infrastruktury transportu intermodalnego.

Największą powierzchnię dostępnych terenów inwestycyjnych, powyżej 100 ha, według *Planu Inwestycyjnego i Promocji Gospodarczej Województwa Lubuskiego (2016)*, posiadają gminy Kostrzyn nad Odrą, Świebodzin, Sulechów, Trzebiechów, Zielona Góra, Gubin, Nowa Sól oraz Szprotawa. Powyżej 50 ha obszarów przeznaczonych pod inwestycje mają gminy Sulęcín, Cybinka, Trzciel, Lubsko, gmina Nowa Sól, Trzebiel, Wymiarki, Iłowa, miasto Żagań oraz gmina Żagań. Gminy te dysponują największym potencjałem inwestycyjnym.

Rejony Gorzowa Wlkp., Zielonej Góry i Sulechowa, Nowej Soli oraz Żar i Żagania to strefy intensywnego rozwoju obszarów specjalnych. Obszary te wyznaczone zostały na podstawie lokalizacji podstref stref ekonomicznych i dostępności terenów inwestycyjnych w tych strefach, występowania na obszarze parków technologicznych i przemysłowych oraz inkubatorów przedsiębiorczości, a także dostępności komunikacyjnej. Z uwagi na to, że w rejonach tych występuje koncentracja obiektów wpływających na rozwój gospodarczy regionu wskazuje się je jako obszary do intensyfikacji działań rozwojowych.

Za podstawowe strefy rozwoju produkcji uznaje się główne ośrodki gospodarcze regionu wraz z najbliższymi okolicami, w których rozwijają się strefy ekonomiczne, parki technologiczne i inkubatory przedsiębiorczości. Są to Gorzów Wlkp., Zielona Góra, Żary, Żagań oraz Nowa Sól. Wiodącą branżą Gorzowa Wlkp. według Polskiej Klasyfikacji Działalności jest produkcja maszyn i urządzeń, pojazdów samochodowych oraz urządzeń elektrycznych, a także produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych oraz substancji farmaceutycznych i leków. Zielona Góra to ośrodek usługowy, z występującą produkcją artykułów spożywczych oraz napojów, rozwijający się w kierunku usługowo-przemysłowym. W rejonie Żar i Żagania dominuje produkcja wyrobów z drewna i mebli, produkcja szkła i wyrobów ze szkła, budownictwo, produkcja wyrobów tekstylnych oraz pojazdów samochodowych. Nowa Sól to ośrodek, w którym rozwija się produkcja artykułów spożywczych, pojazdów samochodowych, urządzeń elektrycznych oraz maszyn i urządzeń. W Kostrzynie nad Odrą rozwija się produkcja papieru i wyrobów z papieru, produkcja artykułów spożywczych, produkcja maszyn i urządzeń, oraz pojazdów samochodowych. Ośrodkami, na terenie których rozwija się produkcja są także Słubice, gdzie zlokalizowana jest produkcja mebli, artykułów piekarniczych i produkcja spożywcza oraz Świebodzin, gdzie występuje produkcja urządzeń do obróbki cieplnej, mebli i okien, a także produkcja branży motoryzacyjnej.

Oprócz rozwoju produkcji województwo lubuskie posiada potencjał do rozwoju obsługi transportu. Terenami, które posiadają predyspozycje w tym zakresie są węzły komunikacyjne, a w szczególności węzeł

gorzowski, rzepiński, świebodziński, kostrzyński, nowosolski, zielonogórski, a także sulechowski, żarski, żagański, słubicki, międzyrzecki, skwierzyński, zbąszyński i krośnieński. Centra obsługi transportu w województwie lubuskim lokalizowane będą wzdłuż autostrady A2, drogi ekspresowej S3 oraz dróg krajowych. Istotnym aspektem jest wykorzystanie możliwości jakie wiążą się z drogami wodnymi oraz wykorzystaniem portów rzecznych do celów gospodarczych. Działania te wpłyną na rozwój transportu intermodalnego w regionie. Niezbędna jest modernizacja oraz przystosowanie portów rzecznych do obsługi technologii przewozowych oraz przeładunkowych. Ponadto odpowiednio przygotowane porty rzeczne wpłyną na dostępność komunikacyjną stref ekonomicznych i mogą być przez nie wykorzystywane w celach transportowych i przewozowych. Miejsca wyznaczone do rozwoju obsługi transportu oprócz zlokalizowania na obszarach o odpowiedniej dostępności komunikacyjnej (drogowej i kolejowej), położone są w miejscowościach gdzie znajdują się specjalne strefy ekonomiczne oraz gdzie funkcjonują przedsiębiorstwa specjalizujące się w spedycji i logistyce (Świebodzin).

W procesie rozwoju innowacyjności niezbędne są podmioty wyspecjalizowane w działaniach na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, transferu i komercjalizacji nowych technologii oraz poprawy konkurencyjności gospodarki. Do podmiotów tych należą parki naukowe i technologiczne, centra transferu technologii i informacji, inkubatory przedsiębiorczości i ośrodki szkoleniowo-doradcze. Instytucje te wspierają projekty innowacyjnych przedsiębiorstw nastawionych na rozwój produktów, metod wytwarzania i usług w technologicznie zaawansowanych branżach, stwarzają warunki do rozwoju procesów transferu technologii oraz wdrażania osiągnięć nauk technicznych w gospodarce, wspierają i inkubują przedsiębiorstwa oraz prowadzą działalność informacyjno-szkoleniową. Niezbędne jest wpieranie ich działalności, zacieśnianie wzajemnej kooperacji, a także współpraca z sektorem biznesowym. Instytucje otoczenia biznesu promują wdrażanie innowacji wśród przedsiębiorców, głównie przez przekazywanie informacji o innowacjach. Barię w ich skutecznym działaniu jest brak zainteresowania wśród przedsiębiorców ofertą w zakresie innowacji. Instytucje te powinny podjąć działania zwiększające świadomość inwestycyjną wśród przedsiębiorców, głównie przez organizację warsztatów, konferencji, spotkań, na których rozpowszechniane byłyby niezbędne informacje. Wsparcie procesu transferu technologii z nauki do biznesu jest niezbędne do osiągnięcia jak największego wzmocnienia specjalizacji regionalnych wiedzą i doświadczeniami niezbędnymi do ich intensywnego rozwoju. Do regionalnych specjalizacji należy: zielona gospodarka, zdrowie i jakość życia oraz innowacyjny przemysł. Branże wysokich technologii takie jak: sprzęt i urządzenia medyczne czy instrumenty badawcze i pomiarowe, reprezentują duży potencjał innowacyjny, chociaż posiadają marginalny udział w przychodach ze sprzedaży w województwie. W województwie lubuskim działają małe firmy, które wykorzystują innowacyjne technologie i prowadzą działalność o zasięgu międzynarodowym, powinny być one wspierane i rozwijane.

Aktywność lubuskich podmiotów gospodarczych w zakresie tworzenia klastrów jest niższa niż w pozostałych województwach. Wynika to m.in. z małej liczby innowacyjnych rozwiązań wdrażanych w przedsiębiorstwach oraz mniejszej niż w innych województwach liczby ośrodków B+R, dlatego należy stwarzać okoliczności i prowadzić działania umożliwiające ich powstawanie. Klastry dają możliwość czerpania przez przedsiębiorców z bazy badawczo-rozwojowej oraz doświadczenia i wiedzy innych podmiotów, również tych będących konkurentami, dlatego istotne jest wspieranie ich działalności i rozwoju. Ważna jest współpraca przedsiębiorców funkcjonujących w ramach klastrów z jednostkami otoczenia biznesu oraz ośrodkami naukowymi. Do obszarów aktywności gospodarczej, w których mogłyby się rozwinąć lubuskie klastry, należą: wysoka technika – sprzęt i urządzenia medyczne, instrumenty i przyrządy pomiarowe i kontrolne, badawcze i nawigacyjne, niska technika (branże tradycyjne) – przemysł drzewny i meblarski, turystyka.

Z szansą dla rozwoju gospodarczego regionu jest perspektywa wykorzystania złóż węgla brunatnego. Najatrakcyjniejszymi złożami węgla brunatnego z punktu widzenia przyszłej eksploatacji są te tworzące kompleks złożowy w rejonie Gubina. W skład tego kompleksu wchodzi złoża: Gubin, Gubin 1, Gubin 2. Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego planowana kopalnia odkrywkowa węgla brunatnego na terenie gmin Gubin i Brody (eksploatująca złoża Gubin 2) oraz planowana elektrownia wykorzystująca wydobywany węgiel będzie najważniejszym przedsięwzięciem gospodarczym na terenie województwa lubuskiego. Drugim rejonem

potencjalnego wydobycia jest rejon złożowy składający się ze złóż: Cybinka, Sądów, Rzepin, Torzym, a trzecim obszar obejmujący złoża Mosty oraz Babina-Żarki. Jako złoża do potencjalnego wydobycia zalicza się także złoża Gubin-Zasieki-Brody i Lubsko. Złoża te mogą stanowić bazę zasobową dla nowych zagłębi górniczo-energetycznych, istotnych z punktu widzenia potrzeb gospodarki kraju. Należy dokonać szczegółowego rozpoznania złóż i oceny opłacalności ich wydobycia. W celu potencjalnego wydobycia niezbędne jest sporządzenie projektów zagospodarowania złóż oraz uzyskanie koncesji na wydobycie kopalin ze złóż. Nowa kopalnia musi być zaprojektowana w sposób najbardziej optymalny, w oparciu o najnowocześniejsze technologie układów wydobywczych. Ewentualna eksploatacja węgla brunatnego w rejonie złożowym Mosty oraz Babina-Żarki może okazać się konfliktowa z uwagi na lokalizację niemalże w całości w Parku Krajobrazowym Łuk Mużakowa.

Z gospodarczego punktu widzenia istotne mogą się również okazać występujące w obszarze województwa lubuskiego złoża rudy miedzi. W granicach województwa lubuskiego udokumentowano tzw. zasoby prognostyczne (pozabilansowe) rudy miedzi. Z uwagi na występowanie złóż na głębokości poniżej 1500 m zasoby te uznane zostały za prognostyczne i hipotetyczne. Jednak rosnący ogólnosiwiatowy popyt na miedź i jednocześnie wyczerpywanie się zasobów miedzi zalegających w najkorzystniejszych warunkach geologiczno-górnictwowych oraz postęp w metodach eksploatacji rud na większych głębokościach spowodują, że w przyszłości eksploatowane będą również złoża zalegające na głębokościach 1500-2000 m.

Na terenie województwa lubuskiego zlokalizowane są obszary hipotetyczne, prognostyczne i perspektywiczne występowania złóż miedzi oraz obszary prognostyczne i perspektywiczne występowania zasobów węgla brunatnego. W rejonie Zielonej Góry, gdzie występują ww. obszary, zlokalizowane są obszary dokumentowania złóż miedzi i srebra.

Na terenie województwa lubuskiego występują także złoża surowców energetycznych takich jak ropa naftowa i gaz ziemny. Planowane są przedsięwzięcia z zakresu potencjalnego wydobycia tych węglowodorów ze złóż: Gryżyna, Kargowa, Wilcze, Kandlewo, Dębina i Stanowice. Prowadzone są roboty budowlano-montażowe związane z zagospodarowaniem złoża Radoszyn, prace przedprojektowe związane z zagospodarowaniem złoża Babimost, a także prace projektowe związane z zagospodarowaniem złoża Kamień Mały.

W województwie lubuskim znajdują się udokumentowane złoża piasków i żwirów, z czego około 22% całkowitych zasobów województwa stanowi złożo Nowogród Bobrzański-Zbiornik. Istnieje możliwość wydobywania surowców skalnych z tego złoża. W przypadku potencjalnej eksploatacji należy przeprowadzić dalsze prace rozpoznawcze złoża, które pozwolą na sporządzenie projektu zagospodarowania złoża.

Kierunek 2. Zmniejszenie bezrobocia i zwiększenie aktywności zawodowej ludności

Działania	Dokumenty powiązane
1. Wsparcie inicjatyw służących zwiększeniu aktywności zawodowej oraz zasobu miejsc pracy; 2. Podnoszenie kwalifikacji osób zatrudnionych w lubuskiej gospodarce; 3. Promocja włączenia zawodowego i społecznego.	• Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020; • Lubuska Strategia Zatrudnienia na lata 2011-2020.

Aby wpłynąć na zwiększenie aktywności zawodowej niezbędne jest zwiększenie zasobów miejsc pracy, zwiększenie wysokości wynagrodzeń, promocja elastyczności i bezpieczeństwa rynku pracy oraz działania na rzecz zwiększenia mobilności zawodowej i przestrzennej osób pracujących i poszukujących pracy. Konieczne jest podejmowanie inicjatyw na rzecz zwiększania zaangażowania ludności w rynku pracy. Ważne jest podejmowanie przedsięwzięć zmierzających do zmniejszenia skali odpływu osób z rynku pracy, jak również ukierunkowanych na pozyskiwanie nowych pracowników. Miejsca pracy tworzą pracodawcy, dlatego istotne jest skuteczne wspomaganie ich w tym procesie. Planowana jest dalsza rozbudowa systemu instytucjonalnego wsparcia funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorczości w regionie. Upowszechniana będzie wiedza na temat podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej. Ważnym aspektem będzie pozyskiwanie nowych inwestorów, w tym

poprzez promocję obszarów aktywności gospodarczej, poprawę infrastruktury, promocję gospodarczego wizerunku województwa.

Działaniem przyczyniającym się do aktywizacji zawodowej ludności będzie utworzenie przedszkoli i żłobków w gminach, gdzie brakuje placówek. Stworzenie możliwości skorzystania z placówek szkolno-wychowawczych na terenach wiejskich przyczyni się do wzrostu poziomu zatrudnienia na tych terenach. Ponadto, niezbędne jest zapewnienie odpowiedniej dostępności komunikacyjnej, gdyż łatwiejszy dojazd do większych ośrodków wpłynie pozytywnie na podejmowanie przez ludność wiejską pracy w miastach.

W celu podniesienia kwalifikacji osób zatrudnionych w lubuskiej gospodarce należy dążyć do budowy wysokiej jakości szkolnictwa zawodowego na wszystkich poziomach kształcenia, zgodnego z kierunkami specjalizacji branżowych regionu. Niezbędna jest współpraca ośrodków szkolnictwa zawodowego z przedsiębiorstwami m.in. w celu reorientacji programów kształcenia w kierunku programów spełniających oczekiwania przedsiębiorców w regionie. Wraz z wdrażaniem innowacji do przedsiębiorstw niezbędne jest zwiększanie kwalifikacji i wiedzy pracowników, dostosowanej do aktualnych potrzeb. Należy zapewniać pracownikom kursy, warsztaty, szkolenia, które można organizować przy współpracy instytucji otoczenia biznesu m.in. parków technologicznych. Niezbędne jest także upowszechnianie informacji na temat możliwości podnoszenia kwalifikacji zawodowych, ponieważ jedną z przyczyn braku samodoskonalenia jest bariera informacyjna.

Podejmowanie inicjatyw w kierunku promocji włączenia zawodowego i społecznego, szczególnie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, jest istotne z uwagi na zwiększenie motywacji wśród osób pozostających bez pracy. Skuteczna aktywizacja wymaga podejmowania skoordynowanych działań, począwszy od doradztwa, poprzez szkolenie, po wsparcie zatrudnienia. Planuje się także wsparcie zatrudnienia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, poprzez upowszechnianie korzyści płynących z zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Ważne jest wspieranie projektów dostosowywania osób do funkcjonowania w zmieniających się warunkach społeczno-ekonomicznych oraz przygotowywanie ich do wykorzystania szans związanych z powstawaniem nowych miejsc pracy poprzez zmianę kwalifikacji osób zagrożonych utratą zatrudnienia.

Kierunek 3. Rozwój turystyki

Działania	Dokumenty powiązane
1. Budowa spójnego wizerunku regionu i promocja produktów turystycznych; 2. Wsparcie rozwoju stref i ośrodków turystycznych; 3. Rozbudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej; 4. Wykorzystanie turystyczne lasów, utrzymanie i powiększenie zasobów leśnych; 5. Współpraca samorządów w procesie tworzenia zintegrowanej oferty usług turystycznych.	• Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020; • Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku; • Krajowy Program Zwiększania Lesistości (1995) wraz z aktualizacjami.

W województwie lubuskim panują dogodne warunki do rozwoju turystyki ze względu na bogactwo środowiska przyrodniczego oraz szeroką ofertę turystyczną. Mimo posiadanego potencjału do rozwoju turystyki, nie jest on całkowicie wykorzystywany. Podstawowym działaniem jakie należy podjąć, aby wpłynąć na rozwój turystyki w regionie jest stworzenie spójnego i konkurencyjnego wizerunku turystycznego regionu. Należy określić preferencje i trendy w popycie turystycznym w kraju oraz za granicą, szczególnie w Niemczech, i na tej podstawie przygotować konkurencyjne oferty turystyczne. Promocja produktów turystycznych regionu przyczyni się do stworzenia rozpoznawalnych i kojarzonych z województwem lubuskim marek turystycznych, a także rozpowszechni wiedzę na temat oferty turystycznej regionu. Kampania promocyjna powinna być prowadzona zarówno wewnątrz jak i poza granicami województwa. Odpowiednia promocja zainteresuje i przyciągnie turystów, co przyczyni się do rozwoju ośrodków turystycznych m.in. Gorzowa Wlkp., Zielonej Góry, Świebodzina, Nowej Soli, Kostrzyna nad Odrą, Żagania oraz Łagowa, Lubniewic, Pszczewa i Dobiegniewa.

Strefy rozwoju turystyki to obszary, które ze względu na posiadane uwarunkowania kształtują rozwój turystyki o określonej specjalizacji. Za strefy rozwoju turystyki uznaje się:

- rejon miejscowości Łagów, Świebodzin, Międzyrzecz, Lubniewice i ich okolic z jeziorami: Niesłysz, Łagowskie, Lubniewsko i Długie, gdzie rozwija się turystyka kwalifikowana tj. żeglarska, nurkowa, wędkarska, a także turystyka poznawcza związana z turystyką militarną i filmową oraz turystyka wypoczynkowa;
- rejon Pszczewa i otaczających go jezior, gdzie główną formą turystyki jest turystyka kwalifikowana i wypoczynkowa związana z występowaniem licznych zbiorników wodnych;
- rejon Gorzowa Wlkp., w którym dominuje turystyka poznawcza m.in. turystyka biznesowa i weekendowa, Strzelec Krajeńskich, Dobiegniewa wraz z jeziorem Osiek, Drezdenka, gdzie występuje turystyka kwalifikowana i wypoczynkowa związana ze znajdującymi się na tym obszarze licznymi jeziorami;
- rejon Kostrzyna nad Odrą, gdzie występuje turystyka przygraniczna i tranzytowa, a także turystyka przyrodnicza związana z Parkiem Narodowym „Ujście Warty” oraz Parkiem Krajobrazowym „Ujście Warty”, będącym doskonałym miejscem do uprawiania turystyki ornitologicznej (tzw. birdwatching);
- rejon Zielonej Góry, Nowej Soli i Sulechowa, w okolicy których rozwija się enoturystyka związana z tradycjami winiarskimi regionu i występują liczne winnice; ponadto w Zielonej Górze uprawiana jest turystyka weekendowa;
- rejon miast Żary, Żagań i Szprotawa, gdzie rozwija się turystyka poznawcza m.in. militarna, kulturowa, sentymentalna i filmowa oraz w okolicznych miejscowościach znajdują się liczne obiekty szlaków turystyki krajoznawczej.

Oprócz ww. rejonów miejscowością, w której intensywnie rozwija się turystyka jest Ośno Lubuskie, (turystyka weekendowa oraz krajoznawcza).

Rozwój turystyki wymaga inwestycji w infrastrukturę turystyczną. Istotne jest stworzenie regionalnego systemu dróg rowerowych, zarówno na obszarach zurbanizowanych, służących na potrzeby codziennego transportu mieszkańców regionu, jak i na terenach wiejskich oraz cennych przyrodniczo. Szlaki rowerowe powinny tworzyć spójny system łączący ze sobą obiekty będące atrakcjami turystycznymi regionu, a także charakteryzować się dobrym stanem technicznym. System szlaków rowerowych regionu powinien być powiązany z systemem szlaków międzynarodowych. Oprócz szlaków rowerowych, ważna jest także infrastruktura turystyczna dróg wodnych oraz wykorzystanie rzek do turystyki wodnej. Mariny i przystanie wodne są podstawowym czynnikiem umożliwiającym rozwój turystyki wodniackiej i niezbędne jest ich przystosowanie do obsługi ruchu turystycznego.

Należy zaprojektować miejsca służące obsłudze i postojowi turystów w obszarach leśnych wykorzystywanych turystycznie. Szlaki rowerowe przebiegające przez tereny leśne wykorzystają potencjał turystyczny, a także umożliwią ochronę naturalnych walorów dzięki kontrolowanemu przemieszczaniu się turystów. Oprócz szlaków rowerowych niezbędny jest rozwój szlaków pieszych i ścieżek spacerowych, które należy lokalizować na terenach leśnych, wzdłuż cieków wodnych będącymi liniowymi obszarami rozwoju turystyki wodnej oraz obszarach cennych przyrodniczo i terenach zurbanizowanych. Preferowanymi obszarami wprowadzenia nowych zalesień są północna i wschodnia część województwa tj. powiat międzyrzecki, wschowski, strzelecko-drezdenecki, gorzowski, świebodziński i nowosolski²⁹⁶. Istotne jest powiększanie i regulowanie granicy dużych kompleksów leśnych, łączenie małych i średnich powierzchni zalesionych w jeden obszar oraz tworzenie między nimi powiązań ekologicznych.

²⁹⁶ Aktualizacja Krajowego Programu Zwiększania Lesistości. Instytut Badawczy Leśnictwa. Zakład Zarządzania Zasobami Leśnymi, Sękocin 2014 – dokument o charakterze badawczym opracowany na zlecenie Ministra Środowiska, niezatwierdzony przez Radę Ministrów, stanowi aktualizację Krajowego Programu Zwiększania Lesistości zatwierdzonego przez Radę Ministrów w 1995 r.

Aby wzmocnić ofertę turystyczną regionu, obejmującą zarówno bazę noclegową, gastronomiczną, rekreacyjną oraz system komunikacji niezbędna jest współpraca samorządów. Współdziałanie to wpłynie na stworzenie spójnego systemu obiektów turystycznych, przyczyniającego się do rozwoju turystycznego całego regionu. Dobrą praktyką jest podejmowanie wspólnych przedsięwzięć przez kilka jednostek samorządu terytorialnego. Warto promować powstawanie regionów turystycznych ze wspólną ofertą oraz zintegrowaną bazą noclegową. Współpraca samorządów umożliwi budowę marki turystycznej całego regionu. Łączącym te założenia jest program KOTURED, którego realizacja przyczyni się do podniesienia potencjału turystycznego całego województwa lubuskiego.

Kierunek 4. Poprawa i ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Działania	Dokumenty powiązane
1. Rozwój produkcji rolniczej wysokiej jakości oraz promowanie wytwarzania żywności wysokiej jakości; 2. Wspieranie działalności grup producenckich; 3. Promocja produktów regionalnych i odtwarzanie tradycji winiarskich; 4. Tworzenie i wspomaganie funkcjonowania ośrodków obsługi rolnictwa; 5. Wpieranie przedsięwzięć służących ochronie środowiska.	• Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020; • Rolnictwo w województwie lubuskim.

Warunkiem rozwoju rolnictwa w regionie jest organizowanie się rolników w grupy producenckie, dzięki czemu mogą tworzyć jako całość silniejsze ekonomicznie i produkcyjnie podmioty. Jest to jeden z ważniejszych czynników wpływających na poprawę konkurencyjności rolnictwa, zwłaszcza o ograniczonej strukturze gospodarstw. Dzięki działalności w grupach producenckich gospodarstwa mogą wzmacniać swoją pozycję rynkową i zwiększać dochodowość produkcji. Potrzebne są przedsięwzięcia informacyjne, aby jak najszerszej zobrazować korzyści wynikające ze wspólnej pracy w grupie producenckiej. Niezbędne jest promowanie wytwarzania żywności wysokiej jakości (w tym produktów tradycyjnych), wzmacnianie powiązania produkcji rolniczej z przetwórstwem, marketingiem i dystrybucją, a także wspieranie modernizacji i rozwoju przetwórstwa.

Uwzględniając tendencję do prowadzenia zdrowego stylu życia należy rozwijać produkcję ekologiczną w regionie. Producenci powinni być zachęceni do tworzenia własnych przetwórni – indywidualnie, bądź w ramach spółdzielni rolniczych. Zmieniające się nawyki żywieniowe dają również możliwość rozwoju produktów regionalnych i tradycyjnych. Lista zarejestrowanych produktów tradycyjnych systematycznie powiększa się, również za sprawą działań informacyjnych i promocyjnych, które należy kontynuować.

Charakterystyczne dla województwa lubuskiego są tradycje winiarskie i pszczelarskie regionu, a także lokalnie występujące browary. Aby wspierać rozwój w tej dziedzinie niezbędne jest prowadzenie działań w kierunku rozwoju istniejących i zakładanie nowych winnic, wspieranie stowarzyszeń winiarskich w pracach i inicjatywach legislacyjnych oraz promocja lokalnych browarów i produktów browarniczych. Winnice i browary oprócz funkcji gospodarczej, pełnią także funkcje turystyczne.

Istotną cechą obszarów wiejskich jest kształtowanie się specjalizacji. Należy wzmacniać wykształcone kierunki produkcji rolniczej, a także te które dopiero się rozwijają i wymagają większego doinwestowania. Do zidentyfikowanych specjalizacji zaliczyć należy produkcję mięsną, w tym przede wszystkim drobiarską (powiat wschowski, żagański), winiarstwo (powiat zielonogórski, strzelecko-drezdenecki), produkcję szparagów (powiat międzyrzecki), produkcję pieczarek (powiat wschowski), produkcję nasion zbóż na siew (powiat żagański), gospodarstwa rybne (powiat strzelecko-drezdenecki), produkcję miodu (powiat gorzowski, sulęciński).

Silną stroną lubuskiego przetwórstwa jest branża drobiowa, w szczególności przetwórstwo mięsa indyczego. Warto podnieść jej pozycję poprzez działania marketingowe. Należy także wykorzystać doświadczenia podmiotów z tej branży, kontakty handlowe, co przyczyni się do rozwoju innych gałęzi przetwórstwa.

W rozwoju rolnictwa niezbędna jest działalność ośrodków obsługi rolnictwa i doradztwa rolniczego, dlatego należy podjąć kroki zmierzające do budowy sprawnego i nowoczesnego doradztwa rolniczego, którego funkcjonowanie wpływa na jakość produkcji i funkcjonowanie gospodarstw rolnych. Należy dostosowywać kierunki działań doradztwa rolniczego do nowych wyzwań w rolnictwie i na obszarach wiejskich, a także inicjować współpracę rolników z jednostkami badawczo-rozwojowymi. Poza ośrodkami doradztwa rolniczego ważne są ośrodki obsługi rolnictwa, które powinny być zlokalizowane na obszarach o rolniczym charakterze oraz terenach ochrony gleb dla celów produkcji rolnej. Rolniczy charakter przedstawiają głównie powiaty strzelecko-drezdenecki, krośnieński, sulęciński oraz wschowski, a powiaty które charakteryzują się wysokim udziałem osób zatrudnionych w rolnictwie to: strzelecko-drezdenecki, krośnieński, wschowski oraz sulęciński i gorzowski. Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej to tereny gdzie odnotowuje się najwyższe w województwie plony, zarówno upraw zbożowych jak i roślin okopowych. Są to gminy: Strzelce Krajeńskie, Szczaniec, Zbąszynek, Siedlisko, Brzeźnica, Szprotawa, Nowe Miasteczko i Niegosławice.

Rolnictwo w znaczący sposób ingeruje w środowisko przyrodnicze, dlatego, by nie zachwiać równowagi przyrodniczej w ekosystemach zależnych od działalności rolniczej należy wspierać przedsięwzięcia sprzyjające ochronie środowiska przyrodniczego. Korzystnym działaniem dla wspierania różnorodności ekosystemów jest restytucja starych, rodzimych ras zwierząt, gatunków i odmian roślin, drzew i krzewów owocowych. Należy zauważyć, iż właśnie w Polsce zachodniej notuje się zanik starych odmian drzew i krzewów uprawnych. W celu zapobiegania dalszego ubożenia składu gatunkowego roślin powstała stacja w Owczarach (gm. Górzycza), gdzie zakładane są uprawy chwastów zagrożonych wyginięciem, zbóż i roślin okopowych, starych drzew owocowych lokalnych odmian. Należy promować i wspierać ww. działania i inicjatywy na terenie województwa.

Zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko jest możliwe również dzięki rolnictwu ekstensywnemu, zarówno w produkcji roślinnej jak i w hodowli zwierząt. Przykładem takiego działania może być teren Parku Narodowego Ujście Warty, gdzie produkowany jest wysokiej jakości żywiec wołowy, który trafia na rynek niemiecki. Natomiast ekstensywna produkcja roślinna przejawia się głównie poprzez zaniechanie stosowania środków wspomagających uprawy, takich jak nawozy mineralne i pestycydy. Do upraw ekstensywnych wskazuje się rozległe doliny rzeczne, gdzie uprawa roślinna intensywna może mieć znaczący negatywny wpływ na środowisko. Ważnym elementem jest promocja rolnictwa ekstensywnego, edukacja rolników, organizowanie spotkań informacyjnych np. z przedstawicielami gospodarstw funkcjonujących w systemie ekstensywnym. Działania te wpłyną na poprawę jakości i konkurencyjność lubuskiego rolnictwa.

Kierunek 5. Gospodarcze wykorzystanie lasu

Działania	Dokumenty powiązane
1. Doskonalenie gatunkowej i funkcjonalnej struktury lasów; 2. Rozwój przetwórstwa opartego o zasoby leśne poprzez utrzymanie, modernizację oraz tworzenie nowych zakładów przetwórstwa drzewnego; 3. Doskonalenie integracji funkcjonalnej leśnictwa z przemysłem drzewnym oraz współdziałanie z innymi odbiorcami drewna; 4. Promocja i marketing drewna; 5. Doskonalenie gospodarki łowieckiej.	• Polityka Leśna Państwa; • Regionalny Program Operacyjny Polityki Leśnej Państwa, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Zielonej Górze (2003); • Regionalny Program Operacyjny Polityki Leśnej Państwa, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Szczecinie (2003); • Regionalny Program Operacyjny Polityki Leśnej Państwa Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Poznaniu (2003); • Regionalny Program Operacyjny Polityki Leśnej Państwa, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych we Wrocławiu (2003); • Programy ochrony przyrody nadleśnictw.

Gospodarkę leśną prowadzi się w oparciu o plany urządzenia lasu oraz uproszczone plany urządzenia lasu. Z gospodarczego punktu widzenia najważniejszą funkcją lasów jest funkcja produkcyjna, która powinna być prowadzona w sposób zapewniający osiągnięcie jak najwyższej produkcji drewna oraz surowców nieдрzewnych, przy jednoczesnym zachowaniu odnawialności zasobów. Rozmiar pozyskania drewna określany jest w planie

urządzenia lasu, który sporządzany jest dla każdego nadleśnictwa na okres 10 lat. Poza głównym surowcem pozyskiwanym z lasu jakim jest drewno, wymienia się również surowce niedrzewne tj. np.: korę, listowie i igliwie, owoce leśne, zioła lecznicze, grzyby jadalne.

Zwiększenie funkcji produkcyjnej lasów powinno następować między innymi poprzez doskonalenie gatunkowej i funkcjonalnej struktury lasów poprzez przebudowę gatunkową lasów, zgodną z uwarunkowaniami siedliskowymi, w celu wzmocnienia ich biologicznej odporności.

Zgodnie z Regionalnymi Programami Operacyjnymi Polityki Leśnej poszczególnych Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych w granicach województwa lubuskiego, wskazuje się na konieczność organizowania i rozwijania integracji funkcjonalnej pomiędzy leśnictwem i odbiorcami drewna poprzez opracowanie planów i realizacji podaży i popytu na surowce drzewne i niedrzewne, wspieranie procesu obrotu drewnem poprzez wypracowanie systemu informacji, a także promocję i marketing drewna jako surowca odnawialnego. Wskazuje się również na potrzebę udostępniania zainteresowanym podmiotom gospodarczym długookresowych planów sprzedaży surowca drzewnego w celu umożliwienia dopasowania struktury produkcyjnej oraz związanej z tym możliwości modernizowania i wprowadzania nowych produktów. Racjonalne, wszechstronne i wielokierunkowe zagospodarowanie surowca drzewnego zarówno w fazie pozyskiwania, jak i dalszego przerobu, może stanowić stymulację rozwoju społeczno-gospodarczego²⁹⁷.

Gospodarka łowiecka prowadzona jest w oparciu o roczne plany łowieckie i wieloletnie łowieckie plany hodowlane. Doskonalenie gospodarki łowieckiej powinno opierać się na działaniach dążących do utrzymania optymalnej liczebności zwierzyny grubej oraz drobnej w lasach, utrzymaniu stabilnych populacji o właściwej strukturze płciowej i wiekowej. W celu osiągnięcia powyższych założeń wskazane jest dążenie do poprawy bazy żerowej poprzez wzmaganie różnorodności biologicznej lasów, odpowiednie zagospodarowanie obwodów łowieckich, uwzględnienie wymogów gospodarki łowieckiej przy planowaniu zalesień, uwzględnienie i ochrona obszarów bytowania zwierzyny na etapie projektowania i budowy infrastruktury drogowej²⁹⁸.

6. Komunikacja i transport

W ramach strefy komunikacji i transportu wyznaczono poniższe kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego:

- Kierunek 1.** Poprawa drogowej dostępności komunikacyjnej w zakresie powiązań zewnętrznych i wewnętrznych
- Kierunek 2.** Wzrost bezpieczeństwa w obrębie miejskich i wiejskich terenów zabudowanych
- Kierunek 3.** Poprawa parametrów użytkowych sieci i infrastruktury kolejowej
- Kierunek 4.** Stworzenie spójnego systemu pasażerskich i towarowych powiązań kolejowych
- Kierunek 5.** Rozwój transportu lotniczego
- Kierunek 6.** Zwiększenie znaczenia transportu wodnego w przewozach towarów oraz turystyce
- Kierunek 7.** Zwiększenie wykorzystania kombinowanego przewozu towarów
- Kierunek 8.** Wzrost znaczenia transportu zbiorowego
- Kierunek 9.** Zwiększanie znaczenia ruchu rowerowego jako środka komunikacji

Poprawa funkcjonowania systemu komunikacji opiera się na podjęciu działań w zasięgu powiązań zewnętrznych i wewnętrznych realizowanych na sieci drogowej, kolejowej, wodnej i lotniczej. Zakłada się

²⁹⁷ Regionalny Program Operacyjny Polityki Leśnej, RDLP w Zielonej Górze, Szczecinie, Poznaniu i Wrocławiu

²⁹⁸ Regionalny Program Operacyjny Polityki Leśnej, RDLP w Zielonej Górze, Szczecinie, Poznaniu i Wrocławiu

integrację wszystkich sposobów przewozu pasażerów i towarów, z jednoczesnym naciskiem na zwiększenie wykorzystywania metod innych niż transport samochodowy.

System drogowy

Kierunek 1. Poprawa drogowej dostępności komunikacyjnej w zakresie powiązań zewnętrznych i wewnętrznych

Działania	Dokumenty powiązane
1. Dokończenie budowy autostrad i drogi ekspresowej należących do Transeuropejskich Korytarzy Transportowych TEN-T wraz z infrastrukturą towarzyszącą; 2. Dokończenie budowy autostrad i drogi ekspresowej należących do Transeuropejskich Korytarzy Transportowych TEN-T wraz z infrastrukturą towarzyszącą; 3. Budowa i przebudowa dróg krajowych; 4. Budowa i przebudowa dróg wojewódzkich; 5. Budowa przepraw mostowych.	• Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku); • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego; • Program Budowy Dróg krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.); • Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020.

Dostępność komunikacyjna o znaczeniu zewnętrznym warunkowana jest poprzez przygraniczne położenie województwa, a także obecność dróg międzynarodowych. Rozwój połączeń zewnętrznych związany jest z drogami tranzytowymi należącymi do sieci bazowej Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T Morze Północne – Bałtyk oraz Bałtyk – Adriatyk a także sieci kompleksowej tego systemu. Program Budowy Dróg krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.)²⁹⁹ zakłada na terenie województwa lubuskiego:

- budowę drogi ekspresowej nr S3 na odcinku Gorzów Wlkp. – Zielona Góra – granica województwa – Legnica. Inwestycja polega na utworzeniu wschodniej jezdni na odcinku Sulechów – Nowa Sól oraz budowy drogi na odcinku Nowa Sól – Kaźmierzów (województwo dolnośląskie);
- rozbudowę drogi krajowej nr 18 do parametrów autostrady na odcinku Olszyna – Golnice (50,1 km na terenie województwa lubuskiego). Inwestycja polega na wykonaniu nowej nawierzchni południowej jezdni, która została wybudowana w latach 30. XX wieku, część północna została wybudowana w latach 2005-2007 z dostosowaniem do wymogów autostradowych.

Zgodnie z planami inwestycyjnymi w ramach budowy i modernizacji autostrad i dróg szybkiego ruchu konieczna będzie przebudowa lub rozbudowa węzłów drogowych:

- autostrada A18: Olszyna, Królów, Żary, Iłowa;
- droga ekspresowa S3: Zielona Góra Północ, Zielona Góra Południe, Nowa Sól Zachód.

Całkowicie nowymi obiektami będą węzły na drodze ekspresowej S3: Niedoradz, Nowa Sól Południe, Nowe Miasteczko.

Proponuje się utworzenie węzła na drodze ekspresowej S3 Marwice, gdzie droga ekspresowa krzyżować się będzie z proponowaną obwodnicą Gorzowa Wlkp.

Do dyspozycji osób korzystających z dróg szybkiego ruchu zostaną utworzone Miejsca Obsługi Podróżnych (MOP), które zależnie od swojej kategorii będą wyposażone w miejsca postojowe, urządzenia wypoczynkowe i sanitarne, a także obiekty gastronomiczne i noclegowe:

- wzdłuż autostrady A2: Romanówek/Zagaje;
- wzdłuż autostrady A18: Rościce, Wymiarki;

²⁹⁹ Uchwała nr 156/2015 Rady Ministrów z dnia 8 września 2015 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego pod nazwą „Program Budowy Dróg krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.)

- wzdłuż drogi ekspresowej S3: Marwice, Trzebiszewo, Popowo, Sosnówka, Kępsko, Stożne, Racula, Lisiny, Zimna Brzeźnica.

W celu poprawy dostępności komunikacyjnej gmin leżących przy autostradzie A2, a także ze względu na duże odległości między istniejącymi węzłami proponuje się budowę nowych obiektów w miejscu przecięcia się autostrady z drogą krajową nr 92 w okolicach miejscowości Myszęcín i Łagów.

Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.) (PBDK 2023) przewiduje również budowę trzech obwodnic w ciągu dróg krajowych:

- obwodnicę Kostrzyna nad Odrą – DK22 i DK31;
- obwodnicę Krosna Odrzańskiego – DK29 i DK32;
- obwodnicę Strzelec Krajeńskich – DK22.

Postuluje się budowę obwodnic w ciągu dróg krajowych wpisanych do Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2008 – 2012 oraz do Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2011 – 2015, a które nie zostały dotychczas zrealizowane i nie znajdują się w obowiązującym Programie tj.:

- obwodnicę Kargowej – DK32;
- obwodnicę Nowogrodu Bobrzańskiego – DK27.

Ponadto w ramach Kontraktu Terytorialnego planowana jest przebudowa drogi krajowej nr 12 wraz z obwodnicami Wschowy, Szlichtyngowej i Szprotawy. Uwzględniając stan infrastruktury drogowej, występujące natężenie ruchu oraz negatywne skutki intensywnego ruchu samochodowego wskazuje się możliwość modernizacji istniejącej sieci dróg oraz powstanie innych obejść drogowych nie wskazanych w PBDK 2023, w tym południowej obwodnicy Zielonej Góry, północnej obwodnicy Gorzowa Wlkp. (Różanki – Kłodawa – Witnica) oraz miejskiej północnej obwodnicy Gorzowa Wlkp.

Sieć dróg wojewódzkich tworzy istotne połączenia w wymiarze regionalnym i lokalnym, a także jest uzupełnieniem sieci autostrad, dróg ekspresowych i krajowych. W ramach Planu inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 przewiduje się:

- przebudować DW130 (dojazd do drogi S3, węzeł Marwice);
- przebudować i rozbudować DW134 relacji Ośno Lubuskie – Rzepin;
- przebudować i rozbudować DW137 relacji Słubice – Sulęcín – Międzyrzecz;
- rozbudować DW138 na odcinku DK29 – m. Debrznica;
- zmodernizować DW138 na odcinku Torzym – Sulęcín – DK22;
- zmodernizować DW156 na odcinku Drezdenko – Strzelce Krajeńskie – granica województwa;
- rozbudować DW158 w m. Lipki Wielkie;
- przebudować i rozbudować DW158 na odcinku Drezdenko – Gorzów Wlkp.;
- rozbudować DW159 (Skwierzyna – DW158);
- przebudować DW159 w km 11+900 do km 12+305 wraz z mostem nad terenem zalewowym rz. Warty w Skwierzynie (estakada);
- rozbudować DW160 relacji Drezdenko – Międzychód;
- rozbudować DW276 w m. Chociule i m. Sycowice;
- wybudować nowy most wraz z korektą niebezpiecznego łuku, DW276 Krosno Odrzańskie – Świebodzin, m. Przetoczna;
- przebudować i rozbudować DW278 na odcinku Sulechów – Konotop;
- zmodernizować DW278 na odcinku Stare Strącze – Wschowa;
- wybudować most przez rzekę Odrę wraz z budową nowego przebiegu drogi wojewódzkiej nr 282 – zadanie zapisane w Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 – ETAP I;

- wybudować most przez rzekę Odrę wraz z budową nowego przebiegu drogi wojewódzkiej nr 282 – zadanie zapisane w Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 – ETAP II;
- rozbudować DW295 w m. Miodnica i w m. Gorzupia Dolna;
- rozbudować DW297 w m. Wrociszów;
- zmodernizować DW315 na odcinku Przyborów – granica województwa;
- wybudować obwodnicę m. Kosieczyn i m. Chłastawa – dojazd do węzłów na autostradzie A2 w Trzcielu oraz Nowym Tomyślu;
- wybudować obwodnicę m. Trzciel.

Województwo Lubuskie w partnerstwie z powiatem krośnieńskim, miastem Gubin i niemiecką gminą Guben realizuje projekt „Poprawa transgranicznej sytuacji komunikacyjnej Euromiasta Gubin – Guben” ze środków finansowych z Programu Współpracy INTERREG V A Brandenburgia – Polska 2014-2020, w ramach którego na sieci dróg wojewódzkich zostanie wykonana rozbudowa skrzyżowania ul. Nowej i Wyspiańskiego oraz drogi powiatowej 2605F na skrzyżowanie typu rondo wraz z przebudową ul. Chopina na odc. od skrzyżowania z ul. Nową do granicy państwa, w ciągu DW138.

W przypadku realizacji kompleksu wydobywco-energetycznego na terenach gmin Gubin i Brody konieczna będzie reorganizacja systemu komunikacyjnego. W ramach tych działań nastąpi zmiana przebiegu dróg wojewódzkich, dostosowanie parametrów do zwiększonego ruchu pojazdów ciężarowych, wytworzenie silniejszych powiązań komunikacyjnych z układem autostrad, dróg krajowych i linii kolejowych. Wśród przedsięwzięć warunkowych wpisanych do Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego oraz w Kontrakcie Terytorialnym dla województwa lubuskiego ujęto przedsięwzięcie pn.: „Infrastruktura drogowa w ramach budowy kompleksu wydobywco-energetycznego Gubin-Brody” z realizacją którego powiązane są następujące inwestycje:

- modernizacja DW286 na odcinku Gubin – Biecz;
- modernizacja DW289 na odcinku Lubsco – Brody;
- modernizacja DW287 na odcinku Żary – Lubsco;
- rozbudowa DW287 na odcinku od km 46+520 (od przejazdu kolejowego relacji Nowogród Bobrzański – Żary) do km 47+200 (skrzyżowanie z DK12) w m. Grabik;
- modernizacja DW294 na odcinku Trzebiel – Jasień;
- przebudowa wraz z rozbudową DW294 w m. Trzebiel.

Ponadto, wśród zadań planowanych do realizacji lecz uzależnionych od posiadanych środków finansowych ujęto zadania:

- modernizacja DW134 na odcinku Rzepin – DK29;
- modernizacja DW138 w m. Gubin;
- modernizacja DW139 na odcinku Górzycza – Rzepin.

W ramach zadań znajdujących się na liście rezerwowej Zarząd Dróg Wojewódzkich planuje:

- rozbudować skrzyżowanie DW132 i DW131;
- rozbudować DW137 w zakresie rozbudowy skrzyżowania z drogą gminną (ul. Obozowa) w Słubicach;
- przebudować DW138 na odcinku Gubin – Połęczko;
- rozbiórka istniejącego i budowa nowego wiaduktu kolejowego nad DW138 w km 31+972 w Torzymiu w ciągu linii kolejowej Warszawa – Kunowice km 440,925;
- wzmocnić DW151 na odcinku Gorzów Wlkp. – granica województwa;
- rozbudować skrzyżowanie DW156 (ul. Sportowa) z drogą powiatową F1375 (ul. Adama Asnyka) w km 43+936 w m. Strzelce Krajeńskie;

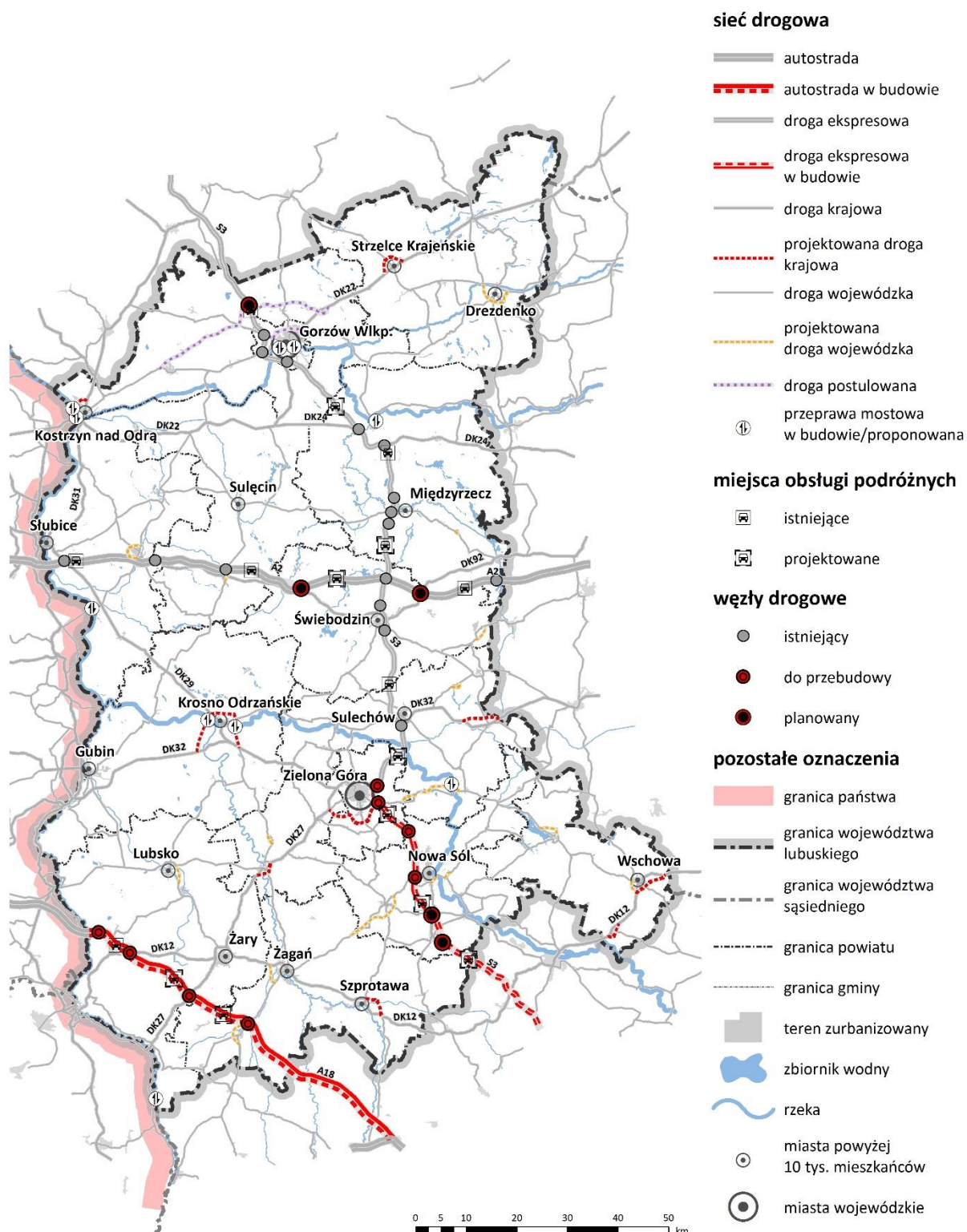
- przebudować DW159 w m. Skwierzyna (ul. Mostowa) od km 11+790,00 do km 13+928,78;
- rozbudować DW181 relacji Drezdenko – Wieleń od km 1+250 do km 3+940;
- zmodernizować DW278 na odcinku Sulechów – Szklarka Radnicka;
- rozbudować DW279 w m. Drzonów;
- rozbudować DW279 relacji Ochla – Świdnica od km 27+908 do km 30+230;
- wzmocnić DW283 w m. Mirocin Dolny od km 21+040,50 do km 21+800 wraz z budową chodnika;
- wzmocnić DW283 relacji Zielona Góra – Kożuchów;
- przebudować DW283 w m. Lasocin na odcinku od km 33+448 do km 36+364;
- przebudować DW283 relacji Kożuchów – skrzyżowanie z DW292 na odcinku od km 36+885,00 do km 38+380,00;
- wybudować wiadukt kolejowy związany z I Etapem obwodnicy Lubuska;
- przebudować DW292 na odcinku Nowa Sól – Bytom Odrzański od km 5+400 do km 7+050;
- zmodernizować DW296 na odcinku Stypułów – Żagań od km 10+500 do km 25+000;
- wybudować obwodnicę m. Drezdenko – Etap III (w ciągu DW181 – DW174);
- wybudować obwodnicę Nowego Kramska w ciągu DW304 – dojazd do Portu Lotniczego Zielona Góra oraz do węzłów na autostradzie A2 w Trzcielu oraz Nowym Tomyślu;
- wybudować obwodnicę Żagania w ciągu DW296 – dojazd w kierunku węzła na autostradzie A18 oraz A4;
- wybudować obwodnicę m. Siercz w ciągu DW137;
- wybudować obwodnicę Kożuchowa – Etap I – dojazd w kierunku węzła na autostradzie A4 oraz do drogi ekspresowej S3;
- wybudować obwodnicę Lubuska w ciągu DW289 i DW287 – Etap II;
- wybudować obwodnicę Sławy – Etap II;
- wybudować obwodnicę Iłowej w ciągu DW296 – dojazd w kierunku węzła na autostradzie A18;
- wybudować obwodnicę m. Bogaczów w ciągu DW288;
- wybudować obwodnicę m. Torzym w ciągu DW138;
- wybudować most w ciągu DW315 w m. Przyborów oraz obwodnicę m. Przyborów w ciągu DW315;
- wybudować obwodnicę m. Droszków w ciągu DW282;
- wybudować obwodnicę m. Wschowy w ciągu DW278 i DW305 – Etap II;
- wybudować obwodnicę m. Nowa Sól – Etap III;
- zmodernizować DW131 Nowiny Wielkie – Krzeszyce;
- zmodernizować DW136 na odcinku Wałdowice – Wędrzyn;
- zmodernizować DW151 w m. Kłodawa;
- zmodernizować DW156 w m. Stare Kurowo;
- zmodernizować DW157 do mostu na rzece Noteć;
- zmodernizować wiadukt w ciągu DW158 w m. Santok;
- zmodernizować DW174 na odcinku Drezdenko – Stare Bielice od km 1+326 do km 6+890;
- zmodernizować DW279 na odcinku Leśniów Wielki – Nietków od km 47+400 do km 48+315;
- zmodernizować DW281 na odcinku Zielona Góra – Pomorsko;
- zmodernizować DW287 od obiektu mostowego w m. Bobrowice do m. Kukadło;
- zmodernizować DW288 na odcinku Kosierz – Lubiatów od km 8+300 do km 9+600 oraz Lubiatów – Bogaczów od km 10+853 do 20+054;
- zmodernizować DW300 na odcinku Iłowa – Gozdnica;
- zmodernizować DW304 na odcinku Nowe Kramsko – Babimost;
- zmodernizować DW305 na odcinku Wschowa – granica województwa;
- zmodernizować DW316 w m. Ciosaniec;

- zmodernizować DW318 na odcinku Tarnów – Sława i w m. Tarnów;
- zmodernizować DW319 na odcinku Stare Strącze – granica województwa;
- zmodernizować DW324 na odcinku Szlichtyngowa – granica województwa;
- zmodernizować DW350 na odcinku Przewóz – Gozdnicza.

Schemat 77. Kierunki rozwoju systemu transportu drogowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.), Planu inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020

Szczegółowa lokalizacja obiektów wskazanych na schemacie przedstawiona została na załączniku nr 2f. Komunikacja i transport

Uwzględniając uciążliwości powodowane przez transport drogowy oraz potrzeby w poprawie dostępności komunikacyjnej dopuszcza się przebudowę istniejącej sieci dróg krajowych i wojewódzkich, realizację obejść drogowych oraz przepraw mostowych, które nie są wskazane w PZPWL. Ich realizacja uzależniona będzie jednak od dostępnych środków finansowych.

Realizowany most w Milsku oraz proponowane obiekty w Gorzowie Wlkp. skrócą długość podróży, a także zwiększą dostępność komunikacyjną. Przeprawy mostowe kształtują również lokalne i regionalne powiązania transgraniczne. W celu ich rozwoju proponuje się powstanie obiektów łączących Polskę i Niemcy w miejscowościach Kostrzyn nad Odrą/Kietz (DK22, obwodnica Kostrzyna nad Odrą), a także jako lokalne mosty piesze i rowerowe w miejscowościach Sobolice/Lodenau, Urad/Ziltendorf. Obiekty mostowe należy przystosowywać do zimowego lodołamania.

Ze względu na pełnione funkcje wskazane jest uzyskanie przez drogi krajowe parametrów klasy GP o nośności dostosowanej do intensywnego ruchu pojazdów ciężarowych (115 kN/oś). W przypadku dróg krajowych o niższym natężeniu ruchu dopuszcza się utrzymanie klasy G. Nowe odcinki dróg wojewódzkich powinny uzyskać parametry klasy G, na mniej uczęszczanych odcinkach dopuszcza się klasę Z. Istniejące drogi wojewódzkie docelowo powinny zostać wzmocnione do 115 kN/oś.

Ze względu na przygraniczne położenie województwa, potrzeby obronne kraju, a także konieczność poprawy dostępności komunikacyjnej terenów przygranicznych na osi północ-południe oraz liczne walory turystyczne wzdłuż zachodniej granicy województwa, wyznacza się drogę rokadową której stan techniczny i parametry należy poprawiać w miarę możliwości finansowych. Wskazuje się następujący przebieg drogi:

- DK31: granica województwa – Kostrzyn nad Odrą – Słubice;
- DK29: Słubice – Cybinka – Korczyców;
- DW138: Korczyców – Maszewo – Gubin;
- DW286: Gubin – Biecz;
- DW289: Biecz – Lubsko;
- DW287: Lubsko – Jasień;
- DW294: Jasień – Tuplice – Trzebień;
- DK12: Trzebień – Nowe Czaple;
- DW350: Nowe Czaple – Przewóz – Gozdnicza – granica województwa.

Kierunek 2. Wzrost bezpieczeństwa w obrębie miejskich i wiejskich terenów zabudowanych

Działania	Dokumenty powiązane
1. Budowa obejść drogowych na drogach krajowych i wojewódzkich; 2. Uspokajanie ruchu w miastach; 3. Wprowadzenie Krajowego Systemu Poboru Opłat na drodze ekspresowej S3 i drodze krajowej nr 92; 4. Prowadzenie działań edukacyjnych.	• Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku); • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego; • Program Budowy Dróg krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.); • Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020; • Narodowy Program Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego 2013-2020; • Program poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego województwa lubuskiego na lata 2016-2025.

W celu poprawy bezpieczeństwa (zmniejszenia liczby wypadków, osób zabitych i rannych ze szczególnym uwzględnieniem niechronionych uczestników ruchu) należy podjąć wielopłaszczyznowe działania dotyczące systemu zarządzania bezpieczeństwem ruchu drogowego, ochrony niechronionych uczestników ruchu, podniesienia stanu technicznego i bezpieczeństwa pojazdów, a także ratownictwa i opieki powypadkowej.

Na terenach zabudowanych proponuje się realizację odcinków drogowych w ciągach dróg krajowych i wojewódzkich o dużym natężeniu ruchu. Wyprowadzenie ruchu tranzytowego przyczyni się ponadto do redukcji niskiej emisji i poprawy warunków środowiskowych. Na obszarach miejskich o dużej gęstości zabudowy i dużej liczbie mieszkańców proponuje się wdrażanie drogowych środków ochrony uczestników ruchu w postaci infrastruktury dla pieszych i rowerzystów, ponadto zaleca się stosowanie stref ruchu uspokojonego. Na obszarach wiejskich również zaleca się wyposażenie dróg krajowych i wojewódzkich w chodniki oraz drogi dla rowerów, z dopuszczeniem ich lokalizacji poza pasem drogowym.

Ze względu na duże natężenie ruchu tranzytowego pojazdów ciężarowych istotne będzie uzupełnienie sieci drogowej objętej Krajowym Systemem Poboru Opłaty (KSPO). System ten powinien zostać wprowadzony po ukończeniu budowy na całym odcinku drogi ekspresowej nr 3 oraz drodze krajowej nr 92, którą nadal wybiera duża liczba kierowców w ruchu tranzytowym zamiast płatnej autostrady A2.

W ramach Programu Budowy Dróg Krajowych realizowany jest również Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych. Ma on na celu zwiększenie poziomu bezpieczeństwa na najbardziej niebezpiecznych odcinkach dróg krajowych. W zakres prac wchodzi m.in. przebudowy skrzyżowań, budowa chodników, dróg dla rowerów, zatok autobusowych, doświetlenie przejść dla pieszych. Na terenie województwa lubuskiego prace zostaną przeprowadzone na następujących odcinkach dróg krajowych³⁰⁰:

- DK12 – m. Trzebień; m. Szprotawa; m. Bożków, m. Żary, m. Żagań, Górczyna – Jędrzychowice, m. Wschowa, m. Dębowa Łęka;
- DK22 – Wologoszcz – granica województwa; Dobiegniew – Wologoszcz, Strzelce Krajeńskie – Długie; Krzeszyce – skrzyżowanie z DK24; Kostrzyn nad Odrą – Słońsk, m. Karkoszków, Krasowice – Prądocin, Wawrów;
- DK24 – skrzyżowanie z DK24a – skrzyżowanie z DK22; m. Wierzbno; m. Goraj;
- DK27 – Nowogród Bobrzański – Świdnica; m. Wilkanowo; m. Lubomyśl; m. Rusocice; Włostów – Dąbrowiec; m. Piaski, m. Bieniów;
- DK29 – m. Drzeniów; Urad – Cybinka;
- DK31 – m. Słubice, m. Pamięcin;
- DK32 – m. Dąbie; m. Gubinek; m. Okunin, Leśnów Wielki – Zielona Góra; Leśnów Wielki – Dąbie, m. Pław, m. Łagów, m. Gronów;
- DK92 – m. Brójce; m. Gronów, m. Myszęcín; m. Lutol Suchy.

Inwestycje o podobnym charakterze należy przeprowadzać na większej liczbie odcinków, szczególnie tych, na których najczęściej dochodzi do wypadków i kolizji. Działania te należy stosować także na sieci dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Przy przebudowie istniejących dróg i budowie nowych odcinków należy uwzględnić możliwość powstania miejsc kontroli drogowych. Lokalizacja miejsc powinna być konsultowana ze służbami kontrolnymi.

W osiągnięciu celu pomóc mają również inwestycje przedstawione w kierunku 1. „Poprawa drogowej dostępności komunikacyjnej w zakresie powiązań zewnętrznych i wewnętrznych”. W trakcie projektowania tych inwestycji oraz ich otoczenia należy wdrażać standardy ruchu drogowego, które później będą odpowiednio monitorowane. Ponadto należy podejmować działania prewencyjne, edukacyjne i nadzorcze kształtujące bezpieczne zachowania wszystkich uczestników ruchu – kierowców, pieszych i rowerzystów.

³⁰⁰ Uchwała nr 156/2015 Rady Ministrów z dnia 8 września 2015 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego pod nazwą „Program Budowy Dróg krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.)

Kolej**Kierunek 3. Poprawa parametrów użytkowych sieci i infrastruktury kolejowej**

Działania	Dokumenty powiązane
1. Modernizacja linii kolejowych; 2. Modernizacja i budowa nowych stacji i przystanków; 3. Likwidacja wąskich gardeł na sieci kolejowej; 4. Dążenie do przebiegu Kolei Dużych Prędkości przez województwo lubuskie wraz z przystankiem na jego terenie; 5. Modernizacja infrastruktury obsługi pasażerskiej; 6. Zakup i modernizacja taboru.	• Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku); • Krajowy Program Kolejowy do 2023 roku; • Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego – międzywojewódzkie i międzynarodowe przewozy pasażerskie w transporcie kolejowym; • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego; • Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego na sieci komunikacyjnej w wojewódzkich przewozach pasażerskich; • Narodowy Plan Wdrażania Europejskiego Systemu Zarządzania Ruchem Kolejowym w Polsce.

Głównym zadaniem w ramach działań na sieci kolejowej jest odwrócenie niekorzystnych tendencji, które skutkują zmniejszeniem się liczby osób korzystających z pociągów jako środka transportu, a także zmniejszającym się udziałem transportu szynowego w przewozie towarów. Kierunki działań mają na celu poprawę parametrów eksploatacyjnych linii kolejowych (w tym zwiększenie prędkości poruszania się pociągów), modernizację i wymianę taboru, przywracanie ruchu pasażerskiego na nieczynnych odcinkach, oraz tworzenie nowych lokalnych i ponadlokalnych połączeń kolejowych. W rezultacie wzrośnie konkurencyjność transportu kolejowego wobec transportu kołowego. Ponadto zwiększanie atrakcyjności transportu szynowego polega na zwiększeniu liczby stacji i przystanków kolejowych oraz ich modernizacji, w poprawie dostępności dworców oraz wdrażaniu spójnego systemu informacji pasażerskiej.

Najważniejszymi inwestycjami na sieci linii kolejowych ujętymi w *Dokumencie Implementacyjnym do Strategii Rozwoju Transportu do 2020 roku* (z perspektywą do 2030 roku) oraz *Krajowym Programie Kolejowym do 2023 roku* (KPK) są:

- na liście podstawowej KPK:
 - rewitalizacja linii kolejowej nr 203 na odcinku Krzyż – Gorzów Wielkopolski;
 - poprawa stanu technicznego obiektów inżynierskich – etap I – modernizacja estakady kolejowej w Gorzowie Wielkopolskim;
 - Modernizacja linii kolejowej nr 358 Zbąszynek – Gubin na odcinku Zbąszynek – Czerwieńsk – etap II;
- na liście rezerwowej KPK:
 - prace na liniach kolejowych nr 14, 815, 816 na odcinku Ostrów Wlkp. – (Krotoszyn) – Leszno – Głogów wraz z elektryfikacją odcinka Krotoszyn / Durzyn – Leszno – Głogów (w zakresie obejmującym teren województwa lubuskiego),
 - prace na linii kolejowej nr 358 na odcinku Czerwieńsk – Gubin (granica państwa),
 - rewitalizacja linii kolejowych nr 14 na odcinku Żagań – Żary – Forst oraz nr 275 na odcinku granica województwa – Żagań.

Ponadto proponuje się:

- modernizację linii kolejowej nr 370 na odcinku Zielona Góra – Żary;
- modernizację linii kolejowej nr 282 i 389 na odcinku Żagań – granica województwa;
- modernizację linii kolejowej nr 364 na odcinku Rzepin – Międzyrzecz;

- modernizację bocznicy kolejowej łączącej linię nr 358 z portem lotniczym Zielona Góra/Babimost;
- elektryfikację istniejących linii kolejowych, ze szczególnym uwzględnieniem linii nr 203 na odcinku Krzyż – Kostrzyn nad Odrą;
- modernizację linii kolejowej nr 275 na odcinku Bieniów – Lubsko oraz obudowę na odcinku Lubsko – Gubin;
- budowę bocznicy kolejowej łączącej linię kolejową nr 358 z portem lotniczym Zielona Góra/Babimost.

Dopuszcza się możliwość budowy nowych linii kolejowych, modernizacji i odbudowy pozostałych nieczynnych bądź rozebranych linii, i wznowienie ruchu pasażerskiego i towarowego. Dokumentem wskazującym inwestycje jest KPK.

W celu poprawy parametrów ruchu, bezpieczeństwa oraz dostępności zaleca się:

- poprawę bezpieczeństwa na przejazdach kolejowych;
- likwidację wąskich gardeł na sieci kolejowej;
- zwiększenie przepustowości linii kolejowych poprzez budowę posterunków ruchu;
- wprowadzanie zaawansowanych systemów zarządzania ruchem;
- modernizację i zakup nowego taboru;
- modernizację stacji i przystanków kolejowych (m.in. w Gorzowie Wlkp., Świebodzinie, Rzepinie, Sulechowie);
- zwiększanie drogowej dostępności komunikacyjnej do stacji i przystanków kolejowych.

W szerszej perspektywie czasowej proponuje się powstanie nowej linii kolejowej, łączącej Gorzów Wlkp. i Zieloną Górę przez Skwierzynę, Międzyrzecz, Świebodzin i Sulechów, z możliwością wykonywania połączeń do Nowej Soli, Żar i Żagania. Zakłada się powstanie nowych odcinków linii kolejowych, a także przystosowanie istniejących fragmentów do prędkości 120 – 160 km/h.

Zarządca infrastruktury kolejowej PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. prowadzi prace studialne, obejmujące przygotowanie dokumentu w zakresie przebiegu i przedłużenia Kolei Dużych Prędkości (KDP) w relacji Poznań – Berlin i Wrocław – Praga (Umowa na studium wykonalności została podpisana z firmą IDOM INGENIERIA Y CONSULTORIA SA (Hiszpania) w grudniu 2014 r. Zakres umowy obejmuje m.in. przygotowanie 5 potencjalnych wariantów przebiegu linii w kierunku Berlina – czterech założonych w umowie i jednego autorskiego:

- wariant 1 – przebieg przez Zieloną Górę (nowy przebieg do 350 km/h lub modernizacja istniejących odcinków do 200 km/h),
- wariant 2 – przebieg przez Gorzów Wlkp. (wraz z możliwością lokalizacji trasy w kierunku Szczecina) (nowy przebieg do 350 km/h lub modernizacja istniejących odcinków do 200 km/h),
- wariant 3 – trasowanie nowej linii wzdłuż autostrady A2 (nowy przebieg do 350 km/h),
- wariant 4 – modernizacja istniejącej LK3 (modernizacja do 200 km/h),
- wariant 5 – wariant autorski, przebieg przez Zbąszynek, Międzyrzecz i Gorzów Wlkp. (nowy przebieg do 350 km/h lub modernizacja istniejących odcinków do 200 km/h)³⁰¹.

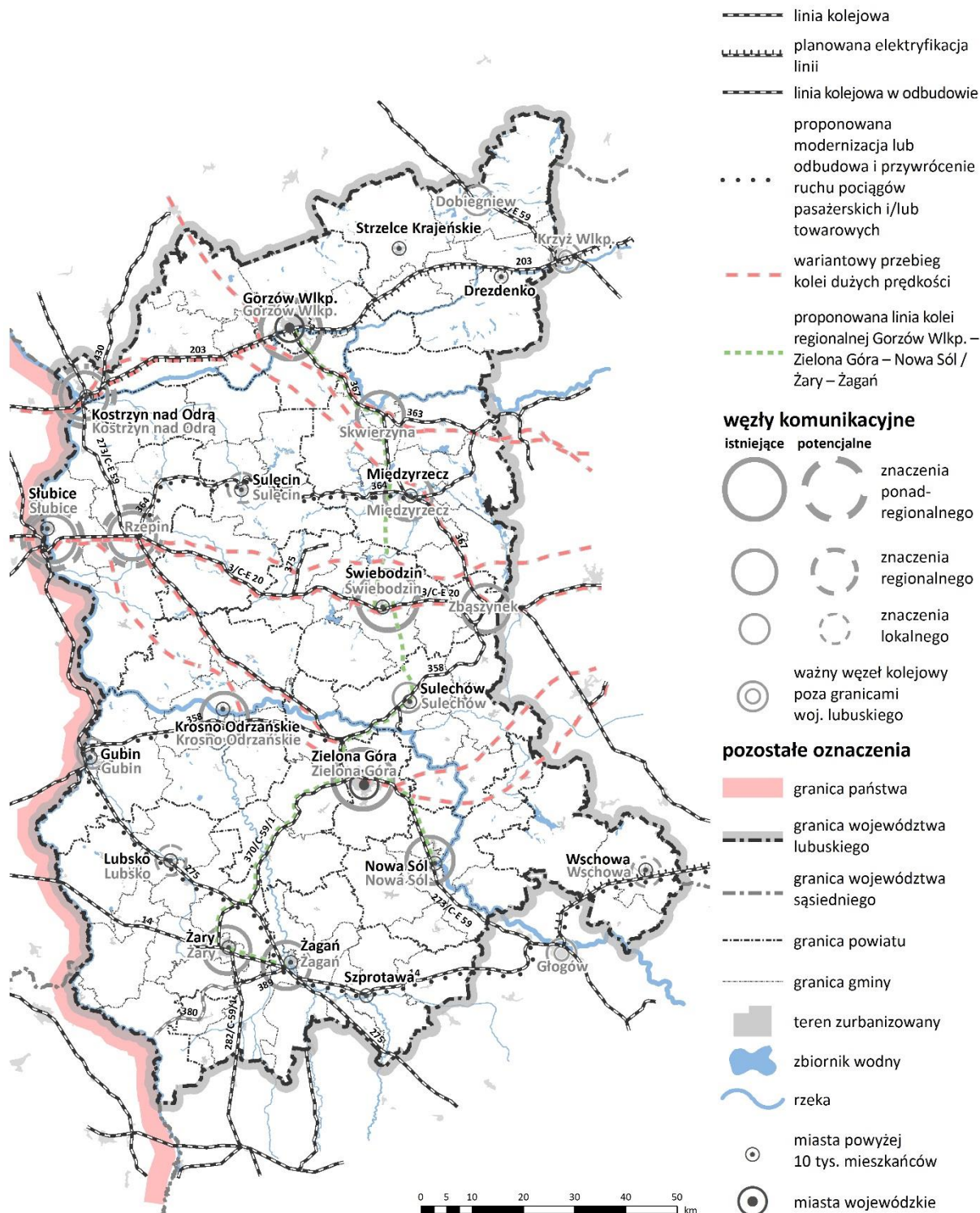
Projekt stanowi uzupełnienie przyjętych rozwiązań w zakresie KDP na odcinku Warszawa – Łódź – Poznań/Wrocław. Wyniki analiz w ramach opracowania będą stanowiły podstawę dalszych prac związanych z przygotowaniem dokumentacji przedprojektowej do budowy KDP.

³⁰¹ Wstępne studium wykonalności dla przedłużenia linii dużych prędkości Warszawa – Łódź – Poznań/Wrocław do granicy z Niemcami w kierunku Berlina oraz do granicy z Republiką Czeską w kierunku Pragi, PKP PLK S.A., 2015

W zakresie KDP wskazane jest monitorowanie działań projektowych i studialnych, wykonywanych przez zarządcę infrastruktury, dążenie do powstania linii KDP na terenie województwa lubuskiego oraz uruchomienie bezpośrednich połączeń z Warszawą, Poznaniem i Berlinem.

Schemat 78. Kierunki rozwoju systemu transportu kolejowego

Źródło: opracowanie własne

Kierunek 4. Stworzenie spójnego systemu pasażerskich i towarowych powiązań kolejowych

Działania	Dokumenty powiązane
1. Tworzenie nowych pasażerskich połączeń regionalnych i dalekobieżnych, w tym transgranicznych; 2. Przywracanie ruchu pasażerskiego na nieczynnych liniach kolejowych; 3. Budowa i modernizacja węzłów przeładunkowych; 4. Integracja systemu kolejowego z układem drogowym oraz siecią dróg wodnych.	• Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku); • Krajowy Program Kolejowy do 2023 roku; • Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego – międzywojewódzkie i międzynarodowe przewozy pasażerskie w transporcie kolejowym; • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego; • Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego na sieci komunikacyjnej w wojewódzkich przewozach pasażerskich; • Narodowy Plan Wdrażania Europejskiego Systemu Zarządzania Ruchem Kolejowym w Polsce.

System połączeń kolejowych opiera się na sieci węzłów komunikacyjnych, które obsługują dużą liczbę mieszkańców bądź położone są na przecięciu linii kolejowych z istotnymi elementami sieci innych środków transportu. Do najważniejszych stacji województwa lubuskiego zalicza się Gorzów Wlkp., Zieloną Górę, Świebodzin i Rzepin, a także Kostrzyn nad Odrą, Słubice, Skwierzynę, Międzyrzecz, Nową Sól, Żary i Żagań.

W celu zwiększenia kolejowej dostępności komunikacyjnej proponuje się przywrócenie ruchu pasażerskiego na liniach kolejowych:

- nr 14 na odcinku Żagań – Głogów i Głogów – Leszno;
- nr 358 na odcinku Czerwieńsk – Guben (Niemcy), na której istnieje możliwość uruchomienia transgranicznych połączeń między Zieloną Górą a Cottbus;
- nr 364 na odcinku Rzepin – Międzyrzecz.

Dopuszcza się uruchomienie połączeń pasażerskich na liniach obecnie wykorzystywanych wyłącznie do przewozów towarowych, bądź liniach nieczynnych bądź rozebranych, po ich wcześniejszej modernizacji lub odbudowie.

Należy zwiększać ofertę przewozową, tak by stawała się konkurencyjna wobec transportu drogowego. Rozwijać należy również sieć połączeń ze stolicami województw ościennych tj. Szczecinem, Poznaniem, Wrocławiem, a także Warszawą. Przygraniczne położenie województwa warunkuje potencjał połączeń transgranicznych – już istniejących ze stolic województwa do Berlina, czy proponowanych do Cottbus. Należy dążyć do wprowadzenia ujednoliconego systemu biletowego, pomiędzy poszczególnymi przewoźnikami kolejowymi („Wspólny Bilet”) jak i umożliwiającymi łączenie kolei z innymi środkami transportu. Istotne jest nawiązanie współpracy i monitorowanie działalności przewoźników spoza województwa lubuskiego (Koleje Dolnośląskie, Koleje Wielkopolskie, Deutsche Bahn czy Verkehrsverbund Berlin-Brandenburg).

Dla wzrostu ilości przewożonych towarów poza zwiększeniem prędkości handlowych niezbędne jest podjęcie działań w infrastrukturze punktowej. Wskazuje się modernizację istniejących i budowę nowych bocznic kolejowych oraz ładowni. Należy poprawić również stan powiązań między siecią kolejową a układem sieci dróg krajowych i wojewódzkich, siecią dróg wodnych i lotnisk w celu wykształcenia węzłów komunikacyjnych.

Węzły obsługujące ruch pasażerski i towarowy na terenie województwa charakteryzują się hierarchicznym i policentrycznym układem, którego ranga uzależniona jest od wielkości ośrodka oraz powiązań przestrzennych i funkcjonalnych. Wskazuje się trójstopniowy podział węzłów:

- węzły ponadregionalne: Gorzów Wlkp., Kostrzyn nad Odrą, Rzepin, Słubice, Świebodzin, Zielona Góra;
- węzły regionalne: Krosno Odrzańskie, Międzyrzecz, Nowa Sól, Skwierzyna, Zbąszynek, Żagań, Żary;

- węzły lokalne: Dobiegniew, Gubin, Lubsko, Sulechów, Sulęcín, Wschowa.

Węzły o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym są dobrze wykształcone w strukturze, jednakże ciągle wymagają działań, mających na celu wzajemną integrację środków transportu. Wykształcenie się i rozwój węzłów lokalnych silnie powiązany jest inwestycjami, które docelowo przywrócą pasażerski i towarowy ruch na liniach kolejowych. Funkcjonowanie węzłów komunikacyjnych powinno być ściśle powiązane z działalnością terminali intermodalnych.

Transport lotniczy

Kierunek 5. Rozwój transportu lotniczego

Działania	Dokumenty powiązane
1. Rozbudowa infrastruktury technicznej certyfikowanego cywilnego lotniska użytku publicznego Zielona Góra/Babimost w celu zwiększenia obsługi ruchu pasażerskiego 2. Przywrócenie obsługi ruchu towarowego w porcie lotniczym Zielona Góra/Babimost 3. Poprawa drogowej i kolejowej dostępności komunikacyjnej portu lotniczego Zielona Góra/Babimost; 4. Rozbudowa lokalnych lotnisk wielofunkcyjnych; 5. Modernizacja lądowisk sportowych i sanitarnych.	• Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku); • Program Rozwoju Sieci Lotnisk i Lotniczych Urządzeń Naziemnych; • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego; • Strategia Rozwoju Portu Lotniczego Zielona Góra/Babimost do roku 2040.

Rozwój systemu lotniczego opiera się głównie na poszerzaniu zakresu działalności certyfikowanego cywilnego lotniska użytku publicznego Zielona Góra/Babimost i umocnienie jego pozycji w strukturze polskich portów lotniczych. W 2015 r. dla lotniska zatwierdzono plan generalny. Wzrost atrakcyjności obiektu w Babimostie zapewni dobre wyposażenie techniczne w system wspomaganie lądowania ILS kategorii I, a także modernizacja i rozbudowa terminala pasażerskiego, budowa płyt postojowych, wydłużenie pasa startowego. Czynnikiem rozwoju portu lotniczego może być funkcja lotniska rezerwowego dla obiektów położonych w Poznaniu i Berlinie.

Planowane jest uruchomienie terminala cargo. Należy ponadto poprawić drogowe i kolejowe powiązania portu lotniczego z krajową siecią transportową oraz miastami w regionie. Wskazana jest budowa bocznic kolejowej łączącej port lotniczy z linią kolejową nr 358, wraz z przystankiem kolejowym, co znacznie poprawi dostępność komunikacyjną obiektu. Uzyskane zostanie również połączenie z portem rzeczny w Cigacicach. Ponadto planowana jest budowa obejścia drogowego m. Nowe Kramsko z dogodnym połączeniem z portem lotniczym.

Rozwój infrastruktury transportu lotniczego nastąpi również poprzez modernizację i rozbudowę wielofunkcyjnych lokalnych lotnisk (w szczególności w sołectwie Przylep w Zielonej Górze oraz w okolicach Gorzowa Wlkp.) oraz lądowisk, wykorzystywanych do celów sportowych, rekreacyjnych czy sanitarnych (m.in. Szprotawa-Wiechlice, Trzebiecz Nowy, Ulim). Ponadto istotne jest funkcjonowanie bazy lotniczego pogotowia ratunkowego HEMS w Gorzowie Wlkp. Wskazuje się także konieczność utrzymania rezerw terenowych na budowę lądowisk przyszpitalnych.

Transport wodny**Kierunek 6. Zwiększenie znaczenia transportu wodnego w przewozach towarów oraz turystyce**

Działania	Dokumenty powiązane
1. Modernizacja śródlądowych dróg wodnych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym; 2. Budowa i modernizacja portów rzecznych; 3. Tworzenie powiązań z siecią drogową i kolejową; 4. Budowa przystani rzecznych o przeznaczeniu turystycznym i rekreacyjnym.	• Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku); • Program rozwoju infrastruktury transportu wodnego śródlądowego w Polsce; • Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Federalnej Niemiec o wspólnej poprawie sytuacji na drogach wodnych na pograniczu polsko-niemieckim (ochrona przeciwpowodziowa, warunki przepływu i żegluga); • Koncepcja przystani rzecznych na Odrze; • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego; • Europejskie Porozumienie w Sprawie Głównych Śródlądowych Dróg Wodnych o Międzynarodowym Znaczeniu (Konwencja AGN) • Założenia do programu rozwoju polskich śródlądowych dróg wodnych.

Transport wodny w obecnej strukturze transportu towarów nie odgrywa dużego znaczenia – pomimo, iż jest to jeden z najbardziej ekonomicznych sposobów transportu, szczególnie do przewozu towarów wielkogabarytowych czy niebezpiecznych, a przy tym jest przyjazny dla środowiska. Proponowane działania mają doprowadzić do wzrostu popularności i atrakcyjności przewozu towarów masowych drogą wodną. Równie istotne jest, iż rzeki województwa lubuskiego łączą Dolny i Górny Śląsk z portami morskimi w Szczecinie i Świnoujściu, stanowią międzynarodowe drogi wodne oraz posiadają bezpośrednie połączenie z niemieckim systemem dróg wodnych. Potencjał stanowi także turystyczne wykorzystanie rzek.

Polska ratyfikowała Europejskie Porozumienie w Sprawie Głównych Śródlądowych Dróg Wodnych o Międzynarodowym Znaczeniu (Konwencja AGN) oraz przyjęła założenia do planu rozwoju śródlądowych dróg wodnych w Polsce na lata 2016-2020 z perspektywą do roku 2030. Zakłada się, że międzynarodowa droga wodna E30 powinna osiągnąć klasę żeglowności Va, a droga E70 klasę IV. Docelowo rzeki w ciągu międzynarodowych dróg wodnych zostaną włączone do sieci korytarzy transportowych TEN-T. Do II klasy żeglowności zostanie podniesiony odcinek Warty od granicy województwa do ujścia Noteci.

Do najważniejszych inwestycji mających na celu poprawę żeglowności rzek zalicza się³⁰²:

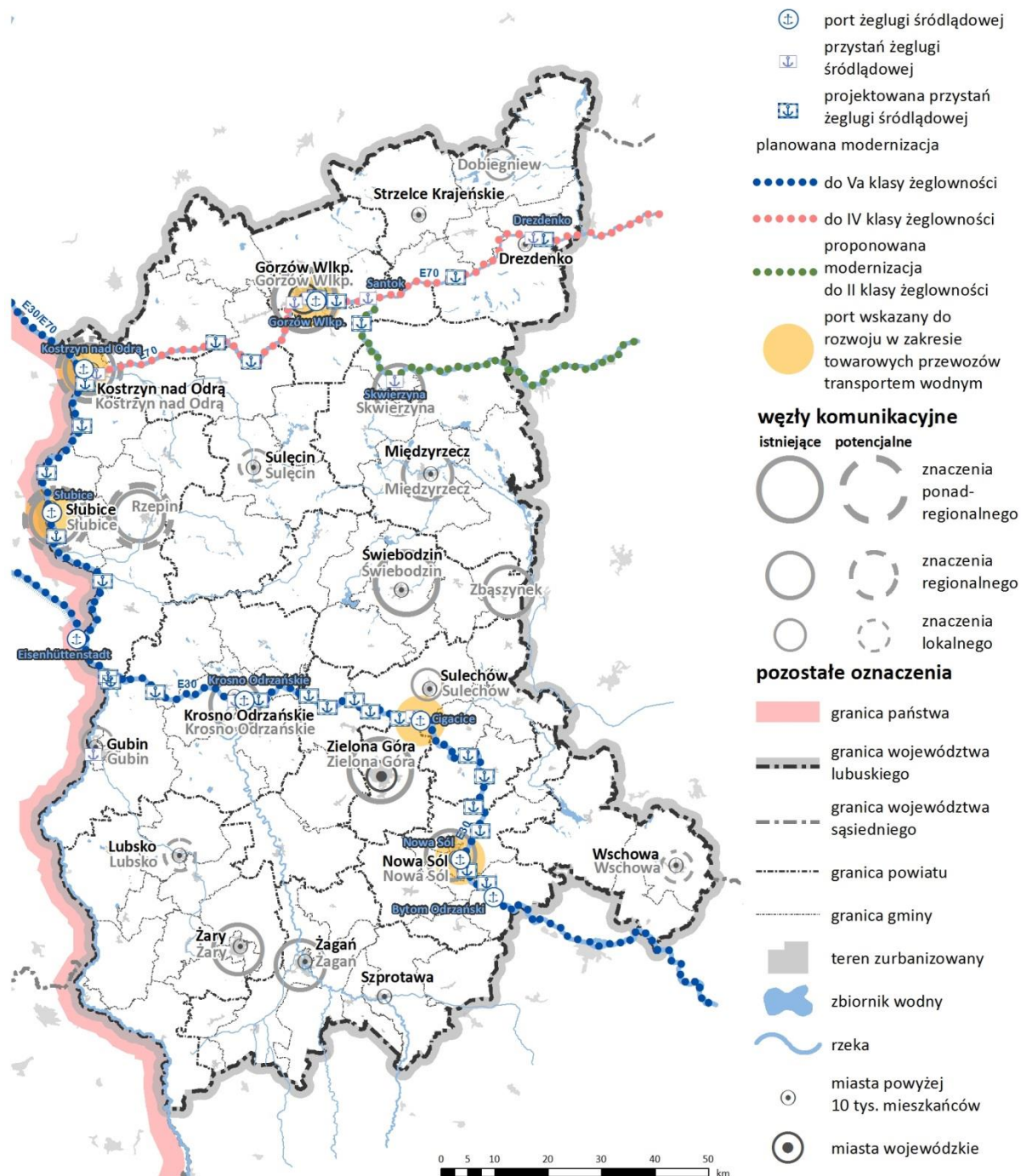
- remont i modernizację zabudowy regulacyjnej Odry swobodnie płynącej, odbudowę i modernizację zabudowy regulacyjnej w celu przystosowania odcinka Odry od Malczyc do ujścia Nysy Łużyckiej do III klasy drogi wodnej;
- prace modernizacyjne na Odrze granicznej w celu zapewnienia zimowego lodołamania;
- remont i modernizację zabudowy regulacyjnej na Odrze granicznej;
- odbudowę budowli regulacyjnych i roboty regulacyjne na Warcie od m. Kostrzyn nad Odrą do m. Santok i na Noteci dolnej swobodnie płynącej dla przywrócenia parametrów II klasy drogi wodnej;
- budowę infrastruktury postojowo-cumowniczej na Odrze dolnej i granicznej oraz nowe oznakowanie szlaku żeglugowego.

³⁰² Zadania zawarte w Strategii Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku)

Schemat 79. Kierunki rozwoju systemu transportu wodnego

Źródło: opracowanie własne

Szczegółowa lokalizacja obiektów wskazanych na schemacie przedstawiona została na załączniku nr 2f. Komunikacja i transport

Do odpowiedniego działania i podniesienia atrakcyjności transportu wodnego wskazana jest rozbudowa infrastruktury portowej oraz uzupełnienie powiązań z istotnymi elementami sieci drogowej i kolejowej, co zapewni intermodalność systemu. Za miejsca szczególnie predysponowane do rozwoju portów wskazuje się:

- Kostrzyn nad Odrą;
- Gorzów Wlkp.;
- Słubice;
- Cigacice;
- Nową Sól.

Sieć rzeczna powinna być wykorzystywana także do celów sportowych i rekreacyjnych. Proponuje się modernizację istniejących obiektów, a także powstanie nowych przystani rzecznych i marin wzdłuż Odry, Warty, Noteci i Nysy Łużyckiej. Realizuje się lub planuje budowę przystani wodnych (po polskiej i niemieckiej stronie Odry) w miejscowościach: Siedlisko, Stara Wieś, Stany, Bobrownik, Krępa, Pomorsko, Nietków, Będów, Gostchorze, Połębko, ujście Nysy Łużyckiej do Odry, Ratzdorf, Urad, Świecko, Nowy Lubusz, Lebus, Górzycy³⁰³. Ponadto miejsca przepraw promowych, znajdujące się w Milsku, Pomorsku, Brodach i Połębku, mogą również pełnić funkcję przystani turystycznych. Ofertę portową należy łączyć z towarzyszącymi usługami gastronomii, hotelarstwa i rekreacji.

Transport intermodalny

Kierunek 7. Zwiększenie wykorzystania kombinowanego przewozu towarów

Działania	Dokumenty powiązane
1. Rozwój węzłów logistycznych; 2. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury transportowej; 3. Wdrażanie systemów zarządzania ruchem transportowym; 4. Współpraca w ramach Inicjatywy Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego (CETC).	• Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku); • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego.

Zrównoważone wykorzystanie systemu transportowego w przewozach towarów wymaga dywersyfikacji i wykorzystywania różnych środków transportu. Obsługiwane są one w terminalach intermodalnych bądź stacjach przeładunkowych, w miejscach wykazujących najlepszą dostępność, położonymi w pobliżu ważnych ciągów komunikacyjnych, gdzie krzyżują się sieci drogowe, kolejowe, wodne i lotnicze. Na terenie województwa wskazuje się podstawowe obszary rozwoju transportu intermodalnego:

- Rzepin – na przecięciu autostrady A2, linii kolejowej nr 3/E 20/C-E 20 i linii kolejowej nr 273/C-E 59, wskazany jako terminal intermodalny sieci kompleksowej w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej w sprawie unijnych wytycznych dotyczących rozwoju transeuropejskiej sieci transportowej;
- Zielona Góra/Świebodzin/Sulechów/Babimost – obszar leży w pobliżu przecięcia autostrady A2 z drogą ekspresową S3, ponadto zlokalizowana jest międzynarodowa droga wodna E30 z portem w Cigacicach, w miejscowości Nowe Kramsko znajduje się Port Lotniczy Zielona Góra/Babimost, w którym rozwijana będzie strefa cargo;
- Gorzów Wlkp. – na przecięciu drogi ekspresowej S3, drogi krajowej nr 22, linii kolejowej nr 203 oraz Międzynarodowej Drogi Wodnej E70;
- Kostrzyn nad Odrą – na przecięciu Międzynarodowych Dróg Wodnych E30 i E70, linii kolejowej nr 273/C-E 59, 203 i 430 oraz dróg krajowych 22 i 31;
- Słubice – na przecięciu autostrady A2, dróg krajowych nr 29 i 31, linii kolejowej nr 3/E 20/C-E 20 oraz Międzynarodowej Drogi Wodnej E30.

Uzupełnieniem sieci transportu kombinowanego są pozostałe, wskazane do rozwoju, główne węzły komunikacyjne województwa, położone na przecięciach dróg krajowych, linii kolejowych czy dróg wodnych:

- Nowa Sól;
- Żary/Żagań;
- Zbąszynek;
- Krosno Odrzańskie.

³⁰³ Na podstawie „Koncepcja przystani rzecznych na Odrze”, Biuro Projektów Dróg i Mostów „PRODiM”, Nowa Sól, grudzień 2012 r.

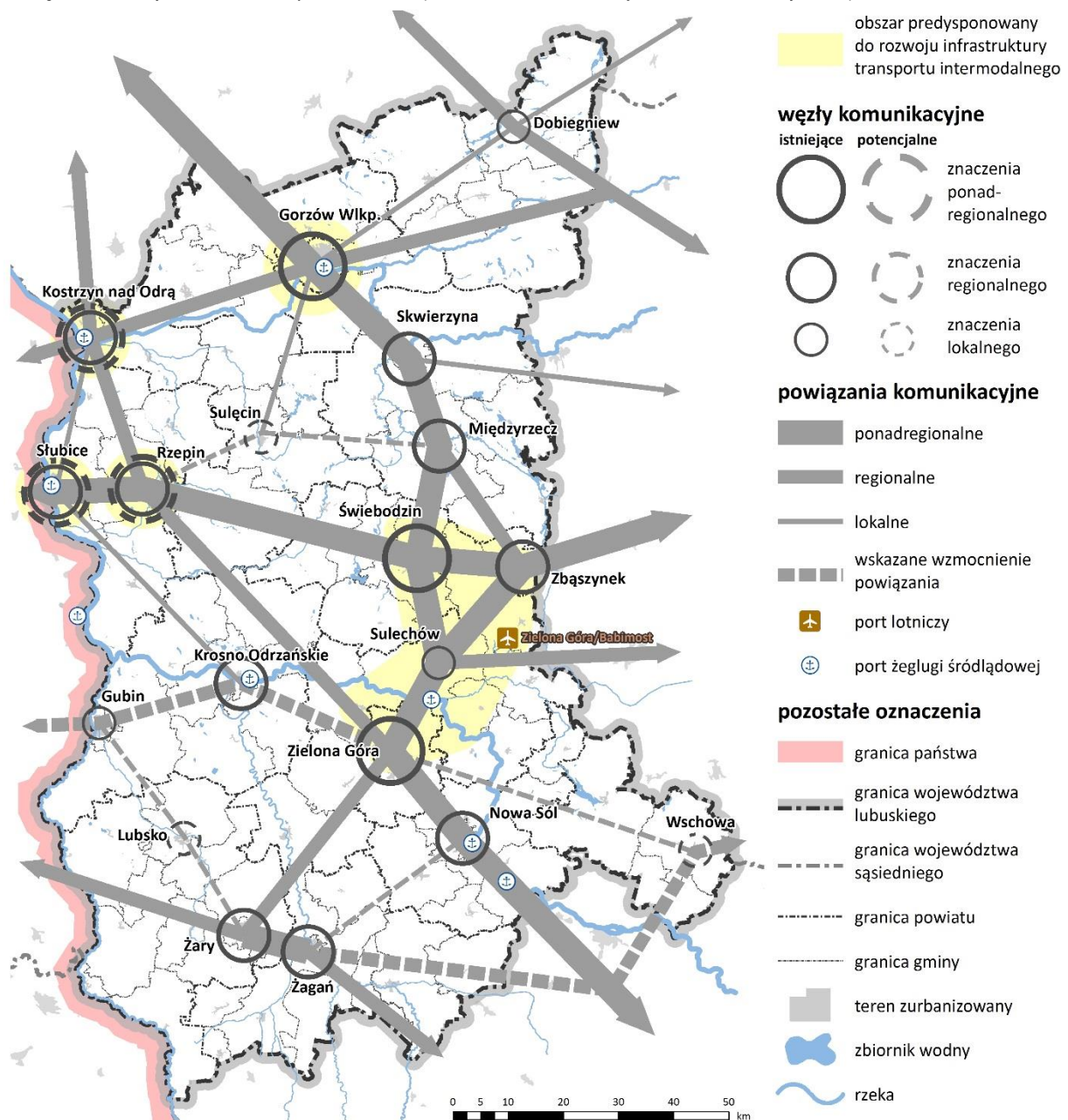
Realizacja sprawnie działającego transportu intermodalnego opiera się na rozwoju wszystkich form transportu (infrastruktury liniowej i punktowej), wprowadzaniu zaawansowanych systemów obsługi ruchu, w tym systemów telematycznych i satelitarnych. Istotne jest kreowanie efektywnych sposobów współpracy pomiędzy właścicielami infrastruktury, przewoźnikami, operatorami czy służbami celnymi.

Województwo lubuskie powinno dalej aktywnie uczestniczyć w regionalnej Inicjatywie Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego (CETC), której celem jest poprawa kompatybilności infrastruktury transportowej między regionami położonymi w Szwecji, Polsce, Czechach, na Słowacji, Austrii, Węgrzech oraz w Chorwacji. Postulowany korytarz oparty jest na kompleksowej sieci dróg, linii kolejowych oraz sieci dróg wodnych. Na obszarze województwa lubuskiego w skład korytarza CETC mogą wejść odcinki: autostrady A2, drogi ekspresowej S3, linii kolejowych nr 3, 273 i 351 oraz dróg wodnych Odry i Warty. Celem współpracy regionów jest także zwiększenie dynamiki wzrostu gospodarczego, wzrost zatrudnienia, poprawa jakości środowiska oraz warunków życia mieszkańców.

Schemat 80 Kierunki rozwoju systemu transportu intermodalnego i sieci węzłów komunikacyjnych

Źródło: opracowanie własne

Szczegółowa lokalizacja obiektów wskazanych na schemacie przedstawiona została na załączniku nr 2f. Komunikacja i transport

Transport publiczny**Kierunek 8. Wzrost znaczenia transportu zbiorowego**

Działania	Dokumenty powiązane
1. Rozwój sieci połączeń autobusowych; 2. Rozwój sieci tramwajowej w Gorzowie Wlkp.; 3. Tworzenie nowych systemów komunikacji miejskiej; 4. Modernizacja i zakup taboru; 5. Poprawa stanu infrastruktury obsługi ruchu pasażerskiego; 6. Tworzenie zintegrowanych węzłów przesiadkowych.	• Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku); • Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020; • Krajowa Polityka Miejska 2023; • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego.

W zakresie usprawnienia funkcjonowania systemów komunikacji miejskiej wskazuje się na konieczność poprawy obsługi połączeń kolejowych i autobusowych pomiędzy ośrodkami wojewódzkimi, subregionalnymi i lokalnymi, a także działania komunikacji miejskiej. Docelowym rezultatem jest zwiększenie wydajności i atrakcyjności przewozów wraz ze stopniowym zmniejszaniem wykorzystywania transportu indywidualnego w codziennych podróżach. Podstawowymi działaniami w strefie transportu publicznego są:

- dostosowywanie tras oraz rozkładów jazdy do potrzeb użytkowników,
- wymiana taboru na nowoczesny, niskoemisyjny (pojazdy elektryczne, hybrydowe) i dostosowany do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych,
- rozbudowa systemu informacji pasażerskiej,
- tworzenie jednolitych taryf, wykorzystywanie biletu elektronicznego, wzrost liczby biletomatów,
- wprowadzanie nowoczesnych systemów zarządzania ruchem,
- nadawanie priorytetu pojazdom komunikacji publicznej, wydzielanie buspasów,
- promocja transportu publicznego.

Rozszerzanie oferty przewozów znacznie podnosi mobilność mieszkańców. Szczególnie na obszarach wiejskich zauważalna jest poprawa jakości życia mieszkańców ze względu na lepszą dostępność do usług. Wskazuje się potrzebę i możliwość uruchomienia nowych systemów komunikacji miejskiej w miastach subregionalnych oraz lokalnych m.in. w Sulechowie. Rozwój transportu publicznego szczególnie ważny jest na terenie miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich, które charakteryzują się dużą ilością podróży wahałowych. Na terenie Gorzowa Wlkp. modernizacji i rozbudowie poddać należy sieć tramwajową wraz z wymianą taboru – inwestycja ta rozpoczęła się w 2017 r., w gminach otaczających wskazuje się na dalsze zwiększanie zakresu przewozów autobusowych i kolejowych. W MOF OW Zielona Góra uznaje się za celowe zwiększenie liczby gmin obsługiwanych przez miejskie autobusy, a także utworzenie połączeń kolei w ramach działania Lubuskiego Trójkąta, co w większym stopniu zintegruje ośrodek wojewódzki Zielona Góra z ośrodkiem subregionalnym Nowa Sól. W przypadku miast przygranicznych – Gubina, Słubice, Łęknicy należy dążyć do współpracy w zakresie transportu publicznego ze stroną niemiecką.

Istotna jest wzajemna integracja systemu komunikacji publicznej, indywidualnej, kolejowej i rowerowej. Przystanki komunikacji miejskiej powinny być lokalizowane w pobliżu stacji, przystanków kolejowych, skrzyżowań tak by minimalizować odległości pokonywane pieszo. W rejonie przystanków o istotnym znaczeniu celowe jest powstawanie infrastruktury parkingowej dla samochodów i rowerów.

Transport rowerowy**Kierunek 9. Zwiększanie znaczenia ruchu rowerowego jako środka komunikacji**

Działania	Dokumenty powiązane
1. Rozbudowa spójnej sieci dróg rowerowych na terenach miejskich; 2. Budowa dróg rowerowych przy drogach krajowych i wojewódzkich o dużym natężeniu ruchu; 3. Rozbudowa systemu tras turystycznych; 4. Wdrożenie jednolitych standardów infrastruktury.	• Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku); • Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020; • Krajowa Polityka Miejska 2023; • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego.

System dróg rowerowych wraz z infrastrukturą pełni różnorodne funkcje: komunikacyjne, sportowo-rekreacyjne czy turystyczno-krajobrazowe, które nakładają się na siebie w szczególności na terenach miejskich. Działania w kierunku polityki rowerowej mają na celu zwiększenie liczby osób wykorzystującej rower jako codzienny środek transportu, wzrost popularności zdrowego trybu życia, a także rozwój turystyki rowerowej.

Na terenach miejskich wskazany jest rozwój sieci rowerowych w postaci wydzielonych dróg, pasów rowerowych, kontrapasów czy udogodnień wynikających z wprowadzania form uspokajania ruchu kołowego (strefa zamieszkania, strefa tempo 30). Czynnikiem sprzyjającym jest wzrost wykorzystania transportu publicznego, który redukuje liczbę samochodów na drogach. Zaleca się wytyczenie odseparowanych od jezdni dróg rowerowych przy drogach o natężeniu powyżej 3000 pojazdów dziennie, w tym drogach krajowych i wojewódzkich, z dopuszczeniem lokalizacji poza pasem drogowym. Na drogach o niższym natężeniu należy przeanalizować możliwość wydzielenia pasów, bądź powstania ciągów pieszo-rowerowych – zależnie od liczby i prędkości poruszających się pojazdów. Drogi dla rowerów powstawać mogą również w śladzie zamkniętych lub rozebranych linii kolejowych np. linia kolejowa nr 430 w gminach Skwierzyna, Santok, Drezenko lub linia nr 371 na terenie powiatu nowosolskiego. Zaleca się tworzenie parkingów rowerowych rejonach obiektów użyteczności publicznej oraz obiektów typu „Bike and ride” w pobliżu stacji i przystanków kolejowych, dworców autobusowych.

W relacjach ponadlokalnych szlaki rowerowe wykorzystywane są przeważnie w celach turystycznych. Głównymi szlakami rowerowymi na terenie województwa jest szlak EuroVelo EV2 (Szlak Stolic), który zlokalizowany jest na osi wschód-zachód w północnej części regionu. Planowane jest powstanie wariantu nr 2 tego szlaku, który przebiegać będzie m.in. przez Gorzów Wlkp. Atrakcyjne dla rozwoju dróg rowerowych są doliny rzeczne.

Proponuje się realizację szlaków wzdłuż rzek, w szczególności Odrzańskiej Drogi Rowerowej – szlaku wzdłuż Odry, który połączy ze sobą województwa lubuskie, dolnośląskie i zachodniopomorskie. Uzupełnieniem sieci są szlaki regionalne, łączące największe ośrodki miejskie i miejsca atrakcyjnie turystycznie, także w ramach współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej (m.in. Zielona Góra – Zasieki, Kietz – Barlinek). Projektowane szlaki rowerowe powinny tworzyć spójne sieci powiązane z infrastrukturą w Niemczech oraz regionach ościennych.

Wskazuje się na potrzebę wypracowania wojewódzkiego programu rozwoju polityki rowerowej, która określi m.in. standardy parametrów dróg rowerowych, rozwiązania w rejonie skrzyżowań, oznakowanie tras, modele stojaków rowerowych czy sposób integracji z transportem publicznym.

7. Infrastruktura techniczna

W ramach strefy infrastruktury technicznej wyznaczono poniższe kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego:

- Kierunek 1.** Wzrost bezpieczeństwa energetycznego w zakresie energii elektrycznej
- Kierunek 2.** Wzrost bezpieczeństwa energetycznego w zakresie paliw gazowych
- Kierunek 3.** Rozbudowa i modernizacja systemu ciepłowniczego
- Kierunek 4.** Wzrost efektywności energetycznej
- Kierunek 5.** Rozwój społeczeństwa informacyjnego
- Kierunek 6.** Wykorzystanie energii wiatru
- Kierunek 7.** Wykorzystanie energii biomasy i biogazu
- Kierunek 8.** Wykorzystanie energii wodnej
- Kierunek 9.** Wykorzystanie energii słonecznej
- Kierunek 10.** Zapewnienie stałego dostępu do wody przeznaczonej do spożycia o dobrej jakości oraz pełnej obsługi w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków
- Kierunek 11.** Zrównoważona gospodarka wodno-kanalizacyjna
- Kierunek 12.** Rozwój gospodarki odpadami

Elektroenergetyka

Kierunek 1. Wzrost bezpieczeństwa energetycznego w zakresie energii elektrycznej

Działania	Dokumenty powiązane
1. Rozwój sieci przesyłowej energii elektrycznej: 1.1. Budowa nowych punktów redukcyjnych NN/110 kV; 1.2. Budowa linii elektroenergetycznych najwyższych napięć; 1.3. Utrzymanie, modernizacja i rozbudowa punktów redukcyjnych NN/110 kV; 1.4. Utrzymanie i modernizacja istniejących linii najwyższych napięć; 2. Budowa, rozbudowa i przyłączenie do sieci przesyłowej źródeł wytwórczych, w tym Elektrowni Gubin 3. Rozwój sieci dystrybucyjnej energii elektrycznej: 3.1. Budowa nowych głównych punktów zasilania (GPZ); 3.2. Budowa linii elektroenergetycznych wysokiego napięcia; 3.3. Utrzymanie, modernizacja i rozbudowa GPZ; 3.4. Utrzymanie i modernizacja istniejących linii wysokiego napięcia; 4. Zachowanie rezerw terenowych pod rozwój sieci elektroenergetycznych	• Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej (2014); • KPZK2030 (2011 r.); • Polityka Energetyczna Polski do 2030 (2009 r.); • Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2016-2025 Polskich Sieci Elektroenergetycznych; • Plan Rozwoju Spółki ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019; • Plan Rozwoju Spółki ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022; • Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego (2013 r.); • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012 r.).

Inwestycje związane z rozbudową elektroenergetycznych sieci przesyłowych na terenie województwa lubuskiego wynikają między innymi z projektu budowy trzeciego połączenia elektroenergetycznego Polska – Niemcy (GerPol Power Bridge) i są umieszczone w dokumencie *Dziesięcioletni plan rozwoju sieci o zasięgu wspólnotowym* (ang. *10-year network development plan 2014 – TYNDP 2014*) opracowanym przez Europejską Sieć Operatorów Elektroenergetycznych Systemów Przesyłowych (ang. *European Network of Transmission*

System Operators for Electricity – ENTSO-E). Projekt został podzielony na dwa etapy. Pierwszy etap obejmuje rozbudowę krajowej sieci przesyłowej poprzez:

- budowę stacji elektroenergetycznej SE 400 kV/110 kV Baczyna oraz późniejszą jej rozbudowę w celu wprowadzenia planowanych linii 400 kV a także instalację transformatora 400 kV/220 kV,
- budowę linii 400 kV Krajnik – Baczyna oraz późniejszą modernizację linii na odcinkach wykorzystujących istniejącą linię 400 kV Krajnik – Plewiska,
- budowę linii 400 kV Baczyna – Plewiska.

Powyższe inwestycje pozwolą na osiągnięcie zdolności importowych w wysokości 2000 MW. Ponadto inwestycje te wpłyną na poprawę zasilania zachodniej części kraju, poprawę pewności wyprowadzenia mocy z krajowych źródeł wytwórczych oraz pozwolą uniknąć zwiększenia nieplanowanych przepływów energii elektrycznej. Realizacja drugiego etapu projektu stanowi potencjalny kierunek rozbudowy sieci przesyłowej i nie jest planowana przed 2030 rokiem. Inwestycja może być rozważana w kontekście potrzeby dalszego wzrostu wymiany mocy na przekroju synchronicznym, szczególnie w kierunku importu mocy. W ramach realizacji drugiego etapu projektu budowy trzeciego połączenia elektroenergetycznego Polska – Niemcy po stronie polskiej konieczna będzie budowa:

- stacji 400 kV Zielona Góra,
- dwóch linii 2x400 kV Zielona Góra w kierunku nacięcia linii 2x400 kV w relacji Plewiska – Baczyna,
- linii 2x400 kV Zielona Góra – Gubin,
- stacji 400 kV Gubin z zainstalowaniem 2 przesuwników fazowych na linii 2x400 kV w kierunku Eisenheutenstadt (Niemcy),
- linii 2x400 kV Gubin – granica państwa.

W celu poprawy bezpieczeństwa pracy sieci w północno-zachodniej części kraju należy systematycznie prowadzić modernizację wyeksploatowanych odcinków sieci przesyłowej i jej elementów. Powyższe działania zmniejszą awaryjność sieci. Wskazuje się konieczność modernizacji:

- linii 220 kV Mikułowa- Leśniów,
- stacji 220/110 kV Leśniów.

W granicach województwa lubuskiego planowana jest budowa nowego źródła wytwórczego – Elektrowni Gubin. W tym celu wymagana będzie rozbudowa sieci przesyłowej dla przyłączenia i wyprowadzenia mocy z elektrowni. Zakres inwestycji jest zależny od realizacji drugiego etapu projektu trzeciego połączenia Polska – Niemcy. Zakłada się, że Elektrownia Gubin zostanie przyłączona do planowanej SE Gubin. Ponadto konieczne będzie powiązanie SE Gubin z krajowym systemem elektroenergetycznym, aby zapewnić niezawodność wyprowadzenia mocy z elektrowni. Potencjalne kierunki rozbudowy obejmują realizację:

- linii 2x400 kV Baczyna – Gubin,
- linii 2x400 kV relacji Polkowice – Gubin,
- zamierzeń inwestycyjnych związanych z budową trzeciego połączenia Polska – Niemcy (tj. stacji 400 kV Zielona Góra, stacji 400 kV Gubin, dwóch linii 2x400 kV Zielona Góra w kierunku nacięcia linii 2x400 kV w relacji Plewiska – Baczyna, linii 2x400 kV Zielona Góra – Gubin).

Planowana Elektrownia Gubin ma działać w oparciu o węgiel brunatny wydobywany ze złoża Gubin 2. Powyższa inwestycja będzie źródłem wytwórczym spełniającym wymagania związane z ochroną środowiska i ma strategiczne znaczenie dla bezpieczeństwa energetycznego państwa. Ponadto, z budową systemowych źródeł wytwórczych wiąże się także planowane zagospodarowanie złoża ropy naftowej Radoszyn. Na Kopalni Ropy Naftowej i Gazu Ziarnego Radoszyn (KRNIŻ Radoszyn) planowana jest budowa bloku produkcji energii elektrycznej. Wyprodukowana energia częściowo będzie wykorzystywana na potrzeby własne kopalni, a jej

nadwyżka sprzedawana będzie do sieci elektroenergetycznej. Podobna inwestycja została już zrealizowana na Ośrodku Produkcyjnym Połębko (OP Połębko).

Planowane jest także przyłączenie do krajowego systemu elektroenergetycznego innych źródeł wytwórczych m.in. farmy wiatrowej w Baczynie. Ponadto wskazuje się na konieczność przyłączania do sieci przesyłowej źródeł wytwórczych, które mogą pełnić rolę źródeł rozruchowych (m.in. EW Dychów) oraz utworzenia torów rozruchowych.

W związku ze wzrostem zapotrzebowania na energię elektryczną odbiorców końcowych wymagany jest rozwój sieci dystrybucyjnej. Za kluczowe inwestycje wpływające na poprawę bezpieczeństwa energetycznego odbiorców uznaje się^{304,305}:

- budowę głównych punktów zasilania (GPZ) oraz rozdzielni sieciowych (RS) – GPZ Skwierzyna II, GPZ Kownaty, GPZ Kunowice, GPZ Ośno, GPZ Kostrzyn II, GPZ Nowy Kisielin;
- budowę linii WN 110 kV:
 - stanowiącej zasilanie projektowanego GPZ Skwierzyna II poprzez wcięcie w przebudowywany ciąg liniowy GPZ Międzychód – GPZ Skwierzyna – SE Gorzów,
 - stanowiącej wyprowadzenie z proj. SE Baczyna poprzez wcięcie w linię 110 kV relacji SE Gorzów – GPZ Sulęcín,
 - stanowiącej wyprowadzenie z proj. SE Baczyna poprzez wcięcie w linię 110 kV relacji SE Gorzów – GPZ Witnica,
 - stanowiącej zasilanie projektowanego GPZ Kostrzyn II poprzez wcięcie w linię 110 kV relacji GPZ Kostrzyn – GPZ Dębno,
 - relacji proj. SE Baczyna – GPZ Kostrzyn,
 - relacji proj. SE Baczyna – słup rozgałęźny XSK w linii 110 kV kier. GPZ Pniewy,
 - relacji GPZ Żary Zakładowa – GPZ Nowogród Bobrzański,
 - relacji proj. SE Zielona Góra – GPZ Zielona Góra Braniborska,
 - relacji GPZ Zielona Góra Braniborska – GPZ Nowy Kisielin,
 - relacji poj. SE Zielona Góra – GPZ Nowa Sól Graniczna,
 - relacji GPZ Zbąszynek – GPZ Babimost;
- modernizację linii 110 kV w celu poprawy ich stanu technicznego;
- przebudowę jednotorowych linii 110 kV na linie dwutorowe;
- rozbudowę i modernizację GPZ.

Ponadto wskazuje się na potrzebę rozbudowy systemu przesyłowego energii elektrycznej – sieci najwyższych napięć o stację elektroenergetyczną usytuowaną w południowej części województwa (w rejonie Żary/Żagań o parametrach 220/110 kV, lub w rejonie Zielonej Góry o parametrach 400/110 kV) wraz z linią najwyższych napięć włączającą tę stację w system elektroenergetyczny i umożliwiającą zastąpienie, ewentualnie wyłączonej, np. w wyniku uszkodzenia, SE Leśniów, która obecnie jest jedynym przekaznikiem energii elektrycznej z sieci 220 kV do południowej części województwa lubuskiego.

Linie elektroenergetyczne (istniejące oraz projektowane) powodują ograniczenia w możliwości zagospodarowania terenów wokół nich. Wskazuje się na konieczność zachowania pasów ochrony od linii zgodnie z przepisami odrębnymi oraz zabezpieczenia rezerw terenowych pod projektowane inwestycje elektroenergetyczne.

³⁰⁴ Plan Rozwoju Spółki ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019

³⁰⁵ Plan Rozwoju Spółki ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022

Schemat 81. Kierunki rozwoju sieci elektroenergetycznych
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ENEA S.A., PSE S.A.

Gazownictwo**Kierunek 2. Wzrost bezpieczeństwa energetycznego w zakresie paliw gazowych**

Działania	Dokumenty powiązane
1. Rozbudowa i poprawa stanu technicznego systemu przesyłowego gazu ziemnego: 1.1. Budowa gazociągów przesyłowych wysokiego ciśnienia wraz z infrastrukturą niezbędną do ich obsługi; 1.2. Przebudowa i modernizacja istniejących gazociągów 1.3. Utrzymanie i modernizacja istniejącego systemu przesyłowego gazu; 2. Rozbudowa systemu dystrybucyjnego gazu 2.1. Budowa gazociągów wysokiego ciśnienia; 2.2. Budowa stacji gazowych wysokiego ciśnienia; 2.3. Utrzymanie i modernizacja istniejącej sieci dystrybucyjnej; 2.4. Rozbudowa dystrybucyjnej sieci gazowej na terenach przeznaczonych do przyszłego zainwestowania; 2.5. Doprowadzenie sieci gazowej do niezgazyfikowanych miast oraz terenów wiejskich (przy spełnieniu warunków opłacalności ekonomicznej planowanej inwestycji); 3. Zachowanie rezerw terenowych pod rozwój sieci gazowych.	• Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej (2014); • KPZK2030 (2011 r.); • Polityka Energetyczna Polski do 2030 (2009 r.); • Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 r. o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu (Dz. U. z 2017 r. poz. 2302); • Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na paliwa gazowe na lata 2016 – 2025; • Plan Rozwoju PSG Sp. z o.o. na lata 2018 – 2022; • Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego (2013 r.); • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012 r.).

W granicach województwa lubuskiego planowana jest rozbudowa systemu przesyłowego gazu ziemnego obejmująca m.in.^{306,307}:

- budowę gazociągu Kotowo – Zielona Góra wraz z infrastrukturą niezbędną do jego obsługi,
- budowę gazociągu Polkowice – Żary wraz z infrastrukturą niezbędną do jego obsługi.

Są to przedsięwzięcia o strategicznym znaczeniu, które zostały wpisane w katalog inwestycji towarzyszących budowie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu. Budowa powyższych gazociągów zwiększy przepustowość istniejącego systemu przesyłowego na terenie województwa lubuskiego oraz przyczyni się do dywersyfikacji dostaw gazu, która jest jednym z założeń polityki energetycznej kraju.

Ponadto planowana jest³⁰⁸:

- modernizacja stacji gazowej Olszyniec,
- modernizacja stacji gazowej Bytom Odrzański,
- przebudowa gazociągu Nowe Tłoki – Sulechów na odcinkach: Nowe Kramsko – odg. Sulechów oraz części odgałęzienia do Sulechowa,
- modernizacja gazociągu Skwierzyna Barlinek do DN 700 na odcinku ok. 18 km.

W granicach województwa lubuskiego planowana jest także rozbudowa sieci dystrybucyjnej wysokiego ciśnienia poprzez budowę³⁰⁹:

³⁰⁶ Plan Rozwoju Operatora Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. na lata 2014 – 2023

³⁰⁷ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 r. o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu (Dz. U. z 2017 r. poz. 2302)

³⁰⁸ Plan Rozwoju Operatora Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. na lata 2014 – 2023

³⁰⁹ Plan Rozwoju PSG Sp z o.o. na lata 2018 – 2022

- gazociągu wysokiego ciśnienia relacji Witnica – Gorzów Wlkp.,
- stacji gazowej wysokiego ciśnienia $Q=10000 \text{ m}^3/\text{h}$ Gorzów II,
- gazociągu przyłączeniowego dla stacji gazowej wysokiego ciśnienia (Gorzów II),
- stacji gazowej wysokiego ciśnienia $Q=6300 \text{ m}^3/\text{h}$ „Wschowa II”,
- gazociągu przyłączeniowego dla stacji gazowej wysokiego ciśnienia (Wschowa II).

Powyższe inwestycje pozwolą na zwiększenie dostępu do sieci gazowej oraz na wzrost bezpieczeństwa dostaw gazu do odbiorców. Rozbudowa sieci gazowej wysokiego ciśnienia pozwoli na gazyfikację nowych obszarów. Sugeruje się doprowadzenie sieci gazowej do niezgazyfikowanych miast oraz obszarów wiejskich, o ile spełniony jest warunek opłacalności ekonomicznej planowanej inwestycji. Rozbudowa sieci gazowej powinna być prowadzona w sposób zapobiegający rozpraszaniu zabudowy. Rozbudowa i modernizacja sieci dystrybucyjnej w celu przyłączenia nowych odbiorców planowana jest m.in. na obszarze powiatów: zielonogórskiego, żagańskiego i żarskiego.

Schemat 82 Kierunki rozwoju sieci gazowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GAZ SYSTEM S.A. EWE Energia, PSG sp. z o.o., KPZK 2030

Ciepłownictwo**Kierunek 3. Rozbudowa i modernizacja systemu ciepłowniczego**

Działania	Dokumenty powiązane
1. Budowa wysokosprawnych i niskoemisyjnych źródeł ciepła; 2. Modernizacja i rozbudowa źródeł ciepła; 3. Rozbudowa sieci ciepłowniczej; 4. Modernizacja sieci ciepłowniczej poprzez wymianę sieci kanałowych i napowietrznych na rury w technologii preizolowanej; 5. Likwidacja wysokoemisyjnych lokalnych źródeł ciepła;	• Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej (2014); • KPZK 2030 (2011 r.); • Polityka Energetyczna Polski do 2030 (2009 r.); • Założenia Narodowego Programu Gospodarki Niskoemisyjnej (2011 r.) • Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego (2013 r.); • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012 r.).

Stan infrastruktury ciepłowniczej wpływa nie tylko na jakość życia mieszkańców, ale również na środowisko naturalne – w szczególności powietrze. W związku z powyższym należy dążyć do jak największego ograniczenia emisji zanieczyszczeń pochodzących ze źródeł ciepła. Rozbudowa systemu ciepłowniczego województwa lubuskiego powinna obejmować przede wszystkim budowę wysokosprawnych, niskoemisyjnych nowoczesnych źródeł ciepła. Należy wykorzystywać technologie, które są ekologiczne i zapewnią ciągłość dostaw ciepła.

W województwie lubuskim funkcjonują dwa rodzaje systemów ciepłowniczych: centralny (w miastach Zielona Góra oraz Gorzów Wlkp.) a także wyspowy (w miastach: Gubin, Kostrzyn nad Odrą, Kożuchów, Lubsko, Międzyrzecz, Nowa Sól, Skwierzyna, Słubice, Strzelce Krajeńskie, Sulechów, Sulęcín, Szprotawa, Świebodzin, Żagań, Żary). Niekorzystnym zjawiskiem jest wykorzystywanie do produkcji ciepła w kotłowniach należących do systemów wyspowych przede wszystkim węgla. Wskazana jest modernizacja kotłowni charakteryzujących się niską sprawnością i wysoką emisją. Powinny być one wymieniane na proekologiczne, nowoczesne źródła ciepła.

Budowa, rozbudowa i modernizacja źródeł ciepła pozwoli na rozbudowę sieci ciepłowniczych w województwie lubuskim. Zwiększeniu ulegnie liczba osób przyłączonych do ciepła systemowego. Przyłączenie nowych odbiorców pozwoli na likwidację lokalnych kotłowni, które często ze względu na stan techniczny emitują znaczne zanieczyszczenia. Rozbudowa sieci ciepłowniczej powinna mieć miejsce w szczególności w centrach miast, gdzie problem niskiej emisji jest największy (np. Gorzów Wlkp. oraz Zielona Góra).

Należy zwrócić szczególną uwagę na wysokość strat ciepła podczas przesyłu od źródła wytwarzania do odbiorcy. Znaczący wpływ na ich wielkość ma sieć ciepłownicza, jej stan techniczny, technologia w jakiej została wykonana oraz rodzaj izolacji. Należy dążyć do modernizacji i przebudowy sieci ciepłowniczej poprzez wymianę przestarzałych sieci ułożonych w kanałach i napowietrznie na kompletne systemy rur preizolowanych. Powyższe przedsięwzięcia pozwolą na ograniczenie strat ciepła.

Efektywność energetyczna**Kierunek 4. Wzrost efektywności energetycznej**

Działania	Dokumenty powiązane
1. Wykorzystanie wysokosprawnej kogeneracji i trójgeneracji; 2. Budowa inteligentnych sieci elektroenergetycznych; 3. Ograniczenie strat energii elektrycznej, ciepła, gazu ziemnego w przesyłach i dystrybucji; 4. Termomodernizacja budynków i obiektów użyteczności publicznej; 5. Racjonalizacja użytkowania energii w sektorze usługowym i przemysłowym; 6. Upowszechnianie i promowanie postaw energooszczędnych; 7. Stosowanie energooszczędnego oświetlenia ulicznego oraz transportu miejskiego;	• Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej (2014); • KPZK2030 (2011 r.); • Polityka Energetyczna Polski do 2030 (2009 r.); • Założenia Narodowego Programu Gospodarki Niskoemisyjnej (2011 r.) • Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego (2013 r.); • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012 r.).

Poprawa efektywności energetycznej jest możliwa m.in. poprzez zastosowanie wysokosprawnej kogeneracji, w której jednocześnie wytwarzana jest energia elektryczna i ciepło. Kogeneracja pozwala na oszczędność paliwa oraz uzyskanie wyższej sprawności w porównaniu z odrębnym wytwarzaniem ciepła i energii elektrycznej. Powyższe rozwiązanie, poza centralnymi systemami ciepłowniczymi, może mieć zastosowanie również w lokalnych kotłowniach, gdzie energia produkowana byłaby na potrzeby własne a jej nadwyżka mogłaby zostać sprzedana do sieci. Należy rozważyć wprowadzenie do dużych systemów ciepłowniczych technologii trójgeneracji, która pozwoli na produkcję chłodu z ciepła sieciowego, przy obniżeniu zapotrzebowania na moc szczytową w systemie elektroenergetycznym w sezonie letnim. Zwiększenie rocznego czasu wykorzystania mocy bloków energetycznych pracujących w trybie kogeneracji i trójgeneracji poprawi ich rentowność.

Budowa inteligentnych sieci energetycznych (ISE) to projekt, w którym promowana jest innowacyjność i wzrost konkurencji gospodarki, a także efektywność energetyczna. Inteligentne sieci wykorzystują nowoczesne technologie teleinformatyczne i telemetryczne, a także systemy opomiarowania. Sugeruje się aby budowa sieci elektroenergetycznych oraz ich modernizacja była prowadzona w oparciu o technologie inteligentnych sieci.

Ograniczenie strat energii elektrycznej, ciepła oraz gazu w sieciach jest bardzo istotnym aspektem w zwiększeniu efektywności energetycznej. Należy zapewnić odpowiedni stan techniczny urządzeń zarówno przesyłowych jak i dystrybucyjnych poprzez ich modernizację i przebudowę.

W celu poprawy efektywności energetycznej istotne jest prowadzenie działań w zakresie upowszechniania i promowania postaw energooszczędnych. Należy promować nowe wzorce konsumpcji, zachęcać do wykorzystywania odnawialnych źródeł energii.

Telekomunikacja**Kierunek 5. Rozwój społeczeństwa informacyjnego**

Działania	Dokumenty powiązane
1. Budowa nowej oraz modernizacja istniejącej infrastruktury teleinformatycznej; 1.1. Budowa sieci dostępowych; 2. Upowszechnianie technologii informacyjnych 2.1. Rozwój i promocja e-usług; 2.2. Zastosowanie technologii informatycznych w administracji i służbach publicznych; 2.3. Zmniejszenie liczby osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym;	• Europejska Agenda Cyfrowa (2014 r.) • KPZK2030 (2011 r.); • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012 r.);

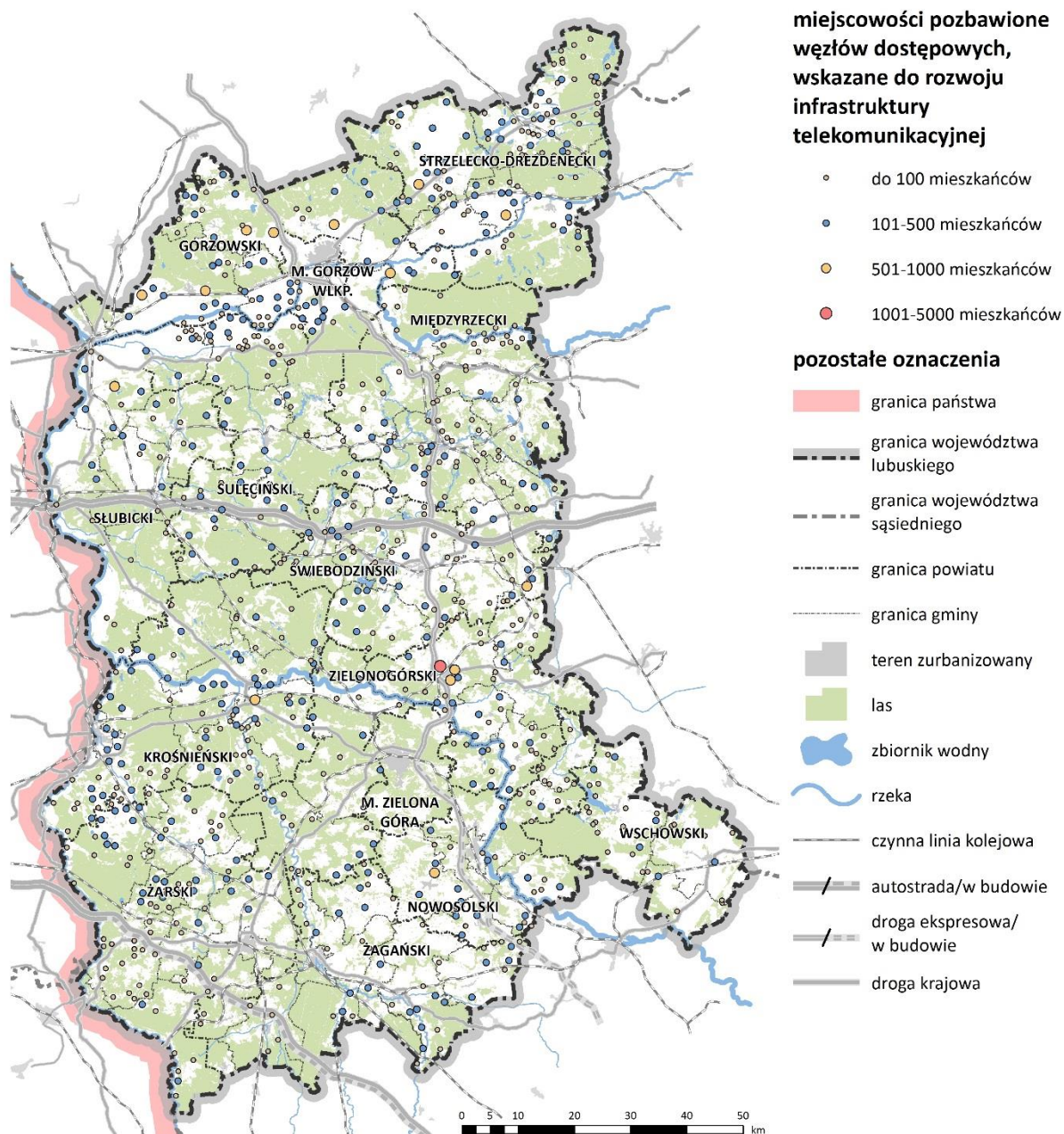
Rozbudowa infrastruktury teleinformatycznej jest niezbędna do prawidłowego rozwoju gospodarczego województwa. W innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarce istotne jest wykorzystanie usług cyfrowych. W związku z powyższym należy dążyć do poprawy stanu infrastruktury telekomunikacyjnej oraz dostępu do Internetu, w szczególności zwiększenia możliwości wykorzystania szerokopasmowego Internetu. W województwie lubuskim została zrealizowana inwestycja budowy sieci szerokopasmowej. W związku z powyższym należy przede wszystkim dążyć do rozbudowy sieci dostępowej, która umożliwi doprowadzenie szerokopasmowego Internetu do odbiorców. Umożliwienie dostępu do szerokopasmowego Internetu zmniejszy ilość terenów wykluczonych cyfrowo. Należy szczególną uwagę zwrócić na obszary wiejskie, gdzie usługi cyfrowe są najmniej rozwinięte, w szczególności w miejscowościach o liczbie mieszkańców powyżej 500 osób: Połupin (gm. Dąbie), Żabice (gm. Górzycy), Wojcieszyce (gm. Kłodawa), Podbrzezie Dolne (gm. Kozuchów), Marwice, Wysoka (gm. Lubiszyn), Stare Polichno (gm. Santok), Brzoza (gm. Strzelce Krajeńskie), Przynotecko (gm. Stare Kurowo), Brzezie k. Sulechowa, Kruszyna, Krężoły (gm. Sulechów), Białcz, Kamień Wielki (gm. Witnica), Kosieczyn (gm. Zbąszynek). Poza wyżej wymienionymi dostęp do szerokopasmowego Internetu pozbawione są głównie miejscowości o liczbie mieszkańców poniżej 500 osób.

Poza rozbudową infrastruktury teleinformatycznej należy także zwrócić uwagę na upowszechnianie i promowanie korzystania z Internetu. Działania powinny obejmować głównie osoby wykluczone cyfrowo (osoby starsze, niepełnosprawne, o niskim wykształceniu). Oprócz wskazania korzyści z wykorzystywania Internetu w codziennym życiu należy zwrócić uwagę na zwiększenie poczucia zaufania do świata cyfrowego. Świadomość zagrożeń jakie niesie ze sobą Internet jest jedną z barier do jego wykorzystania.

Ponadto istotne są także rozwój i promocja e-usług, które w znacznym stopniu usprawnią pracę m.in. administracji publicznej oraz innych służb publicznych. Wskazuje się na konieczność tworzenia komplementarnych baz danych.

Schemat 83. Kierunki rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu pokrycia Polski infrastrukturą telekomunikacyjną w 2015 r.

Odnawialne źródła energii

Rozwój odnawialnych źródeł energii (OZE) to jedno z podstawowych zadań wyznaczonych nie tylko dla województwa lubuskiego, ale także całego kraju. Do 2020 r. Polska powinna zwiększyć udział energii opartej o źródła odnawialne do 15% w finalnym zużyciu energii.

Na obszarze województwa lubuskiego wskazuje się na potrzebę wykorzystania energii słonecznej, wiatrowej oraz pochodzącej z biomasy i biogazu. Jest to zgodne z polityką kraju jak i Unii Europejskiej. Wyznacza się obszary predysponowane do lokalizowania OZE oraz możliwe ograniczenia. Przy wyborze lokalizacji należy stosować zasady ogólne, a także brać pod uwagę uwarunkowania danego obszaru.

Kierunek 6. Wykorzystanie energii wiatru**Działania**

1. Budowa farm wiatrowych.

Dokumenty powiązane

- Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego (2013);
- KPZK2030 (2011 r.);
- Polityka Energetyczna Polski do 2030 (2009 r.);
- Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012 r.).

Jedną z form realizacji polityki energetycznej Polski jest wprowadzenie energetyki wiatrowej przy jak najmniejszych stratach wynikających z jej negatywnego oddziaływania na środowisko. Miejsca do lokalizacji farm wiatrowych powinny być wskazywane bardzo rozważnie, z poszanowaniem zasady zrównoważonego rozwoju, zobowiązującej do respektowania uwarunkowań przyrodniczych i społecznych na równi z gospodarczymi. Ich zasięg należy uszczegółowić w dokumentach planistycznych gmin z uwzględnieniem uwarunkowań lokalnych oraz przedmiotów ochrony i zasad zagospodarowania obowiązujących w obrębie obszarów chronionych. Zgodnie z KPZK 2030 jako obszar o najkorzystniejszych warunkach wiatrowych wskazuje się centralną część województwa lubuskiego.

W granicach województwa lubuskiego wskazano obszary predysponowane do rozwoju energetyki wiatrowej ze względu na istniejące uwarunkowania. Obszary predysponowane wskazano na podstawie średniej rocznej prędkości wiatru przy wykluczeniu: obszarów chronionych (parków narodowych, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody, obszarów NATURA 2000), lasów będących w zarządzie Lasów Państwowych położonych w granicach leśnych kompleksów promocyjnych, terenów zurbanizowanych, stref wskazanych do intensywnego rozwoju turystyki oraz stref wokół najistotniejszych w skali regionu obszarów chronionych tj.: strefy w odległości 20 km od granic obszaru Natura 2000 PLH080003 Nietoperek, strefy w odległości 5 km od granic obszaru Natura 2000 PLC 080001 Ujście Warty, strefy w odległości 10 km od granic Parku Narodowego „Ujście Warty”. Są to jedynie obszary predysponowane do lokalizowania elektrowni wiatrowych. W przypadku planowania inwestycji należy przede wszystkim uwzględniać przepisy odrębne i ograniczenia z nimi związane m.in. dotyczące odległości elektrowni wiatrowej od:

- budynku mieszkalnego albo budynku o funkcji mieszkalnej, w skład której wchodzi funkcja mieszkaniowa,
- parku narodowego,
- rezerwatu przyrody,
- parku krajobrazowego,
- obszaru NATURA 2000,
- leśnych kompleksów promocyjnych,

Ponadto, w przypadku lokalizacji elektrowni wiatrowych w sąsiedztwie obszarów objętych ochroną prawną szczególnie cennych dla gatunków awifauny i chiropterofauny, wskazuje się na konieczność dostosowania lokalizacji farm wiatrowych do wymagań wynikających z ochrony danych gatunków, dla których obszar ochrony wyznaczono. W przypadku, gdy obowiązujące zadania ochronne lub plany ochrony dla poszczególnych form ochrony przyrody wprowadzają regulacje dotyczące możliwości lokalizacji elektrowni wiatrowych należy stosować zapisy tych regulacji.

Ponadto, wskazuje się także na konieczność zachowania wymaganych minimalnych odległości między elektrownią wiatrową a liniami elektroenergetycznymi. Minimalna odległość najbardziej skrajnego elementu turbiny wiatrowej (końców łopat turbin) od osi trasy linii wynosi^{310,311}:

³¹⁰ Standardowe Specyfikacje Techniczne – Odległość turbin wiatrowych od linii elektroenergetycznych NN, Polskie Sieci Elektroenergetyczne, Konstancin Jeziorna grudzień 2014

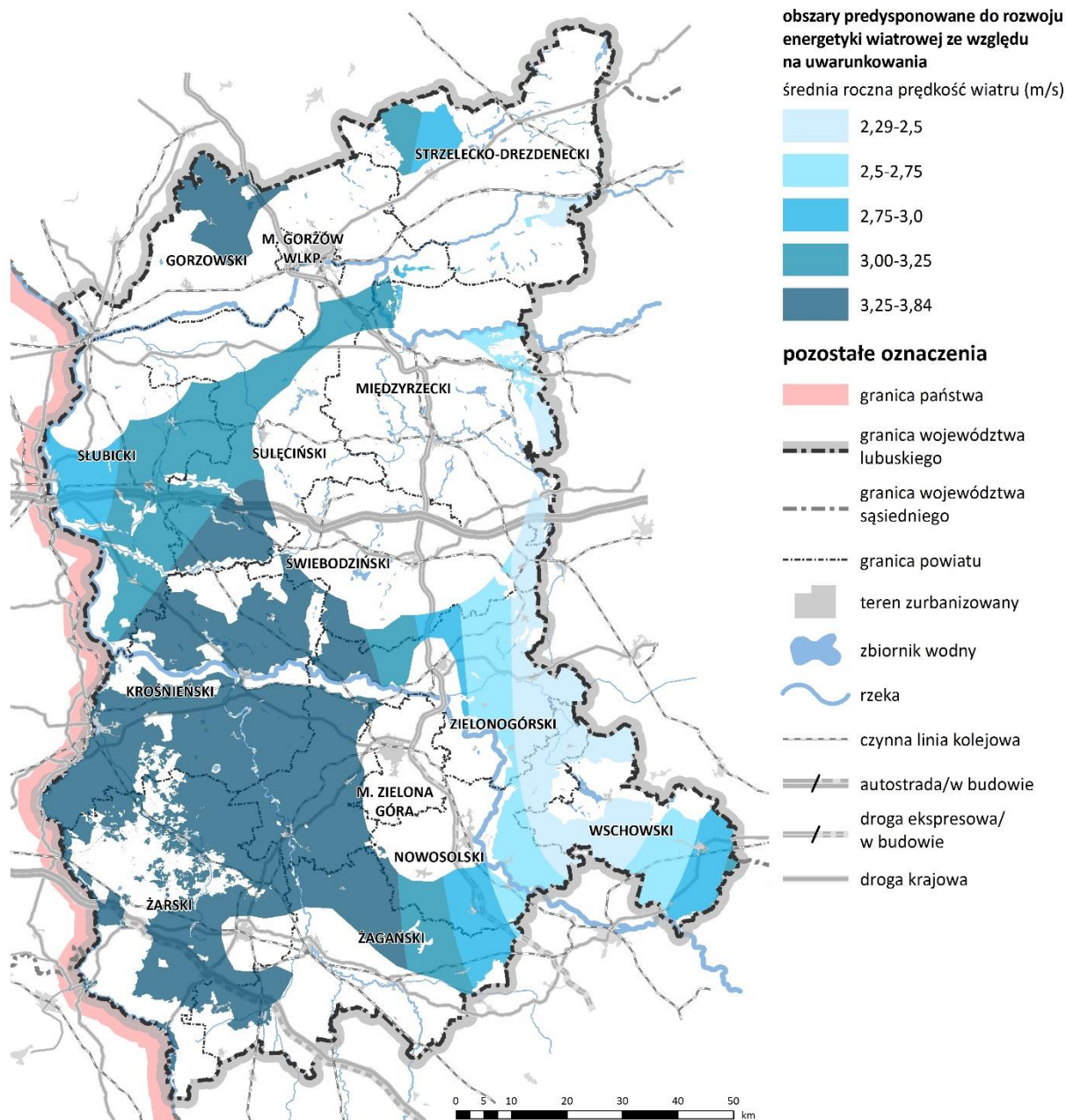
³¹¹ ENEA Operator Sp. z o.o.

- trzykrotną długość średnicy koła zataczanego przez łopaty turbiny wiatrowej dla linii elektroenergetycznej NN,
- trzykrotną długość średnicy koła zataczanego przez łopaty turbiny wiatrowej dla linii elektroenergetycznej WN nie posiadającej specjalnych amortyzatorów do tłumienia drgań do posadowienia wiatraka,
- długość średnicy koła zataczanego przez łopaty turbiny wiatrowej dla linii elektroenergetycznej WN posiadającej specjalne amortyzatory do tłumienia drgań do posadowienia wiatraka,
- 12,5 m dla jednotorowej linii elektroenergetycznej SN,
- 15 m dla dwutorowej linii elektroenergetycznej SN,
- 10 m dla jednotorowej linii elektroenergetycznej nn,
- 12,5 m dla dwutorowej linii elektroenergetycznej nn.

Obszary o najkorzystniejszych warunkach do rozwoju energetyki wiatrowej występują w gminach: gm. Bobrowice, gm. Bytnica, gm. Czerwieńsk, gm. Dąbie, gm. Gubin, gm. Iłowa, gm. Jasień, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Lipinki Łużyckie, gm. Lubiszyn, gm. Lubsko, gm. Maszewo, gm. Nowogród Bobrzański, gm. Świdnica, gm. Torzym, gm. Wymiarki, gm. Żary. Natomiast w gminach: gm. Dobiegniew, gm. Gozdnicza, gm. Górzycza, gm. Lubrza, gm. Międzyrzecz, gm. Otyń, gm. Słońsk, gm. Stare Kurowo, gm. Zabór, gm. Zwierzyn, m. Gorzów Wlkp., m. Kostrzyn nad Odrą, m. Nowa Sól, m. Zielona Góra, m. Żagań, m. Żary ze względu na występujące warunki nie wyznacza się żadnych obszarów predysponowanych do rozwoju energetyki wiatrowej.

Schemat 84. Obszary predysponowane do rozwoju energetyki wiatrowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GDOŚ, Opracowania Ekofizjograficznego Województwa Lubuskiego – Warunki klimatyczne województwa lubuskiego, Zielona Góra, 2014

Kierunek 7. Wykorzystanie energii biomasy i biogazu**Działania**

1. Budowa instalacji wykorzystujących biogaz;
2. Budowa instalacji wykorzystujących biomasę;
3. Budowa mikroinstalacji w budynkach mieszkalnych, usługowych, przemysłowych, użyteczności publicznej.

Dokumenty powiązane

- Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego (2013);
- KPZK2030 (2011 r.);
- Polityka Energetyczna Polski do 2030 (2009 r.);
- Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012 r.).

W granicach województwa lubuskiego wskazuje się następujące kierunki wykorzystania energii z biomasy i biogazu:

- drewno i odpady drzewne – sposób i skala wykorzystania przez istniejące zakłady przetwórstwa drzewnego oraz odbiorców indywidualnych w kotłowniach lokalnych opalanych biomasą drzewną,
- rośliny pochodzące z upraw energetycznych (plantacje energetyczne) — korzystne warunki klimatyczne, występujące tereny nieużytków oraz znaczny udział gleb niskich klas bonitacyjnych, dają możliwość rozwoju plantacji roślin energetycznych, których wymagania glebowe są stosunkowo niewielkie; Terenami predysponowanymi do upraw roślin energetycznych są grunty orne słabe i bardzo słabe (kompleksy 6, 7, 9) lub nieużytki. Do gmin, w których udział gruntów ornym najbardziej predysponowanych do wykorzystania na cele energetyczne wynosi powyżej 75% należą: gm. Bobrowice, gm. Bojadła, gm. Brody, gm. Bytnica, gm. Czerwieńsk, gm. Dąbie, gm. Deszczno, gm. Gubin, m. Gubin, gm. Iłowa, gm. Kargowa, gm. Kłodawa, gm. Kolsko, m. Kostrzyn nad Odrą, gm. Krzeszyce, gm. Lubrza, gm. Lubsko, m. Łęknica, gm. Małomice, gm. Nowa Sól, m. Nowa Sól, gm. Nowogród Bobrzański, gm. Ośno Lubuskie, gm. Otyń, gm. Przewóz, gm. Pszczew, gm. Skąpe, gm. Sława, gm. Słońsk, gm. Świdnica, gm. Torzym, gm. Trzebiel, gm. Tuplice, gm. Wymiarki, m. Zielona Góra, gm. Żagań, m. Żagań³¹². Trwałe użytki zielone, zaliczane do kompleksów 2z i 3z są najbardziej predysponowane do produkcji biomasy energetycznej. Zwarte pokrywy tej grupy użytków zlokalizowane są we wschodniej części województwa oraz w północno-zachodnich i południowo-zachodnich rejonach województwa. Do gmin, w których udział trwałych użytków zielonych do wykorzystania na cele energetyczne wynosi ponad 75% zalicza się: gm. Babimost, gm. Kargowa, gm. Kolsko, gm. Lubiszyn, gm. Lubrza, gm. Małomice, gm. Międzyrzecz, gm. Niegosławice, gm. Ośno Lubuskie, gm. Przytoczna, gm. Pszczew, gm. Rzepin, gm. Santok, gm. Skąpe, gm. Sława, gm. Słońsk, gm. Stare Kurowo, gm. Strzelce Krajeńskie, gm. Szczaniec, gm. Świebodzin, gm. Trzciel, gm. Witnica, gm. Wschowa, gm. Zbąszynek, gm. Zwierzyn³¹³. Potencjał do produkcji biomasy na obszarze województwa lubuskiego waha się od poniżej 11 t/ha do nieco powyżej 15 t/ha. Do najbardziej produktywnych obszarów o potencjalnej produkcji biomasy powyżej 14,5 t/ha zalicza się: gm. Przewóz, gm. Wymiarki, m. Gozdnicza, gm. Iłowa, gm. Małomice³¹⁴.
- produkty i odpady rolnicze — wykorzystanie występującego wysokiego potencjału energetycznego słomy, odpadów pochodzenia zwierzęcego oraz użytków zielonych;
- gaz wysypiskowy – wyselekcjonowane odpady organiczne stanowią około 25% całkowitej masy zebranych odpadów komunalnych, wskazuje się na możliwość wykorzystania niniejszej energii poprzez budowę instalacji odciągowych przy składowiskach odpadów zlokalizowanych na terenie województwa (gm. Kozuchów, gm. Nowa Sól, gm. Słubice, gm. Sulechów, gm. Sulęcín, gm. Szprotawa, gm. Żary);
- gaz z oczyszczalni ścieków – powstające przy oczyszczaniu ścieków osady, to problematyczne odpady, sugeruje się ich wykorzystanie. Wykorzystanie osadów ściekowych na biogaz to najbardziej ekologiczna metoda ich utylizacji. Ponadto, produkt uboczny przy produkcji biogazu (tzw. masa pofermentacyjna) jest możliwa do zastosowania jako nawóz w celu użyznienia gleb. Najbardziej predysponowane do budowy biogazowni są oczyszczalnie powyżej 20 tys. RLM (gm. Lubsko, gm. Sława, gm. Strzelce Krajeńskie, gm. Sulechów, gm. Szprotawa, gm. Świebodzin, gm. Witnica, m. Kostrzyn nad Odrą, m. Nowa Sól, m. Słubice, m. Żagań, m. Żary).

Lokalizacja biogazowni wiąże się z takimi uciążliwościami jak: hałas, spaliny, nieprzyjemny zapach oraz możliwość awarii, dlatego celem ochrony należy lokalizować je z dala od terenów zabudowy mieszkaniowej

³¹² Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego – Rozpoznanie i charakterystyka stanu funkcjonowania podstawowych elementów środowiska w zakresie gleb dla województwa lubuskiego, Zielona Góra, 2014

³¹³ ibidem

³¹⁴ ibidem

i wrażliwej na tego typu uciążliwości. Celem zminimalizowania uciążliwości zapachowych należy stosować zamknięte technologie transportu i rozładunku substratu, produkcji biogazu i załadunku odpadów pofermentacyjnych.

Sugeruje się również wzrost wykorzystania mikroinstalacji działających w oparciu o biomasę w indywidualnych źródłach wytwórczych.

Kierunek 8. Wykorzystanie energii wodnej

Działania	Dokumenty powiązane
1. Wykorzystanie rzek o dużym potencjale energetycznym; 2. Budowa małych elektrowni wodnych.	• KPZK2030 (2011 r.); • Polityka Energetyczna Polski do 2030 (2009 r.); • Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego (2013); • Program udrożnienia wód płynących dla celów rybactwa w województwie lubuskim na lata 2005–2020 (2005); • Ocena potrzeb i priorytetów udrożnienia ciągłości morfologicznej rzek na obszarach dorzeczy w kontekście osiągnięcia dobrego stanu i potencjału części wód w Polsce (2010 r.).

Na terenie województwa lubuskiego występują korzystne warunki dla wykorzystania energii wodnej na małą skalę.

Wskazuje się na konieczność uwzględnienia w procesie lokalizacji elektrowni wodnych konieczności zachowania drożności cieków: Odra, Warta, Noteć, Bóbr z Kwisą, Nysa Łużycka, Drawa, Młynówka Chlebowo, Ilanka, Pliszka, Postomia, Kłodawka, Obrzyca, Kanał Łąca, Ośnianka, Pełcz, Kanał Zimna Woda, Santoczna, Mierzęcka Struga, Struga Lubikowska, Gnita Obra, Lubniewka, Paklica, Gryżynka, Szprotawa, Brzeźnica, Ołobok, Rakownik, Struga Jeziorna, Biała, Santoczna, Strużna, Gościmka, Lubsza, Płociczna, Obra^{315,316}. W przypadku lokalizacji elektrowni wodnych należy przewidzieć budowę konstrukcji umożliwiających zachowanie ciągłości morfologicznej cieku, takich jak przepławki, bystrza, obejścia itp.

Wyklucza się realizację elektrowni wodnych na obszarach rezerwatów przyrody oraz parków narodowych, a na pozostałych obszarach projektowanych i istniejących form ochrony, wskazuje się na konieczność ograniczenia lokalizacji elektrowni wodnych w przypadku konfliktu z celami ochrony.

Jako miejsca predysponowane do lokalizacji małych elektrowni wodnych wskazuje się istniejące, nieczynne elektrownie wodne oraz młyny. Zaletą wykorzystania już istniejących budowli hydrotechnicznych jest fakt, iż lokalizacje te zostały już zidentyfikowane, a w niektórych przypadkach część prac została wykonana.

Tabela 39. Potencjalne lokalizacje małych elektrowni wodnych

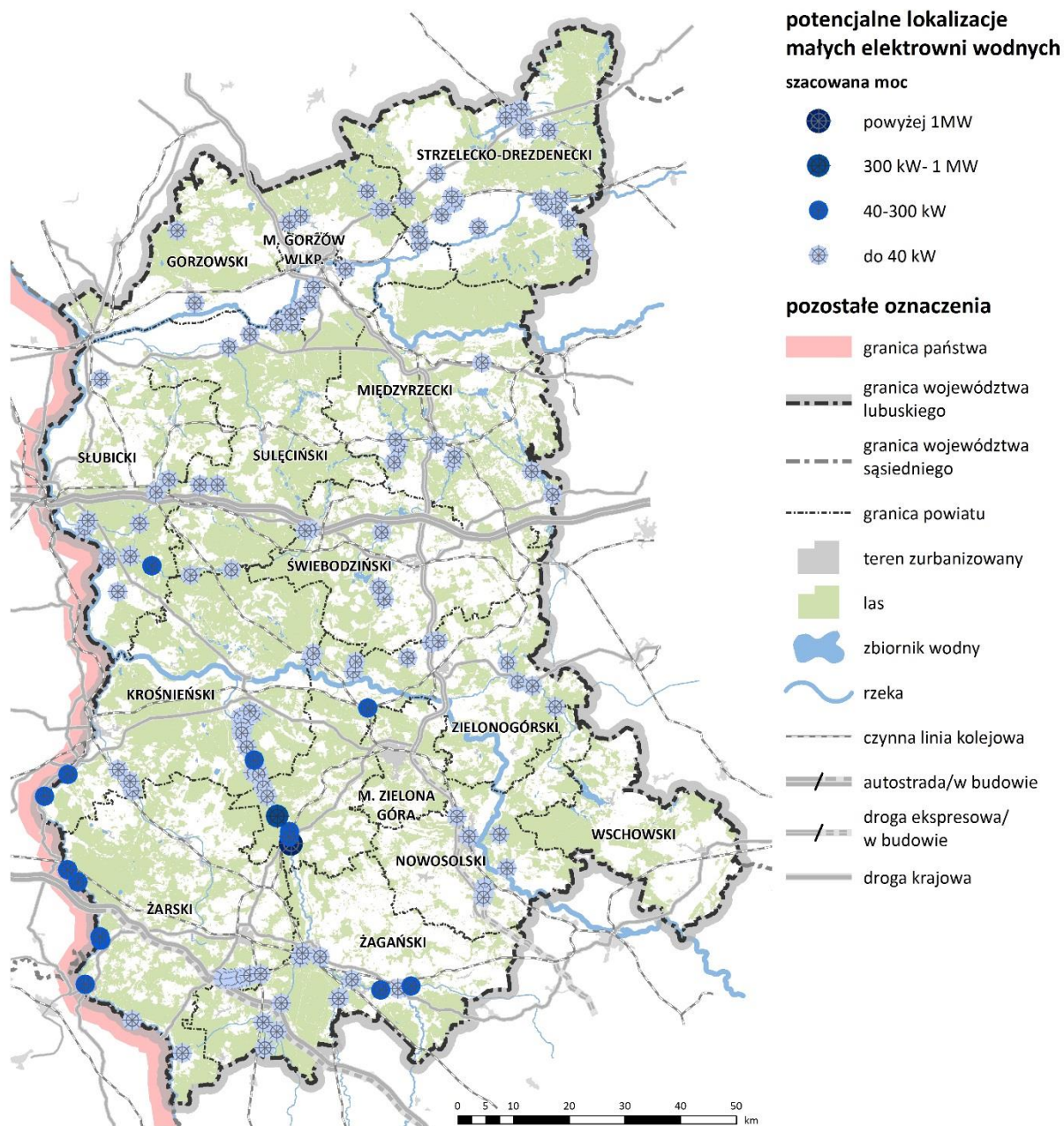
Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://restor-hydro.eu>, danych z urzędu Miejskiego w Nowogrodzie Bobrzańskim, stan na 2017 r.

Potencjalne lokalizacje małych elektrowni wodnych	Szacowana moc
Dobroszów Wielki	powyżej 1 MW
Jaz Krzywianiec	300 kW – 1 MW
Jaz Sądów, Młyn Wodny Czerwieńsk, Jaz Chojnowo, Jaz Sadzarzewice, Jaz Późna, Młyn Wodny Henryków, Jaz EW Szprotawa, Jaz EW Łęknica, Jaz Zielisko, Jaz ruchomy Siedlec, Jaz i EW Brożek, Jaz ruchomy I EW Zasieki, Jaz Krzystkowice, Młyn Wodny Krzystkowice	40 kW – 300 kW
Jaz Łąkomina, Jaz Santocko, Dawny młyn Mironice, Jaz Santoczna, Stary młyn Zdroisko, Młyn Wodny Zdroisk, Jaz Siedlice, Jaz Ulim, Jaz Dzierżów II, Jaz Płonica II, Jaz Grąsy, Jaz Urszulanka, Jaz Osiek, Jaz Grzmikół, Młyn Wodny Mierzęcin, Jaz Drezdenko, Jaz Niegosław, Jaz Tuczępy, Młyn Wodny Drezdenko, Jaz Drezdenko II, Jaz Zwierzyn, Młyn Wodny Szypioła, Jaz Przylęg, Jaz Gościmiec, Jaz Sierosławice, Jaz Zwierzyn II, Jaz Zwierzyn, Jaz Brzezinka, Jaz Górki Noteckie, Jaz Białczyk, Jaz Kłopotowo, Jaz Krześniczka II, Jaz Krześniczka, Jaz Krzeszyce, Jaz Łukomin, Jaz Łąków, Jaz Kołczyn, Jaz Płonica, Jaz Przytoczna, Młyn Wodny Skoki, Próg Kuźnik, Próg	do 40 kW

³¹⁵ Ocena potrzeb i priorytetów udrożnienia ciągłości morfologicznej rzek w kontekście osiągnięcia dobrego stanu i potencjału części wód w Polsce, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie, Warszawa 2010

³¹⁶ Program udrożnienia wód płynących dla celów rybactwa w województwie lubuskim na lata 2005–2020, Zielona Góra 2005 r.

Potencjalne lokalizacje małych elektrowni wodnych	Szacowana moc
Dobroszów Wielki	powyżej 1 MW
Międzyrzecz, Jaz Krzeszyca, Jaz Kursko- Dąbie, Jaz Stare- Kursko, Młyn Wodny Trzciel, Zastawka Rybojady, Jaz Lubrza, Zapora Łąkie, Jaz Ołobok 1, Jaz Czyste 2, Jaz Czyste 1, Jaz Lubiechnia Wielka, Zastawka Młyn Kraśnik, Jaz Bobrówko, Młyn Wodny Rzepin, Jaz Rzepin, Jaz Kunice, Jaz Zielony Bór, Jaz Urad, Jaz Koziczyn, Jaz Koziczyn III, Jaz Koziczyn II, Jaz Gadków Mały, Jaz Pliszka, Jaz Bieganów, Jaz Kalsk 4, Jaz Kalsk 5, Jaz Kalsk 9, Jaz Kije 1, Zapora Wojnowo, Jaz Chwalim, Jaz Kargowa, Jaz Ujście, Jaz Bródki, Jaz Radziszyn, Jaz Szklarka Radnicka, Jaz Szklarka Radnicka II, Jaz Czerwony Młyn, Stopień Stary Zagór, Próg Gola II, Próg Brzeźnica, Młyn Brzeźnica (agroturystyka), Próg Brzeźnica II, Próg Gola, Próg Bobrowice II, Próg Bobrowice, Próg Kukadło, Próg Tarnawa Krośnieńska II, Próg Tarnawa Krośnieńska, Próg Żarków II, Próg Żarków, Tama Wysoka, Próg Wysoka, Jaz Starosiedle, Jaz Gębice, Jaz Czarnowice, Jaz Konradowo, Jaz Nowa Sól, Jaz Przyborów, Jaz Siedlisko, Jaz Rejów 1, Jaz Rejów 2, Jaz Rejów 3, Młyn Wodny Szprotawa, Jaz ruchomy Bukowina Bobrzańska, Jaz Trzebów, Próg Rudawce, Jaz ruchomy Żagań, Jaz Żagań, Jaz Żagań II, Stopień Miostowice Górne, Stopień Miostowice Górne II, Stopień Miostowice Górne III, Stopień Miostowice Górne IV, Stopień Miostowice Górne V, Stopień Miostowice Górne VI, Stopień Miostowice Górne VII, Stopień Miostowice Górne VIII, Stopień Miostowice Górne IX, Stopień Miostowice Górne X, Stopień Miostowice Górne XI, Stopień Miostowice Górne XII, Stopień Miostowice Górne XIII, Stopień Miostowice Górne XIV, Stopień Miostowice Górne XV, Stopień Miostowice Górne XVI, Stopień Miostowice Górne XVII, Stopień Miostowice Górne XVIII, Stopień Miostowice Górne XIX, Stopień Miostowice Górne XX, Stopień Miostowice Górne XXI, Stopień Stawnik, Stopień Stawnik II, Stopień Stawnik III, Stopień Stawnik IV, Stopień Stawnik V, Stopień Miostowice Dolne, Próg Miostowice Dolne, Stopień Jankowa Żagańska, Jaz Czerna, Jaz i młyn Iłowa, Jaz Kowalice, Jaz Klików, EW Lipna, EW Przysieka, Jaz Brożek II, Jaz Karwin, Zapora Karwin, Zapora Karwin II, Zastawka Górzycy	

Schemat 85. Potencjalne lokalizacje małych elektrowni wodnychŹródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.restor-hydro.eu>, danych z urzędu Miejskiego w Nowogrodzie Bobrzański (stan na: 09.01.2017 r.)

Kierunek 9. Wykorzystanie energii słonecznej

Działania	Dokumenty powiązane
1. Budowa farm fotowoltaicznych; 2. Budowa mikroinstalacji – ogniw fotowoltaicznych oraz kolektorów słonecznych.	• KPZK2030 (2011 r.); • Polityka Energetyczna Polski do 2030 (2009 r.); • Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego (2013 r.).

Instalacje wykorzystujące energię słoneczną stanowią źródło czystej energii, które nie emituje hałasu ani zanieczyszczeń, nie wymaga podłączenia do sieci wodociągowej ani kanalizacyjnej oraz nie wymaga osób odpowiedzialnych za obsługę.

W granicach województwa lubuskiego ze względu na istniejące uwarunkowania wskazano obszary predysponowane do rozwoju energetyki słonecznej. Obszary te wyznaczono uwzględniając zakaz lokalizacji elektrowni fotowoltaicznych na terenach: obszarów chronionych (parków narodowych, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody, obszarów NATURA 2000), lasów, terenów zurbanizowanych, zbiorników wodnych i rzek. W przypadku planowania inwestycji w zakresie energetyki słonecznej należy przede wszystkim uwzględnić przepisy odrębne i ograniczenia z nimi związane. Najbardziej korzystne warunki do wykorzystania energii słonecznej występują na terenie: gm. Bogdaniec, gm. Kożuchów, gm. Niegosławice, gm. Nowe Miasteczko, gm. Szlichtyngowa, gm. Świebodzin, gm. Wschowa, m. Gorzów Wlkp. Najmniej korzystne warunki do wykorzystania energii słonecznej występują na terenie: gm. Bytnica, gm. Cybinka, gm. Dobiegniew, gm. Drezdenko, gm. Gozdnicza, gm. Łęknica, gm. Stare Kurowo, gm. Słońsk, gm. Trzebiel, gm. Tuplice, gm. Zwierzyn, m. Gubin, m. Nowa Sól, m. Żagań, m. Żary.

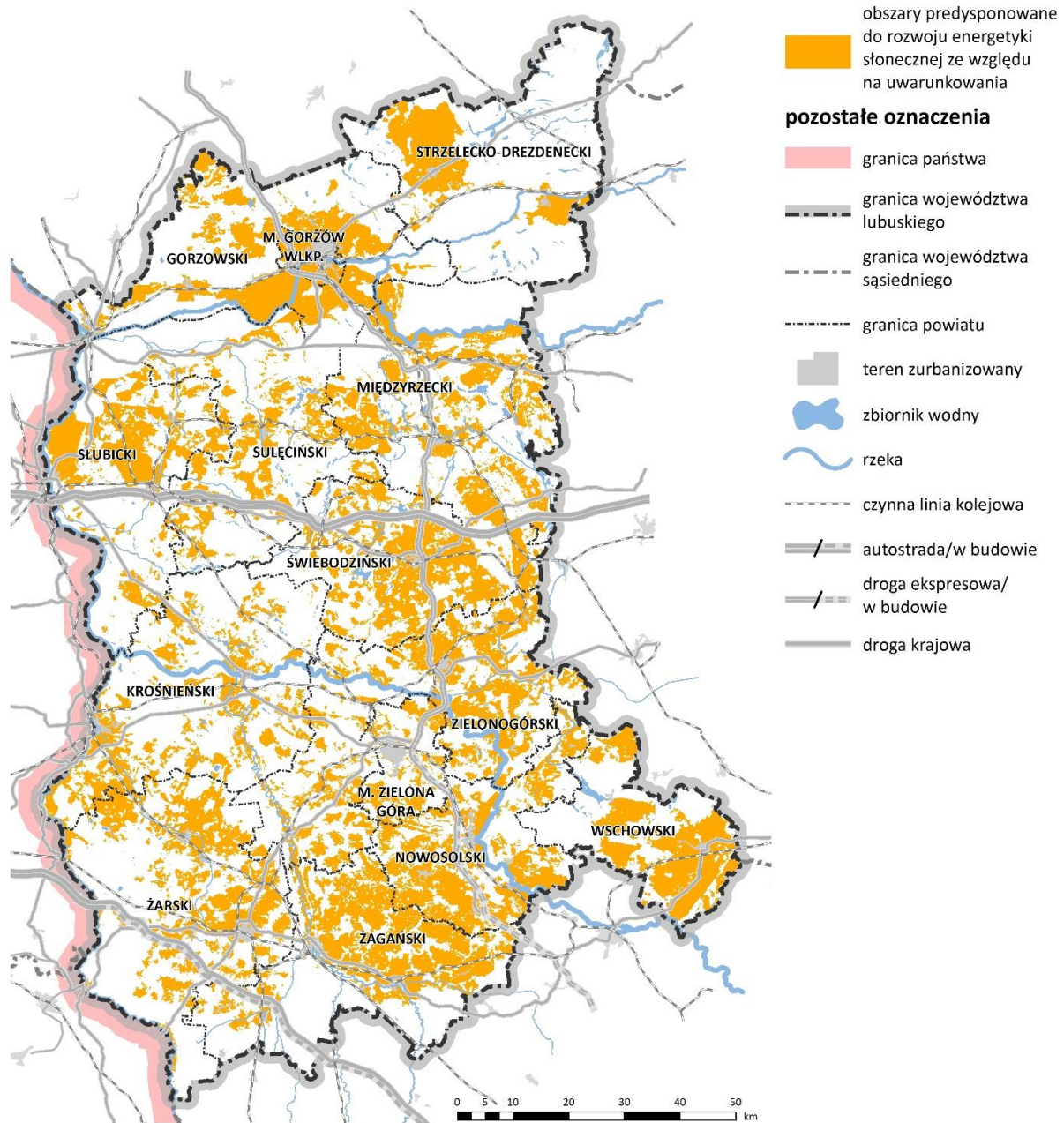
Lokalizacja ogniw fotowoltaicznych powoduje zajęcie siedlisk fauny, stąd wskazane jest omijanie miejsc stanowiących ważne miejsca żerowiskowe. Potencjalne zagrożenie mogą stanowić powierzchnie odbijające światło powodujące efekt straszenia awifauny, stąd należy omijać obszary istotne dla ptactwa, w tym ich trasy przelotów. W celu minimalizacji negatywnych skutków lokalizacji farm fotowoltaicznych proponuje się stosowanie paneli wyposażonych w warstwy antyrefleksyjne, skutkujące brakiem odbicia światła oraz panele posiadające białe granice i białe paski podziału, które zmniejszają znacznie przyciąganie bezkręgowców.

Przy wyborze lokalizacji pod farmę fotowoltaiczną należy wziąć pod uwagę ocenę możliwości przyłączenia odnawialnych źródeł energii do sieci elektroenergetycznej, konieczność jej rozbudowy, bądź modernizacji.

Energia słoneczna może być wykorzystywana także w mikroinstalacjach w celu podgrzewania wody (użytkowej, bądź basenowej), wspomagania centralnego ogrzewania, chłodzenia budynku, wytwarzania ciepła do celów technologicznych oraz produkcji energii elektrycznej. Ogniw fotowoltaiczne oraz kolektory słoneczne mogą znaleźć zastosowanie w budownictwie mieszkaniowym, usługowym, budynkach użyteczności publicznej oraz przemyśle. Istotne znaczenie dla zwiększenia wykorzystania energii słonecznej powinna mieć funkcja edukacyjna oraz promocyjna.

Schemat 86. Obszary predysponowane do rozwoju energetyki słonecznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GDOŚ, stan na 2017 r.

Gospodarka wodno-ściekowa**Kierunek 10. Zapewnienie stałego dostępu do wody przeznaczonej do spożycia o dobrej jakości oraz pełnej obsługi w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków**

Działania	Dokumenty powiązane
1. Budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury zaopatrzenia w wodę oraz infrastruktury kanalizacyjnej w granicach aglomeracji ściekowych; 2. Rozbudowa infrastruktury do oczyszczania i odprowadzania ścieków; 3. Ograniczenie systemu wywozowego ścieków oraz budowa przydomowych oczyszczalni ścieków, zwłaszcza w miejscach, w których rozbudowa sieci kanalizacyjnej jest ekonomicznie nieuzasadniona; 4. Budowa, rozbudowa lub modernizacja ujęć wody oraz urządzeń jej uzdatniania, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów niezwodociągowanych; 5. Rozbudowa systemów odprowadzania i oczyszczania wody deszczowej na terenach zurbanizowanych i przemysłowych oraz wzdłuż głównych tras komunikacyjnych.	• V Aktualizacja Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych (2017); • Program Ochrony Środowiska dla Województwa Lubuskiego na lata 2017-2020 (2017); • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012).

Kierunek 11. Zrównoważona gospodarka wodno-kanalizacyjna

Działania	Dokumenty powiązane
1. Uregulowanie gospodarki wodnej i kanalizacyjnej w granicach stref ochronnych ujęć wód oraz projektowanych obszarach ochronnych głównych zbiorników wód podziemnych, zwłaszcza na terenach zurbanizowanych; 2. Inwentaryzacja miejsc nielegalnych zrzutów nieczystości ze źródeł punktowych i ich bieżąca likwidacja; 3. Ograniczenie składowania osadów ściekowych poprzez ich wykorzystanie np. w celach rekultywacyjnych oraz odzysku energii; 4. Promowanie wśród przedsiębiorców technologii wodooszczędnych lub opartych na zamkniętych obiegach wody.	• V Aktualizacja Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych (2017); • Program Ochrony Środowiska dla Województwa Lubuskiego na lata 2017-2020 (2017); • Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (2012).

Realizacja wskazanych w kierunkach 10. oraz 11. działań polityki przestrzennej ma na celu rozwój infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej. Rozbudowa systemów zaopatrujących mieszkańców w wodę powinna odbywać się równocześnie z rozbudową sieci kanalizacyjnej, szczególnie w gminach, w których wyposażenie w sieci jest najniższe. Rozbudowa sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej powinna być prowadzona w sposób zapobiegający rozpraszaniu zabudowy. Jest to ekonomicznie uzasadnione, ponieważ budowa infrastruktury technicznej na terenach o zabudowie rozproszonej jest kosztowna i ma negatywny wpływ na urbanizację.

W celu poprawy jakości wód powierzchniowych i podziemnych należy dążyć do budowy i rozbudowy systemów kanalizacji deszczowej oraz likwidacji miejsc przenikania substancji niebezpiecznych ze źródeł przemysłowych. Istotne jest również zmniejszenie dysproporcji pomiędzy rozwojem sieci na wsi i w miastach, zwłaszcza w zakresie odprowadzania ścieków bytowych i komunalnych.

Na obszarach zabudowy rozproszonej oraz w miejscach, w których rozbudowa systemu kanalizacyjnego jest utrudniona bądź niemożliwa (ze względów ekonomicznych oraz niekorzystnych warunków wodnych i gruntowych) wskazuje się konieczność zastosowania indywidualnych rozwiązań w zakresie gospodarki

ściekowej. Należy również dążyć do zmniejszenia liczby zbiorników bezodpływowych, w związku z powyższym wskazuje się na obszarach gdzie występują odpowiednie warunki wykorzystanie przydomowych oczyszczalni ścieków. Działanie instalacji indywidualnych powinno podlegać stałemu monitoringowi.

Działania prowadzące do uporządkowania gospodarki wodnej i kanalizacyjnej należy w szczególności realizować:

- w granicach aglomeracji ściekowych (zgodnie z V Aktualizacją Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych): stanowiących priorytet I:
 - **Gorzów Wielkopolski** (m. Gorzów Wielkopolski, gm. Kłodawa, gm. Deszczno, gm. Santok, gm. Lubiszyn, gm. Bogdaniec),
 - **Zielona Góra** (m. Zielona Góra, gm. Świdnica);
- w granicach aglomeracji ściekowych (zgodnie z V Aktualizacją Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych): stanowiących priorytet II:
 - **Bytom Odrzański** (gm. Bytom Odrzański),
 - **Czerwieńsk** (gm. Czerwieńsk),
 - **Dobiegniew** (gm. Dobiegniew),
 - **Drezdenko** (gm. Drezdenko),
 - **Gubin** (m. Gubin),
 - **Iłowa** (gm. Iłowa),
 - **Kargowa** (gm. Kargowa),
 - **Kostrzyn nad Odrą** (m. Kostrzyn nad Odrą)
 - **Krzeszyce** (gm. Krzeszyce),
 - **Lubsko** (gm. Lubsko, gm. Jasień)
 - **Łęknica** (gm. Łęknica),
 - **Małomice** (gm. Małomice),
 - **Międzyrzecz** (gm. Międzyrzecz),
 - **Niegosławice** (gm. Niegosławice),
 - **Nowa Sól** (gm. Otyń, gm. Nowa Sól, m. Nowa Sól),
 - **Pszczew** (gm. Pszczew),
 - **Strzelce Krajeńskie** (gm. Strzelce Krajeńskie),
 - **Sulechów** (gm. Sulechów)
 - **Sulęcín** (gm. Sulęcín);
 - **Szlichtyngowa** (gm. Szlichtyngowa),
 - **Szprotawa** (gm. Szprotawa),
 - **Świebódzin** (gm. Lubrza, gm. Świebódzin),
 - **Boczków** (gm. Torzym),
 - **Trzciel** (gm. Trzciel),
 - **Wędrzyn** (gm. Sulęcín);
 - **Wschowa** (gm. Wschowa),
 - **Zbąszynek** (gm. Zbąszynek),
- w granicach aglomeracji ściekowych (zgodnie z V Aktualizacją Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych): stanowiących priorytet III:
 - **Gozdnica** (m. Gozdnica),
 - **Jasień** (gm. Jasień),

- **Kożuchów** (gm. Kożuchów),
 - **Łagów** (gm. Łagów),
 - **Nowe Miasteczko** (gm. Nowe Miasteczko),
 - **Nowogród Bobrzański** (gm. Nowogród Bobrzański),
 - **Ośno Lubuskie** (gm. Ośno Lubuskie),
 - **Rzepin** (gm. Rzepin),
 - **Skąpe** (gm. Skąpe),
 - **Sława** (gm. Sława),
 - **Słubice** (gm. Słubice),
 - **Szczaniec** (gm. Szczaniec),
 - **Świdnica** (gm. Świdnica),
 - **Torzym** (gm. Torzym),
 - **Trzebiechów** (gm. Trzebiechów),
 - **Żary** (gm. Żary, m. Żary);
- w granicach aglomeracji ściekowych (zgodnie z V Aktualizacją Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych) poza priorytetem:
 - **Babimost** (gm. Babimost),
 - **Cybinka** (gm. Cybinka),
 - **Górzycza** (gm. Górzycza, gm. Słubice),
 - **Krosno Odrzańskie** (gm. Krosno Odrzańskie),
 - **Lubniewice** (gm. Lubniewice),
 - **Lubrza** (gm. Lubrza),
 - **Przytoczna** (gm. Przytoczna),
 - **Skwierzyna** (gm. Skwierzyna),
 - **Słońsk** (gm. Słońsk),
 - **Stare Kurowo** (gm. Stare Kurowo, gm. Zwierzyn),
 - **Witnica** (gm. Witnica),
 - **Żagań** (m. Żagań, gm. Żagań);
 - poza granicami aglomeracji, na terenach zainwestowanych, położonych w strefie zalewowej, w granicach projektowych obszarów ochronnych głównych zbiorników wód podziemnych oraz strefach ochronnych ujęć wód, w zlewniach rzek i jezior, których stan jakościowy określono jako zły,
 - w gminach o najniższym stopniu zwodociągowania, w których dostęp do sieci wynosi mniej niż 70%³¹⁷:
 - Drezdenko (obszar wiejski), Kolsko, Skwierzyna (obszar wiejski), Trzciel (obszar wiejski),
 - w gminach, w których brak systemów kanalizacji sanitarnej³¹⁸:
 - Jasień (obszar wiejski), Kargowa (obszar wiejski), Małomice (obszar wiejski), Ośno Lubuskie (obszar wiejski), Skwierzyna (obszar wiejski), Zwierzyn,
 - w gminach o niskim stopniu skanalizowania, w których dostęp do sieci wynosi mniej niż 30%³¹⁹:
 - Bojadła, Brzeźnica, Bytom Odrzański (obszar wiejski), Cybinka (obszar wiejski), Dąbie, Drezdenko (obszar wiejski), Gubin, Iłowa (obszar wiejski), Jasień, Kolsko, Kożuchów (obszar wiejski), Lipinki

³¹⁷ na podstawie danych z GUS – stan na 31.12.2015 r.

³¹⁸ ibidem

³¹⁹ ibidem

Łużyckie, Lubiszyn, Lubsko (obszar wiejski), Maszewo, Nowe Miasteczko (obszar wiejski), Nowogród Bobrzański (obszar wiejski), Przewóz, Rzepin (obszar wiejski), Siedlisko, Sława (obszar wiejski), Stare Kurowo, Strzelce Krajeńskie (obszar wiejski), Trzciel (obszar wiejski), Trzebiechów, Trzebiel, Tuplice, Witnica (obszar wiejski), Wschowa (obszar wiejski), Wymiarki, Zabór, Żary.

Systematyczny rozwój przedsięwzięć związanych z rozbudową zbiorczych sieci kanalizacyjnych i wodociągowych oraz budową i modernizacją oczyszczalni ścieków wpływa pozytywnie zarówno na rozwój gospodarczy regionu, jak i jakość środowiska przyrodniczego. W nawiązaniu do zapisów V Aktualizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych inwestycjami planowanymi do realizacji są:

- budowa oczyszczalni ścieków – aglomeracja Kargowa, m. Krążkowo (gm. Sława), m. Drzeńsko (gm. Rzepin);
- likwidacja oczyszczalni ścieków – m. Ośno Lubuskie (gm. Ośno Lubuskie), Kowalów (gm. Rzepin);
- rozbudowa, modernizacja oczyszczalni ścieków – m. Bytom Odrzański (gm. Bytom Odrzański), m. Cybinka (gm. Cybinka), m. Dobiegniew (gm. Dobiegniew), miasto Gorzów Wlkp., m. Kostrzyn nad Odrą (gm. Kostrzyn nad Odrą), m. Krzeszyce (gm. Krzeszyce), m. Podbrzezie Dolne (gm. Kożuchów), m. Lubniewice (gm. Lubniewice), m. Lubsko (gm. Lubsko), m. Łęknica (gm. Łęknica), m. Małomice (gm. Małomice), m. Święty Wojciech (gm. Międzyrzecz), m. Niegosławice (gm. Niegosławice), m. Nowe Miasteczko (gm. Nowe Miasteczko), m. Nowogród Bobrzański (gm. Nowogród Bobrzański), m. Ośno Lubuskie (gm. Ośno Lubuskie), m. Przytoczna (gm. Przytoczna), m. Rzepin (gm. Rzepin), m. Cibórz (gm. Skąpe), m. Sława (gm. Sława), m. Słubice (gm. Słubice), m. Stare Kurowo (gm. Stare Kurowo), m. Strzelce Krajeńskie (gm. Strzelce Krajeńskie), m. Sulęcín (gm. Sulęcín), m. Górczyna (gm. Szlichtyngowa), m. Wiechlice (gm. Szprotawa), m. Drzonów, m. Świdnica (gm. Świdnica), m. Boczków, m. Torzym (gm. Torzym), m. Trzebiechów (gm. Trzebiechów), m. Trzciel (gm. Trzciel), m. Wschowa (gm. Wschowa), m. Zbąszynek (gm. Zbąszynek), miasto Zielona Góra, miasto Żagań, miasto Żary;
- budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury kanalizacyjnej – m. Bytom Odrzański (gm. Bytom Odrzański), m. Cybinka (gm. Cybinka), gm. Czerwieńsk, m. Grąsy (gm. Dobiegniew), m. Gościm (gm. Drezdenko), miasto Gorzów Wlkp., m. Gozdnicza (gm. Gozdnicza), m. Iłowa (gm. Iłowa), m. Jasień (gm. Jasień), m. Kargowa (gm. Kargowa), m. Kostrzyn nad Odrą (gm. Kostrzyn nad Odrą), m. Lubniewice (gm. Lubniewice), gm. Lubsko, gm. Łęknica, m. Żółwin, m. Międzyrzecz (gm. Międzyrzecz), m. Nowogród Bobrzański (gm. Nowogród Bobrzański), gmina Ośno Lubuskie, m. Pszczew (gm. Pszczew), m. Przytoczna (gm. Przytoczna), m. Drzeńsko, m. Kowalów, m. Rzepin (gm. Rzepin), m. Pałk (gm. Skąpe), m. Brzezina, m. Krężole, m. Sulechów (gm. Sulechów), m. Szczaniec (gm. Szczaniec), m. Trzebiechów (gm. Trzebiechów), m. Białcz, m. Pyrzany, m. Nowiny Wielkie, m. Nowiny Wielkie, m. Białczyk (gm. Witnica), m. Łaz (gm. Żary), miasto Żary, aglomeracja Gubin, aglomeracja Kożuchów, aglomeracja Krzeszyce, aglomeracja Łagów, aglomeracja Małomice, aglomeracja Nowa Sól, aglomeracja Nowe Miasteczko, aglomeracja Ośno Lubuskie, aglomeracja Skwierzyna, aglomeracja Sława, aglomeracja Słubice, aglomeracja Sulęcín, aglomeracja Stare Kurowo, aglomeracja Szlichtyngowa, aglomeracja Torzym, aglomeracja Wschowa, aglomeracja Zielona Góra, aglomeracja Żagań.

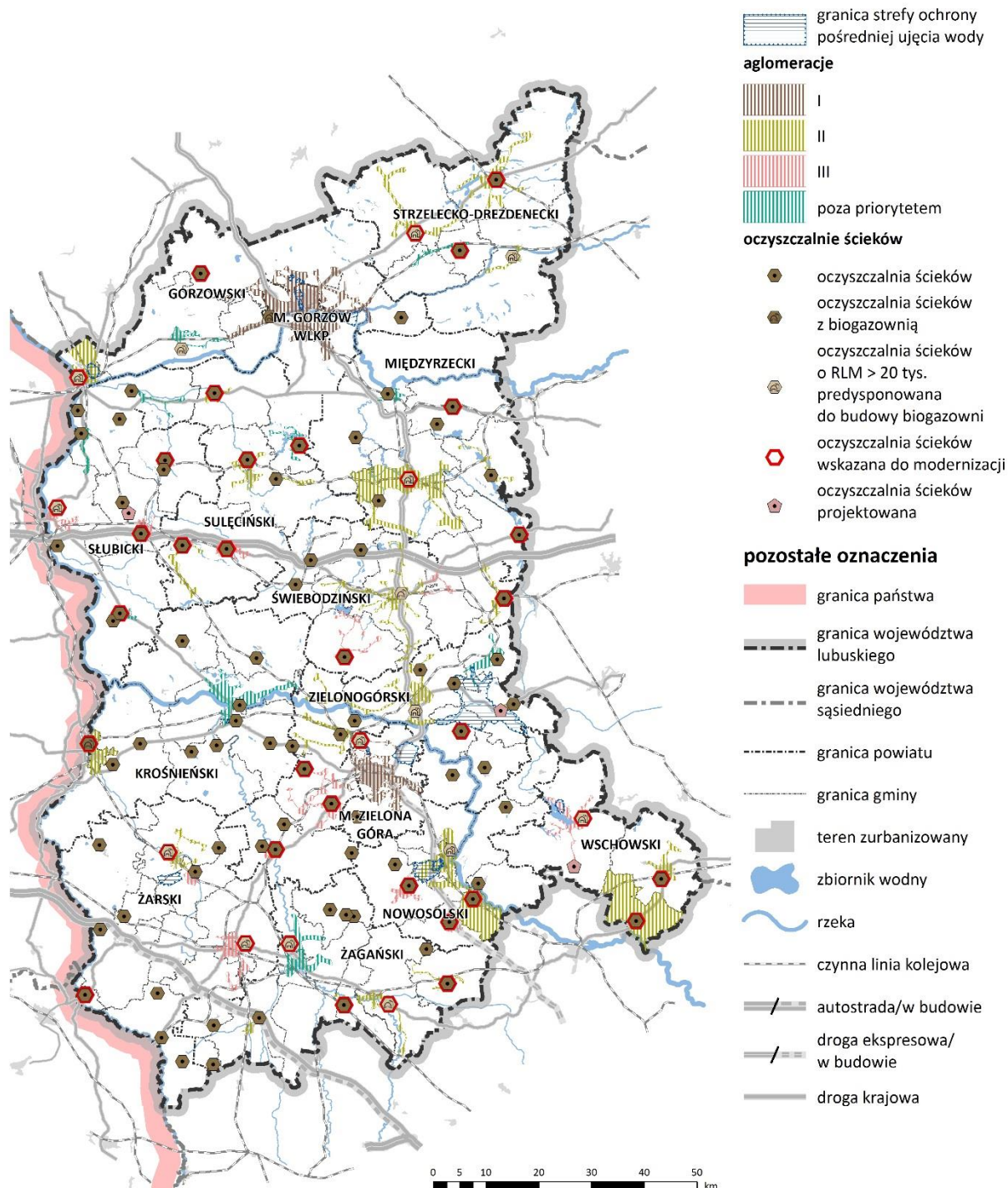
Ponadto w zakresie sieci wodociągowej planowana jest:

- budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury wodociągowej – Związek Celowy Gmin MG-6, m. Raclaw, m. Stanowice (gm. Bogdaniec), m. Bytom Odrzański (gm. Bytom Odrzański), m. Kargowa (gm. Kargowa), m. Pszczew (gm. Pszczew), gm. Sława, gm. Słubice, gm. Sulęcín, m. Wilkanowo (gm. Świdnica), m. Zielona Góra (Czarkowo-Łężyca i Krępa);

- budowa, rozbudowa lub modernizacja ujęć wody oraz urządzeń jej uzdatniania (ze szczególnym uwzględnieniem obszarów niezwodociągowanych) – gm. Bogdaniec, m. Glisno, m. Rogi (gm. Lubniewice), miasto Zielona Góra.

Schemat 87 Kierunki rozwoju gospodarki wodno-ściekowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie V Aktualizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych

Gospodarka odpadami**Kierunek 12. Rozwój gospodarki odpadami**

Działania	Dokumenty powiązane
1. Utrzymanie i modernizacja istniejących regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych w regionach gospodarki odpadami; 2. Modernizacja istniejących składowisk odpadów; 3. Dostosowanie instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów do wymagań ochrony środowiska; 4. Usuwanie azbestu i wyrobów zawierających azbest poprzez realizację zapisów gminnych programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest; 5. Rekultywacja nieczynnych składowisk odpadów; 6. Likwidacja punktów nielegalnego składowania odpadów; 7. Ograniczenie ilości odpadów deponowanych na składowisko poprzez budowę instalacji do termicznego przekształcania odpadów wraz z odzyskiem energii; 8. Podniesienie skuteczności selektywnej zbiórki odpadów poprzez utrzymanie i rozwój sieci punktów selektywnej zbiórki odpadów komunalnych; 9. Prowadzenie wszelkich działań promocyjno-informacyjnych i szkoleniowych skierowanych do mieszkańców, przedsiębiorców oraz administracji rządowej i samorządowej; 10. Finansowe wsparcie projektów badawczych w zakresie gospodarki odpadami, zwłaszcza o charakterze aplikacyjnym, ukierunkowanych na bezpośrednie zastosowanie w praktyce.	• Krajowy plan gospodarki odpadami 2022 (2016); • Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 – 2032 (2010); • Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych (2017); • Sprawozdanie z realizacji Planu gospodarki odpadami dla województwa lubuskiego za okres od 1 stycznia 2011 roku do 31 grudnia 2013 r. (2014); • Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu województwa lubuskiego (2016); • Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielona Góra (2016); • Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego gmin Nadodrzańskich z roku 2015 (2015); • Strategia Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wlkp. (2014).

Wszelkie działania w zakresie gospodarki odpadami podlegają zapisom zawartym w Aktualizacji Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych. Dotyczą między innymi podziału województwa na regiony gospodarki odpadami wraz z regionalnymi instalacjami przetwarzania odpadów, wyposażonymi w instalacje do mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów, instalacje do mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych, instalacje do przetwarzania selektywnie zebranych odpadów zielonych innych bioodpadów oraz instalacje do składowania odpadów. W województwie funkcjonuje 10 przedsiębiorstw pełniących funkcję regionalnej instalacji przetwarzania odpadów komunalnych (gm. Kożuchów, gm. Nowa Sól, gm. Słubice, gm. Sulechów, gm. Sulęcín, gm. Szprotawa, gm. Żary, m. Gorzów Wlkp., m. Zielona Góra, m. Żary), w tym 8 z nich posiada instalację do przetwarzania mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów komunalnych (gm. Kożuchów, gm. Nowa Sól, gm. Sulechów, gm. Szprotawa, gm. Żary, m. Gorzów Wlkp., m. Zielona Góra, m. Żary). Ze względu na przeprowadzone modernizacje Regionalnych Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych (RIPOK) istniejące składowiska mają wystarczającą pojemność, z tego względu nie ma konieczności lokalizowania nowych instalacji. Uzasadnieniem dla budowy nowych składowisk odpadów może być przekroczenie obecnych mocy przerobowych. Istotne jest, aby na etapie ich planowania wziąć pod uwagę uwarunkowania społeczne oraz środowiskowe.

Nowoczesna gospodarka odpadami polega na dążeniu do redukcji ilości powstających odpadów oraz prowadzeniu systemu selektywnej zbiórki odpadów w gospodarstwach domowych w celu wyodrębnienia ze strumienia odpadów wszelkich frakcji, które zostaną poddane odzyskowi. Objęcie wszystkich mieszkańców systemem selektywnego zbierania odpadów komunalnych pozwoli osiągnąć wymagane do 2020 r. poziomy odzysku i recyklingu wybranych frakcji odpadów w stosunku do masy odpadów wytworzonych w 1995 r.

Uzupełnieniem dla tego systemu są istniejące punkty selektywnej zbiórki odpadów komunalnych (PSZOK). Skuteczność funkcjonowania PSZOK-ów w dużej mierze zależy od ich dostępności, z tego względu za celowe wskazuje się utworzenie w każdej gminie co najmniej dwóch PSZOK-ów, a w przypadku braku takiej możliwości, zorganizowanie punktu mobilnego lub tymczasowego.

W celu ograniczenia ilości wytwarzanych odpadów poddawanych procesom unieszkodliwiania poprzez składowanie, należy dążyć do modernizacji funkcjonujących składowisk odpadów. W województwie lubuskim nie planuje się budowy regionalnych instalacji do termicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych o kodzie 20 03 01 – nie segregowane (zmieszane) odpady komunalne ³²⁰.

Istotnym działaniem w zakresie ochrony zarówno zdrowia mieszkańców, jaki i środowiska przyrodniczego jest ograniczenie negatywnego oddziaływania azbestu i wyrobów zawierających azbest poprzez jego całkowite usunięcie do roku 2032. W tym celu niezbędna jest dokładna inwentaryzacja zasobów azbestowych we wszystkich gminach w ramach opracowanych programów usuwania azbestu. Ważnym działaniem jest organizacja szkoleń wśród mieszkańców, przedsiębiorców i pracowników administracji informujących o negatywnych skutkach oddziaływania wyrobów azbestowych, a także o obowiązku ich sukcesywnego usuwania. Docelowym składowiskiem w województwie lubuskim, na którym odpady niebezpieczne zawierające azbest powinny być deponowane jest składowisko w Gorzowie Wlkp.

Wśród działań w zakresie gospodarki odpadami, wpływających na poprawę jakości środowiska przyrodniczego wskazuje się zamknięcie oraz podjęcie prac rekultywacyjnych wszystkich nieczynnych składowisk odpadów, likwidację punktów nielegalnego składowania odpadów oraz likwidację hałd odpadów niebezpiecznych (m.in. w m. Nowa Sól). Przyczyni się to bezpośrednio do zahamowania degradacji gleb oraz wód powierzchniowych i podziemnych, zminimalizuje ujemny wpływ składowiska na powietrze atmosferyczne, a tym samym wpłynie na podniesienie wartości inwestycyjnej terenów sąsiednich.

Kompleksową politykę w zakresie gospodarki odpadami powinna uzupełniać organizacja projektów edukacyjnych, kampanii ekologicznych, festynów czy konkursów skierowanych do mieszkańców uwzględniająca temat świadomej konsumpcji, właściwego postępowania z odpadami oraz promująca ponowne wykorzystanie sprzętów w gospodarstwach domowych. Szkolenia informacyjne należy przeprowadzać również wśród przedsiębiorców, administracji rządowej i samorządowej w celu promocji systemów zarządzania środowiskowego oraz wprowadzania pro-środowiskowych technologii. Upowszechnianie dobrych praktyk dotyczących gospodarki odpadami powinno odbywać szczególnie na szczeblu lokalnym.

W przypadku zmiany przepisów dotyczących gospodarki odpadami, w szczególności Krajowego Planu Gospodarki Odpadami oraz Aktualizacji Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych działania powinny być zgodne ze obowiązującymi przepisami.

8. Strefa obronności i bezpieczeństwa

W ramach strefy obronności i bezpieczeństwa wyznaczono poniższe kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego:

- Kierunek 1.** Ochrona terenów zamkniętych oraz obiektów służących zapewnieniu bezpieczeństwa państwa
- Kierunek 2.** Poprawa bezpieczeństwa publicznego
- Kierunek 3.** Zahamowanie wzrostu i minimalizacja istniejącego ryzyka powodziowego

³²⁰ Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych (2017 r.)

Kierunki zagospodarowania przestrzennego w strefie obronności i bezpieczeństwa wynikają z realizacji zadań związanych z funkcjonowaniem sił zbrojnych oraz uwzględnianiem w zagospodarowaniu możliwości wystąpienia sytuacji kryzysowej. Działania, które zostały wyznaczone w ramach określonych kierunków mają głównie charakter planistyczny, zapewniający bezkolizyjne funkcjonowanie terenów zamkniętych, ochronę granicy państwowej, poprawę bezpieczeństwa publicznego oraz minimalizowanie negatywnych skutków zagrożeń naturalnych.

Kierunek 1. Ochrona terenów zamkniętych oraz obiektów służących zapewnieniu bezpieczeństwa państwa

Działania	Dokumenty powiązane
1. Wyznaczanie w lokalnych dokumentach planistycznych (studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego) stref ochronnych wokół terenów zamkniętych oraz ustalenie ograniczeń w zagospodarowaniu; 2. Utrzymanie i rozbudowa sieci bezpieczeństwa granic (w tym przejść granicznych), budowa infrastruktury umożliwiającej realizację zadań Straży Granicznej pod kątem ewentualnego Tymczasowego Przywrócenia Kontroli Granicznej; 3. Zapewnienie przestrzennych warunków funkcjonowania obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa; 4. Utrzymanie elementów infrastruktury komunikacyjnej (dróg i kolei), w tym dróg międzypoligonowych; 5. Zapewnienie bezpieczeństwa ruchu lotniczego.	• Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej (2014); • Strategia rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022, załącznik do uchwały nr 67 Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r. (poz. 377); • Decyzja Nr 42/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 4 marca 2016 r. w sprawie ustalenia terenów zamkniętych w resorcie obrony narodowej (Dz. Urz. Ministra Obrony Narodowej z 2016 r. poz. 25 z późn. zm.); • Decyzja nr 3 Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 24 marca 2014 r. w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych, Decyzja nr 1 Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 23 stycznia 2015 r. zmieniająca decyzję w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych; • Rejestr lotnisk cywilnych ULC (2015); • Ewidencja lądowisk ULC (2015).

Szczególną rolę w zakresie bezpieczeństwa Państwa pełnią wojskowe tereny zamknięte, obejmujące:

- I grupa – kompleksy miejskie (położone wśród zwartej zabudowy),
- II grupa – kompleksy terenowe (koszarowe i składy oddalone od terenów zabudowanych, poligonowe, szkoleniowe garnizonowe, lotniskowe, wodne),
- III grupa – kompleksy posiadające indywidualną strefę ochronną.

Ochrona wojskowych terenów zamkniętych odbywać się będzie poprzez wyznaczenie w gminnych dokumentach planistycznych (studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego) stref ochronnych wokół terenów zamkniętych oraz ustalenie, w uzgodnieniu z Szefem Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Zielonej Górze, ograniczeń w zagospodarowaniu i korzystaniu z terenów w granicach ww. stref ochronnych. Dla wszystkich grup wojskowych terenów zamkniętych powinny zostać wyznaczone strefy ochronne w odległości nie mniejszej niż 500 m od granic ewidencyjnych terenów zamkniętych. Na terenie stref ochronnych dla wszystkich grup zaleca się:

- nakaz uzgadniania rodzaju zabudowy oraz montażu urządzeń emitujących pole elektromagnetyczne z władzami wojskowymi,
- nakaz uzgadniania budowy i modernizacji sieci gazowej,
- nakaz uzgadniania budowy budynków wielkopowierzchniowych pokrytych blachą,
- nakaz budowy niskiej zabudowy w sąsiedztwie terenów zamkniętych,
- nakaz uzgadniania organizacji imprez masowych,

- nakaz uzgadniania dokumentacji budowlanych oraz planowanych do realizacji zadań inwestycyjnych z Rejonem Wsparcia Teleinformatycznego we Wrocławiu, w celu uniknięcia kolizji z infrastrukturą telekomunikacyjną resortu obrony narodowej,
- zakaz działalności związanej z produkcją i przechowywaniem materiałów wybuchowych, pirotechnicznych oraz chemicznych i biologicznych,
- zakaz działalności, w wyniku której powstaną drgania, wibracje.

Ponadto na terenie stref ochronnych dla grupy II (kompleksy terenowe) zaleca się:

- nakaz uzgadniania nasadzeń roślinności ograniczającej widoczność podejść do obiektów,
- zakaz wznoszenia wież, masztów oraz obiektów wysokich,
- zakaz budowy obiektów publicznych typu: szpital, placówki oświatowe, opiekuńcze, uzdrowiskowe, terenów rekreacyjno-wypoczynkowych, nowych linii kolejowych i dróg o znacznym natężeniu ruchu.

Dla kompleksów posiadających indywidualną strefę ochronną (III grupa) obowiązują nakazy i zakazy zgodnie z ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących dla poszczególnych kompleksów.

Dla zapewnienia bezpieczeństwa i obronności konieczne jest utrzymanie elementów infrastruktury komunikacyjnej, głównie dróg i kolei, potrzebnych do przewozu m.in. obiektów zbrojnych lub ewakuacji w czasach konfliktu zbrojnego. Priorytetowe jest utrzymanie istniejącego przebiegu dróg międzypoligonowych, łączących poligony Żagań-Świętoszów z poligonem w Drawsku Pomorskim (woj. zachodniopomorskie) oraz Żagań-Świętoszów z Żaganiem, służących przemieszczaniu się pojazdów gąsienicowych, specjalnych, ponadnormatywnych, znajdujących się w wyposażeniu Wojsk Lądowych i Sił Powietrznych.

Istotną rolę w zakresie bezpieczeństwa Państwa pełnią również kolejowe tereny zamknięte, ustanowione przez właściwego ministra. Ochrona kolejowych terenów zamkniętych odbywać się będzie poprzez wyznaczenie w gminnych dokumentach planistycznych (studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego) stref ochronnych wokół terenów zamkniętych oraz ustalenie ograniczeń w zagospodarowaniu i korzystaniu z terenów w granicach ww. stref ochronnych, zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie transportu kolejowego. Na terenie stref ochronnych należy uwzględnić przede wszystkim:

- zachowanie odpowiednich odległości od linii kolejowych dla budowli i budynków, w tym budynków mieszkalnych, szpitali, domów opieki społecznej, obiektów rekreacyjno-sportowych, budynków związanych z wielogodzinnym pobytem dzieci i młodzieży, w kontekście zachowania norm dopuszczalnego hałasu w środowisku, określonych w przepisach odrębnych,
- zachowanie odpowiednich warunków sytuowania drzew i krzewów oraz wykonywania robót ziemnych w sąsiedztwie linii kolejowych, zgodnie z przepisami odrębnymi.

Zapewnienie przestrzennych warunków funkcjonowania obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa dotyczy głównie ochrony granic państwa. Zabezpieczenie granic ma zapewnić spójny system bezpieczeństwa państwa i obywateli. Szczególnie ważne jest utrzymanie i rozbudowa sieci bezpieczeństwa granic państwa i przejść granicznych. Konieczne jest też zapewnienie przestrzennych warunków funkcjonowania i rozwoju placówek Straży Granicznej. W ramach budowy infrastruktury umożliwiającej realizację zadań Straży Granicznej pod kątem ewentualnego Tymczasowego Przywrócenia Kontroli Granicznej, wszystkie projekty powinny być uzgadniane ze Strażą Graniczną. W pierwszej kolejności nowe inwestycje powinny być usytuowane w miejscach, w których dotychczasowa infrastruktura usytuowana była po stronie państwa sąsiedniego (np. Zasieki, Łęknica).

W zakresie zapewnienia bezpieczeństwa ruchu lotniczego ustala się:

- obiekty o wysokości równej i większej niż 100 m nad poziom terenu, stanowią przeszkody lotnicze i ze względu na zapewnienie warunków bezpieczeństwa ruchu cywilnych statków powietrznych muszą być zgłoszone Prezesowi Urzędu Lotnictwa Cywilnego oraz szefostwu Służby Ruchu Lotniczego Sił Zbrojnych RP,
- wszelkie projektowane obiekty stałe i tymczasowe o wysokości równej i większej od 50 m nad poziom terenu podlegają zgłoszeniu do Szefostwa Służby Ruchu Lotniczego Sił Zbrojnych RP, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę tych obiektów.

Bezpieczeństwo ruchu lotniczego będzie również zapewnione poprzez uwzględnienie w lokalnych dokumentach planistycznych obszarów ograniczenia wysokości zabudowy. Na terenie województwa lubuskiego dotyczy to:

- lotniska użytku publicznego certyfikowanego – Zielona Góra/Babimost (Przedsiębiorstwo Państwowe „Porty Lotnicze”),
- lotniska wyłącznego, zarządzane przez Aeroklub Polski – Przylep k/Zielonej Góry.

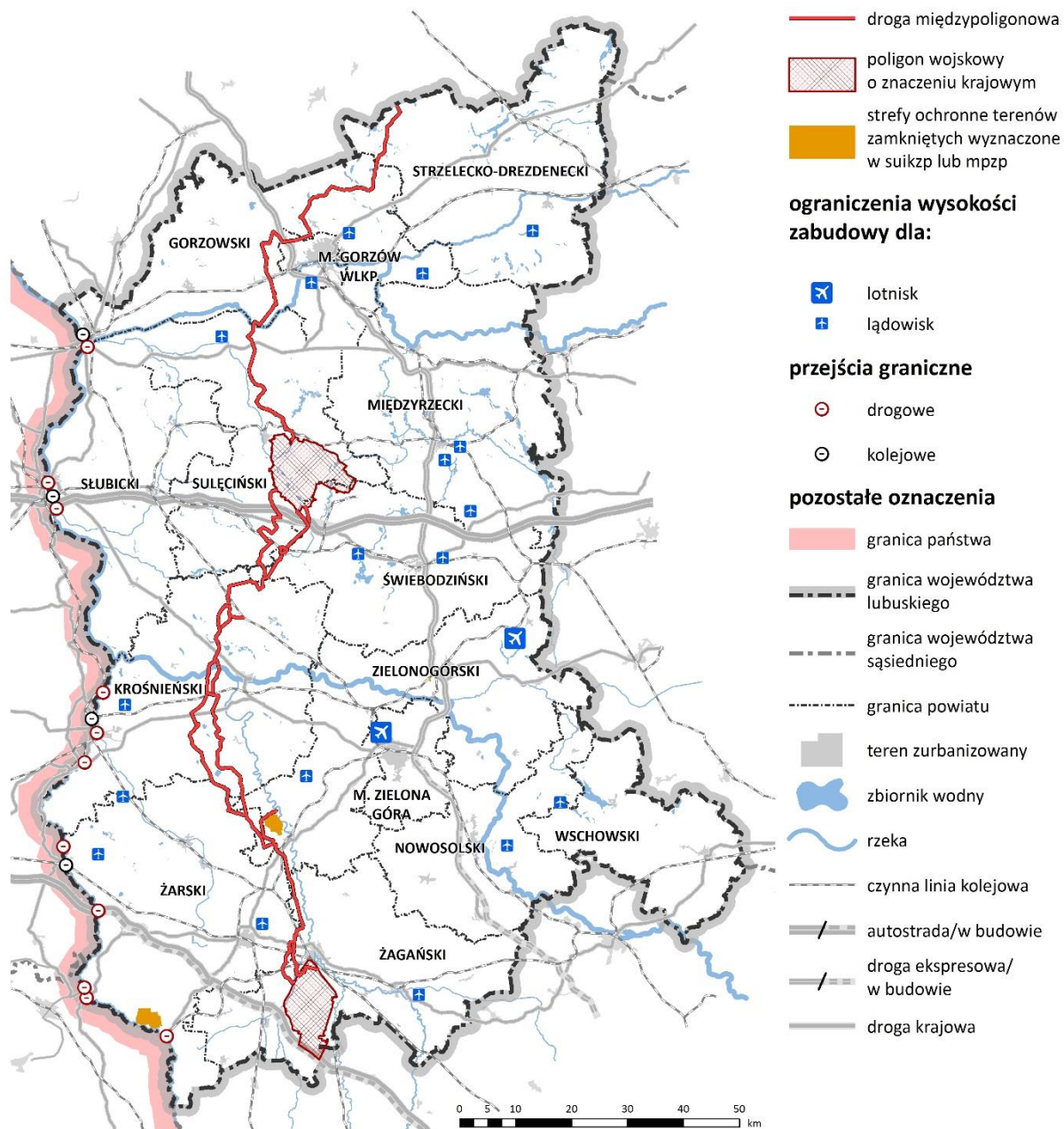
Łądowiska, dla których należy określić ograniczenia wysokości:

- Lipki Wielkie (gm. Santok), lądowisko samolotowe (Państwowe Gospodarstwo Leśne Nadleśnictwo Karwin),
- Grabowiec (gm. Świdnica), lądowisko samolotowe (Lasy Państwowe Nadleśnictwo Krzystkowice),
- Zielona Góra-szpital, lądowisko śmigłowcowe, sanitarne (Szpital Uniwersytecki im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze Sp. z o.o.),
- Rzepin-szpital, lądowisko śmigłowcowe (Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe Nadleśnictwo Rzepin),
- Sulęcín-szpital, lądowisko śmigłowcowe, sanitarne (Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Sulęcinie),
- Żary-szpital, lądowisko śmigłowcowe, sanitarne, wojskowe (105 Szpital Wojskowy z Przychodnią, Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Żarach),
- Nowa Sól-szpital, lądowisko śmigłowcowe, sanitarne (Wielospecjalistyczny Szpital Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Nowej Soli),
- Ulim (gm. Deszczno), lądowisko samolotowe (prywatne),
- Gorzów Wlkp.-szpital, lądowisko śmigłowcowe, sanitarne (Wielospecjalistyczny Szpital Wojewódzki w Gorzowie Wlkp. Sp. z o.o.).

Ponadto na terenie województwa w mieście Słubice i Drezdenko znajdują się pomoce radionawigacyjne do celów wojskowych, dla których ustala się ochronę.

Schemat 88. Ochrona terenów zamkniętych, obiektów służących zapewnieniu bezpieczeństwa państwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rejestru lotnisk cywilnych ULC, Ewidencja lądowisk ULC oraz danych Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego

Kierunek 2. Poprawa bezpieczeństwa publicznego

Działania	Dokumenty powiązane
1. Utrzymanie i rozbudowa sieci zarządzania kryzysowego; 2. Poprawa integracji systemu ratownictwa cywilnego; 3. Zapewnienie odpowiednich warunków funkcjonowania zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnej awarii przemysłowej oraz prowadzenia transportu materiałów niebezpiecznych.	• Program modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Biura Ochrony Rządu; • Program Ratownictwa i Ochrony Ludności na lata 2014-2020; • Metodologia określenia bezpiecznych lokalizacji zakładów mogących powodować poważne awarie, aktualizacja 2010 r.

W zakresie zarządzania kryzysowego plan ustala:

- wspieranie działań Wojewódzkiego Centrum Zarządzania Kryzysowego,
- utrzymanie i rozwój aplikacji: „Regionalny System Ostrzegania” (RSO), „Bezpieczne Lubuskie” oraz „Centralna Aplikacja Raportująca” (CAR),
- stałe nadzorowanie i monitorowanie imprez masowych (w tym głównie Przystanku Woodstock),
- nadzór oraz koordynacja działań w zakresie realizacji rządowego programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpieczniej”,
- wspieranie działań mających na celu minimalizowanie skutków klęsk żywiołowych.

Poprawa integracji systemu ratownictwa cywilnego obejmuje głównie wspieranie i rozwój Wojewódzkiego Centrum Powiadamiania Ratunkowego.

W zakresie zapewnienia odpowiednich warunków funkcjonowania zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnej awarii przemysłowej oraz prowadzenia transportu materiałów niebezpiecznych najważniejszym zadaniem jest zapobieganie zdarzeniom mogącym powodować awarie oraz ograniczenie ich skutków dla ludzi i środowiska. W związku z tym plan wskazuje:

- lokalizowanie zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnej awarii przemysłowej w bezpiecznej odległości od siebie oraz od zabudowy mieszkaniowej, obiektów użyteczności publicznej, budynków zamieszkania zbiorowego, dróg krajowych i linii kolejowych o znaczeniu państwowym,
- sukcesywne przenoszenie zakładów stwarzających ryzyko poważnej awarii z terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej,
- zakaz lokalizacji zakładów dużego i zwiększonego ryzyka poważnej awarii na terenach szczególnego zagrożenia powodzią,
- prowadzenie transportu materiałów niebezpiecznych poza terenami o największej gęstości zaludnienia.

Warunkiem dopuszczenia realizacji inwestycji stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnej awarii przemysłowej na danym terenie jest m.in. zachowanie bezpiecznej odległości od linii kolejowych o znaczeniu państwowym. W celu zapewnienia wysokiego poziomu bezpieczeństwa ludzi i środowiska, na etapie lokalizowania konkretnego zakładu należy wskazać:

- bezpieczne odległości, jakie należy zachować od terenów zabudowy i od linii kolejowej, uwzględniające istniejące obiekty, formy ochrony przyrody zlokalizowane w ich sąsiedztwie,
- kategorie i rodzaje substancji niebezpiecznych mogących znaleźć się w zakładach,
- scenariusze potencjalnych poważnych awarii, które mogą wystąpić na terenie zakładów,
- parametry graniczne oddziaływania poważnych awarii w odniesieniu do natężenia promieniowania cieplnego, skutki oddziaływania nadciśnienia oraz skutki toksyczne.

Kierunek 3. Zahamowanie wzrostu i minimalizacja istniejącego ryzyka powodziowego

Działania	Dokumenty powiązane
1. Ograniczenie wzrostu zagospodarowania na obszarach zagrożonych powodzią; 2. Określenie warunków możliwego zagospodarowywania obszarów chronionych obwałowaniami; 3. Identyfikacja obszarów zagrożonych lokalnymi podtopieniami; 4. Utrzymanie oraz zwiększanie istniejącej zdolności retencyjnej zlewni w regionie wodnym; 5. Działania ograniczające zagrożenie powodziowe, skierowane w pierwszej kolejności na obszary o najwyższym ryzyku powodziowym wyznaczone w planie zarządzania ryzykiem powodziowym; 6. Poprawa systemu zarządzania ryzykiem powodziowym.	• Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016); • Studia ochrony przeciwpowodziowej; • Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016) • MasterPlan dla obszaru dorzecza Odry (2014); • Mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego (2015); • IPPON – Studium integracji przestrzennej polskiej części pogranicza Polski i Niemiec (2013).

Podstawowymi dokumentami identyfikującymi obszary szczególnego zagrożenia powodzią są mapy zagrożenia powodziowego oraz mapy ryzyka powodziowego, na podstawie których opracowano Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (PZRP), stanowiący zbiór działań służących minimalizacji zidentyfikowanych zagrożeń. Ponadto dla rzek Pliszki, Ilanki, Myśli, Konotopy, Kanału Lubońskiego wciąż aktualne są studia ochrony przeciwpowodziowej.

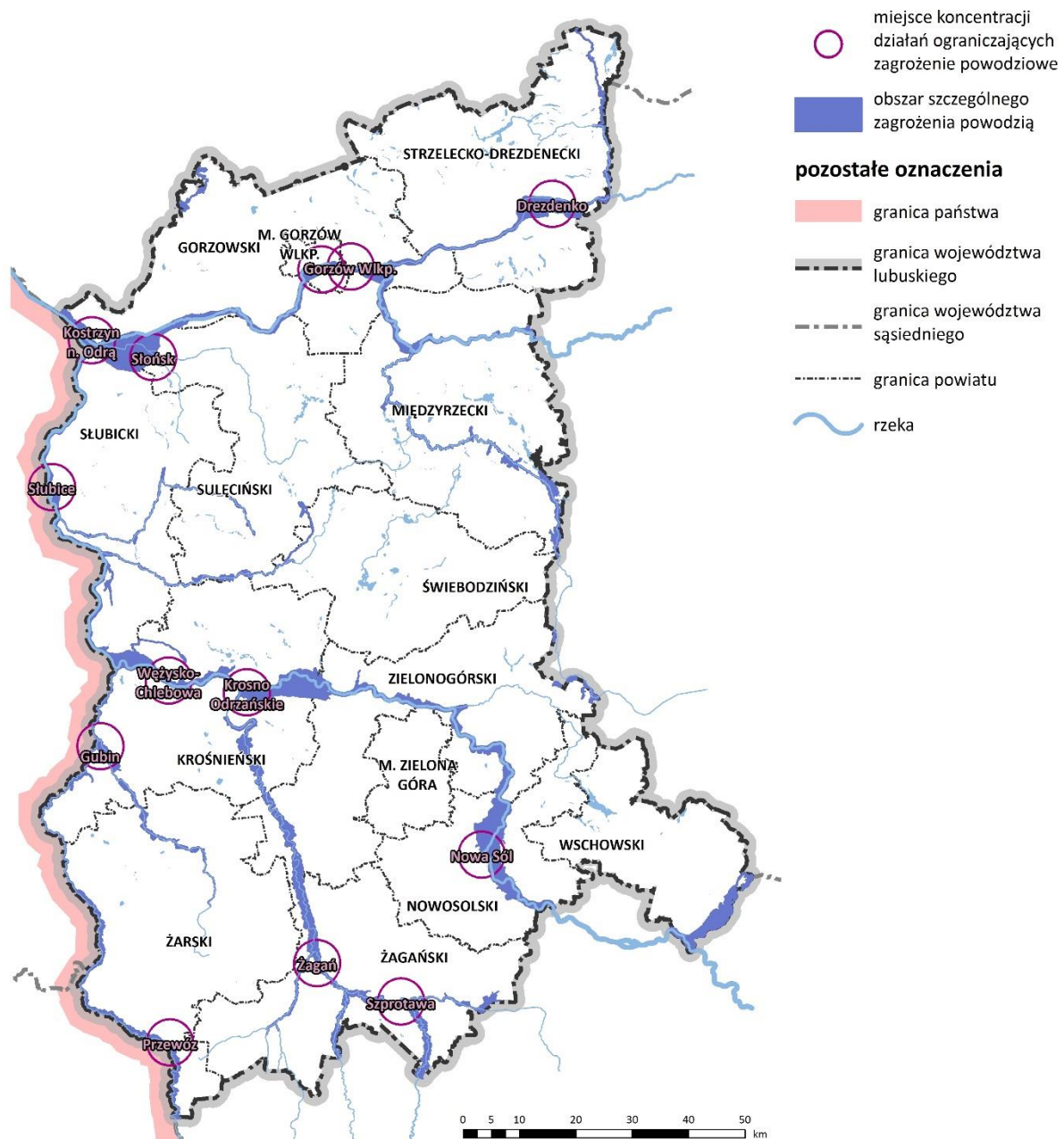
Najbardziej skutecznym sposobem ochrony przed zalaniem wodami powodziowymi jest zakaz zabudowy, który zgodnie z Prawem wodnym dotyczy obszarów szczególnego zagrożenia powodziowego – o prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi raz na sto lat i raz na dziesięć lat. Ponadto wskazuje się, aby ograniczać zabudowę na terenach o mniejszym prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi (raz na 500 lat) oraz na terenach narażonych na zalanie w przypadku przerwania wałów, dotyczy to przede wszystkim obiektów o charakterze społecznym i obiektów zagrażających środowisku. Na terenach zabudowanych szczególnie zagrożonych powodzią wskazane jest również opracowanie programu wykupów i przesiedleń.

Odrębnym od powodzi zagadnieniem jest występowanie lokalnych podtopień, powstających na ciekach w okresach nadwyżek opadów atmosferycznych lub gwałtownych spływów wód roztopowych. Takie zjawiska występują lokalnie na terenach zainwestowanych a ich główną przyczyną jest brak lub nieprawidłowe funkcjonowanie systemu odprowadzania czy retencjonowania wód. Wskazuje się przeprowadzenie prac studialnych, mających na celu identyfikację obszarów zagrożonych i wskazanie sposobów zmniejszenia lub eliminacji zagrożenia.

Istotnym problemem jest zbyt niska retencja zlewni, która sprawia, że wezbrania są większe i szybciej osiągają kulminację. Podnoszenie możliwości naturalnej retencji dotyczy zwiększania powierzchni terenów zalesionych, przekształcania terenów rolnych w dolinach rzek w trwałe użytki zielone oraz zmniejszenia spływu wód z powierzchni utwardzonych na terenach zabudowanych. Wskazuje się m.in. opracowanie szczegółowej analizy i projektu możliwości zwiększenia retencji dla Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry.

Schemat 89. Lokalizacja obszarów o najwyższym ryzyku powodziowym – miejsca koncentracji działań ograniczających zagrożenie powodziowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)

Kluczowa dla ograniczania ryzyka powodziowego jest realizacja niezbędnej infrastruktury przeciwpowodziowej, przede wszystkim rozbudowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych. W planie zarządzania ryzykiem powodziowym na podstawie analizy rozkładu przestrzennego zagrożenia i ryzyka powodziowego wyodrębniono obszary o najwyższym ryzyku powodziowym. Obszary te są priorytetowe i działania ograniczające zagrożenie powodziowe powinny być skierowane do nich w pierwszej kolejności. Są to:

- Słubice, gdzie wskazuje się działania dotyczące odbudowy cieków, umacniania, rozbudowy i budowy wałów przeciwpowodziowych,
- Kostrzyn nad Odrą – Słońsk, gdzie wskazuje się rozbudowę wałów i polderu (Warniki), odbudowę budowli regulacyjnych i roboty regulacyjne na Warcie (od m. Kostrzyn nad Odrą do m. Santok) i na Noteci,
- Gorzów Wlkp., gdzie wskazuje się regulację Warty,

- Drezdenko, gdzie wskazuje się budowę brakujących odcinków i modernizację istniejących wałów przeciwpowodziowych w m. Drezdenko,
- Gubin, gdzie wskazuje się zwiększenie rozstawu wałów Nysy Łużyckiej powyżej Gubina i zabezpieczenie przed powodzią m. Gubin wraz z ujściowym odcinkiem rz. Lubszy,
- Krosno Odrzańskie, gdzie wskazuje się budowę wałów, rozbudowę kanałów ulgi i umocnienia na lewym brzegu Odry,
- Nowa Sól – Otyń, gdzie wskazuje się rozsunięcie obwałowań, regulację koryta Czarnej Strugi z rozbudową wałów przeciwpowodziowych i budowę przepompowni oraz odbudowę i modernizację wału przeciwpowodziowego Odry w Kielczu,
- Przewóz, gdzie wskazuje się budowę obwałowań prawostronnych na Nysie Łużyckiej,
- Wężysko – Chlebowo, gdzie wskazuje się budowę lewostronnego wału przeciwpowodziowego Odry, rozsunięcie obwałowań,
- Żagań, Szprotawa, gdzie nie wskazuje się działań technicznych, a wariant polegający na zmianie sposobu rolniczego z roli na użytki zielone.

W PZRP dla wszystkich zlewni planistycznych w województwie lubuskim ustanowiono wysoki priorytet dla poprawy systemu zarządzania ryzykiem powodziowym. Należy przede wszystkim dążyć do budowy i usprawniania lokalnych systemów ostrzegania przed powodzią, doskonalenia planów zarządzania kryzysowego oraz wypracowania wytycznych dotyczących likwidacji szkód.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Inwestycje celu publicznego

XIII. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa, zgodnie z art. 39, ust. 5 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym³²¹ uwzględnia się **inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym**, które zostały ustalone w dokumentach przyjętych przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Radę Ministrów, właściwego ministra lub sejmik województwa.

Zgodnie z definicją zawartą w ww. ustawie, przez inwestycje celu publicznego należy rozumieć „działania o znaczeniu lokalnym (gminnym) i ponadlokalnym (**powiatowym, wojewódzkim i krajowym**), a także krajowym (obejmującym również inwestycje międzynarodowe i ponadregionalne), (...) bez względu na status podmiotu podejmującego te działania oraz źródła ich finansowania, **stanowiące realizację celów, o których mowa w art. 6 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (...)**”.

Celami publicznymi w rozumieniu ustawy o gospodarce nieruchomościami są³²²:

- 1) wydzielanie gruntów pod drogi publiczne, drogi rowerowe i drogi wodne, budowa, utrzymywanie oraz wykonywanie robót budowlanych tych dróg, obiektów i urządzeń transportu publicznego, a także łączności publicznej i sygnalizacji;
 - 1a) wydzielenie gruntów pod linie kolejowe oraz ich budowa i utrzymanie;
 - 1b) wydzielanie gruntów pod lotniska, urządzenia i obiekty do obsługi ruchu lotniczego, w tym rejonów podejść, oraz budowa i eksploatacja tych lotnisk i urządzeń;
- 2) budowa i utrzymywanie ciągów drenażowych, przewodów i urządzeń służących do przesyłania lub dystrybucji płynów, pary, gazów i energii elektrycznej, a także innych obiektów i urządzeń niezbędnych do korzystania z tych przewodów i urządzeń;
 - 2a) budowa i utrzymywanie sieci transportowej dwutlenku węgla;
- 3) budowa i utrzymywanie publicznych urządzeń służących do zaopatrzenia ludności w wodę, gromadzenia, przesyłania, oczyszczania i odprowadzania ścieków oraz odzysku i unieszkodliwiania odpadów, w tym ich składowania;
- 4) budowa oraz utrzymywanie obiektów i urządzeń służących ochronie środowiska, zbiorników i innych urządzeń wodnych służących zaopatrzeniu w wodę, regulacji przepływów i ochronie przed powodzią, a także regulacja i utrzymywanie wód oraz urządzeń melioracji wodnych, będących własnością Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego;
- 5) opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
 - 5a) ochrona Pomników Zagłady w rozumieniu przepisów o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady oraz miejsc i pomników upamiętniających ofiary terroru komunistycznego;
- 6) budowa i utrzymywanie pomieszczeń dla urzędów organów władzy, administracji, sądów i prokuratur, państwowych szkół wyższych, szkół publicznych, państwowych lub samorządowych instytucji kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, a także publicznych: obiektów ochrony zdrowia, przedszkoli, domów opieki społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych, obiektów sportowych;
 - 6a) budowa i utrzymywanie obiektów oraz pomieszczeń niezbędnych do realizacji obowiązków w zakresie świadczenia usług powszechnych przez operatora wyznaczonego w rozumieniu ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. – Prawo pocztowe (Dz. U. z 2016 r. poz. 1113, 1250, 1823 i 1948), a także innych obiektów i pomieszczeń związanych ze świadczeniem tych usług;

³²¹ Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 z późn. zm.

³²² Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, art. 6, Dz. U. z 2018 r. poz. 121

- 7) budowa i utrzymywanie obiektów oraz urządzeń niezbędnych na potrzeby obronności państwa i ochrony granicy państwowej, a także do zapewnienia bezpieczeństwa publicznego, w tym budowa i utrzymywanie aresztów śledczych, zakładów karnych oraz zakładów dla nieletnich;
- 8) poszukiwanie, rozpoznawanie, wydobywanie złóż kopalin objętych własnością górnica;
- 8a) poszukiwanie lub rozpoznawanie kompleksu podziemnego składowania dwutlenku węgla oraz podziemne składowanie dwutlenku węgla;
- 9) zakładanie i utrzymywanie cmentarzy;
- 9a) ustanawianie i ochrona miejsc pamięci narodowej;
- 9b) ochrona zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt lub siedlisk przyrody;
- 9c) wydzielanie gruntów pod publicznie dostępne samorządowe: ciągi piesze, place, parki, promenady lub bulwary, a także ich urządzenie, w tym budowa lub przebudowa;
- 10) inne cele publiczne określone w odrębnych ustawach.

Strategiczne programy rozwoju oraz planowane inwestycje o znaczeniu regionalnym, ponadregionalnym i krajowym zawierają następujące dokumenty:

Dokumenty przyjęte przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej:

- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 r. o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu (Dz. U. z 2017 r. poz. 2302);

Dokumenty przyjęte przez Radę Ministrów:

- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Uchwała Rady Ministrów Nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 r.);
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020 (Uchwała Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 2014 r., zatwierdzony decyzją Komisji Europejskiej z dnia 16 grudnia 2014 r.);
- Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.) (Uchwała Rady Ministrów Nr 156/2015 z dnia 8 września 2015 r.);
- Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku) (Uchwała Rady Ministrów Nr 6 z dnia 22 stycznia 2013 r.);
- Krajowy Program Kolejowy do 2023 roku (Uchwała Rady Ministrów Nr 144/2016 z dnia 23 listopada 2016 r.);
- Narodowy Plan Wdrażania Europejskiego Systemu Zarządzania Ruchem Kolejowym w Polsce (zatwierdzony przez Radę Ministrów decyzją z dnia 6 marca 2007 r.);
- V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych (zatwierdzona przez Radę Ministrów w dniu 31 lipca 2017 r.);
- MasterPlan dla obszaru dorzecza Odry (zatwierdzony przez Radę Ministrów w dniu 26 sierpnia 2014 r.);
- Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego (Uchwała Rady Ministrów Nr 219 z dnia 13 listopada 2014 r.);
- Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r.);
- Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r.);
- Program Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Dziedzinie Bezpieczeństwa (NSIP – NATO Security Investment Programme, CP 2A0022 – infrastruktura dla Sił Wzmocnienia NATO);

- Strategia Rozwoju Polski Zachodniej 2020;
(Uchwała Rady Ministrów Nr 60 z dnia 30 kwietnia 2014 r.);
- Założenia do planów rozwoju śródlądowych dróg wodnych w Polsce na lata 2016-2020 z perspektywą do roku 2030;
(Uchwały Rady Ministrów Nr 79 z dnia 14 czerwca 2016 r.).

Dokumenty przyjęte przez właściwego ministra:

- Priorytetowe Ramy Działań dla sieci Natura 2000 na Wieloletni Program Finansowania UE w latach 2014-2020
(przyjęty przez Ministra Środowiska w 2013 r.);
- Program Operacyjny Inteligentny Rozwój na lata 2014-2020
(Komunikat Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 27 marca 2015 r. o podjęciu przez KE decyzji zatwierdzającej Program z dnia 12 lutego 2015 r.).

Dokumenty przyjęte przez samorząd:

- Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020
(Uchwała Sejmiku Województwa Lubuskiego Nr XXXII/319/12 z dnia 19 listopada 2012 roku);
- Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017-2029
Uchwała Sejmiku Województwa Lubuskiego Nr XXVI/369/16 z dnia 19 grudnia 2016 roku);
- Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020
(Uchwała Zarządu Województwa Lubuskiego Nr 9/103/15 z dnia 20 stycznia 2015 r.);
- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020
(Uchwała Zarządu Województwa Lubuskiego Nr 160/2108/17 z dnia 3 stycznia 2017 r.);
- Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego;
(Uchwała Zarządu Województwa Lubuskiego 110/1387/16 z dnia 7 czerwca 2016 r.);
- Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku
(Uchwała Zarządu Województwa Lubuskiego Nr 237/2813/14 z dnia 4 lutego 2014 roku);
- Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego
(Uchwała Sejmiku Województwa Lubuskiego Nr XLI/485/13 z dnia 28 października 2013 roku);
- Program udroźnienia wód płynących dla celów rybactwa w województwie lubuskim na lata 2005-2020
(Uchwała Sejmiku Województwa Lubuskiego Nr XXVII/199/2005 z dnia 21 marca 2005 roku);
- Program Mała Retencja Wodna w Województwie Lubuskim
(Uchwała Sejmiku Województwa Lubuskiego nr XXX/273/2008 z dnia 17 listopada 2008 roku);
- Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych;
(Uchwała Sejmiku Województwa Lubuskiego Nr XXIX/448/17 z dnia 10 kwietnia 2017 roku);
- Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia na lata 2014-2020
(Uchwała Sejmiku Województwa Lubuskiego Nr XLVII/567/14 z dnia 5 maja 2014 roku);
- Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego (2015);
- Kontrakt Lubuski
(Uchwała Zarządu Województwa Lubuskiego Nr 274/3307/14 z dnia 14 sierpnia 2014 roku);
- Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego na lata 2016-2018)
(Uchwała Sejmiku Województwa Lubuskiego Nr XIX/179/16 z dnia 18 kwietnia 2016 roku);
- Plan Inwestycyjny Wojewódzkiego Ośrodka Sportu i Rekreacji imienia Zbigniewa Majewskiego w Drzonkowie na lata 2015-2020

- (Uchwała Zarządu Województwa Lubuskiego Nr 37/372/15 z dnia 19 maja 2015 roku);
- Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie opieki nad matką i dzieckiem w województwie lubuskim (Uchwała Zarządu Województwa Lubuskiego Nr 89/1048/16 z dnia 16 lutego 2016 roku);
 - Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020 (Uchwała Zarządu Województwa Lubuskiego Nr 6/57/14 z dnia 30 grudnia 2014 roku);
 - Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry (2016);
 - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020 (Uchwała Zarządu Województwa Lubuskiego Nr 76/901/15 z dnia 15 grudnia 2015 roku).

Pozostałe dokumenty:

- Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2016-2025 (Polskie Sieci Elektroenergetyczne SA);
- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019;
- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022.

Wskazane w powyższych dokumentach inwestycje celu publicznego są spójne z ustaleniami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego (PZPWL). Jednocześnie PZPWL uwzględnia ustalenia Kontraktu Terytorialnego dla Województwa Lubuskiego, w którym określono następujące cele rozwojowe województwa lubuskiego:

- poprawa jakości badań oraz wzmocnienie współpracy sektora nauki i gospodarki;
- poprawa stanu technicznego infrastruktury transportowej zapewniającej sprawne połączenia pomiędzy strategicznymi ośrodkami i obszarami rozwoju gospodarczego województwa;
- budowa i modernizacja systemów dystrybucyjnych i przesyłowych energii elektrycznej;
- zapobieganie negatywnym skutkom powodzi;
- lepsze wykorzystanie istniejącego potencjału przyrodniczego i kulturowego województwa;
- zwiększenie poziomu zatrudnienia w województwie;
- redukcja poziomu wykluczenia społecznego;
- podniesienie poziomu wykształcenia i kompetencji w regionie;
- zwiększenie dostępu do usług medycznych i profilaktyka zdrowotna;
- rozwój miast wojewódzkich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie;
- kompleksowa rewitalizacja obszarów o wysokim nasileniu niekorzystnych zjawisk społecznych i gospodarczych.

Kontrakt obowiązuje na lata 2014 – 2023 i służy określeniu celów i przedsięwzięć priorytetowych o istotnym znaczeniu dla rozwoju kraju oraz województwa lubuskiego, w ramach realizacji programów operacyjnych na lata 2014 – 2020. Natomiast programy operacyjne służą realizacji Umowy Partnerstwa w zakresie polityki spójności, oraz innych instrumentów, z których mogą być finansowane przedsięwzięcia priorytetowe przyczyniające się do osiągnięcia celów określonych w kontrakcie.

W zapisach ujęto także zadania wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd. Zgodnie z art. 14 ust. 1 ustawy o samorządzie województwa z dnia 5 czerwca 1998 r. (Dz. U. z 2017 r. poz. 2096 z późn. zm.) samorząd województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim określone ustawami, w szczególności w zakresie:

- 1) edukacji publicznej, w tym szkolnictwa wyższego;
- 2) promocji i ochrony zdrowia;
- 3) kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 4) pomocy społecznej;
- 4a) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- 5) polityki prorodzinnej;
- 6) modernizacji terenów wiejskich;
- 7) zagospodarowania przestrzennego;
- 8) ochrony środowiska;
- 9) gospodarki wodnej, w tym ochrony przeciwpowodziowej, a w szczególności wyposażenia i utrzymania wojewódzkich magazynów przeciwpowodziowych;
- 10) transportu zbiorowego i dróg publicznych;
- 11) kultury fizycznej i turystyki;
- 12) ochrony praw konsumentów;
- 13) obronności;
- 14) bezpieczeństwa publicznego;
- 15) przeciwdziałania bezrobociu i aktywizacji lokalnego rynku pracy;
- 15a) działalności w zakresie telekomunikacji;
- 16) ochrony roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy.

Wykaz planowanych inwestycji sporządzono z podziałem na strefy tematyczne: ochrona przyrody, strefa społeczno-gospodarcza, dziedzictwo kulturowe, komunikacja i transport, infrastruktura techniczna, obronność i bezpieczeństwo.

W tabelach zestawiono inwestycje przewidziane w analizowanych dokumentach, które stanowią przedsięwzięcia o znaczeniu ponadlokalnym (powiatowym, wojewódzkim i krajowym) oraz które jednocześnie spełniają kryteria celu publicznego zgodnie z ustawą o gospodarce nieruchomościami, przytoczoną na wstępie. Pozostałe inwestycje i zadania o znaczeniu ponadlokalnym zawarto w oddzielnych tabelach. Są to zadania istotne z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju województwa, związane z wyznaczonymi w PZPWL kierunkami rozwoju i zagospodarowania przestrzennego.

Ponadto w wykazie inwestycji zamieszczono informacje dotyczące lokalizacji planowanych przedsięwzięć w odniesieniu do gmin, wskazano źródłowe dokumenty oraz wskazano podmiot odpowiedzialny za lokalizację zadania. Na podstawie informacji zawartych w strategicznych dokumentach określono również etapowanie wskazanych inwestycji, których czasowy horyzont realizacji najczęściej wyznaczany jest do 2020 lub 2030 roku.

1. Ochrona przyrody

W rozdziale tym zawarto planowane ponadlokalne inwestycje celu publicznego związane z:

- ochroną zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt lub siedlisk przyrody, zgodnie z art. 6, pkt 9b ustawy o gospodarce nieruchomościami;
- budową oraz utrzymywaniem obiektów i urządzeń służących ochronie środowiska, zbiorników i innych urządzeń wodnych służących zaopatrzeniu w wodę, regulacji przepływów i ochronie przed powodzią, a także regulacją i utrzymywaniem wód oraz urządzeń melioracji wodnych, będących własnością Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, zgodnie z art. 6, pkt 4 ustawy o gospodarce nieruchomościami.

Zgodnie z dokumentami wskazującymi poniższe inwestycje, konieczne jest podjęcie działań mających na celu przeciwdziałanie czynnikom i zjawiskom powodującym spadek bioróżnorodności, w tym istotne są zadania związane z ochroną gatunków i siedlisk, przede wszystkim na terenach parków narodowych, parków krajobrazowych, obszarów Natura 2000 oraz poza obszarami chronionymi w obrębie korytarzy ekologicznych i miejscach występowania gatunków zagrożonych. Utrzymaniu bioróżnorodności służy również zachowanie ciągłości morfologicznej cieków, z którą wiążą się działania wymienione w art. 6, pkt 4 ustawy o gospodarce nieruchomościami.

Pozostałe inwestycje i zadania o znaczeniu ponadlokalnym związane z ochroną przyrody umieszczono w oddzielnej tabeli.

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie ochrony przyrody						
Nazwa inwestycji	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez Radę Ministrów lub właściwego ministra						
1. Osiągnięcie właściwego stanu ochrony lub jego poprawę w odniesieniu do typów siedlisk przyrodniczych i gatunków o znaczeniu priorytetowym występujących w obszarach Natura 2000, które wymagają ochrony czynnej	obszary Natura 2000	- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014–2020 - Priorytetowe Ramy Działań dla sieci Natura 2000 na Wieloletni Program Finansowania UE W latach 2014–2020	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim	X		
2. Poprawa lub osiągnięcie właściwego stanu ochrony w odniesieniu do pozostałych typów siedlisk przyrodniczych	obszary Natura 2000	- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014–2020 - Priorytetowe Ramy Działań dla sieci Natura 2000 na Wieloletni Program	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim	X		

i gatunków występujących w obszarach Natura 2000		Finansowania UE W latach 2014–2020				
inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd						
3. Działania udrażniające w zakresie potrzeb przywracania ciągłości morfologicznej cieków województwa lubuskiego	rz. Bóbr: gm. Krosno Odrzańskie, gm. Bobrowice, gm. Nowogród Bobrzański, gm. Żagań, m. Żagań, gm. Małomice, gm. Szprotawa, rz. Drawa: gm. Dobiegniew, rz. Nysa Łużycka: m. Gubin; gm. Gubin, gm. Brody, gm. Trzebiel, m. Łęknica, gm. Przewóz, rz. Młynówka Chlebowo: gm. Gubin, rz. Ilanka: gm. Słubice, gm. Cybinka, gm. Rzepin, gm. Torzym, m. Torzym, rz. Pliszka: gm. Cybinka, gm. Torzym, gm. Bytnica, gm. Łagów, rz. Postomia: gm. Krzeszyce, gm. Sulęcín, rz. Kłodawka: m. Gorzów Wlkp., gm. Kłodawa, rz. Obrzyca: gm. Trzebiechów, gm. Kargowa, gm. Kolsko, gm. Sława, Kanał Łącza: gm. Czerwieńsk, rz. Ośnianka: gm. Słońsk, gm. Ośno Lubuskie, rz. Pelcz: gm. Strzelce Krajeńskie, gm. Zwierzyn,	Program udrożnienia wód płynących dla celów rybactwa w województwie lubuskim na lata 2005–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej ³²³	X		

³²³ zgodnie z art. 527 ustawy Prawo wodne z dnia 20 lipca 2017 roku (Dz. U. z 2017 r. poz. 1566 z późn. zm.) z dniem wejścia w życie ustawy zadania dotychczasowych dyrektorów regionalnych zarządów gospodarki wodnej oraz marszałków województw związane z utrzymaniem wód oraz pozostałego mienia Skarbu Państwa związanego z gospodarką wodną, a także inwestycjami w gospodarce wodnej wykonuje Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie

<u>Kanał Zimna Woda:</u> gm. Dąbie, <u>rz. Santoczna:</u> gm. Kłodawa <u>rz. Mierzęcka Struga:</u> gm. Dobiegniew, <u>rz. Struga Lubikowska:</u> gm. Przytoczna, gm. Pszczew, <u>rz. Gniła Obra:</u> gm. Kargowa, gm. Babimost, <u>rz. Lubniewka:</u> gm. Lubniewice, <u>rz. Paklica:</u> gm. Międzyrzecz, gm. Lubrza, <u>rz. Gryżynka:</u> gm. Krosno Odrzańskie, gm. Bytnica, <u>rz. Szprotawa:</u> gm. Szprotawa, <u>rz. Brzeźnica:</u> gm. Nowogród Bobrzański, gm. Brzeźnica, <u>rz. Ołobok:</u> gm. Czerwieńsk, gm. Skąpe, <u>rz. Rakownik:</u> gm. Lubrza, <u>rz. Struga Jeziorna:</u> gm. Międzyrzecz, <u>rz. Biała:</u> gm. Krosno Odrzańskie, gm. Bytnica, <u>kanał Strużyna:</u> gm. Czerwieńsk <u>rz. Gościmka:</u> gm. Drezdenko <u>rz. Lubsza:</u> gm. Gubin, gm. Brody, gm. Lubsko, gm. Jasień,					
---	--	--	--	--	--

Pozostałe zadania o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie ochrony przyrody

Nazwa zadania	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
zadania wynikające z dokumentów przyjętych przez Radę Ministrów lub właściwego ministra						
1. Działania na rzecz zapewnienia korzyści ekosystemowych Natury 2000, w szczególności w kwestii łagodzenia skutków zmian klimatycznych oraz adaptacji do zmian klimatu	obszary Natura 2000	- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014–2020 - Priorytetowe Ramy Działań dla sieci Natura 2000 na Wieloletni Program Finansowania UE W latach 2014–2020	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim	X		
2. Działania na rzecz promocji zrównoważonej turystyki i zielonych miejsc pracy na terenach obszarów Natura 2000 oraz na rzecz promocji innowacyjnych rozwiązań związanych z siecią Natura 2000	obszary Natura 2000	- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014–2020 - Priorytetowe Ramy Działań dla sieci Natura 2000 na Wieloletni Program Finansowania UE W latach 2014–2020	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim	X		
zadania wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd						
3. Zakup i dostarczenie aktualizacji oprogramowania, w tym świadczenie gwarancji serwisu progr. oprogr. służącego do obsługi opłat za korzystanie ze środ., opłaty produktowej, opłaty za substancje kontrolowane oraz księgowania i redystrybucji tych opłat – Zapewnienie pracy Wydziału Opłat Środowiskowych	m. Zielona Góra, m. Gorzów Wlkp.	Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029		X		
pozostałe zadania samorządowe						
4. Ochrona udokumentowanych złóż kopalin objętych własnością górnictw w rozumieniu art. 10 ustawy Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. z 2017 r. poz.2126) polegająca na racjonalnym gospodarowaniu ich zasobami oraz kompleksowym ich wykorzystaniu poprzez podjęcie działań w zakresie ochrony przed stałą zabudową i inwestycjami liniowymi oraz wprowadzenia ograniczeń w sposobie gospodarowania tych obszarów						

2. Strefa społeczno-gospodarcza

W rozdziale tym zawarto planowane ponadlokalne inwestycje celu publicznego związane z:

- poszukiwaniem, rozpoznawaniem, wydobywaniem złóż kopalin objętych własnością górnictwem, zgodnie z art. 6, pkt 8 ustawy o gospodarce nieruchomościami;
- budową i utrzymywaniem pomieszczeń dla urzędów organów władzy, administracji, sądów i prokuratur, państwowych szkół wyższych, szkół publicznych, państwowych lub samorządowych instytucji kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, a także publicznych: obiektów ochrony zdrowia, przedszkoli, domów opieki społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych, obiektów sportowych, zgodnie z art. 6, pkt 6 ustawy o gospodarce nieruchomościami;
- wydzielaniem gruntów pod drogi publiczne, drogi rowerowe i drogi wodne, budową, utrzymywaniem oraz wykonywaniem robót budowlanych tych dróg, obiektów i urządzeń transportu publicznego, a także łączności publicznej i sygnalizacji, zgodnie z art. 6, pkt 1 ustawy o gospodarce nieruchomościami;
- budową i utrzymywaniem ciągów drenażowych, przewodów i urządzeń służących do przesyłania lub dystrybucji płynów, pary, gazów i energii elektrycznej, a także innych obiektów i urządzeń niezbędnych do korzystania z tych przewodów i urządzeń, zgodnie z art. 6, pkt 2 ustawy o gospodarce nieruchomościami;

Do inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym zaliczana jest kopalnia węgla brunatnego eksploatująca złoża Gubin 2, stanowiąca element budowy kompleksu wydobywczo-energetycznego Gubin-Brody wraz z infrastrukturą towarzyszącą. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu wojewódzkim obejmują zadania z zakresu przemysłu, przedsiębiorczości, edukacji, sportu, ochrony zdrowia oraz turystyki.

Pozostałe inwestycje i zadania o znaczeniu ponadlokalnym związane ze strefą społeczno-gospodarczą umieszczono w oddzielnej tabeli. Stanowią one istotne inwestycje, związane z wyznaczonymi w PZPW kierunkami polityki i zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego, m.in. w zakresie edukacji, turystyki, promocji marki lubuskie oraz rozwoju innowacyjnej gospodarki.

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie strefy społeczno-gospodarczej

Nazwa inwestycji	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd						
1. Kopalnia węgla brunatnego eksploatująca złożo Gubin 2 ³²⁴	gm. Gubin, gm. Brody	• Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A.		X	

³²⁴ Inwestycja nie znalazła się na liście przedsięwzięć spełniających wymogi dla odstępstwa od założonych celów środowiskowych dla jednolitych części wód w aktualizacji Planu Gospodarowania Wodami na obszarze dorzecza Odry (2016)

2. Ponadregionalne specjalistyczne centra usług medycznych – Ośrodek Radioterapii w Gorzowie Wlkp., wraz z wyposażeniem – Rozbudowa i doposażenie Zakładu Radioterapii w Zielonej Górze	m. Gorzów Wlkp., m. Zielona Góra	- Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego (przedsięwzięcia warunkowe, których realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych) - Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia na lata 2014-2020		X		
3. Dokończenie rozbudowy Wojewódzkiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Drzonkowie (w Zielonej Górze) oraz poprawa infrastruktury sportowo-rekreacyjnej w Gorzowie Wlkp.	m. Zielona Góra, m. Gorzów Wlkp.	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	samorząd terytorialny	X		
4. Budowa zespołu boisk wraz z siłownią plenerową – Budowa dwóch profesjonalnych, całorocznych płyt piłkarskich o wymiarach 105x68 i 60x30 m o nawierzchni ze sztucznej atestowanej trawy, boiska wielofunkcyjnego o sztucznej nawierzchni do siatkówki, koszykówki i piłki ręcznej w Wojewódzkim Ośrodku Sportu i Rekreacji w Drzonkowie w Zielonej Górze	m. Zielona Góra	Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029	samorząd terytorialny	X		
5. Budowa Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu	m. Gorzów Wlkp.	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	samorząd terytorialny	X		
6. Modernizacja szpitala w Nowej Soli	m. Nowa Sól	Kontrakt Lubuski		X		
7. Modernizacja szpitali w Międzyrzeczu oraz Skwierzynie	gm. Międzyrzecz, gm. Skwierzyna	Kontrakt Lubuski		X		
8. Nowy Szpital w Kostrzynie	m. Kostrzyn nad Odrą	Kontrakt Lubuski		X		

Pozostałe zadania o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie strefy społeczno-gospodarczej

Nazwa zadania	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
zadania wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd						
1. Przedsięwzięcia dotyczące realizacji RANB (Regionalna Agenda Naukowo-Badawcza) w województwie lubuskim (w ramach właściwego krajowego programu operacyjnego na lata 2014-2020)	woj. lubuskie	Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego		X		
2. Północno-Zachodnie Centrum Biogospodarki (BioAT) (projekt rekomendowany do RPO)	woj. lubuskie	Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego (przedsięwzięcia warunkowe, których realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych)		X		
3. Radioteleskop 90 m – Narodowego Centrum Radioastronomii i Inżynierii Kosmicznej	woj. lubuskie	Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego (przedsięwzięcia warunkowe, których realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych)		X		
4. Rozwój Lubuskiego Parku Przemysłowo-Technologicznego w Nowym Kisielinie	m. Zielona Góra	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020		X		
5. Rozwój Parku Technologii i Logistyki Przemysłu INTERIOR w Nowej Soli	m. Nowa Sól	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020		X		
6. Rozwój Gorzowskiego Ośrodka Technologicznego Parku Naukowo-Przemysłowego Sp. z o.o. (GOT PNP Sp. z o.o.)	m. Gorzów Wlkp.	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020		X		
7. Rozwój Lubuskiego Szlaku Wina i Miodu	gm. Dobiegniew, gm. Drezdenko, gm. Santok, gm. Bogdaniec, gm. Pszczew, gm. Sulęcín, gm. Rzepin, gm. Łagów, gm. Lubrza, gm. Świebodzin.	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020		X		

	gm. Bytnica, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Dąbie, gm. Czerwieńsk, gm. Sulechów, gm. Babimost, m. Zielona Góra, gm. Świdnica, gm. Zabór, gm. Otyń, gm. Nowogród Bobrzański, gm. Jasień, m. Nowa Sól, m. Żary, gm. Sława, gm. Bytom Odrzański, gm. Nowe Miasteczko, gm. Szprotawa					
8. Funkcjonowanie na terenie Województwa Lubuskiego Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów (COIE) oraz Lubuskiego Centrum Obsługi Inwestora (COI) – Świadczenie usług informacyjnych w ramach COIE i COI, niezbędnych do planowania, organizowania i realizacji eksportu i importu z/do Polski, obsługa inwestora oraz działania mające na celu zwiększenie napływu inwestycji zagranicznych	woj. lubuskie	Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029		X		
9. Lubuskie aktywne i turystyczne – Budowa i rozwój marki turystycznej w województwie lubuskim, polegającej na drogowym oznakowaniu turystycznym województwa, budowie Lubuskiego Centrum Winiarstwa, promocji projektu oraz oferty turystycznej, budowie dziesięciu przystani nadodrzańskich	woj. lubuskie	Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029			X	

10. Lubuskie e-Zdrowie – Stworzenie elektronicznej platformy, która zapewni mieszkańcom Województwa Lubuskiego dostęp do szerokiego zakresu informacji na temat usług medycznych, wdrożenia systemu wspomagającego zarządzanie w jednostkach służby zdrowia oraz wspierającego podejmowanie decyzji w zakresie kreowania polityki zdrowotnej regionu z poziomu organu właścicielskiego	woj. lubuskie	Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029		X		
11. Budowa bazy Śmigłowej Służby Ratownictwa Medycznego (HEMS) Lotniczego Pogotowia Ratunkowego w Gorzowie Wlkp. – Zwiększenie zasięgu i dostępności usług dla pacjentów, ofiar wypadków komunikacyjnych i nagłych zachorowań oraz poprawienie mobilności, efektywności i jakości działań wykonywanych na rzecz bezpieczeństwa i ochrony zdrowia	m. Gorzów Wlkp.	- Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029 - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 - Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia na lata 2014-2020		X		
12. Przebudowa i rozbudowa budynku Położniczo-Ginekologicznego i Onkologicznego wraz z rozbudową o Centrum Zdrowia Matki i Dziecka oraz rozbudowa Lubuskiego Ośrodka Onkologii w Wojewódzkim Szpitalu Klinicznym im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze Sp. z o.o. ³²⁵	m. Zielona Góra	- Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia na lata 2014-2020 - Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego		X		
13. Promocja Województwa Lubuskiego poprzez przewoźników lotniczych operujących z lotniska Zielona Góra/Babimost do Warszawy i innych międzynarodowych portów lotniczych	woj. lubuskie	Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029		X		
14. Organizacja zaplecza dla wykształcenia kadry inżyniersko-technicznej do obsługi kompleksu górnictwo-energetycznego Gubin-Brody	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego			X	

³²⁵ szpital zmienił nazwę na: Szpital Uniwersytecki im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze Sp. z o.o.

15. Organizacja zaplecza dla wykształcenia kadry inżyniersko-technicznej instalatorów instalacji OZE	woj. lubuskie	• Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego			X	
16. Wspieranie i rzeczowa realizacja projektów rozwiązań systemowych dla budynków użyteczności publicznej jako demonstracyjnych	woj. lubuskie	• Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego			X	
17. Inicjowanie współpracy ośrodków badawczych w regionie i poza nim, w aspekcie efektywności energetycznej	woj. lubuskie	• Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego			X	
18. Wspieranie transferu technologii, współpraca pomiędzy ośrodkami badawczymi i przedsiębiorstwami województwa i sąsiednich landów niemieckich	woj. lubuskie	• Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego			X	
19. Organizacja zaplecza dla wykształcenia kadry inżyniersko-technicznej dla energetyki komunalnej i zarządzania energią	woj. lubuskie	• Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego			X	
20. Wspieranie rozwoju organizacja branżowych energetycznych	woj. lubuskie	• Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego			X	
21. Przekazywanie wiedzy i narzędzi dla prowadzenia działalności w obszarze konsultingu i projektowania rozwiązań związanych z efektywnością energetyczną	woj. lubuskie	• Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego			X	
22. Opracowanie programu działań promocyjnych i popularyzujących ujęte w strategii kierunki działań z określeniem źródeł finansowania i harmonogramów realizacji na szczeblu regionalnym i jego realizacja w cyklu rocznym	woj. lubuskie	• Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego			X	
23. Podniesienie jakości nauczania	gm. Żary, m Żary, gm. Żagań, m. Żagań, gm. Iłowa, gm. Szprotawa, gm. Malomice, gm. Gozdnicza, gm. Brzeźnica	• Kontrakt Lubuski		X		

24. Tworzenie terenów inwestycyjnych oraz promocja gospodarcza	gm. Żary, m. Żary, gm. Żagań, m. Żagań	• Kontrakt Lubuski		X		
25. Tworzenie terenów inwestycyjnych	gm. Międzyrzecz, gm. Bledzew, gm. Przytoczna, gm. Pszczew, gm. Skwierzyna, gm. Trzciel	• Kontrakt Lubuski		X		
26. Budowa przyszkolnych – wielofunkcyjnych boisk w miejscowościach Górki Noteckie i Gościmiec	gm. Zwierzyn	• Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
27. Budowa boiska sportowego wielofunkcyjnego w Buczynie	gm. Lubrza	• Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
28. Budowa sali sportowej z łącznikiem przy Publicznej Szkole Podstawowej im. Janusza Korczaka w Czerwiesku	gm. Czerwiesk	• Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
29. Budowa hali sportowej przy Zespole Szkół w Ciosańcu	gm. Sława	• Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
30. Remont sali gimnastycznej wraz z szatnią przy Zespole Szkół w Słońsku	gm. Słońsk	• Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
31. Przebudowa boiska sportowego na terenie kompleksu sportowego SYRENA	m. Żary	• Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
32. Przebudowa boiska sportowego w Ołoboku wraz z remontem szatni	gm. Skąpe	• Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
33. Przebudowa wielofunkcyjnego boiska przy ul. Słonecznej w Świebodzinie	gm. Świebodzin	• Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
34. Budowa placu zabaw oraz urządzenie siłowni plenerowej nad jeziorem Głębokie	gm. Międzyrzecz	• Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
35. Budowa budynku szatni piłkarskiej wraz z urządzeniami technicznymi oraz pozostałą niezbędną infrastrukturą techniczną w Zaborze	gm. Zabór	• Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
36. Budowa wielofunkcyjnego boiska sportowego w Kielczu	gm. Nowa Sól	• Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
37. Remont hali sportowej przy ul. Wojska Polskiego w Kostrzynie nad Odrą	m. Kostrzyn nad Odrą	• Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
38. Budowa pierwszej hali sportowej przy Zespole Szkół w Pszczewie	gm. Pszczew	• Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		

39. Budowa hali sportowej przy Szkole Podstawowej Nr 1 w Rzepinie	gm. Rzepin	Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
40. Budowa sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej w Niwiskach	gm. Nowogród Bobrzański	Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
41. Budowa kortu tenisowego i boiska do koszykówki w miejscowości Słońsk	gm. Słońsk	Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
42. Budowa kompleksu boisk sportowych oraz budynku sanitarnoszatniowego wraz z zagospodarowaniem terenu przy Gimnazjum nr 2 w Nowej Soli	m. Nowa Sól	Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
43. Remont Basenu Miejskiego „Świewoda” w Świebodzinie	gm. Świebodzin	Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
44. Budowa boiska wielofunkcyjnego przy Szkole Podstawowej Nr 5 w Gorzowie Wlkp.	m. Gorzów Wlkp.	Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
45. Remont sali gimnastycznej przy Gimnazjum im. Władysława Jagiełły w Skwierzynie	gm. Skwierzyna	Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
46. Budowa pierwszej pełnowymiarowej sali gimnastycznej z zapleczem techniczno-sanitarnym przy Gimnazjum w Kargowej	gm. Kargowa	Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubuskiego Na Lata 2016 – 2018		X		
47. Budowa zespołu boisk wraz z siłownią plenerową	m. Zielona Góra	Plan inwestycyjny Wojewódzkiego Ośrodka Sportu i Rekreacji imienia Zbigniewa Majewskiego w Drzonkowie na lata 2015 – 2020		X		
48. Utworzenie Poradni Patologii Ciąży przy szpitalach o II i III poziomie referencyjnym wraz z wyposażeniem w specjalistyczny sprzęt aparat KTG i USG	m. Gorzów Wlkp., m. Nowa Sól, gm. Torzym, gm. Świebodzin, m. Zielona Góra, m. Żary	Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie opieki nad matką i dzieckiem w województwie lubuskim		X		
49. Wyposażenie oddziałów położniczych, w szczególności na II i III poziomie referencyjnym w specjalistyczny sprzęt m.in. w kardiomonitoring oraz aparaty USG	m. Gorzów Wlkp., m. Nowa Sól, gm. Torzym, gm. Świebodzin, m. Zielona Góra, m. Żary	Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie opieki nad matką i dzieckiem w województwie lubuskim		X		

50. Remont i modernizacja oddziałów położniczych, w szczególności w Wojewódzkim Szpitalu Klinicznym im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze Sp. z o.o. oraz wyposażenie w specjalistyczny sprzęt medyczny ³²⁶	m. Zielona Góra	Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie opieki nad matką i dzieckiem w województwie lubuskim		X		
51. Utworzenie Poradni Konsultacyjnych w zakresie patologii ciąży przy szpitalach o poziomie referencyjnym II i III stopnia	m. Gorzów Wlkp., m. Nowa Sól, gm. Torzym, gm. Świebodzin, m. Zielona Góra, m. Żary	Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie opieki nad matką i dzieckiem w województwie lubuskim		X		
52. Remont i modernizacja funkcjonujących w województwie lubuskim oddziałów pediatrycznych, w związku z wymogami zawartymi w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 26.06.2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego działalność leczniczą oraz potrzebami demograficzno-epidemiologicznymi wynikającymi z opracowanego modelu organizacyjnego	woj. lubuskie	Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie opieki nad matką i dzieckiem w województwie lubuskim		X		
53. Utworzenie oddziału dla osób z podwójną diagnozą na bazie istniejącego Całodobowego Oddziału Rehabilitacji dla Uzależnionych od Substancji Psychoaktywnych dla Dzieci i Młodzieży w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Ciborzu	gm. Skąpe	Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie opieki nad matką i dzieckiem w województwie lubuskim		X		
54. Dostosowanie istniejącej infrastruktury budynku Centrum Leczenia Dzieci i Młodzieży w Zaborze do aktualnych potrzeb, mających wpływ na poprawę jakości leczenia	gm. Zabór	Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie opieki nad matką i dzieckiem w województwie lubuskim		X		

³²⁶ szpital zmienił nazwę na: Szpital Uniwersytecki im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze Sp. z o.o.

55. Wyposażenie podmiotów leczniczych w specjalistyczny sprzęt: Wojewódzki Szpital Kliniczny im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze Sp. z o. o.³²⁷: – Bodypletyzmograf z przystawką do badania dyfuzji płucnej, – aparat do badania ultrasonograficznego (USG), niezbędnego w codziennej bezpośredniej pracy z pacjentem, – aparat do polisomnografii pełnej z możliwością EEG, – respiratory do nieinwazyjnej wentylacji, – bronchofiberoskop z opcją EBUS, – wyposażenie laboratorium mikrobiologicznego w system szybkiej diagnostyki prętka gruźlicy typu GenExpert (brak systemu w całym województwie)	m. Zielona Góra	• Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020		X		
56. Wyposażenie podmiotów leczniczych w specjalistyczny sprzęt: Wielospecjalistyczny Szpital Wojewódzki Sp. z o.o. w Gorzowie Wlkp.: – bodypletyzmograf z przystawką do badania dyfuzji płucnej, – respirator do nieinwazyjnej wentylacji, – bronchofiberoskop z opcją EBUS	m. Gorzów Wlkp.	• Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020		X		
57. Wyposażenie podmiotów leczniczych w specjalistyczny sprzęt: Lubuski Szpital Specjalistyczny Pulmonologiczno-Kardiologiczny w Torzymiu Sp. z o. o.: – bodypletyzmograf z przystawką do badania dyfuzji płucnej, – tomograf komputerowy, – bronchofiberoskop z opcją EBUS, – wyposażenie pracowni cytologicznej w mikroskop optyczny,	gm. Torzym	• Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020		X		

³²⁷ szpital zmienił nazwę na: Szpital Uniwersytecki im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze Sp. z o.o.

– wyposażenie laboratorium mikrobiologicznego w specjalistyczny sprzęt do diagnostyki prątką gruźlicy						
58. Wyposażenie podmiotów leczniczych w specjalistyczny sprzęt: 105 Szpital Wojskowy z Przychodnią SP ZOZ filia w Żaganiu: – przystawka do pomiaru dyfuzji płucnej	m. Żagań	Kierunki rozwoju leczenia w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020		X		
59. Wyposażenie podmiotów leczniczych w specjalistyczny sprzęt: Szpital Rehabilitacyjno-Leczniczy dla dzieci SP ZOZ w Wojnowie: – sprzęt do diagnostyki oraz rehabilitacji pulmonologicznej	gm. Kargowa	Kierunki rozwoju leczenia w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020		X		
60. Utworzenie poradni przeciwgruźliczej dla dzieci w Wielospecjalistycznym Szpitalu Wojewódzkim Sp. z o.o. w Gorzowie Wlkp.	m. Gorzów Wlkp.	Kierunki rozwoju leczenia w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020		X		
61. Utworzenie ośrodka diagnostyki i leczenia mukowiscydozy w Lubuskim Specjalistycznym Szpitalu Pulmonologiczno-Kardiologicznym Sp. z o.o. w Torzymiu	gm. Torzym	Kierunki rozwoju leczenia w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020		X		
62. Utworzenie oddziału intensywnej opieki medycznej w Lubuskim Specjalistycznym Szpitalu Pulmonologiczno-Kardiologicznym Sp. z o.o. w Torzymiu	gm. Torzym	Kierunki rozwoju leczenia w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020		X		
63. Poprawa standardu pobytu, diagnostyki i leczenia w Oddziale Gruźlicy i Chorób Płuc w Lubuskim Specjalistycznym Szpitalu Pulmonologiczno-Kardiologicznym Sp. z o.o. w Torzymiu	gm. Torzym	Kierunki rozwoju leczenia w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020		X		
64. Zwiększenie dostępności do rehabilitacji oddechowej (zwiększenie ilości łóżek, przestrzeganie wskazań do leczenia rehabilitacyjnego) w Lubuskim Specjalistycznym Szpitalu Pulmonologiczno-Kardiologicznym Sp. z o.o. w Torzymiu	gm. Torzym	- Kierunki rozwoju leczenia w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020 - Kierunki rozwoju leczenia w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020		X		

65. Kompleksowy remont i reorganizacja bazy lokalowej jedynego w województwie Oddziału Chirurgii Klatki Piersiowej w Wojewódzkim Szpitalu Klinicznym im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze Sp. z o. o. ³²⁸	m. Zielona Góra	Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020		X		
66. Utworzenie pododdziału intensywnego nadzoru torakochirurgicznego w Wojewódzkim Szpitalu Klinicznym im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze Sp. z o. o. ³²⁹	m. Zielona Góra	Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020		X		
67. Poszerzenie bazy łóżkowej na Oddziale Reumatologii i Chorób Płuc w Wielospecjalistycznym Szpitalu Wojewódzkim Sp. z o.o. w Gorzowie Wlkp.	m. Gorzów Wlkp.	Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020		X		
68. Poprawa standardu pobytu oraz procesu leczenia pacjentów w Szpitalu Rehabilitacyjno-Leczniczym dla dzieci Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Wojnowie poprzez modernizację oddziału rehabilitacji pulmonologicznej oraz modernizację i rozbudowę części hotelowej dla rodziców/opiekunów dzieci do 7 roku życia	gm. Kargowa	Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020		X		
69. Zatrudnienie specjalistycznej kadry w laboratorium mikrobiologicznym Lubuskiego Specjalistycznego Szpitala Pulmonologiczno-Kardiologicznego Sp. z o.o. w Torzymiu	gm. Torzym	Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020		X		
70. Przygotowanie terenów inwestycyjnych	m. Gorzów Wlkp., gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	samorząd terytorialny	X		

³²⁸ szpital zmienił nazwę na: Szpital Uniwersytecki im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze Sp. z o.o.

³²⁹ ibidem

71. Promowanie przedsiębiorczości poprzez ułatwienie gospodarczego wykorzystania nowych pomysłów	m. Gorzów Wlkp., gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	samorząd terytorialny	X		
72. Wsparcie edukacji przedszkolnej w MOF GW	m. Gorzów Wlkp., gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	samorząd terytorialny	X		
73. Wsparcie kształcenia ogólnego w MOF GW	m. Gorzów Wlkp., gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	samorząd terytorialny	X		
74. Wsparcie kształcenia Zawodowego w MOF GW	m. Gorzów Wlkp., gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	samorząd terytorialny	X		
75. Rozwój infrastruktury edukacji zawodowej w MOF GW	m. Gorzów Wlkp., gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	samorząd terytorialny	X		
76. Renowacja i promowanie zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego w MOF GW	m. Gorzów Wlkp., gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	samorząd terytorialny	X		
77. Wsparcie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej w MOF GW	m. Gorzów Wlkp., gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	samorząd terytorialny	X		

3. Dziedzictwo kulturowe i turystyka

W rozdziale tym zawarto planowane ponadlokalne inwestycje celu publicznego związane z:

- opieką nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zgodnie z art. 6, pkt 5 ustawy o gospodarce nieruchomościami;
- budową i utrzymywaniem pomieszczeń dla urzędów organów władzy, administracji, sądów i prokuratur, państwowych szkół wyższych, szkół publicznych, państwowych lub samorządowych instytucji kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, a także publicznych: obiektów ochrony zdrowia, przedszkoli, domów opieki społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych, obiektów sportowych, zgodnie z art. 6, pkt 6 ustawy o gospodarce nieruchomościami;

W ramach inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym na obszarze województwa lubuskiego wskazuje się przede wszystkim powstanie Centrum Naukowo-Badawczo-Edukacyjno-Turystycznego Grodzisko w Wicinie, wskazywane w Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Lubuskiego. Ponadto przewiduje się inwestycje w zakresie ochrony i rewitalizacji obiektów zabytkowych oraz rozwoju turystyki z wykorzystaniem elementów dziedzictwa kulturowego.

Pozostałe inwestycje i zadania o znaczeniu ponadlokalnym związane z dziedzictwem kulturowym i turystyką umieszczono w oddzielnej tabeli. Stanowią one istotne inwestycje, związane z wyznaczonymi w PZPWL kierunkami polityki i zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego, m.in. w zakresie dziedzictwa kulturowego, turystyki oraz promocji marki lubuskie.

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie dziedzictwa kulturowego i turystyki

Nazwa inwestycji	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd						
1. Centrum Naukowo-Badawczo-Edukacyjno-Turystyczne Grodzisko w Wicinie	gm. Jasień	Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego (przedsięwzięcia warunkowe, których realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych)	Fundacja Parku Kulturowego Grodzisko w Wicinie	X		
2. Ochrona i zachowanie obiektów zabytkowych i zasobów kultury	woj. lubuskie	Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Jednostki samorządu terytorialnego	X		

3. Przebudowa instytucji kultury oraz dostosowanie obiektów do prowadzenia działalności kulturalnej i turystycznej	woj. lubuskie	• Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Jednostki samorządu terytorialnego	X		
4. Inwestycje w infrastrukturę obszarów zdegradowanych zgodnie z Gminnymi Programami Rewitalizacji	m. Zielona Góra, gm. Czerwieńsk, gm. Sulechów, gm. Świdnica, gm. Zabór	• Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry	Jednostki samorządu terytorialnego	X		
5. Rozbudowa, modernizacja obiektów użytkowanych na cele działalności kulturalnej, wyposażenie obiektów w sprzęt niezbędny do prowadzenia działalności, organizacja i wyposażenie punktów informacyjnych, w tym w odpowiednie systemy informatyczne	m. Zielona Góra, gm. Czerwieńsk, gm. Sulechów, gm. Świdnica, gm. Zabór	• Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry	Jednostki samorządu terytorialnego	X		
6. Zakup i modernizacja taboru kolei podziemnej w bunkrach Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	gm. Międzyrzecz	• Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku	Jednostki samorządu terytorialnego	X		
7. Budowa nowego obiektu na potrzeby siedziby Muzeum Fortyfikacji i Nietoperzy w Pniewie i obsługi ruchu turystycznego w Międzyrzeckim Rejonie Umocnionym	gm. Międzyrzecz	• Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku	Jednostki samorządu terytorialnego	X		
8. Budowa ścieżki pieszo-rowerowej łączącej trasy turystyczne MRU w Boryszynie i Pniewie	gm. Czerwieńsk, gm. Skąpe, gm. Lubrza, gm. Bledzew, gm. Międzyrzecz	• Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku	Jednostki samorządu terytorialnego	X		
9. Fara Gubińska – centrum kultury i komunikacji	m. Gubin					

Pozostałe zadania o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie dziedzictwa kulturowego i turystyki

Nazwa zadania	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
zadania wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd						
1. Rozwój Lubuskiego Szlaku Wina i Miodu	gm. Dobiegniew, gm. Drezdenko, gm. Santok, gm. Bogdaniec, gm. Pszczew, gm. Sulęcín, gm. Rzepin, gm. Łagów, gm. Lubrza, gm. Świebodzin, gm. Bytnica, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Dąbie, gm. Czerwieńsk, gm. Sulechów, gm. Babimost, m. Zielona Góra, gm. Świdnica, gm. Zabór, gm. Otyń, gm. Nowogród	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	Jednostki samorządu terytorialnego, Instytucje kultury, organizacje pozarządowe, nie działające w celu osiągnięcia zysku.	X		

	Bobrzański, gm. Jasień, m. Nowa Sól, m. Żary, gm. Sława, gm. Bytom Odrzański, gm. Nowe Miasteczko, gm. Szprotawa					
2. Lubuskie aktywne i turystyczne – Budowa i rozwój marki turystycznej w województwie lubuskim, polegającej na drogowym oznakowaniu turystycznym województwa, budowie Lubuskiego Centrum Winiarstwa, promocji projektu oraz oferty turystycznej, budowie dziesięciu przystani nadodrzańskich (wskazany również w strefie społeczno-gospodarczej)	woj. lubuskie	Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029	Urząd Marszałkowski (koordynacja)		X	
3. Wykorzystanie dziedzictwa naturalnego i zasobów kultury do rozwoju turystyki	woj. lubuskie	Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Jednostki samorządu terytorialnego	X		
4. Stworzenie infrastruktury na potrzeby obsługi ruchu turystycznego na obszarze MRU związanego z trasami turystycznymi zlokalizowanymi na terenie gmin: Czerwieńsk, Skąpe, Lubrza oraz Bledzew	gm. Czerwieńsk, gm. Skąpe, gm. Lubrza, gm. Bledzew, gm. Międzyrzecz	Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku	Jednostki samorządu terytorialnego	X		
5. Utworzenie podwodnego szlaku do turystyki ekstremalnej w znajdującej się pod wodą części MRU	gm. Międzyrzecz	Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku		X		
6. Jednolite oznakowanie turystyczne „Lubuskiego Szlaku Fortyfikacji”, wytyczenie szlaków naziemnych, ustawienie tablic informacyjnych dotyczących najciekawszych obiektów militarnych	woj. lubuskie	Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku	Jednostki samorządu terytorialnego	X		
7. Renowacja i promowanie zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego w MOF GW	m. Gorzów Wlkp., gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa	samorząd terytorialny	X		

		Wielkopolskiego				
8. Wsparcie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej w MOF GW	m. Gorzów Wlkp., gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	samorząd terytorialny	X		

4. Komunikacja i transport

W rozdziale tym zawarto planowane ponadlokalne inwestycje celu publicznego związane z:

- wydziałaniem gruntów pod drogi publiczne, drogi rowerowe i drogi wodne, budowa, utrzymywaniem oraz wykonywaniem robót budowlanych tych dróg, obiektów i urządzeń transportu publicznego, a także łączności publicznej i sygnalizacji, zgodnie z art. 6, pkt 1 ustawy o gospodarce nieruchomościami;
- wydziałaniem gruntów pod linie kolejowe oraz ich budową i utrzymaniem, zgodnie z art. 6, pkt 1a ustawy o gospodarce nieruchomościami;
- wydziałaniem gruntów pod lotniska, urządzeniami i obiektami do obsługi ruchu lotniczego, w tym rejonów podejść, oraz budową i eksploatacją tych lotnisk i urządzeń, zgodnie z art. 6, pkt 1b ustawy o gospodarce nieruchomościami;
- budową oraz utrzymywaniem obiektów i urządzeń służących ochronie środowiska, zbiorników i innych urządzeń wodnych służących zaopatrzeniu w wodę, regulacji przepływów i ochronie przed powodzią, a także regulacją i utrzymywaniem wód oraz urządzeń melioracji wodnych, będących własnością Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, zgodnie z art. 6, pkt 4 ustawy o gospodarce nieruchomościami.

Największa liczba inwestycji celu publicznego dotyczy sieci drogowej – inwestycje o znaczeniu ponadlokalnym zlokalizowane są na sieci dróg krajowej, przedsięwzięcia o lokalnym oddziaływaniu odnoszą się do dróg wojewódzkich. Inwestycje o największym znaczeniu prowadzone są na drogach należących do sieci TEN-T, jest to ukończenie budowy drogi ekspresowej S3 oraz budowa autostrady A18. Istotną część zestawienia obejmują działania mające na celu podnoszenie warunków technicznych dróg krajowych i wojewódzkich, poprawiające warunki i bezpieczeństwo ruchu, a także powstawanie obejść drogowych. Większość inwestycji drogowych posiada horyzont czasowy do roku 2020.

Inwestycje celu publicznego dotyczą również innych gałęzi transportu – zwiększając ich znaczenie wobec transportu samochodowego. W zakresie transportu kolejowego kluczowe są prace modernizacyjne ze szczególnym uwzględnieniem linii E59 i C-E59 leżących w korytarzach TEN-T. Remonty i modernizacje przewidziane są na żeglownych odcinkach rzek, które tworzą Międzynarodowe Drogi Wodne E30 i E70. W znaczeniu regionalnym i lokalnym dużą wagę przyłożono do inwestycji mających wykreować niskoemisyjnych systemów transportu publicznego oraz rozwój wykorzystania transportu rowerowego. Przewiduje się również inwestycje w transport lotniczy oparte na porcie lotniczym w Babimście.

Pozostałe inwestycje i zadania o znaczeniu ponadlokalnym związane z komunikacją i transportem umieszczono w oddzielnej tabeli. Stanowią one istotne inwestycje, związane z wyznaczonymi w PZPWL kierunkami polityki i zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego.

4.1 Sieć drogowa

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie sieci drogowej

Nazwa inwestycji	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez Radę Ministrów lub właściwego ministra						
1. Budowa drogi ekspresowej S3 na odcinku Gorzów Wielkopolski – Sulechów – Legnica	gm. Sulechów, m. Zielona Góra, gm. Otyń, m. Nowa Sól, gm. Nowa Sól, gm. Kożuchów, gm. Nowe Miasteczko, gm. Niegosławice	- Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) - Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego - Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014–2020 - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 - Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku)	GDDKiA	X		
2. Budowa autostrady A18 Olszyna – Gołnice (przebudowa jezdni południowej)	gm. Brody, gm. Trzebiel, gm. Tuplice, gm. Lipinki Łużyckie, gm. Żary, gm. Wymiarki, gm. Iłowa, gm. Żagań	- Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) - Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego – przedsięwzięcia warunkowe, których realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych - Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku) - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	GDDKiA		X	
3. Budowa obwodnicy Kostrzyna nad Odrą wraz z przeprawą mostową (DK31)	m. Kostrzyn nad Odrą	- Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) - Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego – przedsięwzięcia warunkowe, których realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	GDDKiA		X	

4. Budowa obwodnicy Krosna Odrzańskiego wraz z przeprawą mostową (DK29)	gm. Krosno Odrzańskie, gm. Dąbie	- Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) - Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego – przedsięwzięcia warunkowe, których realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	GDDKiA		X	
5. Budowa obwodnicy Strzelec Krajeńskich (DK22)	gm. Strzelce Krajeńskie	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.)	GDDKiA		X	
6. Modernizacja drogi krajowej nr 12 wraz z obwodnicami Wschowy, Szlichtyngowej i Szprotawy	gm. Wschowa, gm. Szlichtyngowa, gm. Szprotawa, gm. Małomice, gm. Żagań, m. Żagań, gm. Żary, m. Żary, gm. Lipinki Łużyckie, gm. Trzebiel	Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego – przedsięwzięcia warunkowe, których realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych	GDDKiA		X	
7. Budowa mostu przez rzekę Odrę wraz z budową nowego przebiegu DW282 – zadanie zapisane w Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego – ETAP I	gm. Zabór, gm. Bojadła, m. Zielona Góra	- Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego (przedsięwzięcia warunkowe, których realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych) - Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	UM Zielona Góra	X		
8. Budowa mostu przez rzekę Odrę wraz z budową nowego przebiegu DW282 – zadanie zapisane w Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego – ETAP II	gm. Zabór, gm. Bojadła, m. Zielona Góra	- Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego (przedsięwzięcia warunkowe, których realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych) - Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW	X		
9. Infrastruktura drogowa w ramach budowy kompleksu wydobywczo-energetycznego Gubin – Brody	gm. Gubin, gm. Brody	Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego – przedsięwzięcia warunkowe, których realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności	ZDW	.	X	

		środków finansowych				
10. Modernizacja połączeń drogi S3 z Nowej Soli przez Kożuchów i Żagań/Szprotawę z autostradami A18/A4	gm. Nowa Sól, m. Nowa Sól, gm. Kożuchów, gm. Żagań, gm. Szprotawa	- Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego – przedsięwzięcia warunkowe, których realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW	X		
11. Rozbudowa odcinka DK22 polegająca na poprawie stanu drogi i geometrii drogi, doposażenie drogi w niezbędne urządzenia poprawiające bezpieczeństwo ruchu drogowego, na odcinku Wołogoszcz – granica województwa	gm. Dobiegniew	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
12. Rozbudowa DK22 na odcinku Dobiegniew – Wołogoszcz, polegająca na poprawie stanu drogi i geometrii drogi, doposażenie drogi w niezbędne urządzenia poprawiające bezpieczeństwo ruchu drogowego, w tym budowa chodnika w m. Rolewice i budowa ciągu pieszo-rowerowego Dobiegniew – Rolewice	gm. Dobiegniew	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
13. Rozbudowa DK22 na odcinku Strzelce Krajeńskie – Długie, polegająca na poprawie stanu drogi i geometrii drogi, doposażenie drogi w niezbędne urządzenia poprawiające bezpieczeństwo ruchu drogowego, w tym budowa chodnika w m. Strzelce Kraj.	gm. Strzelce Krajeńskie	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
14. Przebudowa skrzyżowania DK22 z DP F1278 Sulęcín – Kołczyn	gm. Krzeszyce	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
15. Przebudowa skrzyżowania DK22 z DK24	gm. Lubniewice	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		

16. Przebudowa nienormatywnego łuku DK22 na odcinku Kostrzyn – Słońsk	m. Kostrzyn nad Odrą, gm. Słońsk	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
17. Przebudowa DK24 na odcinku polegająca na poprawie stanu drogi oraz doposażenie drogi w niezbędne urządzenia poprawiające bezpieczeństwo ruchu drogowego	gm. Krzeszyce	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
18. Budowa chodnika w Wierzbnie – DK24	gm. Przytoczna	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
19. Przebudowa skrzyżowania DK24 z DP F1327 Goraj – Lubikowo	gm. Przytoczna	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
20. Rozbudowa odcinka DK27 polegająca na korektach geometrii łuków poziomych wraz z korektą geometrii skrzyżowania z DW290 i DP Kożuchów – Krzewiny, budową oświetlenia i zatok autobusowych; na odcinku Nowogród Bobrzański – Świdnica	gm. Nowogród Bobrzański, gm. Świdnica	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
21. Przebudowa skrzyżowania DK27 z DP F1181 Wilkanowo – Stone	gm. Świdnica	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
22. DK27 – Przebudowa skrzyżowania z DW288 w m. Nowogród Bobrzański, budowa oświetlenia	gm. Nowogród Bobrzański	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
23. DK31 – Budowa chodnika w Słubicach	m. Słubice	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
24. DK32 – Uporządkowanie ruchu pieszych w m. Dąbie	gm. Dąbie	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
25. Przebudowa skrzyżowania DK32 z DW286, budowa oświetlenia w m. Gubinek	m. Gubin, gm. Gubin	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		

26. Przebudowa skrzyżowania DK32 DW304, budowa oświetlenia w m. Okunin	gm. Sulechów	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
27. Przebudowa skrzyżowania DK32 z DW285, budowa oświetlenia w m. Gubinek	gm. Gubin	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
28. DK12 – Budowa chodnika w m. Trzebiel	gm. Trzebiel	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
29. DK27 – Budowa chodnika w m. Nowogród Bobrzański	gm. Nowogród Bobrzański	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
30. DK27 – Budowa dróg zbiorczych na obwodnicy m. Świdnica	gm. Świdnica	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
31. Przebudowa skrzyżowania DK27 z DP F1075 Tuplice – Lubomyśl	gm. Żary	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
32. DK32 – Budowa chodnika w m. Okunin	gm. Sulechów	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
33. Przebudowa skrzyżowania DK92 z drogą powiatową, uporządkowanie ruchu pojazdów i pieszych w m. Brójce	gm. Trzciel	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
34. Przebudowa skrzyżowania DK12a z DW297 na skrzyżowanie typu rondo w m. Szprotawa	gm. Szprotawa	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
35. Rozbudowa odcinka DK92b polegająca na poprawie stanu drogi i geometrii drogi, wyposażenie drogi w niezbędne urządzenia poprawiające bezpieczeństwo ruchu drogowego w m. Myszęcin	gm. Szczaniec	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
36. DK92b – Budowa chodnika w m. Lutol Suchy	gm. Trzciel	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		

37. Przebudowa skrzyżowania DK92 z DP F1213 wraz z montażem sygnalizacji świetlnej w m. Lutol Suchy	gm. Trzciel	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA	X		
38. DK12 – Budowa chodnika w m. Bożków	gm. Żagań	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
39. Przebudowa skrzyżowania DK12 z DW287 na rondo w m. Żary	m. Żary	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
40. DK12 – Budowa przejścia dla pieszych z azylem, sygnalizacją ostrzegawczą i doświetleniem – ul. Nowogródzka w obrębie skrzyżowania z ul. Lipową i Augustynów w m. Żagań	m. Żagań	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
41. DK22 – Budowa ciągu pieszo-rowerowego w m. Karkoszków	gm. Krzeszyce	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
42. DK22 – Budowa chodnika na odcinku Krasowice – Prądocin	gm. Deszczno	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
43. DK22 – Budowa wyspy spowalniającej ruch na wlocie miejscowości Krasowice od strony Gorzowa Wlkp., budowa azyli dla pieszych na przejściach dla pieszych	gm. Deszczno	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
44. DK22 – Przebudowa skrzyżowania na rondo w m. Wawrów	gm. Santok	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
45. DK27 – Budowa chodnika w m. Rusocice	gm. Żary	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
46. DK27 – Budowa ciągu pieszo-rowerowego na odcinku Włostów – Dąbrowiec	gm. Żary	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	

47. DK27 – Doświetlenie przejścia dla pieszych wraz z budową chodnika do zatok autobusowych w m. Piaski	gm. Świdnica	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
48. DK27 – Przebudowa skrzyżowania z drogą do m. Piaski	gm. Świdnica	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
49. DK27 – Uspokojenie ruchu w miejscowości Bieniów i przebudowa skrzyżowania	gm. Żary	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
50. Przebudowa odcinka DK29 w m. Drzeniów, polegająca na poprawie stanu drogi oraz doposażenie drogi w niezbędne urządzenia poprawiające bezpieczeństwo ruchu drogowego, w tym budowa ciągu pieszo-rowerowego Cybinka – Drzeniów	gm. Cybinka	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
51. DK29 – Budowa drogi rowerowej na odcinku Urad – Cybinka	gm. Cybinka	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
52. DK31 – Budowa chodnika w m. Pamięcin	gm. Górzycza	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
53. DK32 – Budowa ciągu pieszo-rowerowego na odcinku Leśniów Wielki – Zielona Góra	gm. Czerwieńsk, m. Zielona Góra	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
54. DK32 – Budowa ciągu pieszo-rowerowego na odcinku Dąbie – Leśniów Wielki	gm. Dąbie, gm. Czerwieńsk	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
55. DK32 – Budowa chodnika w m. Leśniów Wielki	gm. Czerwieńsk	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
56. DK32 – Poprawa bezpieczeństwa ruchu w m. Pław poprzez przebudowę skrzyżowania, budowę azyli, wysepki rozdzielającej pasy ruchu, oznakowanie pionowe aktywne, montaż sygnalizacji	gm. Dąbie	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	

wzbudzanej, zmianę lokalizacji przejść dla pieszych						
57. DK32 – Uspokojenie ruchu w miejscowości Łagów	gm. Dąbie	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
58. DK32 – Uspokojenie ruchu w miejscowości Gronów	gm. Dąbie	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
59. DK32 – Budowa sygnalizacji ostrzegawczej, zmiana lokalizacji przejścia dla pieszych w m. Leśniów Wielki	gm. Czerwieńsk	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
60. Rozbudowa skrzyżowania DK32 z DP 1144F do m. Radomia	gm. Świdnica	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
61. DK92 – Budowa chodnika w Boczowie	gm. Torzym	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
62. DK92 – Poprawa warunków ruchu sam. ciężarowych poprzez zmianę geometrii skrzyżowania z dr. gminną 0309F w m. Wilkowo	gm. Świebodzin	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
63. DK92 – Modernizacja przejścia dla pieszych, budowa sygnalizacji aktywnej wzbudzanej z doświetleniem przejścia w m. Koryta	gm. Torzym	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
64. DK92b – Budowa sygnalizacji świetlnej wzbudzanej na przejściu dla pieszych w m. Wilkowo	gm. Świebodzin	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
65. Przebudowa skrzyżowania DK92b z DP 1236F w m. Gronów	gm. Łagów	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
66. DK12 – Budowa ciągu pieszo-rowerowego na odc. Górczyna – Jędrzychowice	gm. Szlichtyngowa	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	

67. DK12 – Wykonanie wygradzeń chodników w m. Wschowa	gm. Wschowa	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
68. Budowa ciągu pieszo-rowerowego w m. Dębowa Łęka	gm. Wschowa	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
69. Budowa chodnika w m. Wschowa	gm. Wschowa	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
70. Montaż aktywnych znaków D-6 w m. Wschowa	gm. Wschowa	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.) – Program Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych	GDDKiA		X	
71. Przebudowa mostu drogowego w km 2 +450 rz. Warty w Kostrzynie nad Odrą w celu zapewnienia minimalnego prześwitu dla łodołamaczy	m. Kostrzyn nad Odrą	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	GDDKiA, RZGW w Szczecinie ³³⁰		X	
72. Przebudowa mostu drogowego w km 614,9 rz. Odry w Kostrzynie nad Odrą w celu zapewnienia minimalnego prześwitu dla łodołamaczy	m. Kostrzyn nad Odrą	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	GDDKiA, RZGW w Szczecinie ³³¹		X	
73. Przebudowa mostu w m. Krosno Odrzańskie w km 514 rz. Odry w Kostrzynie nad Odrą w celu zapewnienia minimalnego prześwitu dla łodołamaczy	gm. Krosno Odrzańskie	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	RZGW we Wrocławiu ³³²		X	

inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd

74. Budowa węzłów Łagów i Myszęcina na autostradzie A2	gm. Łagów, gm. Szczaniec	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	GDDKiA	X		
75. Modernizacja dróg krajowych nr 22 i 24	m. Kostrzyn nad Odrą, gm. Górzycza, gm. Słońsk,	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	GDDKiA	X		

³³⁰ zgodnie z art. 527 ustawy Prawo wodne z dnia 20 lipca 2017 roku (Dz. U. z 2017 r. poz. 1566 z późn zm.) z dniem wejścia w życie ustawy zadania dotychczasowych dyrektorów regionalnych zarządów gospodarki wodnej oraz marszałków województw związane z utrzymaniem wód oraz pozostałego mienia Skarbu Państwa związanego z gospodarką wodną, a także inwestycjami w gospodarce wodnej wykonuje Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie

³³¹ Ibid.

³³² Ibid.

	gm. Krzeszyce, gm. Lubniewice, gm. Deszczno, gm. Bledzew, Skwierzyna, gm. Przytoczna, gm. Pszczew, m. Gorzów Wlkp., gm. Kłodawa, gm. Santok, gm. Strzelce Krajeńskie, gm. Dobiegniew					
76. Rozwój drogi nr 27 Zielona Góra – Żary – autostrada A18	m. Zielona Góra, gm. Świdnica, gm. Nowogród Bobrzański, gm. Żary, m. Żary	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	GDDKiA	X		
77. Budowa Północnej Obwodnicy Gorzowa Wlkp.	m. Gorzów Wlkp.	Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	UM Gorzów Wlkp.		X	
78. Modernizacja wschodniego wylotu DK22 w Gorzowie Wlkp. (na odcinku od ronda Sybiraków do granic miasta)	m. Gorzów Wlkp.	Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	UM Gorzów Wlkp.	X		
79. Budowa południowej obwodnicy miasta Zielona Góra w ciągu DK27	gm. Świdnica, m. Zielona Góra, gm. Otyń	- Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	UM Zielona Góra		X	
80. Modernizacja DW286 na odc. Gubin – Biecz	m. Gubin, gm. Gubin, gm. Brody	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – budowa kompleksu wydobywco-energetycznego Gubin – Brody wraz z infrastrukturą towarzyszącą	ZDW		X	
81. Modernizacja DW289 na odc. Lubsko – Brody	gm. Lubsko, gm. Brody	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – budowa kompleksu wydobywco-energetycznego Gubin – Brody wraz z infrastrukturą towarzyszącą	ZDW		X	
82. Modernizacja DW287 na odc. Żary – Lubsko	gm. Lubsko, gm. Jasień, gm. Żary, m. Żary	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – budowa kompleksu wydobywco-energetycznego Gubin – Brody wraz z infrastrukturą towarzyszącą	ZDW		X	
83. Rozbudowa DW287 na odc. od km 46+520 (od przejazdu kolejowego relacji Nowogród Bobrzański – Żary) do km 47+200 (skrzyżowanie z drogą	gm. Żary, m. Żary	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – budowa kompleksu wydobywco-energetycznego Gubin – Brody wraz z infrastrukturą towarzyszącą	ZDW		X	

krajową nr 12) w miejscowości Grabik						
84. Modernizacja drogi woj nr 294 na odc. Trzebiel – Jasień	gm. Jasień, gm. Tuplice, gm. Trzebiel	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – budowa kompleksu wydobywczo-energetycznego Gubin – Brody wraz z infrastrukturą towarzyszącą	ZDW		X	
85. Przebudowa wraz z rozbudową DW294 w m. Trzebiel	gm. Trzebiel	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – budowa kompleksu wydobywczo-energetycznego Gubin – Brody wraz z infrastrukturą towarzyszącą	ZDW		X	
86. Rozbudowa DW297 w m. Wrociszów	gm. Nowa Sól	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego - Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego - Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029	ZDW	X		
87. Przebudowa DW130 (dojazd do drogi S3: węzeł Marvice)	gm. Lubiszyn	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego - Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029	ZDW	X		
88. Przebudowa i rozbudowa DW134 relacji Ośno Lubuskie – Rzepin	gm. Ośno Lubuskie, gm. Rzepin	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego - Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029	ZDW	X		
89. Przebudowa i rozbudowa DW137 relacji Słubice – Sulęcín – Międzyrzecz	gm. Słubice, gm. Rzepin, gm. Ośno Lubuskie, gm. Sulęcín, gm. Bledzew, gm. Międzyrzecz	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego - Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029	ZDW	X		
90. Rozbudowa DW138 na odc. od drogi krajowej nr 29 do m. Debrznica	gm. Torzym, gm. Bytnica, gm. Maszewo	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa	ZDW	X		

		- Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029 - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego				
91. Modernizacja dogi woj. nr 138 na odc. Torzym – Sulęcín – DK22	gm. Torzym, gm. Sulęcín	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW	X		
92. Modernizacja DW156 na odc. Drezdenko – Strzelce Krajeńskie – granica woj.	gm. Drezdenko, gm. Stare Kurowo, gm. Zwierzyn, gm. Strzelce Krajeńskie	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW	X		
93. Rozbudowa DW158 w m. Lipki Wielkie	gm. Santok	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW	X		
94. Przebudowa i rozbudowa DW158 na odcinku Drezdenko – Gorzów Wlkp.	m. Gorzów Wlkp., gm. Santok, gm. Drezdenko	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW	X		
95. Rozbudowa DW159 (Skwierzyna – droga woj. nr 158)	gm. Skwierzyna, gm. Santok	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW	X		
96. Przebudowa DW159 w km 11+900 do km 12+305 wraz z mostem nad terenem zalewowym rz. Warty w Skwierzynie (estakada)	gm. Skwierzyna	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa - Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029 - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW	X		
97. Rozbudowa DW160 relacji Drezdenko – Międzychód	gm. Drezdenko	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego - Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029	ZDW	X		
98. Rozbudowa DW276 w m. Chociule	gm. Świebodzin	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 –	ZDW	X		

		lista podstawowa • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego				
99. Rozbudowa DW276 m. Sycowice	gm. Czerwieńsk	• Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego • Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029	ZDW	X		
100. Budowa nowego mostu wraz z korektą niebezpiecznego łuku, droga wojewódzka nr 276 Krosno Odrzańskie – Świebodzin, m. Przetocznica	gm. Skąpe	• Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa • Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029 • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW	X		
101. Przebudowa i rozbudowa DW278 na odc. Sulechów – Konotop	gm. Sulechów, gm. Trzebiechów, gm. Bojadła, gm. Kolsko	• Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego • Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029	ZDW	X		
102. Modernizacja DW278 na odc. Stare Strącze – Wschowa	gm. Sława, gm. Wschowa	• Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW	X		
103. Rozbudowa DW295 w m. Miodnica	gm. Żagań	• Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego • Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029	ZDW	X		
104. Rozbudowa DW295 w m. Gorzupia Dolna	gm. Żagań	• Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW	X		
105. Modernizacja DW315 na odcinku Przyborów – granica województwa	gm. Nowa Sól, gm. Kolsko	• Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista podstawowa	ZDW	X		

		• Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego				
106. Budowa obwodnicy Kosieczyna i Chlastawy – dojazd do węzłów na autostradzie A-2 w Trzcielu oraz Nowym Tomyślu	gm. Zbąszynek	• Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – obwodnice, lista podstawowa • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW	X		
107. Budowa obwodnicy m. Trzciel	gm. Trzciel	• Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – obwodnice, lista podstawowa	powiat międzyrzecki	X		
108. Rozbudowa skrzyżowania ul. Nowej i Wyspiańskiego w ciągu DW286 i DW138 oraz przebudowa ul. Chopina na odc. od skrzyżowania z ul. Nową do granicy Państwa w ciągu DW138 w m. Gubin	m Gubin	• Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – zadania z programu EWT • Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029	ZDW	X		
109. Rozbudowa skrzyżowania dróg wojewódzkich nr 132 i 131	gm. Witnica	• Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
110. Rozbudowa DW137 w zakresie rozbudowy skrzyżowania z drogą gminną (ul. Obozowa) w Słubicach	gm. Słubice	• Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
111. Przebudowa DW138 na odc. Gubin – Połęczko	m. Gubin, gm. Gubin, gm. Maszewo	• Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
112. Rozbiórka istniejącego i budowa nowego wiaduktu kolejowego nad drogą wojewódzką nr 138 w km 31+972 w Torzymiu w ciągu linii kolejowej Warszawa – Kunowice km 440,925	gm. Torzym	• Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
113. Wzmocnienie DW151 na odcinku Gorzów Wlkp. – granica województwa	m. Gorzów Wlkp., gm. Kłodawa	• Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	

114. Rozbudowa skrzyżowania DW156 (ul. Sportowa) z drogą powiatową nr 1375 F (ul. Adama Asnyka) w km 43+936 w m. Strzelce Krajeńskie	gm. Strzelce Krajeńskie	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
115. Przebudowa DW159 w ciągu ul. Mostowej w m. Skwierzyna od km 11+790,00 do km 13+928,78	gm. Skwierzyna	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
116. Rozbudowa DW181 relacji Drezdenko – Wieleń od km 1+250 do km 3+940	gm. Drezdenko	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
117. Modernizacja DW278 na odc. Sulechów – Szklarka Radnicka	gm. Sulechów, gm. Krosno Odrzańskie	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
118. Rozbudowa DW279 w m. Drzonów	gm. Świdnica	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
119. Rozbudowa DW279 relacji Ochla – Świdnica od km 27+908 do km 30+230	gm. Świdnica, m. Zielona Góra	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
120. Wzmocnienie DW283 w m. Mirocin Dolny od km 21+040,50 do km 21+800 wraz z budową chodnika	gm. Kożuchów	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
121. Wzmocnienie DW283 relacji Zielona Góra – Kożuchów	m. Zielona Góra, gm. Kożuchów	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
122. Przebudowa DW283 w m. Lasocin na odcinku od km 33+448 do km 36+364	gm. Kożuchów	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	

123. Przebudowa DW283 relacji Kozuchów – skrzyżowanie z drogą wojewódzką nr 292 na odcinku od km 36+885,00 do km 38+380,00	gm. Kozuchów, gm. Nowa Sól	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
124. Budowa wiaduktu kolejowego związanego z I Etapem obwodnicy Lubuska	gm. Lubsko	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
125. Przebudowa DW292 na odc. Nowa Sól – Bytom Odrzański od km 5+400 do km 7+050	gm. Nowa Sól, gm. Bytom Odrzański	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
126. Modernizacja DW296 na odc. Stypulów – Żagań (10+500-25+000)	gm. Kozuchów, gm. Brzeźnica, gm. Żagań	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
127. Budowa obwodnicy m. Drezdenko – Etap III (w ciągu DW181 i DW174)	gm. Drezdenko	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, obwodnice: lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
128. Budowa obwodnicy Nowego Kramska w ciągu DW304 – dojazd do Portu Lotniczego Zielona Góra oraz do węzłów na autostradzie A-2 w Trzcielu oraz Nowym Tomysłu	gm. Babimost	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, obwodnice: lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
129. Budowa obwodnicy Żagania w ciągu DW296 – dojazd w kierunku węzła na autostradzie A-18 oraz A-4	m. Żagań, gm. Żagań	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, obwodnice: lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
130. Budowa obwodnicy m. Siercz w ciągu DW137	gm. Trzciel	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, obwodnice: lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
131. Budowa obwodnicy Kozuchowa – Etap I – dojazd w kierunku węzła na autostradzie A4 oraz do drogi ekspresowej S3	gm. Kozuchów	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, obwodnice: lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	

132. Budowa obwodnicy Lubska w ciągu DW289 i 287 – Etap II	gm. Lubsko, gm. Jasień	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, obwodnice: lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
133. Budowa obwodnicy Sławy – Etap II	gm. Sława	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, obwodnice: lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
134. Budowa obwodnicy Iłowej w ciągu DW296 – dojazd w kierunku węzła na autostradzie A-18	gm. Iłowa	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, obwodnice: lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
135. Budowa obwodnicy m. Bogaczów w ciągu DW288	gm. Nowogród Bobrzański	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, obwodnice: lista warunkowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
136. Budowa obwodnicy m. Torzym w ciągu DW138	gm. Torzym	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, obwodnice: lista warunkowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
137. Budowa mostu w ciągu DW315 w m. Przyborów oraz budowa obwodnicy m. Przyborów w ciągu DW315	gm. Nowa Sól	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, obwodnice: lista warunkowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
138. Budowa obwodnicy m. Droszków w ciągu DW282	gm. Zabór	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, obwodnice: lista warunkowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
139. Budowa obwodnicy m. Wschowy w ciągu DW278 i 305 – Etap II	gm. Wschowa	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, obwodnice: lista warunkowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
140. Budowa obwodnicy Nowej Soli – Etap III	m. Nowa Sól	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, obwodnice: lista warunkowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	

141. Modernizacja DW131 Nowiny Wielkie – Krzeszyce	gm. Krzeszyce, gm. Witnica	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
142. Modernizacja DW136 na odc. Waldowice – Wędrzyn	gm. Lubniewice, gm. Sulęcín	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
143. Modernizacja DW151 w m. Kłodawa	gm. Kłodawa	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
144. Modernizacja DW156 w m. Stare Kurowo	gm. Stare Kurowo	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
145. Modernizacja DW157 do mostu na rzece Noteć	gm. Zwierzyn, gm. Drezdenko	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
146. Modernizacja wiaduktu w ciągu DW158 w m. Santok	gm. Santok	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
147. Modernizacja DW174 na odcinku Drezdenko – Stare Bielice (na odc. 1+326-6+890)	gm. Drezdenko	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
148. Modernizacja fragmentów DW279 na odcinku Leśniów Wielki – Nietków 47+400-48+315	gm. Czerwieńsk	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
149. Modernizacja DW281 na odc. Zielona Góra – Pomorsko	gm. Sulechów, m. Zielona Góra	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	

150. Modernizacja DW287 od obiektu mostowego w m. Bobrowice do m. Kukadło	gm. Bobrowice	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
151. Modernizacja DW288 na odc. Kosierz – Lubiatów km 8+300-9+600	gm. Dąbie	- Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	ZDW		X	
152. Modernizacja nawierzchni DW288 na odc. Lubiatów – Bogaczów (10+853-20+054)	gm. Dąbie, gm. Nowogród Bobrzański	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
153. Modernizacja DW300 na odc. Iłowa – Gozdnica	gm. Iłowa, gm. Gozdnica	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
154. Modernizacja DW304 na odc. Nowe Kramsko – Babimost	gm. Babimost	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
155. Modernizacja DW305 na odc. Wschowa – granica województwa	gm. Wschowa	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
156. Modernizacja DW316 w m. Ciosaniec (niezbędne dofinansowanie gminy w 50%)	gm. Sława	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
157. Modernizacja DW318 na odc. Tarnów – Sława i w m. Tarnów	gm. Sława	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
158. Modernizacja DW319 na odc. Stare Strącze – granica woj.	gm. Sława	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	

159. Modernizacja DW324 na odc. Szlichtyngowa – granica woj.	gm. Szlichtyngowa	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
160. Modernizacja DW350 na odc. Przewóz – Gozdnicza	gm. Gozdnicza, gm. Przewóz	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych, zdiagnozowane potrzeby – zadania nie posiadające dokumentacji projektowej	ZDW		X	
161. Modernizacja DW134 na odcinku Rzepin – DK29	gm. Rzepin, gm. Cybinka	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych – realizacja uzależniona od posiadanych środków finansowych	ZDW		X	
162. Modernizacja DW138 w m. Gubin	m. Gubin	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych – realizacja uzależniona od posiadanych środków finansowych	ZDW		X	
163. Modernizacja DW139 na odcinku Górzycza – Rzepin	gm. Rzepin, gm. Górzycza	Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020 – lista zadań rezerwowych – realizacja uzależniona od posiadanych środków finansowych	ZDW		X	
164. Przebudowa ulicy Kostrzyńskiej w Gorzowie Wlkp.	m. Gorzów Wlkp.	- Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	UM Gorzów Wlkp.	X		
165. Budowa ul. Aglomeracyjnej w Zielonej Górze, wraz ze ścieżkami rowerowymi	m. Zielona Góra	Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	UM Zielona Góra	X		
166. Rozwijanie infrastruktury drogowej zapewniającej dostępność do sieci TEN-T	m. Gorzów Wlkp., gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	samorząd terytorialny	X		

Pozostałe zadania o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie sieci drogowej

Nazwa zadania	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
zadania wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd						
1. Dokumentacja – przygotowanie dokumentów pod realizację zadań związanych z infrastrukturą drogową	woj. lubuskie	Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029	ZDW	X		
2. Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej	m. Gorzów Wlkp., gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	samorząd terytorialny	X		

4.2 Sieć kolejowa

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie sieci kolejowej

Nazwa inwestycji	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez Radę Ministrów lub właściwego ministra						
1. Prace na liniach kolejowych nr 14, 815, 816 odcinek Ostrów Wlkp. – (Krotoszyn) – Leszno – Głogów wraz z elektryfikacją odcinka Krotoszyn – Głogów – na terenie województwa lubuskiego	gm. Wschowa, gm. Szlichtyngowa	- Krajowy Program Kolejowy do 2023 roku – lista rezerwowa - Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego - Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku)	PKP PLK		X	
2. Prace na linii kolejowej nr 358 odcinek Czerwieńsk – Gubin	gm. Czerwieńsk, gm. Dąbie, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Gubin, m. Gubin	- Krajowy Program Kolejowy do 2023 roku – lista rezerwowa - Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego – przedsięwzięcia warunkowe, których	PKP PLK		X	

		realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku) – Projekt Pipeline				
3. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury linii kolejowych 275 na odcinku gr. województwa – Żagań oraz linii 14 na odcinku Żagań – Żary – Forst	gm. Szprotawa, gm. Małomice, gm. Żagań, m. Żagań, gm. Żary, m. Żary, Lipinki Łużyckie, gm. Trzebiel, gm. Tuplice, gm. Brody	- Krajowy Program Kolejowy do 2023 roku – lista rezerwowa - Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego – przedsięwzięcia warunkowe, których realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	PKP PLK		X	
4. Rewitalizacja linii kolejowej nr 203 na odcinku Krzyż – Gorzów Wielkopolski	m. Gorzów Wielkopolski, gm. Santok, gm. Zwierzyn, gm. Stare Kurowo, gm. Drezdenko	- Krajowy Program Kolejowy do 2023 roku – lista podstawowa - Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego – przedsięwzięcia warunkowe, których realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	PKP PLK		X	
5. Poprawa stanu technicznego obiektów inżynierskich – etap I – modernizacja estakady kolejowej w Gorzowie Wielkopolskim	m. Gorzów Wielkopolski	Krajowy Program Kolejowy do 2023 roku – lista podstawowa	PKP PLK	X		
6. Modernizacja linii kolejowej nr 358 Zbąszynek – Gubin na odcinku Zbąszynek – Czerwieńsk – II etap	gm. Zbąszynek, gm. Babimost, gm. Sulechów, gm. Czerwieńsk	- Krajowy Program Kolejowy do 2023 roku – lista podstawowa - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	PKP PLK	X		
7. Modernizacja wybranych dworców przy liniach kolejowych nr 3, 203 oraz 358	woj. lubuskie	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	PKP SA	X		

8. Przebudowa mostu kolejowego w km 615,1 rz. Odry w Kostrzynie nad Odrą w celu zapewnienia minimalnego prześwitu dla łodolamaczy	m. Kostrzyn nad Odrą	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	DB AG/ICL Rail RZGW w Szczecinie ³³³		X	
---	----------------------	--	---	--	---	--

Pozostałe zadania o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie sieci kolejowej

Nazwa zadania	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
zadania wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd						
1. Uruchomienie kolei miejskiej i aglomeracyjnej Lubuskiego Trójmiasta	gm. Sulechów, gm. Czerwieńsk, m. Zielona Góra, gm. Otyń, m. Nowa Sól	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	jednostki samorządu terytorialnego	X		
2. Świadczenie usług publicznych w zakresie kolejowych przewozów pasażerskich – organizowanie i zarządzanie publicznym transportem zbiorowym	gm. Babimost, gm. Bledzew, gm. Bogdaniec, gm. Brody, gm. Bytnica, gm. Bytom Odrzański, gm. Czerwieńsk, gm. Deszczno, gm. Dobiegniew, gm. Drezdenko, m. Gorzów Wielkopolski, gm. Górzycza, gm. Iłowa, m. Kostrzyn nad Odrą, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Lipinki Łużyckie, gm. Lubrza, gm. Łagów, gm. Małomice, gm. Maszewo, gm. Międzyrzecz, m. Nowa Sól, gm. Nowa Sól, gm. Nowogród Bobrzański, gm. Otyń, gm. Rzepin, gm. Santok, gm. Skwierzyna, gm. Słubice, gm. Stare Kurowo, gm. Sulechów, gm. Szczaniec, gm. Świdnica, gm. Świebodzin, gm. Torzym, gm. Trzciel, gm. Trzebiel,	Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze	X		

³³³ Ibid.

	gm. Tuplice, gm. Witnica, gm. Zbąszynek, m. Zielona Góra, gm. Zwierzyn, m. Żagań, gm. Żagań, m. Żary, gm. Żary					
3.	Świadczenie usług publicznych w zakresie kolejowych przewozów pasażerskich wykonywanych na terenie województwa lubuskiego na odcinkach linii komunikacyjnych Wrocław – Głogów – Zielona Góra, Szczecin Główny – Zielona Góra – organizowanie i zarządzanie publicznym transportem zbiorowym	gm. Bytom Odrzański, gm. Nowa Sól, m. Nowa Sól, gm. Otyń, m. Zielona Góra, gm. Czerwieńsk, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Bytnica, gm. Maszewo, gm. Torzym, gm. Rzepin, gm. Górzycza, m. Kostrzyn nad Odrą	Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze	X	
4.	Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej	m. Gorzów Wlkp., gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	samorząd terytorialny	X	
5.	„Wspólny Bilet”	woj. lubuskie	Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku)	PKP SA	X	

4.3 Pozostałe sieci komunikacji i transportu

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie komunikacji i transportu

Nazwa inwestycji	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez Radę Ministrów lub właściwego ministra						
1. Remont i modernizacja zabudowy regulacyjnej Odry swobodnie płynącej – odbudowa i modernizacja zabudowy regulacyjnej – w celu przystosowania odcinka Odry od Malczyc do ujścia Nysy	gm. Cybinka, gm. Gubin, gm. Maszewo, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Dąbie, gm. Czerwieńsk, gm. Sulechów, m. Zielona Góra, gm. Trzebiechów,	- Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego - Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku)	RZGW ³³⁴		X	

³³⁴ Ibid.

Łużyckiej do III klasy drogi wodnej – na terenie województwa lubuskiego	gm. Zabór, gm. Bojadła, gm. Otyń, gm. Nowa Sól, m. Nowa Sól, gm. Siedlisko, gm. Bytom Odrzański	• Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego				
2. Prace modernizacyjne na Odrze granicznej w celu zapewnienia zimowego lodołamania na terenie województwa lubuskiego	gm. Cybinka, gm. Słubice, gm. Górzycy, m. Kostrzyn nad Odrą	• Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego • Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku) • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego • Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	RZGW ³³⁵		X	
3. Remont i modernizacja zabudowy regulacyjnej na Odrze granicznej na terenie województwa lubuskiego	gm. Cybinka, gm. Słubice, gm. Górzycy, m. Kostrzyn nad Odrą	• Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego • Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku) • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego • Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	RZGW ³³⁶	X		
4. Odbudowa budowli regulacyjnych i roboty regulacyjne na Warcie od km 0,0 (m. Kostrzyn n/Odrą) do km 68,2 (m. Santok) i na Noteci swobodnie płynącej (od km 176,2 do km 226,1) dla przywrócenia parametrów II klasy drogi wodnej – na terenie województwa lubuskiego	m. Kostrzyn nad Odrą, gm. Słońsk, gm. Witnica, gm. Krzeszyce, gm. Bogdaniec, m. Gorzów Wlkp., gm. Deszczno, gm. Santok, gm. Zwierzyn, gm. Drezdenko, gm. Stare Kurowo	• Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego – przedsięwzięcia warunkowe, których realizacja jest uzależniona między innymi od dostępności środków finansowych • Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku) • Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego	RZGW ³³⁷		X	

³³⁵ Ibid.³³⁶ Ibid.³³⁷ Ibid.

5. Budowa infrastruktury postojowo-cumowniczej na Odrze dolnej i granicznej oraz nowe oznakowanie szlaku żeglugowego	m. Kostrzyn nad Odrą, gm. Górzycza, gm. Słubice, gm. Cybinka, gm. Gubin, gm. Maszewo, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Dąbie, gm. Czerwieńsk, gm. Sulechów, m. Zielona Góra, gm. Trzebiechów, gm. Zabór, gm. Bojadła, gm. Otyń, gm. Nowa Sól, m. Nowa Sól, gm. Siedlisko, gm. Bytom Odrzański	- Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku) - Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego - Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	RZGW w Szczecinie ³³⁸		X	
6. Przystosowanie Odrzańskiej Drogi Wodnej do parametrów klasy Va	m. Kostrzyn nad Odrą, gm. Górzycza, gm. Słubice, gm. Cybinka, gm. Gubin, gm. Maszewo, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Dąbie, gm. Czerwieńsk, gm. Sulechów, m. Zielona Góra, gm. Trzebiechów, gm. Zabór, gm. Bojadła, gm. Otyń, gm. Nowa Sól, m. Nowa Sól, gm. Siedlisko, gm. Bytom Odrzański	Założenia do planów rozwoju śródlądowych dróg wodnych w Polsce na lata 2016-2020 z perspektywą do roku 2030	RZGW ³³⁹		X	

inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd

7. Modernizacja Odrzańskiej Drogi Wodnej E30	m. Kostrzyn nad Odrą, gm. Górzycza, gm. Słubice, gm. Cybinka, gm. Gubin, gm. Maszewo, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Dąbie, gm. Czerwieńsk, gm. Sulechów, m. Zielona Góra, gm. Trzebiechów, gm. Zabór, gm. Bojadła, gm. Otyń, gm. Nowa Sól, m. Nowa Sól, gm. Siedlisko, gm. Bytom Odrzański	- Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 - Strategia Rozwoju Polski Zachodniej 2020	RZGW ³⁴⁰	X		
--	---	---	---------------------	---	--	--

³³⁸ Ibid.³³⁹ Ibid.³⁴⁰ Ibid.

8. Modernizacja międzynarodowej drogi wodnej E70	m. Kostrzyn nad Odrą, gm. Słońsk, gm. Witnica, gm. Krzeszyce, gm. Bogdaniec, m. Gorzów Wlkp., gm. Deszczno, gm. Santok, gm. Zwierzyn, gm. Drezdenko, gm. Stare Kurowo	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	RZGW ³⁴¹	X		
9. Rozbudowa i poprawa wyposażenia lotniska w Babimście, w tym rozbudowa bocznic kolejowej	gm. Babimost	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze	X		
10. Modernizacja lotniska w Przylepie	m. Zielona Góra	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020		X		
11. Budowa lotniska do celów biznesowych i sportowo-turystycznych w okolicach Gorzowa Wlkp.	woj. lubuskie	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020		X		
12. Budowa bazy Śmigłowej Służby Ratownictwa Medycznego (HEMS) Lotniczego Pogotowia Ratunkowego w Gorzowie Wlkp. – Zwiększenie zasięgu i dostępności usług dla pacjentów, ofiar wypadków komunikacyjnych i nagłych zachorowań oraz poprawienie mobilności, efektywności i jakości działań wykonywanych na rzecz bezpieczeństwa i ochrony zdrowia	m. Gorzów Wlkp.	- Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029 - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 - Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia na lata 2014-2020		X		
13. Stacja ładowania autobusów elektrycznych zasilanych z sieci DC	m. Gorzów Wlkp., m. Zielona Góra	Program Operacyjny Inteligentny Rozwój na lata 2014–2020	jednostki samorządu terytorialnego	X		
14. Stworzenie niskoemisyjnego systemu komunikacji publicznej na obszarze funkcjonalnym Zielonej Góry w oparciu o pojazdy elektryczne	m. Zielona Góra, gm. Czerwieńsk, gm. Sulechów, gm. Zabór, gm. Świdnica	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry	jednostki samorządu terytorialnego	X		
15. Budowa infrastruktury komunikacji publicznej w strefie zewnętrznej Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	jednostki samorządu terytorialnego	X		

³⁴¹ Ibid.

Pozostałe zadania o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie komunikacji i transportu

Nazwa zadania	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
zadania wynikające z dokumentów przyjętych przez Radę Ministrów lub właściwego ministra						
1. Kompleksowe przedsięwzięcia z zakresu zrównoważonej mobilności miejskiej/ekologicznego transportu (projekty wynikające ze Strategii ZIT)	woj. lubuskie	Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego	samorząd lokalny	X		
zadania wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd						
2. Przyjazna komunikacja publiczna – centra pasażerskie Nowosolskiego Obszaru Funkcjonalnego	gm. Nowa Sól, gm. Kozuchów, gm. Otyń, gm. Siedlisko, gm. Kolsko, m. Nowa Sól	Kontrakt Lubuski				
3. Wdrożenie systemu powiadamiania pasażerów, wiaty autobusowe, rozwój infrastruktury komunikacyjnej	gm. Żary, m. Żary, gm. Żagań, m. Żagań	Kontrakt Lubuski		X		
4. Stworzenie regionalnego planu rozwoju infrastruktury turystycznej dróg wodnych	m. Kostrzyn nad Odrą; Słońsk, gm. Witnica, gm. Krzeszyce, gm. Bogdaniec, m. Gorzów Wlkp., gm. Santok, gm. Zwierzyn, gm. Drezdenko, gm. Stare Kurowo, gm. Skwierzyna, gm. Przytoczna, gm. Górzycza, gm. Słubice, gm. Cybinka, m. Gubin, gm. Gubin, gm. Maszewo, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Dąbie, gm. Czerwieńsk, gm. Sulechów, m. Zielona Góra, gm. Trzebiechów, gm. Zabór, gm. Bojadła, gm. Otyń, gm. Nowa Sól, m. Nowa Sól, gm. Siedlisko, gm. Bytom Odrzański	Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze	X		
5. Stworzenie regionalnego programu rozwoju dróg rowerowych jako formy zrównoważonego transportu miejskiego	woj. lubuskie	Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze	X		
6. Stworzenie regionalnego programu rozwoju dróg rowerowych na obszarach cennych przyrodniczo	woj. lubuskie	Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze	X		

7. Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej	m. Gorzów Wlkp., gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	samorząd terytorialny	X		
--	---	--	-----------------------	---	--	--

5. Infrastruktura techniczna

W rozdziale tym zawarto planowane ponadlokalne inwestycje celu publicznego związane z:

- budową i utrzymywaniem ciągów drenażowych, przewodów i urządzeń służących do przesyłania lub dystrybucji płynów, pary, gazów i energii elektrycznej, a także innych obiektów i urządzeń niezbędnych do korzystania z tych przewodów i urządzeń, zgodnie z art. 6, pkt 2 ustawy o gospodarce nieruchomościami;
- budowa i utrzymywanie publicznych urządzeń służących do zaopatrzenia ludności w wodę, gromadzenia, przesyłania, oczyszczania i odprowadzania ścieków oraz odzysku i unieszkodliwiania odpadów, w tym ich składowania, zgodnie z art. 6, pkt 3 ustawy o gospodarce nieruchomościami;
- budową i utrzymywaniem pomieszczeń dla urzędów organów władzy, administracji, sądów i prokuratur, państwowych szkół wyższych, szkół publicznych, państwowych lub samorządowych instytucji kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, a także publicznych: obiektów ochrony zdrowia, przedszkoli, domów opieki społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych, obiektów sportowych, zgodnie z art. 6, pkt 6 ustawy o gospodarce nieruchomościami;

Do inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym w zakresie infrastruktury technicznej zaliczana jest budowa i modernizacja sieci elektroenergetycznej najwyższych napięć, a także budowa oraz modernizacja przesyłowych gazociągów wysokiego ciśnienia. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu wojewódzkim obejmują zadania z zakresu budowy i utrzymywania sieci elektroenergetycznych oraz gazowych, a także innych obiektów i urządzeń niezbędnych do korzystania z tych przewodów i urządzeń a także budowy i utrzymywanie urządzeń służących do zaopatrzenia ludności w wodę, gromadzenia, przesyłania, oczyszczania i odprowadzania ścieków oraz odzysku i unieszkodliwiania odpadów, w tym ich składowania.

Pozostałe inwestycje i zadania o znaczeniu ponadlokalnym związane z infrastrukturą techniczną umieszczono w oddzielnej tabeli. Stanowią one istotne inwestycje, związane z wyznaczonymi w PZPWL kierunkami polityki i zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego.

5.1 Energia elektryczna

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie energii elektrycznej

Nazwa inwestycji	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez Radę Ministrów lub właściwego ministra						
1. Budowa dwutorowej linii 400 kV Krajnik – Baczyna wraz z budową/rozbudową/modernizacją stacji w tym ciągu liniowym	gm. Lubiszyn	- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 - Lista projektów strategicznych dla infrastruktury energetycznej, w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020 - Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego (Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2016 – 2025 – Polskie Sieci Elektroenergetyczne)	Polskie Sieci Elektroenergetyczne		X	
2. Modernizacja linii 220 kV Mikułowa – Leśniów	gm. Czerwieńsk, gm. Świdnica, gm. Nowogród Bobrzański, gm. Żagań, gm. Żary, gm. Iłowa	- Lista projektów strategicznych dla infrastruktury energetycznej, w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020 - Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego (Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2016 – 2025 – Polskie Sieci Elektroenergetyczne)	Polskie Sieci Elektroenergetyczne		X	
3. Budowa linii 400 kV Baczyna – Plewiska	przebieg nieustalony	- Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego (Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2016 – 2025 – Polskie Sieci Elektroenergetyczne)	Polskie Sieci Elektroenergetyczne		X	

4. Budowa stacji elektroenergetycznej Gubin	lokalizacja nieustalona	- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 - Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2016 – 2025 – Polskie Sieci Elektroenergetyczne)	Polskie Sieci Elektroenergetyczne			X
5. Budowa linii 400 kV Zielona Góra – nacięcie linii Plewiska – Baczyna (zamiast linii 400 kV Zielona Góra – Baczyna)	przebieg nieustalony	- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2016 – 2025 – Polskie Sieci Elektroenergetyczne)	Polskie Sieci Elektroenergetyczne			X
6. Budowa stacji elektroenergetycznej Zielona Góra	lokalizacja nieustalona	- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 - Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego (Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2016 – 2025 – Polskie Sieci Elektroenergetyczne)	Polskie Sieci Elektroenergetyczne			X
7. Budowa linii 400 kV Baczyna – Gubin	przebieg nieustalony	- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 - Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2016 – 2025 – Polskie Sieci Elektroenergetyczne)	Polskie Sieci Elektroenergetyczne			X
8. Budowa linii 400 kV Polkowice – Gubin	przebieg nieustalony	- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 - Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	Polskie Sieci Elektroenergetyczne			X

		- Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2016 – 2025 – Polskie Sieci Elektroenergetyczne)				
9. Budowa linii 400 kV Gubin – Zielona Góra (zamiast linii Plewiska – granica RP)	przebieg nieustalony	- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2016 – 2025 – Polskie Sieci Elektroenergetyczne)	Polskie Sieci Elektroenergetyczne			X
10. Budowa linii 400 kV Gubin – Granica Państwa (zamiast linii Plewiska – granica RP)	przebieg nieustalony	- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 - Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2016 – 2025 – Polskie Sieci Elektroenergetyczne)	Polskie Sieci Elektroenergetyczne			X
11. Budowa stacji 110/15 kV Kostrzyn II w celu umożliwienia rozwoju energetyki odnawialnej	m. Kostrzyn nad Odrą	- Lista projektów strategicznych dla infrastruktury energetycznej, w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020 (Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019) (Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022)	ENEA Operator	X		
12. Budowa sieci inteligentnej na terenie zachodniej Polski (OD Gorzów Wlkp., OD Zielona Góra) poprzez modernizację i przebudowę linii i stacji SN i nn, wymianę transformatorów, automatyzację linii i stacji w wyniku zastosowania zdalnego sterowania	woj. lubuskie	Lista projektów strategicznych dla infrastruktury energetycznej, w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020	ENEA Operator	X		

i elektroenergetycznej automatyki zabezpieczeniowej, w tym wskaźników przepływu prądów zwarciowych oraz zastosowanie inteligentnego opomiarowania, w tym liczników bilansujących wraz z infrastrukturą transmisyjną						
13. Budowa linii napowietrznej 110 kV Gorzów (Baczyna) – do słupa rozgałęźnego w kierunku Skwierzyna (20 km)	m. Gorzów Wlkp.	Lista projektów strategicznych dla infrastruktury energetycznej, w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020	ENEA Operator	X		

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie energii elektrycznej nie wynikające z dokumentów przyjętych przez Radę Ministrów, właściwego ministra lub samorząd

Nazwa inwestycji	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
1. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: GPZ Dobiegniew (DBG) – GPZ Krzęcin (KZC), planowana do przebudowy do gabarytów linii dwutorowej	gm. Dobiegniew	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
2. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: GPZ Dobiegniew (DBG) – GPZ Drawski Młyn (DRM), planowana do przebudowy do gabarytów linii dwutorowej	gm. Dobiegniew, gm. Drezdenko	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
3. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: GPZ Drezdenko (DRE) – GPZ Strzelce Krajeńskie (STK), planowana do modernizacji celem zwiększenia przepustowości	gm. Strzelce Krajeńskie, gm. Stare Kurowo, gm. Drezdenko	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
4. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: SE Gorzów (GOR) – GPZ Jedwabie (JDW), planowana do modernizacji celem zwiększenia przepustowości	m. Gorzów Wielkopolski	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
5. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: SE Gorzów (GOR) – GPZ Skwierzyna (SKW), planowana do modernizacji celem	m. Gorzów Wielkopolski, gm. Deszczno, gm. Bledzew	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na	Enea Operator Sp. z o.o.	X		

zwiększenia przepustowości na odcinku od SE Gorzów ÷ słup rozgałęźny XSK; na odcinku słup rozgałęźny XSK – kier. GPZ Skwierzyna SKW linia planowana do przebudowy do gabarytów linii dwutorowej		lata 2017-2022				
6. Budowa linii dwutorowej WN-110 kV stanowiącej zasilanie projektowanej stacji GPZ Skwierzyna II jako wcięcie w przebudowywany ciąg liniowy	gm. Bledzew, gm. Skwierzyna	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
7. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: GPZ Międzyrzecz (MDR) – GPZ Zielony (ZIE), planowana do przebudowy do gabarytów linii dwutorowej	gm. Międzyrzecz, gm. Pszczew	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
8. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: GPZ Zielony (ZIE) – GPZ Międzybóże (MDH), planowana do przebudowy do gabarytów linii dwutorowej	gm. Pszczew	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
9. Planowana Linia napowietrzna WN-110 kV stanowiąca wyprowadzenie z proj. stacji SE Baczyna (BCN), poprzez wcięcie w linię WN-110 kV relacji SE Gorzów (GOR) – GPZ Witnica (WTC)	gm. Witnica, gm. Bogdaniec, m. Gorzów Wielkopolski	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
10. Planowana Linia napowietrzna WN-110 kV stanowiąca wyprowadzenie z proj. stacji SE Baczyna (BCN), poprzez wcięcie w linię WN-110 kV relacji SE Gorzów (GOR) – GPZ Sulęcino (SUL)	m. Gorzów Wielkopolski, gm. Bogdaniec, gm. Krzeszyce, gm. Lubniewice, gm. Sulęcino	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
11. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: SE Gorzów (GOR) – słup nr 65 (XWT) w linii relacji GPZ Witnica (WTC) ÷ GPZ Dębno (DEB), planowana do modernizacji celem zwiększenia przepustowości: na odcinku SE Gorzów + słup nr 63 (XLU): 1 tor relacji SE Gorzów (GOR) – kier. GPZ Dębno (DEB), 2 tor relacji SE Gorzów (GOR) – GPZ Sulęcino (SUL); linia planowana do przebudowy do gabarytów linii dwutorowej na odcinku słup nr 63 (XLU) – słup nr 65	gm. Witnica	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		

12. Planowana linia napowietrzna WN-110 kV relacji proj. stacja SE Baczyna (BCN) – GPZ Kostrzyn (KSN), linia planowana jako linia dwutorowa na odcinku na wysokości proj. stacji SE Baczyna (BCN) – słup nr 65 (XWT) w linii relacji; GPZ Witnica (WTC) ÷ GPZ Dębno (DEB)	gm. Witnica, m. Kostrzyn nad Odrą, gm. Bogdaniec	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
13. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji SE Gorzów (GOR) – słup nr 63 (XLU), 1 tor relacji SE Gorzów (GOR) – kier. GPZ Dębno (DEB), 2 tor relacji SE Gorzów (GOR) – GPZ Sulęcín (SUL)	m. Gorzów Wielkopolski, gm. Bogdaniec	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
14. Planowana linia napowietrzna WN-110 kV relacji proj. SE Baczyna (BCN) – słup rozgałęźny XSK	m. Gorzów Wielkopolski	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
15. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: słup nr 65 (XWT) w linii relacji: GPZ Witnica (WTC) ÷ GPZ Dębno (DEB) w kier. GPZ Dębno (DEB), planowana do modernizacji celem zwiększenia jej przepustowości	gm. Witnica	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
16. Planowana linia napowietrzna WN-110 kV stanowiąca zasilanie projektowanej stacji GPZ Kostrzyn II (KS2) jako wcięcie w linię 110 kV relacji GPZ Kostrzyn (KSN) ÷ GPZ Dębno (DEB)	m. Kostrzyn nad Odrą	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
17. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: GPZ Kostrzyn (KSN) ÷ GPZ Górzycy (GZC), planowana do modernizacji celem zwiększenia jej przepustowości	m. Kostrzyn nad Odrą, gm. Górzycy	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
18. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: GPZ Górzycy (GZC) ÷ GPZ Słubice (SBC), planowana do modernizacji celem zwiększenia jej przepustowości	gm. Górzycy, gm. Słubice	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
19. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: SE Leśniów (LSN) ÷ GPZ Bytnica (BTN), planowana do modernizacji celem zwiększenia jej przepustowości	gm. Czerwieńsk, gm. Dąbie, gm. Krosno Odrzańskie, gm. Bytnica	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		

20. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: GPZ Bytnica (BTN) ÷ GPZ Debrznica (DBA), planowana do modernizacji celem zwiększenia jej przepustowości	gm. Bytnica, gm. Torzym	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
21. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: GPZ Debrznica (DBA) ÷ GPZ Sulęcín (SUL), planowana do modernizacji celem zwiększenia jej przepustowości	gm. Torzym, gm. Sulęcín	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
22. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: GPZ Świebódzin Międzyrzeska (SBM) ÷ GPZ Zbąszynek (ZBS), planowana do modernizacji	gm. Świebódzin, gm. Szczaniec, gm. Zbąszynek	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
23. Planowana budowa linii napowietrznej WN-110 kV relacji: GPZ Zbąszynek (ZBS) ÷ GPZ Babimost (BBI)	gm. Babimost, gm. Zbąszynek	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
24. Planowana budowa linii napowietrznej WN-110 kV relacji GPZ Żary Zakładowa (ZAK) ÷ GPZ Nowogród Bobrzański (NGB)	m. Żary, gm. Żary, gm. Nowogród Bobrzański	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
25. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: GPZ Jankowa Żagańska (JAZ) – kier. GPZ Bolesławiec (stacja innego OSD), planowana do modernizacji celem zwiększenia jej przepustowości	gm. Iłowa, m. Żagań	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
26. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: GPZ Jankowa Żagańska (JAZ) ÷ GPZ Żagań (ZAG) planowana do modernizacji	gm. Iłowa, m. Żagań	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
27. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji GPZ Sława (SLW) – kier. SE Żukowice, planowana do modernizacji	gm. Sława	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
28. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji SE Leśńów (LSN) ÷ GPZ Przylep (PLP), planowana do modernizacji celem zwiększenia przepustowości	gm. Czerwieńsk, m. Zielona Góra	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
29. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji GPZ Przylep (PLP) ÷ GPZ Zielona Góra Krościeńska (ZGA), planowana do	m. Zielona Góra, gm. Świdnica	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na	Enea Operator Sp. z o.o.		X	

modernizacji celem zwiększenia jej przepustowości		lata 2017-2022				
30. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: GPZ Zielona Góra Krościeńska (ZGA) ÷ GPZ Zielona Góra Energetyków (ZGE), planowana do modernizacji	gm. Świdnica, m. Zielona Góra	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
31. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: GPZ Zielona Góra Braniborska (ZGB) ÷ GPZ Łużycka (LUZ) planowana do modernizacji celem zwiększenia jej przepustowości	m. Zielona Góra	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
32. Linia napowietrzna WN-110 kV relacji: GPZ Łużycka (LUZ) ÷ SE Leśniów (LSN), planowana do modernizacji celem zwiększenia jej przepustowości	m. Zielona Góra, gm. Świdnica, gm. Czerwieńsk	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
33. Stacja GPZ Strzelce Krajeńskie (STK), planowana modernizacja stacji celem poprawy niezawodności pracy sieci oraz umożliwienia przyłączania kolejnych podmiotów do sieci	gm. Strzelce Krajeńskie	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
34. Stacja GPZ Kostrzyn (KSN), planowana modernizacja stacji celem poprawy niezawodności pracy sieci oraz umożliwienia przyłączenia kolejnych podmiotów do sieci	m. Kostrzyn nad Odrą	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
35. Stacja GPZ Międzyrzecz (MDR), planowana modernizacja stacji celem poprawy niezawodności pracy sieci oraz umożliwienia przyłączania kolejnych podmiotów do sieci	gm. Międzyrzecz	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
36. Stacja GPZ Krosno Odrzańskie (KOD), planowana modernizacja stacji celem poprawy niezawodności pracy sieci oraz umożliwienia przyłączania kolejnych podmiotów do sieci	gm. Krosno Odrzańskie	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
37. Stacja GPZ Gubin (GUB), planowana modernizacja stacji celem poprawy niezawodności pracy sieci oraz umożliwienia przyłączania kolejnych podmiotów do sieci	m. Gubin	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
38. Stacja GPZ Budzichów (BDZ), planowana modernizacja stacji celem poprawy	gm. Jasień	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	

niezawodności pracy sieci oraz umożliwienia przyłączenia kolejnych podmiotów do sieci						
39. Stacja GPZ Żary (ZAR), planowana modernizacja stacji celem poprawy niezawodności pracy sieci oraz umożliwienia przyłączenia kolejnych podmiotów do sieci	m. Żary	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
40. Stacja GPZ Bytom Odrzański (BYO), planowana modernizacja stacji celem poprawy niezawodności pracy sieci oraz umożliwienia przyłączenia kolejnych podmiotów do sieci	gm. Bytom Odrzański	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
41. Stacja GPZ Babimost (BBI), planowana modernizacja stacji celem poprawy niezawodności pracy sieci oraz umożliwienia przyłączenia kolejnych podmiotów do sieci	gm. Babimost	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
42. Stacja GPZ Zielona Góra Elektryków (ZGE), planowana modernizacja stacji celem poprawy niezawodności pracy sieci oraz umożliwienia przyłączenia kolejnych podmiotów do sieci	m. Zielona Góra	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
43. Stacja GPZ Debrznica (DBA), planowana modernizacja stacji celem poprawy niezawodności pracy sieci oraz umożliwienia przyłączenia kolejnych podmiotów do sieci	gm. Torzym	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
44. Stacja GPZ Świebodzin Sobieskiego (SBD), planowana modernizacja stacji celem poprawy niezawodności pracy sieci oraz umożliwienia przyłączenia kolejnych podmiotów do sieci	gm. Świebodzin	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
45. Stacja GPZ Zbąszynek (ZBS), planowana modernizacja stacji celem poprawy niezawodności pracy sieci oraz umożliwienia przyłączenia kolejnych podmiotów do sieci	gm. Zbąszynek	- Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019 - Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
46. Planowana rozbudowa stacji GPZ Sulechów (SLH) dla umożliwienia przyłączenia kolejnych podmiotów do sieci	gm. Sulechów	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
47. Planowana stacja GPZ Kownaty dla umożliwienia przyłączenia kolejnych	gm. Torzym	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019	Enea Operator Sp. z o.o.	X		

podmiotów do sieci wraz z zasilaniem stacji po stronie WN-110 kV jako wcięcie w linię relacji GPZ Debrznica (DBA) – GPZ Sulęcín (SUL)		Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022				
48. Planowana rozbudowa stacji GPZ Jankowa Żagańska (JAZ) w celu poprawy niezawodności sieci oraz umożliwienia przyłączenia kolejnych podmiotów do sieci	gm. Iłowa	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		
49. Planowana przebudowa linii WN-110 kV relacji GPZ Jedwabie (JDW) – kier. GPZ Barlinek (BLM), celem zwiększenia jej przepustowości	gm. Kłodawa, m. Gorzów Wielkopolski	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
50. Planowana przebudowa linii WN-110 kV relacji GPZ Jankowa Żagańska (JAZ) – GPZ Bolesławiec (BLM) do gabarytów linii dwutorowej	gm. Iłowa, gm. Żagań	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
51. Planowana modernizacja stacji GPZ Jedwabie (JAZ) celem poprawy niezawodności sieci oraz umożliwienia przyłączenia kolejnych podmiotów do sieci	m. Gorzów Wielkopolski	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.		X	
52. Planowana modernizacja stacji GPZ Jankowa Żagańska (JAZ) celem poprawy niezawodności sieci oraz umożliwienia przyłączenia kolejnych podmiotów do sieci	gm. Iłowa	Plan rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022	Enea Operator Sp. z o.o.	X		

Pozostałe zadania o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie energii elektrycznej

Nazwa zadania	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
zadania wynikające z dokumentów przyjętych przez Radę Ministrów lub właściwego ministra						
1. Budowa Elektrowni Gubin	gm. Gubin	- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 - Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 - Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A.		X	

2. Sieci Energetyczne Polski Zachodniej	woj. lubuskie	Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego	rząd		X	
3. Wsparcie działań z zakresu efektywności energetycznej zgodnie z podziałem interwencji pomiędzy programami krajowymi i regionalnymi	woj. lubuskie	Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego	rząd/samorząd terytorialny		X	

zadania wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd

4. Budowa źródeł powyżej 50 MW	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty sektora energetycznego		X	
5. Budowa źródeł energii elektrycznej o mocy pozwalającej na przyłączenie do SN	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty sektora energetycznego, jednostki samorządu terytorialnego		X	
6. Rozbudowa systemu 110 kV na terenie województwa	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty sektora energetycznego		X	
7. Ograniczenie, kontrola przepływów karuzelowych	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty sektora energetycznego		X	
8. Budowa sieci elektroenergetycznych WN, SN na terenie województwa i sieci ponadregionalnych	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty sektora energetycznego		X	
9. Reelektryfikacja obszarów wiejskich województwa	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty sektora energetycznego		X	
10. Opracowanie dokumentów planowania energetycznego na szczeblu lokalnym i jego aktualizacja w cyklu 3-letnim zapewniająca nadzór ich wdrażania	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	jednostki samorządu terytorialnego		X	
11. Modernizacja dystrybucyjnego systemu elektroenergetycznego	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty sektora energetycznego		X	
12. Budowa projektów demonstracyjnych i pilotażowych na terenie województwa (smart metering)	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty sektora energetycznego		X	
13. Wdrożenie elastycznych systemów taryfowania	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty sektora energetycznego		X	

14. Opracowanie dokumentu planowania energetycznego na szczeblu lokalnym uwzględniającego kierunki działań racjonalizacyjnych dla budownictwa i jego aktualizacja w cyklu 3-letnim zapewniająca nadzór ich wdrażania	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	jednostki samorządu terytorialnego		X	
15. Ciągła organizacja wsparcia finansowego na bazie dostępnych środków dla projektów obejmujących działania racjonalizacyjne	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	jednostki samorządu terytorialnego		X	
16. Promocja zrealizowanych projektów i rozwiązań w budownictwie	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	jednostki samorządu terytorialnego		X	
17. Preferencje dla realizacji budynków pasywnych	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	jednostki samorządu terytorialnego		X	
18. Opracowanie Programu wsparcia dla małych i średnich podmiotów gospodarczych w działaniach poprawy efektywności energetycznej	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	jednostki samorządu terytorialnego		X	
19. Wspieranie sporządzania audytów instalacji przemysłowych	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	jednostki samorządu terytorialnego		X	
20. Wprowadzenie zachęty dla przedsiębiorców do prowadzenia działań na rzecz poprawy efektywności energetycznej	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	jednostki samorządu terytorialnego		X	
21. opracowanie i systematyczna aktualizacja bazy danych obiektów użyteczności publicznej, jako podstawa dla wytypowania kierunków i zakresu działań proefektywnościowych	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty administracji państwowej, jednostki samorządu terytorialnego		X	
22. Demonstracja zasad i korzyści dla samorządów wynikających z zarządzania zakupem i zużyciem energii w obiektach publicznych	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty administracji państwowej, jednostki samorządu terytorialnego		X	
23. Popularyzacja rozwiązań organizacyjnych polegających na tworzeniu zespołów lub stanowisk energetyków komunalnych	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty administracji państwowej, jednostki samorządu		X	

			terytorialnego			
24. Promowanie działań i informowanie o efektach działań związanych z poprawą efektywności w tym korzyściach wynikających z wprowadzenia systemów zarządzania zakupem i zużyciem energii w gminach w regionie	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty administracji państwowej, jednostki samorządu terytorialnego		X	

5.2 Gazownictwo

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie gazownictwa

Nazwa inwestycji	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez Radę Ministrów, właściwego ministra lub Sejm Rzeczypospolitej Polskiej						
1. Budowa gazociągu wysokiego ciśnienia relacji Witnica – Gorzów Wlkp. o długości około 40 km oraz budowa sieci gazowej średniego ciśnienia w Kostrzynie nad Odrą o długości około 4,1 km	gm. Witnica, gm. Bogdaniec, gm. Kłodawa, m. Gorzów Wlkp., m. Kostrzyn nad Odrą	- Lista projektów strategicznych dla infrastruktury energetycznej, w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020, stanowiącej Project pipeline dla sektora energetyki w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020 - Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	Polska Spółka Gazownictwa	X		
2. Budowa gazociągu Legnica – Polkowice – Żary wraz z infrastrukturą niezbędną do jego obsługi na terenie województw dolnośląskiego i lubuskiego	gm. Żary, gm. Małomice, gm. Szprotawa, gm. Niegosławice	- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 r. o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu - Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 - Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	GAZ SYSTEM	X		
3. Budowa gazociągu Kotowo – Zielona Góra wraz z infrastrukturą niezbędną do jego obsługi na terenie województw lubuskiego	gm. Kargowa, gm. Trzebiechów, gm. Sulechów, m. Zielona	Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 r. o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu	GAZ SYSTEM		X	

i wielkopolskiego	Góra	ziemnego w Świnoujściu				
4. Rozbudowa i modernizacja gazowej sieci dystrybucyjnej na obszarze powiatu zielonogórskiego w celu poprawy warunków zasilania	m. Zielona Góra	Lista projektów strategicznych dla infrastruktury energetycznej, w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020, stanowiącej Project pipeline dla sektora energetyki w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020	Polska Spółka Gazownictwa	X		
5. Modernizacja i dostosowanie sieci dystrybucyjnej do przyłączenia nowych odbiorców gazu na obszarze powiatu żarskiego	gm. Jasień, gm. Lubsko, m. Żary, gm. Żary	Lista projektów strategicznych dla infrastruktury energetycznej, w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020, stanowiącej Project pipeline dla sektora energetyki w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020	Polska Spółka Gazownictwa	X		

Pozostałe zadania o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie gazownictwa

Nazwa zadania	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
zadania wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd						
1. Zapewnienie zróżnicowanych kierunków zaopatrzenia w gaz ziemny (gazoport, Niemcy, woj. dolnośląskie i szczególnie gaz ziemny zaazotowany niesystemowy)	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty sektora energetycznego		X	
2. Rozbudowa systemów LNG (ang. Liquefied Natural Gas – gaz skroplony)	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty sektora energetycznego		X	
3. Utrzymanie i rozwój systemów zaopatrzenia w wysokiej jakości inne paliwa	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty sektora energetycznego		X	
4. Społecznie i gospodarczo uzasadniona gazyfikacja (rozbudowa systemu dystrybucyjnego) dla terenów bez dostępu	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty sektora energetycznego		X	

do sieci gazowych						
5. Modernizacja sieci i stacji systemu gazowniczego	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	podmioty sektora energetycznego		X	

5.3 Ciepłownictwo

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie ciepłownictwa

Nazwa inwestycji	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez Radę Ministrów lub właściwego ministra						
1. Wsparcie selektywne przedsięwzięć dotyczących sieci ciepłowniczych i chłodniczych	woj. lubuskie	Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego	rząd/samorząd terytorialny		X	
2. Innowacyjna siłownia ciepła z turbiną cieczerową i hydrauliczno-gazowym generatorem przepływu czynnika roboczego wykorzystująca ciepło odpadowe	m. Gorzów Wlkp.	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020		X		
3. Termomodernizacja państwowych placówek szkolnictwa artystycznego w województwie lubuskim (projekt wieloletni realizowany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego)	woj. lubuskie	Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego		X	
4. Termomodernizacja budynków (łącznie z zastosowaniem OZE w budynkach) (Lasy Państwowe)	woj. lubuskie	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014–2020	Lasy Państwowe	X		
inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd						
5. Termomodernizacja budynku przy ul. Podgórznej 7 w Zielonej Górze – wykonanie prac modernizacyjnych mających na celu zmniejszenie kosztów energii cieplnej oraz energii elektrycznej	m. Zielona Góra	Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze	X		

6. Termomodernizacja obiektów publicznych i komunalnych mieszkaniowych	m. Zielona Góra, gm. Czerwieńsk, gm. Sulechów, gm. Świdnica, gm. Zabór	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry	jednostki samorządu terytorialnego	X		
7. Kompleksowa termomodernizacja budynków mieszkalnych w obszarach centralnych miast Zielona Góra i Sulechów	m. Zielona Góra, gm. Sulechów	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry	jednostki samorządu terytorialnego	X		
8. Zwiększenie efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej w MOF GW	m. Gorzów Wlkp., gm. Bogdaniec, gm. Deszczno, gm. Kłodawa, gm. Santok	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	jednostki samorządu terytorialnego	X		

Pozostałe zadania o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie ciepłownictwa

Nazwa zadania	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
zadania wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd						
1. Budowa lokalnych źródeł kogeneracyjnych	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	
2. Budowa lokalnych źródeł ciepła	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	
3. Budowa źródeł ciepła o mocy do 600 kW	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	
4. Dostosowanie instalacji energetycznego spalania paliw do zaostorzonych wymagań środowiskowych po roku 2016	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	
5. Wprowadzenie kogeneracji w źródłach lokalnych systemów ciepłowniczych	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	
6. Ograniczenie „niskiej emisji” w centrach miast poprzez rozbudowę systemu ciepłowniczego	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	

7. Zapewnienie bezawaryjności dostaw ciepła systemowego	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	
8. Ograniczenie strat ciepła m.in. poprzez wzrost udziału sieci preizolowanych	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	
9. Rozwój systemów ciepłowniczych na terenach wysoko zurbanizowanych	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	
10. Wdrożenie procedur odnośnie badania możliwości przyłączenia do sieci ciepłowniczej budynków o zapotrzebowaniu mocy powyżej 50 kW	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	
11. Opracowanie projektów ograniczenia niskiej emisji (indywidualne dofinansowanie lub programy obszarowe) i ich realizacja	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	
12. Koordynacja planów rozwoju przedsiębiorstw ciepłowniczych dla zapewnienia warunków realizacji projektów kogeneracyjnych	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	
13. Wprowadzenie układów kogeneracyjnych w źródłach lokalnych systemów ciepłowniczych	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	
14. Identyfikacja odbiorców do przyłączenia do układów kogeneracji w dokumentach planowania energetycznego na szczeblu lokalnym	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	
15. Rozwój kogeneracji w oparciu o wykorzystanie gazu zaazotowanego	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	
16. Modernizacja sieci i węzłów systemów ciepłowniczych	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	
17. Tworzenie programów termomodernizacji budynków, rzeczowa realizacja inwestycji	woj. lubuskie	Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego	właściwy zarządca		X	

5.4 Gospodarka wodno-ściekowa

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie gospodarki wodno-ściekowej

Nazwa inwestycji	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez Radę Ministrów lub właściwego ministra						
1. Modernizacja oczyszczalni ścieków w Bytomiu Odrzańskim	gm. Bytom Odrzański	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
2. Modernizacja oczyszczalni ścieków w Cybince	gm. Cybinka	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
3. Rozbudowa wraz z modernizacją oczyszczalni ścieków w Dobiegniewie	gm. Dobiegniew	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
4. Poprawa efektywności energetycznej PWiK Sp. z o.o. w Gorzowie Wlkp.	m. Gorzów Wlkp.	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
5. Budowa oczyszczalni ścieków dla aglomeracji Kargowa wraz z budową kolektora tłocznego i modernizacją pompowni ścieków	gm. Kargowa	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
6. Budowa instalacji do zagospodarowania osadów ściekowych, pochodzących z komunalnej oczyszczalni ścieków w Podbrzeziu Dolnym	gm. Kożuchów	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
7. Modernizacja oczyszczalni ścieków	gm. Krzeszyce	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
8. Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w Lubniewicach	gm. Lubniewice	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
9. Modernizacja oczyszczalni ścieków w Lubsku	gm. Lubsko	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
10. Modernizacja oczyszczalni ścieków	gm. Małomice	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
11. Przebudowa i rozbudowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Święty Wojciech. W ramach Projektu pn. „Uporządkowanie	gm. Międzyrzecz	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		

gospodarki wodno-ściekowej na terenie aglomeracji Międzyrzecz z zapewnieniem wysokiej efektywności eksploatacyjnej systemu wodno-ściekowego oraz jego adaptacyjności do zmian klimatu"						
12. Rozbudowa mechaniczno-biologicznej oczyszczalni ścieków komunalnych w miejscowości Niegosławice	gm. Niegosławice	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
13. Przebudowa oczyszczalni ścieków	gm. Nowe Miasteczko	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
14. Przebudowa i rozbudowa oczyszczalni ścieków w Nowogrodzie Bobrzańskim	gm. Nowogród Bobrzański	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
15. Uporządkowanie gospodarki wodo-ściekowej w aglomeracji Ośno Lubuskie – przebudowa i rozbudowa oczyszczalni ścieków w Ośnie Lubuskim przy ul. Okrzei oraz przebudowa przepompowni ścieków przy ul. Kolejowej wraz z likwidacją istniejącej oczyszczalni ścieków przy ul. Kolejowej	gm. Ośno Lubuskie	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
16. Modernizacja oczyszczalni ścieków Przytoczna	gm. Przytoczna	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
17. Modernizacja oczyszczalni ścieków w Rzepinie	gm. Rzepin	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
18. Budowa oczyszczalni ścieków w Drzeńsku	gm. Rzepin	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
19. Likwidacja oczyszczalni w Kowalowie	gm. Rzepin	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
20. Modernizacja oczyszczalni ścieków w Ciborzu	gm. Skąpe	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
21. Rozbudowa i przebudowa oczyszczalni ścieków	gm. Sulęcín	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
22. Modernizacja oczyszczalni ścieków w miejscowości Stare Kurowo	gm. Stare Kurowo	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
23. Rozbudowa oraz modernizacja oczyszczalni ścieków w Strzelcach Krajeńskich	gm. Strzelce Krajeńskie	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		

24. Przebudowa oczyszczalni ścieków w Górczynie	gm. Szlichtyngowa	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
25. Modernizacja części osadowej oczyszczalni ścieków w Wiechlicach	gm. Szprotawa	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
26. Rozbudowa mechaniczno-biologicznej oczyszczalni ścieków Ecolo-Chieff z przepustowości $Q_{dśr}=300 \text{ m}^3/\text{d}$ do przepustowości $Q_{dśr}=450 \text{ m}^3/\text{d}$	gm. Świdnica	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
27. Modernizacja istniejącej oczyszczalni ścieków Drzonów	gm. Świdnica	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
28. Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni	gm. Torzym	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
29. Uporządkowanie gospodarki osadowej na oczyszczalni ścieków w Trzcielu	gm. Trzciel	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
30. Modernizacja oczyszczalni ścieków w Trzebiechowie	gm. Trzebiechów	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
31. Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni	gm. Wschowa	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
32. Modernizacja z rozbudową oczyszczalni ścieków w Zbąszynku	gm. Zbąszynek	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
33. Projekt: „Gospodarka ściekowa na terenie aglomeracji Zielona Góra – Etap V”	m. Zielona Góra	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
34. Projekt: „Gospodarka ściekowa na terenie aglomeracji Zielona Góra – Etap IV”	m. Zielona Góra	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
35. Modernizacja miejskiej oczyszczalni w Żarach	m. Żary	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		

Pozostałe zadania o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie gospodarki wodno-ściekowej

Nazwa zadania	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
zadania wynikające z dokumentów przyjętych przez Radę Ministrów lub właściwego ministra						
1. Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w rejonie ul. Pszenicznej i Żytnej	gm. Bytom Odrzański	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
2. Przebudowa przepompowni ścieków przy ul. Głogowskiej	gm. Bytom Odrzański	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
3. Zaprojektowanie i budowa sieci kanalizacji sanitarnej	gm. Cybinka	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
4. Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w Gminie Czerwieńsk	gm. Czerwieńsk	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
5. Budowa sieci kanalizacji sanitarnej grawitacyjno-tłocznej w miejscowości Grąsy w aglomeracji Dobiegniew	gm. Dobiegniew	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
6. Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Gościm	gm. Drezdenko	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
7. Uzupełnienie systemu zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków oraz poprawa efektywności energetycznej PWiK Sp. z o.o. w Gorzowie Wlkp.	m. Gorzów Wlkp.	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
8. Budowa i modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej w Gorzowie Wlkp.	m. Gorzów Wlkp.	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
9. Rozdział kanalizacji ogólnospławnej na kanalizację sanitarną i kanalizację deszczową w Gozdnicy – II etap	gm. Gozdnica	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
10. Budowa i modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej	m. Gubin	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
11. Rozbudowa sieci kanalizacyjnej przy ul. Sportowej i ul. Dębowej w Iłowej	gm. Iłowa	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
12. Sieć kanalizacyjna z przyłączami w miejscowości Jasień obejmująca ulice: I	gm. Jasień	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		

Armii, Agrestowa, część ul. Leśna, Tokarska, Geodetów, Kościelna, Energetyczna, Zielna, Kościuszki, część ul. Sowia, ul. Powstańców Warszawskich, ul. Waryńskiego, ul. Polna, ul. Parkowa, ul. Ogrodowa i część ul. Okrzei						
13. Budowa sieci kanalizacyjnej sanitarnej i wodociągowej dla osiedla mieszkaniowego przy ul. Kilińskiego w Kargowej	gm. Kargowa	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
14. Budowa sieci wodociągowej i kanalizacji sanitarnej dla strefy aktywności gospodarczej w Kargowej	gm. Kargowa	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
15. Budowa kanalizacji sanitarnej na Osiedlu Leśnym etap I,II,III	m. Kostrzyn nad Odrą	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
16. Budowa kanalizacji w ul. Jaśminowej	m. Kostrzyn nad Odrą	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
17. Budowa kanalizacji sanitarnej np. ul. Klonowa , Zaulek Klonowy, Jodłowa (osiedla południowe)	m. Kostrzyn nad Odrą	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
18. Budowa kanalizacji sanitarnej uzbrojenie terenów przy ul. Orła Białego /Jana Pawła II	m. Kostrzyn nad Odrą	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
19. Budowa kanalizacji sanitarnej przy ul. Orła Białego	m. Kostrzyn nad Odrą	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
20. Budowa rurociągu kanalizacji tłocznej przepompowni ścieków do oczyszczalni	m. Kostrzyn nad Odrą	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
21. Budowa zadaszania składu operacyjnego osadów ściekowych na oczyszczalni ścieków ul. Asfaltowa	m. Kostrzyn nad Odrą	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
22. Zagospodarowanie osadów ściekowych z oczyszczalni ścieków	m. Kostrzyn nad Odrą	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
23. Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w Aglomeracji Kożuchów – Etap.2	gm. Kożuchów	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
24. Budowa sieci kanalizacyjnej	gm. Krzeszyce	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
25. Budowa kanalizacji na Osiedlu Leśnym w Lubniewicach	gm. Lubniewice	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		

26. Budowa i modernizacja kanalizacji w Gminie Lubsko	gm. Lubsko	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
27. Budowa sieci kanalizacyjnej	gm. Łagów	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
28. Uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenie Gminy Łęknica	gm. Łęknica	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
29. Budowa sieci kanalizacji sanitarnej	gm. Małomice	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
30. Budowa przepompowni ścieków w m. Żółwin	gm. Międzyrzecz	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
31. Modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej w ul. Świerczewskiego w Międzyrzeczu	gm. Międzyrzecz	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
32. Budowa sieci kanalizacyjnej	m. Nowa Sól, gm. Nowa Sól, gm. Otyń	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
33. Rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej w aglomeracji Nowe Miasteczko	gm. Nowe Miasteczko	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
34. Budowa sieci kanalizacyjnej ul. Tęczowa i Promykowa	gm. Nowogród Bobrzański	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
35. Uporządkowanie gospodarki wodo-ściekowej w aglomeracji Ośno Lubuskie – odcinek sieci kanalizacyjnej przewidziany do budowy służący do przepięcia mieszkańców aglomeracji z likwidowanej oczyszczalni ul. Kolejowa do modernizowanej oczyszczalni ul. Okrzei	gm. Ośno Lubuskie	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
36. Budowa kanalizacji sanitarnej grawitacyjno-tłocznej przy ul. Głównej w miejscowości Przytoczna	gm. Przytoczna	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
37. Budowa sieci kanalizacyjnej i wodociągowej z przyłączami przy ul. Modrzewiowej w Pszczewie	gm. Pszczew	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
38. Budowa sieci kanalizacyjnej w m. Kowalów	gm. Rzepin	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
39. Budowa sieci kanalizacyjnej na ul. Kilińskiego w Rzepinie	gm. Rzepin	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
40. Budowa sieci kanalizacyjnej w m. Drzeńsko	gm. Rzepin	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		

41. Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Pałk wraz z przesyłem do miejscowości Skape	gm. Skape	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
42. Budowa sieci kanalizacyjnej	gm. Skwierzyna	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
43. Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie aglomeracji Sława	gm. Sława	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
44. Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w aglomeracji Słubice	gm. Słubice	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
45. Budowa sieci kanalizacyjnej	gm. Stare Kurowo, gm. Zwierzyn	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
46. Projekt i przebudowa sieci kanalizacji sanitarnej w ul. Zaulek Międzyrzecze	gm. Sulechów	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
47. Projekt i przebudowa sieci kanalizacji sanitarnej w ul. Koszarowej	gm. Sulechów	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
48. Projekt i budowa sieci kanalizacji sanitarnej w m. Krężoły, ul. Miętowa	gm. Sulechów	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
49. Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w m. Krężoły, os. Brzozowa Górka (etap I)	gm. Sulechów	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
50. Projekt i budowa sieci kanalizacji sanitarnej w m. Brzezina k. Sulechowa, ul. Czapskiego	gm. Sulechów	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
51. Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w m. Brzezina k. Sulechowa, ul. Brzechwy	gm. Sulechów	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
52. Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w m. Brzezina k. Sulechowa, ul. Malczewskiego	gm. Sulechów	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
53. Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w ul. Żwirki i Wigury	gm. Sulechów	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
54. Modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej w aglomeracji Sulęcina	gm. Sulęcina	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
55. Kanalizacja sanitarna dla m. Szczaniec Etap V.	gm. Szczaniec	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
56. Budowa odcinków sieci kanalizacyjnej (przyłacza)	gm. Szlichtyngowa	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
57. Budowa sieci kanalizacyjnej z przepompownią	gm. Torzym	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		

58. Budowa sieci kanalizacyjnej w m. Trzebiechów	gm. Trzebiechów	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
59. Rozbudowa sieci kanalizacyjnej w miejscowości Białcz	gm. Witnica	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
60. Rozbudowa sieci kanalizacyjnej w miejscowości Pyrzany	gm. Witnica	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
61. Rozbudowa sieci kanalizacyjnej w miejscowości Nowiny Wielkie	gm. Witnica	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
62. Rozbudowa sieci kanalizacyjnej w miejscowości Białczyk	gm. Witnica	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
63. Budowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej	gm. Wschowa	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
64. Modernizacja sieci kanalizacyjnej w aglomeracji Żagań	m. Żagań, gm. Żagań	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
65. Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w m. Łaz	gm. Żary	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		
66. Budowa i modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej w m. Żary wraz z kolektorem magistralnym	m. Żary	• V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych	właściwy zarządca	X		

5.5 Gospodarka odpadami

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie gospodarki odpadami

Nazwa inwestycji	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd						
1. Budowa nowych punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych	gm. Bogdaniec, gm. Cybinka, gm. Deszczno, gm. Gubin, gm. Kłodawa, gm. Lubiszyn, gm. Santok. gm.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych		X		

	Stare Kurowo, gm. Sulęcín, gm. Tuplice, m. Gorzów Wlkp., m. Żagań					
2. Modernizacja punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych	gm. Bobrowice, gm. Brzeźnica gm. Dobiegniew, gm. Maszewo, gm. Nowogród Bobrzański, gm. Torzym, m. Gorzów Wlkp., m. Zielona Góra	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych		X		
3. Rozbudowa linii do zagospodarowania i przetwarzania odpadów surowcowych	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66-400 Gorzów Wlkp.	X		
4. Modernizacja i rozbudowa instalacji doczyszczającej do odpadów zbieranych selektywnie w Wiechlicach	gm. Szprotawa	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Zakłady Usługowe Zachód Sp. z o.o. – oddział 08, ul. Kochanowskiego 2, 67- 300 Szprotawa	X		
5. Budowa kompostowni odpadów zielonych	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66-400 Gorzów Wlkp.	X		
6. Budowa elektrociepłowni na biogaz w Dobiegniewie	gm. Dobiegniew	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	PGB Inwestycje Sp. z o.o. ul. Gotarda 9, 02-683 Warszawa	X		
7. Budowa elektrociepłowni na biogaz w Kłodawie	gm. Kłodawa	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	PGB Inwestycje Sp. z o.o. ul. Gotarda 9, 02-683 Warszawa	X		
8. Budowa elektrociepłowni na biogaz w Witnicy	gm. Witnica	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	PGB Inwestycje Sp. z o.o. ul. Gotarda 9, 02-683 Warszawa	X		

9. Budowa elektrociepłowni na biogaz w Sulęcinie	gm. Sulęcin	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	PGB Inwestycje Sp. z o.o. ul. Gotarda 9, 02-683 Warszawa	X		
10. Budowa kompostowni osadów ściekowych i innych ulegających biodegradacji	gm. Maszewo lub gm. Bobrowice	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Międzygminny Związek Gospodarki Odpadami Komunalnymi „ODRANYSA-BÓBR” ul. Wojska Polskiego Krosno Odrzańskie	X		
11. Budowa kompostowni odpadów zielonych i innych bioodpadów	gm. Żary	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Zakład Zagospodarowania Odpadów Sp. z o.o. Marszów 50 A, 68-200 Żary	X		
12. Rozbudowa zakładu recyklingu odpadów budowlanych	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66-400 Gorzów Wlkp.	X		
13. Budowa instalacji rozdrabniania odpadów budowlanych	m. Zielona Góra	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	ZGKiM Zielona Góra ul. Zjednoczenia 110	X		
14. Budowa zakładu recyklingu odpadów budowlanych	gm. Słubice	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	ZUO International Sp. z o.o. Słubice, ul. Słubicka 50, Kunowice	X		
15. Rozbudowa instalacji mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych o instalację hydroseparacji	gm. Sulęcin	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Celowy Związek Gmin CZG-12, Długoszyń 80, 69-200 Sulęcin	X		
16. Modernizacja linii sortowniczej części mechanicznej instalacji mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych wraz z segmentem produkcji paliwa alternatywnego RDF lub preRDF	gm. Sulęcin	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Celowy Związek Gmin CZG-12, Długoszyń 80, 69-200 Sulęcin	X		
17. Modernizacja instalacji biologicznego przetwarzania odpadów dla potrzeb	gm. Sulęcin	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem	Celowy Związek Gmin	X		

tlenowego przetwarzania osadów ściekowych		Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	CZG-12, Długoszyń 80, 69-200 Sulęcín			
18. Rozbudowa i modernizacja Instalacji Mechanicznego przetwarzania Odpadów Komunalnych	m. Zielona Góra	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	ZGKiM Zielona Góra ul. Zjednoczenia 110	X		
19. Modernizacja instalacji biologicznego przekształcania odpadów – budowę okresowego beztlenowego bioreaktora z odzyskiem energetycznym i materiałowym	m. Zielona Góra	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	ZGKiM Zielona Góra ul. Zjednoczenia 110	X		
20. Rozbudowa i modernizacja mechanicznej części instalacji mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów komunalnych, zwiększenie mocy przerobowych instalacji	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66-400 Gorzów Wlkp.	X		
21. Instalacja termicznego przekształcania odpadów wraz z produkcją energii elektrycznej	gm. Sulęcín	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Celowy Związek Gmin CZG-12, Długoszyń 80, 69-200 Sulęcín	X		
22. Instalacja termicznego przekształcania odpadów innych niż zmieszane odpady komunalne	gm. Gubin	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Międzygminny Związek Gospodarki Odpadami Komunalnymi „ODRANYSA-BÓBR” ul. Wojska Polskiego Krosno Odrzańskie, „BBK ECO Investment Group Sp. z o.o. 05-462 Wiązowa	X		
23. Budowa elektrociepłowni – współspalanie biomasy i odpadów	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66-400 Gorzów Wlkp.	X		
24. Instalacja do zgazowania odpadów komunalnych z jednoczesną utylizacją odpadów poprocesowych	m. Kostrzyn nad Odrą	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Miejskie Zakłady Komunalne Sp. z o.o., ul. Kopernika 4a, 66-470 Kostrzyn nad Odrą	X		
25. Elektrociepłownia lub ciepłownia na paliwa alternatywne	brak ustalonej lokalizacji	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów	Sorter Sp. z o.o., 61-578 Poznań, ul. Niedziałkowskiego 28	X		

		komunalnych				
26. Rozbudowa składowiska odpadów w Kielcu – Budowa kwatery nr 4	gm. Nowa Sól	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Tonsmeier Zachód Sp. z o.o. 67-100 Kielcz ul. Szosa Bytomska 1	X		
27. Rozbudowa składowiska w Gorzowie Wlkp. o kwaterę IV oraz modernizacja obejmująca wykonanie instalacji oczyszczania odcieków składowiskach	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66-400 Gorzów Wlkp.	X		
28. Rozbudowa składowiska w Długoszynie o kwaterę 1C i 2C	gm. Sulęcín	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Celowy Związek Gmin CZG-12, Długoszyń 80, 69-200 Sulęcín		X	
29. Modernizacja składowiska obejmująca wykonanie instalacji oczyszczania odcieków składowiskach	gm. Sulęcín	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Celowy Związek Gmin CZG-12, Długoszyń 80, 69-200 Sulęcín	X		
30. Budowa odzysku gazu składowiskowego – modułu kogeneracji	gm. Sulęcín	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Celowy Związek Gmin CZG-12, Długoszyń 80, 69-200 Sulęcín	X		
31. Rekultywacja składowiska odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne ZUO Gorzów Wlkp.	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66-400 Gorzów Wlkp.	X		
32. Rekultywacja składowiska odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne ZUO International Kunowice	gm. Słubice	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	ZUO International sp. z o.o. Słubice, ul. Słubicka 50	X		
33. Rekultywacja składowiska odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne w Kłępinie	gm. Nowogród Bobrzański	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Nowogrodzie Bobrzańskim Sp. z o.o., ul. Dąbrowskiego 10, 66- 010 Nowogród Bobrzański	X		

34. Rekultywacja składowiska odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne w Długoszynie	gm. Sulęcín	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Celowy Związek Gmin CZG-12, Długoszyń 80, 69-200 Sulęcín	X		
35. Rekultywacja składowiska odpadów komunalnych w m. Kielcz – rekultywacja kwatery II i III	gm. Nowa Sól	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Miejski Zakład Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Nowej Soli, ul. Konstruktorów 2, 67-100 Nowa Sól/ Tönsmeier Zachód Sp. z o.o. 67-100 Kielcz ul. Szosa Bytomska 1	X		
36. Rekultywacja składowiska odpadów komunalnych w Zielonej Górze	m. Zielona Góra	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej 65-120 Zielona Góra ul. Zjednoczenia 110		X	
37. Budowa instalacji do przetwarzania zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66-400 Gorzów Wlkp.	X		
38. Budowa instalacji do produkcji paliw RDF	gm. Nowa Sól	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Tönsmeier Zachód Sp. z o.o. 67-100 Kielcz ul. Szosa Bytomska 1		X	
39. Budowa zakładu recyklingu surowców wtórnych	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66-400 Gorzów Wlkp.	X		
40. Budowa linii do demontażu odpadów wielkogabarytowych	gm. Słubice	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	ZUO International Sp. z o.o. Słubice, ul. Słubicka 50	X		
41. Rozbudowa linii do demontażu odpadów wielkogabarytowych	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66-400 Gorzów Wlkp.	X		

42. Budowa instalacji do odzysku poszczególnych frakcji odpadów komunalnych	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66-400 Gorzów Wlkp.	X		
43. Instalacja paneli fotowoltaicznych, stworzenie elektrowni fotowoltaicznej na zamkniętych kwaterach składowiska z przyłączeniem do sieci energetycznej	gm. Słubice	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	ZUO International Sp. z o.o., Kunowice, ul. Słubicka 50, 69– 100 Słubice	X		
44. Instalacja paneli fotowoltaicznych o mocy ok. 1 MW na zrekultywowanych kwaterach składowiska	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66- 400 Gorzów Wlkp.	X		
45. Instalacja paneli fotowoltaicznych na terenie obiektów zrekultywowanych kwater składowania odpadów	gm. Sulęcín	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Celowy Związek Gmin CZG-12, Długoszyń 80, 69-200 Sulęcín	X		
46. Likwidacja hałdy odpadów niebezpiecznych w Nowej Soli wpisanej na listę „bomb ekologicznych” – etap II	m. Nowa Sól	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Starosta Powiatu Nowosolskiego	X		
47. Budowa składowiska odpadów niebezpiecznych o powierzchni 0,5 ha	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66- 400 Gorzów Wlkp.	X		
48. Budowa składowiska odpadów niebezpiecznych o powierzchni 0,25 ha	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66- 400 Gorzów Wlkp.	X		
49. Budowa linii prototypowej do przewarzania zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego w baterii Li-ion	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66- 400 Gorzów Wlkp.	X		
50. Budowa instalacji termicznego przekształcania odpadów m.in. medycznych. Weterynaryjnych, osadów ściekowych w gminie Gubin	gm. Gubin	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Międzygminny Związek Gospodarki Odpadami Komunalnymi „Odra-Nysa-Bóbr”	X		

51. Budowa instalacji recyklingu baterii	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Recupyl SAS Francja, INNEKO Sp. z o.o. Gorzów Wlkp., Batkor Sp. z o.o. Sp.K	X		
52. Budowa spalarni odpadów niebezpiecznych w tym medycznych i weterynaryjnych	gm. Sława	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	PROMAROL-PLUS Spółka z o.o. 67-410 Sława, Ciepiałówek 2	X		
53. Rekultywacja terenów poeksploatacyjnych Zakładu Górniczego Górzykowo II, gm. Sulechów	gm. Sulechów	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Zarządzający i właściciele wyrobisk		X	
54. Kompostownia odpadów ulegających biodegradacji z sektora poza-komunalnego	gm. Bogdaniec lub m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66- 400 Gorzów Wlkp.	X		
55. Budowa zakładu zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych	m. Gorzów Wlkp.	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	INNEKO Sp. z o.o., ul. Teatralna 49, 66- 400 Gorzów Wlkp	X		
56. Budowa instalacji suszenia komunalnych osadów ściekowych	gm. Nowa Sól	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	ZUO International sp. z o.o. Słubice, ul Słubicka 52		X	
57. Budowa instalacji termicznej utylizacji osadów pościekowych metodą pirolizy	m. Kostrzyn nad Odrą	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Miejskie Zakłady Komunalne Sp. z o.o., ul. Kopernika 4a, 66-470 Kostrzyn nad Odrą	X		
58. Instalacja termolizy niskotemperaturowej zużytych opon	brak ustalonej lokalizacji	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Spółka Celowa REC- TER	X		
59. Budowa instalacji do oczyszczania odcieków składowiskach	gm. Sulęcín	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Celowy Związek Gmin CZG-12, Długoszyń 80, 69-200 Sulęcín	X		

60. Zamknięcie i rekultywacja składowiska odpadów przemysłowych w Bobrownikach	gm. Otyń	Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych	Dolnośląskie Zakłady Metalurgiczne DOZAMET Sp. z o.o. ul. Piłsudskiego 40, 67-100 Nowa Sól	X		
--	----------	---	--	---	--	--

6. Obronność i bezpieczeństwo

W rozdziale tym zawarto planowane ponadlokalne inwestycje celu publicznego związane z:

- budową i utrzymywaniem obiektów oraz urządzeń niezbędnych na potrzeby obronności państwa i ochrony granicy państwowej, a także do zapewnienia bezpieczeństwa publicznego, w tym budowę i utrzymywanie aresztów śledczych, zakładów karnych oraz zakładów dla nieletnich, zgodnie z art. 6, pkt 7 ustawy o gospodarce nieruchomościami;
- budową oraz utrzymywaniem obiektów i urządzeń służących ochronie środowiska, zbiorników i innych urządzeń wodnych służących zaopatrzeniu w wodę, regulacji przepływów i ochronie przed powodzią, a także regulacją i utrzymywaniem wód oraz urządzeń melioracji wodnych, będących własnością Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, zgodnie z art. 6, pkt 4 ustawy o gospodarce nieruchomościami;

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego (PZPWL) uwzględniono inwestycję o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu obronności i bezpieczeństwa kraju, zawartą w Programie Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Dziedzinie Bezpieczeństwa (NSIP – NATO Security Investment Programme, CP 2A0022 – infrastruktura dla Sił Wzmocnienia NATO).

Ponadto w odniesieniu do bezpieczeństwa wyszczególniono strategiczne inwestycje celu publicznego w zakresie ochrony przeciwpowodziowej.

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie obronności i bezpieczeństwa

Nazwa inwestycji	Lokalizacja (gmina)	Dokumenty źródłowe	Podmiot realizujący	Etapowanie		
				do 2020	do 2030	po 2030
inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez Radę Ministrów lub właściwego ministra						
1. Modernizacja baz paliwowych m.in. w Wędrzynie – realizacja zadań zgodnie z planem została przewidziana w dalszych latach (faza przygotowania inwestycji)	gm. Sulęcín	Program Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Dziedzinie Bezpieczeństwa (NSIP)		-	-	-

2. Ochrona/zwiększanie retencji leśnej w zlewni. Opracowanie szczegółowej analizy i projektu możliwości zwiększenia retencji leśnej w powiązaniu z Kompleksowym projektem adaptacji lasów i leśnictwa do zmian klimatu – mała retencja oraz przeciwdziałanie erozji wodnej na terenach nizinnych	region wodny Dolnej Odry i Rzek Przymorza, region wodny Warty	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	regionalne dyrekcje Lasów Państwowych		X	
3. Ochrona/zwiększanie retencji na obszarach rolniczych. Opracowanie szczegółowej analizy i projektu możliwości zwiększenia retencji obszarów rolniczych w zlewniach nizinnych. Dot. zlewni Bobru i Nysy Łużyckiej	zlewnia Bobru i Nysy Łużyckiej	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu ³⁴²		X	
4. Ochrona/zwiększanie retencji na obszarach zurbanizowanych. Opracowanie szczegółowej analizy i projektu możliwości zwiększenia retencji obszarów zurbanizowanych (indywidualnie dla miasta pow. 50 tys. mieszkańców)	m. Zielona Góra, m. Gorzów Wlkp.	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	jednostki samorządu terytorialnego		X	
5. Odtwarzanie retencji dolin rzek. Opracowanie programu możliwości i efektywności rozstawu lub likwidacji wałów przeciwpowodziowych w regionie wodnym	region wodny Środkowej Odry, region wodny Warty	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, Lubuski Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych ³⁴³		X	
6. Renaturyzacja koryt cieków i ich brzegów. Opracowanie szczegółowej koncepcji możliwości renaturyzacji dolin rzecznych w regionie wodnym	region wodny Środkowej Odry, region wodny Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Szczecinie, Lubuski Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych ³⁴⁴		X	

³⁴² zgodnie z art. 527 ustawy Prawo wodne z dnia 20 lipca 2017 roku (Dz. U. z 2017 r. poz. 1566 z późn. zm.) z dniem wejścia w życie ustawy zadania dotychczasowych dyrektorów regionalnych zarządów gospodarki wodnej oraz marszałków województw związane z utrzymaniem wód oraz pozostałego mienia Skarbu Państwa związanego z gospodarką wodną, a także inwestycjami w gospodarce wodnej wykonuje Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie

³⁴³ ibid.

³⁴⁴ ibid.

7. Modernizacja konstrukcji istniejących budynków i budowa nowych o konstrukcjach odpornych na zalanie. Uszczelnianie budynków, stosowanie materiałów wodoodpornych. Trwałe zabezpieczanie terenu wokół budynków. Identyfikacja i sporządzanie wyceny działań modernizacyjnych wraz z opracowaniem programu dopłat dla właścicieli budynków przeznaczonych do umocnienia w obszarze zagrożenia powodzią o Q1%	obszar szczególnego zagrożenia powodzią	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu ³⁴⁵ , jednostki samorządu terytorialnego		X	
8. Modernizacja konstrukcji istniejących budynków i budowa nowych o konstrukcjach odpornych na zalanie. Uszczelnianie budynków, stosowanie materiałów wodoodpornych. Trwałe zabezpieczanie terenu wokół budynków. Wdrożenie i realizacja programu dopłat dla właścicieli budynków przeznaczonych do umocnienia w obszarze zagrożenia powodzią o Q1%	obszar szczególnego zagrożenia powodzią	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu ³⁴⁶ , jednostki samorządu terytorialnego		X	
9. Wykup gruntów i budynków. Opracowanie programu wykupów i przesiedleń na terenach szczególnie zagrożonych powodzią	region wodny Warty	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Poznaniu, Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁴⁷		X	
10. Budowa i usprawnienie lokalnych systemów ostrzegania przed powodzią Wprowadzenie Elektronicznego Systemu Ostrzegania Powodziowego	m. Kostrzyn nad Odrą, m. Słubice, region wodny Warty	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Szczecinie, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Poznaniu ³⁴⁸ , Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej – Państwowy Instytut Badawczy, jednostki samorządu		X	

³⁴⁵ ibid.³⁴⁶ ibid.³⁴⁷ ibid.³⁴⁸ ibid.

			terytorialnego			
11. Koncepcja zabezpieczenia przeciwpowodziowego m. Szprotawa wraz z ujściowym odcinkiem rz. Szprotawa Opracowanie w I cyklu planistycznym wielowariantowej koncepcji zabezpieczenia obszaru problemowego wraz z wykonaniem dokumentacji projektowej dla wariantu rekomendowanego	m. Szprotawa	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu ³⁴⁹		X	
12. Koncepcja zabezpieczenia przeciwpowodziowego m. Żagań wraz z ujściowym odcinkiem rz. Czarna Wielka Opracowanie w I cyklu planistycznym wielowariantowej koncepcji zabezpieczenia obszaru problemowego wraz z wykonaniem dokumentacji projektowej dla wariantu rekomendowanego	m. Żagań	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu ³⁵⁰		X	
13. Zabezpieczenie przed powodzią m. Gubin w km 14+900–16+000 rz. Nysy Łużyckiej wraz z ujściowym odcinkiem rz. Lubszy	m. Gubin, gm. Gubin	- Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016) - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁵¹	X		
14. Zwiększenie rozstawu wałów Nysy Łużyckiej powyżej Gubina	m. Gubin, gm. Gubin	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁵²		X	
15. Ochrona przeciwpowodziowa miasta Nowa Sól i obszarów poniżej miasta Krosno Odrzańskie (Nowa Sól-Pleszów – etap I – budowa lewobrzeżnego obwałowania rzeki Odry w km 429,85-432,40 oraz obwałowań rzeki Czarnej Strugi w km 0+000-3+300 oraz	m. Nowa Sól, gm. Otyń	- Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016) - Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029 - Plan gospodarowania wodami na obszarze	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁵³	X		

³⁴⁹ ibid.³⁵⁰ ibid.³⁵¹ ibid.³⁵² ibid.³⁵³ ibid.

Nowa Sól-Pleszów – etap II – budowa przepompowni odwadniającej z modernizacją istniejących obwałowań)		dorzecza Odry (2016) • Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020				
16. Zabezpieczenie przed powodzią miasta Krosno Odrzańskie	gm. Krosno Odrzańskie, gm. Dąbie	• Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016) • Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029 • Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁵⁴	X		
17. Rzeka Nysa Łużycka – budowa obwałowań prawostronnych na wysokości m. Przewóz	gm. Przewóz	• Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016) • Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029 • Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 • Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁵⁵	X		
18. Kiełcz – budowa wału p.pow. rz. Odry w km 424+000 – 424+500	gm. Nowa Sól	• Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016) • Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029 • Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 • Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁵⁶	X		

³⁵⁴ ibid.³⁵⁵ ibid.³⁵⁶ ibid.

		perspektywy finansowej 2014–2020				
19. Ochrona przeciwpowodziowa miasta Nowa Sól i obszarów poniżej miasta Krosno Odrzańskie (Wężyska-Chlebowo – budowa lewostronnego wału przeciwpowodziowego rzeki Odry gm. Maszewo, gm. Gubin gm. Krosno Odrzańskie)	gm. Krosno Odrzańskie gm. Maszewo, gm. Gubin	- Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016) - Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029 - Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁵⁷	X		
20. Warniki–Witnica II – rozbudowa prawostronnego wału rz. Warty w km wału 16+900 do 11+900	gm. Witnica	- Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016) - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁵⁸	X		
21. Odbudowa budowli regulacyjnych i roboty regulacyjne na Warcie od km 0,0 (m. Kostrzyn n/Odrą) do km 68,2 (m. Santok) i na Noteci swobodnie płynącej (od km 176,2 do km 226,1)	m. Kostrzyn nad Odrą, gm. Słońsk, gm. Witnica, gm. Bogdaniec, m. Gorzów Wlkp., gm. Santok, gm. Stare Kurowo, gm. Drezdenko	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁵⁹			
22. Rozbudowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych w mieście Drezdenko	gm. Drezdenko	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁶⁰			
23. Regulacja Warty w km 3-+000–212+000 – budowie regulacyjne	m. Gorzów Wlkp.	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁶¹			
24. Ochrona p. powodziowa miasta Słubice Inwestycja polega na odbudowie cieków oraz	gm. Słubice	Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁶²	X		

³⁵⁷ ibid.³⁵⁸ ibid.³⁵⁹ ibid.³⁶⁰ ibid.³⁶¹ ibid.³⁶² ibid.

umocnieniu i budowie wałów przeciwpowodziowych		Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029				
25. Budowa wałów przeciwpowodziowych oraz przebudowa kanału Czarny Kanał i Racza Struga	gm. Słubice, gm. Górzycza	- Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry (2016) - Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029 - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁶³	X		
26. Odbudowa kanału Pulsa III – etap I	gm. Santok, gm. Zwierzyn	- MasterPlan dla obszaru dorzecza Odry - Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁶⁴		X	
27. Regulacja i obwałowanie południowego kanału Obry – etap I	gm. Sława	- MasterPlan dla obszaru dorzecza Odry - Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁶⁵		X	
28. Odbudowa i rekonstrukcja rzeki Biała Woda – etap I	gm. Nowa Sól	MasterPlan dla obszaru dorzecza Odry	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁶⁶		X	
29. Odbudowa Gnilej Obry w Kręcku – etap I	gm. Zbąszynek, gm. Szczaniec	- MasterPlan dla obszaru dorzecza Odry - Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁶⁷		X	
30. Odbudowa i modernizacja rzeki Żarki w km 0+000 – 6+576	m. Żary, gm. Żary	- MasterPlan dla obszaru dorzecza Odry - Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029 - Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016) - Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 - Plan inwestycji planowanych do realizacji	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁶⁸	X		

³⁶³ ibid.³⁶⁴ ibid.³⁶⁵ ibid.³⁶⁶ ibid.³⁶⁷ ibid.³⁶⁸ ibid.

		w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020				
31. Szprotawa – modernizacja koryta i wałów	gm. Niegosławice	Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016)	Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁶⁹		X	
32. Regulacja Odry na odcinku od Brzegu Dolnego do ujścia Nysy Łużyckiej	gm. Bojadła, gm. Bytom Odrzański, gm. Cybinka, gm. Czerwieńsk, gm. Gubin, m. Gubin, m. Krosno Odrzańskie, gm. Maszewo, gm. Nowa Sól, m. Nowa Sól, gm. Otyń, gm. Sulechów, gm. Szlichtyngowa, gm. Trzebiechów, gm. Zabór	Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016)	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu ³⁷⁰			
33. Rzeka Sulechówka – odbudowa rzeki	gm. Sulechów	- Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016) - Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁷¹		X	
34. Kanał Leniwy odbudowa i rekonstrukcja kanału	gm. Dąbie	Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁷²		X	
35. Rzeka Złota – odbudowa rzeki	gm. Żary	Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁷³		X	
36. Rzeka Strumień – odbudowa rzeki, etap I	m. Krosno Odrzańskie, gm. Gubin	Plan gospodarowania wodami na obszarze	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁷⁴		X	

³⁶⁹ ibid.³⁷⁰ ibid.³⁷¹ ibid.³⁷² ibid.³⁷³ ibid.

		dorzeczca Odry (2016)				
37. Rzeka Strumień – odbudowa rzeki, etap II	m. Krosno Odrzańskie, gm. Gubin	Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁷⁵		X	
38. Kanał Stary Krzycki	gm. Siedlisko	Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁷⁶		X	
39. Rzeka Biała Woda – regulacja i udrożnienie rzeki, etap II	gm. Nowe Miasteczko	Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁷⁷		X	
40. Odbudowa Kanału Opaskowego w km 0+000–88+950	gm. Deszczno	- Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016) - Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁷⁸		X	
41. Budowa zbiornika retencyjnego Iłowa	gm. Iłowa	Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁷⁹		X	
42. Budowa zbiornika retencyjnego Mirocin Górny	gm. Kożuchów	Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁸⁰		X	
43. Budowa zbiornika wodnego na rz. Brzeźniczance	gm. Brzeźnica	Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (2016)	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁸¹		X	

inwestycje wynikające z dokumentów przyjętych przez samorząd

44. Rozbudowa zbiornika retencyjnego w Białków – mała retencja	gm. Lubsko	- Program Mała Retencja Wodna w Województwie Lubuskim - Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁸²	X		
--	------------	--	---	---	--	--

³⁷⁴ ibid.³⁷⁵ ibid.³⁷⁶ ibid.³⁷⁷ ibid.³⁷⁸ ibid.³⁷⁹ ibid.³⁸⁰ ibid.³⁸¹ ibid.³⁸² ibid.

		Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020				
45. Budowa zbiornika retencyjnego w Jasieniu	gm. Jasień	- Program Mała Retencja Wodna w Województwie Lubuskim - Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁸³	X		
46. Zakup sprzętu do monitorowania obiektów ochrony przeciwpowodziowej województwa lubuskiego	woj. lubuskie	Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubuskiego na lata 2017–2029		X		
47. Poprawa sprawności hydraulicznej rzeki Mała Obra w km 1+150–1+800	gm. Trzciel	- Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁸⁴	X		
48. Budowa przepompowni Skwierzyńska	gm. Skwierzyńska	- Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁸⁵	X		
49. Struga Świebodzińska – odbudowa	gm. Świebodzińska, gm. Szczaniec	- Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁸⁶	X		

³⁸³ ibid.³⁸⁴ ibid.³⁸⁵ ibid.³⁸⁶ ibid.

50. Będów – modernizacja przepompowni	gm. Czerwieńsk	- Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁸⁷	X		
51. Nietkowice – Będów – etap I – odbudowa i modernizacja prawostronnego wału przeciwpowodziowego rz. Odry od km 493+00 do km 499+260	gm. Czerwieńsk	- Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁸⁸	X		
52. Modernizacja Wojewódzkiego Magazynu Przeciwpowodziowego w Sulechowie	gm. Sulechów	- Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁸⁹	X		
53. Chyrzyno – odbudowa przepompowni	gm. Górzycza	- Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁹⁰	X		
54. Odbudowa rzeki Kanał Kożuszna w km 0+000 – 14+600	gm. Nowa Sól, gm. Kożuchów	- Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 - Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁹¹	X		

³⁸⁷ ibid.³⁸⁸ ibid.³⁸⁹ ibid.³⁹⁰ ibid.³⁹¹ ibid.

55. Tarnawa – odbudowa przepompowni	gm. Zabór	• Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 • Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁹²	X		
56. Miłsko – odbudowa przepompowni	gm. Zabór	• Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 • Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁹³	X		
57. Brody – odbudowa przepompowni	gm. Sulechów	• Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 • Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁹⁴	X		
58. Kanał Borowy w km 0+000–3+000	gm. Nowogród Bobrzański	• Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 • Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁹⁵	X		
59. Kanał Oksza – odbudowa	gm. Witnica	• Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 • Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁹⁶	X		

³⁹² ibid.³⁹³ ibid.³⁹⁴ ibid.³⁹⁵ ibid.³⁹⁶ ibid.

60. Odbudowa Strugi Wrońskiej w km 4+610–11+360	gm. Pszczew	• Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 • Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁹⁷	X		
61. Odbudowa rzeki Obry w km 85+000–88+950	gm. Trzciel	• Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 • Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁹⁸	X		
62. Centrum monitoringu stacji pomp	woj. lubuskie	• Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 • Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ³⁹⁹	X		
63. Rzeka Czarna Wielka – odbudowa	gm. Żagań	• Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 • Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ⁴⁰⁰	X		
64. Nadzór projektowo-konstrukcyjny. Zarządzanie projektem, pomoc techniczna, oraz wsparcie jednostek w zakresie wdrażania <i>Projektu ochrony przeciwpowodziowej w dorzeczu Odry i Wisły</i>	gm. Krosno Odrzańskie gm. Maszewo, gm. Gubin, m. Nowa Sól, gm. Otyń	• Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ⁴⁰¹	X		
65. Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Warty Obiekt III Odcinek IIIc Gorzów Wlkp.–Borek w km rzeki 63+500–76+500	gm. Deszczno	• Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ⁴⁰²	X		

³⁹⁷ ibid.³⁹⁸ ibid.³⁹⁹ ibid.⁴⁰⁰ ibid.⁴⁰¹ ibid.⁴⁰² ibid.

		perspektywy finansowej 2014–2020				
66. Jasiniec – Roszkowice – rozbudowa prawostronnego wału rzeki Warty od km 32+700 do km 39+700	gm. Bogdaniec	Plan inwestycji planowanych do realizacji w zakresie melioracji wodnych podstawowych w ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020	Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych ⁴⁰³	X		

⁴⁰³ *ibid.*

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Wnioski i rekomendacje

XIV. Wnioski i rekomendacje z Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego do Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju

Polityka przestrzenna województwa lubuskiego jest zależna od kierunków polityki przestrzennej państwa i działań podejmowanych na szczeblu administracji rządowej. Jednocześnie, dla zachowania spójności polityki rozwoju kraju i poszczególnych regionów, w planie województwa zawiera się wnioski i rekomendacje dla administracji rządowej, które mają wpływ na kształtowanie krajowej struktury funkcjonalno-przestrzennej i jednocześnie obejmują działania istotne dla województwa, których realizacja wymaga udziału organów administracji rządowej. Poniższe wnioski i rekomendacje wynikające z ustaleń Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego powinny zostać uwzględnione w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju. Rekomendacje zestawiono z podziałem na kategorie:

- osadnictwo i ład przestrzenny,
- ochrona przyrody,
- dziedzictwo kulturowe i turystyka,
- strefa społeczno-gospodarcza,
- komunikacja i transport,
- infrastruktura techniczna,
- obronność i bezpieczeństwo.

Wnioski i rekomendacje w zakresie osadnictwa i ładu przestrzennego

1. Uwzględnienie w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju MOF OW Gorzów Wlkp. i MOF OW Zielona Góra oraz wzmocnienie ich cech metropolitalnych;
2. Uwzględnienie ośrodków o znaczeniu subregionalnym wraz z ich obszarami funkcjonalnymi jako struktur uzupełniających krajowy układ osadniczy;
3. Wspieranie kształtowania spójnej, policentrycznej sieci osadniczej, opartej na ośrodkach wyższego i niższego rzędu oraz wzajemnych związkach funkcjonalno-przestrzennych.

Wnioski i rekomendacje w zakresie ochrony przyrody

1. Uwzględnienie w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju ochrony zimowiska o wybitnym znaczeniu dla ochrony nietoperzy w Europie – obszar Natura 2000 Nietoperek PLH080003;
2. Zachowanie integralności obszarów węzłowych i zapewnienie drożności korytarzy wyznaczonych w ramach krajowej sieci ekologicznej, w tym korytarza o znaczeniu międzynarodowym – doliny Odry;
3. Wsparcie ochrony cennych siedlisk łąkowych i pastwiskowych, bioróżnorodności na gruntach ornych, poprzez dofinansowanie z programu rolnośrodowiskowo-klimatycznego;
4. Określenie zasad prowadzenia racjonalnej gospodarki zasobami złóż kopalin oraz kompleksowego wykorzystania kopalin, w tym kopalin towarzyszących;
5. Przyjęcie rozporządzeń ustanawiających obszary ochronne GZWP;
6. Opracowanie planów ochrony, planów zadań ochronnych dla najważniejszych obszarowych form ochrony przyrody, w tym dwóch parków narodowych i uwzględnienie wytycznych z nich wynikających w dokumentach planistycznych;
7. Zachowanie oraz odtworzenie drożności i ciągłości morfologicznej rzek szczególnie istotnych dla gatunków ichtiofauny;
8. Określenie krajowych wytycznych umożliwiających nadanie zielonej infrastrukturze rangi obligatoryjnego elementu planowania przestrzennego i rozwoju terytorialnego.

Wnioski i rekomendacje w zakresie dziedzictwa kulturowego i turystyki

1. Wspieranie ustanawiania parków kulturowych, a także ustanawiania pomników historii i dążenia do wpisu najcenniejszych zabytków na listę UNESCO;
2. Uwzględnienie problematyki szlaków kulturowych, jako istotnego narzędzia turystycznego wykorzystania elementów dziedzictwa kulturowego;
3. Wspieranie działalności propagującej kształtowanie tożsamości kulturowej regionów;
4. Wspieranie działań w zakresie turystycznego wykorzystania dóbr kultury.

Wnioski i rekomendacje w zakresie strefy społeczno-gospodarczej

1. Zastosowanie procesów dostosowawczych w kształceniu ustawicznym i wprowadzenie mechanizmów, które pozwalają na możliwe szybkie reagowanie w systemie szkolnym na dokonujące się zmiany;
2. Wspieranie rozwoju specjalizacji regionalnych oraz wzmacnianie potencjału innowacyjnego sektora gospodarczego.

Wnioski i rekomendacje w zakresie komunikacji i transportu

1. Włączenie województwa lubuskiego do systemu Kolei Dużych Prędkości;
2. Wzmocnienie regionalnych i lokalnych powiązań z Republiką Federalną Niemiec poprzez utworzenie nowych przepraw mostowych na Odrze i Nysie Łużyckiej;
3. Wspieranie rozwoju powiązań transportu publicznego, w tym kolejowego, między Gorzowem Wlkp. a Zieloną Górą oraz do ośrodków w innych województwach;
4. Rozwój funkcjonowania sieci transportu wodnego (MDW E30 i E70) wraz z infrastrukturą towarzyszącą;
5. Wspieranie rozwoju infrastruktury transportu intermodalnego;
6. Uwzględnienie transportu rowerowego jako znaczącego środka transportu na obszarach miejskich.

Wnioski i rekomendacje w zakresie infrastruktury technicznej

1. Budowa konwencjonalnych źródeł wytwarzania energii – kompleks wydobywco-energetyczny Gubin-Brody;
2. Rozbudowa sieci elektroenergetycznej najwyższych napięć, budowa linii elektroenergetycznych 400 kV oraz stacji elektroenergetycznej 400/220 kV;
3. Budowa stacji elektroenergetycznej w południowej części województwa (w rejonie Żary/Żagań o parametrach 220/110 kV lub w rejonie Zielonej Góry o parametrach 400/110 kV) wraz z linią najwyższych napięć włączającą tę stację w system elektroenergetyczny;
4. Rozbudowa przesyłowej i dystrybucyjnej sieci gazowej wysokiego ciśnienia.

Wnioski i rekomendacje w zakresie obronności i bezpieczeństwa

1. Uwzględnienie działań i inwestycji z zakresy obronności państwa, w tym utrzymanie i rozbudowa sieci bezpieczeństwa granic;
2. Uwzględnienie działań i inwestycji wynikających z Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry

XV. Wnioski i rekomendacje dla polityki przestrzennej w województwach sąsiednich

Poniższe wnioski i rekomendacje dla polityki przestrzennej sąsiednich regionów służą zachowaniu spójności polityki rozwoju przestrzennego i wskazują na najważniejsze problemy, które wymagają współpracy i które należy uwzględnić w strategicznych dokumentach sąsiednich województw i Krajów Związkowych Republiki Federalnej Niemiec.

Rekomendacje zestawiono z podziałem na kategorie:

- osadnictwo i ład przestrzenny,
- ochrona przyrody,
- dziedzictwo kulturowe i turystyka,
- strefa społeczno-gospodarcza,
- komunikacja i transport,
- infrastruktura techniczna,
- obronność i bezpieczeństwo.

Wnioski i rekomendacje w zakresie osadnictwa i ładu przestrzennego	region
1. Współpraca na rzecz rozwoju miast przygranicznych: Gubin – Guben, Słubice – Frankfurt nad Odrą, Kostrzyn nad Odrą – Küstrin Kietz;	• Brandenburgia • Saksonia
2. Podejmowanie wspólnych inicjatyw i działań w ramach współpracy gmin zrzeszonych w euroregionach: Nysa, Sprewa-Nysa-Bóbr i Pro Europa Viadrina;	• woj. wielkopolskie • woj. dolnośląskie • Brandenburgia • Saksonia
3. Prowadzenie spójnej polityki rozwoju, w szczególności w obszarach granicznych, mającej na celu zachowanie spójności i ładu przestrzennego.	• wszystkie województwa

Wnioski i rekomendacje w zakresie ochrony przyrody	region
1. Skoordinowanie działań ochronnych i promocji zrównoważonej turystyki na obszarach chronionych położonych na pograniczu województw, w tym: • na pograniczu z województwem zachodniopomorskim na obszarach: Drawieńskiego PN, PK Ujście Warty, Barlinecko-Gorzowskiego PK, obszarach Natura 2000 OSO: PLB320015 Ostoja Witnicko-Dębniańska, PLB080001 Puszcza Barlinecka, PLB320016 Lasy Puszczy nad Drawą, PLC080001 Ujście Warty, obszarach Natura 2000 SOO: PLH320010 Jezioro Kozie, PLH080071 Ostoja Barlinecka, PLH320044 Lasy Bierzwnickie, PLH320046 Uroczyska Puszczy Drawskiej, PLC080001 Ujście Warty, • na pograniczu z województwem wielkopolskim na obszarach: Drawieńskiego PN, Pszczewskiego PK, Przemęckiego PK, obszarach Natura 2000 OSO: PLB080005 Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry, PLB300015 Puszcza Notecka, PLB300011 Pojezierze Sławskie, PLB320016 Lasy Puszczy nad Drawą, obszarach Natura 2000 SOO: PLH320046 Uroczyska Puszczy Drawskiej, PLH080002 Rynna Jezior Odrzańskich, PLH300041 Ostoja Przemęcka, • na pograniczu z województwem dolnośląskim na obszarach: natura 2000 OSO: PLB020005 Bory Dolnośląskie, PLB020003 Stawy Przemkowskie, PLB080004 Dolina Środkowej Odry, PLB020008 Łęgi Odrzańskie; obszarach natura 2000 SOO: PLH020018 Łęgi Odrzańskie, PLH020050 Dolina Dolnej Kwisy, PLH080055 Przygielkowiska koło Gozdnicy, PLH080014 Nowosolska Dolina Odry, PLH080007 Buczyzna Szprotawsko-Piotrowicka; OChK Wzgórza Dalkowskie;	• woj. wielkopolskie • woj. zachodniopomorskie • woj. dolnośląskie

2. Skoordinowanie planów ochrony i planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 położonych na pograniczu polsko-niemieckim; 3. Skoordinowanie działań ochronnych i promocji turystycznej transgranicznego geoparku „Łuk Mużakowa” wpisanego na listę UNESCO; 4. Zachowanie integralności obszarów węzłowych i zapewnienie drożności korytarzy wyznaczonych w ramach krajowej sieci ekologicznej, w tym korytarza o znaczeniu międzynarodowym – doliny Odry oraz: • na pograniczu z województwem zachodniopomorskim ciągłości Korytarza Północnego (KPn), • na pograniczu z województwem wielkopolskim ciągłości: Korytarza Północnego (KPn), Korytarza Północnego Centralnego (KPnC), Korytarza Południowego Centralnego (KPdC), • na pograniczu z województwem dolnośląskim ciągłości: Korytarza Zachodniego (KZ) oraz Korytarza Południowego Centralnego; 5. Zachowanie i odtworzenie drożności i ciągłości morfologicznej rzek szczególnie istotnych dla gatunków ichtiofauny, w tym w szczególności: • na pograniczu z województwem zachodniopomorskim rzek: Odra, Drawa, • na pograniczu z województwem wielkopolskim rzek: Noteci, • na pograniczu z województwem dolnośląskim rzek: Nysa Łużycka, Bóbr, Kwisa, Barycz. 6. Skoordinowanie działań w celu promocji zrównoważonej gospodarki leśnej w obrębie Leśnego Kompleksu Promocyjnego Puszcza Notecka; 7. Integracja działań w celu ochrony zasobów wód podziemnych, w szczególności GZWP w granicach projektowanych obszarów ochronnych: • na pograniczu z województwem zachodniopomorskim GZWP: 125, 135, 136, • na pograniczu z województwem wielkopolskim GZWP: 138, 147, 150, 304, 306, • na pograniczu z województwem dolnośląskim GZWP: 302, 303, 306, 315; 8. Współpraca w zakresie użytkowania zlewni rzek i jezior w celu utrzymania dobrego stanu wód i drożności rzek; 9. Prowadzenie racjonalnej gospodarki zasobami złóż kopalin oraz kompleksowego wykorzystania kopalin, w tym kopalin towarzyszących położonych na styku województw.	• Brandenburgia • Saksonia • Saksonia • Brandenburgia • Saksonia • woj. wielkopolskie • woj. zachodniopomorskie • woj. dolnośląskie • woj. wielkopolskie • woj. zachodniopomorskie • woj. dolnośląskie • woj. wielkopolskie • wszystkie województwa • wszystkie województwa • wszystkie województwa

Wnioski i rekomendacje w zakresie dziedzictwa kulturowego i turystyki
region

1. Współpraca w zakresie ochrony oraz turystycznego wykorzystania obiektów zabytkowych o zasięgu ponadregionalnym – Wały Śląskie (woj. dolnośląskie), Wał Pomorski (woj. zachodniopomorskie, woj. wielkopolskie), Linia (Pozycje) Środkowej Odry (woj. dolnośląskie) oraz transgranicznych – Parku Mużakowskiego oraz zespołu fortyfikacji twierdzy w Kostrzynie nad Odrą z fortem w Gorgast (Brandenburgia, Saksonia); 2. Koordynacja przebiegu i oznakowania ponadregionalnych szlaków turystycznych o znaczeniu kulturowym; 3. Utworzenie parku kulturowego o zasięgu ponadregionalnym – nadnoteckie osadnictwo olęderskie, kulturowy park cysterski; 4. Integrowanie instytucji i inicjatyw kulturowych oraz tworzenie płaszczyzn współpracy międzyregionalnej i transgranicznej w zakresie ochrony i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego.	• woj. wielkopolskie, • woj. zachodniopomorskie • woj. dolnośląskie, • Brandenburgia, • Saksonia • woj. wielkopolskie, • woj. zachodniopomorskie • woj. dolnośląskie, • Brandenburgia, • Saksonia • woj. wielkopolskie • woj. wielkopolskie, • woj. zachodniopomorskie • woj. dolnośląskie, • Brandenburgia,

Wnioski i rekomendacje w zakresie strefy społeczno-gospodarczej	region
1. Współpraca w zakresie funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych oraz wykorzystania ich przestrzeni gospodarczej; 2. Budowanie wspólnej ponadregionalnej oferty turystycznej, koordynacja przebiegu szlaków turystycznych oraz kreowanie produktów turystycznych.	• Saksonia • woj. wielkopolskie • woj. zachodniopomorskie • woj. dolnośląskie • Brandenburgia • Saksonia • woj. wielkopolskie • woj. zachodniopomorskie • woj. Dolnośląskie • Brandenburgia • Saksonia

Wnioski i rekomendacje w zakresie komunikacji i transportu	region
1. Uwzględnienie występujących powiązań transportowych (drogowych, kolejowych, wodnych, lotniczych) pomiędzy województwem lubuskim a regionami ościennymi; 2. Wzmocnienie regionalnych i lokalnych powiązań z Republiką Federalną Niemiec poprzez utworzenie nowych przepraw mostowych na Odrze i Nysie Łużyckiej; 3. Modernizacja Międzynarodowej Drogi Wodnej E30 i E70 oraz zwiększenie znaczenia przewozów towarowych transportem wodnym; 4. Rozwój sieci szlaków i dróg rowerowych, w tym EuroVelo; 5. Uwzględnienie certyfikowanego cywilnego lotniska użytku publicznego Zielona Góra/Babimost jako zapasowego portu lotniczego dla obiektów w Berlinie, Poznaniu.	• wszystkie województwa • Brandenburgia • Saksonia • woj. dolnośląskie • woj. zachodniopomorskie • Brandenburgia • wszystkie województwa • Brandenburgia • woj. wielkopolskie

Wnioski i rekomendacje w zakresie infrastruktury technicznej	region
1. Budowa linii 400 kV relacji Baczyna – Krajnik; 2. Budowa linii 400 kV relacji Baczyna – Plewiska; 3. Budowa linii 400 kV relacji Gubin – Polkowice; 4. Modernizacja linii 220 kV relacji Mikułowa – Leśnów; 5. Budowa linii 400 kV relacji Gubin – granica państwa (kierunek Eisenhüttenstadt); 6. Budowa przesyłowego gazociągu wysokiego ciśnienia relacji Kotowo – Zielona Góra; 7. Budowa przesyłowego gazociągu wysokiego ciśnienia relacji Polkowice – Żary; 8. Uwzględnienie istniejących powiązań w zakresie sieci elektroenergetycznych, gazowych, przesyłu paliw płynnych.	• woj. zachodniopomorskie • woj. wielkopolskie • woj. dolnośląskie • woj. dolnośląskie • Brandenburgia • woj. wielkopolskie • woj. dolnośląskie • woj. zachodniopomorskie • woj. wielkopolskie • woj. dolnośląskie • Brandenburgia

Wnioski i rekomendacje w zakresie obronności i bezpieczeństwa	region
1. Utrzymanie i rozbudowa sieci bezpieczeństwa granic (w tym przejść granicznych), budowa infrastruktury umożliwiającej realizację zadań Straży Granicznej pod kątem ewentualnego Tymczasowego Przywrócenia Kontroli Granicznej;	• Brandenburgia, • Saksonia

2. Skoordynowanie działań ograniczających ryzyko wystąpienia powodzi i jej skutki, przede wszystkim modernizacja i budowa wałów przeciwpowodziowych, polderów i pozostałej infrastruktury;
3. Integracja systemu wczesnego ostrzegania przeciwpowodziowego.

- wszystkie województwa
- wszystkie województwa

XVI. Instrumenty i normy prowadzenia monitoringu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym

Zgodnie z art. 45 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlega okresowej ocenie. Zaleca się przeprowadzenie wielobranżowego monitoringu obszaru województwa lubuskiego w celu przeglądu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym oraz stopnia zaawansowania realizacji inwestycji przewidzianych w planie. Działania te pomogą kontrolować proces zmian zachodzących na terenie województwa oraz ocenić zgodność tych zmian z wyznaczonymi kierunkami rozwoju.

Zastosowanie poniższych wskaźników umożliwi okresową ocenę realizacji przyjętych w planie celów rozwoju i kierunków zagospodarowania. Zaproponowane wskaźniki zestawiono z podziałem na kategorie:

- osadnictwa i ładu przestrzennego,
- systemu przyrodniczego,
- dziedzictwa kulturowego i turystyki,
- strefy społeczno-gospodarczej,
- komunikacji i transportu,
- infrastruktury technicznej.

Prowadzenie monitoringu danych przestrzennych ma na celu zobrazowanie zmian zachodzących w zagospodarowaniu przestrzennym województwa. System monitoringu powinien obejmować swoim zakresem nie tylko wszystkie gminy województwa lubuskiego, ale także samo województwo lubuskie jako całość. Okresowa weryfikacja wskaźników w ramach monitoringu rozwoju przestrzennego powinna posłużyć również do badania zależności, jakie zachodzą między różnymi procesami w obrębie województwa. Procesy te dotyczą zarówno zagadnień szeroko rozumianego zagospodarowania przestrzennego, jak i szeregu procesów gospodarczych, ekonomicznych i społecznych. Tak prowadzony monitoring, wraz z okresową oceną realizacji opracowanego modelu rozwoju, stanowi jedno z narzędzi planowania regionalnego.

Dane pochodzące z monitoringu powinny być gromadzone i organizowane w bazie danych prowadzonej zgodnie z dyrektywą INSPIRE, uwzględniającej zapisy ustawy o infrastrukturze informacji przestrzennej (Dz. U. z 2017 r., poz. 1382 ze zm.) oraz kompatybilną z obecnie wykorzystywaną bazą w ramach Regionalnego Systemu Informacji Przestrzennej Województwa Lubuskiego. Uporządkowana baza danych przestrzennych i środowiskowych, jako komplementarny zbiór informacji o zachodzących procesach rozwojowych, pozwala na analizę wskaźników w wymiarze czasowym. Możliwość badania tendencji oraz wyznaczania trendów rozwinie system monitoringu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym o podstawowe narzędzia prognostyczne.

Wskazuje się częstotliwość badania każdego wskaźnika w odniesieniu do wartości bazowej raz na cztery lata, zgodnie z opracowaniem okresowej oceny planu. Katalog wskaźników może być rozszerzony, szczególnie o dane uzyskiwane bezpośrednio od gmin dotyczące m.in. planowania przestrzennego – przeznaczeń terenów w suikzp i mpzp.

Monitoring w zakresie systemu przyrodniczego

Wskaźnik:	Źródło danych:	Wartość bazowa (2017)
% udział powierzchni obszarów chronionych (z podziałem na rodzaje);	GUS	ogółem: 38,1% (2016) ⁴⁰⁴ parki narodowe: 0,98% parki krajobrazowe: 5,53% obszary chronionego krajobrazu: 30,56% użytki ekologiczne: 0,25% zespoły przyrodniczo-krajobrazowe: 0,73% rezerваты przyrody: 0,28%
Jakość wód powierzchniowych – % udział w poszczególnych klasach czystości;	WIOŚ	bardzo dobry – 0% (2015) ⁴⁰⁵ dobry – 38,0% umiarkowany – 49,1% słaby – 8,3% zły – 2,8% 49,3 (2016) ⁴⁰⁶
Lesistość;	GUS, Lasy Państwowe	<i>brak</i>
% powierzchni eksploatowanych złóż kopalin w stosunku do udokumentowanych złóż – dot. złóż objętych własnością górnictw, zgodnie z art. 10 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. prawo geologiczne i górnictwo (Dz. U. z 2017 r. poz. 2126);	gminy, Państwowy Instytut Geologiczny	<i>brak</i>
% terenów, stanowiących użytki rolne klasy I-III, objęte w mpzp zmianą przeznaczenia gruntów rolnych na cele nierolnicze;	gminy	<i>brak</i>
Liczba lub % udział podmiotów gospodarczych i gospodarstw domowych wykorzystujących odnawialne źródła energii (kolektory słoneczne, panele fotowoltaiczne, pompy ciepła, turbiny wiatrowe, zastosowanie biomasy i biogazu).	gminy	<i>brak</i>

Monitoring w zakresie strefy społecznej

Wskaźnik:	Źródło danych:	Wartość bazowa (2017)
Liczba mieszkańców	GUS	1 017 376 (2016) ⁴⁰⁷
Saldo migracji na 1000 mieszkańców;	GUS	-831 (2016) ⁴⁰⁸
% ludności miejskiej;	GUS	64,9% (2016) ⁴⁰⁹
% pokrycia mpzp	GUS, gminy	8,4% (2015) ⁴¹⁰
Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców;	GUS	359,2 (2015) ⁴¹¹
Powierzchnia użytkowa mieszkania przypadająca na 1 mieszkańca;	GUS	26,3 (2015) ⁴¹²
Liczba i powierzchnia mieszkań oddawanych do użytkowania w skali roku.	GUS	Liczba: 3560 (2016) ⁴¹³ Średnia powierzchnia: 90,6 m kw. (2016) ⁴¹⁴
Liczba mieszkańców	GUS	1 017 376 (2016) ⁴¹⁵
Saldo migracji na 1000 mieszkańców;	GUS	-831 (2016) ⁴¹⁶

⁴⁰⁴ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2016 r.⁴⁰⁵ Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze: Stan środowiska w województwie lubuskim w latach 2013-2015, Zielona Góra, 2016⁴⁰⁶ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2016 r.⁴⁰⁷ Dane ostateczne za 2016 rok dotyczące wyników bieżących badań demograficznych, GUS, stan na 31.12.2016 r.⁴⁰⁸ Dane ostateczne za 2016 rok dotyczące wyników bieżących badań demograficznych, GUS, stan na 31.12.2016 r.⁴⁰⁹ Dane ostateczne za 2016 rok dotyczące wyników bieżących badań demograficznych, GUS, stan na 31.12.2016 r.⁴¹⁰ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2015⁴¹¹ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2015 r.⁴¹² Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2015 r.⁴¹³ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2016 r.⁴¹⁴ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2016 r.⁴¹⁵ Dane ostateczne za 2016 rok dotyczące wyników bieżących badań demograficznych, GUS, stan na 31.12.2016 r.⁴¹⁶ Dane ostateczne za 2016 rok dotyczące wyników bieżących badań demograficznych, GUS, stan na 31.12.2016 r.

• % terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową w ramach mpzp;	gminy	brak
• % terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego;	gminy	brak
• Liczba placówek medycznych (szpitali) o znaczeniu powiatowym i wojewódzkim;		25 (2017)
• Liczba placówek oświatowych (przedszkoli, szkół podstawowych, szkół specjalnych, szkół średnich, szkół technicznych, szkół zawodowych, szkół wyższych).	GUS	przedszkola – 283 (2016) ⁴¹⁷ szkoły podstawowe – 339 gimnazja – 191 szkoły ponadgimnazjalne – 275 szkoły wyższe – 11

Monitoring w zakresie dziedzictwa kulturowego i turystyki

Wskaźnik:	Źródło danych:	Wartość bazowa (2017)
Liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków w poszczególnych kategoriach;	WKZ, Gminy	Suma – 4308 (2016) ⁴¹⁸ Założenia przestrzenne – 35 Obiekty sakralne – 547 Obiekty budownictwa obronnego – 106 Budowle użyteczności publicznej – 171 Zamki – 23 Obiekty rezydencjonalne – 216 Zieleń – 205 Zabudowa folwarczna – 319 Budynki gospodarcze – 79 Domy mieszkalne – 2300 Budownictwo przemysłowe – 106 Cmentarze – 78 Inne – 123
Liczba i powierzchnia parków kulturowych;	WKZ	2 (2017) ⁴¹⁹
Liczba pomników historii;	WKZ	3 (2017) ⁴²⁰
Liczba obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa UNESCO;	NID	1 (2017)
Liczba stanowisk archeologicznych;	WKZ	16 800 (2017) ⁴²¹
Liczba muzeów i certyfikowanych punktów informacji turystycznej;	GUS	muzea – 18 (2016) ⁴²² punkty informacji turystycznej – 16 (2016)
Liczba obiektów hotelowych;	GUS	299 (2016) ⁴²³
Liczba udzielonych noclegów	GUS	1 387 900 (2016) ⁴²⁴

Monitoring w zakresie strefy społeczno-gospodarczej

Wskaźnik:	Źródło danych:	Wartość bazowa (2017)
Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON;	GUS	111 756 (2016) ⁴²⁵

⁴¹⁷ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2016 r.

⁴¹⁸ Narodowy Instytut Dziedzictwa, stan na 06.2015 r.

⁴¹⁹ Narodowy Instytut Dziedzictwa, stan na 09.2017 r.

⁴²⁰ Wykaz Pomników Historii, Narodowy Instytut Dziedzictwa, stan na 10.2017 r.

⁴²¹ Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2017-2020

⁴²² Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2016 r.

⁴²³ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2016 r.

⁴²⁴ Turystyka w 2016 r., GUS, Warszawa 2017

⁴²⁵ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2016 r.

• Stopa bezrobocia rejestrowanego;	GUS	8,7% (2016) ⁴²⁶
• Liczba lub powierzchnia specjalnych stref ekonomicznych i stref gospodarczych;	zarządcy	34 (2017)
• Liczba parków naukowo-technologicznych, centrów transferu technologii, ośrodków badawczo-rozwojowych oraz inkubatorów przedsiębiorczości;	zarządcy	13 (2017)
• Liczba lokalnych i regionalnych klastrów przemysłowych;	zarządcy	13 (2017)
• % terenów przeznaczonych w mpzp i studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego pod podstawową funkcję usługową i produkcyjną.	gminy	brak

Monitoring w zakresie komunikacji i transportu

Wskaźnik:	Źródło danych:	Wartość bazowa (2017)
• Długość dróg krajowych i wojewódzkich;	GUS, GDDKiA, ZDW	DK: 903 km (2015) DW: 1518 km (2015)
• Liczba MOP;	GDDKiA	7 (2017)
• Liczba przepraw mostowych przez rzekę Odrę, Wartę i Nysę Łużycką, w ciągu dróg krajowych i wojewódzkich;	GDDKiA, ZDW	21 (2017)
• Liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych;	KWP	113 (2016) ⁴²⁷
• Liczba funkcjonujących stacji / przystanków kolejowych;	PKP PLK	95 (2017)
• Długość eksploatowanych linii kolejowych;	GUS, PKP PLK	890 (2016) ⁴²⁸
• Liczba pasażerów certyfikowanego cywilnego lotniska użytku publicznego Zielona Góra/Babimost	ULC	8 745 (2016) ⁴²⁹
• Liczba portów rzecznych na śródlądowych drogach wodnych.	Urząd Żeglugi Śródlądowej	7 (2017)

Monitoring w zakresie infrastruktury technicznej

Wskaźnik:	Źródło danych:	Wartość bazowa (2017)
• % komputerów osobistych z dostępem do szerokopasmowego Internetu	GUS	59,7% (2016) ⁴³⁰
• Długość linii wysokich i najwyższych napięć;	operatorzy sieci	1503 km
• Długość sieci gazociągowej wysokiego ciśnienia;	GUS, operatorzy sieci	1 050,13 km (2015) ⁴³¹
• Długość sieci ciepłowniczej;	GUS	368,6 km (2015) ⁴³²
• kubatura budynków mieszkalnych ogrzewanych centralnie	GUS	27 774,3 dam ³ (2015) ⁴³³
• % terenów przeznaczonych w mpzp pod lokalizację elektrowni wiatrowych, farm fotowoltaicznych i biogazowni o mocy powyżej 100 kW;	gminy	brak
• Liczba elektrowni wodnych;	URE, zarządcy	55 (2017)
• Długość sieci wodociągowej;	GUS	6916,4 km (2016)
• Długość sieci kanalizacyjnej;	GUS	4371,1 km (2016)
• Liczba oczyszczalni ścieków;	GUS	105 (2016)
• Liczba składowisk odpadów i punktów selektywnej zbiórki odpadów komunalnych.	gminy	17 składowisk (2017), 65 PSZOK (2015)

⁴²⁶ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2016 r.

⁴²⁷ Wypadki drogowe w Polsce w 2016 roku, Komenda Główna Policji, Warszawa, 2017

⁴²⁸ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2016 r.

⁴²⁹ Urząd Lotnictwa Cywilnego, Statystyki i analizy rynku transportu lotniczego, stan na 31.12.2016 r.

⁴³⁰ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2016 r.

⁴³¹ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2015 r.

⁴³² Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2015 r.

⁴³³ Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 31.12.2015 r.

Monitoring w zakresie obronności i bezpieczeństwa

Wskaźnik:	Źródło danych:	Wartość bazowa (2017)
• Powierzchnia wojskowych terenów zamkniętych; • Liczba zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnej awarii przemysłowej; • Długość wałów przeciwpowodziowych wzdłuż rzeki Odry, Warty i Nysy Łużyckiej.	WSzW WIOŚ KZGW, LZMiUW	25 561 ha (2017) 16 (2015) ⁴³⁴ 617 km

XVII. Słownik pojęć planistycznych

inwestycje celu publicznego – działania o znaczeniu lokalnym (gminnym) i ponadlokalnym (powiatowym, wojewódzkim i krajowym), a także krajowym (obejmującym również inwestycje międzynarodowe i ponadregionalne), bez względu na status podmiotu podejmującego te działania oraz źródła ich finansowania, stanowiące realizację celów, o których mowa w art. 6 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2018 roku poz. 121) (zgodnie z Ustawą z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 roku poz. 1073 z późn. zm.);

konserwacja – działania mające na celu utrzymanie obiektów o charakterze zabytkowym w należytym i nie pogarszającym się stanie, utrwalenie zabytkowego materiału w formie oryginalnej; działania te mają na celu umożliwienie postrzegania i odbioru wartości zabytkowych, bez stwarzania zagrożenia dla substancji zabytkowej;

krajobraz kulturowy – przestrzeń zawierająca elementy środowiska przyrodniczego i kulturowego, ukształtowana w wyniku działalności człowieka;

ład przestrzenny – takie ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne (zgodnie z Ustawą z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 roku poz. 1073 z późn. zm.);

modernizacja – unowocześnienie, trwałe ulepszenie zmierzające do zwiększenia wartości użytkowej, w tym w odniesieniu do obiektu budowlanego m.in. jego rozbudowa, nadbudowa, przebudowa lub remont;

obszar funkcjonalny – obszar szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej lub występowania konfliktów przestrzennych, stanowiący zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju (zgodnie z Ustawą z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 roku poz. 1073 z późn. zm.);

przestrzeń publiczna – obszar o znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na jego położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne (zgodnie z Ustawą z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 roku poz. 1073 z późn. zm.);

rekultywacja – przywrócenie wartości użytkowych i przyrodniczych terenom zdegradowanym i przekształconym przez działalność człowieka;

renowacja – działania mające na celu odnowienie, odświeżenie obiektu budowlanego; może dotyczyć całego obiektu lub części, np. dachu, elewacji lub innego elementu;

⁴³⁴ Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze: Stan środowiska w województwie lubuskim w latach 2013-2015, Zielona Góra, 2016

rewaloryzacja – działania konserwatorskie, mające na celu przywrócenie obiektom historycznym ich dawnego wyglądu i wartości użytkowych; odnosi się zarówno do architektury jak i zespołów urbanistycznych;

rewitalizacja – proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji (zgodnie z Ustawą z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji (Dz. U. z 2017 roku poz. 1023 z późn. zm.);

strefa przyspieszonej urbanizacji – pojęcie sformułowane na potrzeby Okresowej oceny Zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego, określające obszary dynamicznego rozwoju społeczno-gospodarczego;

strefy intensywnego rozwoju obszarów specjalnych – obszary skupiające podstrefy stref ekonomicznych o wysokiej dostępności terenów inwestycyjnych, parki technologiczne i przemysłowe, inkubatory przedsiębiorczości oraz cechujące się dobrą dostępnością komunikacyjną;

suburbanizacja – zmiana udziału przedmieść w strukturze miasta, polegająca na migracji mieszkańców centrów miast na tereny przedmiejskie, wiąże się ze zwiększeniem powierzchni miasta, rozwojem zabudowy o niskiej intensywności i spadkiem gęstości zaludnienia;

środowisko – ogół elementów przyrodniczych, w tym także przekształconych w wyniku działalności człowieka, a w szczególności powierzchnia ziemi, kopaliny, wody, powietrze, krajobraz, klimat oraz pozostałe elementy różnorodności biologicznej, a także wzajemne oddziaływania pomiędzy tymi elementami;

tereny zurbanizowane – zwarte skupiska terenów zabudowanych;

walory krajobrazowe – wartości ekologiczne, estetyczne lub kulturowe obszaru oraz związane z nim rzeźba terenu, twory i składniki przyrody, ukształtowane przez siły przyrody lub działalność człowieka (zgodnie z Ustawą z dnia 21 sierpnia 1997 roku o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2018 roku poz. 121);

zrównoważony rozwój – taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń (zgodnie z Ustawą z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 roku poz. 1073 z późn. zm.).

Spis schematów

Schemat 1. Województwo lubuskie na tle powiązań międzynarodowych w zakresie komunikacji	
Schemat 2. Granice regionów międzynarodowych	
Schemat 3. Położenie i podział administracyjny województwa lubuskiego	
Schemat 4. Podstawowe dane dotyczące ludności woj. lubuskiego na tle Polski	
Schemat 5. Wybrane parametry obrazujące warunki klimatyczne	
Schemat 6. Stopień podatności wód podziemnych na antropopresję	
Schemat 7. Zagrożenie powodziowe	
Schemat 8. Złoża surowców energetycznych	
Schemat 9. Warunki glebowe i rodzaje gleb	
Schemat 10. Lesistość powiatów województwa lubuskiego	
Schemat 11. Udział procentowy obszarów prawnie chronionych	
Schemat 12. Obszary chronione na mocy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody	
Schemat 13. Szczególne formy ochrony dziedzictwa kulturowego	
Schemat 14. Ośrodki turystyczne	
Schemat 15. Szlaki turystyczne	
Schemat 16. Główne formy turystyki	
Schemat 17. Gęstość zaludnienia	
Schemat 18. Przyrost rzeczywisty ludności	
Schemat 19. Mieszkania oddane do użytku	
Schemat 20. Infrastruktura społeczna	
Schemat 21. Struktura zatrudnienia	
Schemat 22. Bezrobocie	
Schemat 23. Wybrane dane o działalności gospodarczej	
Schemat 24. Ośrodki gospodarcze	
Schemat 25. Udział osób pracujących w usługach	
Schemat 26. Produkcja sprzedana przemysłu	
Schemat 27. Strefy ekonomiczne, inkubatory przedsiębiorczości, parki technologiczne (dane na 2017 r.)	
Schemat 28. Zatrudnieni w rolnictwie	
Schemat 29. Sieć drogowa w województwie lubuskim	
Schemat 30. Średniobowy ruch pojazdów silnikowych na sieci dróg krajowych i wojewódzkich w 2015 r.	
Schemat 31. Sieć kolejowa w województwie lubuskim	
Schemat 32. Drogi wodne wraz z portami i przystaniami na terenie województwa lubuskiego	
Schemat 33. Komunikacja lotnicza w województwie lubuskim	
Schemat 34. Dostęp do sieci wodociągowej	
Schemat 35. Dostęp do sieci kanalizacyjnej	
Schemat 36. Gospodarka odpadami	
Schemat 37. Składowiska odpadów	
Schemat 38. Zaopatrzenie w paliwa płynne i gaz	
Schemat 39. Sieć elektroenergetyczna	
Schemat 40. Odnawialne źródła energii o mocy powyżej 100 kW	
Schemat 41. Obszary województwa lubuskiego podatne na suszę ze względu na kategorie gleb	
Schemat 42. Wojskowe tereny zamknięte	
Schemat 43. Synteza strefy przyrodniczej	
Schemat 44. Synteza strefy kulturowej i turystyki	
Schemat 45. Synteza strefy społecznej	
Schemat 46. Synteza strefy ekonomiczno-gospodarczej	
Schemat 47. Synteza infrastruktury technicznej	
Schemat 48. Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków wojewódzkich, ośrodków subregionalnych i ośrodków lokalnych	
Schemat 49. Wiejskie obszary funkcjonalne uczestniczące w procesach rozwojowych	
Schemat 50. Wiejskie obszary funkcjonalne wymagające wsparcia procesów rozwojowych	
Schemat 51. Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska (...) – Obszary ochrony gleb dla celów produkcji rolnej	

Schemat 52. Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska (...) – Tereny zamknięte	
Schemat 53. Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska (...) – Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy	
Schemat 54. Obszary kształtowania potencjału rozwojowego (...) – Obszary cenne przyrodniczo	
Schemat 55. Obszary kształtowania potencjału rozwojowego (...) – Obszary ochrony krajobrazów kulturowych	
Schemat 56. Obszary kształtowania potencjału rozwojowego (...) – Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych	
Schemat 57. Obszary kształtowania potencjału rozwojowego (...) – Obszar funkcjonalny ochrony strategicznych złóż kopalin	
Schemat 58. Obszary funkcjonalne wymagające restrukturyzacji (...) – Obszary o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych	
Schemat 59. Obszary funkcjonalne wymagające restrukturyzacji (...) – Obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze	
Schemat 60. Obszary funkcjonalne wymagające restrukturyzacji (...) – Obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe	
Schemat 61. Obszary funkcjonalne wymagające restrukturyzacji (...) – Obszary przygraniczne	
Schemat 62. Obszary funkcjonalne wymagające restrukturyzacji (...) – Obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich	
Schemat 63. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym (...) – Obszar współpracy SUBREGION G8	
Schemat 64. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym (...) – Nowosolski obszar funkcjonalny	
Schemat 65. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym (...) – Obszar krainy Warty i Noteci (KOTURED)	
Schemat 66. System przyrodniczy województwa lubuskiego	
Schemat 67. Krajowa sieć ekologiczna w granicach województwa lubuskiego	
Schemat 68. Priorytety w procesie udrażniania cieków w granicach województwa lubuskiego	
Schemat 69. Ochrona zasobów leśnych	
Schemat 70. Strefy, w których należy wdrożyć działania naprawcze ze względu na przekroczenia dopuszczalnych i docelowych stężeń substancji w powietrzu	
Schemat 71. Hierarchiczna struktura sieci osadniczej województwa lubuskiego wraz z powiązaniem funkcjonalno-przestrzennymi	
Schemat 72. Strefy ograniczeń w zabudowie	
Schemat 73. Lokalizacja obiektów i obszarów zabytkowych proponowanych do szczególnej ochrony w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego	
Schemat 74. Krajobrazy kulturowe szczególnie cenne w skali kraju oraz miejsca szczególnych wydarzeń historycznych	
Schemat 75. Obiekty wskazane do szczególnego wykorzystania, przede wszystkim na cele turystyczne	
Schemat 76. Proponowana lokalizacja ośrodków informacji turystycznej	
Schemat 77. Kierunki rozwoju systemu transportu drogowego	
Schemat 78. Kierunki rozwoju systemu transportu kolejowego	
Schemat 79. Kierunki rozwoju systemu transportu wodnego	
Schemat 80. Kierunki rozwoju systemu transportu intermodalnego i sieci węzłów komunikacyjnych	
Schemat 81. Kierunki rozwoju sieci elektroenergetycznych	
Schemat 82. Kierunki rozwoju sieci gazowych	
Schemat 83. Kierunki rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej	
Schemat 84. Obszary predysponowane do rozwoju energetyki wiatrowej	
Schemat 85. Potencjalne lokalizacje małych elektrowni wodnych	
Schemat 86. Obszary predysponowane do rozwoju energetyki słonecznej	
Schemat 87. Kierunki rozwoju gospodarki wodno-ściekowej	
Schemat 88. Ochrona terenów zamkniętych, obiektów służących zapewnieniu bezpieczeństwa państwa	
Schemat 89. Lokalizacja obszarów o najwyższym ryzyku powodziowym – miejsca koncentracji działań ograniczających zagrożenie powodziowe	

Spis tabel

Tabela 1. Cele KSRR w układzie trzech wymiarów strategii: regiony – miasta – obszary wiejskie	
Tabela 2. Umowy, porozumienia i oświadczenia o współpracy województwa lubuskiego z innymi regionami	
Tabela 3. Podział administracyjny województwa lubuskiego	
Tabela 4. Wykaz głównych zbiorników wód podziemnych w granicach województwa lubuskiego	
Tabela 5. Udokumentowane złoża kopalin	
Tabela 6. Wykaz udokumentowanych złóż kopalin	
Tabela 7 Wykaz rezerwatów przyrody	
Tabela 8. Wykaz obszarów Natura 2000	
Tabela 9. Wykaz obszarów chronionego krajobrazu	
Tabela 10 Wykaz projektowanych obszarów chronionego krajobrazu	
Tabela 11. Wykaz zespołów przyrodniczo-krajobrazowych	
Tabela 12. Zabytki nieruchome wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków [dane Narodowego Instytutu Dziedzictwa, stan na IX.2016 r.]	
Tabela 13. Struktura ludności według wieku i płci	
Tabela 14. Mieszkania oddane do użytku	
Tabela 15. Struktura zatrudnienia w sektorze usług w województwie lubuskim	
Tabela 16. Obiekty handlowe w województwie lubuskim	
Tabela 17. Struktura importu i eksportu w latach 2010-2013 na podstawie działów klasyfikacji CN 2012 – średnia z 4 lat (przykładowe produkty)	
Tabela 18. Budynki oddane do użytku w województwie lubuskim	
Tabela 19. Wykaz głównych węzłów komunikacyjnych na terenie województwa lubuskiego	
Tabela 20. Strefy ochronne ujęć wód w województwie lubuskim (stan na 31.10.2017 r.)	
Tabela 21. Liczba instalacji o statusie RIPOK w regionach gospodarki odpadami	
Tabela 22. Wykaz terenów zamkniętych na terenie województwa lubuskiego	
Tabela 23. Wykaz gmin wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego Gorzowa Wielkopolskiego	
Tabela 24. Wykaz gmin wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Zielona Góra	
Tabela 25. Wykaz ośrodków subregionalnych w województwie lubuski wraz z liczbą mieszkańców	
Tabela 26. Wykaz gmin wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Subregionalnego Nowa Sól	
Tabela 27. Wykaz gmin wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Subregionalnego Żary-Żagań	
Tabela 28. Wykaz gmin wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Subregionalnego Świebodzin	
Tabela 29. Wykaz gmin wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Subregionalnego Słubice	
Tabela 30. Wykaz ośrodków lokalnych na terenie województwa lubuskiego	
Tabela 31. Wykaz gmin wchodzących w skład Obszaru Współpracy SUBREGION G8	
Tabela 32. Wykaz gmin wchodzących w skład Nowosolskiego Obszaru Funkcjonalnego	
Tabela 33. Wykaz gmin wchodzących w skład Obszaru Krainy Warty i Noteci (KOTURED)	
Tabela 34. Zakres spójności celów ze Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego (SRWL 2020) ze strategicznymi celami rozwoju przestrzennego wyznaczonymi w PZPWL	
Tabela 35. Zakres spójności wyznaczonych w PZPWL kierunków polityki i zagospodarowania przestrzennego z celem strategicznym – Spójność terytorialna	
Tabela 36. Zakres spójności wyznaczonych w PZPWL kierunków polityki i zagospodarowania przestrzennego z celem strategicznym – Zrównoważony rozwój społeczny	
Tabela 37. Zakres spójności wyznaczonych w PZPWL kierunków polityki i zagospodarowania przestrzennego z celem strategicznym – Rozwój konkurencyjnej gospodarki	
Tabela 38. Stopień zainwestowania specjalnych stref ekonomicznych, stref gospodarczych i przemysłowych	
Tabela 39. Potencjalne lokalizacje małych elektrowni wodnych	

Spis wykresów

Wykres 1. Saldo migracji w latach 2006-2016	
Wykres 2. Struktura działalności gospodarczej	
Wykres 3. Struktura zatrudnienia w sektorze przemysłowym w województwie lubuskim	

Spis załączników graficznych

- do części uwarunkowań rozwoju przestrzennego (plansze w skali 1:200 000):
 - Załącznik nr 1a – Powiązania zewnętrzne
 - Załącznik nr 1b – System przyrodniczy
 - Załącznik nr 1c – Zasoby naturalne
 - Załącznik nr 1d – Zagrożenie powodziowe
 - Załącznik nr 1e – Strefa kulturowa i turystyka
 - Załącznik nr 1f – Strefa społeczna
 - Załącznik nr 1g – Strefa ekonomiczno-gospodarcza
 - Załącznik nr 1h – Komunikacja i transport
 - Załącznik nr 1i – Infrastruktura techniczna
- do części kierunków polityki i zagospodarowania przestrzennego (plansze w skali 1:200 000):
 - Załącznik nr 2a – Ochrona zasobów naturalnych
 - Załącznik nr 2b – System przyrodniczy
 - Załącznik nr 2c – Strefa społeczna
 - Załącznik nr 2d – Ochrona dziedzictwa kulturowego i turystyka
 - Załącznik nr 2e – Strefa ekonomiczno-gospodarcza
 - Załącznik nr 2f – Komunikacja i transport
 - Załącznik nr 2g – Infrastruktura techniczna
 - Załącznik nr 2h – Synteza kierunków polityki i zagospodarowania przestrzennego

Bibliografia

1. Program Współpracy INTERREG V A Brandenburgia – Polska 2014-2020;
2. Program Współpracy INTERREG Polska – Saksonia 2014-2020;
3. Priorytety współpracy zagranicznej Województwa Lubuskiego (Program wojewódzki nadzorowany w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze);
4. Studium integracji przestrzennej polskiej części pogranicza Polski i Niemiec (IPPON), Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2013;
5. Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko (perspektywa do 2020 r.), Uchwała Rady Ministrów Nr 58 z dnia 15 kwietnia 2014 r.;
6. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz w sprawie uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1080/2006);
7. Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2014;
8. Kondracki J., 2009: Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa;
9. System Osłony Przeciwoświatowej. Przeglądowa mapa województwa lubuskiego. Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa;
10. Farat R., Mager P., Kasprowicz T., 2014: Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego. Warunki Klimatyczne Województwa Lubuskiego. GEPOL, Zielona Góra;
11. Kołodziejczyk U. (kier.), 2012: Rozpoznanie i charakterystyka stanu i funkcjonowania podstawowych elementów środowiska w zakresie budowy geologicznej, zasobów surowcowych, rzeźby terenu oraz wód podziemnych dla województwa lubuskiego — aktualizacja. Wody podziemne i ich wykorzystanie. Pracownia Badawczo-Projektowa GEOLOG, Zielona Góra;
12. Wstępna koncepcja ochrony GZWP pod kierownictwem prof. Kleczkowskiego;
13. Centralna Baza Danych Geologicznych – pliki shp. Hydrogeologia Główne Zbiorniki Wód Podziemnych;
14. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 144 Dolina Kopalna Wielkopolska, 2011;
15. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 147 Dolina rzeki Warta, 2015;
16. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z ustanowieniem obszaru ochronnego Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 148 Sandr rzeki Pliszka. Mapa projektowanego obszaru ochronnego Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 148 Sandr rzeki Pliszka, 2011;
17. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 150 Pradolina Warszawa-Berlin, 2011;
18. Dokumentacja określająca warunki hydrogeologiczne dla ustanowienia obszaru ochronnego zbiornika wód podziemnych Pradolina Barycz-Głogów /W/ GZWP nr 302, 2007;
19. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 303 „Pradolina Barycz-Głogów (E)”, 2011;
20. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 315 Zbiornik Chocianów-Gozdnica, 2012;
21. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 146 Subzbiornik Jezioro Bytyńskie-Wronki-Trzciel, 2013;
22. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 127, Subzbiornik Złotów- Piła-Strzelce Krajeńskie, 2013;
23. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 136, zbiornik międzymorenowy Dobiegniewo (Dobiegniew), 2013;
24. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z ustanowieniem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP) nr 304 Zbiornik międzymorenowy Przemęt (dawny Zbąszyń), 2011;
25. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z ustanowieniem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP) Nr 306 Wschowa, 2011;

26. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszaru ochronnego Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 125 Wałcz-Piła, 2011;
27. Metodyka wyznaczania obszarów ochronnych Głównych Zbiorników Wód Podziemnych dla potrzeb planowania i gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy, PIG, Warszawa 2008;
28. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 134 Dębno, 2011;
29. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 135 Zbiornik Barlinek, 2015;
30. Aktualizacja programu wodno-środowiskowego kraju. KZGW, Warszawa 2016;
31. Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry – Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r. (Dz. U. z 2016 r. poz. 1967);
32. Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry – Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r. (Dz. U. z 2016 r. poz. 1938);
33. MasterPlan dla obszaru dorzecza Odry, 2014;
34. Kępińska-Kasprzak M., 2014: Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego. Wody powierzchniowe na obszarze województwa lubuskiego. GEPOL, Zielona Góra;
35. Program Mała Retencja Wodna w Województwie Lubuskim – Uchwała Nr XXX/273/2018 z dnia 17 listopada 2008 roku;
36. Ocena zaopatrzenia ludności województwa lubuskiego w wodę przeznaczoną do spożycia w 2014 roku i prognoza sytuacji w tym zakresie, PWIS w Gorzowie Wielkopolskim, 2015;
37. Dane RZGW we Wrocławiu, Szczecinie i Poznaniu dotyczące wód powierzchniowych województwa lubuskiego;
38. Hański A., Głowinkowska K., Korcz M., Krukowski, Piskalska E., Szumiejko F., Terlicki P., Troska J., Wawrzyniak B., 2014: Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego. Zagrożenie powodziowe na obszarze województwa lubuskiego, Zielona Góra;
39. Studium ochrony przeciwpowodziowej — pliki shp., RZGW w Szczecinie;
40. Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2014 r., PIG, Warszawa 2015;
41. Analiza obecnego i potencjalnego wydobycia złóż kopalin o znaczeniu regionalnym, ponadregionalnym i krajowym na terenie Województwa Lubuskiego;
42. Centralna Baza Danych Geologicznych (CBDG), shp z konturami złóż wg. stanu na 03.03.2016;
43. Wójcicki i inni, 2008, Interaktywny atlas prezentujący możliwości geologicznej sekwestracji CO₂ w Polsce, w skali 1:500 000;
44. Monitoring Chemizmu Gleb Ornych Polski, IUNG, GIOS, www.gios.gov.pl, 2012;
45. Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego – Rozpoznanie charakterystyka stanu i funkcjonowania podstawowych elementów środowiska w zakresie budowy geologicznej, zasobów surowcowych, rzeźby terenu oraz wód podziemnych dla województwa lubuskiego. Aktualizacja, Zielona Góra 2014;
46. Ochrona i racjonalne wykorzystywanie złóż kopalin, PIG, Kraków 2014;
47. Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej, MRiRW i MŚ, Warszawa 2004;
48. Jerzak L. (red.), 2008: Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego. Przyroda Ożywiona. Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Zielona Góra;
49. Jerzak L. (red.), 2008: Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego. Biotyczne Elementy Środowiska. Flora. Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Zielona Góra;
50. Maciantowicz M., 2012: Formy Ochrony Przyrody Województwa Lubuskiego. Aktualizacja Opracowania Ekofizjograficznego Województwa Lubuskiego. Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Zielona Góra;
51. Kiaszewicz K., Stańko R., 2011: Regionalny Program Ochrony Torfowisk Alkalicznych (7230); w Województwie Lubuskim. Klub Przyrodników, Świebodzin;
52. Leśnictwo wszystkich form własności. Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 2016 r.;
53. Rejestr rezerwatów przyrody województwa lubuskiego, stan 6 października 2017 r. RDOŚ Gorzów Wielkopolski;
54. Rejestr parków krajobrazowych województwa lubuskiego, stan na 20 czerwca 2017 r., RDOŚ Gorzów Wielkopolski;
55. Rejestr obszarów chronionego krajobrazu województwa lubuskiego, stan na 20 czerwca 2017 r., RDOŚ Gorzów Wielkopolski;
56. Rejestr pomników przyrody województwa lubuskiego, stan na 10 października 2017 r., RDOŚ Gorzów Wielkopolski;
57. Rejestr stanowisk dokumentacyjnych województwa lubuskiego, stan na 25 stycznia 2017 r., RDOŚ Gorzów Wielkopolski;

58. Rejestr użytków ekologicznych województwa lubuskiego, stan na 10 października 2017 r., RDOŚ Gorzów Wielkopolski;
59. Rejestr zespołów przyrodniczo-krajobrazowych województwa lubuskiego, stan na 25 września 2017 r., RDOŚ Gorzów Wielkopolski;
60. Plany zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000: Borowina PLH080030, Bory Babimojskie PLH080063, Bory Chrobotkowe koło Brzózki PLH080031, Bory Chrobotkowe koło Bytomca PL080048, Bory Chrobotkowe Puszczy Noteckiej PLH080032, Bory Dolnośląskie PLB020005, Buczyny Łagowsko-Sulęcińskie PLH080008, Bytnica PLH080034, Dębowe Aleje w Gryżynie i Zawiszech PLH080035, Diabelski Staw koło Radomicka PLH080056, Dolina Dolnej Kwisy PLH020050, Dolina Dolnej Noteci PLB080002, Dolina Ilanki PLH080009, Dolina Leniwej Obry PLH080001, Dolina Pliszki PLH080011, Dolina Środkowej Odry PLB080004, Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005, Jezioro Janiszowice PLH080053, Jezioro Koźle PLH320010, Kargowskie Zakola Odry PLH080012, Lasy Dobrosułowskie PLH080037, Łęgi koło Wymiarek PLH080059, Łęgi Odrzańskie PLH020018, Łęgi Odrzańskie PLB020008, Łęgi Słubickie PLH080013, Mierkowskie Wydmy PLH080039, Mopkowy Tunel koło Krzystkowic PLH080024, Nowogrodzkie Przygielkowisko PLH080054, Nowosolska Dolina Odry PLH080014, Ostoja Witnicko-Dębniańska PLB320015, Otyń PLH080040, Pojezierze Sławskie PLB300011, Puszcza Barłinea PLB080001, Puszcza Notecka PLB300015, Rynna Jezior Odrzańskich PLH080002, Skwierzyna PLH080004, Sulechów PLH080043, Ujście Ilanki PLH080015, Ujście Noteci PLH080006, Wilki nad Nysą PH080044, RDOŚ Gorzów Wielkopolski, RDOŚ Gorzów Wielkopolski, stan na październik 2017 r.
61. Obszary prawnie chronione. Bank Danych Lokalnych, GUS, stan na 2016 r.;
62. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie Drawieńskiego Parku Narodowego (Dz. U. z 1998 r., Nr 156, poz. 102);
63. Projekt rozporządzenia w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Drawieńskiego Parku Narodowego;
64. Zarządzenie nr 3 Ministra Środowiska z dnia 9 stycznia 2014 r. w sprawie zadań ochronnych dla Parku Narodowego Ujście Warty;
65. Dyrektywa 2009/147/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa;
66. Dyrektywa Rady 92/43/EWG z 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory;
67. Liro A., 1995: Krajowa Sieć Ekologiczna ECONET-PL. IUCN, Warszawa;
68. Jędrzejewski W., Górny M., 2005-2011: Koncepcja sieci korytarzy ekologicznych w Polsce wykonana na zlecenie Ministra Środowiska, IBS PAN Białowieża;
69. Program udroźnienia wód płynących dla celów rybactwa w województwie lubuskim na lata 2005-2020. Załącznik do uchwały nr XXVII/199/2005 z dnia 21 marca 2005 r. Sejmiku Województwa Lubuskiego, Zielona Góra 2005 r.;
70. Program Państwowego Monitoringu Środowiska województwa lubuskiego na lata 2016-2020, WIOŚ, Zielona Góra, 2016;
71. Aktualizacja Krajowego Programu Zwiększania Lesistości. Instytut Badawczy Leśnictwa. Zakład Zarządzania Zasobami Leśnymi, Sękocin Stary 2014;
72. Program Gospodarczo-Ochronny dla Leśnego Kompleksu Promocyjnego Puszcza Notecka, Międzychód 2007;
73. Zielona Infrastruktura. Natura. Komisja Europejska, czerwiec 2010;
74. Unijna strategia ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r. Różnorodność biologiczna. Komisja Europejska, grudzień 2011;
75. Program ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z Planem działań na lata 2015-2020 (2015), Uchwała Rady Ministrów Nr 213 z dnia 6 listopada 2015 r.;
76. Czerwona Księga Krajobrazu Polski. Projekt Pilotażowy, Kraków 2004;
77. Ochrona krajobrazu w planowaniu regionalnym. Biuro Planowania Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego, listopad 2009;
78. Jerzak L. (red.), 2008: Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego. Biotyczne elementy środowiska. Tom 1. Fauna, Zielona Góra;
79. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (2011);
80. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony – miasta – obszary wiejskie (2010);
81. Krajowa Polityka Miejska 2023 (2015);
82. Inteligentne specjalizacje województwa lubuskiego (2015);
83. Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 – Uchwała nr XXXII/319/12 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 listopada 2012 r.;
84. Lubuski Przegląd Regionalny 2014;

85. Lubuskie 2012 – przegląd sytuacji społeczno-gospodarczej, Lubuskie obserwatorium terytorialne, Zielona Góra, maj 2013;
86. Parki przemysłowe i specjalne strefy ekonomiczne. Raport IPO SA, 2011;
87. Lubuska mapa potrzeb i aspiracji, Kraków 2011;
88. Struktura importu i eksportu w latach 2010-2014 na podstawie działów klasyfikacji CN 2012, dane z Centrum Analitycznego Administracji Celnej w Warszawie, przeanalizowane i przekazane przez Centrum Obsługi Inwestycji i Eksportu (COiE), 2015 r.;
89. Plan Inwestycyjny i Promocji Gospodarczej Województwa Lubuskiego – dokument przyjęty przez Zarząd Województwa Lubuskiego uchwałą nr 103/1248/16 z dnia 26 kwietnia 2016 r.;
90. Rola lubuskich uczelni w kreowaniu nowych miejsc pracy o wysokim potencjale innowacyjności (2012);
91. Raport końcowy z badania ewaluacyjnego „Diagnoza stanu i perspektyw rozwoju szkolnictwa zawodowego w województwie lubuskim” (2015);
92. Lubuska Strategia Zatrudnienia na lata 2011-2020 – Uchwała Nr VI/41/11 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 14 lutego 2011 r.;
93. Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia na lata 2014-2020 – Uchwała Nr XXVI/373/16 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 grudnia 2016 r.;
94. Program Rozwoju Sportu do roku 2020, Uchwała Rady Ministrów Nr 150 z dnia 31 sierpnia 2015 r.;
95. Lubuska Regionalna Strategia Innowacji;
96. Rolnictwo w województwie lubuskim;
97. Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 lipca 2015 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie kostrzyńsko-słubickiej specjalnej strefy ekonomicznej (Dz. U. 2015 poz. 1031);
98. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 lipca 2015 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wałbrzyskiej specjalnej strefy ekonomicznej Dz. U. z 2015 r. poz. 1235;
99. Uchwała Nr LII/525/2010 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 14 czerwca 2010 roku w sprawie przyjęcia priorytetów współpracy zagranicznej Województwa Lubuskiego;
100. Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2017-2020;
101. Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2009-2012;
102. „Wytocznymi do tworzenia Lokalnych Programów Rewitalizacji dla województwa lubuskiego na lata 2007-2013”;
103. Turystyka i dziedzictwo kulturowe Polski Zachodniej. Ekspertyza sporządzona na potrzeby Założeń Strategii Rozwoju Polski Zachodniej, 2011;
104. Rejestr zabytków województwa lubuskiego, VI.2015;
105. Wykaz wojskowych nieruchomości zabytkowych, przekazana przez Wojewódzki Sztab Wojskowy w Zielonej Górze, 2015 r.;
106. Wykaz udzielonych przez województwo lubuskie dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkowych budowlane przy zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze województwa lubuskiego, 2009-2015;
107. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 (2014);
108. Strategia Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego – Uchwała Nr XX/142/2004 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 28 czerwca 2004 r.;
109. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020 (2005);
110. Czerwona Księga Krajobrazów Polski (2004);
111. Strategia Wykorzystania potencjału kompleksu gospodarki turystycznej i edukacyjnej Odra – Warta – Noteć – Drawa (2012);
112. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (2013);
113. Ekofizjografia Województwa Lubuskiego – Rozpoznanie i charakterystyka stanu i funkcjonowania podstawowych elementów środowiska w odniesieniu do lasów województwa lubuskiego;
114. Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku – Uchwała Nr 237/2813/14 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 4 lutego 2014 r.;
115. Dane Lubuskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej;
116. System Ewidencji Szlaków Turystycznych Innowacyjne Lubuskie;
117. Analiza stanu transportu województwa lubuskiego wraz z prognozą rozwoju, IGiPZ PAN, Warszawa 2015;
118. Program Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego, przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Lubuskiego nr 160/2109/17 z dnia 3 stycznia 2017 r.;

119. Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku), przyjęty Uchwałą Rady Ministrów Nr 6 z dnia 22 stycznia 2013 r.;
120. Plan inwestycji priorytetowych planowanych do realizacji na drogach wojewódzkich w ramach RPO – Lubuskie 2020, przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Lubuskiego nr 160/2108/17 z dnia 3 stycznia 2017 r.;
121. Krajowy Program Kolejowy do 2023 roku, przyjęty Uchwałą Rady Ministrów Nr 144/2016 z dnia 23 listopada 2016 r.;
122. Narodowy Plan Wdrażania Europejskiego Systemu Zarządzania Ruchem Kolejowym w Polsce, Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa, Warszawa 2007;
123. Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego na sieci komunikacyjnej w wojewódzkich przewozach pasażerskich. Departament Infrastruktury i Komunikacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, maj 2016;
124. Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego – międzywojewódzkie i międzynarodowe przewozy pasażerskie w transporcie kolejowym – rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Budownictwa z dnia 8 grudnia 2016 r.;
125. Generalny Pomiar Ruchu 2010. GDDKiA, Warszawa 2010;
126. Generalny Pomiar Ruchu 2015. GDDKiA, Warszawa 2016;
127. Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015, przyjęty uchwałą rady Ministrów z dnia 25 stycznia 2011 r.;
128. Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (projekt dnia 22 grudnia 2014 r.), Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju;
129. Narodowy Program Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego 2013–2020, przyjęty przez KRBRD w dniu 20.06.2013 r.;
130. Program poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego województwa lubuskiego na lata 2016-2025, Zielona Góra, 2016;
131. Koncepcja przystani rzecznych na Odrze. Biuro Projektów Dróg i Mostów „PRODiM”, Nowa Sól, grudzień 2012 r.;
132. Analiza stanu transportu województwa lubuskiego wraz z prognozą rozwoju – raport końcowy, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, 2015;
133. Program rozwoju infrastruktury transportu wodnego śródlądowego w Polsce;
134. Ekofizjografia województwa lubuskiego. Kompleksowa ocena stanu i kierunków przydatności środowiska. Część II, IMiGW w Poznaniu na zlecenie Zarządu Województwa Lubuskiego, 2009;
135. Instrukcja opracowania Mapy osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi w skali 1:10 000, Państwowy Instytut Geologiczny, 2008;
136. Metody magazynowania nawozów naturalnych w gospodarstwach rolnych, Woda-Środowisko-Obszary Wiejskie, Instytut Melioracji i Użytków Zielonych w Falentach, 2009;
137. Monitoring chemizmu opadów atmosferycznych i ocena depozycji zanieczyszczeń do podłoża w latach 2013-2015. Wyniki badań monitoringowych w województwie lubuskim w 2013 r., IMGW-PIB dla GIOŚ, 2014;
138. Natura 2000 – Standardowy Formularz Danych dla specjalnych obszarów ochrony. Obszar Dolina Dolnego Bobru (PLH080068), GDOŚ 2013;
139. Natura 2000 – Standardowy Formularz Danych dla specjalnych obszarów ochrony. Obszar Dolina Leniwej Obry (PLH080001), GDOŚ 2014;
140. Ocena stanu jednolitych części wód powierzchniowych rzecznych na obszarze województwa lubuskiego badanych w 2013 r. z uwzględnieniem dziedziczenia ocen z lat 2010-2012, WIOŚ Zielona Góra, 2014;
141. Ochrona gleb i wód, Program Rolnośrodowiskowy 2007-2013, 2009;
142. Ochrona środowiska 2014, GUS, 2014;
143. Opracowanie ekofizjograficzne województwa lubuskiego. Rozpoznanie i charakterystyka stanu i funkcjonowania podstawowych elementów środowiska w zakresie gleb dla województwa lubuskiego, 2014;
144. Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Miasta Zielona Góra na lata 2014–2020, Pomorska Grupa Konsultingowa S.A. na zlecenie Prezydenta Miasta Zielona Góra, 2015;
145. Plan ochrony powietrza dla strefy lubuskiej, Atmoterm S.A, 2014;
146. Program Ochrony Środowiska dla Województwa Lubuskiego – Uchwała Nr XXIX/450/17 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 10 kwietnia 2017 r.;
147. Program udrożnienia wód płynących dla celów rybactwa w województwie lubuskim na lata 2005-2020 – Załącznik do uchwały nr XXVII/199/2005 z dnia 21 marca 2005 roku Sejmiku Województwa Lubuskiego;
148. Przeglądowa mapa osuwisk i obszarów predysponowanych do występowania ruchów masowych w województwie lubuskim, Państwowy Instytut Geologiczny, System Osłony Przeciwosuwiskowej, 2006-2008;
149. Raport o występowaniu zdarzeń o znamionach poważnej awarii w 2013 r., GIOŚ, 2014;
150. Rejestr zdarzeń o znamionach poważnej awarii i poważnych awarii w 2012 r., GIOŚ, 2013;
151. Rejestr zdarzeń o znamionach poważnej awarii i poważnych awarii w 2013 r., GIOŚ, 2014;

152. Roczna ocena jakości powietrza w województwie lubuskim na podstawie badań imisji wykonanych w 2014 r., WIOŚ Zielona Góra, 2015;
153. Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, 2014;
154. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 grudnia 2002 r. w sprawie poważnych awarii objętych obowiązkiem zgłoszenia do Głównego Inspektora Ochrony Środowiska (Dz. U. z 2003 r. Nr 5, poz. 58);
155. Stan środowiska w województwie lubuskim w latach 2011-2012, WIOŚ Zielona Góra, 2013;
156. Stan środowiska w województwie lubuskim w latach 2013-2014, WIOŚ Zielona Góra, 2015;
157. System monitoringu jakości powietrza – prezentacja pomiarów, WIOŚ Zielona Góra;
158. Wykonanie map akustycznych dla dróg krajowych na terenie województwa zachodniopomorskiego i lubuskiego (zadanie 4) – część opisowa, Scott Wilson, AkustiX i DHV Polska na zlecenie GDDKiA, 2012
159. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2014;
160. Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego RP;
161. Strategia rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022, przyjęta Uchwałą Nr 67 Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r.;
162. Decyzja Nr 42/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 4 marca 2016 r. w sprawie ustalenia terenów zamkniętych w resorcie obrony narodowej (Dz. Urz. Ministra Obrony Narodowej z 2016 r. poz. 25 z późn. zm.);
163. Decyzja nr 3 Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 24 marca 2014 r. w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych;
164. Decyzja nr 1 Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 23 stycznia 2015 r. zmieniająca decyzję w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych;
165. Rejestr lotnisk cywilnych ULC;
166. Program Rozwoju Sieci Lotnisk i Lotniczych Urządzeń Naziemnych, przyjęty Uchwałą Nr 86/2007 Rady Ministrów z 8 maja 2007 r.;
167. Strategia Rozwoju Portu Lotniczego Zielona Góra/Babimost do roku 2040, Lotnisko Zielona Góra/Babimost Spółka z o.o., Zielona Góra, 2011;
168. Ewidencja lądowisk ULC;
169. Polityka Energetyczna Polski do 2030, przyjęta Uchwałą Rady Ministrów Nr 202/2009 z dnia 10 listopada 2009 r.;
170. Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2016-2025 Polskich Sieci Elektroenergetycznych (2015 r.);
171. Plan Rozwoju ENEA Operator na lata 2014 – 2019 (2014 r.);
172. Plan Rozwoju ENEA Operator Sp. z o.o. na lata 2017-2022 (2017 r.)
173. Plan Rozwoju Operatora Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. na lata 2014 – 2023 (2014 r.);
174. Plan Rozwoju PSG Sp. z o.o. na lata 2018 – 2022 (2017 r.);
175. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 r. o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu (Dz. U. z 2017 r. poz. 2302);
176. Określenie potencjału energetycznego regionów Polski w zakresie odnawialnych źródeł energii- wnioski dla Regionalnych Programów Operacyjnych na okres programowania 2014-2020 (2011 r.), Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2011;
177. Ocena zaopatrzenia ludności województwa lubuskiego w wodę przeznaczoną do spożycia w 2014 roku i prognoza sytuacji w tym zakresie, Lubuski Państwowy Inspektor Sanitarny w Gorzowie Wielkopolskim, Gorzów Wlkp., 2015
178. V Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych, zatwierdzona przez Radę Ministrów 31 lipca 2017 r.;
179. Krajowy Plan Gospodarki Odpadami 2022, przyjęty Uchwałą Rady Ministrów Nr 88 z dnia 1 lipca 2016 r.;
180. Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami wraz z Planem Inwestycyjnym w zakresie odpadów komunalnych – Uchwała Nr XXIX/448/17 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 10 kwietnia 2017 r.;
181. Sprawozdanie z realizacji Planu gospodarki odpadami dla województwa lubuskiego za lata 2011-2013, przyjęte Uchwałą Zarządu Województwa Lubuskiego Nr 2/27/14 z dnia 9 grudnia 2014
182. Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego, przyjęta Uchwałą Sejmiku Województwa Lubuskiego Nr XLI/485/13 z dnia 28 października 2013 r.;
183. Atlas Klimatu Polski, red. H. Lorenc, IMGW, Warszawa 2005;
184. M. Nieć, B. Radwanek – Bąk, Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN, Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Komitet Zrównoważonej Gospodarki Surowcami Mineralnymi PAN Kraków 2014 r.;

185. Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry, 2016;
186. Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wlkp., 2015;
187. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta Gorzowa Wlkp. na lata 2010 – 2020, 2010;
188. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), Ministerstwo Rozwoju, 2017;
189. Strategia Rozwoju Polski Zachodniej 2020, przyjęty Uchwałą nr 60 Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2014 r.;
190. Program Rozwoju Innowacji Województwa Lubuskiego – dokument przyjęty przez Zarząd Województwa Lubuskiego uchwałą nr 91/1051/16 z dnia 23 lutego 2016 r. z późn. zm.;
191. Potencjał inwestycyjny i eksportowy województwa lubuskiego w aspekcie rozwoju gospodarczego gmin i przedsiębiorstw z terenu województwa lubuskiego, 2015
192. Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubuskiego – Uchwała nr 299/3478/14 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 14 listopada 2014 r. z późn. zm.,
193. Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 – dokument przyjęty przez Zarząd Województwa Lubuskiego uchwałą nr 9/103/15 z dnia 20 stycznia 2015 r.;
194. Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu województwa lubuskiego – Uchwała nr 153/2052/16 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 13 grudnia 2016 r.;
195. Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie opieki nad matką i dzieckiem w województwie lubuskim – Uchwała Nr 89/1048/16 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 16 lutego 2016 r.;
196. Kierunki rozwoju lecznictwa w zakresie chorób układu oddechowego w województwie lubuskim na lata 2014-2020 – Uchwała Nr 6/57/14 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 30.12.2014 r.

Strony internetowe

1. <http://euroregion-viadrina.pl/>
2. <http://euroregion-snb.pl/>
3. <http://euroregion-nysa.eu/>
4. <http://lubuskie.pl/>
5. <http://www.lubuskie.uw.gov.pl/>
6. <http://bdl.lasy.gov.pl/>
7. <http://ec.europa.eu/>
8. <http://www.zgora.pios.gov.pl/>
9. <http://gorzow.rdos.gov.pl/>
10. <http://stat.gov.pl/bdl/>
11. <http://zielonagora.stat.gov.pl/>
12. <http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/>
13. <http://www.psh.gov.pl/>
14. <http://www.geoportal.gov.pl/>
15. <http://www.isok.gov.pl/>
16. <http://www.mos.gov.pl/>
17. <http://www.skladowanie.pgi.gov.pl/>
18. <http://geoportal.pgi.gov.pl/>
19. <http://www.dpn.pl/>
20. <http://www.pnujsciewarty.gov.pl/>
21. <http://www.natura2000.gdos.gov.pl/>
22. <http://www.pracowania.org.pl/korytarze-migracyjne-w-polsce/>
23. <http://www.nid.pl/pl/>
24. <http://www.zabytek.gov.pl/>
25. <http://www.ziemialubuska.pl/>
26. <http://www.lwkz.pl/>
27. <http://www.minrol.gov.pl/>
28. <http://www.innowacje.lubuskie.pl/>
29. <http://lubuskie.pl/mapy-turystyczne/>
30. <http://www.gddkia.gov.pl/>
31. <http://www.zdw.zgora.pl/>
32. <http://www.utk.gov.pl/>
33. <http://www.pkp.pl/>
34. <http://www.plk-sa.pl/>
35. <http://www.rozklad-pkp.pl/>
36. <http://www.kzgw.gov.pl/>
37. <http://www.ulc.gov.pl/>
38. <http://www.lotniska.dlapilota.pl/>
39. <http://www.ko-gorzow.edu.pl/>
40. <http://www.money.pl/>
41. <https://polon.nauka.gov.pl/>
42. <http://www.nil.org.pl/>
43. <http://rpwdl.csioz.gov.pl/>
44. <http://polskaizbapogrzebowa.pl/>
45. <http://www.parpa.pl/>
46. <http://obserwuj.lubuskie.pl/>
47. http://www.gios.gov.pl/chemizm_gleb/
48. <http://www.odpady.net.pl/>
49. <http://www.szusza.iung.pulawy.pl/>
50. <http://www.cyfrowydoradca.pl/kiedy/lubuskie.html/>
51. <http://www.solargis.info/>
52. <http://www.ure.gov.pl/>
53. <http://www.gorzow.rdos.gov.pl/>
54. <http://www.pse.pl/>
55. <http://www.gaz-system.pl/>
56. <http://www.ewe.pl/>
57. <http://www.pern.com.pl/>
58. <http://www.pgnig.pl/>
59. <http://www.ecgorzow.pgegiek.pl/>
60. <http://www.ec.zgora.pl/>
61. <http://e-ippon.net/>
62. <http://eko-innowacje.eu>
63. <http://lppt.pl>
64. <http://lubuskiklaster.pl>
65. <http://stosunkimiedzynarodowe.info/haslo,euroregion>
66. <http://wrotalubuskie.eu>